

THE VIBHAṄGA

General Editor
BHIKKHU J. KASHYAP

PĀLI PUBLICATION BOARD
(BIHAR GOVERNMENT)

B. E. 2504

V. E. 2017

1960

Sole Agents:
MOTI LAL BANARASI DAS,
Nepali Khapara,
Post Box No. 75,
Varanasi.
(India)

GENERAL PREFACE

The teaching of the prophets is generally distorted by the beliefs of the world and the interpretations of the priests. If we wish to ascertain what the founders of great religions taught, we have to get back to the original sources.

Buddhism in all its forms goes back to the life and teaching of the Buddha. While the austerities practised by him till he attained enlightenment appeal to the Hinayāna, the Pāli, or the Southern school, his life of service and compassion for 45 years after the attainment of enlightenment is the authority for the Mahāyāna, the Sanskrit or the Northern school.

The religious quest springs from the consciousness of the imperfection and suffering of the world. The questions which worried Tolstoy in the fiftieth year of his life disturb all thinking men. What is life? Why should I live? Why should I do anything? Is there any meaning in life that can overcome inevitable death? Nijnzky summed up the whole problem in his *Diary* when he wrote 'The whole life of my wife and of all mankind is death.' How can we be saved from the body of this death? This is the problem of religion.

The Buddha traces suffering to selfish desire. Suffering is the result of tension between a living creature's essential impulse to try to make itself into the centre of the universe and its essential dependence on the rest of creation. Craving is that which binds the individual to the creative process. The individual with selfish desire becomes the slave of the universe. We can overcome suffering only if we get rid of *trsnā* or *tanhā*. To attempt to get rid of suffering through the various devices of self-deception is not to cease to suffer but to suffer in a different way.

The Buddha formulates the eight fold path of morality which helps us to eliminate selfish desire and overcome suffering.

When the Upaniṣads declare, "That thou art", *tat tvam asi*, it is not a mere statement of fact. It is a call to action. Make thyself that which thou know thou canst be. Whereas the Hindu mind believes in a permanent element in the individual which can stand firm and unshaken in the midst of change, the Buddhist stresses the dynamic character of the self. No change is possible with an unchanging consciousness. We can achieve the possibilities in us by the exertion of the will rather than by the play of the intellect. Religion is not a creed, but a vital process. It is no use railing against God or destiny when we are ourselves the authors of our disgrace. If few are chosen, it is because few choose to be chosen. The Buddha laid stress on the creative freedom of man. The Buddha did not encourage dependence on the supernatural. He could not conceive of a being capable of creating a world for the express purpose of its creatures praising him. The ten veramaṇīs or prohibitions or abstinences called *daśaśīla* or *daśaśikṣāpada* which the novices in the path of Buddhism utter are given in these words : "I take upon myself the abstinence, (1) from destroying life, (2) from taking what is not given, (3) from leading an unchaste life, (4) from speaking untruth, (5) from giving myself to intoxicating drugs, (6) from eating at irregular hours, (7) from seeing musical and dancing performances and other shows and pageants, (8) from wearing garlands, perfumes, unguents and other bodily decorations, (9) from using high couches and seats, (10) from accepting gifts of gold and silver." The first five are the Buddhist *pañcaśīla*.

Pāṇātipātā veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi
 Adinnādānā veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi
 Kāmesu micchācārā veramaṇī sikkhāpadaṃ
 samādiyāmi
 Musāvādā veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi
 Surā-meraya-majja-pamādaṭṭhānā
 veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi

Conflicts in the world are conflicts in the human soul enlarged.
 If men were at peace within themselves, the outer conflicts

between nations would inevitably cease. By practising the Buddha's pañcaśīla we will develop patience, courage, love and unselfishness. The Buddha teaches us that even in an age of anxiety and violence, it is possible to gain and maintain inner harmony, which is not at the mercy of outward circumstance.

Nirvāṇam paramam sukham : Nirvāṇa is the highest bliss. It is not a negative state of annihilation but a positive state of joy, consciousness grown from an unhappy to a beatific one. The Buddha does not tell us that man is but a bubble on the turbulent surface of nature and that he has no destiny save to undergo dissolution. The Hindu affirms that man can realise his identity with Brahman, the ground of all being; the Buddhist says that man can live in a transfigured world where *samsāra* and *nirvāṇa* are one. In *Mahā-saccaka Sutta*, the Buddha himself is reported to have described the supreme triumph of reaching the goal of his quest as follows :

“When this knowledge, this insight had arisen within me, my heart was set free from intoxication of lusts, set free from the intoxication of becoming, set free from the intoxication of ignorance. In me, thus emancipated, there arose the certainty of that emancipation. And I came to know : “Rebirth is at an end. The higher life has been fulfilled. What had to be done has been accomplished. After this present life there is no further for this or that. This last insight did I attain to in the last watch of the night. Ignorance was beaten down, insight arose, darkness was destroyed, the light came, inasmuch as I was there strenuous, earnest, master of myself.” Thus ended the struggle of six long years.

The Buddha is said to be a physician. Even as the physician strives to restore to health a sick man, the Buddha tries to restore us to our normal condition. If our leaders become normal, we may be able to replace the present social order in which division, falsehood and violence prevail, by a new one in which humanity, truth and brotherhood will reign.

On the occasion of the 2,500th anniversary of the Buddha's parinirvāṇa, the Government of India decided to publish standard versions in Devanāgarī Script of the complete Pāli and the Sanskrit texts of the two schools, Southern and Northern, in the hope that some of the readers of these books may be impelled to love the good, to practise altruism and hold their spirit aloof from the desires and ambitions of the world.

S. Radhakrishnan

INTRODUCTION

1. The Pāli Tipiṭaka

After the passing away of the Buddha at Kusinārā, the disciples had assembled to pay their last homage to him. The Venerable Mahā Kassapa, the chief of the congregation, was delivering words of consolation to the bereaved assembly, reminding them of the declaration of the Buddha:—"It is the very nature of all things near and dear to us that we must divide ourselves from them." Subhadra, a monk who had received ordination in an advanced age, however, did not look gloomy. He took a perverted view of the situation and spoke—"Do not grieve, brothers, for now we are definitely released from the restraint of the Great Teacher and his too rigid discipline. While the Teacher lived, we were constantly rebuked for failing to observe the hard rules; but, now we are at liberty to do as we please; therefore, do not grieve." These words sounded a note of warning against the future possible distortion of the Dhamma at the hands of faithless members of a similar category. The Venerable Mahā Kassapa felt an urgent need for convening a Grand Council of the leading Elders of the Saṅgha to make a full collection of the teachings, and also to adopt means for their right preservation and transmission to posterity. He addressed the Bhikkhus thus:—"Come, friends, let us chant together the Dhamma and the Vinaya..." The Venerable Mahā Kassapa drew a list of five hundred names of the topmost disciples to be appointed as members of the Council. At first, the name of the Venerable Ānanda was left out in view of the fact that he had not attained Arhat-hood till then. But, as no one else in the Saṅgha had the privilege of listening to the Teacher so very closely and for such a long period of time, his participation was deemed necessary and important. He was, consequently, asked to go to a suitable abode and develop insight, so as to become an Arhat and be able in time to join the Council. King Ajātasattu made necessary arrangements for the accommodation and convenience

of the convention at Rājagaha, a favourite resort of the Teacher himself. A spacious beautiful pavilion was raised for the meeting at the entrance of the Sattapaṇṇi cave, on the northern side of the Vebhāra Hill.

Venerable Ānanda made the best efforts to train himself in developing insight. He kept walking up and down for the whole night absorbed in deep meditation; and, early in the morning, as he was going to stretch himself on the bed, his feet had left the ground and the head had not reached the pillow, at that moment, as if by a flash of light, darkness was dispelled and the sublime light of saint-hood dawned upon him. And, through his miraculous superhuman power of an Arhat, he appeared all of a sudden on his appointed seat in the hall, as if emerging out of the ground, exactly as the proceedings were going to be started.

With the permission of the Saṅgha, Venerable Mahā Kassapa asked Upāli questions on Vinaya, relating to the different monastic transgressions; the matter, the occasion, the individuals concerned, the principal rules (paṇṇatti), the amended rules (anupaṇṇatti) and all other details about them. In this, the Vinaya text was agreed upon and settled. Then, again, with the permission of the Saṅgha, he asked Ānanda questions on the Dhamma; the occasion of a sermon and the person or persons with reference to whom it was preached¹.

The commentary, *Aṭṭhakathā*, of a much later date, assumes that the *Abhidhamma Piṭaka* was also included in the collection of the Dhamma, and that the *Tiṭṭhaka*, as it is available to us, was finalised at this very stage.²

A century after the passing away of the Buddha, a great controversy arose in the Saṅgha concerning the interpretation of some Vinaya rules. This necessitated the holding of the Second Council at Vesālī. Seven hundred leading Elders from distant parts of the country assembled to take part in

1. *Cullavagga*, Chapter XI. 2. *Sumanāgalavilāsini*, *Nidāna-kathā*.

it; and they had drawn up a new edition of the Scripture, resulting in the fixing up of the Piṭakas, Nikāyas, Aṅgas and Dhammakkhandhas¹.

A century after, when King Asoka embraced Buddhism and gave patronage to its propagation, the richly furnished monasteries became centres of attraction even for the members of other sects. They donned the yellow robe, either by proper ordination or stealthily, and went about as Bhikkhus enjoying the privileges and honour given to them. They could not, however, leave their own inclinations behind, and began to twist and distort the Doctrine in their own ways. This led to a state of confusion and it became difficult to distinguish the true principles from the coloured ones. The Elders felt the necessity of safeguarding the purity of the Dhamma by affecting a total purge of the alien elements in the philosophical life of the Saṅgha. This task was entrusted to the Venerable Moggaliputta Tissa, a saint, a thinker and a writer. He compiled a book called the Kathāvatthu, refuting all the foreign theories, which was adopted as a book of the Tipiṭaka at the Third Council held at Pāṭaliputta under his presidentship. After the council, Asoka despatched missionaries to the then civilised parts of the world for a wide propagation of the Dhamma².

Prince Mahinda and Princess Saṅghamittā renounced the world and joined the Order to lead a mission to Sihaladīpa (Ceylon). Since then, the island became a stronghold of Buddhism, and, even up to this day, has maintained the tradition of Pāli Tipiṭaka with all religious zeal³.

Up till then, the Tipiṭaka was traditionally handed down orally from teachers to pupils. The complete Scripture was compiled in the form of books for the first time in Ceylon in 29 B. C., under the patronage of king Vaṭṭagāmaṇi Abhaya, with all the detailed classifications that are now obtained in the Pāli Tipiṭaka of the Theravāda School. This was done at the

1. *Cullavagga*, chapter XI. 2. *Mahāvamsa*, chapter V.
3. *Mahāvamsa*, op. cit.

Council convened for the purpose, known as the Fourth Great council¹.

The Fifth Council, according to orthodox tradition, was held at Mandlay, Upper Burma, in 1871, under the patronage of king Mindon. In this Council the entire Pāli Tipiṭaka was revised, re-edited and finally engraved on 729 marble slabs as follows²—

Vinaya:	111 slabs
Sutta:	410 slabs
Abhidhamma:	208 slabs

Now, in this present age, the necessity of bringing out an upto-date edition of the Tipiṭaka printed on modern machines was felt. This task was taken up by the Burmese Chatṭha Saṅgāyana, the Sixth Great Council, held in Rangoon, which opened on the 17th May, 1954 in the artificially built Rock Cave, especially constructed for the purpose, at a little distance from the city. Two thousand and five hundred of the most erudite Bhikkhus, from all parts of the world, participated in chanting the Tipiṭaka together. A modern printing press was installed in a separate building and there the texts were printed as soon as they received the sanction of the Saṅgāyana. The Council kept functioning for two years, and concluded on the fullmoon day, May 1956, synchronising with the 2500th Jayanti of the Buddha.

In Ceylon, Burma, Thailand and Cambodia the principal religion of the people is Theravāda Buddhism, that adheres to Pāli Tipiṭaka as its Scripture. There, they have been having editions of it in their own scripts. Pāli Text Society, London, has been able to complete the publication of a major portion of it in Roman characters. But, as yet, it is not fully available in any script of India.

It is with a view to removing this want that the Government of India and the State Government of Bihar have jointly sanctioned a scheme of editing and publishing the entire Pāli

1. *Mahāvamsa*, chapter x-xxiii. 2. बौद्ध धर्म के २५०० वर्ष, १९५६, p. 35.

Tipiṭaka in Devanāgarī, which will be complete in 40 volumes of about 400 pages each. This task has been entrusted to the Devanāgarī Tripiṭaka Publication Department, Nalanda. It aims at presenting a co-ordinated edition of the text based on the printed books in Roman, Sinhalese, Burmese and Siamese scripts.

The following chart will show the distribution of books in the literature:—

TIPITAKA

Vinaya Piṭaka	Sutta Piṭaka	Abhidhamma Piṭaka
1. Mahāvagga	1. Dīghanikāya	1. Dhammasaṅgaṇi
2. Cullavagga	2. Majjhimanikāya	2. Vibhaṅga
3. Pārājika	3. Saṃyuttanikāya	3. Dhātukathā
4. Pācittiya	4. Aṅguttaranikāya	3. Puggalapapaññatti
5. Parivāra	5. Khuddakanikāya	5. Kathāvatthu
	which contains the 6 Yamaka	
	following fifteen 7. Paṭṭhāna	
	books:—	
	i. Khuddakapāṭha	
	ii. Dhammapada	
	iii. Udāna	
	iv. Itivuttaka	
	v. Suttanipāṭa	
	vi. Vimānavatthu	
	vii. Petavatthu	
	viii. Theragāthā	
	ix. Therīgāthā	
	x. Jātaka	
	xi. Niddesa	
	xii. Paṭisambhidāmagga	
	xiii. Apadāna	
	xiv. Buddhavaṃsa &	
	xv. Cariyāpiṭaka	

2. The Present Volume

This is the second book of the Abhidhammapiṭaka. The purpose of this book is to supplement the previous one.

The *Dhammasaṅgaṇi*, we have seen, enumerates the states of things (*Dhammas*) under the heads of the *Tika* and *Duka* groups of the *Mātikā*, and also points out how many *Khandhas*, *Āyatanas*, *Dhātus*, *Indriyas*, *Jhānaṅgas* etc. are contained in them. The *Vibhaṅgappakaraṇa* goes further and enquires into their exact limits, without which a grasp of their mutual relationship with the *Dhammas* is not possible.

The first book points out what *Khandhas*, *Āyatanas* etc. are contained in the *Dhammas*, and the second what *Dhammas* are contained in them.

The book is divided into 18 Chapters, each complete in itself. They follow, to a considerable extent, an identical method in adherence to the *Mātikā* of the *Dhammasaṅgaṇi*; and they are named after the terms the scope of which they define. These chapters are:—

1. Khandha-vibhaṅga	10. Bojjhaṅga-vibhaṅga
2. Āyatana-vibhaṅga	11. Magga-vibhaṅga
3. Dhātu-vibhaṅga	12. Jhāna-vibhaṅga
4. Sacca-vibhaṅga	13. Appamaññā-vibhaṅga
5. Indriya-vibhaṅga	14. Sikkhāpada-vibhaṅga
6. Paṭiccasamuppāda-vibhaṅga	15. Paṭisambhidā-vibhaṅga
7. Satipaṭṭhāna-vibhaṅga	16. Nāga-vibhaṅga
8. Sammappadhāna-vibhaṅga	17. Khuddakavatthu-vibhaṅga
9. Iddhipāda-vibhaṅga	18. Dhammahadaya-vibhaṅga

When examined carefully, it would be found that the above list owes its origin greatly to the *Koṭṭhāsavāra* of the *Dhammasaṅgaṇi*. *Khandha* (1), *Āyatana* (2), *Dhātu* (3), *Indriya* (5), *Paṭiccasamuppāda* (6), *Satipaṭṭhāna* (7), *Iddhipāda* (9), *Bojjhaṅga* (10), *Magga* (11), *Jhāna* (12), and *Appamaññā* (13) are most obviously taken from the *Dhammasaṅgaṇi* that considers them in relation to the *Dhammas*.

Sammappadhāna (8) is the same as *Sammāvajjāma* that is included in *Magga* (11), *Sikkhāpada* (14) is the same as *Sammā-kamanta-Sammāvācā-Sammāājīva* that is also included in the same. *Paṭisambhidā* (15) and *Nāga* (16) are the same as

Sammāditthi that is also included in the same. *Sacca* (4) is very wide in its extent and practically includes them all. *Khuddakavattu-vibhaṅga* (17) defines a number of minor terms, *Akusala* in character. And, the last chapter, *Dhammaliyadaya-vibhaṅga*, is a critical recapitulation of the whole book in questions and answers.

The *Vibhaṅgas* follow a similar method of investigation under three heads, namely, (1) *Suttantabhājanīya* or the extent of the terms and the classification of the *Dhammas* as determined according to the *Sutta*-version : (2) *Abhidhammabhājanīya* or the same according to the *Mālikā*, the basis of the entire system of *Abhidhamma* : and (3) *Pañhāpucchaka* or the distribution of those *Dhammas* according to all the *Tika* and *Duka* groups stated in questions and answers.

Let us study some of the important *Vibhaṅgas* in their outlines, and examine the method of treatment followed in them.

1. KHANDHA-VIBHAṅGA

(1) SUTTANTA-BHĀJANĪYA

There are five *Khandhas*, namely, *Rūpakkhanda*, *Vedanākkhandha*, *Sannākkhandha*, *Sanikhāra-kkhandha*, and *Viññāṇa-kkhandha*.

"What is *Rūpakkhanda* ? Whatever matter is there, past, future, present, belonging to the person of a being or existing externally, gross or subtle, bad or good, distant or near, all of them taken together as a whole is called *Rūpakkhanda*, the aggregate of matter." Making this quotation of the *Sutta Piṭaka* as its basis, it takes all of these terms one by one introducing them by asking questions in the above manner, and explains them on the lines of the *Suttas*.

The same quotation as above is given with regards to *Vedanākkhandha*; and past, future and present are associated with it in the similar manner. The feelings of one's own are called *ajjhattika-vedanā*, and those of others *bahiddhā-vedanā*. About gross and subtle feelings, it draws a gradation of them in the following manner—

"What feelings are gross and what subtle ? Immoral

feelings are gross; moral and non-moral feelings are subtle. Moral and immoral feelings also may be considered as gross, and non-moral feelings as subtle. Painful feelings are gross; pleasurable and neutral feelings are subtle. Painful and pleasurable feelings also may be regarded as gross, and neutral as subtle. The feelings of one who has not attained *Jhāna* are gross, and of one who has attained it are subtle.'

The same gradation is made in identically the same terms about the next pair of bad (*Hīna*) and good (*Paṇīta*) the first being placed for gross and the second for subtle.

About distant (*Dūre*) and near (*Santike*), the same kinds of the pairs of *Vedanā*, as above, are shown mutually distant one from the other, as below—

Immoral feelings are distant from the moral and non-moral feelings. Painful feelings are distant from the pleasurable and neutral feelings. . . . The near (*Santike*) feelings are those that belong to the same kind. Moral feelings are near with relation to moral feelings; and immoral or non-moral feelings in relation to immoral or non-moral feelings.

As regards *Sannākkhandha*, it follows the same process as above, with the variation that after each statement the *Saññā* is described as arising with the contact of the different senses. Among the kinds of gross and subtle *Saññā*, it adds one more distinction, namely—of *Paṭighasamphassajā* and *Adhivacanāsamphassajā*. The commentary explains that the first is that which arises as the result of mere physical contact with the object through the senses; and the second is that which is determined by the attitude of the subject towards the object. It further illustrates this kind of *Saññā* with the help of an example of a Bhikkhu who looked at a girl with a sisterly feeling.

Sankhārakkhandha is also described just in the above manner in the same terms, the word *Cetanā* being replaced for *Saññā*. The commentary explains that the term *Cetanā* is taken to indicate the whole cluster of psychic factors included in it, because of the fact that it is the most prominent and

chief one amongst all. It has been compared to the *Jetttha Vaddhakī* or 'head carpenter', who, while performing his share of work, engages others also to do their own.

Viññānakkhandha is also described in the above manner, in the same terms.

(2) ABHIDHAMMA-BHĀJANĪYA

Rūpakkkhandha has been explained on the basis of the *Mātikā* of the Dhammasaṅgaṇi as laid down in the Rūpakāṇḍa.

Vedanākkhandha has been considered in one, two, three... ten ways, as under—

Vedanā is one—as being accompanied by contact.

Vedanā is two—as accompanied by *Hetu*, and as without it.

Vedanā is three—as moral, immoral and non-moral.

Vedanā is four—as belonging to the *Kāmāvacara*, *Rūpāvacara*, *Arūpāvacara*, and *Āpariyāpanna* planes.

Vedanā is five—*Sukha*, *Dukkha*, *Somanassa*, *Domanassa* and *Upekkhā*.

Vedanā is six—as that which arises in visual contact... that which arises in mental contact.

Vedanā is seven—that which arises in visual contact... in tactual contact, in *Manodhātu*-contact, and in *Manoviññāṇadhātu*-contact.

Vedanā is eight—that which arises in visual contact... in tongue-contact, in pleasurable tactual contact, in painful tactual contact, in *Manodhātu*-contact and in *Manoviññāṇadhātu* contact.

Vedanā is nine—that which arises in visual contact... in tactual contact, in *Manodhātu*-contact, in *Kusala Manoviññāṇadhātu*-contact, in *Akusala Manoviññāṇadhātu*-contact, and in *Abyākata Manoviññāṇadhātu*-contact.

Vedanā is ten—that which arises in visual contact ... in tactual contact, in pleasurable *Manodhātu*-contact, in painful *Manodhātu*-contact, in *Kusala Manovinnāṇadhātu*-contact, in *Akusala Manovinnāṇadhātu*-contact and in *Abyākata Manovinnāṇadhātu*-contact.

Thus, with reference to the *Tika* and the *Duka* groups, in various permutation and combination, the *Vedanākkhandha* has been distributed and classified again and again, which gives a thorough exercise in understanding the groups of the *Mātikā* in their mutual relation. The full process consists of three main divisions, namely—

- A. *Duka-mūlaka*—the *Tikas* brought and mixed with the *Dukas*.
- B. *Tika-mūlaka*—the *Dukas* brought and mixed with the *Tikas*.
- C. *Ubhatovāḍḍhaka*—bringing both the *Tikas* and *Dukas* together.

There is one more division called the *Bahuvīdha-vāra*, which starts with a classification of sevenfold *Vedanā*, and makes it very much complicated by different combinations of the same terms.

The remaining three *Khandhas* have been dealt with in the same manner with necessary additions and alterations.

(3) PAÑHĀPUCCHAKA

The heads of all the *Tika* and *Duka* groups are taken one by one, and asked how many of five *Khandhas* can be brought under them, as—of the five *Khandhas*.

How many are moral ? How many are immoral ? How many are non-moral ?—and so on with all the *Tikas* and *Dukas*.

Then, there follow their answers, often only in the number of the *Khandhas* included under them, without mentioning their names, which the readers are expected to understand themselves, as—

The *Rūpakkhandha* is non-moral. Four *Khandhas* may be moral, immoral or non-moral ... Two *Khandhas* cannot be called as associated with pleasure or pain or neutral feeling. Three *Khandhas* may be associated with pleasure, or with pain or with a neutral feeling. ... Four *Khandhas* are non-*Hetu*. *Saṅkhārakkhandha* may be *Hetu* or non-*Hetu* ... *Rūpakkhandha* is of *Kāmāvacara* plane. Four *Khandhas* may be of *Kāmāvacara* plane or not. ... *Rūpakkhandha* is *Araṇā*. Four *Khandhas* may be *Araṇā* or may be *Saraṇā*.

2. ĀYATANA-VIBHAṄGA

(1) SUTTANTA-BHĀJANIYA

There are twelve *Āyatanas*—eye, form, ear, sound, nose, smell, tongue, taste, body, touch, mind and mental objects. They are all transitory, painful and substanceless.

(2) ABHIDHAMMA-BHĀJANIYA

It describes eye-*Āyatana* as—‘The eye, consisting in the sensitivity (*Pasāda*) derived from the four primary physical elements, being one with the personality of the being, not an object of sight, capable to impinge by which one has seen the form, object of sight and capable of being impinged, or sees it, or will see it, or may see it, this is called eye, the eye-base, eye-*dhātu*, eye-sense, sphere, door sea, field, organ, the other shore, empty village.’

The other *Āyatanas* have been described in the same way and terms with necessary changes. *Mind-Āyatana* is the same as the four psychic aggregates. *Touch-Āyatana* is earth-*dhātu*, fire-*dhātu*, air-*dhātu*, rough soft. *Mental object-Āyatana* is—the *Khandhas* of feelings, cognition, and volition, as also the material qualities that are not visible, not capable of being impinged, and the uncomposite principle, *Nibbāna*.

(3) PAṆHĀPUCCAKA

How many of the twelve *Āyatanas*—moral, how many are immoral, and how many are non-moral ? ... How many of them are *Saraṇā*, and how many *Araṇā* ?

Ten of them are non-moral, two of them may be

Kusala (moral), or *Akusala* (immoral), or *Abyākata* (non-moral). ... About ten of them it cannot be said that they are accompanied by pleasurable or painful or neutral feelings. Mind-*Āyatana* may be accompanied by any of the feelings. Mental object-*Āyatana* may be accompanied by any of them, and also above such considerations. ... Eleven of them are not *Hetu*. Mental object-*Āyatana* may be *Hetu* or not. ... Ten of them belong to *Kāma-vacara* plane. Two of them may be of this plane or not. ... Ten of them are *Araṇā*. Two of them may be *Saraṇā* or *Araṇā*.

3. DHĀTU-VIBHAṄGA

(1) SUTTANTA-BHĀJANIYA

Here, the eighteen *Dhātus*, quite different in their division from the *Abhidhamma-Bhājanīya*, are grouped in three as below—

(i) There are six *Dhātus*—earth, water, fire, air, sky and consciousness.

(ii) Again, there are six *Dhātus*—pleasure, pain, joy, unpleasantness, neutral feeling, and ignorance.

(iii) Again, there are six *Dhātus*—desire, ill will, animosity, renunciation, good will, and friendliness.

(2) ABHIDHAMMA-BHĀJANIYA

The eighteen *Dhātus* are—eye, form, eye-consciousness, ear, sound, ear-consciousness, nose, smell, nose-consciousness, tongue, taste, tongue-consciousness, body, touch, body-consciousness, mind, mental object, and consciousness (*Mano-viññāṇa*).

Of these, ten belong to *Rūpakkhandha*. Mental object is both mental and material. The remaining are mental.

Manodhātu is described as the consciousness that arises just after eye-consciousness or any of the other senses, which, in the process of cognition is also called by the name of *Sampā-ticchanna*. It has been also described as 'the consciousness that

arises just after the first contact of the subject with the object,' which is the same as *Pañcadārāvajjana*.

Eye-consciousness is that which arises depending upon eye and form. The same about the consciousness of the other senses.

Consciousness (*Manovinnāṇa*) is that which arises just after *Manodhātu*. It is also the consciousness that arises depending on *Mana* and the *Dhamma*.

(3) PAÑHĀPUCCHAKA

Of the eighteen *Dhātus*—How many are moral, how many are immoral, and how many are non-moral? ... How many of them are *Saraṇā*, and how many *Araṇā*?

Sixteen of them are non-moral. Two of them may be moral, immoral, or non-moral. ... About ten of them it cannot be said that they are accompanied by this feeling or that. Five are accompanied by neutral feeling. Body-consciousness is accompanied either by pleasure or by pain. *Manovinnāṇa* is accompanied by any of the feelings. Mental object (*Dhammadhātu*) may be accompanied by any of the feelings, or be above such considerations. .. Seventeen are non-*Hetu*. Mental object may be *Hetu* or not. ... Sixteen are *Araṇā*. Two may be *Araṇā* or *Saraṇā*.

4. SACCA-VIBHAṄGA

(1) SUTTANTA-BHĀJANĪYA

There are four noble-truths—misery, origin of misery, cessation of misery, way to the cessation of misery. What, is misery? Birth, old age, disease, death, separation from the dear ones, coming together with the undesired, in short—the five aggregates of grasping are misery. What is birth? ... What is old age? ... What is a death? ... all are detailed as in the *Suttas*.

(2) ABHIDHAMMA-BHĀJANĪYA

It should be noted that here they are not called 'four noble truths,' but only 'four truths.' The reason of this

omission of the word 'noble,' the Commentary suggests, is the fact that precisely in accordance to Abhidhamma the origin of misery is not only 'desire,' but it is also the other corruptions, the other immoral principles, the three moral *Hetus* that are accompanied by depravities, and the moral principles of the same nature.

The explanation of the four truths is as follows—

1. The origin of misery is desire, the remaining defiling elements, the remaining immoral principles, the three moral roots associated with depravity, and the remaining moral principles associated with it.

2. Misery is the same as above except 'desire,' and also the resultant of the moral and immoral principles ... and all material qualities.

3. Cessation of misery consists in the destruction of all the contents of the origin of misery.

4. Way to the cessation of misery is the realisation of *Jhāna* or *Nibbāna*, as described in the *Dhammasaṅgani*, in which the eight constituents of the Path have been fulfilled.

(3) PAÑHĀPUCCHAKA

Of the four noble truths how many are moral, how many immoral, and how many non-moral ? ... How many *Saraṇā*, and how many *Araṇā* ?

The origin of misery is immoral. The way to the cessation of misery is moral. The cessation of misery is non-moral. Misery itself may be moral, or immoral, or non-moral. ... Two truths may be accompanied by pleasure or a neutral feeling. There is no such consideration in the case of cessation of misery. Misery may be accompanied by any of the feelings or above such consideration. ... The origin of misery is *Hetu*. The cessation of misery is non-*Hetu*. Two truths may not be *Hetu*. ... The origin of misery is of the *Kāmāvacara* plane. Two truths are not of *Kāmāvacara*. Misery may be *Kāmāvacara* or not. ... Origin of misery is *Saraṇā*. Two truths are *Araṇā*. Misery may be *Saraṇā* or *Araṇā*.

5. JHĀNA-VIBHAṄGA

(1) SUTTANTA-BHĀJANĪYA

In a long paragraph, it describes in detail in the same words that are quite common in the discourses of the Sutta Pitaka, how a Bhikkhu intending to obtain the stages of *Jhāna* leads a pure life according to the rules of *Pātimokkha*, is always cautious to avoid the slightest evil, is moderate in food, is always mindful of his movements, dwells in a solitary and peaceful place, dispels his greed hate and dullness, removes the hinderances, etc. This paragraph serves as the *Mātilā* all the words and phrases of it are taken one by one and explained fully

(2) ABHIDHAMMA-BHĀJANĪYA

The four stages of *Jhāna* according to *Catukkanaya*, then the five according to *Pañcakanaya*, then the four stages of *Arūpa Jhāna*, and then the different *Lokuttara Jhānas* are stated exactly as in the *Dhammaṅgaṇi*

(3) PAṆHĀPUCCHAKA

Of the four stages of *Jhāna* how many are moral, how many immoral, and how many non-moral? how many *Sarāṇā*, and how many *Araṇā*?

They may be moral or non moral, but never immoral
Three *Jhānas* are accompanied by pleasure The fourth *Jhāna* is accompanied by neutral feeling They are non-*Hetu*
They are Araṇa

3. The Present Edition

This presents a co-ordinated edition in Devanāgarī of the second book of the Abhidhamma Pitaka, the Vibhanga based on the following versions of the text—Burmese, Chattha sangāyana publication, 1956, Sinhalese, edited by Pandita Kirielle Nanawimala Thero 1952, Siamese, Mahāmakuta Government publication, 1926, and Roman, edited by Mrs Rhys Davids, (P T S London, 1904)

For preparing our MSS, we have adopted the Chattha-sangāyana edition as our basic text, an edition that has been

brought out by the efforts and sanction of an international Saṅgha constituting of the zealous holders of the orthodox Theravāda tradition. Very often, we have agreed in selecting the readings and in paragraph-arrangement; but, we have broken new grounds by providing a system of headings and sub-headings and adopting a method of punctuation, thereby making the text more useful for the modern reader.

(a) *Headings*

In the old-fashioned books, no headings have been given in the beginning of a section. Instead, it is at the end that we have words like.. *niṣṣhitam*. But, to the modern reader, this presents a difficulty in forming a complete picture of the text as an organic unity. We have, therefore, ventured to provide headings, numbered and arranged, with the purpose of bringing to relief the order and sequence in the parts of it. As far as possible, the headings have been constructed with words picked up from the body of the text, the chief objective being to indicate at the outset what does the section contain. Our readers should note that they have been supplied by us and that they do not belong to the original text.

The principal headings have been printed in 16pt. Mono Black and are numbered, with the article sign. Notable heads contained in it have also been printed in 16pt. Mono Black, but have not been numbered. The sub-headings have been serially numbered either in figures or in letters and have been printed in 14pt Mono Black. Headings, still subordinate to it have been numbered and printed in 12pt. Mono Black. In the folio of odd pages, it is only the principal headings that have been mentioned, not the subordinate ones.

(b) *Selection of readings*

In selecting a reading for our text out of the variants available, philological justification, no doubt, has been the chief consideration; but, at the same time, we have not lost sight of the importance of the historical usage. When different forms are both grammatically correct and current in use, we have put one in the text and mentioned the others in the foot-

notes. In such cases, selection of one form does not mean the rejection of others.

(c) *Punctuation marks*

Originally, no punctuation marks were used in Pāli, except, perhaps, one for full-stop. The Siamese edition has followed the same tradition. But, as the syntax of Pāli is, at times, so very difficult and complicated, the use of the modern marks of punctuation is decidedly advantageous in making out the meaning explicit and in bringing out clearly the interconnections between the different constituent clauses and phrases, which, in thier absence, would have remained obscure, if not misleading. We have, therefore, used all the modern marks freely, not in a mechanically rigid manner; but, only with a view to facilitating the correct understanding of the sentences. And in this, we have tried to be systematic and consistent.

The following marks have been used—full-stop of Devanāgarī (।); comma (,); Colon (:); semicolon (;); note of interrogation (?); note of interjection (!); hyphen (-); dash (—); double inverted commas (“ ”); and single inverted commas (‘ ’).

(b) *Abbreviations*

In the foot-note, the abbreviation रो० stands for the Roman edition, सी० for the Sinhalese edition, स्था० for the Siamese edition and म० for the Burmese edition.

In the margin, the abbreviation ‘R’ stands for the Roman, and ‘B’ for the Burmese edition. They indicate that the page number put by its side begins from that line. Reference to the page numbers of the Roman edition will facilitate the use of the P. T. S. Pāli English Dictionary, as well as other modern publications in or on Pāli in which references are made to the books of the Roman edition.

(c) *Corner references*

On odd pages of the book, the corner numbers refer to the Vibhaṅga, article and paragraph occuring at the end of वि० भा०

of the page; and on even pages they refer to those occurring at the beginning of the page.

(f) Spelling

About the mode of our spelling, it is necessary to note that we have generally treated the indeclinable particles *va*, *pi* and *ti* as independent words, as the initial vowels of *eva*, *api* and *iti* are very often dropped in Pāli.

The Parasavarṇa combination has essentially been made when occurring in the same words, as—*Saṅgha*, *Kiñci*, *Pañca* etc. At other places, this combination has been generally avoided as—*evam pi*, *kammam ti* etc. But, to show that the other forms are also grammatically valid, we have on occasions, used this form also—*evampi*, *kammanti* etc.

Some western editors have accepted the same method of spelling; but, in cases where 'ti' is preceded by 'i' or 'pi' by 'a' they have applied the Sanskrit rule of sandhi—*akāṣṭṭhavarṇe dīrghaḥ*, and have spelt the indeclinable particles together with the preceding words; as—*desesīti* and *tassāpi*. But, in such cases also, we have spelt them separately, as—*desesī ti* and *tassā pi*. The lengthening of the preceding vowels before *ti* and *pi* may well be explained by the rule—*Byañjane dīgharassā* (Moggallāna 1.33), which allows lengthening of a short vowel, if it precedes a consonant; as in—*muni+care=municare*; *Khamti+paramam=Khamti paramam*; *Golama+ti=Golamā ti*, *Hoti+ti=Hoti ti*.

..

..

..

The basic MSS of the book have been edited by the Venerable Acharya D. Sasanasiri, Principal, International Pāli Institute, Mahabodhi Society, Sarnath, and finally revised and seen through the press by our learned Editor, Shree Birbal Sharma, M. A. My best thanks are due to them for their valuable cooperation.

Bhikkhu J. Kashyap,

विभङ्गपालि

सूची

खन्धविभङ्गो

१. सुत्तन्तभाजनीयं

१. रूपवखन्धो

(१) अतीतं रूपं	३
(२) अनागतं रूपं	३
(३) पञ्चुप्पन्नं रूपं	४
(४) अज्झत्तं रूपं	४
(५) वहिद्धा रूपं	४
(६) ओळारिकं रूपं	४
(७) सुखुम रूपं	४
(८) हीन रूपं	४
(९) पणीतं रूपं	५
(१०) दूरे रूपं	५
(११) सन्तिके रूपं	५

२. वेदनावखन्धो

(१) अतीता वेदना	५
(२) अनागता वेदना	६
(३) पञ्चुप्पन्ना वेदना	६
(४) अज्झत्ता वेदना	६
(५) वहिद्धा वेदना	६
(६-७) ओळारिका, सुखुमा वेदना	६
(८-९) हीना, पणीता वेदना	७
(१०) दूरे वेदना	७
(११) सन्तिके वेदना	७

३. सज्जावखन्धो

(१) अतीता सज्जा	८
(२) अनागता सज्जा	८

(३) पञ्चुप्पन्ना सज्जा	८
(४) अज्झत्ता सज्जा	९
(५) वहिद्धा सज्जा	९
(६-७) ओळारिका, सुखुमा सज्जा	९
(८-९) हीना, पणीता सज्जा	१०
(१०) दूरे सज्जा	१०
(११) सन्तिके सज्जा	१०

४. सद्धारवखन्धो

(१) अतीता सद्धार	११
(२) अनागता सद्धार	११
(३) पञ्चुप्पन्ना सद्धार	१२
(४) अज्झत्ता सद्धार	१२
(५) वहिद्धा सद्धार	१२
(६-७) ओळारिका, सुखुमा सद्धार	१२

(८-९) हीना, पणीता सद्धार	१३
(१०) दूरे सद्धार	१३
(११) सन्तिके सद्धार	१४

५. विज्जाणवखन्धो

(१) अतीत विज्जाण	१४
(२) अनागतं विज्जाण	१५
(३) पञ्चुप्पन्न विज्जाणं	१५
(४) अज्झत्त विज्जाणं	१५
(५) वहिद्धा विज्जाणं	१५
(६-७) ओळारिक, सुखुमं विज्जाणं	१५
(८-९) हीन, पणीतं विज्जाणं	१६

पिटृङ्गा

(१०) दूरे विज्जाणं	१६
(११) सत्तिके विज्जाणं	१७
१. अभिधम्मभाजनीयं	१७
१. रूपक्खन्धो	१७
२. वेदभाक्खन्धो	२०
३. सञ्जाक्खन्धो	३३
४. सङ्गारक्खन्धो	४५
५. विज्जाणक्खन्धो	५८
१. पञ्हापुच्छकं	७०
१. तिकमातिकानुक्कमेन	७०
२. दुक्कमातिकानुक्कमेन	७२
२. आयत्तनविभङ्गो	८३
१. सुत्तन्तभाजनीयं	८३
२. अभिधम्मभाजनीयं	८३
३. पञ्हापुच्छकं	८८
१. तिकमातिकानुक्कमेन	८९
२. दुक्कमातिकानुक्कमेन	९१
३. धातुविभङ्गो	१०२
१. सुत्तन्तभाजनीयं	१०२
१. पथवीधातु आदि	१०२
२. सुखधातु ... अविज्जाधातु	१०६
३. कामधातु ... अविहिंसा- धातु	१०७
२. अभिधम्मभाजनीयं	१०८
३. पञ्हापुच्छकं	११२
१. तिकमातिकानुक्कमेन	११३
२. दुक्कमातिकानुक्कमेन	११५
४. सच्चविभङ्गो	१२६
१. सुत्तन्तभाजनीयं	१२६
१. दुक्कसच्चं	१२६
२. समुदयसच्च	१२६
३. निरोपसच्च	१३१

पिटृङ्गा

४. मगसच्चं	१३३
१. अभिधम्मभाजनीयं	१३५
३. पञ्हापुच्छकं	१४३
१. तिकमातिकानुक्कमेन	१४३
२. दुक्कमातिकानुक्कमेन	१४६
५. इन्द्रियविभङ्गो	१५६
१. अभिधम्मभाजनीयं	१५६
२. पञ्हापुच्छकं	१६०
१. तिकमातिकानुक्कमेन	१६०
२. दुक्कमातिकानुक्कमेन	१६३
६. पटिच्छसमुप्पादविभङ्गो	१७३
१. सुत्तन्तभाजनीयं	१७३
२. अभिधम्मभाजनीयं	१७७
१. पच्चयचतुक्कं	१७७
२. हेतुचतुक्कं	१७८
३. सम्पयुत्तचतुक्क	१७९
४. अञ्जमञ्जचतुक्क	१८०
मात्तिका	१८१
५. पच्चयचतुक्क	१८१
६. हेतुचतुक्क	१८७
७. सम्पयुत्तचतुक्क	१८२
८. अञ्जमञ्जचतुक्क	१८८
९. अनुसलनिहेसो	२०७
१०. कुसलनिहेसो	२१२
११. अय्यापत्तनिहेसो	२१८
१२. अविज्जामूलकबुसल- निहेसो	२२९
१३. बुसलमूलकविपावनिहेसो	२३२
१४. अनुसलमूलकविपाव- निहेसो	२३५
७. सतिपट्टानविभङ्गो	२३८
१. सुत्तन्तभाजनीय	२३८
१. पागानुपम्भना	२३८

२. वेदनानुपस्मना २४०

३. चित्तानुपस्मना २४२

४. धम्मनानुपस्मना २४५

§ २. अभिधम्मभाजनीय २४६

§ ३. पञ्हापुच्छक २५२

१. तिकमातिकानुक्कमेन २५२

२. दुक्कमातिकानुक्कमेन २५३

८. सम्मप्यधानविभङ्गो २५५

§ १. सुत्तन्तभाजनीय २५५

§ २. अभिधम्मभाजनीय २५८

§ ३. पञ्हापुच्छक २६२

१. तिकमातिकानुक्कमेन २६२

२. दुक्कमातिकानुक्कमेन २६३

९. इद्धिपावविभङ्गो २६४

§ १. सुत्तन्तभाजनीय २६४

१. छन्दिद्धिपादो २६४

२. विरियिद्धिपादो २६५

३. चित्तिद्धिपादो २६६

४. वीमसिद्धिपादो २६७

§ २. अभिधम्मभाजनीय २६८

१. छन्दिद्धिपादो २६८

२. विरियिद्धिपादो २६९

३. चित्तिद्धिपादो २७०

४. वीमसिद्धिपादो २७१

§ ३. पञ्हापुच्छक २७३

१. तिकमातिकानुक्कमेन २७३

२. दुक्कमातिकानुक्कमेन २७४

१०. बोद्धिङ्गविभङ्गो २७६

§ १. सुत्तन्तभाजनीय २७६

§ २. अभिधम्मभाजनीय २७८

§ ३. पञ्हापुच्छक २८२

१. तिकमातिकानुक्कमेन २८२

पिट्ठक

२. दुक्कमातिकानुक्कमेन २८३

११. मगज्झविभङ्गो २८५

§ १. सुत्तन्तभाजनीय २८५

§ २. अभिधम्मभाजनीय २८७

§ ३. पञ्हापुच्छक २८१

१. तिकमातिकानुक्कमेन २८२

२. दुक्कमातिकानुक्कमेन २८२

१२. ज्ञानविभङ्गो २८४

§ १. सुत्तन्तभाजनीय २८४

मात्तिकाज्जेत्तो २८४

मात्तिकानिहेत्तो २८५

§ २. अभिधम्मभाजनीय ३१६

१. रूपावचरकुसल ३१६

चतुक्क ३१६

पञ्चक ३१७

२. अरूपावचरकुसल ३१८

३. लोकुत्तरकुसल ३१८

चतुक्क ३१८

पञ्चक ३१९

४. रूपावचरविपाका ३२०

५. अरूपावचरविपाका ३२१

६. लोकुत्तरविपाका ३२१

७. रूपावचरविपाका ३२२

§ ३. पञ्हापुच्छक ३२३

१. तिकमातिकानुक्कमेन ३२३

२. दुक्कमातिकानुक्कमेन ३२५

१३. अप्पमञ्जाविभङ्गो ३२७

§ १. सुत्तन्तभाजनीय ३२७

१. मेत्ता ३२७

२. करुणा ३२८

३. मुदिता ३३०

४. उपेक्षा ३३१

पिट्ठक

	पिटुङ्गा		पिटुङ्गा
§ २. अभिधम्मभाजनीयं	३३२	§ ६. ज्ञाणविमङ्गो	३६६
१. मेत्ता	३३२	§ १. मातिकाउद्देशो	३६६
२. करणा	३३३	एकविधेन	३६६
३. मुदिता	३३४	दुविधेन	३६७
४. उपेक्षा	३३५	तिविधेन	३६८
५. विपावा	३३६	चतुर्विधेन	३७४
६. विरिया	३३८	पञ्चविधेन	३७५
§ ३. पञ्हापुच्छकं	३३९	छविधेन	३७५
१. तिकमातिवानुक्कमेन	३३९	सत्तविधेन	३७५
२. दुक्मातिकानुक्कमेन	३४०	अट्टविधेन	३७५
§ ४. सिक्खापदविमङ्गो	३४२	नवविधेन	३७५
§ १. अभिधम्मभाजनीय	३४२	दसविधेन	३७५
§ २. पञ्हापुच्छक	३४८	§ २. मातिकानिद्देशो	३७७
१. तिकमातिवानुक्कमेन	३४८	१. एकविधेन	३७७
२. दुक्मातिकानुक्कमेन	३४८	२. दुविधेन	३८१
§ ५. पटिसम्भिदाविमङ्गो	३५०	३. तिविधेन	३८५
§ १. सुत्तन्तभाजनीय	३५०	४. चतुर्विधेन	३८६
१. सङ्गहवारो	३५०	५. पञ्चविधेन	३८६
२. सच्चवारो	३५०	६. छविधेन	३८६
३. हेतुवारो	३५०	७. सत्तविधेन	३८७
४. धम्मवारो	३५०	८. अट्टविधेन	३८७
५. पटिच्चसम्भादवारो	३५१	९. नवविधेन	३८८
६. परियत्तिवारो	३५१	१०. दसविधेन	३८८
§ २. अभिधम्मभाजनीय	३५२	§ ७. लुक्कवत्थुविमङ्गो	४०६
१. कुसलवारो	३५२	§ १. मातिकाउद्देशो	४०६
२. अकुसलवारो	३५४	१. एकमातिका	४०६
३. विपाकवारो	३५५	२. दुक्मातिका	४१०
४. किरियवारो	३६०	३. तिकमातिका	४११
§ ३. पञ्हापुच्छक	३६२	४. चतुक्कमातिका	४१२
१. तिकमातिकानुक्कमेन	३६३	५. पञ्चक्कमातिका	४१२
२. दुक्मातिकानुक्कमेन	३६४	६. छक्कमातिका	४१३
		७. सत्तक्कमातिका	४१३
		८. अट्टक्कमातिका	४१३

पिठुङ्का

पिठुङ्का

६ नवकमातिका	४१४
१० दसकमातिका	४१४
११. तण्हाविचरितानि	४१४
१२ एककमातिकानिहेसो	४१४
(१) जातिमदो	४१४
(२-२७) गोत्तमदादी	४१५
(२८) मदो	४१५
(२९) पमादो	४१५
(३०) थम्भो	४१६
(३१) सारम्भो	४१६
(३२) अत्रिच्छता	४१६
(३३) महिच्छता	४१६
(३४) पापिच्छता	४१६
(३५) सिङ्ग	४१७
(३६) तिन्तिण	४१७
(३७) चापल्य	४१७
(३८) असभागवुत्ति	४१७
(३९) अरति	४१८
(४०) तदी	४१८
(४१) विजम्भिता	४१८
(४२) भत्तसम्मदो	४१८
(४३) चेतसो च सीनत्त	४१८
(४४) कुहना	४१९
(४५) लपना	४१९
(४६) नेमित्तिकता	४१९
(४७) निष्पेसिकता	४१९
(४८) लाभन लाभ	४१९
निजिगीसनता	४१९
(४९) सेय्योहमस्मी ति मानो	४२०
(५०) सदिसोहमस्मी ति मानो	४२०
(५१) हीनोहमस्मी ति मानो	४२०
(५२) सेय्यस्स सेय्योहमस्मी ति	४२१
मानो	४२१

(५३) सेय्यस्स सदिसोहमस्मी ति	मानो	४२१
(५४) सेय्यस्स हीनोहमस्मी ति	मानो	४२१
(५५) सदिसस्स सेय्योहमस्मी ति	मानो	४२१
(५६) सदिसस्स सदिसोहमस्मी ति	मानो	४२२
(५७) सदिसस्स हीनोहमस्मी ति	मानो	४२२
(५८) हीनस्स सेय्योहमस्मी ति	मानो	४२२
(५९) हीनस्स सदिसोहमस्मी ति	मानो	४२२
(६०) हीनस्स हीनोहमस्मी ति	मानो	४२३
(६१) मानो		४२३
(६२) अतिमानो		४२३
(६३) मानातिमानो		४२३
(६४) ओमानो		४२४
(६५) अधिमानो		४२४
(६६) अस्मिमानो		४२४
(६७) मिच्छामानो		४२४
(६८) जातिवितक्को		४२५
(६९) जनपदवितक्को		४२५
(७०) अमरवितक्को		४२५
(७१) परानुद्ध्यतापटिसयूत्तो	वितक्को	४२५
(७२) साभादिपटिसयूत्तो	वितक्को	४२५
(७३) अनवज्जातिपटिसयूत्तो	वितक्को	४२५
१३ दुकमातिकानिहेसो		४२६
(१) कोधो च उपनाहा च		४२६

पिटृश्रु	पिटृश्रु
(२) मक्खो च पञ्चसो च ४२६	(६) तयो आसवा ४३५
(३) इस्सा च मच्छरियं च ४२६	(७) तीणि संयोजनानि ४३५
(४) माया च साठेय्यं च ४२७	(८) तिस्सो तण्हा ४३६
(५) अविज्जा च भवतण्हा च ४२७	(९) अपरा पि तिस्सो तण्हा ४३७
(६) भवदिट्ठिं च विभव- दिट्ठि च ४२८	(१०) अपरा पि तिस्सो तण्हा ४३७
(७) सस्सतदिट्ठि च उच्छेद- दिट्ठि च ४२८	(११) तिस्सो एसना ४३८
(८) अन्तवादिट्ठि च अनन्तवा- दिट्ठि च ४२८	(१२) तिस्सो विधा ४३८
(९) पूर्वन्तानुदिट्ठि च अपरन्तानुदिट्ठि च ४२८	(१३) तीणि भयानि ४३९
(१०) अहिरिकं च अनोत्तपं च ४२९	(१४) तीणि तमानि ४३९
(११) दोवचस्सता च पाप- मित्ता च ४२९	(१५) तीणि तित्थायतनानि ४३९
(१२) अमज्जवो च अमहवो च ४२९	(१६) तयो किञ्चना ४४०
(१३) अक्सन्ति च असोत्तपं च ४२९	(१७) तीणि अङ्गणानि ४४०
(१४) असाखत्थं च अण्णटि- सन्वारो च ४३०	(१८) तीणि मत्तानि ४४०
(१५) इन्द्रियेसु अगुत्तद्वारता च अमत्तञ्जुता च ४३०	(१९) तीणि विसमानि ४४०
(१६) मुट्ठस्सच्चं च असम्पजञ्जं च ४३१	(२०) अपरानि पि तीणि विसमानि ४४०
(१७) शीलविपत्ति च दिट्ठिविपत्ति च ४३१	(२१) तयो अग्गी ४४०
(१८) अज्झतसंयोजनं च वहिदासंयोजनं च ४३१	(२२) तयो कसावा ४४०
३. तिकमातिकानिद्वेसो ४३१	(२३) अपरे पि तयो कसावा ४४०
(१) तीणि अनुसलमूलानि ४३१	(२४. क) अस्सादिदिट्ठि ४४१
(२) तयो अनुसलवितक्का ४३३	(ख) अत्तानुदिट्ठि ४४१
(३) तिस्सो अनुसलसञ्ज्ञा ४३३	(ग) मिच्छादिदिट्ठि ४४१
(४) तिस्सो अनुमनघानुयो ४३४	(२५. क) अरति ४४१
(५) तीणि दुष्परितानि ४३४	(ख) बिहेसा ४४२
	(ग) अयम्वचरिया ४४२
	(२६. क) दोवचस्सता ४४२
	(ख) पापमित्ता ४४२
	(ग) नानतसञ्ज्ञा ४४२
	(२७. क) उदञ्चं ४४२
	(ख) कोसज्जं ४४३
	(ग) पमादो ४४३
	(२८. क) अगन्तुट्ठिता ४४३
	(ख) असम्पजञ्जता ४४३

	पिठुङ्गा		पिठुङ्गा
(ग) महिच्छता	४४३	(घ) अतवादुपादानं	४५०
(२६. क) अहिरिकं	४४४	(६) चत्तारो तण्डुपादा	४५०
(ख) अनोत्तपं	४४४	(७) चत्तारि अगतिगमनानि	४५०
(ग) पमादो	४४४	(८) चत्तारो विपरिणासा	४५१
(३०. क) अनादरियं	४४४	(९) चत्तारो अनरियवोहारा	४५१
(ख) दोषचस्तता	४४४	(१०) अपरे पि चत्तारो	४५१
(ग) पापमित्तता	४४५	अनरियवोहारा	४५१
(३१. क) अस्सद्धियं	४४५	(११) चत्तारि दुच्चरितानि	४५१
(ख) अवदञ्जुना	४४५	(१२) अपरानि पि चत्तारि	४५१
(ग) कोसज्ज	४४५	दुच्चरितानि	४५१
(३२. क) उद्धच्चं	४४५	(१३) चत्तारि भयानि	४५२
(ख) असंवरो	४४६	(१४) अपरानि पि चत्तारि	४५२
(ग) दुस्सील्यं	४४६	भयानि	४५२
(३३. क) अरियानं अदस्सन-		(१५) चतस्सो दिट्ठियो	४५२
कम्यता	४४६	§ ६ पञ्चकमातिकानिहेसो	४५२
(ख) सद्धम्म अस्सोत्तुकम्यता	४४६	(१) पञ्चोरम्भागियानि	४५२
(ग) उपा रम्भचित्तता	४४७	संयोजनानि	४५२
(३४. क) मुट्ठस्मच्च	४४७	(२) पञ्चुद्धम्भागियानि	४५३
(ख) असम्पज्ज्झां	४४७	संयोजनानि	४५३
(ग) चेतसो विवखेपो	४४७	(३) पञ्च मच्छरियानि	४५३
(३५. क) अयोनिसो अनमिकारो	४४७	(४) पञ्च सङ्गा	४५३
(ख) कुम्मभसेवना	४४८	(५) पञ्च सत्ता	४५३
(ग) चेतसो च लीनत्तं	४४८	(६) पञ्च चेतोखिला	४५३
§ ५. चतुक्कमातिकानिहेसो	४४८	(७) पञ्च चेतसो विनिवग्घा	४५३
(१) चत्तारो आसवा	४४८	(८) पञ्च नीवरणानि	४५४
(क) कामासवो	४४८	(९) पञ्च कम्मानि	४५४
(ख) भवासवो	४४९	आनन्तरिकानि	४५४
(ग) दिट्ठासवो	४४९	(१०) पञ्च दिट्ठियो	४५४
(घ) अविज्जासवो	४४९	(११) पञ्च वेरा	४५४
(२-५) चत्तारो गन्यादो	४४९	(१२) पञ्च व्यसना	४५५
(क) कामुपादानं	४४९	(१३) पञ्च अवलन्तिया	४५५
(ख) दिट्ठुपादानं	४५०	आदीनवा	४५५
(ग) सीलव्वतुपादानं	४५०	(१४) पञ्च भयानि	४५५

	विहङ्गा		विहङ्गा
§ ३. परियापन्नापरियापन्नं	४८८	§ ५. भूमयो	५०२
१. कामधातुया	४८८	§ ६. उप्पादककम्म-आयु-	
२. रूपधातुया	४८८	प्पमाणानि	५०३
३. ग्ररूपधातुया	४९०	१. उप्पादककम्मानि	५०३
४. परियापन्नापरियापन्नं	४९१	२. आयुप्पमाणानि	५०४
§ ४. पातुभावाभावा	४९२	§ ७. अभिञ्जेय्यादी	५०९
१. कामधातुया	४९२	§ ८. सारम्मणानारम्मणा	५११
२. रूपधातुया	४९९	§ ९. दिट्ठसुतमुतादी	५१२
३. असञ्जसत्तानं	५००	§ १०. मात्तिकानुक्कमेन	५१३
४. ग्ररूपधातुया	५०१	१. तिकानि	५१३
		२. दुक्कानि	५२०

THE PĀLI ALPHABET IN DEVANĀGARĪ AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

अ a आ ā इ i ई ī उ u ऊ ū ए e ओ ō

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

क ka	ख kha	ग ga	घ gha	ङ ṅa
च ca	छ cha	ज ja	झ, ञ jha	ञ ña
ट ṭa	ठ ṭha	ड ḍa	ढ ḍha	ण ṇa
त ta	थ tha	द da	ध dha	न na
प pa	फ pha	ब ba	भ bha	म ma
य ya	र ra	ल la	व va	श sa
		ह ha	ळ la	अ am

VOWELS IN COMBINATION

क ka का kā कि ki की ki कु ku कू kū के ke को ko
ख kha खा khā खि khi खी khī खु khu खू khū के ke को ko

CONJUNCT--CONSONANTS

क kka	अन nca	द dva	अन mba
ख kkha	अन ncha	अन dhya	अन mbha
ग gya	अन nja	अन dhva	अन mma
क्र kri	अन, अन nija	नत nta	अन mya
कल kla	ह, दह tta	नत ntva	अन mha
ख क्वा kva	ह, दह ttha	अन nthia	अन yya
अन khya	ह, दह dda	अन nda	अन yha
अन khva	ह, दह ddha	अन ndra	अन lla
ग gga	अन nta	अन ndha	अन lya
अन gggha	अन ntha	अन, अन nna	अन lha
अन gya	अन nda	अन nya	अन vha
ग gra	अन nja	अन nha	अन sta
क nka	अन pha	अन ppa	अन stra
अन nkha	अन tta	अन ppha	अन sna
अन, अन nga	अन ttha	अन pya	अन sya
अन, अन ngha	अन tva	अन pla	अन ssa
अन cca	अन tya	अन bba	अन sma
अन ccha	अन tra	अन bbha	अन sva
अन jja	ह, दह dda	अन bha	अन hma
अन, अन jjha	अन ddha	अन bra	अन hva
अन nna	अन dya	अन mpa	अन lha
अन nha	अन dra	अन mpha	

अभिधम्पिटके
विभङ्गो

विभङ्गपालि

१. खन्धविभङ्गो

§ १. सुत्तन्तभाजनीयं

१ पञ्चवखन्धा — रूपवखन्धो, वेदनावखन्धो, सज्जावखन्धो, सङ्खारवखन्धो, विज्जाणवखन्धो ।

B 1,
R 1

१. रूपवखन्धो

२. तत्थ कत्तमो रूपवखन्धो ?

य किञ्चि रूप अतीतानागतपञ्चुप्पन्न अज्झत्त वा वहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, तदेकज्झं अभिसञ्ज्झित्वा अभिसङ्गिहित्वा — अय वुच्चति रूपवखन्धो ।

(१) अतीत रूप

३ तत्थ कत्तम रूप अतीत ?

य रूप अतीत निरुद्ध विगत विपरिणत अत्यङ्गत अव्यत्यङ्गत उप्पज्जित्वा विगत अतीत अतीतसेन सङ्गहित^१, चत्तारो च महाभूता चतुन्न च महाभूतान उपादाय रूप — इद वुच्चति रूप अतीत ।

10

(२) अनागत रूप

४ तत्थ कत्तम रूप अनागत ?

य रूप अजात अभूत असज्जात अनिव्वत्त अनभिनिव्वत्त अपातुभूत अनुप्पन्न असमुप्पन्न अनुद्धित असमुद्धित अनागत अनागतसेन सङ्गहित, चत्तारो च महाभूता चतुन्न च महाभूतान उपादाय रूप — इद वुच्चति रूप अनागत ।

15

१ सी०, स्या० पोत्यवेसु नत्ति, एक्कमुपरि पि । २ सङ्गहीन — सी० ।

(३) पञ्चुष्पन्नं रूपं

५. तत्थ कतमं रूपं पञ्चुष्पन्नं ?

D. 2

R 2

यं रूपं जातं भूतं सञ्जातं निव्वत्तं अभिनिव्वत्तं पातुभूतं उप्पन्नं समुप्पन्नं उट्ठितं समुट्ठितं पञ्चुष्पन्नं पञ्चुष्पन्नसेन सङ्गहितं, चत्तारो च महाभूता चतुन्नं च महाभूतानं उपादाय रूपं — इदं वुच्चति रूपं पञ्चुष्पन्नं ।

(४) अज्झत्तं रूपं

६. तत्थ कतमं रूपं अज्झत्तं ?

यं रूपं तेसं तेसं सत्तानं अज्झत्तं पच्चत्तं नियकं पाटिपुग्गलिकं उपादिन्नं, चत्तारो च महाभूता चतुन्नं च महाभूतानं उपादाय रूपं — इदं वुच्चति रूपं अज्झत्तं ।

(५) बहिद्धा रूपं

10

७. तत्थ कतमं रूपं बहिद्धा ?

यं रूपं तेसं तेसं परसत्तानं परपुग्गलानं अज्झत्तं पच्चत्तं नियकं पाटिपुग्गलिकं उपादिन्नं, चत्तारो च महाभूता चतुन्नं च महाभूतानं उपादाय रूपं — इदं वुच्चति रूपं बहिद्धा ।

(६) ओळारिकं रूपं

15

८. तत्थ कतमं रूपं ओळारिकं ?

चक्खायतन ... पे० .. फोट्टव्वायतनं — इदं वुच्चति रूपं ओळारिकं ।

(७) सुखमं रूपं

९. तत्थ कतमं रूपं सुखमं ?

इत्थिन्द्रियं ... पे०. कवळीकारो^१ आहारो — इदं वुच्चति रूपं सुखमं ।

(८) हीनं रूपं

20

१०. तत्थ कतमं रूपं हीनं ?

यं रूपं तेसं तेसं सत्तानं उज्जातं अवज्जातं हीळितं परिभूतं

अचित्तीकत' हीन हीनमत हीनसम्मत अनिट्ठ अवन्त अमनाप, रूपा सदा गन्धा रसा फोट्टुव्वा - इद वुच्चति रूप हीन ।

(६) पणीत रूप

११ तत्थ कतम रूप पणीत ?

य रूप तेस तेस सत्तान अनुञ्जात अनवञ्जात अहीलित अपरिभूत चित्तीकत पणीत पणीतमत पणीतसम्मत इट्ठ वन्त मनाप, 5
रूपा सदा गन्धा रसा फोट्टुव्वा - इद वुच्चति रूप पणीत । त त वा पन रूप उपादायुपादाय रूप हीन पणीत दट्ठव्व ।

(१०) दूरे रूप

१२ तत्थ कतम रूप दूरे ?

इत्थिन्द्रिय पे० कवलीकारो आहारो, य वा पनञ्ज पि अत्थि रूप अनासन्ने अनुपकट्ठे असन्तिके - इद वुच्चति रूप दूरे । 10

(११) सन्तिके रूप

१३ तत्थ कतम रूप सन्तिके ?

चक्खायतन पे० फोट्टुव्वायतन, य वा पनञ्ज पि अत्थि रूप आसन्ने उपकट्ठे' अविदूरे सन्तिके - इद वुच्चति रूप सन्तिके । त त वा पन रूप उपादायुपादाय रूप दूरे सन्तिके दट्ठव्व ।

B 3
R 3

२ वेदनाखलन्धो

१४ तत्थ कतमो वेदनाखलन्धो ?

15

या काचि वेदना अतीतानागतपञ्चुप्पन्ना अज्झत्ता वा बहिद्धा वा ओल्लारिका वा सुखमा वा हीना वा पणीता वा या दूरे सन्तिके वा, तदेकज्ज अभिसञ्जूहित्वा अभिसङ्खिपित्वा - अय वुच्चति वेदनाखलन्धो ।

(१) अतीता वेदना

१५ तत्थ कतमा वेदना अतीता ?

या वेदना अतीता निरुद्धा विगता विपरिणता अत्यङ्गता 20
अभत्यङ्गता उप्पज्जित्वा विगता अतीता अतीतसेन सङ्गहिता, सुखा वेदना दुक्खा वेदना अदुक्खमसुखा वेदना - अय वुच्चति वेदना अतीता ।

(२) अनागता वेदना

१६. तत्थ कतमा वेदना अनागता ?

या वेदना अजाता अभूता असञ्जाता अनिव्वत्ता अनभिनिव्वत्ता अपातुभूता अनुप्पन्ना असमुप्पन्ना अनुट्ठिता असमुट्ठिता अनागता अनागतंसेन सङ्गहिता, सुखा वेदना दुक्खा वेदना अदुक्खमसुखा वेदना - अयं वुच्चति वेदना अनागता ।

(३) पच्चुप्पन्ना वेदना

१७. तत्थ कतमा वेदना पच्चुप्पन्ना ?

या वेदना जाता भूता सञ्जाता निव्वत्ता अभिनिव्वत्ता पातुभूता उप्पन्ना समुप्पन्ना उट्ठिता समुट्ठिता पच्चुप्पन्ना पच्चुप्पन्नंसेन^१ सङ्गहिता, सुखा वेदना दुक्खा वेदना अदुक्खमसुखा वेदना - अयं वुच्चति वेदना पच्चुप्पन्ना ।

(४) अज्झत्ता वेदना

१८. तत्थ कतमा वेदना अज्झत्ता ?

या वेदना तेसं तेसं सत्तानं अज्झत्तं पच्चत्तं नियका पाटिपुग्गलिका उपादिन्ना, सुखा वेदना दुक्खा वेदना अदुक्खमसुखा वेदना - अयं वुच्चति वेदना अज्झत्ता ।

(५) बहिद्धा वेदना

१९. तत्थ कतमा वेदना बहिद्धा ?

या वेदना तेसं तेसं परसत्तानं परपुग्गलानं अज्झत्तं पच्चत्तं नियका पाटिपुग्गलिका उपादिन्ना, सुखा वेदना दुक्खा वेदना अदुक्खमसुखा वेदना - अयं वुच्चति वेदना बहिद्धा ।

(६-७) ओळारिका, सुखमा वेदना

२०. तत्थ कतमा वेदना ओळारिका सुखमा ?

अकुसला वेदना ओळारिका, कुसलाव्याकता वेदना सुखमा । कुसलाकुसला वेदना ओळारिका, अव्याकता वेदना सुखमा । दुक्खा वेदना ओळारिका, सुखा च अदुक्खमसुखा च वेदना सुखमा । सुखदुक्खा वेदना ओळारिका, अदुक्खमसुखा वेदना सुखमा । असमापन्नस्स वेदना

ओळारिका, समापन्नस्स वेदना सुखुमा । सासवा वेदना ओळारिका,
अनासवा वेदना मुखुमा । तं तं वा पन वेदनं उपादायुपादाय वेदना
ओळारिका सुखुमा दट्ठ्वा ।

(८-६) हीना, पणीता वेदना

२१ तत्थ कत्तमा वेदना हीना पणीता ?

अकुसला वेदना हीना, कुसलाव्याकता वेदना पणीता । कुसला- 5
कुसला वेदना हीना, अव्याकता वेदना पणीता । दुक्खा वेदना हीना,
सुखा च अदुक्खमसुखा च वेदना पणीता । सुखदुक्खा वेदना हीना,
अदुक्खमसुखा वेदना पणीता । असमापन्नस्स वेदना हीना, समापन्नस्स
वेदना पणीता । सासवा वेदना हीना, अनासवा वेदना पणीता । तं
तं वा पन वेदनं उपादायुपादाय वेदना हीना पणीता दट्ठ्वा । 10

(१०) दूरे वेदना

२२. तत्थ कत्तमा वेदना दूरे ?

अकुसला वेदना कुसलाव्याकताहि वेदनाहि दूरे, कुसलाव्याकता
वेदना अकुसलाय वेदनाय दूरे, कुसला वेदना अकुसलाव्याकताहि
वेदनाहि दूरे, अकुसलाव्याकता वेदना कुसलाय वेदनाय दूरे, अव्याकता
वेदना कुसलाकुसलाहि वेदनाहि दूरे, कुसलाकुसला वेदना अव्याकताय 15
वेदनाय दूरे । दुक्खा वेदना सुखाय च अदुक्खमसुखाय च वेदनाहि
दूरे; सुखा च अदुक्खमसुखा च वेदना दुक्खाय वेदनाय दूरे, सुखा वेदना
दुक्खाय च अदुक्खमसुखाय च वेदनाहि दूरे, दुक्खा च अदुक्खमसुखा
च वेदना सुखाय वेदनाय दूरे, अदुक्खमसुखा वेदना सुखदुक्खाहि वेदनाहि
दूरे; सुखदुक्खा वेदना अदुक्खमसुखाय वेदनाय दूरे । असमापन्नस्स 20
वेदना समापन्नस्स वेदनाय दूरे. समापन्नस्स वेदना असमापन्नस्स वेदनाय
दूरे । सासवा वेदना अनासवाय वेदनाय दूरे, अनासवा वेदना सासवाय
वेदनाय दूरे — अयं वुच्चति वेदना दूरे ।

(११) सन्तिके वेदना

२३. तत्थ कत्तमा वेदना सन्तिके ?

अकुसला वेदना अकुसलाय वेदनाय सन्तिके, कुसला वेदना 25
कुसलाय वेदनाय सन्तिके, अव्याकता वेदना अव्याकताय वेदनाय

R 5

- सन्तिके । दुःखा वेदना दुःखाय वेदनाय सन्तिके, सुखा वेदना सुखाय वेदनाय सन्तिके; अदुःखमसुखा वेदना अदुःखमसुखाय वेदनाय सन्तिके । असमापन्नस्स वेदना असमापन्नस्स वेदनाय सन्तिके । समापन्नस्स वेदना समापन्नस्स वेदनाय सन्तिके; सासवा वेदना सासवाय वेदनाय सन्तिके; 5 अनासवा वेदना अनासवाय वेदनाय सन्तिके । अयं वुच्चति वेदना सन्तिके । तं तं वा पन वेदनं उपादायुपादाय वेदना दूरे सन्तिके दट्ठवा ।

३. सञ्जाक्खन्धो

२४. तत्थ कतमो सञ्जाक्खन्धो ?

- या काचि सञ्जा अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्ता वा बहिद्धा वा ओल्लारिका वा सुखुमा वा हीना वा पणीता वा या दूरे सन्तिके 10 वा. तदेकज्झं अभिसञ्जूहित्वा अभिसङ्घिपित्वा' - अयं वुच्चति सञ्जाक्खन्धो ।

(१) धमीता सञ्जा

२५. तत्थ कतमा सञ्जा अतीता ?

- या सञ्जा अतीता निरुद्धा विगता विपरिणता अत्यङ्गता अव्यवस्थिता उप्पज्जित्वा विगता अतीता अतीतसेन सङ्गहिता, चक्खु- 15 सम्पत्सजा सञ्जा सोतसम्पत्सजा सञ्जा धानसम्पत्सजा सञ्जा जिह्वासम्पत्सजा सञ्जा कायसम्पत्सजा सञ्जा मनोसम्पत्सजा सञ्जा - अयं वुच्चति सञ्जा अतीता ।

(२) अनागता सञ्जा

२६. तत्थ कतमा सञ्जा अनागता ?

- या सञ्जा अजाता अभूता असञ्जाता अनिव्वत्ता अनभिनिव्वत्ता 20 अपातुभूता अनुप्पन्ना असमुप्पन्ना अनुट्ठिता असमुट्ठिता अनागता अनागत-सेन सङ्गहिता, चक्खुसम्पत्सजा सञ्जा सोतसम्पत्सजा सञ्जा धान-सम्पत्सजा सञ्जा जिह्वासम्पत्सजा सञ्जा कायसम्पत्सजा सञ्जा मनोसम्पत्सजा सञ्जा - अयं वुच्चति सञ्जा अनागता ।

(३) पच्चुप्पन्ना सञ्जा

२७. तत्थ कतमा सञ्जा पच्चुप्पन्ना ?

१. अभिनिव्वत्ता - सी० । २. पाणसम्पत्सजा - सी०, एवमुपरि वि ।

या सञ्ज्ञा जाता भूता सञ्ज्ञाता निव्वत्ता अभिनिव्वत्ता
पातुभूता उप्पन्ना समुप्पन्ना उट्ठिता समुट्ठिता पच्चुप्पन्ना पच्चुप्पन्नंसेन
सङ्गहिता, चक्खुसम्पस्सजा सञ्ज्ञा सोतसम्पस्सजा सञ्ज्ञा धान-
सम्पस्सजा सञ्ज्ञा जिह्वासम्पस्सजा सञ्ज्ञा कायसम्पस्सजा सञ्ज्ञा
मनोसम्पस्सजा सञ्ज्ञा — अयं वुच्चति सञ्ज्ञा पच्चुप्पन्ना । 5

(४) अञ्ज्ञता सञ्ज्ञा

२८. तत्थ कतमा सञ्ज्ञा अञ्ज्ञता ?

B 6

या सञ्ज्ञा तेसं तेसं सत्तानं अञ्ज्ञत्तं पच्चत्तं नियका पाटि-
पुगलिका उपादिन्ना, चक्खुसम्पस्सजा सञ्ज्ञा सोतसम्पस्सजा सञ्ज्ञा
धानसम्पस्सजा सञ्ज्ञा जिह्वासम्पस्सजा सञ्ज्ञा कायसम्पस्सजा
सञ्ज्ञा मनोसम्पस्सजा सञ्ज्ञा — अयं वुच्चति सञ्ज्ञा अञ्ज्ञता । 10

(५) बहिद्धा सञ्ज्ञा

२९. तत्थ कतमा सञ्ज्ञा बहिद्धा ?

या सञ्ज्ञा तेसं तेसं परसत्तानं परपुगलानं अञ्ज्ञत्तं पच्चत्तं
नियका पाटिपुगलिका उपादिन्ना, चक्खुसम्पस्सजा सञ्ज्ञा सोत-
सम्पस्सजा सञ्ज्ञा धानसम्पस्सजा सञ्ज्ञा जिह्वासम्पस्सजा सञ्ज्ञा
कायसम्पस्सजा सञ्ज्ञा मनोसम्पस्सजा सञ्ज्ञा — अयं वुच्चति सञ्ज्ञा 15
बहिद्धा ।

(६-७) ओळारिका, सुखुमा सञ्ज्ञा

३०. तत्थ कतमा सञ्ज्ञा ओळारिका सुखुमा ?

R. 6

पटिघसम्पस्सजा सञ्ज्ञा ओळारिका, अधिवचनसम्पस्सजा
सञ्ज्ञा सुखुमा । अकुसला सञ्ज्ञा ओळारिका, कुसलाव्याकता सञ्ज्ञा
सुखुमा । कुसलाकुसला सञ्ज्ञा ओळारिका, अव्याकता सञ्ज्ञा सुखुमा । 20
दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्ता सञ्ज्ञा ओळारिका, सुखाय च अदुक्खमसुखाय
च वेदनाहि सम्पयुत्ता सञ्ज्ञा सुखुमा । सुखदुक्खाहि वेदनाहि सम्पयुत्ता
सञ्ज्ञा ओळारिका, अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता सञ्ज्ञा सुखुमा ।
असमापन्नस्स सञ्ज्ञा ओळारिका, समापन्नस्स सञ्ज्ञा सुखुमा । सासवा
सञ्ज्ञा ओळारिका, अनासवा सञ्ज्ञा सुखुमा । तं तं वा पन सञ्ज्ञं 25
उपादायुपादाय सञ्ज्ञा ओळारिका सुखुमा दट्ठ्वा ।

(८-९) हीना, पणीता सञ्ज्ञा

३१. तत्थ कतमा सञ्ज्ञा हीना पणीता ?

अकुसला सञ्ज्ञा हीना, कुसलाव्याकता सञ्ज्ञा पणीता ।
कुसलाकुसला सञ्ज्ञा हीना, अव्याकता सञ्ज्ञा पणीता । दुक्खाय
वेदनाय सम्पयुत्ता सञ्ज्ञा हीना, सुखाय च अदुक्खमसुखाय च वेदनाहि
5 सम्पयुत्ता सञ्ज्ञा पणीता । सुखदुक्खाहि वेदनाहि सम्पयुत्ता सञ्ज्ञा
हीना, अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता सञ्ज्ञा पणीता । असमा-
पन्नस्स सञ्ज्ञा हीना, समापन्नस्स सञ्ज्ञा पणीता । सासवा सञ्ज्ञा
हीना, अनासवा सञ्ज्ञा पणीता । त त वा पन सञ्ज्ञा उपादायुपादाय
सञ्ज्ञा हीना पणीता दट्ठ्वा ।

(१०) दूरे सञ्ज्ञा

10 ३२ तत्थ कतमा सञ्ज्ञा दूरे ?

अकुसला सञ्ज्ञा कुसलाव्याकताहि सञ्ज्ञाहि दूरे, कुसला-
B 7 व्याकता सञ्ज्ञा अकुसलाय सञ्ज्ञाय दूरे, कुसला सञ्ज्ञा अकुसला-
व्याकताहि सञ्ज्ञाहि दूरे, अकुसलाव्याकता सञ्ज्ञा कुसलाय सञ्ज्ञाय
दूरे । अव्याकता सञ्ज्ञा कुसलाकुसलाहि सञ्ज्ञाहि दूरे, कुसलाकुसला
15 सञ्ज्ञा अव्याकताय सञ्ज्ञाय दूरे । दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्ता सञ्ज्ञा
सुखाय च अदुक्खमसुखाय च वेदनाहि सम्पयुत्ताहि सञ्ज्ञाहि दूरे, सुखाय
च अदुक्खमसुखाय च वेदनाहि सम्पयुत्ता सञ्ज्ञा दुक्खाय वेदनाय सम्प-
युत्ताय सञ्ज्ञाय दूरे, सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता सञ्ज्ञा दुक्खाय च
अदुक्खमसुखाय च वेदनाहि सम्पयुत्ताहि सञ्ज्ञाहि दूरे, दुक्खाय च
20 अदुक्खमसुखाय च वेदनाहि सम्पयुत्ता सञ्ज्ञा सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ताय
सञ्ज्ञाय दूरे, अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता सञ्ज्ञा सुखदुक्खाहि
वेदनाहि सम्पयुत्ताहि सञ्ज्ञाहि दूरे, सुखदुक्खाहि वेदनाहि सम्पयुत्ता
सञ्ज्ञा अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ताय सञ्ज्ञाय दूरे । असमापन्नस्स
R 7 सञ्ज्ञा समापन्नस्स सञ्ज्ञाय दूरे; समापन्नस्स सञ्ज्ञा असमापन्नस्स
25 सञ्ज्ञाय दूरे । सामवा सञ्ज्ञा अनासवाय सञ्ज्ञाय दूरे, अनासवा
सञ्ज्ञा मासवाय सञ्ज्ञाय दूरे — यय वुच्चति सञ्ज्ञा दूरे ।

(११) सतिरे सञ्ज्ञा

३३ तत्थ वतमा सञ्ज्ञा सत्तिके ?

अकुसला सञ्ज्ञा अकुसलाय मञ्ज्ञाय सन्तिके; कृगला मञ्ज्ञा
 कुसलाय सञ्ज्ञाय सन्तिके; अव्याकृता सञ्ज्ञा अव्यावृताय मञ्ज्ञाय
 सन्तिके । दुक्ताय वेदनाय सम्पयुक्ता मञ्ज्ञा दुक्ताय वेदनाय गम्प-
 युक्ताय सञ्ज्ञाय सन्तिके; सुगाय वेदनाय गम्पयुक्ता मञ्ज्ञा सुगाय
 वेदनाय सम्पयुक्ताय सञ्ज्ञाय सन्तिके; अदुःखमसुगाय वेदनाय गम्प- ३
 युक्ता सञ्ज्ञा अदुःखमसुगाय वेदनाय गम्पयुक्ताय सञ्ज्ञाय सन्तिके ।
 असमापन्नस्त सञ्ज्ञा असमापन्नस्स सञ्ज्ञाय सन्तिके; समापन्नस्त
 सञ्ज्ञा समापन्नस्स सञ्ज्ञाय सन्तिके । भासवा सञ्ज्ञा सागवाय
 सञ्ज्ञाय सन्तिके, अनासवा सञ्ज्ञा अनासवाय सञ्ज्ञाय सन्तिके ।
 अयं वुच्चति सञ्ज्ञा सन्तिके । त त वा पन सञ्ज्ञ उपादायुपादाय १०
 सञ्ज्ञा दूरे सन्तिके ददृव्या ।

४. सहारकण्ठो

३४. तत्थ कतमो सहारकण्ठो ?

ये केचि सहारं अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्ता^१ वा वहिद्धा
 वा ओळारिका वा सुखुमा वा हीना वा षणीता वा ये दूरे सन्तिके वा, ८ ८
 तदेकज्जं अभिसञ्जूहित्वा अभिमह्विपित्वा — अयं वुच्चति सहार- १५
 कण्ठो ।

(१) अतीता सहारा

३५. तत्थ कतमे सहारा अतीता ?

ये सहारा अतीता निरुद्धा विगता विपरिणता अत्यङ्गता
 अव्यङ्गता उप्पज्जित्वा विगता अतीता अतीतमेव सङ्गहिता, चग्गु-
 सम्फस्सजा चेतना सोतसम्फस्सजा चेतना धानसम्फस्सजा चेतना जिह्वा- २०
 सम्फस्सजा चेतना कायसम्फस्सजा चेतना मनोमस्सजा चेतना — इमे
 वुच्चन्ति सहारा अतीता ।

(२) अनागता सहारा

३६. तत्थ कतमे सहारा अनागता ?

ये सहारा अजाता अभूता असञ्जाता अनिच्चत्ता अनभिनिच्चत्ता
 अपातुभूता अनुप्पन्ना असमुप्पन्ना अनुट्ठिता अममुट्ठिता अनागता अनागन्- २५

सेन सङ्गहिता, चक्खुसम्फस्सजा चेतना सोतसम्फस्सजा चेतना धान-
सम्फस्सजा चेतना जिह्वासम्फस्सजा चेतना कायसम्फस्सजा चेतना
मनोसम्फस्सजा चेतना - इमे वुच्चन्ति सङ्खारा अनागता ।

(३) पच्चुप्पन्ना सङ्खारा

३७. तत्थ कतमे सङ्खारा पच्चुप्पन्ना ?

ये सङ्खारा जाता भूता सञ्जाता^१. निव्वत्ता अभिनिव्वत्ता
पातुभूता उप्पन्ना समुप्पन्ना उट्ठिता समुट्ठिता पच्चुप्पन्ना पच्चुप्पन्नंसेन
सङ्गहिता, चक्खुसम्फस्सजा चेतना सोतसम्फस्सजा चेतना धानसम्फस्सजा
चेतना जिह्वासम्फस्सजा चेतना कायसम्फस्सजा चेतना मनोसम्फस्सजा
चेतना - इमे वुच्चन्ति सङ्खारा पच्चुप्पन्ना ।

(४) अज्झत्ता सङ्खारा

३८. तत्थ कतमे सङ्खारा अज्झत्ता ?

ये सङ्खारा तेस तेसं सत्तानं अज्झत्तं पच्चत्तं नियका पाटि-
पुगलिका उपादिन्ना, चक्खुसम्फस्सजा चेतना सोतसम्फस्सजा चेतना
धानसम्फस्सजा चेतना जिह्वासम्फस्सजा चेतना कायसम्फस्सजा चेतना
मनोसम्फस्सजा चेतना - इमे वुच्चन्ति सङ्खारा अज्झत्ता ।

(५) बहिद्दा सङ्खारा

३९. तत्थ कतमे सङ्खारा बहिद्दा ?

ये सङ्खारा तेस तेसं परसत्तानं परपुगलानं अज्झत्तं पच्चत्तं
नियका पाटिपुगलिका उपादिन्ना, चक्खुसम्फस्सजा चेतना सोत-
सम्फस्सजा चेतना धानसम्फस्सजा चेतना जिह्वासम्फस्सजा चेतना
कायसम्फस्सजा चेतना मनोसम्फस्सजा चेतना - इमे वुच्चन्ति
सङ्खारा बहिद्दा ।

(६-७) ओळारिका, सुखुमा सङ्खारा

४०. तत्थ कतमे सङ्खारा ओळारिका सुखुमा ?

अकुसला सङ्खारा ओळारिका, कुसलाव्याकता सङ्खारा सुखुमा ।
कुसलाकुसला सङ्खारा ओळारिका, अव्याकता सङ्खारा सुखुमा ।
दुक्खाय वेदनाय सम्पयुक्ता सङ्खारा ओळारिका, सुखाय च अदुक्खम-

सुखाय च वेदनाहि सम्पयुक्ता सङ्घारा सुखुमा । सुखदुक्खाहि वेदनाहि सम्पयुक्ता सङ्घारा ओळारिका, अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुक्ता सङ्घारा सुखुमा । असमापन्नस्स सङ्घारा ओळारिका, समापन्नस्स सङ्घारा सुखुमा । सासवा सङ्घारा ओळारिका, अनासवा सङ्घारा सुखुमा । ते ते वा पन सङ्घारे उपादायुपादाय सङ्घारा 5 ओळारिका सुखुमा दट्ठ्वा ।

(८-९) हीना, पणीना सङ्घारा

४१ तत्थ कतमे सङ्घारा हीना पणीता ?

अकुसला सङ्घारा हीना, कुसलाव्याकता सङ्घारा पणीता । कुसलाकुसला सङ्घारा हीना, अव्याकता सङ्घारा पणीता । दुक्खाय वेदनाय सम्पयुक्ता सङ्घारा हीना, सुखाय च अदुक्खमसुखाय च वेदनाहि 10 सम्पयुक्ता सङ्घारा पणीता । सुखदुक्खाहि वेदनाहि सम्पयुक्ता सङ्घारा हीना, अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुक्ता सङ्घारा पणीता । असमापन्नस्स सङ्घारा हीना, समापन्नस्स सङ्घारा पणीता । सासवा सङ्घारा हीना, अनासवा सङ्घारा पणीता । ते ते वा पन सङ्घारे उपादायुपादाय सङ्घारा हीना पणीता दट्ठ्वा । 15

(१०) दूरे सङ्घारा

४२. तत्थ कतमे सङ्घारा दूरे ?

अकुसला सङ्घारा कुसलाव्याकतेहि सङ्घारेहि दूरे; कुसलाव्याकता सङ्घारा अकुसलेहि सङ्घारेहि दूरे, कुसला सङ्घारा अकुसलाव्याकतेहि सङ्घारेहि दूरे, अकुसलाव्याकता सङ्घारा कुसलेहि सङ्घारेहि दूरे, अव्याकता सङ्घारा कुसलाकुसलेहि सङ्घारेहि दूरे, कुसलाकुसला 20 सङ्घारा अव्याकतेहि सङ्घारेहि दूरे । दुक्खाय वेदनाय सम्पयुक्ता सङ्घारा सुखाय च अदुक्खमसुखाय च वेदनाहि सम्पयुक्तेहि सङ्घारेहि दूरे; सुखाय च अदुक्खमसुखाय च वेदनाहि सम्पयुक्ता सङ्घारा दुक्खाय वेदनाय सम्पयुक्तेहि सङ्घारेहि दूरे, सुखाय वेदनाय सम्पयुक्ता सङ्घारा दुक्खाय च 25 अदुक्खमसुखाय च वेदनाहि सम्पयुक्तेहि सङ्घारेहि दूरे, दुक्खाय च अदुक्खमसुखाय च वेदनाहि सम्पयुक्ता सङ्घारा सुखाय वेदनाय सम्पयुक्तेहि सङ्घारेहि दूरे, अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुक्ता सङ्घारा सुखदुक्खाहि वेदनाहि सम्पयुक्तेहि सङ्घारेहि दूरे, सुखदुक्खाहि वेदनाहि

सम्पयुक्ता सङ्खारा अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुक्तेहि सङ्खारेहि दूरे ।
 असमापन्नस्स सङ्खारा समापन्नस्स सङ्खारेहि दूरे; समापन्नस्स सङ्खारा
 असमापन्नस्स सङ्खारेहि दूरे । सासवा सङ्खारा अनासवेहि सङ्खारेहि
 दूरे; अनासवा सङ्खारा सासवेहि सङ्खारेहि दूरे । इमे वुच्चन्ति
 5 सङ्खारा दूरे ।

(११) सन्तिके सङ्खारा

४३. तत्थ कतमे सङ्खारा सन्तिके ?

अकुसला सङ्खारा अकुसलानं सङ्खारानं सन्तिके; कुसला
 सङ्खारा कुसलानं सङ्खारानं सन्तिके, अव्याकता सङ्खारा अव्याकतानं
 सङ्खारानं सन्तिके । दुक्खाय वेदनाय सम्पयुक्ता सङ्खारा दुक्खाय
 10 वेदनाय सम्पयुक्तानं सङ्खारानं सन्तिके; सुखाय वेदनाय सम्पयुक्ता
 सङ्खारा सुखाय वेदनाय सम्पयुक्तानं सङ्खारानं सन्तिके; अदुक्खमसुखाय
 वेदनाय सम्पयुक्ता सङ्खारा अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुक्तानं
 सङ्खारानं सन्तिके । असमापन्नस्स सङ्खारा असमापन्नस्स सङ्खारानं
 सन्तिके; समापन्नस्स सङ्खारा समापन्नस्स सङ्खारानं सन्तिके ।
 15 सासवा सङ्खारा सासवानं सङ्खारानं सन्तिके; अनासवा सङ्खारा
 अनासवानं सङ्खारानं सन्तिके । इमे वुच्चन्ति सङ्खारा सन्तिके ।
 ते ते वा पन सङ्खारे उपादायुपादाय सङ्खारा दूरे सन्तिके दट्ठव्या ।

५. विज्झाणक्खण्धो

४४. तत्थ कतमो विज्झाणक्खण्धो ?

यं किञ्चि विज्झाण अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्जतं वा बहिद्वा
 20 वा प्रोळारिकं वा सुसुमं वा हीनं वा पणीतं वा य दूरे सन्तिके वा, तदेकज्झं
 अभिमज्झित्वा अभिसङ्घिपित्वा - अयं वुच्चति विज्झाणक्खण्धो ।

(१) अनीय विज्झाणं

४५. तत्थ कतमं विज्झाणं अतीतं ?

यं विज्झाणं अतीतं निरुद्धं विगतं विपरिणतं अत्यङ्गतं अवम-
 10 त्यङ्गनं उप्पज्जित्वा विगतं अतीतं अनीनमेन मङ्गलिनं, नक्खणविज्झाणं
 25 गोविज्झाणं पानविज्झाणं जिह्वाविज्झाणं नायविज्झाणं मनो-
 विज्झाणं - इदं वुच्चति विज्झाणं अनीयं ।

(२) अनागत विज्ञाण

४६ तत्थ कतम विज्ञाण अनागत ?

य विज्ञाण अजात अमूत असज्जात अनिन्वत्त अनभिनिव्वत्त अपातुभूत अनुप्पन्न असमुप्पन्न अनुट्ठित असमुट्ठित अनागत अनागतसेन सङ्गहित, चक्खुविज्ञाण सोतविज्ञाण धानविज्ञाण जिह्वाविज्ञाण कायविज्ञाण मनोविज्ञाण - इदं बुच्चति विज्ञाण अनागत ।

B II

(३) पच्चुप्पन्न विज्ञाण

४७ तत्थ कतम विज्ञाण पच्चुप्पन्न ?

य विज्ञाण जात भूत सज्जात निव्वत्त अभिनिव्वत्त पातुभूत उप्पन्न समुप्पन्न उट्ठित समुट्ठित पच्चुप्पन्न पच्चुप्पन्नसेन सङ्गहित, चक्खु-विज्ञाण सोतविज्ञाण धानविज्ञाण जिह्वाविज्ञाण कायविज्ञाण मनोविज्ञाण - इदं बुच्चति विज्ञाण पच्चुप्पन्न ।

19

(४) अज्झत्त विज्ञाण

४८ तत्थ कतम विज्ञाण अज्झत्त ?

य विज्ञाण तेस तेस सत्तान अज्झत्त पच्चत्त नियक पाटि-पुगलिक उपादिन्न, चक्खुविज्ञाण सोतविज्ञाण धानविज्ञाण जिह्वाविज्ञाण कायविज्ञाण मनोविज्ञाण - इदं बुच्चति विज्ञाण अज्झत्त ।

15

(५) बहिद्धा विज्ञाण

४९ तत्थ कतम विज्ञाण बहिद्धा ?

य विज्ञाण तेस तेस परसत्तान परपुगलान अज्झत्त पच्चत्त नियक पाटिपुगलिक उपादिन्न, चक्खुविज्ञाण सोतविज्ञाण धान-विज्ञाण जिह्वाविज्ञाण कायविज्ञाण मनोविज्ञाण - इदं बुच्चति विज्ञाण बहिद्धा ।

20

(६-७) ओळारिक, सुखुम विज्ञाण

५० तत्थ कतम विज्ञाण ओळारिक सुखुम ?

अकुसल विज्ञाण ओळारिक, कुसलाव्याकता विज्ञाणा सुखुमा । कुसलाकुसला विज्ञाणा ओळारिका, अव्याकत विज्ञाण सुखुम । दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्त विज्ञाण ओळारिक, मुत्ताय च

अदुक्खमसुखाय च वेदनाहि सम्पयुत्ता विज्जाणा सुखुमा । सुखदुक्खाहि वेदनाहि सम्पयुत्ता विज्जाणा ओळारिका, अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्तं विज्जाणं सुखुमं । असमापन्नस्स विज्जाणं ओळारिकं, समापन्नस्स विज्जाणं सुखुमं । सासवं विज्जाणं ओळारिकं, अनासवं विज्जाणं सुखुमं । तं तं वा पन विज्जाणं उपादायुपादाय विज्जाणं ओळारिकं सुखुमं दट्ठव्वं ।

(५-६) हीन, पणीतं विज्जाणं

५१. तत्थ कतमं विज्जाणं हीनं पणीतं ?

R. 11

अकुसलं विज्जाणं हीनं, कुसलाव्याकता विज्जाणा पणीता । कुसलाकुसला विज्जाणा हीना, अव्याकतं विज्जाणं पणीतं । दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्तं विज्जाणं हीनं, सुखाय च अदुक्खमसुखाय च वेदनाहि सम्पयुत्ता विज्जाणा पणीता । सुखदुक्खाहि वेदनाहि सम्पयुत्ता विज्जाणा हीना, अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्तं विज्जाणं पणीतं । असमापन्नस्स विज्जाणं हीनं, समापन्नस्स विज्जाणं पणीतं । सासवं विज्जाणं हीनं, अनासवं विज्जाणं पणीतं । तं तं वा पन विज्जाणं उपादायुपादाय विज्जाणं हीनं पणीतं दट्ठव्वं ।

B. 12

(१०) दूरे विज्जाणं

५२. तत्थ कतमं विज्जाणं दूरे ?

अकुसलं विज्जाणं कुसलाव्याकतेहि विज्जाणेहि दूरे; कुसलाव्याकता विज्जाणा अकुसला विज्जाणा दूरे; कुसलं विज्जाणं अकुसलाव्याकतेहि विज्जाणेहि दूरे; अकुसलाव्याकता विज्जाणा कुसला विज्जाणा दूरे; अव्याकतं विज्जाणं कुसलाकुसलेहि विज्जाणेहि दूरे; कुसलाकुसला विज्जाणा अव्याकता विज्जाणा दूरे । दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्तं विज्जाणं सुखाय च अदुक्खमसुखाय च वेदनाहि सम्पयुत्तेहि विज्जाणेहि दूरे; सुखाय च अदुक्खमसुखाय च वेदनाहि सम्पयुत्ता विज्जाणा दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्ता विज्जाणा दूरे; सुखाय वेदनाय सम्पयुत्तं विज्जाणं दुक्खाय च अदुक्खमसुखाय च वेदनाहि सम्पयुत्तेहि विज्जाणेहि दूरे; दुक्खाय च अदुक्खमसुखाय च वेदनाहि सम्पयुत्ता विज्जाणा सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता विज्जाणा दूरे ।

अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्तं विज्जाणं सुखदुक्खाहि वेदनाहि सम्प-
युत्तेहि विज्जाणेहि दूरे; सुखदुक्खाहि वेदनाहि सम्पयुत्ता विज्जाणा
अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता विज्जाणा दूरे । असमापन्नस्स
विज्जाणं समापन्नस्स विज्जाणा दूरे; समापन्नस्स विज्जाणं असमा-
पन्नस्स विज्जाणा दूरे । सासवं विज्जाणं अनासवा विज्जाणा दूरे; 5
अनासवं विज्जाणं सासवा विज्जाणा दूरे — इदं वुच्चति विज्जाणं
दूरे ।

(११) सन्तिके विज्जाणं

५३. तत्थ कतमं विज्जाणं सन्तिके ?

अकुसलं विज्जाणं अकुसलस्स विज्जाणस्स सन्तिके, कुसलं R. 12
विज्जाणं कुसलस्स विज्जाणस्स सन्तिके; अव्याकतं विज्जाणं अव्या- 10
कतस्स विज्जाणस्स सन्तिके । दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्तं विज्जाणं
दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्तस्स विज्जाणस्स सन्तिके; सुखाय वेदनाय
सम्पयुत्तं विज्जाणं सुखाय वेदनाय सम्पयुत्तस्स विज्जाणस्स सन्तिके;
अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्तं विज्जाणं अदुक्खमसुखाय वेदनाय
सम्पयुत्तस्स विज्जाणस्स सन्तिके । असमापन्नस्स विज्जाणं असमा- 13
पन्नस्स विज्जाणस्स सन्तिके; समापन्नस्स विज्जाणं समापन्नस्स
विज्जाणस्स सन्तिके । सासवं विज्जाणं सासवस्स विज्जाणस्स
सन्तिके; अनासवं विज्जाणं अनासवस्स विज्जाणस्स सन्तिके — इदं B. 13
वुच्चति विज्जाणं सन्तिके । तं तं वा पन विज्जाणं उपादायुपादाय
विज्जाणं दूरे सन्तिके दट्ठव्वं ।

सुत्तन्तभाजनीयं^१ ।

१ २. अभिधम्मभाजनीयं

५४. पञ्चकखन्धो — रूपकखन्धो, वेदनाकखन्धो, सज्जाकखन्धो,
सङ्खारकखन्धो, विज्जाणकखन्धो ।

१. रूपकखन्धो

५५. तत्थ कतमो रूपकखन्धो ?

१. सुत्तन्तभाजनीयं — सी० ।

१. १. १. एकविधेन रूपकखन्धो — सर्व्वं रूपं न हेतु, अहेतुकं, हेतुविष्ययुतं, सप्पच्चयं, सहगतं, रूपं, लोकियं, सासवं, संयोजनियं^१, गन्थनियं, ओघ-
नियं, योगनियं, नीवरणियं, परामदुं, उपादानियं, सङ्किलेसिकं, अव्याकृतं,
अनारम्भणं, अचेतसिकं, चित्तविष्ययुतं, नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मं,
५ असङ्किलिदुसङ्किलेसिकं, न सवितक्कसविचारं, न अवितक्कविचारमत्तं,
अवितक्कअविचार, न पीतिसहगतं, न सुखसहगतं, न उपेक्खासहगतं,
नेव दस्सनेन न भावनाय पहातब्बं, नेव दस्सनेन न भावनाय पहातब्ब-
हेतुकं, नेवाचयगामिनापचयगामी^२, नेवसेक्खनासेक्खं, परित्तं, कामा-
वचरं, न रूपावचरं, न अरूपावचरं, परियापन्नं, नो अपरियापन्नं, अनि-
५ यत्तं, अनित्यानिकं, उप्पन्नं, छहि विञ्जानेहि विञ्जेय्यं, अनिच्चं,
१० जराभिभूतं । एवं एकविधेन रूपकखन्धो ।

R. 13

५६. दुविधेन रूपकखन्धो — अत्थि रूपं उपादा, अत्थि रूपं
नो^३ उपादा^३ । अत्थि रूपं उपादिन्नं, अत्थि रूपं अनुपादिन्नं । अत्थि
रूपं उपादिन्नुपादानियं, अत्थि रूपं अनुपादिन्नुपादानियं । अत्थि रूपं
१५ सनिदस्सनं, अत्थि रूपं अनिदस्सनं । अत्थि रूपं सप्पटिघं, अत्थि रूपं
२० अप्पटिघं । अत्थि रूपं इन्द्रियं, अत्थि रूपं न इन्द्रियं । अत्थि रूपं महाभूतं,
अत्थि रूपं न महाभूतं । अत्थि रूपं विञ्जत्ति, अत्थि रूपं न विञ्जत्ति ।
अत्थि रूपं चित्तसमुद्धानं, अत्थि रूपं न चित्तसमुद्धानं । अत्थि रूपं चित्त-
सहभु^४, अत्थि रूपं न चित्तसहभु । अत्थि रूपं चित्तानुपरिवत्ति, अत्थि
B. 14 २० रूपं न चित्तानुपरिवत्ति । अत्थि रूपं अज्झत्तिक, अत्थि रूपं बाहिरं ।
१. अत्थि रूपं ओळारिकं, अत्थि रूपं सुखुमं । अत्थि रूपं दूरे, अत्थि रूपं
सन्तिके ... पे०... अत्थि रूपं कवलीकारो^५ आहारो, अत्थि रूपं न कवली-
कारो आहारो । एवं दुविधेन रूपकखन्धो ।

(यथा^१ रूपकण्डे विभत्तं, तथा इध विभजितब्बं^२ ।) १

५७. त्रिविधेन रूपकखन्धो — यं तं रूपं अज्झत्तिकं तं उपादा,
२५ यं तं रूपं बाहिरं तं अत्थि उपादा, अत्थि नो^३ उपादा^३ । यं तं
रूपं अज्झत्तिकं तं उपादिन्नं, यं तं रूपं बाहिरं तं अत्थि उपादिन्नं, अत्थि

१ सञ्जोजनियं — स्या० । २ ० नापचयगामि — सी०, स्या० । ३-३. नृपादा —
सी० । ४ चित्तसहभु — सी०, स्या० । ५ कवलीकारो — सी०, स्या० । ६-६ स्या०
पीत्तपे नत्थि । ७-७ अनुगदा — स्या० ।

अनुपादित्रं । यं तं रूपं अज्झत्तिकं तं उपादिद्गुपादानियं, यं तं रूपं बाहिरं तं अत्थि उपादिद्गुपादानियं, अत्थि अनुपादिद्गुपादानियं ... पे०... यं तं रूपं अज्झत्तिकं तं न कवळीकारो आहारो, यं तं रूपं बाहिरं तं अत्थि कवळीकारो आहारो, अत्थि न कवळीकारो आहारो । एवं तिविधेन रूपकसन्धो ।

५८. चतुर्विधेन रूपकसन्धो — यं तं रूपं उपादा तं अत्थि उपादित्रं, अत्थि अनुपादित्रं; यं तं रूपं नो उपादा तं अत्थि उपादित्रं, अत्थि अनुपादित्रं । यं तं रूपं उपादा तं अत्थि उपादिद्गुपादानियं, अत्थि अनुपादिद्गुपादानियं; यं तं रूपं नो उपादा तं अत्थि उपादिद्गुपादानियं, अत्थि अनुपादिद्गुपादानियं । यं तं रूपं उपादा तं अत्थि सप्पट्ठिं, 10 अत्थि सप्पट्ठिं, यं तं रूपं नो उपादा तं अत्थि सप्पट्ठिं, अत्थि सप्पट्ठिं । यं तं रूपं उपादा तं अत्थि ओल्लारिकं, अत्थि सुत्तुम; यं तं रूपं नो उपादा तं अत्थि ओल्लारिकं, अत्थि सुत्तुम । य त रूपं उपादा तं अत्थि दूरे, अत्थि सन्तिके, यं तं रूपं नो उपादा तं अत्थि दूरे, अत्थि सन्तिके ... पे०... विट्ठं, सुत्तं, मूत्तं, विज्जातं रूपं । एवं चतुर्विधेन रूपकसन्धो । 15

५९ पञ्चविधेन रूपकसन्धो — पयवीधातु^१, आपोधातु, तेजो-धातु, वायोधातु, य च रूपं उपादा । एव पञ्चविधेन रूपकसन्धो ।

६०. छविधेन रूपकसन्धो — चक्षुविज्जेय्यं रूपं, सोत-विज्जेय्यं रूपं, घानविज्जेय्यं^२ रूपं, जिह्वाविज्जेय्यं रूपं, काय-विज्जेय्यं रूपं, मनोविज्जेय्यं रूपं । एवं छविधेन रूपकसन्धो । 20

६१ सत्तविधेन रूपकसन्धो — चक्षुविज्जेय्यं रूपं, सोत-विज्जेय्यं रूपं, घानविज्जेय्यं रूपं, जिह्वाविज्जेय्यं रूपं, काय-विज्जेय्यं रूपं, मनोधातुविज्जेय्यं रूपं, मनोविज्जाणधातुविज्जेय्यं रूपं । एवं सत्तविधेन रूपकसन्धो ।

६२. अट्ठविधेन रूपकसन्धो — चक्षुविज्जेय्यं रूपं, सोत-विज्जेय्यं रूपं, घानविज्जेय्यं रूपं, जिह्वाविज्जेय्यं रूपं, काय-विज्जेय्यं रूपं अत्थि सुखसम्पत्तं, अत्थि दुक्खसम्पत्तं, मनोधातु- 25 B. 15

१. स्था० पाठके नत्थि । २. पडविधातु — सी०; पडवीधातु — स्था० । ३. पाठः विज्जेय्यं — सी०, एकमुपरि षि ।

विञ्ज्येयं रूपं, मनोविञ्जाणघातुविञ्ज्येयं रूपं । एवं अट्टविधेन रूपकखन्धो ।

६३. नवविधेन रूपकखन्धो — चक्षुन्द्रियं, सोतिन्द्रियं, घानिन्द्रियं, जिह्विन्द्रियं, कायिन्द्रियं, इत्यिन्द्रियं, पुरिसिन्द्रियं, जीवितिन्द्रियं, यं च रूपं न इन्द्रियं । एवं नवविधेन रूपकखन्धो ।

६४. दसविधेन रूपकखन्धो — चक्षुन्द्रियं, सोतिन्द्रियं, घानिन्द्रियं, जिह्विन्द्रियं, कायिन्द्रियं, इत्यिन्द्रियं, पुरिसिन्द्रियं, जीवितिन्द्रियं, न इन्द्रियं रूपं अत्थि सप्पटिघं, अत्थि अप्पटिघं । एवं दसविधेन रूपकखन्धो ।

६५. एकादसविधेन रूपकखन्धो — चक्खायतनं, सोत्तायतनं, घानायतनं, जिह्वायतनं, कायायतनं, रूपायतनं, सद्दायतनं, गन्धायतनं, रसायतनं, फोट्टब्बायतनं, यं च रूपं अनिदस्सनअप्पटिघं धम्मायतनपरियापन्नं । एवं एकादसविधेन रूपकखन्धो ।

अयं वुच्चति रूपकखन्धो ।

२. वेदनाकखन्धो

R. 15 15

६६. तत्थ कतमो वेदनाकखन्धो ?

(१)

एकविधेन वेदनाकखन्धो — फस्ससम्पयुत्तो ।

६७. दुविधेन वेदनाकखन्धो — अत्थि सहेतुको, अत्थि अहेतुको ।

६८. त्रिविधेन वेदनाकखन्धो — अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो, अत्थि अव्याकतो ।

६९. चतुर्विधेन वेदनाकखन्धो — अत्थि कामावचरो, अत्थि रूपावचरो, अत्थि अरूपावचरो, अत्थि अपरियापन्नो ।

७०. पञ्चविधेन वेदनाकखन्धो — अत्थि सुखिन्द्रियं, अत्थि दुक्खिन्द्रियं, अत्थि सोमनस्सिन्द्रियं, अत्थि दोमनस्सिन्द्रियं, अत्थि उपेक्खिन्द्रियं । एवं पञ्चविधेन वेदनाकखन्धो ।

b 18 52

७१. छद्विधेन वेदनाकखन्धो — चक्षुसम्फस्सजा वेदना,

सोतसम्फत्सजा वेदना, धानसम्फत्सजा वेदना, जिह्वासम्फत्सजा वेदना, कायसम्फत्सजा वेदना, मनोसम्फत्सजा वेदना । एवं छव्विधेन वेदना-
क्खन्धो ।

७२. सत्तविधेन वेदनाक्खन्धो — चक्खुसम्फत्सजा वेदना, सोत-
सम्फत्सजा वेदना, धानसम्फत्सजा वेदना, जिह्वासम्फत्सजा वेदना, 5
कायसम्फत्सजा वेदना, मनोधातुसम्फत्सजा वेदना, मनोविञ्जाण-
धातुसम्फत्सजा वेदना । एवं सत्तविधेन वेदनाक्खन्धो ।

७३. अट्ठविधेन वेदनाक्खन्धो — चक्खुसम्फत्सजा वेदना, सोत-
सम्फत्सजा वेदना, धानसम्फत्सजा वेदना, जिह्वासम्फत्सजा वेदना, कायसम्फत्सजा वेदना अत्थि सुखा, अत्थि दुक्खा, मनोधातुसम्फत्सजा 10
वेदना, मनोविञ्जाणधातुसम्फत्सजा वेदना । एवं अट्ठविधेन वेदना-
क्खन्धो ।

७४. नवविधेन वेदनाक्खन्धो — चक्खुसम्फत्सजा वेदना, सोत-
सम्फत्सजा वेदना, धानसम्फत्सजा वेदना, जिह्वासम्फत्सजा वेदना, कायसम्फत्सजा वेदना, मनोधातुसम्फत्सजा वेदना, मनोविञ्जाण- 15
धातुसम्फत्सजा वेदना अत्थि कुसला, अत्थि अकुसला, अत्थि अव्याकता ।
एवं नवविधेन वेदनाक्खन्धो ।

७५. दसविधेन वेदनाक्खन्धो — चक्खुसम्फत्सजा वेदना, सोत-
सम्फत्सजा वेदना, धानसम्फत्सजा वेदना, जिह्वासम्फत्सजा वेदना, कायसम्फत्सजा वेदना अत्थि सुखा, अत्थि दुक्खा, मनोधातुसम्फत्सजा 20
वेदना, मनोविञ्जाणधातुसम्फत्सजा वेदना अत्थि कुसला, अत्थि
अकुसला, अत्थि अव्याकता । एवं दसविधेन वेदनाक्खन्धो ।

(२)

७६. एकविधेन वेदनाक्खन्धो — फत्ससम्पयुत्तो ।

७७. दुविधेन वेदनाक्खन्धो — अत्थि सहेतुको, अत्थि अहेतुको ।

R. 16

७८. त्रिविधेन वेदनाक्खन्धो — अत्थि विपाको, अत्थि विपाक- 25
धम्मधम्भो, अत्थि नेवविपाकनविपाकधम्मधम्भो । अत्थि उपादिश्रु-
पादानियो, अत्थि अनुपादिश्रुपादानियो, अत्थि अनुपादिश्रुअनुपादानियो ।

B 17

अतिथि सङ्किलिद्वसङ्किलेसिको^१, अतिथि असङ्किलिद्वसङ्किलेसिको, अतिथि
 असङ्किलिद्वसङ्किलेसिको । अतिथि सवितक्कसविचारो, अतिथि अवितक्क-
 विचारमत्तो, अतिथि अवितक्कअविचारो । अतिथि दस्सनेन पहातब्बो,
 अतिथि भावनाय पहातब्बो, अतिथि नेव दस्सनेन न भावनाय पहातब्बो ।
 5 अतिथि दस्सनेन पहातब्बहेतुको, अतिथि भावनाय पहातब्बहेतुको,
 अतिथि नेव दस्सनेन न भावनाय पहातब्बहेतुको । अतिथि आचयगामी,
 अतिथि अपचयगामी, अतिथि नेवाचयगामिनापचयगामी । अतिथि सेक्खो,
 अतिथि असेक्खो, अतिथि नेवसेक्खनासेक्खो^२ । अतिथि परित्तो, अतिथि
 R 17 महगगतो, अतिथि अप्पमाणो । अतिथि परित्तारम्मणो, अतिथि महगगता-
 10 रम्मणो, अतिथि अप्पमाणारम्मणो । अतिथि हीनो, अतिथि मज्झिमो,
 अतिथि पणीतो । अतिथि मिच्छत्तनियतो, अतिथि सम्मत्तनियतो, अतिथि
 अनियतो । अतिथि मग्गारम्मणो, अतिथि मग्गहतुको, अतिथि मग्गाधि-
 पति । अतिथि उप्पन्नो, अतिथि अनुप्पन्नो, अतिथि उप्पादी । अतिथि अतीतो,
 अतिथि अनागतो, अतिथि पच्चुप्पन्नो । अतिथि अतीतारम्मणो, अतिथि अना-
 15 गतारम्मणो, अतिथि पच्चुप्पन्नारम्मणो । अतिथि अज्झत्तो, अतिथि बहिद्दो,
 21 अतिथि अज्झत्तबहिद्दो । अतिथि अज्झत्तारम्मणो, अतिथि बहिद्दारम्मणो,
 अतिथि अज्झत्तबहिद्दारम्मणो पे० । एव दसविधेन वेदनाक्खन्धो ।

(३)

७६ एकविधेन वेदनाक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

R 18

८० दुविधेन वेदनाक्खन्धो - अतिथि हेतुसम्पयुत्तो, अतिथि
 20 हेतुविप्पयुत्तो पे० अतिथि न हेतु सहेतुको, अतिथि न हेतु अहेतुको । अतिथि
 लोकियो, अतिथि लोकुत्तरो । अतिथि केनचि विज्जेय्यो अतिथि केनचि
 न विज्जेय्यो । अतिथि सासवो, अतिथि अनासवो । अतिथि आसवसम्प-
 युत्तो, अतिथि आसवविप्पयुत्तो । अतिथि आसवविप्पयुत्तसासवो, अतिथि
 आसवविप्पयुत्तअनासवो । अतिथि सयोजनियो, अतिथि असयोजनियो ।
 25 अतिथि सयोजनसम्पयुत्तो, अतिथि सयोजनविप्पयुत्तो । अतिथि सयोजन-
 विप्पयुत्तसयोजनियो, अतिथि सयोजनविप्पयुत्तअसयोजनियो । अतिथि

१ मङ्गिलिद्वसङ्किलेसिको - मङ्ग० एवमुपरि पि । २ नवसङ्किलेसिको - मङ्ग०,
 नवसङ्किलेसिको - मङ्ग० ।

गन्थनियो, अत्थि अगन्थनियो । अत्थि गन्थसम्पयुत्तो, अत्थि गन्थविप्प-
 युत्तो । अत्थि गन्थविप्पयुत्तगन्थनियो, अत्थि गन्थविप्पयुत्तअगन्थनियो ।
 अत्थि ओघनियो, अत्थि अनोघनियो । अत्थि ओघसम्पयुत्तो, अत्थि
 ओघविप्पयुत्तो । अत्थि ओघविप्पयुत्तओघनियो, अत्थि ओघविप्पयुत्त-
 अनोघनियो । अत्थि योगनियो, अत्थि अयोगनियो । अत्थि योगसम्प- 5
 युत्तो, अत्थि योगविप्पयुत्तो । अत्थि योगविप्पयुत्तयोगनियो, अत्थि
 योगविप्पयुत्तअयोगनियो । अत्थि नीवरणियो, अत्थि अनीवरणियो ।
 अत्थि नीवरणसम्पयुत्तो, अत्थि नीवरणविप्पयुत्तो । अत्थि नीवरणविप्प-
 युत्तनीवरणियो, अत्थि नीवरणविप्पयुत्तअनीवरणियो । अत्थि परामट्ठो,
 अत्थि अपरामट्ठो । अत्थि परामाससम्पयुत्तो, अत्थि परामासविप्प- 10
 युत्तो । अत्थि परामासविप्पयुत्तपरामट्ठो, अत्थि परामासविप्पयुत्त-
 अपरामट्ठो । अत्थि उपादिन्नो, अत्थि अनुपादिन्नो । अत्थि उपादा-
 नियो, अत्थि अनुपादानियो । अत्थि उपादानसम्पयुत्तो, अत्थि उपादान-
 विप्पयुत्तो । अत्थि उपादानविप्पयुत्तउपादानियो, अत्थि उपादान-
 विप्पयुत्तअनुपादानियो । अत्थि सङ्किलेसिको, अत्थि असङ्किलेसिको । 15
 अत्थि सङ्किलिट्ठो, अत्थि असङ्किलिट्ठो । अत्थि किलेससम्पयुत्तो,
 अत्थि किलेसविप्पयुत्तो । अत्थि किलेसविप्पयुत्तसङ्किलेसिको, अत्थि
 किलेसविप्पयुत्तअसङ्किलेसिको । अत्थि दस्सनेन पहातव्वो, अत्थि न
 दस्सनेन पहातव्वो । अत्थि भावनाय पहातव्वो, अत्थि न भावनाय
 पहातव्वो । अत्थि दस्सनेन पहातव्वहेतुको, अत्थि न दस्सनेन पहातव्व- 20
 हेतुको । अत्थि भावनाय पहातव्वहेतुको, अत्थि न भावनाय पहातव्व-
 हेतुको । अत्थि सवितक्को, अत्थि अवितक्को । अत्थि सविचारो, अत्थि
 अविचारो । अत्थि सम्पीतिको, अत्थि अप्पीतिको । अत्थि पीति-
 सहगतो, अत्थि न पीतिसहगतो । अत्थि कामावचरो, अत्थि न कामा-
 वचरो । अत्थि रूपावचरो, अत्थि न रूपावचरो । अत्थि अरूपावचरो, 25
 अत्थि न अरूपावचरो । अत्थि परियापन्नो, अत्थि अपरियापन्नो ।
 अत्थि निव्यानिको, अत्थि अनिव्यानिको । अत्थि नियतो, अत्थि अनि-
 यतो । अत्थि सउत्तरो, अत्थि अनुत्तरो । अत्थि सरणो, अत्थि अरणो ।

B 18

R. 19

८१. तिविधेन वेदनाक्खन्धो — अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो,
 अत्थि अव्याकतो ... पे०... । एवं दसविधेन वेदनाक्खन्धो ।

(४)

८२. एकविधेन वेदनाक्खन्धो - फत्ससम्पयुत्तो^१ ।

८३. दुविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि सरणो, अत्थि अरणो ।

८४. तिविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि विपाको, अत्थि विपाक-
घम्मघम्मो, अत्थि नेवविपाकनविपाकघम्मघम्मो । अत्थि उपादिन्नु-

B. 19 ५ पादानियो ... पे०... अत्थि अज्झत्तारम्मणो, अत्थि बहिद्धारम्मणो,
अत्थि अज्झत्तबहिद्धारम्मणो ... पे०... । एवं दसविधेन वेदनाक्खन्धो ।

दुकमूलकं ।

(५)

८५. एकविधेन वेदनाक्खन्धो - फत्ससम्पयुत्तो ।

R. 20 ८६. दुविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि सहेतुको, अत्थि अहेतुको ।

८७. तिविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो,
10 अत्थि अव्याक्तो ... पे०... । एवं दसविधेन वेदनाक्खन्धो ।

(६)

८८. एकविधेन वेदनाक्खन्धो - फत्ससम्पयुत्तो ।

८९. दुविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि हेतुसम्पयुत्तो^२, अत्थि
हेतुविप्पयुत्तो^३ ।

९०. तिविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो,
15 अत्थि अव्याक्तो ... पे०... । एवं दसविधेन वेदनाक्खन्धो ।

(७)

९१. एकविधेन वेदनाक्खन्धो - फत्ससम्पयुत्तो ।

९२. दुविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि न^४ हेतु सहेतुको^५, अत्थि
न^६ हेतु अहेतुको^७ । अत्थि लोकियो, अत्थि लोकुत्तरो । अत्थि केनचि
विञ्जेय्यो, अत्थि केनचि न विञ्जेय्यो । अत्थि आसवो, अत्थि
20 अनासवो । अत्थि आसवसम्पयुत्तो, अत्थि आसवविप्पयुत्तो । अत्थि

१-१. दो० प्रोत्पत्ते नत्थि, एवमुपरि पि । २ सरणो - स्या०, रो० । ३ अरणो -
स्या०, रो० । ४-४. सहेतुको - स्या०, रो० । ५-५. अहेतुको - स्या०, रो० ।

आसवविप्पयुत्तसासवो, अत्थि आसवविप्पयुत्तअनासवो ... पे०... अत्थि सरणो, अत्थि अरणो ।

६३. तिविधेन वेदनावसन्धो — अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो, अत्थि अव्याकतो ... पे०... । एवं दसविधेन वेदनावसन्धो ।

(८)

६४. एकविधेन वेदनावसन्धो — फत्ससम्पयुत्तो । 5

६५. दुविधेन वेदनावसन्धो — अत्थि सहेतुको, अत्थि अहेतुको ।

६६. तिविधेन वेदनावसन्धो — अत्थि विपाको, अत्थि विपाक-
धम्मधम्मो, अत्थि नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मो । अत्थि उपादिशु-
पादानियो, अत्थि अनुपादिशुपादानियो, अत्थि अनुपादिन्नअनुपादा-
नियो । अत्थि सङ्किलिट्सङ्किलेसिको, अत्थि असङ्किलिट्सङ्किलेसिको, 10
अत्थि असङ्किलिट्सङ्किलेसिको । अत्थि सवितक्कसविचारो, अत्थि
अवितक्कविचारमत्तो, अत्थि अवितक्कअविचारो । अत्थि दस्सनेन पहा-
तव्वो, अत्थि भावनाय पहातव्वो, अत्थि नेव दस्सनेन न भावनाय पहा-
तव्वो । अत्थि दस्सनेन पहातव्वहेतुको, अत्थि भावनाय पहातव्वहेतुको,
अत्थि नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वहेतुको । अत्थि आचयगामी, 15
अत्थि अपचयगामी, अत्थि नेवाचयगामिनापचयगामी । अत्थि सेवखो,
अत्थि असेवखो, अत्थि नेवसेवखनासेवखो । अत्थि परित्तो, अत्थि महग्गतो,
अत्थि अप्पमाणो । अत्थि परित्तारम्मणो, अत्थि महग्गतारम्मणो, अत्थि
अप्पमाणारम्मणो । अत्थि हीनो, अत्थि मज्झिमो, अत्थि पणीतो ।
अत्थि मिच्छत्तनियतो, अत्थि सम्मत्तनियतो, अत्थि अनियतो । अत्थि 20
मग्गारम्मणो, अत्थि मग्गहेतुको, अत्थि मग्गाधिपति । अत्थि उप्पन्नो,
अत्थि अनुप्पन्नो, अत्थि उप्पादो । अत्थि अतीतो, अत्थि अनागतो,
अत्थि पच्चुप्पन्नो । अत्थि अतीतारम्मणो, अत्थि अनागतारम्मणो,
अत्थि पच्चुप्पन्नारम्मणो । अत्थि अज्झत्तो, अत्थि वहिद्धो, अत्थि
अज्झत्तवहिद्धो । अत्थि अज्झत्तारम्मणो, अत्थि वहिद्धारम्मणो, अत्थि 25
अज्झत्तवहिद्धारम्मणो ... पे०... । एवं दसविधेन वेदनावसन्धो ।

(९)

६७. एकविधेन वेदनावसन्धो — फत्ससम्पयुत्तो ।

R 21

६८. दुविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि हेतुसम्पयुत्तो, अत्थि हेतुविप्पयुत्तो । अत्थि न हेतुसहेतुको, अत्थि न हेतुअहेतुको । अत्थि लोकियो, अत्थि लोकुत्तरो । अत्थि केनचि विञ्जेय्यो, अत्थि केनचि न विञ्जेय्यो । अत्थि सासवो, अत्थि अनासवो । अत्थि आसव-
 5 सम्पयुत्तो, अत्थि आसवविप्पयुत्तो । अत्थि आसवविप्पयुत्तसासवो, अत्थि आसवविप्पयुत्तअनासवो । अत्थि संयोजनियो, अत्थि असंयोजनियो ... पे०... अत्थि सरणो, अत्थि अरणो ।

६९. तिविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि अज्झत्तारम्मणो, अत्थि वहिद्वारम्मणो, अत्थि अज्झत्तवहिद्वारम्मणो ... पे०... । एवं दसविधेन
 10 वेदनाक्खन्धो ।

तिकमूलकं ।

(१०)

B. 21

१००. एकविधेन वेदनाक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

१०१. दुविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि सहेतुको, अत्थि अहेतुको ।

१०२. तिविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो, अत्थि अव्याकतो ... पे०... । एवं दसविधेन वेदनाक्खन्धो ।

(११)

15 १०३. एकविधेन वेदनाक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

१०४. दुविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि हेतुसम्पयुत्तो, अत्थि हेतुविप्पयुत्तो ।

R. 22

१०५. तिविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि विपाको, अत्थि विपाकधम्मवम्भो, अत्थि नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मो ... पे०... । एवं
 20 दसविधेन वेदनाक्खन्धो ।

(१२)

१०६. एकविधेन वेदनाक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

१०७. दुविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि न हेतुसहेतुको, अत्थि न हेतुअहेतुको ।

१०८. तिविधेन वेदनावसन्धो - अत्यि उपादिनुपादानियो^१,
अत्यि अनुपादिनुपादानियो, अत्यि अनुपादिग्रन्नुपादानियो .. पे० .. ।
एवं दसविधेन वेदनावसन्धो ।

(१३)

१०९. एकविधेन वेदनावसन्धो - फल्गुसम्पयुतो ।

११०. दुविधेन वेदनावसन्धो - अत्यि लोवियो, अत्यि ५
लोकुत्तरो ।

१११. तिविधेन वेदनावसन्धो - अत्यि मङ्गलिद्विगुणितलेमिहो,
अत्यि असङ्गलिद्विगुणितलेमिहो, अत्यि अगङ्गलिद्विगुणितलेमिहो
... पे०... । एवं दसविधेन वेदनावसन्धो ।

(१४)

११२. एकविधेन वेदनावसन्धो - फल्गुसम्पयुतो ।

10

११३. दुविधेन वेदनावसन्धो - अत्यि केनचि विज्ज्यो,
अत्यि केनचि न विज्ज्यो ।

११४. तिविधेन वेदनावसन्धो - अत्यि सवितरमविचारो,
अत्यि अवितरकविचारमतो, अत्यि अवितरकविचारो पे० । एवं
दसविधेन वेदनावसन्धो ।

15

(१५)

११५. एकविधेन वेदनावसन्धो - फल्गुसम्पयुतो ।

B 22

११६. दुविधेन वेदनावसन्धो - अत्यि मासवो, अत्यि
अनासवो ।

११७. तिविधेन वेदनावसन्धो - अत्यि दम्मेनेन पहातव्यो,
अत्यि भावनाय पहातव्यो, अत्यि नेव दस्सेनेन न भावनाय पहातव्यो 20
... पे० ... । एवं दसविधेन वेदनावसन्धो ।

R. 23

(१६)

११८. एकविधेन वेदनावसन्धो - फल्गुसम्पयुतो ।

११६. दुविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि आसवसम्पयुत्तो, अत्थि आसवविप्पयुत्तो ।

१२०. तिविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि दस्सनेन पहातव्वहेतुको, अत्थि भावनाय पहातव्वहेतुको, अत्थि नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वहेतुको ... पे०... । एवं दसविधेन वेदनाक्खन्धो ।

(१७)

१२१. एकविधेन वेदनाक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

१२२. दुविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि आसवविप्पयुत्तसासवो, अत्थि आसवविप्पयुत्तअनासवो ।

१२३. तिविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि आचयगामी, अत्थि अपचयगामी, अत्थि नेवाचयगामिनापचयगामी^१ ... पे०... । एवं दसविधेन वेदनाक्खन्धो ।

(१८)

१२४. एकविधेन वेदनाक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

१२५. दुविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि संयोजनियो, अत्थि असंयोजनियो ।

१२६. तिविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि सेक्खो, अत्थि असेक्खो, अत्थि नेवसेक्खनामेक्खो ... पे०... । एवं दसविधेन वेदनाक्खन्धो ।

(१९)

१२७. एकविधेन वेदनाक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

१२८. दुविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि संयोजनमम्ययुत्तो, अत्थि संयोजनविप्पयुत्तो ।

१२९. तिविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि परित्तो, अत्थि महगतो, अत्थि अणमाणो ... पे०... । एवं दसविधेन वेदनाक्खन्धो ।

(२०)

१३०. एकविधेन वेदनाक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

^१ नेवाचयगामिनापचयगामी - नी०, पृ० ।

१३१. दुविधेन वेदनाक्खन्धो — अत्थि संयोजनविप्पयुत्त-
संयोजनियो, अत्थि संयोजनविप्पयुत्तअसंयोजनियो ।

१३२. तिविधेन वेदनाक्खन्धो — अत्थि परित्तरम्मणो, अत्थि
महंगतारम्मणो, अत्थि अप्पमाणारम्मणो ... पे०... । एवं दसविधेन
वेदनाक्खन्धो ।

5

(२१)

१३३. एकविधेन वेदनाक्खन्धो — फस्ससम्पयुत्तो ।

१३४. दुविधेन वेदनाक्खन्धो — अत्थि गन्थनियो, अत्थि
अगन्थनियो ।

१३५. तिविधेन वेदनाक्खन्धो — अत्थि हीनो, अत्थि मज्झिमो,
अत्थि पणीतो ... पे०... । एवं दसविधेन वेदनाक्खन्धो ।

10

(२२)

१३६. एकविधेन वेदनाक्खन्धो — फस्ससम्पयुत्तो ।

१३७. दुविधेन वेदनाक्खन्धो — अत्थि गन्थसम्पयुत्तो, अत्थि
गन्थविप्पयुत्तो ।

१३८. तिविधेन वेदनाक्खन्धो — अत्थि मिच्छत्तनियतो, अत्थि
सम्मत्तनियतो, अत्थि अनियतो . पे०... । एवं दसविधेन वेदनाक्खन्धो ।

15

(२३)

१३९. एकविधेन वेदनाक्खन्धो — फस्ससम्पयुत्तो ।

१४०. दुविधेन वेदनाक्खन्धो — अत्थि गन्थविप्पयुत्तगन्थनियो,
अत्थि गन्थविप्पयुत्तअगन्थनियो ।

१४१. तिविधेन वेदनाक्खन्धो — अत्थि मग्गारम्मणो, अत्थि
मग्गहेतुको, अत्थि मग्गाधिपति ... पे०... । एवं दसविधेन वेदनाक्खन्धो ।

R. 25

20

(२४)

१४२. एकविधेन वेदनाक्खन्धो — फस्ससम्पयुत्तो ।

१४३. दुविधेन वेदनाक्खन्धो — अत्थि ओघनियो, अत्थि
अनोघनियो ।

१४४. त्रिविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि उप्यन्नो, अत्थि अनुप्पन्नो, अत्थि उप्पादी ... पे०... । एवं दसविधेन वेदनाक्खन्धो ।

(२५)

१४५. एकविधेन वेदनाक्खन्धो - फत्ससम्पयुत्तो ।

१४६. दुविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि ओघसम्पयुत्तो, अत्थि ओघविप्पयुत्तो ।

B. 24

१४७. त्रिविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि अतीतो, अत्थि अनागतो, अत्थि पच्चुप्पन्नो ... पे०... । एवं दसविधेन वेदनाक्खन्धो ।

(२६)

१४८. एकविधेन वेदनाक्खन्धो - फत्ससम्पयुत्तो ।

१४९. दुविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि ओघविप्पयुत्तओघनियो, अत्थि ओघविप्पयुत्तअनोघनियो ।

१५०. त्रिविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि अतीतारम्मणो, अत्थि अनागतारम्मणो, अत्थि पच्चुप्पन्नारम्मणो ... पे०... । एवं दसविधेन वेदनाक्खन्धो ।

(२७)

१५१. एकविधेन वेदनाक्खन्धो - फत्ससम्पयुत्तो ।

१५२. दुविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि योगनियो, अत्थि अयोगनियो ।

R. 26

१५३. त्रिविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि अज्झत्तो, अत्थि वहिद्धो, अत्थि अज्झत्तवहिद्धो ... पे०... । एवं दसविधेन वेदनाक्खन्धो ।

(२८)

१५४. एकविधेन वेदनाक्खन्धो - फत्ससम्पयुत्तो ।

१५५. दुविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि योगसम्पयुत्तो, अत्थि योगविप्पयुत्तो ।

१५६. त्रिविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि अज्झत्तारम्मणो, अत्थि वहिद्धारम्मणो, अत्थि अज्झत्तवहिद्धारम्मणो ... पे०... । एवं दसविधेन वेदनाक्खन्धो ।

उभतोवदुक्कं ।

(२६)

१५७ सत्तविधेन वेदनाक्खन्धो — अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो, अत्थि अव्याकतो, अत्थि वामावचरो, अत्थि रुपावचरो, अत्थि अरूपावचरो, अत्थि अपरियापन्नो । एवं सत्तविधेन वेदनाक्खन्धो ।

१५८ अपरो पि सत्तविधेन वेदनाक्खन्धो — अत्थि विपाको .. पे० अत्थि अज्झत्तारम्मणो, अत्थि वहिद्धारम्मणो, अत्थि अज्झत्तवहिद्धारम्मणो, अत्थि कामावचरो, अत्थि रुपावचरो, अत्थि अरूपावचरो, अत्थि अपरियापन्नो । एव सत्तविधेन वेदनाक्खन्धो ।

१५९ चतुवीसतिविधेन वेदनाक्खन्धो — चक्खुसम्फत्सपच्चया वेदनाक्खन्धो अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो, अत्थि अव्याकतो, सोतसम्फत्सपच्चया वेदनाक्खन्धो पे० धानसम्फत्सपच्चया वेदनाक्खन्धो पे० जिह्वासम्फत्सपच्चया वेदनाक्खन्धो पे० कायसम्फत्सपच्चया वेदनाक्खन्धो पे० मनोसम्फत्सपच्चया वेदनाक्खन्धो अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो, अत्थि अव्याकतो, चक्खुसम्फत्सजा वेदना, सोतसम्फत्सजा वेदना, धानसम्फत्सजा वेदना, जिह्वासम्फत्सजा वेदना, कायसम्फत्सजा वेदना मनोसम्फत्सजा वेदना । एव चतुवीसतिविधेन वेदनाक्खन्धो ।

१६० अपरो पि चतुवीसतिविधेन वेदनाक्खन्धो — चक्खुसम्फत्सपच्चया वेदनाक्खन्धो अत्थि विपाको पे० अत्थि अज्झत्तारम्मणो, अत्थि वहिद्धारम्मणो, अत्थि अज्झत्तवहिद्धारम्मणो, चक्खुसम्फत्सजा वेदना पे० मनोसम्फत्सजा वेदना, सोतसम्फत्सपच्चया वेदनाक्खन्धो पे० धानसम्फत्सपच्चया वेदनाक्खन्धो पे० जिह्वासम्फत्सपच्चया वेदनाक्खन्धो पे० कायसम्फत्सपच्चया वेदनाक्खन्धो पे० मनोसम्फत्सपच्चया वेदनाक्खन्धो अत्थि विपाको पे० अत्थि अज्झत्तारम्मणो, अत्थि वहिद्धारम्मणो, अत्थि अज्झत्तवहिद्धारम्मणो, चक्खुसम्फत्सजा वेदना पे० मनोसम्फत्सजा वेदना । एव चतुवीसतिविधेन वेदनाक्खन्धो ।

१६१ तिसविधेन वेदनाक्खन्धो — चक्खुसम्फत्सपच्चया वेदना-

क्खन्धो अत्थि कामावचरो, अत्थि रूपावचरो, अत्थि अरूपावचरो,
 अत्थि अपरियापन्नो; सोतसम्फस्सपच्चया ... पे०... धानसम्फस्सपच्चया
 ... पे०... जिह्वासम्फस्सपच्चया ... पे०... कायसम्फस्सपच्चया ... पे०...
 मनोसम्फस्सपच्चया वेदनाक्खन्धो अत्थि कामावचरो, अत्थि रूपावचरो,
 5 अत्थि अरूपावचरो, अत्थि अपरियापन्नो; चक्खुसम्फस्सजा वेदना,
 सोतसम्फस्सजा वेदना, धानसम्फस्सजा वेदना, जिह्वासम्फस्सजा
 वेदना, कायसम्फस्सजा वेदना, मनोसम्फस्सजा वेदना । एवं
 १० तिसविधेन वेदनाक्खन्धो ।

१६२. बहुविधेन वेदनाक्खन्धो - चक्खुसम्फस्सपच्चया वेदना-
 10 क्खन्धो अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो, अत्थि अव्याकतो, अत्थि कामा-
 वचरो, अत्थि रूपावचरो, अत्थि अरूपावचरो, अत्थि अपरियापन्नो;
 सोतसम्फस्सपच्चया ... पे०... धानसम्फस्सपच्चया ... पे०... जिह्वा-
 सम्फस्सपच्चया ... पे०... कायसम्फस्सपच्चया ... पे०... मनोसम्फस्स-
 B 26 पच्चया वेदनाक्खन्धो अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो, अत्थि
 15 अव्याकतो, अत्थि कामावचरो, अत्थि रूपावचरो, अत्थि अरूपावचरो,
 अत्थि अपरियापन्नो; चक्खुसम्फस्सजा वेदना, सोतसम्फस्सजा
 वेदना, धानसम्फस्सजा वेदना, जिह्वासम्फस्सजा वेदना, काय-
 सम्फस्सजा वेदना, मनोसम्फस्सजा वेदना । एवं बहुविधेन वेदना-
 क्खन्धो ।

20 १६३. अपरो पि बहुविधेन वेदनाक्खन्धो - चक्खुसम्फस्स-
 पच्चया वेदनाक्खन्धो अत्थि विपाको ... पे०... अत्थि अज्झत्तारम्मणो,
 अत्थि वहिद्वारम्मणो, अत्थि अज्झत्तवहिद्वारम्मणो, अत्थि कामावचरो,
 अत्थि रूपावचरो, अत्थि अरूपावचरो, अत्थि अपरियापन्नो; सोतसम्फस्स-
 पच्चया वेदनाक्खन्धो ... पे०... धानसम्फस्सपच्चया वेदनाक्खन्धो ... पे०...
 25 जिह्वासम्फस्सपच्चया वेदनाक्खन्धो ... पे०... कायसम्फस्सपच्चया वेदना-
 क्खन्धो ... पे०... मनोसम्फस्सपच्चया वेदनाक्खन्धो अत्थि विपाको
 ... पे०... अत्थि अज्झत्तारम्मणो, अत्थि वहिद्वारम्मणो, अत्थि अज्झत्त-
 वहिद्वारम्मणो, अत्थि कामावचरो, अत्थि रूपावचरो, अत्थि अरूपा-
 वचरो, अत्थि अपरियापन्नो; चक्खुसम्फस्सजा वेदना, सोत-
 30 सम्फस्सजा वेदना, धानसम्फस्सजा वेदना, जिह्वासम्फस्सजा वेदना,

कायसम्पत्सजा वेदना, मनोसम्पत्सजा वेदना । एव बहुविधेन वेदनावलम्बो ।

अथ वृत्तवति वेदनावलम्बो ।

३ सञ्ज्ञावलम्बो

१६४ तत्तु कतमो सञ्ज्ञावलम्बो ?

(१)

एकविधेन सञ्ज्ञावलम्बो - फलसम्पद्युतो ।

5

१६५ द्विविधेन सञ्ज्ञावलम्बो - अतिथि सहेतुको, अतिथि अहेतुको ।

१६६ त्रिविधेन सञ्ज्ञावलम्बो - अतिथि कुसलो, अतिथि अकुसलो, अतिथि अव्याकतो ।

१६७ चतुर्विधेन सञ्ज्ञावलम्बो - अतिथि कामावचरो, अतिथि 10
रूपावचरो, अतिथि अरूपावचरो, अतिथि अपरिचापन्नो ।

१६८ पञ्चविधेन सञ्ज्ञावलम्बो - अतिथि सुखिन्द्रियसम्पद्युतो, 27
अतिथि दुःखिन्द्रियसम्पद्युतो, अतिथि सोमनस्सिन्द्रियसम्पद्युतो, अतिथि
दोमनस्सिन्द्रियसम्पद्युतो, अतिथि उपेक्षिन्द्रियसम्पद्युतो । एव' पञ्च-
विधेन सञ्ज्ञावलम्बो' ।

13

१६९ छविविधेन सञ्ज्ञावलम्बो - चक्षुसम्पत्सजा सञ्ज्ञा,
श्रोतसम्पत्सजा सञ्ज्ञा, घानसम्पत्सजा सञ्ज्ञा, जिह्वासम्पत्सजा
सञ्ज्ञा, कायसम्पत्सजा सञ्ज्ञा, मनोसम्पत्सजा सञ्ज्ञा । एव
छविविधेन सञ्ज्ञावलम्बो ।

१७० सप्तविधेन सञ्ज्ञावलम्बो - चक्षुसम्पत्सजा सञ्ज्ञा, 20
श्रोतसम्पत्सजा सञ्ज्ञा, घानसम्पत्सजा सञ्ज्ञा, जिह्वासम्पत्सजा
सञ्ज्ञा, कायसम्पत्सजा सञ्ज्ञा, मनोधातुसम्पत्सजा सञ्ज्ञा, मनो-
विज्ञाणधातुसम्पत्सजा सञ्ज्ञा । एव सप्तविधेन सञ्ज्ञावलम्बो ।

१७१ अष्टविधेन सञ्ज्ञावलम्बो - चक्षुसम्पत्सजा सञ्ज्ञा
पे० कायसम्पत्सजा सञ्ज्ञा अतिथि सुखसह्यता, अतिथि दुःखसह्यता, 25

मनोधातुसम्पत्सजा सञ्ज्ञा, मनोविज्ञाणधातुसम्पत्सजा सञ्ज्ञा ।
एवं अद्विविधेन सञ्ज्ञाक्खन्धो ।

१७२. नवविधेन सञ्ज्ञाक्खन्धो - चक्खुसम्पत्सजा सञ्ज्ञा
... पे०... कायसम्पत्सजा सञ्ज्ञा, मनोधातुसम्पत्सजा सञ्ज्ञा, मनो-
5 विज्ञाणधातुसम्पत्सजा सञ्ज्ञा अत्थि कुसला, अत्थि अकुसला, अत्थि
अव्याकता । एवं नवविधेन सञ्ज्ञाक्खन्धो ।

१७३. दसविधेन सञ्ज्ञाक्खन्धो - चक्खुसम्पत्सजा सञ्ज्ञा
... पे०... कायसम्पत्सजा सञ्ज्ञा अत्थि सुखसहगता, अत्थि दुक्खसहगता,
मनोधातुसम्पत्सजा सञ्ज्ञा, मनोविज्ञाणधातुसम्पत्सजा सञ्ज्ञा
10 अत्थि कुसला, अत्थि अकुसला, अत्थि अव्याकता । एवं दसविधेन
सञ्ज्ञाक्खन्धो ।

(२)

१७४. एकविधेन सञ्ज्ञाक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

R. 29

१७५. दुविधेन सञ्ज्ञाक्खन्धो - अत्थि सहेतुको, अत्थि
अहेतुको ।

15 १७६. त्रिविधेन सञ्ज्ञाक्खन्धो - अत्थि सुखाय वेदनाय सम्प-
युत्तो, अत्थि दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्तो, अत्थि अदुक्खमसुखाय वेदनाय
सम्पयुत्तो ... पे०... । एवं दसविधेन सञ्ज्ञाक्खन्धो ।

(३)

B. 28

१७७ एकविधेन सञ्ज्ञाक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

१७८ दुविधेन सञ्ज्ञाक्खन्धो - अत्थि सहेतुको, अत्थि
20 अहेतुको ।

१७९. त्रिविधेन सञ्ज्ञाक्खन्धो - अत्थि विपाको, अत्थि
विपाकघम्मघम्मो, अत्थि नेवविपाकनविपाकघम्मघम्मो । अत्थि उपा-
दिन्नुपादानियो, अत्थि अनुपादिन्नुपादानियो, अत्थि अनुपादिन्ननुपादा-
नियो । अत्थि सङ्किलिट्सङ्किलेसिको, अत्थि असङ्किलिट्सङ्किलेसिको,
25 अत्थि असङ्किलिट्सङ्किलेसिको । अत्थि सवितक्कसविचारो, अत्थि
अवितक्कविचारमत्तो, अत्थि अवितक्कअविचारो । अत्थि पीतिसहगतो,

अत्यि सुखसहगतो, अत्यि उपेक्षासहगतो । अत्यि दस्सनेन पहातव्यो,
 अत्यि भावनाय पहातव्यो, अत्यि नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्यो ।
 अत्यि दस्सनेन पहातव्यहेतुको, अत्यि भावनाय पहातव्यहेतुको, अत्यि
 नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्यहेतुको । अत्यि आनयगामो^१, अत्यि
 अपचयगामो, अत्यि नेवाचयगामिनापचयगामो । अत्यि सेक्खो, अत्यि ५
 असेक्खो, अत्यि नेवसेक्खनासेक्खो । अत्यि परित्तो, अत्यि महग्गतो,
 अत्यि अप्पमाणो । अत्यि परित्तारम्मणो, अत्यि महग्गतारम्मणो, अत्यि
 अप्पमाणारम्मणो । अत्यि होनो, अत्यि मज्झिमो, अत्यि पणीतो ।
 अत्यि मिच्छत्तनियतो, अत्यि सम्मत्तनियतो, अत्यि अनियतो । अत्यि
 मग्गारम्मणो, अत्यि मग्गहेतुको, अत्यि मग्गाधिपति । अत्यि उप्पन्नो, १०
 अत्यि अनुप्पन्नो, अत्यि उप्पादो । अत्यि अतीतो, अत्यि अनागतो,
 अत्यि पच्चुप्पन्नो । अत्यि अतीतारम्मणो, अत्यि अनागतारम्मणो,
 अत्यि पच्चुप्पन्नारम्मणो । अत्यि अज्झत्तो, अत्यि वहिद्धो, अत्यि अज्झत्त-
 वहिद्धो । अत्यि अज्झत्तारम्मणो, अत्यि वहिद्धारम्मणो, अत्यि अज्झत्त-
 वहिद्धारम्मणो पे० । एव दराविधेन सञ्ज्ञावत्तन्वो । १५

(४)

१८० एकविधेन सञ्ज्ञावत्तन्वो — फस्ससम्पयुत्तो ।

१८१ द्विविधेन सञ्ज्ञावत्तन्वो — अत्यि हेतुसम्पयुत्तो, अत्यि
 हेतुविप्पयुत्तो । अत्यि न हेतु सहेतुको, अत्यि न हेतु अहेतुको । अत्यि
 लोकियो, अत्यि लोकुत्तरो । अत्यि केनचि विज्जेय्यो, अत्यि केनचि
 न विज्जेय्यो । अत्यि सासवो, अत्यि अनासवो । अत्यि आसवसम्पयुत्तो, २०
 अत्यि आसवविप्पयुत्तो । अत्यि आसवविप्पयुत्तसासवो, अत्यि
 आसवविप्पयुत्तअनासवो । अत्यि सयोजनियो, अत्यि असयोजनियो ।
 अत्यि सयोजनसम्पयुत्तो, अत्यि सयोजनविप्पयुत्तो । अत्यि सयोजन-
 विप्पयुत्तसयोजनियो, अत्यि सयोजनविप्पयुत्तअसयोजनियो । अत्यि
 गन्थनियो, अत्यि अगन्थनियो । अत्यि गन्थसम्पयुत्तो, अत्यि गन्थविप्प- २५
 युत्तो । अत्यि गन्थविप्पयुत्तगन्थनियो, अत्यि गन्थविप्पयुत्तअगन्थनियो ।
 अत्यि ओघनियो, अत्यि अनोघनियो । अत्यि ओघसम्पयुत्तो, अत्यि
 ओघविप्पयुत्तो । अत्यि ओघविप्पयुत्तओघनियो, अत्यि ओघविप्पयुत्त-

॥ २२;
॥ ३०

- अनोधनियो । अत्थि योगनियो, अत्थि अयोगनियो । अत्थि योगसम्प-
 युत्तो, अत्थि योगविष्पयुत्तो । अत्थि योगविष्पयुत्तयोगनियो, अत्थि
 योगविष्पयुत्तअयोगनियो । अत्थि नीवरणियो, अत्थि अनीवरणियो ।
 अत्थि नीवरणसम्पयुत्तो, अत्थि नीवरणविष्पयुत्तो । अत्थि नीवरण-
 5 विष्पयुत्तनीवरणियो, अत्थि नीवरणविष्पयुत्तअनीवरणियो । अत्थि
 परामट्ठो, अत्थि अपरामट्ठो । अत्थि परामाससम्पयुत्तो, अत्थि परामास-
 विष्पयुत्तो । अत्थि परामासविष्पयुत्तपरामट्ठो, अत्थि परामासविष्प-
 युत्तअपरामट्ठो । अत्थि उपादिन्नो, अत्थि अनुपादिन्नो । अत्थि उपादा-
 नियो, अत्थि अनुपादानियो । अत्थि उपादानसम्पयुत्तो, अत्थि उपादान-
 10 विष्पयुत्तो । अत्थि उपादानविष्पयुत्तउपादानियो, अत्थि उपादानविष्प-
 युत्तअनुपादानियो । अत्थि सङ्किलेसिको, अत्थि असङ्किलेसिको । अत्थि
 सङ्किलिट्ठो, अत्थि असङ्किलिट्ठो । अत्थि किलेससम्पयुत्तो, अत्थि
 किलेसविष्पयुत्तो । अत्थि किलेसविष्पयुत्तसङ्किलेसिको, अत्थि किलेस-
 विष्पयुत्तअसङ्किलेसिको । अत्थि दस्सनेन पहातव्वो, अत्थि न दस्सनेन
 15 पहातव्वो । अत्थि भावनाय पहातव्वो, अत्थि न भावनाय पहातव्वो ।
 अत्थि दस्सनेन पहातव्वहेतुको, अत्थि न दस्सनेन पहातव्वहेतुको । अत्थि
 भावनाय पहातव्वहेतुको, अत्थि न भावनाय पहातव्वहेतुको । अत्थि
 सवितक्को, अत्थि अवितक्को । अत्थि सविचारो, अत्थि अविचारो ।
 अत्थि सप्पीतिको, अत्थि अप्पीतिको । अत्थि पीतिसहगतो, अत्थि न
 20 पीतिसहगतो । अत्थि सुखसहगतो, अत्थि न सुखसहगतो । अत्थि
 उपेक्खासहगतो, अत्थि न उपेक्खासहगतो । अत्थि कामावचरो, अत्थि
 न कामावचरो । अत्थि रूपावचरो, अत्थि न रूपावचरो । अत्थि
 25 अरूपावचरो, अत्थि न अरूपावचरो । अत्थि परियापन्नो, अत्थि
 अपरियापन्नो । अत्थि निव्यानिको, अत्थि अनिव्यानिको । अत्थि
 नियतो, अत्थि अनियतो । अत्थि सउत्तरो, अत्थि अनुत्तरो । अत्थि
 सरणो, अत्थि अरणो ।

१८२. तिविधेन सञ्ज्ञावगन्धो — अत्थि गुसलो, अत्थि
 अनुगन्धो, अत्थि अव्यावतो . . पे० . । एव दमविधेन सञ्ज्ञावगन्धो ।

(५)

१८३. एवविधेन सञ्ज्ञावगन्धो — पम्मगम्पयुत्तो ।

૧૮૪. દુવિધેન સઙ્ગાક્ષન્ધો - અતિય સરણો, અતિય અરણો ।

૧૮૫. તિવિધેન સઙ્ગાક્ષન્ધો - અતિય સુસાય વેદનાય સમ્પયુત્તો, અતિય દુક્ષાય વેદનાય સમ્પયુત્તો, અતિય અદુક્ષમસુસાય વેદનાય સમ્પયુત્તો । અતિય વિપાકો ... પે૦... અતિય અજ્ઞતારમ્મણો, અતિય વહિદારમ્મણો, અતિય અજ્ઞતવહિદારમ્મણો ... પે૦... । એવં 5
દસવિધેન સઙ્ગાક્ષન્ધો ।

(યથા^૧ કુસલત્તિકે વિત્થારો એવં સબ્બે પિ ત્તિકા વિત્થારેતન્ના^૨ ।)

દુકમૂલકં ।

(૬)

૧૮૬. એકવિધેન સઙ્ગાક્ષન્ધો - ફક્તસમ્પયુત્તો ।

૧૮૭. દુવિધેન સઙ્ગાક્ષન્ધો - અતિય સહેતુકો, અતિય અહેતુકો ।

૧૮૮. તિવિધેન સઙ્ગાક્ષન્ધો - અતિય કુસલો, અતિય 10
અકુસલો, અતિય અવ્યાકતો . પે૦... । એવં દસવિધેન સઙ્ગાક્ષન્ધો ।

(૭)

૧૮૯. એકવિધેન સઙ્ગાક્ષન્ધો - ફક્તસમ્પયુત્તો ।

૧૯૦. દુવિધેન સઙ્ગાક્ષન્ધો - અતિય હેતુસમ્પયુત્તો, અતિય 10
હેતુવિપ્પયુત્તો .. પે૦.. અતિય સરણો, અતિય અરણો ।

R. 32

૧૯૧. તિવિધેન સઙ્ગાક્ષન્ધો - અતિય કુસલો, અતિય 15
અકુસલો, અતિય અવ્યાકતો .. પે૦.. । એવં દસવિધેન સઙ્ગાક્ષન્ધો ।

(૮)

૧૯૨. એકવિધેન સઙ્ગાક્ષન્ધો - ફક્તસમ્પયુત્તો ।

૧૯૩. દુવિધેન સઙ્ગાક્ષન્ધો - અતિય સહેતુકો, અતિય
અહેતુકો ।

૧૯૪. તિવિધેન સઙ્ગાક્ષન્ધો - અતિય સુસાય વેદનાય 10
સમ્પયુત્તો, અતિય દુક્ષાય વેદનાય સમ્પયુત્તો, અતિય અદુક્ષમસુસાય 15
વેદનાય સમ્પયુત્તો । અતિય વિપાકો ... પે૦... અતિય અજ્ઞતારમ્મણો,

B. 31

अतिथि बहिद्वारम्मणो, अतिथि अज्झत्तवहिद्वारम्मणो ... पे०... । एवं दसविधेन सञ्जाक्खन्धो ।

(६)

१६५. एकविधेन सञ्जाक्खन्धो - फत्ससम्पयुत्तो ।

१६६. दुविधेन सञ्जाक्खन्धो - अतिथि हेतुसम्पयुत्तो, अतिथि हेतुविप्पयुत्तो ... पे०... अतिथि सरणो, अतिथि अरणो ।

R. 33

१६७. त्रिविधेन सञ्जाक्खन्धो - ... पे०... अतिथि अज्झत्ता-
रम्मणो, अतिथि बहिद्वारम्मणो, अतिथि अज्झत्तवहिद्वारम्मणो ... पे०... ।
एवं दसविधेन सञ्जाक्खन्धो ।

तिकमूलकं ।

(१०)

१६८. एकविधेन सञ्जाक्खन्धो - फत्ससम्पयुत्तो ।

१६९. दुविधेन सञ्जाक्खन्धो - अतिथि सहेतुको, अतिथि अहेतुको ।

२००. त्रिविधेन सञ्जाक्खन्धो - अतिथि कुत्तलो, अतिथि अकुत्तलो, अतिथि अव्याकतो ... पे०... । एवं दसविधेन सञ्जाक्खन्धो ।

(११)

२०१. एकविधेन सञ्जाक्खन्धो - फत्ससम्पयुत्तो ।

२०२. दुविधेन सञ्जाक्खन्धो - अतिथि हेतुसम्पयुत्तो, अतिथि हेतुविप्पयुत्तो ।

२०३. त्रिविधेन सञ्जाक्खन्धो - अतिथि सुखाय वेदनाय सम्पयुत्तो, अतिथि दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्तो, अतिथि अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्तो ... पे०... । एवं दसविधेन सञ्जाक्खन्धो ।

(१२)

२०४. एकविधेन सञ्जाक्खन्धो - फत्ससम्पयुत्तो ।

२०५. दुविधेन सञ्जाक्खन्धो - अतिथि न हेतु सहेतुको, अतिथि न हेतु अहेतुको ।

२०६. त्रिविधेन सञ्जाक्खन्धो - अतिथि विपाको, अतिथि

विपाकधम्मघम्मो, अत्थि नेवविपाकनविपाकधम्मघम्मो ... पे०... ।
एवं दसविधेन सञ्जावखन्धो ।

(१३)

२०७. एकविधेन सञ्जावखन्धो - फत्ससम्पयुत्तो ।

D 32

२०८. दुविधेन सञ्जावखन्धो - अत्थि लोकियो, अत्थि
लोकुत्तरो ।

R. 34

5

२०९. त्रिविधेन सञ्जावखन्धो - अत्थि उपादिनुपादानियो,
अत्थि अनुपादिनुपादानियो, अत्थि अनुपादिन्ननुपादानियो .. पे०... ।
एवं दसविधेन सञ्जावखन्धो ।

(१४)

२१०. एकविधेन सञ्जावखन्धो - फत्ससम्पयुत्तो ।

२११. दुविधेन सञ्जावखन्धो - अत्थि केनचि विज्जेय्यो, 10
अत्थि केनचि न विज्जेय्यो ।

२१२. त्रिविधेन सञ्जावखन्धो - अत्थि सङ्किलिट्सङ्किलेसिको,
अत्थि असङ्किलिट्सङ्किलेसिको, अत्थि असङ्किलिट्सङ्किलेसिको
.. पे०... । एवं दसविधेन सञ्जावखन्धो ।

(१५)

२१३. एकविधेन सञ्जावखन्धो - फत्ससम्पयुत्तो ।

15

२१४. दुविधेन सञ्जावखन्धो - अत्थि सासवो, अत्थि
अनासवो ।

२१५. त्रिविधेन सञ्जावखन्धो - अत्थि सवितक्कसविचारो,
अत्थि अवितक्कविचारमत्तो, अत्थि अवितक्कअविचारो ... पे०... ।
एवं दसविधेन सञ्जावखन्धो ।

20

(१६)

२१६. एकविधेन सञ्जावखन्धो - फत्ससम्पयुत्तो ।

२१७. दुविधेन सञ्जावखन्धो - अत्थि आसवसम्पयुत्तो,
अत्थि आसवविप्पयुत्तो ।

२१८. त्रिविधेन सञ्जावखन्धो - अत्थि पीतिसहगतो, अत्थि

सुखसहगतो, अतिथि उपेक्षासहगतो .. पे०... । एवं दसविधेन सञ्जा-
कखन्धो ।

(१७)

२१६. एकविधेन सञ्जाकखन्धो – फस्ससम्पयुत्तो ।

R. 35

२२०. दुविधेन सञ्जाकखन्धो – अतिथि आसवविप्पयुत्तसासवो,

5 अतिथि आसवविप्पयुत्तअनासवो ।

२२१. तिविधेन सञ्जाकखन्धो – अतिथि दस्सनेन पहातव्वो,
अतिथि भावनाय पहातव्वो, अतिथि नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वो
... पे०... । एवं दसविधेन सञ्जाकखन्धो ।

(१८)

D 33

२२२. एकविधेन सञ्जाकखन्धो – फस्ससम्पयुत्तो ।

10

२२३. दुविधेन सञ्जाकखन्धो – अतिथि संयोजनियो, अतिथि
असंयोजनियो ।

२२४. तिविधेन सञ्जाकखन्धो – अतिथि दस्सनेन पहातव्व-
हेतुको, अतिथि भावनाय पहातव्वहेतुको, अतिथि नेव दस्सनेन न भावनाय
पहातव्वहेतुको ... पे०... । एवं दसविधेन सञ्जाकखन्धो ।

(१९)

15

२२५. एकविधेन सञ्जाकखन्धो – फस्ससम्पयुत्तो ।

२२६. दुविधेन सञ्जाकखन्धो – अतिथि संयोजनसम्पयुत्तो,
अतिथि संयोजनविप्पयुत्तो ।

२२७. तिविधेन सञ्जाकखन्धो – अतिथि आचयगामी, अतिथि
अपचयगामी, अतिथि नेवाचयगामिनापचयगामी ... पे० .. । एवं दस-
20 विधेन सञ्जाकखन्धो ।

(२०)

२२८. एकविधेन सञ्जाकखन्धो – फस्ससम्पयुत्तो ।

२२९. दुविधेन सञ्जाकखन्धो – अतिथि सयोजनविप्पयुत्त-
संयोजनियो, अतिथि सयोजनविप्पयुत्तअसयोजनियो ।

R 36

२३०. तिविधेन सञ्जाकखन्धो – अतिथि सेक्खो, अतिथि असेक्खो,
25 अतिथि नेवसेक्खनासेक्खो ... पे०.. । एवं दसविधेन सञ्जाकखन्धो ।

(२१)

२३१. एकविधेन सञ्जाक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

२३२. दुविधेन सञ्जाक्खन्धो - अत्थि गन्थनियो, अत्थि अगन्थनियो ।

२३३. तिविधेन सञ्जाक्खन्धो - अत्थि परित्तो, अत्थि महग्गतो, अत्थि अप्पमाणो ... पे०... । एवं दसविधेन सञ्जाक्खन्धो । ५

(२२)

२३४. एकविधेन सञ्जाक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

२३५. दुविधेन सञ्जाक्खन्धो - अत्थि गन्थसम्पयुत्तो, अत्थि गन्थविप्पयुत्तो ।

२३६. तिविधेन सञ्जाक्खन्धो - अत्थि परित्तारम्मणो, अत्थि महग्गतारम्मणो, अत्थि अप्पमाणारम्मणो ... पे०... । एवं दस- 10
विधेन सञ्जाक्खन्धो ।

(२३)

२३७. एकविधेन सञ्जाक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

B. 34

२३८. दुविधेन सञ्जाक्खन्धो - अत्थि गन्थविप्पयुत्तगन्थनियो, अत्थि गन्थविप्पयुत्तअगन्थनियो ।

२३९. तिविधेन सञ्जाक्खन्धो - अत्थि हीनो, अत्थि मज्झिमो, 15
अत्थि पणीतो ... पे०... । एवं दसविधेन सञ्जाक्खन्धो ।

(२४)

२४०. एकविधेन सञ्जाक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

२४१. दुविधेन सञ्जाक्खन्धो - अत्थि ओघनियो, अत्थि अनोघनियो ।

२४२. तिविधेन सञ्जाक्खन्धो - अत्थि भिच्छत्तनियतो, 20 R. 37
अत्थि सम्मतनियतो, अत्थि अनियतो ... पे०... । एवं दसविधेन सञ्जा-
क्खन्धो ।

(२५)

२४३. एकविधेन सञ्जाक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

२४४. दुविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो - अत्थि ओघसम्पयुत्तो, अत्थि ओघविप्पयुत्तो ।

२४५. तिविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो - अत्थि मग्गारम्मणो, अत्थि मग्गहेतुको, अत्थि मग्गाधिपति ... पे०... । एवं दसविधेन सञ्ज्ञा-
5 कखन्धो ।

(२६)

२४६. एकविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो - फत्तसम्पयुत्तो ।

२४७. दुविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो - अत्थि ओघविप्पयुत्तओघ-
नियो, अत्थि ओघविप्पयुत्तअनोघनियो ।

२४८. तिविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो - अत्थि उप्पन्नो, अत्थि
10 अनुप्पन्नो, अत्थि उप्पादी ... पे०... । एवं दसविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो ।

(२७)

२४९. एकविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो - फत्तसम्पयुत्तो ।

२५०. दुविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो - अत्थि योगनियो, अत्थि
अयोगनियो ।

२५१. तिविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो - अत्थि अतीतो, अत्थि
15 अनागतो, अत्थि पच्चुप्पन्नो ... पे०... । एवं दसविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो ।

(२८)

२५२. एकविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो - फत्तसम्पयुत्तो ।

२५३. दुविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो - अत्थि योगसम्पयुत्तो, अत्थि
योगविप्पयुत्तो ।

D. 35,
R. 38

२५४. तिविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो - अत्थि अतीतारम्मणो, अत्थि
20 अनागतारम्मणो, अत्थि पच्चुप्पन्नारम्मणो ... पे०... । एवं दसविधेन
सञ्ज्ञाकखन्धो ।

(२९)

२५५. एकविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो - फत्तसम्पयुत्तो ।

२५६. दुविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो - अत्थि योगविप्पयुत्तयोग-
नियो, अत्थि योगविप्पयुत्तअयोगनियो ।

२५७. तिविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो — अत्थि अज्झत्तो, अत्थि वहिद्धो, अत्थि अज्झत्तवहिद्धो ... पे०... । एवं दसविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो ।

(३०)

२५८. एकविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो — फस्ससम्पयुत्तो ।

२५९. द्विविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो — अत्थि नीवरणियो, अत्थि अनीवरणियो ।

२६०. तिविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो — अत्थि अज्झत्तारम्मणो, अत्थि वहिद्धारम्मणो, अत्थि अज्झत्तवहिद्धारम्मणो ... पे०... । एवं दसविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो ।

उभतोवद्वकं ।

(३१)

२६१. सत्तविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो — अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो, अत्थि अव्याकतो, अत्थि कामावचरो, अत्थि रूपावचरो, 10 अत्थि अरूपावचरो, अत्थि अपरियापन्नो । एवं सत्तविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो ।

२६२. अपरो पि सत्तविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो — अत्थि^१ सुप्ताय वेदनाय सम्पयुत्तो, अत्थि दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्तो, अत्थि अदुक्खम- 15 सुखाय वेदनाय सम्पयुत्तो, अत्थि कामावचरो, अत्थि रूपावचरो, अत्थि अरूपावचरो, अत्थि अपरियापन्नो ... पे०...^१ अत्थि अज्झत्तारम्मणो, अत्थि वहिद्धारम्मणो, अत्थि अज्झत्तवहिद्धारम्मणो, अत्थि कामावचरो, अत्थि रूपावचरो, अत्थि अरूपावचरो, अत्थि अपरियापन्नो । एवं सत्तविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो ।

२६३. चतुर्वीसतिविधेन सञ्ज्ञाकखन्धो — चक्खुसम्फत्स- 20 पच्चया सञ्ज्ञाकखन्धो अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो, अत्थि अव्याकतो; सोतसम्फत्सपच्चया ... पे०... धानसम्फत्सपच्चया ... पे०... जिह्वा- 25 सम्फत्सपच्चया ... पे०... कायसम्फत्सपच्चया ... पे०... मनोसम्फत्स- पच्चया सञ्ज्ञाकखन्धो अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो, अत्थि अव्याकतो; चक्खुसम्फत्सजा सञ्ज्ञा, सोतसम्फत्सजा सञ्ज्ञा, धानसम्फत्सजा 30

B 36

सञ्ज्ञा, जिह्वासम्पत्सञ्ज्ञा सञ्ज्ञा, कायसम्पत्सञ्ज्ञा सञ्ज्ञा, मनो-
सम्पत्सञ्ज्ञा सञ्ज्ञा । एवं चतुर्वीसतिविधेन सञ्ज्ञाकलन्धो ।

२६४. अपरो पि चतुर्वीसतिविधेन सञ्ज्ञाकलन्धो - चक्षु-
सम्पत्सपञ्चया सञ्ज्ञाकलन्धो अत्थि सुखाय वेदनाय सम्पयुत्तो ... पे०...
५ अत्थि अज्झत्तारम्मणो, अत्थि वहिद्धारम्मणो, अत्थि अज्झत्तवहिद्दा-
रम्मणो, चक्षुसम्पत्सञ्ज्ञा सञ्ज्ञा ... पे०... मनोसम्पत्सञ्ज्ञा सञ्ज्ञा ।
सोतसम्पत्सपञ्चया ... पे०... धानसम्पत्सपञ्चया ... पे०... जिह्वा-
सम्पत्सपञ्चया ... पे०... कायसम्पत्सपञ्चया ... पे०... मनोसम्पत्स-
पञ्चया सञ्ज्ञाकलन्धो अत्थि सुखाय वेदनाय सम्पयुत्तो ... पे०...
१० अत्थि अज्झत्तारम्मणो, अत्थि वहिद्धारम्मणो, अत्थि अज्झत्तवहिद्दा-
रम्मणो; चक्षुसम्पत्सञ्ज्ञा सञ्ज्ञा ... पे०... मनोसम्पत्सञ्ज्ञा सञ्ज्ञा ।
एवं चतुर्वीसतिविधेन सञ्ज्ञाकलन्धो ।

२६५. तिसतिविधेन सञ्ज्ञाकलन्धो - चक्षुसम्पत्सपञ्चया
सञ्ज्ञाकलन्धो अत्थि कामावचरो, अत्थि रूपावचरो, अत्थि अरूपावचरो,
१५ अत्थि अपरियापन्नो, सोतसम्पत्सपञ्चया ... पे०... धानसम्पत्सपञ्चया
... पे०... जिह्वासम्पत्सपञ्चया ... पे०... कायसम्पत्सपञ्चया ... पे०...
मनोसम्पत्सपञ्चया सञ्ज्ञाकलन्धो अत्थि कामावचरो, अत्थि रूपा-
वचरो, अत्थि अरूपावचरो, अत्थि अपरियापन्नो, चक्षुसम्पत्सञ्ज्ञा सञ्ज्ञा
... पे०... मनोसम्पत्सञ्ज्ञा सञ्ज्ञा । एवं तिसतिविधेन सञ्ज्ञाकलन्धो ।

२६६. बहुविधेन सञ्ज्ञाकलन्धो - चक्षुसम्पत्सपञ्चया सञ्ज्ञा-
कलन्धो अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो, अत्थि अध्याकतो, अत्थि कामा-
वचरो, अत्थि रूपावचरो, अत्थि अरूपावचरो, अत्थि अपरियापन्नो,
सोतसम्पत्सपञ्चया ... पे०... धानसम्पत्सपञ्चया ... पे०... जिह्वा-
सम्पत्सपञ्चया ... पे०... कायसम्पत्सपञ्चया ... पे०... मनोसम्पत्स-
२५ पञ्चया सञ्ज्ञाकलन्धो अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो, अत्थि अध्याकतो,
अत्थि कामावचरो, अत्थि रूपावचरो, अत्थि अरूपावचरो, अत्थि
अपरियापन्नो, चक्षुसम्पत्सञ्ज्ञा सञ्ज्ञा ... पे०... मनोसम्पत्सञ्ज्ञा
सञ्ज्ञा । एवं बहुविधेन सञ्ज्ञाकलन्धो ।

२६७. अपरो पि बहुविधेन सञ्जाकसन्धो - चवसुसम्पत्स-
पञ्चया सञ्जाकसन्धो अतिथि सुखाय वेदनाय सम्पयुक्तो ... पे०... अतिथि
अज्जत्तारम्मणो, अतिथि वहिद्वारम्मणो, अतिथि अज्जत्तवहिद्वारम्मणो,
अतिथि कामावचरो, अतिथि रूपावचरो, अतिथि अरूपावचरो, अतिथि
अपरियापन्नो, सोतसम्पत्सपञ्चया ... पे०... धानसम्पत्सपञ्चया ५
... पे०... जिह्वासम्पत्सपञ्चया ... पे०... कायसम्पत्सपञ्चया ... पे०...
मनोसम्पत्सपञ्चया सञ्जाकसन्धो अतिथि अज्जत्तारम्मणो, अतिथि
वहिद्वारम्मणो, अतिथि अज्जत्तवहिद्वारम्मणो, अतिथि कामावचरो,
अतिथि रूपावचरो, अतिथि अरूपावचरो, अतिथि अपरियापन्नो, चवसु-
सम्पत्सजा सञ्जा, सोतसम्पत्सजा सञ्जा, धानसम्पत्सजा सञ्जा, १०
जिह्वासम्पत्सजा सञ्जा, कायसम्पत्सजा सञ्जा, मनोसम्पत्सजा
सञ्जा । एवं बहुविधेन सञ्जाकसन्धो ।

अयं वुच्चति सञ्जाकसन्धो ।

४. सङ्गारकसन्धो

२६८. तस्य कतमो सङ्गारकसन्धो ?

(१)

एकविधेन सङ्गारकसन्धो - चित्तसम्पयुक्तो । १५

२६९. दुविधेन सङ्गारकसन्धो - अतिथि हेतु, अतिथि न हेतु ।

२७०. त्रिविधेन सङ्गारकसन्धो - अतिथि कुसलो, अतिथि
अकुसलो, अतिथि अव्याकतो ।

२७१. चतुर्विधेन सङ्गारकसन्धो - अतिथि कामावचरो, अतिथि
रूपावचरो, अतिथि अरूपावचरो, अतिथि अपरियापन्नो । २०

२७२. पञ्चविधेन सङ्गारकसन्धो - अतिथि सुखिन्द्रियसम्पयुक्तो,
अतिथि दुखिन्द्रियसम्पयुक्तो, अतिथि सोमनस्सिन्द्रियसम्पयुक्तो, अतिथि
दोमनस्सिन्द्रियसम्पयुक्तो, अतिथि उपेक्षितन्द्रियसम्पयुक्तो । एवं पञ्च-
विधेन सङ्गारकसन्धो ।

२७३. छव्विधेन सङ्गारकसन्धो - चवसुसम्पत्सजा चेतना, २५
सोतसम्पत्सजा चेतना, धानसम्पत्सजा चेतना, जिह्वासम्पत्सजा चेतना,

कायसम्पत्सजा चेतना, मनोसम्पत्सजा चेतना । एवं छद्विधेन सङ्खार-
खन्धो ।

B. 38

२७४. सत्तविधेन सङ्खारखन्धो — चक्खुसम्पत्सजा चेतना,
सोतसम्पत्सजा चेतना, धानसम्पत्सजा चेतना, जिह्वासम्पत्सजा चेतना,
R. 41 5 कायसम्पत्सजा चेतना, मनोधातुसम्पत्सजा चेतना, मनोविज्ञाण-
धातुसम्पत्सजा चेतना । एवं सत्तविधेन सङ्खारखन्धो ।

२७५. अट्ठविधेन सङ्खारखन्धो — चक्खुसम्पत्सजा चेतना
... पे०... कायसम्पत्सजा चेतना अत्थि सुखसहगता, अत्थि दुक्खसहगता,
मनोधातुसम्पत्सजा चेतना, मनोविज्ञाणधातुसम्पत्सजा चेतना ।
10 एवं अट्ठविधेन सङ्खारखन्धो ।

२७६. नवविधेन सङ्खारखन्धो — चक्खुसम्पत्सजा चेतना
... पे०... मनोधातुसम्पत्सजा चेतना, मनोविज्ञाणधातुसम्पत्सजा
चेतना अत्थि कुसला, अत्थि अकुसला, अत्थि अव्याकता । एवं नवविधेन
सङ्खारखन्धो ।

15 २७७. दसविधेन सङ्खारखन्धो — चक्खुसम्पत्सजा चेतना
... पे०... कायसम्पत्सजा चेतना अत्थि सुखसहगता, अत्थि दुक्खसहगता,
मनोधातुसम्पत्सजा चेतना, मनोविज्ञाणधातुसम्पत्सजा चेतना अत्थि
कुसला, अत्थि अकुसला, अत्थि अव्याकता । एवं दसविधेन सङ्खार-
खन्धो ।

(२)

20 २७८. एकविधेन सङ्खारखन्धो — चित्तसम्पयुत्तो ।

२७९. दुविधेन सङ्खारखन्धो — अत्थि हेतु, अत्थि न हेतु ।

२८०. त्रिविधेन सङ्खारखन्धो — अत्थि सुखाय वेदनाय
सम्पयुत्तो, अत्थि दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्तो, अत्थि अदुक्खमसुखाय
वेदनाय सम्पयुत्तो । अत्थि विपाको, अत्थि विपाकधम्मधम्मो, अत्थि
25 नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मो । अत्थि उपादिन्नुपादानियो, अत्थि
अनुपादिन्नुपादानियो, अत्थि अनुपादिन्नअनुपादानियो । अत्थि सङ्घि-
लिट्ठसङ्घिलेसिको, अत्थि असङ्घिलिट्ठसङ्घिलेसिको, अत्थि असङ्घिलिट्ठ-
असङ्घिलेसिको । अत्थि सवितक्कसविचारो, अत्थि अवितक्कविचारमत्तो,

अत्थि अवितककअविचारो । अत्थि पीतिसहगतो, अत्थि सुखसहगतो,
 अत्थि उपेक्खासहगतो । अत्थि दस्सनेन पहातव्वो, अत्थि भावनाय
 पहातव्वो, अत्थि नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वो । अत्थि दस्सनेन
 पहातव्वहेतुको, अत्थि भावनाय पहातव्वहेतुको, अत्थि नेव दस्सनेन न
 भावनाय पहातव्वहेतुको । अत्थि आचयगामी, अत्थि अपचयगामी, 5
 अत्थि नेवाचयगामिनापचयगामी । अत्थि सेक्खो, अत्थि असेक्खो,
 अत्थि नेवसेक्खनासेक्खो । अत्थि परित्तो, अत्थि महग्गतो, अत्थि
 अप्पमाणो । अत्थि परित्तारम्मणो, अत्थि महग्गतारम्मणो,
 अत्थि अप्पमाणारम्मणो । अत्थि हीनो, अत्थि मज्झिमो, अत्थि
 पणीतो । अत्थि मिच्छत्तनियतो, अत्थि सम्मत्तनियतो, अत्थि 10
 अनियतो । अत्थि मग्गारम्मणो, अत्थि मग्गहेतुको, अत्थि मग्गाधि-
 पति । अत्थि उप्पन्नो, अत्थि अनुप्पन्नो, अत्थि उप्पादो । अत्थि
 अतीतो, अत्थि अनागतो, अत्थि पच्चुप्पन्नो । अत्थि अतीतारम्मणो,
 अत्थि अनागतारम्मणो, अत्थि पच्चुप्पन्नारम्मणो । अत्थि अज्झत्तो,
 अत्थि वहिद्धो, अत्थि अज्झत्तवहिद्धो । अत्थि अज्झत्तारम्मणो, अत्थि 15
 वहिद्धारम्मणो, अत्थि अज्झत्तवहिद्धारम्मणो ... पे०... । एवं दसविधेन
 सङ्खारवखन्धो ।

(३)

२८१. एकविधेन सङ्खारवखन्धो - चित्तसम्पयुत्तो ।

२८२. द्विविधेन सङ्खारवखन्धो - अत्थि सहेतुको, अत्थि
 अहेतुको । अत्थि हेतुसम्पयुत्तो, अत्थि हेतुविप्पयुत्तो । अत्थि हेतु चैव 20 R. 42
 सहेतुको च, अत्थि सहेतुको चैव न च हेतु । अत्थि हेतु चैव हेतुसम्पयुत्तो
 च, अत्थि हेतुसम्पयुत्तो चैव न च हेतु । अत्थि न हेतु सहेतुको, अत्थि न
 हेतु अहेतुको । अत्थि लोकियो, अत्थि लोकुत्तरो । अत्थि केनचि विञ्जेय्यो,
 अत्थि केनचि न विञ्जेय्यो । अत्थि आसवो, अत्थि नो आसवो । अत्थि
 सासवो, अत्थि अनासवो । अत्थि आसवसम्पयुत्तो, अत्थि आसव- 25
 विप्पयुत्तो । अत्थि आसवो चैव सासवो च, अत्थि सासवो चैव नो च
 आसवो । अत्थि आसवो चैव आसवसम्पयुत्तो च, अत्थि आसवसम्पयुत्तो
 चैव नो च आसवो । अत्थि आसवविप्पयुत्तसासवो, अत्थि आसवविप्प-
 युत्तअनासवो । अत्थि संयोजनं, अत्थि नो संयोजनं । अत्थि संयोजनियो,

B. 40

- अत्थि असंयोजनियो । अत्थि संयोजनसम्पयुत्तो, अत्थि संयोजनविष्प-
युत्तो । अत्थि संयोजनं चेव संयोजनियो च, अत्थि संयोजनियो चेव नो
च संयोजनं । अत्थि संयोजनं चेव संयोजनसम्पयुत्तो च, अत्थि संयोजन-
सम्पयुत्तो चेव नो च संयोजनं । अत्थि संयोजनविष्पयुत्तसंयोजनियो,
5 अत्थि संयोजनविष्पयुत्तअसंयोजनियो ।

R. 43

- अत्थि गन्थो, अत्थि नो गन्थो । अत्थि गन्थनियो, अत्थि
अगन्थनियो । अत्थि गन्थसम्पयुत्तो, अत्थि गन्थविष्पयुत्तो । अत्थि
गन्थो चेव गन्थनियो च, अत्थि गन्थनियो चेव नो च गन्थो । अत्थि
गन्थो चेव गन्थसम्पयुत्तो च, अत्थि गन्थसम्पयुत्तो चेव नो च गन्थो ।
10 अत्थि गन्थविष्पयुत्तगन्थनियो, अत्थि गन्थविष्पयुत्तअगन्थनियो । अत्थि
ओघो, अत्थि नो ओघो । अत्थि ओघनियो, अत्थि अनोघनियो । अत्थि
ओघसम्पयुत्तो, अत्थि ओघविष्पयुत्तो । अत्थि ओघो चेव ओघनियो
च, अत्थि ओघनियो चेव नो च ओघो । अत्थि ओघो चेव ओघसम्पयुत्तो
च, अत्थि ओघसम्पयुत्तो चेव नो च ओघो । अत्थि ओघविष्पयुत्तओघ-
15 नियो, अत्थि ओघविष्पयुत्तअनोघनियो । अत्थि योगो, अत्थि नो योगो ।
अत्थि योगनियो, अत्थि अयोगनियो । अत्थि योगसम्पयुत्तो, अत्थि
योगविष्पयुत्तो । अत्थि योगो चेव योगनियो च, अत्थि योगनियो चेव
नो च योगो । अत्थि योगो चेव योगसम्पयुत्तो च, अत्थि योगसम्पयुत्तो
चेव नो च योगो । अत्थि योगविष्पयुत्तयोगनियो, अत्थि योगविष्पयुत्त-
20 अयोगनियो । अत्थि नीवरणं, अत्थि नो नीवरणं । अत्थि नीवरणियो,
अत्थि अनीवरणियो । अत्थि नीवरणसम्पयुत्तो, अत्थि नीवरणविष्प-
युत्तो । अत्थि नीवरणं चेव नीवरणियो च, अत्थि नीवरणियो चेव नो
च नीवरणं । अत्थि नीवरणं चेव नीवरणसम्पयुत्तो च, अत्थि नीवरण-
सम्पयुत्तो चेव नो च नीवरणं । अत्थि नीवरणविष्पयुत्तनीवरणियो,
25 अत्थि नीवरणविष्पयुत्तअनीवरणियो ।

R. 44

अत्थि परामासो, अत्थि नो परामासो । अत्थि परामट्ठो,
अत्थि अपरामट्ठो । अत्थि परामाससम्पयुत्तो, अत्थि परामासविष्पयुत्तो ।
अत्थि परामासो चेव परामट्ठो च, अत्थि परामट्ठो चेव नो च परामासो ।
अत्थि परामासविष्पयुत्तपरामट्ठो, अत्थि परामासविष्पयुत्तअपरामट्ठो ।

अत्थि उपादिन्नो, अत्थि अनुपादिन्नो । अत्थि उपादानं, अत्थि नो उपादानं । अत्थि उपादानियो, अत्थि अनुपादानियो । अत्थि उपादानसम्पयुत्तो, अत्थि उपादानविष्ययुत्तो । अत्थि उपादानं चेव उपादानियो च, अत्थि उपादानियो चेव नो च उपादानं । अत्थि उपादानं चेव उपादानसम्पयुत्तो च, अत्थि उपादानसम्पयुत्तो चेव नो च उपादानं । अत्थि 5 R 41
उपादानविष्ययुत्तुपादानियो, अत्थि उपादानविष्ययुत्तनुपादानियो ।

अत्थि किलेसो, अत्थि नो किलेसो । अत्थि सङ्किलेसिको, अत्थि असङ्किलेसिको । अत्थि सङ्किलिट्टो, अत्थि असङ्किलिट्टो । अत्थि किलेससम्पयुत्तो, अत्थि किलेसविष्ययुत्तो । अत्थि किलेसो चेव सङ्किलेसिको च, अत्थि सङ्किलेसिको चेव नो च किलेसो । अत्थि किलेसो 10
चेव सङ्किलिट्टो च, अत्थि सङ्किलिट्टो चेव नो च किलेसो । अत्थि किलेसो चेव किलेससम्पयुत्तो च, अत्थि किलेससम्पयुत्तो चेव नो च किलेसो । अत्थि किलेसविष्ययुत्तसङ्किलेसिको, अत्थि किलेसविष्ययुत्त-
असङ्किलेसिको । अत्थि दस्सनेन पहातब्बो, अत्थि न दस्सनेन पहातब्बो । अत्थि भावनाय पहातब्बो, अत्थि न भावनाय पहातब्बो । अत्थि दस्सनेन 15
पहातब्बहेतुको, अत्थि न दस्सनेन पहातब्बहेतुको । अत्थि भावनाय पहातब्बहेतुको, अत्थि न भावनाय पहातब्बहेतुको ।

अत्थि सवितक्को, अत्थि अवितक्को । अत्थि सविचारो, अत्थि अविचारो । अत्थि सप्पीतिको, अत्थि अप्पीतिको । अत्थि पीतिसहगतो, अत्थि न पीतिसहगतो । अत्थि सुखसहगतो, अत्थि न 20
सुखसहगतो । अत्थि उपेक्खासहगतो, अत्थि न उपेक्खासहगतो । अत्थि कामावचरो, अत्थि न कामावचरो । अत्थि रूपावचरो, अत्थि न रूपावचरो । अत्थि अरूपावचरो, अत्थि न अरूपावचरो । अत्थि परियापन्नो, अत्थि अपरियापन्नो । अत्थि निय्यानिको, अत्थि अनिय्यानिको ।
अत्थि नियतो, अत्थि अनियतो । अत्थि सउत्तरो, अत्थि अनुत्तरो । 25
अत्थि सरणो, अत्थि अरणो ।

२८३. तिविधेन सङ्खारवखन्धो — अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो, अत्थि अव्याकतो .. पे०... । एवं दसविधेन सङ्खारवखन्धो ।

(४)

२८४ एकविधेन सङ्खारवखन्धो — चित्तसम्पयुत्तो ।

B 42

२८५. दुर्विधेन सङ्घारक्खन्धो – अत्थि सरणो, अत्थि अरणो ।

२८६. तिविधेन सङ्घारक्खन्धो – अत्थि सुखाय वेदनाय सम्प-
युत्तो ... पे०... अत्थि अज्झत्तारम्मणो, अत्थि वहिद्वारम्मणो, अत्थि
अज्झत्तवहिद्वारम्मणो ... पे०... । एवं दसविधेन सङ्घारक्खन्धो ।

दुकमूलकं ।

(५)

5 २८७. एकविधेन सङ्घारक्खन्धो – चित्तसम्पयुत्तो ।

R 46

२८८. दुर्विधेन सङ्घारक्खन्धो – अत्थि हेतु, अत्थि न हेतु ।

२८९. तिविधेन सङ्घारक्खन्धो – अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो,
11 अत्थि अव्याक्तो ... पे०... । एवं दसविधेन सङ्घारक्खन्धो ।

(६)

२९०. एकविधेन सङ्घारक्खन्धो – चित्तसम्पयुत्तो ।

10 २९१. दुर्विधेन सङ्घारक्खन्धो – अत्थि सरणो, अत्थि अरणो ।

२९२. तिविधेन सङ्घारक्खन्धो – अत्थि कुसलो, अत्थि
11 अकुसलो, अत्थि अव्याक्तो ... पे०... । एवं दसविधेन सङ्घारक्खन्धो ।

(७)

२९३. एकविधेन सङ्घारक्खन्धो – चित्तसम्पयुत्तो ।

२९४. दुर्विधेन सङ्घारक्खन्धो – अत्थि हेतु, अत्थि न हेतु ।

15 २९५. तिविधेन सङ्घारक्खन्धो – अत्थि अज्झत्तारम्मणो,
अत्थि वहिद्वारम्मणो, अत्थि अज्झत्तवहिद्वारम्मणो ... पे०... । एवं
दसविधेन सङ्घारक्खन्धो ।

(८)

२९६. एकविधेन सङ्घारक्खन्धो – चित्तसम्पयुत्तो ।

२९७. दुर्विधेन सङ्घारक्खन्धो – अत्थि सरणो, अत्थि अरणो ।

20 २९८. तिविधेन सङ्घारक्खन्धो – अत्थि अज्झत्तारम्मणो,
अत्थि वहिद्वारम्मणो, अत्थि अज्झत्तवहिद्वारम्मणो ... पे०... । एवं
दसविधेन सङ्घारक्खन्धो ।

तिकमूलकं ।

१. एत्थ स्या० पठ्यते 'अत्थि मुखाय वेदनाय सम्पयुत्तो अत्थि दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्तो अत्थि अदुक्खममुखाय वेदनाय सम्पयुत्तो' ति अधिको शब्दो दिससति ।

(६)

२९९. एकविधेन सङ्गारकखन्धो - चित्तसम्पयुत्तो ।

३००. दुविधेन सङ्गारकखन्धो - अत्थि हेतु, अत्थि न हेतु ।

R. 47

३०१. त्रिविधेन सङ्गारकखन्धो - अत्थि कुसलो, अत्थि
अकुसलो, अत्थि अव्याकतो ... पे०... । एवं दसविधेन सङ्गारकखन्धो ।

II 43

(१०)

३०२. एकविधेन सङ्गारकखन्धो चित्तसम्पयुत्तो ।

5

३०३. दुविधेन सङ्गारकखन्धो अत्थि सहेतुको, अत्थि
अहेतुको ।३०४. त्रिविधेन सङ्गारकखन्धो - अत्थि सुखाय वेदनाय
सम्पयुत्तो, अत्थि दुखाय वेदनाय सम्पयुत्तो, अत्थि अदुक्खमसुलाय
वेदनाय सम्पयुत्तो ... पे०... । एवं दसविधेन सङ्गारकखन्धो ।

10

(११)

३०५. एकविधेन सङ्गारकखन्धो - चित्तसम्पयुत्तो

३०६. दुविधेन सङ्गारकखन्धो - अत्थि हेतुसम्पयुत्तो, अत्थि
हेतुविषययुत्तो ।३०७. त्रिविधेन सङ्गारकखन्धो - अत्थि विपाको, अत्थि
विपाकधम्मधम्मो, अत्थि नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मो ... पे०... । एवं
दसविधेन सङ्गारकखन्धो ।

15

(१२)

३०८. एकविधेन सङ्गारकखन्धो - चित्तसम्पयुत्तो ।

३०९. दुविधेन सङ्गारकखन्धो - अत्थि हेतु चेव सहेतुको च,
अत्थि सहेतुको चेव न च हेतु ।३१०. त्रिविधेन सङ्गारकखन्धो - अत्थि उपादिश्रुपादानियो,
अत्थि अनुपादिश्रुपादानियो, अत्थि अनुपादिअनुपादानियो ... पे०... ।
एवं दसविधेन सङ्गारकखन्धो ।

20

(१३)

३११. एकविधेन सङ्गारकखन्धो - चित्तसम्पयुत्तो ।

R 48

३१२. दुविधेन सङ्गारक्खन्धो - अत्थि हेतु चेव हेतुसम्पयुत्तो च, अत्थि हेतुसम्पयुत्तो चेव न च हेतु ।

३१३. तिविधेन सङ्गारक्खन्धो - अत्थि सङ्किलिदुसङ्किलेसिको, अत्थि असङ्किलिदुसङ्किलेसिको, अत्थि असङ्किलिदुअसङ्किलेसिको ... पे०... । एवं दसविधेन सङ्गारक्खन्धो ।

(१४)

३१४. एकविधेन सङ्गारक्खन्धो - चित्तसम्पयुत्तो ।

३१५. दुविधेन सङ्गारक्खन्धो - अत्थि न हेतु सहेतुको, अत्थि न हेतु अहेतुको ।

B. 44

३१६. तिविधेन सङ्गारक्खन्धो - अत्थि सवितक्कसविचारो, अत्थि अवितक्कविचारमत्तो, अत्थि अवितक्कअविचारो ... पे०... । एवं दसविधेन सङ्गारक्खन्धो ।

(१५)

३१७. एकविधेन सङ्गारक्खन्धो - चित्तसम्पयुत्तो ।

३१८. दुविधेन सङ्गारक्खन्धो - अत्थि लोक्कियो, अत्थि लोक्कत्तरो ।

३१९. तिविधेन सङ्गारक्खन्धो - अत्थि पीतिसहगतो, अत्थि सुखसहगतो, अत्थि उपेक्खासहगतो ... पे०... । एवं दसविधेन सङ्गारक्खन्धो ।

(१६)

३२०. एकविधेन सङ्गारक्खन्धो - चित्तसम्पयुत्तो ।

३२१. दुविधेन सङ्गारक्खन्धो - अत्थि केनचि विज्जेय्यो, अत्थि केनचि न विज्जेय्यो ।

३२२. तिविधेन सङ्गारक्खन्धो - अत्थि दस्सनेन पहातव्वो, अत्थि भावनाय पहातव्वो, अत्थि नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वो ... पे०... । एवं दसविधेन सङ्गारक्खन्धो ।

(१७)

३२३. एकविधेन सङ्गारक्खन्धो - चित्तसम्पयुत्तो

३२४ द्विविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - अत्थि आसवो, अत्थि नो आसवो ।

३२५ त्रिविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - अत्थि दस्सनेन पहातब्बहेतुको, अत्थि भावनाय पहातब्बहेतुको, अत्थि नेव दस्सनेन न भावनाय पहातब्बहेतुको पे० । एव दसविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो' । 5

(१८)

३२६ एकविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - चित्तसम्पयुत्तो ।

३२७ द्विविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - अत्थि सासवो, अत्थि अनासवो । R 49

३२८ त्रिविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - अत्थि आचयगामी, अत्थि अपचयगामी, अत्थि नेवाचयगामिनापचयगामी पे० । एव दसविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो । 10

(१९)

३२९ एकविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - चित्तसम्पयुत्तो ।

३३० द्विविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - अत्थि आसवसम्पयुत्तो, अत्थि आसवविप्पयुत्तो ।

३३१ त्रिविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - अत्थि सेक्खो, अत्थि असेक्खो, अत्थि नेवसेक्खनासेक्खो पे० । एव दसविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो । 15

(२०)

३३२ एकविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - चित्तसम्पयुत्तो ।

B 43

३३३ द्विविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - अत्थि आसवो चेव सासवो च, अत्थि सासवो चेव नो च आसवो ।

३३४ त्रिविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - अत्थि परित्तो, अत्थि महग्गतो, अत्थि अप्पमाणो पे० । एव दसविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो । 20

(२१)

३३५ एकविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - चित्तसम्पयुत्तो ;

३३६ द्विविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - अत्थि आसवो चेव आसवसम्पयुत्तो च, अत्थि आसवसम्पयुत्तो चेव नो च आसवो ।

३३७. तिविधेन सङ्खारक्खन्धो - अत्थि परित्तारम्मणो, अत्थि महम्मत्तारम्मणो, अत्थि अप्पमाणारम्मणो ... पे०... । एवं दसविधेन सङ्खारक्खन्धो ।

(२२)

३३८. एकविधेन सङ्खारक्खन्धो - चित्तसम्पयुत्तो ।

R. 50

5

३३९. दुविधेन सङ्खारक्खन्धो - अत्थि आसवविप्पयुत्तासवो, अत्थि आसविप्पयुत्तासवो ।

३४०. तिविधेन सङ्खारक्खन्धो - अत्थि हीनो, अत्थि मज्झिमो, अत्थि पणीतो ... पे०... । एवं दसविधेन सङ्खारक्खन्धो ।

(२३)

३४१. एकविधेन सङ्खारक्खन्धो - चित्तसम्पयुत्तो ।

10

३४२. दुविधेन सङ्खारक्खन्धो - अत्थि संयोजनं, अत्थि नो संयोजनं ।

३४३. तिविधेन सङ्खारक्खन्धो - अत्थि मिच्छत्तनियतो, अत्थि सम्मत्तनियतो, अत्थि अनियतो ... पे०... । एवं दसविधेन सङ्खारक्खन्धो ।

(२४)

15

३४४. एकविधेन सङ्खारक्खन्धो - चित्तसम्पयुत्तो ।

३४५. दुविधेन सङ्खारक्खन्धो - अत्थि संयोजनियो, अत्थि असंयोजनियो ।

20

३४६. तिविधेन सङ्खारक्खन्धो - अत्थि मग्गारम्मणो, अत्थि मग्गहेतुको, अत्थि मग्गाधिपति ... पे०... । एवं दसविधेन सङ्खारक्खन्धो ।

(२५)

B. 46

३४७. एकविधेन सङ्खारक्खन्धो - चित्तसम्पयुत्तो ।

३४८. दुविधेन सङ्खारक्खन्धो - अत्थि संयोजनसम्पयुत्तो, अत्थि संयोजनविप्पयुत्तो ।

३४९. तिविधेन सङ्खारक्खन्धो - अत्थि उप्पन्नो, अत्थि अनुप्पन्नो, अत्थि उप्पादो ... पे०... । एवं दसविधेन सङ्खारक्खन्धो ।

25

(२६)

३५०. एकविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - चित्तसम्पयुत्तो ।

३५१. दुविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - अत्थि संयोजनं चैव संयोजनियो च, अत्थि संयोजनियो चैव नो च संयोजनं ।

R. 51

३५२. त्रिविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - अत्थि अतीतो, अत्थि अनागतो, अत्थि पञ्चुप्पन्नो ... पे०... । एवं दसविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो । ५

(२७)

३५३. एकविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - चित्तसम्पयुत्तो ।

३५४. दुविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - अत्थि संयोजनं चैव संयोजनसम्पयुत्तो च, अत्थि संयोजनसम्पयुत्तो चैव नो च संयोजनं ।

३५५. त्रिविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - अत्थि अतीतारम्मणो, अत्थि अनागतारम्मणो, अत्थि पञ्चुप्पन्नारम्मणो ... पे०... । एवं दसविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो । 10

(२८)

३५६. एकविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - चित्तसम्पयुत्तो ।

३५७. दुविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - अत्थि संयोजनविप्पयुत्तसंयोजनियो, अत्थि संयोजनविप्पयुत्तअसंयोजनियो ।

३५८. त्रिविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - अत्थि अज्झत्तो, अत्थि वहिद्धो, अत्थि अज्झत्तवहिद्धो ... पे०... । एवं दसविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो । 15

(२९)

३५९. एकविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - चित्तसम्पयुत्तो ।

३६०. दुविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - अत्थि गन्धो, अत्थि नो गन्धो ।

३६१. त्रिविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - अत्थि अज्झत्तारम्मणो, अत्थि वहिद्धारम्मणो, अत्थि अज्झत्तवहिद्धारम्मणो ... पे०... । एवं 20 दसविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो ।

उभतोवद्दकं ।

(३०)

३६२. सत्तविधेन सङ्ख्यारक्खन्धो - अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो, अत्थि अव्याकतो; अत्थि कामावचरो, अत्थि रुपावचरो,

B. 47,
R. 52

अत्थि अरूपावचरो, अत्थि अपरियापन्नो । एवं सत्तविधेन सङ्खारक्खन्धो ।

३६३. अपरो पि सत्तविधेन सङ्खारक्खन्धो — अत्थि सुखाय वेदनाय सम्पयुत्तो, अत्थि दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्तो, अत्थि अदुक्खम-
 5 सुखाय वेदनाय सम्पयुत्तो; अत्थि कामावचरो, अत्थि रूपावचरो, अत्थि अरूपावचरो, अत्थि अपरियापन्नो.... पे०... अत्थि अञ्जत्तारम्मणो, अत्थि वहिद्वारम्मणो अत्थि अञ्जत्तवहिद्वारम्मणो; अत्थि कामावचरो, अत्थि रूपावचरो, अत्थि अरूपावचरो, अत्थि अपरियापन्नो । एवं सत्तविधेन सङ्खारक्खन्धो ।

३६४. चतुवीसतिविधेन सङ्खारक्खन्धो — चक्खुसम्फस्स-
 पच्चया सङ्खारक्खन्धो अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो, अत्थि अव्याक्तो;
 सोतसम्फस्सपच्चया ... पे०... धानसम्फस्सपच्चया ... पे०... जिह्वा-
 सम्फस्सपच्चया ... पे०... कायसम्फस्सपच्चया ... पे०... मनोसम्फस्स-
 पच्चया सङ्खारक्खन्धो अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो, अत्थि अव्याक्तो;
 15 चक्खुसम्फस्सजा चेतना ... पे०... मनोसम्फस्सजा चेतना । एवं चतु-
 वीसतिविधेन सङ्खारक्खन्धो ।

३६५. अपरो पि चतुवीसतिविधेन सङ्खारक्खन्धो — चक्खु-
 सम्फस्सपच्चया सङ्खारक्खन्धो अत्थि सुखाय वेदनाय सम्पयुत्तो ... पे०...
 अत्थि अञ्जत्तारम्मणो, अत्थि वहिद्वारम्मणो, अत्थि अञ्जत्तवहिद्वार-
 20 रम्मणो; चक्खुसम्फस्सजा चेतना ... पे०... मनोसम्फस्सजा चेतना;
 सोतसम्फस्सपच्चया ... पे०... धानसम्फस्सपच्चया ... पे०... जिह्वा-
 सम्फस्सपच्चया ... पे०... कायसम्फस्सपच्चया ... पे०... मनोसम्फस्स-
 पच्चया सङ्खारक्खन्धो अत्थि सुखाय वेदनाय सम्पयुत्तो ... पे०... अत्थि
 अञ्जत्तारम्मणो, अत्थि वहिद्वारम्मणो, अत्थि अञ्जत्तवहिद्वारम्मणो;
 25 चक्खुसम्फस्सजा चेतना, सोतसम्फस्सजा चेतना, धानसम्फस्सजा
 चेतना, जिह्वासम्फस्सजा चेतना, कायसम्फस्सजा चेतना, मनो-
 सम्फस्सजा चेतना । एवं चतुवीसतिविधेन सङ्खारक्खन्धो ।

३६६. तिसतिविधेन सङ्खारक्खन्धो — चक्खुसम्फस्सपच्चया
 सङ्खारक्खन्धो अत्थि कामावचरो, अत्थि रूपावचरो, अत्थि अरूपावचरो,
 30 अत्थि अपरियापन्नो; सोतसम्फस्सपच्चया ... पे०... धानसम्फस्स-

पञ्चया ... पे०... जिह्वासम्पत्सपञ्चया ... पे०... कायसम्पत्सपञ्चया
... पे०... मनोसम्पत्सपञ्चया सह्यारवन्धो अत्यि कामावचरो, अत्यि
रूपावचरो, अत्यि अरूपावचरो, अत्यि अपरियापन्नो; चक्षुसम्पत्सजा
चेतना ... पे०... मनोसम्पत्सजा चेतना । एवं तिसतिविधेन सह्यार-
वन्धो ।

३६७. बहुविधेन सह्यारवन्धो - चक्षुसम्पत्सपञ्चया
सह्यारवन्धो अत्यि कुसलो, अत्यि अकुसलो, अत्यि अव्याक्तो, अत्यि
कामावचरो, अत्यि रूपावचरो, अत्यि अरूपावचरो, अत्यि अपरियापन्नो;
स्रोतसम्पत्सपञ्चया ... पे०... धानसम्पत्सपञ्चया .. पे०... जिह्वा-
सम्पत्सपञ्चया ... पे०... कायसम्पत्सपञ्चया . पे० मनोसम्पत्स-
पञ्चया सह्यारवन्धो अत्यि कुसलो, अत्यि अकुसलो, अत्यि अव्याक्तो,
अत्यि कामावचरो, अत्यि रूपावचरो, अत्यि अरूपावचरो, अत्यि
अपरियापन्नो; चक्षुसम्पत्सजा चेतना, स्रोतसम्पत्सजा चेतना, धान-
सम्पत्सजा चेतना, जिह्वासम्पत्सजा चेतना, कायसम्पत्सजा चेतना,
मनोसम्पत्सजा चेतना । एवं बहुविधेन सह्यारवन्धो ।

३६८. अपरो पि बहुविधेन सह्यारवन्धो - चक्षुसम्पत्स-
पञ्चया सह्यारवन्धो अत्यि सुखाय वेदनाय सम्पद्युतो, अत्यि दुक्ताय
वेदनाय सम्पद्युतो, अत्यि अदुक्ताय सुखाय वेदनाय सम्पद्युतो . पे० .
अत्यि अज्ज्ञातारम्भणो, अत्यि वहिद्वारम्भणो, अत्यि अज्ञातवहिद्वार-
रम्भणो, अत्यि कामावचरो, अत्यि रूपावचरो, अत्यि अरूपावचरो,
अत्यि अपरियापन्नो; स्रोतसम्पत्सपञ्चया . पे० धानसम्पत्सपञ्चया
... पे०... जिह्वासम्पत्सपञ्चया .. पे०... कायसम्पत्सपञ्चया . पे०...
मनोसम्पत्सपञ्चया सह्यारवन्धो अत्यि सुखाय वेदनाय सम्पद्युतो
... पे०... अत्यि अज्ज्ञातारम्भणो, अत्यि वहिद्वारम्भणो, अत्यि
अज्ञातवहिद्वारम्भणो, अत्यि कामावचरो, अत्यि रूपावचरो, अत्यि
अरूपावचरो, अत्यि अपरियापन्नो; चक्षुसम्पत्सजा चेतना, स्रोत-
सम्पत्सजा चेतना, धानसम्पत्सजा चेतना, जिह्वासम्पत्सजा चेतना,
कायसम्पत्सजा चेतना, मनोसम्पत्सजा चेतना । एवं बहुविधेन
सह्यारवन्धो ।

अयं युज्यति सह्यारवन्धो ।

५. विज्ञानकलन्धो

B. 49

३६६. तत्थ कतमो विज्ञानकलन्धो ?

(१)

एकविधेन विज्ञानकलन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

R. 54

३७०. दुविधेन विज्ञानकलन्धो - अत्थि सहेतुको, अत्थि अहेतुको ।

5 ३७१. त्रिविधेन विज्ञानकलन्धो - अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो, अत्थि अव्याकतो ।

३७२. चतुर्विधेन विज्ञानकलन्धो - अत्थि कामावचरो, अत्थि रूपावचरो, अत्थि अरूपावचरो, अत्थि अपरियापन्नो ।

10 ३७३. पञ्चविधेन विज्ञानकलन्धो - अत्थि सुखिन्द्रिय-सम्पयुत्तो, अत्थि दुखिन्द्रियसम्पयुत्तो, अत्थि सोमनस्सिन्द्रियसम्पयुत्तो, अत्थि दोमनस्सिन्द्रियसम्पयुत्तो, अत्थि उपेक्खिन्द्रियसम्पयुत्तो । एवं पञ्चविधेन विज्ञानकलन्धो ।

15 ३७४. छव्विधेन विज्ञानकलन्धो - चक्खुविज्ञानं, सोत-विज्ञानं, घानविज्ञानं, जिह्वाविज्ञानं, कायविज्ञानं, मनो-विज्ञानं । एवं छव्विधेन विज्ञानकलन्धो ।

३७५. सत्तविधेन विज्ञानकलन्धो - चक्खुविज्ञानं, सोत-विज्ञानं, घानविज्ञानं, जिह्वाविज्ञानं, कायविज्ञानं, मनोधातु, मनोविज्ञानधातु । एवं सत्तविधेन विज्ञानकलन्धो ।

20 ३७६. अट्ठविधेन विज्ञानकलन्धो - चक्खुविज्ञानं, सोत-विज्ञानं, घानविज्ञानं, जिह्वाविज्ञानं, कायविज्ञानं अत्थि सुखसहगतं, अत्थि दुक्खसहगतं, मनोधातु, मनोविज्ञानधातु । एवं अट्ठविधेन विज्ञानकलन्धो ।

25 ३७७. नवविधेन विज्ञानकलन्धो - चक्खुविज्ञानं, सोत-विज्ञानं, घानविज्ञानं, जिह्वाविज्ञानं, कायविज्ञानं, मनोधातु, मनोविज्ञानधातु अत्थि कुसला, अत्थि अकुसला, अत्थि अव्याकता । एवं नवविधेन विज्ञानकलन्धो ।

३७८. दसविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - चक्खुविज्ज्ञाणं ... पे०...
 कायविज्ज्ञाणं अत्थि सुखसहगतं, अत्थि दुक्खसहगतं, मनोधातु, मनो-
 विज्ज्ञाणधातु अत्थि कुसला^१, अत्थि अकुसला^२, अत्थि अव्याकता^३। एवं
 दसविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो।

(२)

३७९. एकविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो।

5. B 50

३८०. दुविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - अत्थि सहेतुको, अत्थि
 अहेतुको।

३८१. त्रिविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - अत्थि सुखाय वेदनाय
 सम्पयुत्तो, अत्थि दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्तो, अत्थि अदुक्खमसुखाय
 वेदनाय सम्पयुत्तो। अत्थि विपाको, अत्थि विपाकधम्मधम्मो, अत्थि 10 R. 35
 नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मो। अत्थि उपादिनुपादानियो, अत्थि अनु-
 पादिनुपादानियो, अत्थि अनुपादिनानुपादानियो। अत्थि सङ्किलिट्ठ-
 सङ्किलेसिको, अत्थि असङ्किलिट्ठसङ्किलेसिको, अत्थि असङ्किलिट्ठसङ्किले-
 सिको। अत्थि सवितक्कसविचारो, अत्थि अवितक्कविचारमत्तो,
 अत्थि अवितक्कविचारो। अत्थि पीतिसहगतो, अत्थि सुखसहगतो, 15
 अत्थि उपेक्खासहगतो। अत्थि दस्सनेन पहातव्वो, अत्थि भावनाय
 पहातव्वो, अत्थि नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वो। अत्थि दस्सनेन
 पहातव्वहेतुको, अत्थि भावनाय पहातव्वहेतुको, अत्थि नेव दस्सनेन न
 भावनाय पहातव्वहेतुको। अत्थि आचयगामी, अत्थि अपचयगामी,
 अत्थि नेवाचयगामिनापचयगामी। अत्थि सेक्खो, अत्थि असेक्खो, 20
 अत्थि नेवसेक्खनासेक्खो। अत्थि परित्तो, अत्थि महग्गतो, अत्थि अप्प-
 माणो। अत्थि परित्तारम्मणो, अत्थि महग्गतारम्मणो, अत्थि अप्पमाणा-
 रम्मणो। अत्थि हीनो, अत्थि मज्झिमो, अत्थि पणीतो। अत्थि मिच्छन्त-
 नियतो, अत्थि सम्मन्तनियतो, अत्थि अनियतो। अत्थि मग्गारम्मणो,
 अत्थि मग्गहेतुको, अत्थि मग्गाधिपति। अत्थि उप्पन्नो, अत्थि अनुप्पन्नो, 25
 अत्थि उप्पादी। अत्थि अतीतो, अत्थि अनागतो, अत्थि पच्चुप्पन्नो।
 अत्थि अतीतारम्मणो, अत्थि अनागतारम्मणो, अत्थि पच्चुप्पन्नारम्मणो।
 अत्थि अज्झत्तो, अत्थि वहिद्धो, अत्थि अज्झत्तवहिद्धो। अत्थि अज्झत्ता-

रम्मणो, अत्थि वहिद्धारम्मणो, अत्थि अज्झत्तवहिद्धारम्मणो ... पे०... ।
एवं दसविधेन विज्जाणक्खन्धो ।

(३)

३८२. एकविधेन विज्जाणक्खन्धो - फत्तसम्पयुत्तो ।

३८३. दुविधेन विज्जाणक्खन्धो - अत्थि हेतुसम्पयुत्तो, अत्थि
हेतुविप्पयुत्तो । अत्थि न हेतु सहेतुको, अत्थि न हेतु अहेतुको । अत्थि
लोकियो, अत्थि लोकुत्तरो । अत्थि केनचि विज्जेय्यो, अत्थि केनचि
न विज्जेय्यो । अत्थि सासवो, अत्थि अनासवो । अत्थि आसव-
सम्पयुत्तो, अत्थि आसवविप्पयुत्तो । अत्थि आसवविप्पयुत्तसासवो,
अत्थि आसवविप्पयुत्तअनासवो । अत्थि संयोजनियो, अत्थि असंयोज-
नियो । अत्थि संयोजनसम्पयुत्तो, अत्थि संयोजनविप्पयुत्तो । अत्थि
संयोजनविप्पयुत्तसंयोजनियो, अत्थि संयोजनविप्पयुत्तअसंयोजनियो ।

अत्थि गन्थनियो, अत्थि अगन्थनियो । अत्थि गन्थसम्पयुत्तो,
अत्थि गन्थविप्पयुत्तो । अत्थि गन्थविप्पयुत्तगन्थनियो, अत्थि गन्थ-
विप्पयुत्तअगन्थनियो । अत्थि ओघनियो, अत्थि अनोघनियो ।
अत्थि ओघसम्पयुत्तो, अत्थि ओघविप्पयुत्तो । अत्थि ओघविप्पयुत्त-
ओघनियो, अत्थि ओघविप्पयुत्तअनोघनियो । अत्थि योगनियो, अत्थि
अयोगनियो । अत्थि योगसम्पयुत्तो, अत्थि योगविप्पयुत्तो । अत्थि
योगविप्पयुत्तयोगनियो, अत्थि योगविप्पयुत्तअयोगनियो । अत्थि नीवर-
णियो, अत्थि अनीवरणियो । अत्थि नीवरणसम्पयुत्तो, अत्थि नीवरण-
विप्पयुत्तो । अत्थि नीवरणविप्पयुत्तनीवरणियो, अत्थि नीवरण-
विप्पयुत्तअनीवरणियो ।

अत्थि परामट्ठो, अत्थि अपरामट्ठो । अत्थि परामास-
सम्पयुत्तो, अत्थि परामासविप्पयुत्तो । अत्थि परामासविप्पयुत्तपरामट्ठो,
अत्थि परामासविप्पयुत्तअपरामट्ठो । अत्थि उपादिन्नो, अत्थि अनु-
पादिन्नो । अत्थि उपादानियो, अत्थि अनुपादानियो । अत्थि उपादान-
सम्पयुत्तो, अत्थि उपादानविप्पयुत्तो । अत्थि उपादानविप्पयुत्तउपादा-
नियो, अत्थि उपादानविप्पयुत्तअनुपादानियो । अत्थि सङ्किलेसिको,
अत्थि असङ्किलेसिको । अत्थि सङ्किलिट्ठो, अत्थि असङ्किलिट्ठो ।

अत्थि किलेससम्पयुत्तो, अत्थि किलेसविप्पयुत्तो । अत्थि किलेसविप्प-
युत्तसङ्किलेसिको, अत्थि किलेसविप्पयुत्तअसङ्किलेसिको । अत्थि दस्सनेन
पहातव्वो, अत्थि न दस्सनेन पहातव्वो । अत्थि भावनाय पहातव्वो,
अत्थि न भावनाय पहातव्वो । अत्थि दस्सनेन पहातव्वहेतुको, अत्थि न
दस्सनेन पहातव्वहेतुको । अत्थि भावनाय पहातव्वहेतुको, अत्थि न ५
भावनाय पहातव्वहेतुको ।

अत्थि सवित्तवको, अत्थि अवित्तवको । अत्थि सविचारो,
अत्थि अविचारो । अत्थि सप्पीतिको, अत्थि अप्पीतिको । अत्थि
पीतिसहगतो, अत्थि न पीतिसहगतो । अत्थि सुखसहगतो, अत्थि न
सुखसहगतो । अत्थि उपेक्खासहगतो, अत्थि न उपेक्खासहगतो । अत्थि 10
कामावचरो, अत्थि न कामावचरो । अत्थि रूपावचरो, अत्थि न B 52
रूपावचरो । अत्थि^१ अरूपावचरो, अत्थि न अरूपावचरो^१, अत्थि
परियापन्नो, अत्थि अपरियापन्नो । अत्थि निय्यानिको, अत्थि अनिय्या-
निको । अत्थि नियतो, अत्थि अनियतो । अत्थि सउत्तरो, अत्थि
अनुत्तरो । अत्थि सरणो, अत्थि अरणो । 15

३८४ तिविधेन विज्जाणक्खन्धो - अत्थि कुसलो, अत्थि R 37
अकुसलो, अत्थि अव्याकतो पे० । एव दसविधेन विज्जाणक्खन्धो ।

(४)

३८५ एकविधेन विज्जाणक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

३८६ दुविधेन विज्जाणक्खन्धो - अत्थि सरणो, अत्थि
अरणो । 20

३८७ तिविधेन विज्जाणक्खन्धो - अत्थि सुखाय वेदनाय
सम्पयुत्तो, अत्थि दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्तो, अत्थि अदुक्खमसुखाय
वेदनाय सम्पयुत्तो । अत्थि विपाको पे० अत्थि अज्झत्तारम्मणो,
अत्थि वहिद्धारम्मणो, अत्थि अज्झत्तवहिद्धारम्मणो पे० । एव
दसविधेन विज्जाणक्खन्धो । 25

दुकमूलक ।

(५)

३८८ एकविधेन विज्जाणक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

३८९. दुविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - अत्थिं सहेतुको, अत्थिं अहेतुको ।

३९०. तिविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - अत्थिं कुसलो, अत्थिं अकुसलो, अत्थिं अव्याकतो ... पे०... । एवं दसविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो ।

(६)

३९१. एकविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

३९२. दुविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - अत्थिं हेतुसम्पयुत्तो, अत्थिं हेतुविप्पयुत्तो ... पे०... अत्थिं सरणो, अत्थिं अरणो ।

३९३. तिविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - अत्थिं कुसलो, अत्थिं अकुसलो, अत्थिं अव्याकतो ... पे०... । एवं दसविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो ।

(७)

३९४. एकविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

R. 58 ३९५. दुविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - अत्थिं सहेतुको, अत्थिं अहेतुको ।

३९६. तिविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - अत्थिं सुखाय वेदनाय सम्पयुत्तो, अत्थिं दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्तो, अत्थिं अदुक्खनसुखाय वेदनाय सम्पयुत्तो । अत्थिं विपाको ... पे०... अत्थिं अज्झत्तारम्मणो, अत्थिं वहिद्धारम्मणो, अत्थिं अज्झत्तवहिद्धारम्मणो ... पे०... । एवं दसविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो ।

(८)

३९७. एकविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

३९८. दुविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - अत्थिं हेतुसम्पयुत्तो, अत्थिं हेतुविप्पयुत्तो ... पे०... अत्थिं सरणो, अत्थिं अरणो ।

३९९. तिविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - अत्थिं अज्झत्तारम्मणो, अत्थिं वहिद्धारम्मणो, अत्थिं अज्झत्तवहिद्धारम्मणो ... पे०... । एवं दसविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो ।

तिकमूलकं ।

(९)

४००. एकविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

४०१ दुविधेन विज्ञानवस्तुन्यो - अतिथि सहेतुको, अतिथि अहेतुको ।

४०२ त्रिविधेन विज्ञानवस्तुन्यो - अतिथि कुसलो, अतिथि अकुसलो, अतिथि अव्याकतो पे० । एव दसविधेन विज्ञानवस्तुन्यो ।

(१०)

४०३ एकविधेन विज्ञानवस्तुन्यो - फत्ससम्पयुतो । 5

४०४ दुविधेन विज्ञानवस्तुन्यो - अतिथि हेतुसम्पयुतो, अतिथि हेतुविषययुतो । R 59

४०५ त्रिविधेन विज्ञानवस्तुन्यो - अतिथि सुखाय वेदनाय सम्पयुतो, अतिथि दुखाय वेदनाय सम्पयुतो, अतिथि अदुखसमसुखाय वेदनाय सम्पयुतो पे० । एव दसविधेन विज्ञानवस्तुन्यो । 10

(११)

४०६ एकविधेन विज्ञानवस्तुन्यो - फत्ससम्पयुतो ।

४०७ दुविधेन विज्ञानवस्तुन्यो - अतिथि न हेतु सहेतुको, अतिथि न हेतु अहेतुको ।

४०८ त्रिविधेन विज्ञानवस्तुन्यो - अतिथि विपाको, अतिथि विपाकधम्मधम्मो, अतिथि नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मो पे० । एव 15 दसविधेन विज्ञानवस्तुन्यो ।

(१२)

४०९ एकविधेन विज्ञानवस्तुन्यो - फत्ससम्पयुतो ।

४१० दुविधेन विज्ञानवस्तुन्यो - अतिथि लोकीयो, अतिथि लोकूतरो ।

४११ त्रिविधेन विज्ञानवस्तुन्यो - अतिथि उपादिनुपादानियो, 20 B 54 अतिथि अनुपादिनुपादानियो, अतिथि अनुपादिअनुपादानियो पे० । एव दसविधेन विज्ञानवस्तुन्यो ।

(१३)

४१२ एकविधेन विज्ञानवस्तुन्यो - फत्ससम्पयुतो ।

४१३ दुविधेन विज्ञानवस्तुन्यो - अतिथि केनचि विज्जेय्यो, अतिथि केनचि न विज्जेय्यो ।

४१४. तिविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - अत्थि सङ्किलिट्ठसङ्किलेसिको, अत्थि असङ्किलिट्ठसङ्किलेसिको, अत्थि असङ्किलिट्ठअसङ्किलेसिको ... पे०... । एवं दसविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो ।

(१४)

४१५. एकविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

5 ४१६. दुविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - अत्थि सासवो, अत्थि अनासवो ।

४१७. तिविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - अत्थि सवितक्कसविचारो, अत्थि अवितक्कविचारमत्तो, अत्थि अवितक्कअविचारो ... पे०... । एवं दसविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो ।

(१५)

10 ४१८. एकविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

४१९. दुविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - अत्थि आसवसम्पयुत्तो, अत्थि आसवविप्पयुत्तो ।

४२०. तिविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - अत्थि पीतिसहगतो, अत्थि सुखसहगतो, अत्थि उपेक्खासहगतो ... पे०... । एवं दसविधेन विज्ज्ञाण-
15 क्खन्धो ।

(१६)

४२१. एकविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

४२२. दुविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - अत्थि आसवविप्पयुत्त-
सासवो, अत्थि आसवविप्पयुत्तअनासवो ।

४२३. तिविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - अत्थि दस्सनेन पहातब्बो,
20 अत्थि भावनाय पहातब्बो, अत्थि नेव दस्सनेन न भावनाय पहातब्बो
.. पे०... । एवं दसविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो ।

(१७)

४२४. एकविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

४२५. दुविधेन विज्ज्ञाणक्खन्धो - अत्थि संयोजनियो, अत्थि
असंयोजनियो ।

४२६. त्रिविधेन विज्ञाणकसन्धो - अत्रिय दस्मानेन पहातव्य-
हेतुको, अत्रिय भावनाय पहातव्यहेतुको, अत्रिय नेव दस्मानेन न भावनाय
पहातव्यहेतुको .. पे० .. । एवं दसविधेन विज्ञाणकसन्धो ।

(१८)

४२७. एकविधेन विज्ञाणकसन्धो - फस्ममभ्युत्तो ।

४२८. दुविधेन विज्ञाणकसन्धो - अत्रिय संयोजनमभ्युत्तो, ९
अत्रिय संयोजनविष्पयुत्तो ।

४२९. त्रिविधेन विज्ञाणकसन्धो - अत्रिय आचयगामी, अत्रिय
अपचयगामी, अत्रिय नेवाचयगामिनापचयगामी .. पे०.. । एव दस-
विधेन विज्ञाणकसन्धो ।

(१९)

४३०. एकविधेन विज्ञाणकसन्धो - फस्ससम्पयुत्तो । 10

४३१. दुविधेन विज्ञाणकसन्धो - अत्रिय संयोजनविष्पयुत्त-
संयोजनियो, अत्रिय संयोजनविष्पयुत्तअसंयोजनियो ।

४३२. त्रिविधेन विज्ञाणकसन्धो - अत्रिय सेक्खो, अत्रिय
असेक्खो, अत्रिय नेवसेक्खनासेक्खो' पे० । एव दसविधेन विज्ञाण-
कसन्धो । 13

(२०)

४३३. एकविधेन विज्ञाणकसन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

४३४. दुविधेन विज्ञाणकसन्धो - अत्रिय गन्धनियो, अत्रिय
अगन्धनियो ।

४३५. त्रिविधेन विज्ञाणकसन्धो - अत्रिय परित्तो, अत्रिय
महग्गतो, अत्रिय अप्पमाणो .. पे० .. । एव दसविधेन विज्ञाणकसन्धो । 20

(२१)

४३६. एकविधेन विज्ञाणकसन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

४३७. दुविधेन विज्ञाणकसन्धो - अत्रिय गन्धसम्पयुत्तो, अत्रिय
गन्धविष्पयुत्तो ।

४३८. तिविधेन विज्ञाणक्खन्धो - अत्थि परितारम्मणो, अत्थि महग्गतारम्मणो, अत्थि अप्पमाणारम्मणो ... पे०... । एवं दसविधेन विज्ञाणक्खन्धो ।

(२२)

B. 56

४३९. एकविधेन विज्ञाणक्खन्धो - फत्ससम्पयुत्तो ।

५५

४४०. दुविधेन विज्ञाणक्खन्धो - अत्थि गन्धविप्पयुत्तगन्धनियो, अत्थि गन्धविप्पयुत्तअगन्धनियो ।

४४१. तिविधेन विज्ञाणक्खन्धो - अत्थि हीनो, अत्थि मज्झिमो, अत्थि पणीतो ... पे०... । एवं दसविधेन विज्ञाणक्खन्धो ।

(२३)

४४२. एकविधेन विज्ञाणक्खन्धो - फत्ससम्पयुत्तो ।

५९

४४३. दुविधेन विज्ञाणक्खन्धो - अत्थि ओघनियो, अत्थि अनोघनियो ।

४४४. तिविधेन विज्ञाणक्खन्धो - अत्थि मिच्छत्तनियतो, अत्थि सम्मत्तनियतो, अत्थि अनियतो ... पे०... । एवं दसविधेन विज्ञाणक्खन्धो ।

(२४)

६१

15

४४५. एकविधेन विज्ञाणक्खन्धो - फत्ससम्पयुत्तो ।

४४६. दुविधेन विज्ञाणक्खन्धो - अत्थि ओघसम्पयुत्तो, अत्थि ओघविप्पयुत्तो ।

20

४४७. तिविधेन विज्ञाणक्खन्धो - अत्थि मग्गारम्मणो, अत्थि मग्गहेतुको, अत्थि मग्गाधिपति ... पे०... । एवं दसविधेन विज्ञाणक्खन्धो ।

(२५)

४४८. एकविधेन विज्ञाणक्खन्धो - फत्ससम्पयुत्तो ।

४४९. दुविधेन विज्ञाणक्खन्धो - अत्थि ओघविप्पयुत्तओघनियो, अत्थि ओघविप्पयुत्तअनोघनियो ।

25

४५०. तिविधेन विज्ञाणक्खन्धो - अत्थि उप्पन्नो, अत्थि अनुप्पन्नो, अत्थि उप्पादी ... पे०... । एवं दसविधेन विज्ञाणक्खन्धो ।

(२६)

४५१ एकविधेन विज्जाणक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

४५२ दुविधेन विज्जाणक्खन्धो - अत्थि योगनियो, अत्थि
अयोगनियो ।४५३ तिविधेन विज्जाणक्खन्धो - अत्थि अतीतो, अत्थि
अनागतो, अत्थि पच्चुप्पन्नो पे० । एव दसविधेन विज्जाणक्खन्धो । ५

(२७)

४५४ एकविधेन विज्जाणक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

४५५ दुविधेन विज्जाणक्खन्धो - अत्थि योगसम्पयुत्तो, अत्थि
योगविप्पयुत्तो ।४५६ तिविधेन विज्जाणक्खन्धो - अत्थि अतीतारम्मणो, ३१ ५७
अत्थि अनागतारम्मणो, अत्थि पच्चुप्पन्नारम्मणो पे० । एव दस- १०
विधेन विज्जाणक्खन्धो ।

(२८)

४५७ एकविधेन विज्जाणक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

४५८ दुविधेन विज्जाणक्खन्धो - अत्थि योगविप्पयुत्तयोग-
नियो, अत्थि योगविप्पयुत्तअयोगनियो ।४५९ तिविधेन विज्जाणक्खन्धो - अत्थि अज्झत्तो, अत्थि १५
वहिद्धो, अत्थि अज्झत्तवहिद्धो पे० । एव दसविधेन विज्जाण-
क्खन्धो ।

(२९)

४६० एकविधेन विज्जाणक्खन्धो - फस्ससम्पयुत्तो ।

४६१ दुविधेन विज्जाणक्खन्धो - अत्थि नीवरणियो, अत्थि
अनीवरणियो । २०४६२ तिविधेन विज्जाणक्खन्धो - अत्थि अज्झत्तारम्मणो,
अत्थि वहिद्धारम्मणो, अत्थि अज्झत्तवहिद्धारम्मणो पे० । एव
दसविधेन विज्जाणक्खन्धो ।

(३०)

R. 60

४६३. सत्तविधेन विज्जाणक्खन्धो — अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो, अत्थि अव्याकतो, अत्थि कामावचरो, अत्थि रूपावचरो, अत्थि अरूपावचरो, अत्थि अपरियापन्नो । एवं सत्तविधेन विज्जाणक्खन्धो ।

४६४. अपरो पि सत्तविधेन विज्जाणक्खन्धो — अत्थि सुखाय वेदनाय सम्पयुत्तो, अत्थि दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्तो, अत्थि अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्तो, अत्थि कामावचरो, अत्थि रूपावचरो, अत्थि अरूपावचरो, अत्थि अपरियापन्नो ... पे०... अत्थि अज्झत्तारम्मणो, अत्थि वहिद्वारम्मणो, अत्थि अज्झत्तवहिद्वारम्मणो, अत्थि कामावचरो, अत्थि रूपावचरो, अत्थि अरूपावचरो, अत्थि अपरियापन्नो । एवं सत्तविधेन विज्जाणक्खन्धो ।

४६५. चतुवीसतिविधेन विज्जाणक्खन्धो — चक्खुसम्पत्सपच्चया विज्जाणक्खन्धो अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो, अत्थि अव्याकतो; सोतसम्पत्सपच्चया ... पे०... धानसम्पत्सपच्चया ... पे०... जिह्वासम्पत्सपच्चया ... पे०... कायसम्पत्सपच्चया ... पे०... मनोसम्पत्सपच्चया विज्जाणक्खन्धो अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो, अत्थि अव्याकतो; चक्खुविज्जाणं, सोतविज्जाणं, धानविज्जाणं, जिह्वाविज्जाणं, कायविज्जाणं, मनोविज्जाणं । एवं चतुवीसतिविधेन विज्जाणक्खन्धो ।

B. 53

४६६. अपरो पि चतुवीसतिविधेन विज्जाणक्खन्धो — चक्खुसम्पत्सपच्चया विज्जाणक्खन्धो अत्थि सुखाय वेदनाय सम्पयुत्तो, अत्थि दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्तो, अत्थि अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्तो ... पे०... अत्थि अज्झत्तारम्मणो, अत्थि वहिद्वारम्मणो, अत्थि अज्झत्तवहिद्वारम्मणो; चक्खुविज्जाणं ... पे०... कायविज्जाणं, मनोविज्जाणं; सोतसम्पत्सपच्चया ... पे०... धानसम्पत्सपच्चया ... पे०... जिह्वासम्पत्सपच्चया ... पे०... कायसम्पत्सपच्चया ... पे०... मनोसम्पत्सपच्चया विज्जाणक्खन्धो अत्थि अज्झत्तारम्मणो, अत्थि वहिद्वारम्मणो, अत्थि अज्झत्तवहिद्वारम्मणो; चक्खुविज्जाणं, सोतविज्जाणं, धानविज्जाणं, जिह्वाविज्जाणं, कायविज्जाणं, मनोविज्जाणं । एवं चतुवीसतिविधेन विज्जाणक्खन्धो ।

४६७ तिसतिविधेन विज्ञानकलन्धो — चक्षुसम्पत्सपञ्चया
 विज्ञानकलन्धो अतिथि कामावचरो, अतिथि रूपावचरो, अतिथि अरूपा-
 वचरो, अतिथि अपरियापन्नो, सोतसम्पत्सपञ्चया पे० धानसम्पत्स-
 पञ्चया पे० जिह्वासम्पत्सपञ्चया पे० कायसम्पत्सपञ्चया
 पे० मनोसम्पत्सपञ्चया विज्ञानकलन्धो अतिथि कामावचरो, अतिथि 5
 रूपावचरो, अतिथि अरूपावचरो, अतिथि अपरियापन्नो, चक्षुविज्ञान,
 सोतविज्ञान, धानविज्ञान, जिह्वाविज्ञान, कायविज्ञान, मनो-
 विज्ञान । एव तिसतिविधेन विज्ञानकलन्धो ।

R 61

४६८ बहुविधेन विज्ञानकलन्धो — चक्षुसम्पत्सपञ्चया
 विज्ञानकलन्धो अतिथि कुसलो, अतिथि अकुसलो, अतिथि अव्याकतो, 10
 अतिथि कामावचरो, अतिथि रूपावचरो, अतिथि अरूपावचरो, अतिथि अपरि-
 यापन्नो, चक्षुविज्ञान पे० मनोविज्ञान, सोतसम्पत्सपञ्चया
 पे० धानसम्पत्सपञ्चया पे० जिह्वासम्पत्सपञ्चया पे०
 कायसम्पत्सपञ्चया पे० मनोसम्पत्सपञ्चया विज्ञानकलन्धो
 अतिथि कुसलो, अतिथि अकुसलो, अतिथि अव्याकतो, अतिथि कामावचरो, 15
 अतिथि रूपावचरो, अतिथि अरूपावचरो, अतिथि अपरियापन्नो, चक्षु-
 विज्ञान पे० मनोविज्ञान । एव बहुविधेन विज्ञानकलन्धो ।

४६९ अपरो पि बहुविधेन विज्ञानकलन्धो — चक्षुसम्पत्स-
 पञ्चया विज्ञानकलन्धो अतिथि मुखाय वेदनाय सम्पद्युत्तो पे० अतिथि
 अज्ज्ञत्तारम्मणो, अतिथि वहिद्वारम्मणो, अतिथि अज्ज्ञत्तवहिद्वारम्मणो, 20
 अतिथि कामावचरो, अतिथि रूपावचरो अतिथि अरूपावचरो, अतिथि
 अपरियापन्नो, सोतसम्पत्सपञ्चया पे० धानसम्पत्सपञ्चया पे०
 जिह्वासम्पत्सपञ्चया पे० कायसम्पत्सपञ्चया पे० मनो-
 सम्पत्सपञ्चया विज्ञानकलन्धो अतिथि मुखाय वेदनाय सम्पद्युत्तो
 पे० अतिथि अज्ज्ञत्तारम्मणो, अतिथि वहिद्वारम्मणो, अतिथि अज्ज्ञत्त- 25
 वहिद्वारम्मणो, अतिथि कामावचरो, अतिथि रूपावचरो, अतिथि अरूपा-
 वचरो, अतिथि अपरियापन्नो, चक्षुविज्ञान, सोतविज्ञान, धान-
 विज्ञान, जिह्वाविज्ञान, कायविज्ञान, मनोविज्ञान । एव
 बहुविधेन विज्ञानकलन्धो ।

B 30

अथ वुच्चति विज्ञानकलन्धो ।

अभिषम्भभाजनीय ।

§ ३ पञ्हापुच्छक^१

४७० पञ्चखन्धो — रूपखन्धो, वेदनाखन्धो, सञ्जा-
खन्धो, सङ्गारखन्धो, विज्जाणखन्धो ।

४७१ पञ्चन्न खन्धान कति कुसला, कति अकुसला, कति
अव्याकता पे० कति सरणा, कति अरणा ?

१ तिकमातिकानुक्रमेण

R 62 5 ४७२ रूपखन्धो अव्याकतो । चत्तारो खन्धा सिया कुसला,
सिया अकुसला, सिया अव्याकता ।

४७३ द्वे खन्धा न वत्तव्वा — “सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता” ति
पि, “दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्ता” ति पि, “अदुक्खमसुखाय वेदनाय
सम्पयुत्ता” ति पि । तयो खन्धा सिया सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता, सिया
10 दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्ता, सिया अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता ।

४७४ रूपखन्धो नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मो । चत्तारो
खन्धा सिया विपाका, सिया विपाकधम्मधम्मा, सिया नेवविपाक-
नविपाकधम्मधम्मा ।

B 60 ४७५ रूपखन्धो सिया उपादिश्रुपादानियो, सिया अनुपादिश्रु-
15 पादानियो । चत्तारो खन्धा सिया उपादिश्रुपादानिया, सिया अनुपादिश्रु-
पादानिया, सिया अनुपादिश्रुअनुपादानिया ।

४७६ रूपखन्धो असङ्किलिदुसङ्किलेसिको । चत्तारो खन्धा
सिया सङ्किलिदुसङ्किलेसिका, सिया असङ्किलिदुसङ्किलेसिका, सिया
असङ्किलिदुअसङ्किलेसिका ।

20 ४७७ रूपखन्धो अवितक्कअविचारो । तयो खन्धा सिया
सवितक्कसविचारा, सिया अवितक्काविचारमत्ता, सिया अवितक्क-
अविचारा । सङ्गारखन्धो सिया सवितक्कसविचारो, सिया अवितक्क-
विचारमत्तो, मिया अवितक्कअविचारो, सिया न वत्तव्वा — “सवितक्क-
सविचारो” ति पि, “अवितक्काविचारमत्तो” ति पि, “अवितक्क-
25 अविचारो” ति पि ।

४७८. रूपकखन्धो न वत्तव्यो — “पीतिसहगतो” ति पि, “सुख-
सहगतो” ति पि, “उपेक्खासहगतो” ति पि । वेदनाखन्धो सिया
पीतिसहगतो न सुखसहगतो न उपेक्खासहगतो, सिया न वत्तव्यो —
“पीतिसहगतो” ति । तयो खन्धा सिया पीतिसहगता, सिया सुखसहगता,
सिया उपेक्खासहगता, सिया न वत्तव्या — “पीतिसहगता” ति पि, “सुख- 5
सहगता” ति पि, “उपेक्खासहगता” ति पि ।

४७९. रूपकखन्धो नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वो । चत्तारो
खन्धा सिया दस्सनेन पहातव्वा, सिया भावनाय पहातव्वा, सिया नेव
दस्सनेन न भावनाय पहातव्वा ।

४८०. रूपकखन्धो नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वहेतुको । 10
चत्तारो खन्धा सिया दस्सनेन पहातव्वहेतुका, सिया भावनाय पहातव्व-
हेतुका, सिया नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वहेतुका ।

४८१. रूपकखन्धो नेवाचयगामिनापचयगामी । चत्तारो खन्धा
सिया आचयगामिनो, सिया अपचयगामिनो, सिया नेवाचयगामि-
नापचयगामिनो । 15

४८२. रूपकखन्धो नेवसेक्खनासेक्खो । चत्तारो खन्धा सिया
सेक्खा, सिया असेक्खा, सिया नेवसेक्खनासेक्खा ।

४८३. रूपकखन्धो परित्तो । चत्तारो खन्धा सिया परित्ता,
सिया महग्गता, सिया अप्पमाणा ।

४८४. रूपकखन्धो अनारम्मणो । चत्तारो खन्धा सिया परित्ता- 20
रम्मणा, सिया महग्गतारम्मणा, सिया अप्पमाणारम्मणा, सिया
न वत्तव्या — “परित्तरम्मणा” ति पि, “महग्गतारम्मणा” ति पि,
“अप्पमाणारम्मणा” ति पि । R 63

४८५. रूपकखन्धो मज्झिमो । चत्तारो खन्धा सिया हीना,
सिया मज्झिमा, सिया पणीता । 25

४८६. रूपकखन्धो अनियतो । चत्तारो खन्धा सिया मिच्छत्त-
नियता, सिया सम्मत्तनियता, सिया अनियता । B 61

४८७. रूपकखन्धो अनारम्मणो । चत्तारो खन्धा सिया मग्गा-
रम्मणा, सिया मग्गहेतुका, सिया मग्गाधिपत्तिनो, सिया न वत्तव्या —

“मग्नारम्मणा” ति पि, “मग्गहेतुका” ति पि, “मग्गाधिपतिनो” ति पि;
 सिया उप्पन्ना, सिया अनुप्पन्ना, सिया उप्पादिनो; सिया अतीता, सिया
 अनागता, सिया पच्चुप्पन्ना ।

४८८. रूपक्खन्धो अनारम्मणो । चत्तारो खन्धा सिया अतीता-
 5 रम्मणा, सिया अनागतारम्मणा, सिया पच्चुप्पन्नारम्मणा, सिया न
 वत्तव्वा - “अतीतारम्मणा” ति पि, “अनागतारम्मणा” ति पि, “पच्चु-
 प्पन्नारम्मणा” ति पि; सिया अज्झत्ता, सिया वहिद्धा, सिया अज्झत्त-
 वहिद्धा ।

४८९. रूपक्खन्धो अनारम्मणो । चत्तारो खन्धा सिया अज्झत्ता-
 10 रम्मणा, सिया वहिद्धारम्मणा, सिया अज्झत्तवहिद्धारम्मणा, सिया
 न वत्तव्वा - “अज्झत्तारम्मणा” ति पि, “वहिद्धारम्मणा” ति पि,
 “अज्झत्तवहिद्धारम्मणा” ति पि ।

४९०. चत्तारो खन्धा अनिदस्सनअप्पटिघो । रूपक्खन्धो सिया
 सनिदस्सनसप्पटिघो, सिया अनिदस्सनसप्पटिघो, सिया अनिदस्सन-
 15 अप्पटिघो ।

२. बुक्कमातिकानुक्कमेन

(१)

४९१. चत्तारो खन्धा न हेतु । सङ्खारक्खन्धो सिया हेतु,
 सिया न हेतु ।

४९२. रूपक्खन्धो अहेतुको । चत्तारो खन्धा सिया सहेतुका,
 सिया अहेतुका ।

४९३. रूपक्खन्धो हेतुविप्पयुत्तो । चत्तारो खन्धा सिया हेतु-
 20 सम्पयुत्ता, सिया हेतुविप्पयुत्ता ।

४९४. रूपक्खन्धो न वत्तव्वो - “हेतु चेव सहेतुको चा” ति
 पि, “सहेतुको चेव न च हेतू” ति पि । तयो खन्धा न वत्तव्वा - “हेतू
 चेव सहेतुका चा” ति, सिया सहेतुका चेव न च हेतू, सिया न वत्तव्वा -
 25 “सहेतुका चेव न च हेतू” ति । सङ्खारक्खन्धो सिया हेतुं चेव सहेतुको
 च, सिया सहेतुको चेव न च हेतु, सिया न वत्तव्वो - “हेतु चेव सहेतुको
 चा” ति पि, “सहेतुको चेव न च हेतू” ति पि ।

४६५. रूपगन्धो न वस्तव्यो - "हेतु चेव हेतुगम्ययुतो ना" ति पि, "हेतुगम्ययुतो चेव न च हेतू" नि पि । तयो गन्धा न वस्तव्या - "हेतू चेव हेतुगम्ययुता ना" नि, गिया हेतुगम्ययुता चेव न च हेतू, गिया न वस्तव्या - "हेतुगम्ययुता चेव न च हेतू" नि । सद्गारगन्धो गिया हेतु चेव हेतुगम्ययुतो न, सिया हेतुगम्ययुतो चेव न च हेतू, गिया न वस्तव्यो - "हेतू चेव हेतुगम्ययुतो ना" नि पि, "हेतुगम्ययुतो चेव न च हेतू" ति पि । ३ ४ ६२

४६६. रूपगन्धो न हेतु ग्रहेतुको । तयो गन्धा गिया न हेतू सहेतुका, सिया न हेतू ग्रहेतुका । सद्गारगन्धो गिया न हेतु ग्रहेतुको, सिया न हेतु ग्रहेतुको, गिया न वस्तव्यो - "न हेतु ग्रहेतुको" नि पि, "न हेतु ग्रहेतुको" नि पि । १२ ४६६

(२)

४६७. सण्णच्चया । सद्गता । चत्तारो गन्धा ग्रनिदस्मना । रूपगन्धो सिया ग्रनिदस्सनो, गिया ग्रनिदस्मनो ।

४६८. चत्तारो गन्धा ग्रण्टिषा । रूपगन्धो सिया ग्रण्टिषो, सिया ग्रण्टिषो । १३

४६९. रूपगन्धो रूपं । चत्तारो गन्धा ग्रम्भा ।

५००. रूपगन्धो लोकियो । चत्तारो गन्धा गिया लोकिया, सिया लोकितरा; वेनचि विज्जेय्या, वेनचि न विज्जेय्या ।

(३)

५०१. चत्तारो गन्धा नो ग्रामवा । सद्गारगन्धो गिया ग्रामवो, सिया नो ग्रामवो । २१

५०२. रूपगन्धो सासवो । चत्तारो गन्धा गिया ग्रामवा, सिया ग्रामवा ।

५०३. रूपगन्धो ग्रामवविष्णयुतो । चत्तारो गन्धा गिया ग्रामवविष्णयुता, सिया ग्रामवविष्णयुता ।

५०४. रूपगन्धो न वस्तव्यो - "ग्रामवो चेव ग्रामवो ना" नि, सासवो चेव नो च ग्रामवो । तयो गन्धा न वस्तव्या - "ग्रामवा चेव

सासवा चा' ति, सिया सासवा चेव नो च आसवा, सिया न वत्तव्वा -
 "सासवा चेव नो च आसवा" ति । सङ्खारक्खन्धो सिया आसवो चेव
 सासवो च, सिया सासवो चेव नो च आसवो, सिया न वत्तव्वो - "आसवो
 चेव सासवो चा" ति पि, "सासवो चेव नो च आसवो" ति पि ।

- ३ ५०५. रूपक्खन्धो न वत्तव्वो - "आसवो चेव आसवसम्पयुत्तो
 चा" ति पि, "आसवसम्पयुत्तो चेव नो च आसवो" ति पि । तयो खन्धा
 न वत्तव्वा - "आसवा चेव आसवसम्पयुत्ता चा" ति, सिया आसव-
 सम्पयुत्ता चेव नो च आसवा, सिया न वत्तव्वा - "आसवसम्पयुत्ता चेव
 नो च आसवा" ति । सङ्खारक्खन्धो सिया आसवो चेव आसवसम्पयुत्तो
 १० च, सिया आसवसम्पयुत्तो चेव नो च आसवो, सिया न वत्तव्वो - "आसवो
 चेव आसवसम्पयुत्तो चा" ति पि, "आसवसम्पयुत्तो चेव नो च आसवो"
 ति पि ।

B 63

५०६. रूपक्खन्धो आसवविप्पयुत्तसासवो । चत्तारो खन्धा
 सिया आसवविप्पयुत्तसासवा, सिया आसवविप्पयुत्तअनासवा, सिया
 १५ न वत्तव्वा - "आसवविप्पयुत्तसासवा" ति पि, "आसवविप्पयुत्तअनासवा"
 ति पि ।

(४)

५०७. चत्तारो खन्धा नो संयोजना । सङ्खारक्खन्धो सिया
 संयोजनं, सिया नो संयोजनं ।

५०८. रूपक्खन्धो संयोजनियो । चत्तारो खन्धा सिया संयोज-
 २० निया, सिया असंयोजनिया ।

५०९. रूपक्खन्धो संयोजनविप्पयुत्तो । चत्तारो खन्धा सिया
 संयोजनसम्पयुत्ता, सिया संयोजनविप्पयुत्ता ।

R 65

५१०. रूपक्खन्धो न वत्तव्वो - "संयोजनं चेव संयोजनियो
 चा" ति, "संयोजनियो चेव नो च संयोजनं" । तयो खन्धा न वत्तव्वा -
 २५ "संयोजना चेव संयोजनिया चा" ति, सिया संयोजनिया चेव नो च
 संयोजना, सिया न वत्तव्वा - "संयोजनिया चेव नो च संयोजना" ति ।
 सङ्खारक्खन्धो सिया संयोजनं चेव संयोजनियो च, सिया संयोजनियो
 चेव नो च संयोजनं, सिया न वत्तव्वो - "संयोजनं चेव संयोजनियो चा"
 ति पि, "संयोजनियो चेव नो च संयोजनं" ति पि ।

५११. रूपकसन्धो न वक्तव्यो - “संयोजनं चेव संयोजन-
सम्पयुक्तो चा” ति पि, “संयोजनसम्पयुक्तो चेव नो च संयोजनं” ति पि ।
तयो सन्धा न वक्तव्या - “संयोजना चेव संयोजनसम्पयुक्ता ना” ति,
सिया संयोजनसम्पयुक्ता चेव नो च संयोजना, मिया न वक्तव्या -
“संयोजनसम्पयुक्ता चेव नो च संयोजना” ति । सङ्ख्यारूपसन्धो मिया ९
संयोजनं चेव संयोजनसम्पयुक्तो च, सिया संयोजनसम्पयुक्तो चेव नो च
संयोजनं, सिया न वक्तव्यो - “संयोजनं चेव संयोजनसम्पयुक्तो चा” ति
पि, “संयोजनसम्पयुक्तो चेव नो च संयोजनं” ति पि ।

५१२. रूपकसन्धो संयोजनविष्पयुक्तसंयोजनियो । चत्तारो
सन्धा सिया संयोजनविष्पयुक्तसंयोजनिया, मिया संयोजनविष्पयुक्त- १०
असंयोजनिया, सिया न वक्तव्या - “संयोजनविष्पयुक्तसंयोजनिया” ति ११
पि, “संयोजनविष्पयुक्तअसंयोजनिया” ति पि ।

(५)

५१३. चत्तारो सन्धा नो गन्या । सङ्ख्यारूपसन्धो सिया गन्यो,
सिया नो गन्यो ।

५१४. रूपकसन्धो गन्यनियो । चत्तारो सन्धा सिया गन्य- १३
निया, सिया अगन्यनिया ।

५१५. रूपकसन्धो गन्यविष्पयुक्तो । चत्तारो सन्धा सिया गन्य-
सम्पयुक्ता, सिया गन्यविष्पयुक्ता ।

५१६. रूपकसन्धो न वक्तव्यो - “गन्यो चेव गन्यनियो चा”
ति, “गन्यनियो चेव नो च गन्यो” । तयो सन्धा न वक्तव्या - “गन्या २० D 64
चेव गन्यनिया चा” ति, सिया गन्यनिया चेव नो च गन्या, सिया न वक्तव्या
- “गन्यनिया चेव नो च गन्या” ति । सङ्ख्यारूपसन्धो सिया गन्यो चेव
गन्यनियो च, सिया गन्यनियो चेव नो च गन्यो, सिया न वक्तव्यो - “गन्यो
चेव गन्यनियो चा” ति पि, “गन्यनियो चेव नो च गन्यो” ति पि ।

५१७. रूपकसन्धो न वक्तव्यो - “गन्यो चेव गन्यसम्पयुक्तो चा” २३
ति पि, “गन्यसम्पयुक्तो चेव नो च गन्यो” ति पि । तयो सन्धा न वक्तव्या
- “गन्या चेव गन्यसम्पयुक्ता चा” ति, सिया गन्यसम्पयुक्ता चेव नो च
गन्या, सिया न वक्तव्या - “गन्यसम्पयुक्ता चेव नो च गन्या” ति ।

सङ्खारक्खन्धो सिया गन्थो चेव गन्थसम्पयुत्तो च, सिया गन्थसम्पयुत्तो चेव नो च गन्थो, सिया न वत्तब्बो - “गन्थो चेव गन्थसम्पयुत्तो चा” ति पि, “गन्थसम्पयुत्तो चेव नो च गन्थो” ति पि ।

५१८. रूपक्खन्धो गन्थविप्पयुत्तगन्थनियो । चत्तारो खन्धा
5 सिया गन्थविप्पयुत्तगन्थनिया, सिया गन्थविप्पयुत्तअगन्थनिया, सिया न वत्तब्बा - “गन्थविप्पयुत्तगन्थनिया” ति पि, “गन्थविप्पयुत्तअगन्थनिया” ति पि ।

(६-८)

R. 66 ५१९. चत्तारो खन्धा नो ओघा ... पे०... नो योगा ... पे०...
नो नीवरणा । सङ्खारक्खन्धो सिया नीवरणं, सिया नो नीवरणं ।

10 ५२०. रूपक्खन्धो नीवरणियो । चत्तारो खन्धा सिया नीवर-
णिया, सिया अनीवरणिया ।

५२१. रूपक्खन्धो नीवरणविप्पयुत्तो । चत्तारो खन्धा सिया
नीवरणसम्पयुत्ता, सिया नीवरणविप्पयुत्ता ।

५२२. रूपक्खन्धो न वत्तब्बो - “नीवरणं चेव नीवरणियो चा”
15 ति, “नीवरणियो चेव नो च नीवरणं” । तयो खन्धा न वत्तब्बा - “नीवरणा”
चेव नीवरणिया चा” ति, सिया नीवरणिया चेव नो च नीवरणा, सिया
न वत्तब्बा - “नीवरणिया चेव नो च नीवरणा” ति । सङ्खारक्खन्धो
सिया नीवरणं चेव नीवरणियो च, सिया नीवरणियो चेव नो च नीवरणं,
सिया न वत्तब्बो - “नीवरणं चेव नीवरणियो चा” ति पि, “नीवरणियो
20 चेव नो च नीवरणं” ति पि ।

५२३. रूपक्खन्धो न वत्तब्बो - “नीवरणं चेव नीवरणसम्पयुत्तो
चा” ति पि, “नीवरणसम्पयुत्तो चेव नो च नीवरणं” ति पि । तयो खन्धा
न वत्तब्बा - “नीवरणा चेव नीवरणसम्पयुत्ता चा” ति, सिया नीवरण-
सम्पयुत्ता चेव नो च नीवरणा, सिया न वत्तब्बा - “नीवरणसम्पयुत्ता
25 चेव नो च नीवरणा” ति । सङ्खारक्खन्धो सिया नीवरणं चेव नीवरण-
सम्पयुत्तो च, मिया नीवरणसम्पयुत्तो चेव नो च नीवरणं, सिया न वत्तब्बो
- “नीवरणं चेव नीवरणसम्पयुत्तो चा” ति पि, “नीवरणसम्पयुत्तो चेव
नो च नीवरणं” ति पि ।

८१

५२४ रूपकखन्धो नीवरणविप्पयुत्तनीवरणियो । चत्तारो खन्धा सिया नीवरणविप्पयुत्तनीवरणिया, सिया नीवरणविप्पयुत्त-
अनीवरणिया, सिया न वत्तब्बा - “नीवरणविप्पयुत्तनीवरणिया”
ति पि, “नीवरणविप्पयुत्तअनीवरणिया” ति पि ।

(६)

५२५ चत्तारो खन्धा नो परामासा । सङ्खारकखन्धो सिया 5
परामासो, सिया नो परामासो ।

५२६ रूपकखन्धो परामट्ठो । चत्तारो खन्धा सिया परामट्ठा,
सिया अपरामट्ठा ।

५२७ रूपकखन्धो परामासविप्पयुत्तो । तयो खन्धा सिया
परामाससम्पयुत्ता, सिया परामासविप्पयुत्ता । सङ्खारकखन्धो सिया 10
परामाससम्पयुत्तो, सिया परामासविप्पयुत्तो, सिया न वत्तब्बो - “परा-
माससम्पयुत्तो” ति पि, “परामराविप्पयुत्तो” ति पि ।

५२८ रूपकखन्धो न वत्तब्बो - “परामासो चेव परामट्ठो चा”
ति, “परामट्ठो चेव नो च परामासो” । तयो खन्धान वत्तब्बा - “परामासा
चेव परामट्ठा चा” ति, सिया परामट्ठा चेव नो च परामासा, सिया न 15
वत्तब्बा - “परामट्ठा चेव नो च परामासा” ति । सङ्खारकखन्धो सिया
परामासो चेव परामट्ठो च, सिया परामट्ठो चेव नो च परामासो, सिया
न वत्तब्बो - “परामासो चेव परामट्ठो चा” ति पि, “परामट्ठो चेव नो
च परामासो” ति पि ।

५२९ रूपकखन्धो परामासविप्पयुत्तपरामट्ठो । चत्तारो खन्धा 20
सिया परामासविप्पयुत्तपरामट्ठा, सिया परामासविप्पयुत्तअपरामट्ठा,
सिया न वत्तब्बा - “परामासविप्पयुत्तपरामट्ठा” ति पि, “परामासविप्प-
युत्तअपरामट्ठा” ति पि ।

R 67

(१०)

५३० रूपकखन्धो अनारम्मणो । चत्तारो खन्धा सारम्मणा ।

५३१ विञ्ज्जाणकखन्धो चित्त । चत्तारो खन्धा नो चित्ता । 25

५३२ तयो खन्धा चेतसिका । द्वे खन्धा अचेतसिका ।

५३३ तयो खन्धा चित्तसम्पयुत्ता । रूपकखन्धो चित्तविप्प-

युक्तो । विञ्जाणक्खन्धो न वत्तव्वो - “चित्तेन सम्पयुक्तो” ति पि,
“चित्तेन विप्पयुक्तो” ति पि ।

५३४. तयो खन्धा चित्तससट्ठा । रूपक्खन्धो चित्तविसंसट्ठो ।
विञ्जाणक्खन्धो न वत्तव्वो - “चित्तेन संसट्ठो” ति पि, “चित्तेन
■ विसंसट्ठो” ति पि ।

५३५. तयो खन्धा चित्तसमुट्ठाना । विञ्जाणक्खन्धो नो
चित्तसमुट्ठानो । रूपक्खन्धो सिया चित्तसमुट्ठानो, सिया नो चित्तसमुट्ठानो ।

५३६. तयो खन्धा चित्तसहभुनो । विञ्जाणक्खन्धो नो चित्त-
सहभू । रूपक्खन्धो सिया चित्तसहभू, सिया नो चित्तसहभू ।

10 ५३७. तयो खन्धा चित्तानुपरिवत्तिनो । विञ्जाणक्खन्धो नो
B. 66 चित्तानुपरिवत्ति । रूपक्खन्धो सिया चित्तानुपरिवत्ति, सिया नो चित्तानु-
परिवत्ति ।

५३८. तयो खन्धा चित्तसंसट्ठसमुट्ठाना । द्वे खन्धा नो चित्त-
संसट्ठसमुट्ठाना ।

15 ५३९. तयो खन्धा चित्तसंसट्ठसमुट्ठानसहभुनो । द्वे खन्धा नो
चित्तसंसट्ठसमुट्ठानसहभुनो ।

५४०. तयो खन्धा चित्तसंसट्ठसमुट्ठानानुपरिवत्तिनो । द्वे
खन्धा नो चित्तसंसट्ठसमुट्ठानानुपरिवत्तिनो ।

(११)

५४१. विञ्जाणक्खन्धो अज्झत्तिको । तयो खन्धा बाहिरो ।
20 रूपक्खन्धो सिया अज्झत्तिको, सिया बाहिरो ।

५४२. चत्तारो खन्धा नो उपादा । रूपक्खन्धो सिया उपादा,
सिया नो उपादा, सिया उपादिना, सिया अनुपादिना ।

५४३. चत्तारो खन्धा नो उपादाना । सङ्खारक्खन्धो सिया
उपादानं, सिया नो उपादानं ।

25 ५४४. रूपक्खन्धो उपादानियो । चत्तारो खन्धा सिया उपा-
दानिया, सिया अनुपादानिया ।

५४५. रूपक्खन्धो उपादानविप्पयुक्तो । चत्तारो खन्धा सिया
उपादानसम्पयुक्ता, सिया उपादानविप्पयुक्ता ।

५४६. रूपकखन्धो न वत्तब्बो — “उपादानं चेव उपादानियो चा”
 ति, “उपादानियो चेव नो च उपादानं” । तयो खन्धा न वत्तब्बा —
 “उपादानां चेव उपादानिया चा” ति, सिया उपादानिया चेव नो च
 उपादाना, सिया न वत्तब्बा — “उपादानिया चेव नो च उपादाना” ति ।
 सङ्खारकखन्धो सिया उपादानं चेव उपादानियो च, सिया उपादानियो ५
 चेव नो च उपादानं, सिया न वत्तब्बो — “उपादानं चेव उपादानियो चा”
 ति पि, “उपादानियो चेव नो च उपादानं” ति पि ।

५४७. रूपकखन्धो न वत्तब्बो — “उपादानं चेव उपादान-
 सम्पयुत्तो चा” ति पि, “उपादानसम्पयुत्तो चेव नो च उपादानं” ति पि ।
 तयो खन्धा न वत्तब्बा — “उपादाना चेव उपादानसम्पयुत्ता चा” ति, १०
 सिया उपादानसम्पयुत्ता चेव नो च उपादाना, सिया न वत्तब्बा — “उपा-
 दानसम्पयुत्ता चेव नो च उपादाना” ति । सङ्खारकखन्धो सिया उपादानं
 चेव उपादानसम्पयुत्तो च, सिया उपादानसम्पयुत्तो चेव नो च उपादानं,
 सिया न वत्तब्बो — “उपादानं चेव उपादानसम्पयुत्तो चा” ति पि,
 “उपादानसम्पयुत्तो चेव नो च उपादानं” ति पि । १५

R. 68

५४८. रूपकखन्धो उपादानं विप्पयुत्त उपादानियो । चत्तारो
 खन्धा सिया उपादानविप्पयुत्त उपादानिया, सिया उपादानविप्पयुत्त-
 अनुपादानिया, सिया न वत्तब्बा — “उपादानविप्पयुत्त उपादानिया” ति
 पि, “उपादानविप्पयुत्त अनुपादानिया” ति पि ।

(१२)

५४९. चत्तारो खन्धा नो किलेसा । सङ्खारकखन्धो सिया २०
 किलेसो, सिया नो किलेसो ।

५५०. रूपकखन्धो सङ्किलेसिको । चत्तारो खन्धा सिया
 सङ्किलेसिका, सिया असङ्किलेसिका ।

B. 67

५५१. रूपकखन्धो असङ्किलिट्ठो । चत्तारो खन्धा सिया सङ्क-
 लिट्ठा, सिया असङ्किलिट्ठा । २५

५५२. रूपकखन्धो किलेसविप्पयुत्तो । चत्तारो खन्धा सिया
 किलेससम्पयुत्ता, सिया किलेसविप्पयुत्ता ।

५५३. रूपवखन्धो न वत्तव्वो - “किलेसो चेव सङ्किलेसिको चा”
 ति, “सङ्किलेसिको चेव नो च किलेसो” । तयो खन्धा न वत्तव्वा -
 “किलेसा चेव सङ्किलेसिका चा” ति, सिया सङ्किलेसिका चेव नो च
 किलेसा, सिया न वत्तव्वा - “सङ्किलेसिका चेव नो च किलेसा” ति ।
 5 सङ्गारवखन्धो सिया किलेसो चेव सङ्किलेसिको च, सिया सङ्किलेसिको
 चेव नो च किलेसो, सिया न वत्तव्वो - “किलेसो चेव सङ्किलेसिको चा”
 ति पि, “सङ्किलेसिको चेव नो च किलेसो” ति पि ।

५५४. रूपवखन्धो न वत्तव्वो - “किलेसो चेव सङ्किलिट्ठो चा”
 ति पि, “सङ्किलिट्ठो चेव नो च किलेसो” ति पि । तयो खन्धा न वत्तव्वा
 10 - “किलेसा चेव सङ्किलिट्ठा चा” ति, सिया सङ्किलिट्ठा चेव नो च
 किलेसा, सिया न वत्तव्वा - “सङ्किलिट्ठा चेव नो च किलेसा” ति ।
 सङ्गारवखन्धो सिया किलेसो चेव सङ्किलिट्ठो च, सिया सङ्किलिट्ठो चेव
 नो च किलेसो, सिया न वत्तव्वो - “किलेसो चेव सङ्किलिट्ठो चा” ति
 पि, “सङ्किलिट्ठो चेव नो च किलेसो” ति पि ।

- 15 ५५५. रूपवखन्धो न वत्तव्वो - “किलेसो चेव किलेससम्पयुत्तो
 चा” ति पि, “किलेससम्पयुत्तो चेव नो च किलेसो” ति पि । तयो खन्धा
 न वत्तव्वा - “किलेसा चेव किलेससम्पयुत्ता चा” ति, सिया किलेससम्प-
 युत्ता चेव नो च किलेसा, सिया न वत्तव्वा - किलेससम्पयुत्ता चेव नो च
 किलेसा” ति । सङ्गारवखन्धो सिया किलेसो चेव किलेससम्पयुत्तो च,
 20 सिया किलेससम्पयुत्तो चेव नो च किलेसो, सिया न वत्तव्वो -
 “किलेसो चेव किलेससम्पयुत्तो चा” ति पि, “किलेससम्पयुत्तो चेव नो
 च किलेसो” ति पि ।

५५६. रूपवखन्धो किलेसविप्पयुत्तसङ्किलेसिको । चत्तारो खन्धा
 सिया किलेसविप्पयुत्तसङ्किलेसिका, सिया किलेसविप्पयुत्तअसङ्किलेसिका,
 25 सिया न वत्तव्वा - “किलेसविप्पयुत्तसङ्किलेसिका” ति पि, “किलेस-
 विप्पयुत्तअसङ्किलेसिका” ति पि ।

(१३)

५५७. रूपवखन्धो न दस्सनेन पहातव्वो । चत्तारो खन्धा
 सिया दस्सनेन पहातव्वा, सिया न दस्सनेन पहातव्वा ।

५५८. रूपवस्त्वन्धो न भावनाय पहातव्वो । चत्तारो खन्धा सिया भावनाय पहातव्व्वा, सिया न भावनाय पहातव्व्वा ।

५५९. रूपवस्त्वन्धो न दस्सनेन पहातव्वहेतुको । चत्तारो खन्धा सिया दस्सनेन पहातव्वहेतुका, सिया न दस्सनेन पहातव्वहेतुका ।

५६०. रूपवस्त्वन्धो न भावनाय पहातव्वहेतुको । चत्तारो खन्धा ५ सिया भावनाय पहातव्वहेतुका, सिया न भावनाय पहातव्वहेतुका ।

५६१. रूपवस्त्वन्धो अवित्तको । चत्तारो खन्धा सिया सवित्तका, सिया अवित्तका ।

५६२. रूपवस्त्वन्धो अविचारो । चत्तारो खन्धा सिया सविचारा, सिया अविचारा ।

10

५६३. रूपवस्त्वन्धो अप्पीतिको, चत्तारो खन्धा सिया सप्पीतिका, सिया अप्पीतिका ।

५६४. रूपवस्त्वन्धो न पीतिसहगतो । चत्तारो खन्धा सिया पीतिसहगता, सिया न पीतिसहगता ।

५६५. द्वे खन्धा न सुखसहगता । तयो खन्धा सिया सुख- 15 सहगता, सिया न सुखसहगता ।

५६६. द्वे खन्धा न उपेक्खासहगता । तयो खन्धा सिया उपेक्खा- सहगता, सिया न उपेक्खासहगता ।

५६७. रूपवस्त्वन्धो कामावचरो । चत्तारो खन्धा सिया कामा- वचरा, सिया न कामावचरा ।

20

५६८. रूपवस्त्वन्धो न रूपावचरो । चत्तारो खन्धा सिया रूपा- वचरा, सिया न रूपावचरा ।

५६९. रूपवस्त्वन्धो न अरूपावचरो । चत्तारो खन्धा सिया अरूपावचरा, सिया न अरूपावचरा ।

५७०. रूपवस्त्वन्धो परियापन्नो । चत्तारो खन्धा सिया परिया- 25 पन्ना, सिया अपरियापन्ना ।

५७१. रूपवस्त्वन्धो अनित्थानिको । चत्तारो खन्धा सिया नित्थानिका, सिया अनित्थानिका ।

१७२. रूपवस्त्वन्धो अनियतो । चत्तारो खन्धा सिया नियता,
सिया अनियता ।

१७३. रूपवस्त्वन्धो सउत्तरो । चत्तारो खन्धा सिया सउत्तरा,
सिया अनुत्तरा ।

१७४. रूपवस्त्वन्धो अरणो । चत्तारो खन्धा सिया सरणा,
सिया अरणा ति ।

पञ्चापुच्छकं ।

खन्धविमङ्गो निवृत्तो ।

B. 70

५. तत्थ कतमं सोतायतनं ?

यं सोतं चतुञ्चं महाभूतानं उपादाय पसादो अत्तभावपरियापन्नो
अनिदस्सनो सप्पटिघो, येन सोतेन अनिदस्सनेन सप्पटिघेन सद्दं अनि-
दस्सनं सप्पटिघं सुणि वा सुणाति वा सुणिस्सति वा सुणे वा, सोतम्पेतं
5 सोतायतनम्पेतं सोतधातु पेसा सोतिन्द्रियम्पेतं लोको पेसो द्वारा पेसा
समुद्दो पेसो पण्डरम्पेतं खेतम्पेतं वत्थुम्पेतं ओरिमं तीरम्पेतं सुञ्जो
गामो पेसो । इदं वुच्चति "सोतायतनं" ।

६. तत्थ कतमं धानायतनं ?

यं धानं चतुञ्चं महाभूतानं उपादाय पसादो अत्तभावपरियापन्नो
10 अनिदस्सनो सप्पटिघो, येन धानेन अनिदस्सनेन सप्पटिघेन गन्धं अनि-
दस्सनं सप्पटिघं धायि वा धायति वा धायिस्सति वा धाये वा, धानम्पेतं
धानायतनम्पेतं धानधातु पेसा धानिन्द्रियम्पेतं लोको पेसो द्वारा पेसा
समुद्दो पेसो पण्डरम्पेतं खेतम्पेतं वत्थुम्पेतं ओरिमं तीरम्पेतं सुञ्जो
गामो पेसो । इदं वुच्चति "धानायतनं" ।

15 ७. तत्थ कतमं जिह्वायतनं ?

या जिह्वा चतुञ्चं महाभूतानं उपादाय पसादो अत्तभावपरिया-
पन्नो अनिदस्सनो सप्पटिघो, याय जिह्वाय अनिदस्सनाय सप्पटिघाय
रसं अनिदस्सनं सप्पटिघं सायि वा सायति वा सायिस्सति वा साये वा,
जिह्वा पेसा जिह्वायतनम्पेतं जिह्वाधातु पेसा जीहिन्द्रियम्पेतं लोको
20 पेसो द्वारा पेसा समुद्दो पेसो पण्डरम्पेतं खेतम्पेतं वत्थुम्पेतं ओरिमं
तीरम्पेतं सुञ्जो गामो पेसो । इदं वुच्चति "जिह्वायतनं" ।

८. तत्थ कतमं कायायतनं ?

यो कायो चतुञ्चं महाभूतानं उपादाय पसादो अत्तभावपरियापन्नो
अनिदस्सनो सप्पटिघो, येन कायेन अनिदस्सनेन सप्पटिघेन फोट्टुव्वं
25 अनिदस्सनं सप्पटिघं फुसि वा फुसति वा फुसिस्सति वा फुसे वा, कायो
पेसो कायायतनम्पेतं कायधातु पेसा कायिन्द्रियम्पेतं लोको पेसो द्वारा
पेसा समुद्दो पेसो पण्डरम्पेतं खेतम्पेतं वत्थुम्पेतं ओरिमं तीरम्पेतं सुञ्जो
गामो पेसो । इदं वुच्चति "कायायतनं" ।

९. तत्थ कतमं मनायतनं ?

(१)

एवविधेन मनायतन - पम्ससम्पयुत्त ।

दुविधेन मनायतन - अत्थि सहेतुक्, अत्थि अहेतुक् ।

तिविधेन मनायतन - अत्थि कुसल, अत्थि अकुसल, अत्थि अव्याकत ।

चतुर्विधेन मनायतन - अत्थि कामावचर, अत्थि रूपावचर, १
अत्थि अरूपावचर, अत्थि अपरियापन्न ।पञ्चविधेन मनायतन - अत्थि सुखिन्द्रियसम्पयुत्त, अत्थि
दुक्खिन्द्रियसम्पयुत्त, अत्थि सोमनस्सिन्द्रियसम्पयुत्त, अत्थि दोमनस्सि-
न्द्रियसम्पयुत्त, अत्थि उपेक्खिन्द्रियसम्पयुत्त ।छव्विधेन मनायतन - चक्खुविज्जाण, सोतविज्जाण, धान- 10
विज्जाण, जिह्वाविज्जाण, कायविज्जाण, मनोविज्जाण । एव
छव्विधेन मनायतन ।सत्तविधेन मनायतन - चक्खुविज्जाण, सोतविज्जाण, धान-
विज्जाण, जिह्वाविज्जाण, कायविज्जाण, मनोधातु, मनोविज्जाणधातु ।
एव सत्तविधेन मनायतन । 11अट्ठविधेन मनायतन - चक्खुविज्जाण, सोतविज्जाण,
धानविज्जाण, जिह्वाविज्जाण, कायविज्जाण अत्थि सुखसहगत,
अत्थि दुक्खसहगत, मनोधातु, मनोविज्जाणधातु । एव अट्ठविधेन
मनायतन ।नवविधेन मनायतन - चक्खुविज्जाण, सोतविज्जाण, धान- 20
विज्जाण, जिह्वाविज्जाण, कायविज्जाण, मनोधातु, मनोविज्जाण-
धातु अत्थि कुसल, अत्थि अकुसल, अत्थि अव्याकत । एव नवविधेन
मनायतन ।दसविधेन मनायतन - चक्खुविज्जाण, सोतविज्जाण,
धानविज्जाण, जिह्वाविज्जाण, कायविज्जाण अत्थि सुखसहगत, 25
अत्थि दुक्खसहगत, मनोधातु, मनोविज्जाणधातु अत्थि कुसल, अत्थि
अकुसल, अत्थि अव्याकत । एव दसविधेन मनायतन ।

(२)

एकविधेन मनायतनं - फत्ससम्पयुतं ।

द्विविधेन मनायतनं - अत्थि सहेतुकं, अत्थि अहेतुकं ।

B. 72

तिविधेन मनायतनं - अत्थि सुखाय वेदनाय सम्पयुतं, अत्थि

दुःखाय वेदनाय सम्पयुतं, अत्थि अदुःखमसुखाय वेदनाय सम्पयुतं

5 ... पे०... । एवं बहुविधेन मनायतनं । इदं वुच्चति "मनायतनं" ।

R. 72

१०. तत्थ कतमं रूपायतनं ?

यं रूपं चतुध्रं महाभूतानं उपादाय वण्णनिभा सनिदस्सनं सप्पटिघं
 नीलं पीतकं^१ लोहितकं^२ ओदातं काळकं^३ मञ्जिट्टकं^४ हरि^५ हरिवण्णं^६
 अम्बळकुवरवण्णं दीघं रस्सं अणुं थूलं वट्टं परिमण्डलं चतुरस्सं छल्लं
 10 अट्ठं सोल्लसंसं निम्नं थलं छाया आतपो आलोको अन्धकारो अब्भा
 महिका धूमो रजो चन्दमण्डलस्स वण्णनिभा सुरियमण्डलस्स^७ वण्णनिभा
 तारकरूपानं वण्णनिभा आदासमण्डलस्स वण्णनिभा भणिसङ्खमुत्तं-
 वेळुरियस्स वण्णनिभा जातरूपरजतस्स वण्णनिभा, यं वा पनञ्जं पि
 अत्थि रूपं चतुध्रं महाभूतानं उपादाय वण्णनिभा सनिदस्सनं सप्पटिघं,
 15 यं रूपं सनिदस्सनं सप्पटिघं चक्खुना अनिदस्सनेन सप्पटिघेन पस्सि वा
 पस्सति वा पस्सिस्सति वा पस्से वा, रूपम्पेतं रूपायतनम्पेतं
 रूपधातु पेसा । इदं वुच्चति "रूपायतनं" ।

११. तत्थ कतमं सहायतनं ?

यो सद्दो चतुध्रं महाभूतानं उपादाय अनिदस्सनो सप्पटिघो
 20 भेरिसद्दो मुदिङ्गसद्दो^१ सङ्खसद्दो पणवसद्दो^२ गीतसद्दो वादितसद्दो सम्म-
 सद्दो पाणिसद्दो सत्तानं निग्घोससद्दो धातूनं सन्निधातसद्दो वातसद्दो
 उदकसद्दो मनुस्ससद्दो अमनुस्ससद्दो, यो वा पनञ्जो पि अत्थि सद्दो
 चतुध्रं महाभूतानं उपादाय अनिदस्सनो सप्पटिघो, यं सद्दं अनिदस्सनं
 सप्पटिघं सोतेन अनिदस्सनेन सप्पटिघेन सुणि वा सुणाति वा सुणिस्सति
 25 वा सुणे वा, सद्दो पेसो सहायतनम्पेतं सद्दधातु पेसा । इदं वुच्चति
 "सहायतनं" ।

१-२. पीतं सोहितं - सी० । २. बालकं - सी० । ३. मञ्जिट्टक - सी०, स्या० ।
 ४-५. हरिवण्णं - सी० । ५. सुरियमण्डलस्स - म० । ६. मुतिङ्ग - सी० ।
 ७. पनञ्जसद्दो - सी० ।

१२. तत्थ कतमं गन्धायतनं ?

यो गन्धो चतुन्नं महाभूतानं उपादाय अनिदस्सनो सप्पटिघो मूलगन्धो सारगन्धो तच्चगन्धो पत्तगन्धो पुष्पगन्धो फलगन्धो आमगन्धो विस्सगन्धो सुगन्धो दुग्गन्धो, यो वा पनञ्जो पि अत्थि गन्धो चतुन्नं महाभूतानं उपादाय अनिदस्सनो सप्पटिघो, यं गन्धं अनिदस्सनं सप्पटिघं धानेन अनिदस्सनेन सप्पटिघेन घायि वा घायति वा घायिस्सति वा घाये वा, गन्धो पेसो गन्धायतनम्पेतं गन्धधातु पेसा । इदं वुच्चति "गन्धायतनं" । ५ B 75

१३. तत्थ कतमं रसायतनं ?

यो रसो चतुन्नं महाभूतानं उपादाय अनिदस्सनो सप्पटिघो मूलरसो खन्धरसो तत्तरसो पत्तरसो पुष्परसो फलरसो अम्बिलं मधुरं तिक्तं कटुकं लोणिकं सारिकं लम्बिकं कसावो सादु असादु, यो वा पनञ्जो पि अत्थि रसो चतुन्नं महाभूतानं उपादाय अनिदस्सनो सप्पटिघो, यं रसं अनिदस्सनं सप्पटिघं जिह्वाय अनिदस्सनाय सप्पटिघाय सायि वा सायति वा सायिस्सति वा साये वा, रसो पेसो रसायतनम्पेतं रसधातु पेसा । इदं वुच्चति "रसायतनं" । 10 15

१४. तत्थ कतमं फोट्टव्वायतनं ?

पथवीधातु तेजोधातु वायोधातु कक्कल्लं मुदुकं सप्पहं फरुसं सुखसम्फत्सं दुक्खसम्फत्सं गरुक्कं लहुक्कं, यं फोट्टव्वं अनिदस्सनं सप्पटिघं कायेन अनिदस्सनेन सप्पटिघेन फुसि वा फुसति वा फुसिस्सति वा फुसे वा, फोट्टव्वो पेसो फोट्टव्वायतनम्पेतं फोट्टव्वधातु पेसा । इदं वुच्चति "फोट्टव्वायतनं" । 20

१५. तत्थ कतमं धम्मायतनं ?

वेदनाक्खन्धो, सज्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो, यं च रूपं अनिदस्सनसप्पटिघं धम्मायतनपरियापन्नं, असङ्खता च धातु । 25

तत्थ कतमो वेदनाक्खन्धो ?

एकविधेन वेदनाक्खन्धो — फस्ससम्पयुत्तो ।

दुविधेन वेदनाक्खन्धो — अत्थि सहेतुको, अत्थि अहेतुको ।

१. तपितकं — सी० । २ पठविधातु — सी०; पठोधातु — म्या०, रो०

३. कस्सल — धी० ।

तिविधेन वेदनाक्खन्धो – अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो, अत्थि अव्याकतो ... पे०... एवं दसविधेन वेदनाक्खन्धो ... पे०... एवं बहुविधेन वेदनाक्खन्धो । अयं वुच्चति “वेदनाक्खन्धो” ।

तत्थ कतमो सञ्जाक्खन्धो ?

5 एकविधेन सञ्जाक्खन्धो – फंस्ससम्पयुत्तो ।

दुविधेन सञ्जाक्खन्धो – अत्थि सहेतुको, अत्थि अहेतुको ।

तिविधेन सञ्जाक्खन्धो – अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो, अत्थि अव्याकतो ... पे०... एवं दसविधेन सञ्जाक्खन्धो ... पे०... एवं बहुविधेन सञ्जाक्खन्धो । अयं वुच्चति “सञ्जाक्खन्धो” ।

10 तत्थ कतमो सङ्खारक्खन्धो ?

एकविधेन सङ्खारक्खन्धो – चित्तसम्पयुत्तो ।

दुविधेन सङ्खारक्खन्धो – अत्थि हेतु, अत्थि न हेतु ।

तिविधेन सङ्खारक्खन्धो – अत्थि कुसलो, अत्थि अकुसलो, अत्थि अव्याकतो ... पे०... एवं दसविधेन सङ्खारक्खन्धो ... पे०... एवं बहुविधेन सङ्खारक्खन्धो । अयं वुच्चति “सङ्खारक्खन्धो” ।

15 तत्थ कतमं रूपं अनिदस्सनअप्पटिघं धम्मायतनपरियापन्नं ?

इत्थिन्द्रियं पुरिसिन्द्रियं ... पे०... कबळीकारो^१ आहारो । इदं वुच्चति रूपं “अनिदस्सनअप्पटिघं धम्मायतनपरियापन्नं” ।

तत्थ कतमा असङ्खता धातु ?

R. 73 20 रागक्खयो, दोसक्खयो, मोहक्खयो – अयं वुच्चति “असङ्खता धातु” ।

इदं वुच्चति धम्मायतनं ।

अभिधम्मभाजनीयं ।

१३. पञ्हापुच्छकं

१६. द्वादसायतनानि – चक्खायतनं, रूपायतनं, सोत्तायतनं, सहायतनं, धानायतनं, गन्धायतनं, जिह्वायतनं, रसायतनं, कायायतनं, 21 फोटुब्बायतनं, मनायतनं, धम्मायतनं ।

१. कबळीकारो – सी०, स्या०, रो०, एवमूपरि पि ।

१७. द्वादसन्नं आयतनानं कति कुसला, कति अकुसला, कति अव्याकृता ... पे०... कति सरणा, कति अरणा ?

२. तिकमातिकानुवकमेन

१८. दसायतना अव्याकृता । द्वायतना सिया कुसला, सिया अकुसला, सिया अव्याकृता ।

१९. दसायतना न वत्तब्बा -- "सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता" ति 5
पि, "दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्ता" ति पि, "अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता" ति पि । मनायतनं सिया सुखाय वेदनाय सम्पयुत्तं, सिया 75
दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्तं, सिया अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्तं ।
धम्मायतनं सिया सुखाय वेदनाय सम्पयुत्तं, सिया दुक्खाय वेदनाय सम्प-
युत्तं, सिया अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्तं, सिया न वत्तब्बं -- "सुखाय 10
वेदनाय सम्पयुत्तं" ति पि, "दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्तं" ति पि, "अदुक्खम-
सुखाय वेदनाय सम्पयुत्तं" ति पि ।

२०. दसायतना नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मा । द्वायतना
सिया विपाका, सिया विपाकधम्मधम्मा, सिया नेवविपाकनविपाक-
धम्मधम्मा । 15

२१. पञ्चायतना उपादिश्रुपादानिया^१ । सहायतनं अनु-
पादिश्रुपादानियं । चत्तारो आयतना सिया उपादिश्रुपादानिया, सिया
अनुपादिश्रुपादानिया, सिया अनुपादानिया । द्वायतना सिया उपादिश्रु-
पादानिया, सिया अनुपादिश्रुपादानिया, सिया अनुपादिश्रुअनुपादानिया ।

२२. दसायतना असङ्किलिदुसङ्किलेसिका । द्वायतना सिया 20
सङ्किलिदुसङ्किलेसिका, सिया असङ्किलिदुसङ्किलेसिका, सिया असङ्किलि-
दुअसङ्किलेसिका ।

२३. दसायतना अवितक्कअविचारा । मनायतनं सिया सवि-
तक्कसविचारं, सिया अवितक्कविचारमत्तं, सिया अवितक्कअविचारं ।
धम्मायतनं सिया सवितक्कसविचारं, सिया अवितक्कविचारमत्तं, सिया 25
अवितक्कअविचारं, सिया न वत्तब्बं -- "सवितक्कसविचारं" ति पि,
"अवितक्कविचारमत्तं" ति पि, "अवितक्कअविचारं" ति पि ।

१ उपादिश्रुपादानिया -- सी०, रो०, एवमुपरि पि ।

R. 74

२४. दसायतना न वत्तब्बा - "पीतिसहगता" ति पि, "सुख-
सहगता" ति पि, "उपेक्खासहगता" ति पि । द्वायतना सिया पीति-
सहगता, सिया सुखसहगता, सिया उपेक्खासहगता, सिया न वत्तब्बा -
"पीतिसहगता" ति पि, "सुखसहगता" ति पि, "उपेक्खासहगता"
5 ति पि ।

२५. दसायतना नेव दस्सनेन न भावनाय पहातब्बा । द्वायतना
सिया दस्सनेन पहातब्बा, सिया भावनाय पहातब्बा, सिया नेव दस्सनेन
न भावनाय पहातब्बा ।

२६. दसायतना नेव दस्सनेन न भावनाय पहातब्बहेतुका ।
10 द्वायतना सिया दस्सनेन^१ पहातब्बहेतुका, सिया भावनाय पहातब्ब-
हेतुका, सिया नेव दस्सनेन न भावनाय पहातब्बहेतुका ।

२७. दसायतना नेवाचयगामिनापचयगामिनो । द्वायतना
सिया आचयगामिनो, सिया अपचयगामिनो, सिया नेवाचयगामि-
नापचयगामिनो ।

B 76

15 २८. दसायतना नेवसेक्खनासेक्खा । द्वायतना सिया सेक्खा,
सिया असेक्खा, सिया नेवसेक्खनासेक्खा ।

२९. दसायतना परित्ता । द्वायतना सिया परित्ता, सिया
महग्गता, सिया अप्पमाणा ।

३०. दसायतना अनारम्मणा । द्वायतना सिया परित्तारम्मणा,
20 सिया महग्गतारम्मणा, सिया अप्पमाणारम्मणा, सिया न वत्तब्बा -
"परित्तारम्मणा" ति पि, "महग्गतारम्मणा" ति पि, "अप्पमाणारम्मणा"
ति पि ।

३१. दसायतना मज्झिमा । द्वायतना सिया हीना, सिया
मज्झिमा, सिया पणीता ।

25 ३२. दसायतना अनियता । द्वायतना सिया मिच्छत्तनियता,
सिया सम्पत्तनियता, सिया अनियता ।

३३. दसायतना अनारम्मणा । द्वायतना सिया मग्गारम्मणा,

सिया मग्गहेतुका, सिया मग्गाधिपतिनो, सिया न वत्तव्वा – “मग्गा-
रम्मणा” ति पि, “मग्गहेतुका” ति पि, “मग्गाधिपतिनो” ति पि ।

३४. पञ्चायतना सिया उप्पन्ना, सिया उप्पादिनो, न वत्तव्वा –
“अनुप्पन्ना” ति । सद्दायतनं सिया उप्पन्नं, सिया अनुप्पन्नं, न वत्तव्वं –
“उप्पादी” ति । पञ्चायतना सिया उप्पन्ना, सिया अनुप्पन्ना, सिया ५
उप्पादिनो । धम्मायतनं सिया उप्पन्नं, सिया अनुप्पन्नं, सिया उप्पादि,
सिया न वत्तव्वं – “उप्पन्न” ति पि, “अनुप्पन्न” ति पि, “उप्पादी”
ति पि ।

३५. एकादसायतना सिया अतीता, सिया अनागता, सिया
पञ्चुप्पन्ना । धम्मायतनं सिया अतीतं, सिया अनागतं, सिया पञ्चुप्पन्नं, 10
सिया न वत्तव्वं – “अतीत” ति पि, “अनागत” ति पि, “पञ्चुप्पन्न”
ति पि ।

३६. दसायतना अनारम्मणा । द्वायतना सिया अतीतारम्मणा,
सिया अनागतारम्मणा, सिया पञ्चुप्पन्नारम्मणा, सिया न वत्तव्वा – R. 75
“अतीतारम्मणा” ति पि, “अनागतारम्मणा” ति पि, “पञ्चुप्पन्ना- 15
रम्मणा” ति पि; सिया अज्झत्ता, सिया बहिद्धा, सिया अज्झत्तबहिद्धा ।

३७. दसायतना अनारम्मणा । द्वायतना सिया अज्झत्तारम्मणा,
सिया बहिद्धारम्मणा, सिया अज्झत्तबहिद्धारम्मणा, सिया न वत्तव्वा –
“अज्झत्तारम्मणा” ति पि, “बहिद्धारम्मणा” ति पि, “अज्झत्तबहिद्धा-
रम्मणा” ति पि । 20

३८. रूपायतनं सनिदस्सनसप्पटिघं । नवायतना अनिदस्सन-
सप्पटिघा । द्वायतना अनिदस्सनसप्पटिघा ।

२. दुक्कमातिकानुक्कमेन

(१)

३९. एकादसायतना न हेतू । धम्मायतनं सिया हेतु, सिया
न हेतु ।

४०. दसायतना अहेतुका । द्वायतना सिया सहेतुका, सिया 25
अहेतुका ।

४१. दसायतना हेतुविष्युत्ता । द्वायतना सिया हेतुसम्पयुत्ता,
सिया हेतुविष्युत्ता ।

B. 77

४२. दसायतना न वत्तव्वा - "हेतू चेव सहेतुका चा" ति पि,
"सहेतुका चेव न च हेतू" ति पि । मनायतनं न वत्तव्वं - "हेतु चेव
5 सहेतुकं चा" ति, सिया सहेतुकं चेव न च हेतु, सिया न वत्तव्वं - "सहे-
तुकं चेव न च हेतू" ति । धम्मायतनं सिया हेतु चेव सहेतुकं च, सिया
सहेतुकं चेव न च हेतु, सिया न वत्तव्वं - "हेतु चेव सहेतुकं चा" ति पि,
"सहेतुकं चेव न च हेतू" ति पि ।

४३. दसायतना न वत्तव्वा - "हेतू चेव हेतुसम्पयुत्ता चा" ति
10 पि, "हेतुसम्पयुत्ता चेव न च हेतू" ति पि । मनायतनं न वत्तव्वं - "हेतु
चेव हेतुसम्पयुत्तं चा" ति, सिया हेतुसम्पयुत्तं चेव न च हेतु, सिया न
वत्तव्वं - "हेतुसम्पयुत्तं चेव न च हेतू" ति । धम्मायतनं सिया हेतु चेव
हेतुसम्पयुत्तं च, सिया हेतुसम्पयुत्तं चेव न च हेतु, सिया न वत्तव्वं - "हेतु
चेव हेतुसम्पयुत्तं चा" ति पि, "हेतुसम्पयुत्तं चेव न च हेतू" ति पि ।

15 ४४. दसायतना न हेतू अहेतुका । मनायतनं सिया न हेतु
सहेतुकं, सिया न हेतु अहेतुकं । धम्मायतनं सिया न हेतु सहेतुकं, सिया न
हेतु अहेतुकं, सिया न वत्तव्वं - "न हेतु सहेतुकं" ति पि, "न हेतु अहेतुकं"
ति पि ।

(२)

४५. एकादसायतना सप्पच्चया । धम्मायतनं सिया सप्पच्चयं,
20 सिया अप्पच्चयं ।

४६. एकादसायतना सद्दत्ता^१ । धम्मायतनं सिया सद्दत्तं,
मिया अमद्दत्तं ।

४७. रूपायतनं^२ गनिदस्मनं^३ । एकादसायतना अनिदस्माना ।

R. 76

४८. दसायतना मण्टिषा । द्वायतना अप्पटिषा ।

25 ४९. दसायतना रूपा । मनायतनं अरूपं । धम्मायतनं सिया
रूपं, मिया अरूपं ।

५०. दसायतना लोभिया । द्वायतना मिया लोभिया, सिया
लोभसग्ग; तेननि विञ्जेय्या, तेननि न विञ्जेय्या ।

(३)

५१. एकादसायतना नो आसवा । धम्मायतनं सिया आसवो,
सिया नो आसवो ।

५२. दसायतना सासवा । द्वायतना सिया सासवा, सिया
अनासवा ।

५३. दसायतना आसवविप्पयुत्ता । द्वायतना सिया आसव- 5
सम्पयुत्ता, सिया आसवविप्पयुत्ता ।

५४. दसायतना न वत्तब्बा — “आसवा चेव सासवा-चा” ति,
“सासवा चेव नो च आसवा” । मनायतनं न वत्तब्बं — “आसवो चेव
सासवं चा” ति, सिया सासवं चेव नो च आसवो, सिया न वत्तब्बं — “सासवं
चेव नो च आसवो” ति । धम्मायतनं सिया आसवो चेव सासवं च, 10
सिया सासवं चेव नो च आसवो, सिया न वत्तब्बं — “आसवो चेव
सासवं चा” ति पि, “सासवं चेव नो च आसवो” ति पि । B. 78

५५. दसायतना न वत्तब्बा — “आसवा चेव आसवसम्पयुत्ता
चा” ति पि, “आसवसम्पयुत्ता चेव नो च आसवा” ति पि । मनायतनं
न वत्तब्बं — “आसवो चेव आसवसम्पयुत्तं चा” ति, सिया आसवसम्पयुत्तं 15
चेव नो च आसवो, सिया न वत्तब्बं — “आसवसम्पयुत्तं चेव नो च आसवो”
ति । धम्मायतनं सिया आसवो चेव आसवसम्पयुत्तं च, सिया आसव-
सम्पयुत्तं चेव नो च आसवो, सिया न वत्तब्बं — “आसवो चेव आसव-
सम्पयुत्तं चा” ति पि, “आसवसम्पयुत्तं चेव नो च आसवो” ति पि ।

५६. दसायतना आसवविप्पयुत्तसासवा । द्वायतना सिया 20
आसवविप्पयुत्तसासवा, सिया आसवविप्पयुत्तअनासवा, सिया न वत्तब्बा
— “आसवविप्पयुत्तसासवा” ति पि, “आसवविप्पयुत्तअनासवा”
ति पि ।

(४)

५७. एकादसायतना नो संयोजना । धम्मायतनं सिया संयो-
जनं, सिया नो संयोजनं । 25

५८. दसायतना संयोजनिया । द्वायतना सिया संयोजनिया,
सिया असंयोजनिया ।

५६. दसायतना संयोजनविष्पयुत्ता । द्वायतना सिया संयोजन-
सम्पयुत्ता, सिया संयोजनविष्पयुत्ता ।

६०. दसायतना न वत्तव्वा - “संयोजना चेव संयोजनिया चा”
ति, संयोजनिया चेव नो च संयोजना । मनायतनं न वत्तव्वं - “संयोजनं
५ चेव संयोजनियं चा” ति, सिया संयोजनियं चेव नो च संयोजनं, सिया न
वत्तव्वं - “संयोजनियं चेव नो च संयोजनं” ति । धम्मायतनं सिया
संयोजनं चेव संयोजनियं च, सिया संयोजनियं चेव नो च संयोजनं, सिया
न वत्तव्वं - “संयोजनं चेव संयोजनियं चा” ति पि, “संयोजनियं चेव
नो च संयोजनं” ति पि ।

R 77 10 ६१. दसायतना न वत्तव्वा - “संयोजना चेव संयोजनसम्पयुत्ता
चा” ति पि, “संयोजनसम्पयुत्ता चेव नो च संयोजना” ति पि । मनायतनं
न वत्तव्वं - “संयोजनं चेव संयोजनसम्पयुत्ता चा” ति, सिया संयोजन-
सम्पयुत्तं चेव नो च संयोजनं, सिया न वत्तव्वं - “संयोजनसम्पयुत्तं चेव
नो च संयोजनं” ति । धम्मायतनं सिया संयोजनं चेव संयोजनसम्पयुत्तं
15 च, सिया संयोजनसम्पयुत्तं चेव नो च संयोजनं, सिया न वत्तव्वं - “संयो-
जनं चेव संयोजनसम्पयुत्तं चा” ति पि, “संयोजनसम्पयुत्तं चेव नो च
संयोजनं” ति पि ।

B. 79 20 ६२. दसायतना संयोजनविष्पयुत्तसंयोजनिया । द्वायतना
सिया संयोजनविष्पयुत्तसंयोजनिया, सिया संयोजनविष्पयुत्तसंयोजनिया,
सिया न वत्तव्वा - “संयोजनविष्पयुत्तसंयोजनिया” ति पि, “संयोजन-
विष्पयुत्तसंयोजनिया” ति पि ।

(५)

६३. एकादसायतना नो गन्था । धम्मायतनं सिया गन्थो,
सिया नो गन्थो ।

६४ दसायतना गन्थनिया । द्वायतना सिया गन्थनिया, सिया
25 अगन्थनिया ।

६५. दसायतना गन्थविष्पयुत्ता । द्वायतना सिया गन्थसम्प-
युत्ता, सिया गन्थविष्पयुत्ता ।

६६. दसायतना न वत्तव्वा - “गन्था चेव गन्थनिया चा” ति,

गन्थनिया चेव नो च गन्थो । मनायतनं न वत्तब्बं — “गन्थो चेव गन्थनियं चा” ति, सिया गन्थनियं चेव नो च गन्थो, सिया न वत्तब्बं — “गन्थनियं चेव नो च गन्थो” ति । धम्मायतनं सिया गन्थो चेव गन्थनियं च, सिया गन्थनियं चेव नो च गन्थो, सिया न वत्तब्बं — “गन्थो चेव गन्थनियं चा” ति पि, “गन्थनियं चेव नो च गन्थो” ति पि । 5

६७. दसायतना न वत्तब्बा — “गन्था चेव गन्थसम्पयुत्ता चा” ति पि, “गन्थसम्पयुत्ता चेव नो च गन्था” ति पि । मनायतनं न वत्तब्बं — “गन्थो चेव गन्थसम्पयुत्तं चा” ति, सिया गन्थसम्पयुत्तं चेव नो च गन्थो, सिया न वत्तब्बं — “गन्थसम्पयुत्तं चेव नो च गन्थो” ति । धम्मायतनं सिया गन्थो चेव गन्थसम्पयुत्तं च, सिया गन्थसम्पयुत्तं चेव नो च गन्थो, 10 सिया न वत्तब्बं — “गन्थो चेव गन्थसम्पयुत्तं चा” ति पि, “गन्थसम्पयुत्तं चेव नो च गन्थो” ति पि ।

६८ दसायतना गन्थविप्पयुत्तगन्थनिया । द्वायतना सिया गन्थविप्पयुत्तगन्थनिया, सिया गन्थविप्पयुत्तगन्थनिया, सिया न वत्तब्बा — “गन्थविप्पयुत्तगन्थनिया” ति पि, “गन्थविप्पयुत्तगन्थनिया” ति पि । 15

(६-८)

६९. एकादसायतना नो ओघा पे० नो योगा पे०.. नो नीवरणा । धम्मायतनं सिया नीवरणं, सिया नो नीवरणं ।

७०. दसायतना नीवरणिया । द्वायतना सिया नीवरणिया, 20 सिया अनीवरणिया । R. 73

७१ दसायतना नीवरणविप्पयुत्ता । द्वायतना सिया नीवरण- 20 सम्पयुत्ता, सिया नीवरणविप्पयुत्ता ।

७२. दसायतना न वत्तब्बा — “नीवरणा चेव नीवरणिया चा” ति, नीवरणिया चेव नो च नीवरणा । मनायतनं न वत्तब्बं — “नीवरणं चेव नीवरणियं चा” ति, सिया नीवरणियं चेव नो च नीवरणं, सिया न वत्तब्बं — “नीवरणियं चेव नो च नीवरणं” ति । धम्मायतनं सिया 25 नीवरणं चेव नीवरणियं च, सिया नीवरणियं चेव नो च नीवरणं, सिया न वत्तब्बं — “नीवरणं चेव नीवरणियं चा” ति पि, “नीवरणियं चेव नो च नीवरणं” ति पि । B 80

७३. दसायतना न वत्तव्वा — “नीवरणा चेव नीवरणसम्पयुत्ता चा” ति पि, “नीवरणसम्पयुत्ता चेव नो च नीवरणा” ति पि । मनायतनं न वत्तव्वं — “नीवरणं चेव नीवरणसम्पयुत्तं चा” ति, सिया नीवरणसम्पयुत्तं चेव नो च नीवरणं, सिया न वत्तव्वं — “नीवरणसम्पयुत्तं चेव नो च नीवरणं” ति । धम्मायतनं सिया नीवरणं चेव नीवरणसम्पयुत्तं च, सिया नीवरणसम्पयुत्तं चेव नो च नीवरणं, सिया न वत्तव्वं — “नीवरणं चेव नीवरणसम्पयुत्तं चा” ति पि, “नीवरणसम्पयुत्तं चेव नो च नीवरणं” ति पि ।

७४. दसायतना नीवरणविप्पयुत्तनीवरणिया । द्वायतना सिया नीवरणविप्पयुत्तनीवरणिया, सिया नीवरणविप्पयुत्तअनीवरणिया, सिया न वत्तव्वा — “नीवरणविप्पयुत्तनीवरणिया” ति पि, “नीवरणविप्पयुत्तअनीवरणिया” ति पि ।

(६)

७५. एकादसायतना नो परामासा । धम्मायतनं सिया परामासो, सिया नो परामासो ।

७६. दसायतना परामट्ठा । द्वायतना सिया परामट्ठा, सिया अपरामट्ठा ।

७७. दसायतना परामासविप्पयुत्ता । मनायतनं सिया परामाससम्पयुत्तं, सिया परामासविप्पयुत्तं । धम्मायतनं सिया परामाससम्पयुत्तं, सिया परामासविप्पयुत्तं, सिया न वत्तव्वं — “परामाससम्पयुत्तं” ति पि, “परामासविप्पयुत्तं” ति पि ।

७८. दसायतना न वत्तव्वा — “परामासा चेव परामट्ठा चा” ति, “परामट्ठा चेव नो च परामासा” । मनायतनं न वत्तव्वं — “परामासो चेव परामट्ठं चा” ति, सिया परामट्ठं चेव नो च परामासो, सिया न वत्तव्वं — “परामट्ठं चेव नो च परामासो” ति । धम्मायतनं सिया परामासो चेव परामट्ठं च, सिया परामट्ठं चेव नो च परामासो, सिया न वत्तव्वं — “परामासो चेव परामट्ठं चा” ति पि, “परामट्ठं चेव नो च परामासो” ति पि ।

७९. दसायतना परामासविप्पयुत्तपरामट्ठा । द्वायतना सिया

परामासविष्ययुत्तपरामद्धा, सिया परामासविष्ययुत्तअपरामद्धा, सिया न वत्तब्बा - “परामासविष्ययुत्तपरामद्धा” ति पि, “परामासविष्ययुत्त-अपरामद्धा” ति पि ।

R 79

(१०)

८० दसायतना अनारम्मणा । मनायतन सारम्मण । धम्मा-
यतन सिया सारम्मण, सिया अनारम्मण ।

5
2

८१ मनायतन चित्त । एकादसायतना नो चित्ता ।

८२ एकादसायतना अचेतसिका । धम्मायतन सिया चेत-
सिक, सिया अचेतसिक ।

८३ दसायतना चित्तविष्ययुत्ता । धम्मायतन सिया चित्त-
सम्पयुत्त, सिया चित्तविष्ययुत्त । मनायतन न वत्तब्ब - “चित्तेन
सम्पयुत्त” ति पि, “चित्तेन विष्ययुत्त” ति पि ।

10
11 B 81

८४ दसायतना^१ चित्तविससद्धा । धम्मायतन सिया चित्त-
ससद्ध, सिया चित्तविससद्ध । मनायतन न वत्तब्ब - “चित्तेन ससद्ध”
ति पि, “चित्तेन विससद्ध” ति पि ।

८५ द्वायतना नो चित्तसमुद्धाना । द्वायतना सिया चित्त-
समुद्धाना, सिया नो चित्तसमुद्धाना ।

15

८६ एकादसायतना नो चित्तसहभुनो । धम्मायतन सिया
चित्तसहभू, सिया नो चित्तसहभू ।

11

८७ एकादसायतना नो चित्तानुपरिवत्तिनो । धम्मायतन
सिया चित्तानुपरिवत्ति, सिया नो चित्तानुपरिवत्ति ।

20

८८ एकादसायतना नो चित्तससद्धसमुद्धाना । धम्मायतन
सिया चित्तससद्धसमुद्धान, सिया नो चित्तससद्धसमुद्धान ।

८९ एकादसायतना नो चित्तससद्धसमुद्धानसहभुनो । धम्मा-
यतन सिया चित्तससद्धसमुद्धानसहभू, सिया नो चित्तससद्धसमुद्धानसहभू ।

९० एकादसायतना नो चित्तससद्धसमुद्धानानुपरिवत्तिनो ।
धम्मायतन सिया चित्तससद्धसमुद्धानानुपरिवत्ति, सिया नो चित्तससद्ध-
समुद्धानानुपरिवत्ति ।

25

(११)

६१. छायायतना अञ्जत्तिका । छायायतना बाहिरा ।

६२. नवायतना उपादा । द्वायतना नो उपादा । धम्मा-
यतनं सिया उपादा, सिया नो उपादा ।६३. पञ्चायतना उपादिन्ना । सहायतनं अनुपादिन्नं । छाया-
५ तना सिया उपादिन्ना, सिया अनुपादिन्ना ।६४. एकादसायतना नो उपादाना । धम्मायतनं सिया उपा-
दानं, सिया नो उपादानं ।६५. दसायतना उपादानिया । द्वायतना सिया उपादानिया,
सिया अनुपादानिया ।६६. दसायतना उपादानविप्पयुत्ता । द्वायतना सिया उपा-
दानसम्पयुत्ता, सिया उपादानविप्पयुत्ता ।६७. दसायतना न वत्तब्बा - "उपादाना चेव उपादानिया
चा" ति, उपादानिया चेव नो च उपादाना । मनायतनं न वत्तब्बं -
"उपादानं चेव उपादानियं चा" ति, सिया उपादानियं चेव नो च उपादानं,
६ सिया न वत्तब्बं - "उपादानियं चेव नो च उपादानं" ति । धम्मायतनं
१५ सिया उपादानं चेव उपादानियं च, सिया उपादानियं चेव नो च उपादानं,
सिया न वत्तब्बं - "उपादानं चेव उपादानियं चा" ति पि, "उपादानियं
चेव नो च उपादानं" ति पि ।६८. दसायतना न वत्तब्बा - "उपादाना चेव उपादानसम्प-
२० युत्ता चा" ति पि, "उपादानसम्पयुत्ता चेव नो च उपादाना" ति
पि । मनायतनं न वत्तब्बं - "उपादानियं" चेव उपादानसम्पयुत्तं
चा" ति, सिया उपादानसम्पयुत्तं चेव नो च उपादानं, सिया न
वत्तब्बं - "उपादानसम्पयुत्तं चेव नो च उपादानं" ति । धम्मायतनं
सिया उपादानं चेव उपादानसम्पयुत्तं च, सिया उपादानसम्पयुत्तं चेव
नो च उपादानं, सिया न वत्तब्बं - "उपादानं चेव उपादानसम्पयुत्तं
चा" ति पि, "उपादानसम्पयुत्तं चेव नो च उपादानं" ति पि ।

६९. दसायतना उपादानविप्पयुत्तउपादानिया । द्वायतना

सिया उपादानसम्पयुत्तउपादानिया', सिया उपादानविष्पयुत्तअनुपादानिया, सिया न वत्तव्वा - "उपादानविष्पयुत्तउपादानिया" ति पि, "उपादानविष्पयुत्तअनुपादानिया" ति पि ।

(१२)

१००. एकादसायतना नो किलेसा । धम्मायतनं सिया किलेसो, सिया नो किलेसो ।

१०१. दसायतना सङ्किलेसिका । द्वायतना सिया सङ्किलेसिका, सिया असङ्किलेसिका ।

१०२. दसायतना असङ्किलिट्ठा । द्वायतना सिया सङ्किलिट्ठा, सिया असङ्किलिट्ठा ।

१०३. दसायतना किलेसविष्पयुत्ता । द्वायतना सिया किलेस- 10 सम्पयुत्ता, सिया किलेसविष्पयुत्ता ।

१०४. दसायतना न वत्तव्वा - "किलेसा चेव सङ्किलेसिका चा" ति, "सङ्किलेसिका चेव नो च किलेसा" । मनायतनं न वत्तव्वं - "किलेसो चेव सङ्किलेसिकं चा" ति, सिया सङ्किलेसिकं चेव नो च किलेसो, सिया न वत्तव्वं - "सङ्किलेसिकं चेव नो च किलेसो" ति । धम्मायतनं 15 सिया किलेसो चेव सङ्किलेसिकं च, सिया सङ्किलेसिकं चेव नो च किलेसो, सिया न वत्तव्वं - "किलेसो चेव सङ्किलेसिकं चा" ति पि, "सङ्किलेसिकं चेव नो च किलेसो" ति पि ।

१०५. दसायतना न वत्तव्वा - "किलेसा चेव सङ्किलिट्ठा चा" ति पि, "सङ्किलिट्ठा चेव नो च किलेसा" ति पि । मनायतनं न वत्तव्वं - 20 "किलेसो चेव सङ्किलिट्ठं चा" ति, सिया सङ्किलिट्ठं चेव नो च किलेसो, सिया न वत्तव्वं - "सङ्किलिट्ठं चेव नो च किलेसो" ति । धम्मायतनं सिया किलेसो चेव सङ्किलिट्ठं च, सिया सङ्किलिट्ठं चेव नो च किलेसो, सिया न वत्तव्वं - "किलेसो चेव सङ्किलिट्ठं चा" ति पि, "सङ्किलिट्ठं चेव नो च किलेसो" ति पि ।

१०६. दसायतना न वत्तव्वा - "किलेसा चेव किलेससम्पयुत्ता चा" ति पि, "किलेससम्पयुत्ता चेव नो च किलेसा" ति पि । मनायतनं

न वत्तब्बं - “किलेसो चेव किलेससम्पयुत्तं चा” ति, सिया किलेससम्पयुत्तं
चेव नो च किलेसो, सिया न वत्तब्बं - “किलेससम्पयुत्तं चेव नो च
किलेसो” ति । धम्मायतनं सिया किलेसो चेव किलेससम्पयुत्तं च,
सिया किलेससम्पयुत्तं चेव नो च किलेसो, सिया न वत्तब्बं - “किलेसो
B. 83 5 चेव किलेससम्पयुत्तं चा” ति पि, “किलेससम्पयुत्तं चेव नो च किलेसो”
ति पि ।

१०७. दसायतना किलेसविप्पयुत्तसङ्किलेसिका । द्वायतना सिया
R. 81 किलेसविप्पयुत्तसङ्किलेसिका, सिया किलेसविप्पयुत्तसङ्किलेसिका,
सिया न वत्तब्बा - “किलेसविप्पयुत्तसङ्किलेसिका” ति पि, “किलेस-
10 विप्पयुत्तसङ्किलेसिका” ति पि ।

(१३)

१०८. दसायतना न दस्सनेन पहातब्बा । द्वायतना सिया
दस्सनेन पहातब्बा, सिया न दस्सनेन पहातब्बा ।

१०९. दसायतना न भावनाय पहातब्बा । द्वायतना सिया
भावनाय पहातब्बा, सिया न भावनाय पहातब्बा ।

११०. दसायतना न दस्सनेन पहातब्बहेतुका । द्वायतना सिया
दस्सनेन पहातब्बहेतुका, सिया न दस्सनेन पहातब्बहेतुका ।

१११. दसायतना न भावनाय पहातब्बहेतुका । द्वायतना सिया
भावनाय पहातब्बहेतुका, सिया न भावनाय पहातब्बहेतुका ।

११२. दसायतना अवितक्का । द्वायतना सिया सवितक्का,
20 सिया अवितक्का ।

११३. दसायतना अविचारा । द्वायतना सिया सविचारा,
सिया अविचारा ।

११४. दसायतना अप्पीतिका । द्वायतना सिया सप्पीतिका,
सिया अप्पीतिका ।

११५. दसायतना न पीतिसहगता । द्वायतना सिया पीति-
सहगता, सिया न पीतिसहगता ।

११६. दसायतना न सुखसहगता । द्वायतना सिया सुख-
सहगता, सिया न सुखसहगता ।

११७. दसायतना न उपेक्षासहगता । द्वायतना सिया उपेक्षा-
सहगता, सिया न उपेक्षासहगता ।

११८. दसायतना कामावचरा । द्वायतना सिया कामावचरा,
सिया न कामावचरा ।

११९. दसायतना न रूपावचरा । द्वायतना सिया रूपावचरा, ५
सिया न रूपावचरा ।

१२०. दसायतना न अरूपावचरा । द्वायतना सिया अरूपा-
वचरा, सिया न अरूपावचरा ।

१२१. दसायतना परियापन्ना । द्वायतना सिया परियापन्ना,
सिया अपरियापन्ना । १०

१२२. दसायतना अनिय्यानिका । द्वायतना सिया निय्यानिका,
सिया अनिय्यानिका ।

१२३. दसायतना अनियता । द्वायतना सिया नियता, सिया
अनियता ।

१२४. दसायतना सञ्जतरा । द्वायतना सिया सञ्जतरा, सिया १५
अनुत्तरा ।

१२५. दसायतना अरणा । द्वायतना सिया सरणा, सिया
अरणा ति ।

पञ्हापुच्छकं ।

आयतनविभङ्गो निवृत्तो ।

३. धातुविभङ्गो

§ १. सुतन्तभाजनीयं

१. पथवीधातु आदि

१. छ धातुयो - पथवीधातु, आपोधातु, तेजोधातु, वायोधातु, आकासधातु, विज्ज्ञाणधातु ।

२. तत्थ कतमा पथवीधातु ?

पथवीधातुद्वयं - अत्थि अज्जत्तिका, अत्थि वाहिरा ।

तत्थ कतमा अज्जत्तिका पथवीधातु ?

यं अज्जत्तं पच्चत्तं कक्खळं खरिगतं कक्खळत्तं कक्खळभावो अज्जत्तं उपादिन्नं, सेय्यथीदं^१ - केसा लोमा नखा दन्ता तथो भंसं न्हाह^२ अट्ठि^३ अट्ठिमिज्जं^४ वक्कं हृदय यकनं किलोमकं पिहकं पप्फासं अन्तं अन्तगुणं उदरियं करीसं, यं वा पनज्जं^५ पि अत्थि अज्जत्तं पच्चत्तं कक्खळं खरिगतं कक्खळत्तं कक्खळभावो अज्जत्तं उपादिन्नं - अयं वुच्चति 'अज्जत्तिका पथवीधातु' ।

तत्थ कतमा वाहिरा पथवीधातु ?

यं वाहिरं कक्खळं खरिगतं कक्खळत्तं कक्खळभावो वहिद्धा अनुपादिन्नं, सेय्यथीदं - अयो लोहं तिपु सीसं सज्जं^६ मुत्ता मणि वेळुरियो सङ्खो सिला पवाळं^७ रजतं जातरूपं लोहितज्जो^८ मसारगल्ल तिणं कट्ठं सक्खरा कठलं^९ भूमि पासाणो पव्वतो, यं वा पनज्जं^५ पि अत्थि वाहिरं कक्खळं खरिगतं कक्खळत्तं कक्खळभावो वहिद्धा अनुपादिन्नं - अयं वुच्चति 'वाहिरा पथवीधातु' ।

१ सेय्यथिद - म०, एवमुपरि पि । २ न्हाह - सी०, न्हाह - स्या०, रो० ।

३ अट्ठि - स्या०, रो० । ४ अट्ठिमिज्जा - सी०, रो० । ५ सज्ज - स्या०, रो० ।

६ पवाळ - सी० । ७ लोहितज्जो - स्या० । ८ कयला - स्या०, रो० ।

या च अज्ज्ञत्तिका पयवीधातु या च बाहिरा पयवीधातु,
तदेकज्ज्ञं अभिसञ्जूहत्वा अभिसहिपित्वा - अयं वुच्चति
“पयवीधातु” ।

३. तत्तय कतमा आपोधातु ?

R. P. 1

आपोधातुद्वयं - अत्यि अज्ज्ञत्तिका, अत्यि बाहिरा ।

5

तत्तय कतमा अज्ज्ञत्तिका आपोधातु ?

यं अज्ज्ञत्तं पञ्चत्तं आपो आपोगतं मिनेहो^१ सिनेहगतं^२
बन्धनत्तं रूपस्स अज्ज्ञत्तं उपादिन्नं, सेय्ययीदं - पित्तं
रोम्हं पुब्बो लोहितं सेदो मेदो अस्सु वसा रोद्धो^३
सिङ्घाणिका^४ लमिका मुत्तं, यं वा पनञ्जं पि अत्यि 10
अज्ज्ञत्तं पञ्चत्तं आपो आपोगतं सिनेहो मिनेहगतं
बन्धनत्तं रूपस्स अज्ज्ञत्तं उपादिन्नं - अयं वुच्चति
‘अज्ज्ञत्तिका आपोधातु’ ।

R. 25

तत्तय कतमा बाहिरा आपोधातु ?

यं बाहिरं आपो आपोगतं सिनेहो मिनेहगतं बन्धनत्तं 15
रूपस्स बहिद्धा अनुपादिन्नं, सेय्ययीदं - मूलरसो
सन्धरसो तचरसो पतरसो पुष्करगो फतरगो गीरं
दधि सप्पि^५ नयनीतं तेलं मधु फाणितं भुम्मानि वा
उदकानि अन्तलिकयानि वा, यं वा पनञ्जं पि अत्यि
बाहिरं आपो आपोगतं मिनेहो सिनेहगतं बन्धनत्तं 20
रूपस्स बहिद्धा अनुपादिन्नं - अयं वुच्चति ‘बाहिरा
आपोधातु’ ।

या च अज्ज्ञत्तिका आपोधातु या च बाहिरा आपोधातु,
तदेकज्ज्ञं अभिसञ्जूहत्वा अभिसहिपित्वा - अयं वुच्चति
“आपोधातु” ।

25

४. तत्तय कतमा तेजोधातु ?

तेजोधातुद्वयं - अत्यि अज्ज्ञत्तिका, अत्यि बाहिरा ।

तत्तय कतमा अज्ज्ञत्तिका तेजोधातु ?

१-१. स्नेहो स्नेहगतं - गी०, ग्या० । २. मेहो - गी०, ग्या०, रो० । ३. सिङ्घा-
निका - गी० । ४. लमी - गी० ।

यं अज्झत्तं पच्चत्तं तेजो तेजोगतं उस्मा उस्मागतं
 उसुमं उसुमगतं अज्झत्तं उपादिन्नं, सेय्यथीदं - येन
 च सन्तप्पति येन च जीरीयति^१ येन च परिडहति^२ येन
 च असितपीतखायितसायितं सम्मा परिणामं गच्छति,
 ५ यं वा पनञ्जं पि अत्थि अज्झत्तं पच्चत्तं तेजो तेजोगतं
 उस्मा उस्मागतं उसुमं उसुमगतं अज्झत्तं उपादिन्नं -
 - अयं वुच्चति 'अज्झत्तिका तेजोधातु' ।

तत्थ कतमा बाहिरा तेजोधातु ?

यं बाहिरं तेजो तेजोगतं उस्मा उस्मागतं उसुमं
 १० उसुमगतं बहिद्धा अनुपादिन्नं, सेय्यथीदं - कट्ठग्गि
 पलासग्गि^३ तिणग्गि गोमयग्गि थुसग्गि सङ्कारग्गि
 इन्दग्गि अग्गिसन्तापो सुरियसन्तापो^४ कट्ठसन्निचय-
 सन्तापो तिणसन्निचयसन्तापो धञ्जसन्निचयसन्तापो
 भण्डसन्निचयसन्तापो^५, यं वा पनञ्जं पि अत्थि बाहिरं
 १५ तेजो तेजोगतं उस्मा उस्मागतं उसुमं उसुमगतं बहिद्धा
 अनुपादिन्नं - अयं वुच्चति 'बाहिरा तेजोधातु' ।

R. 84

या च अज्झत्तिका तेजोधातु या च बाहिरा तेजोधातु, तदेकज्झं
 अभिसञ्ज्झित्वा अभिसङ्खिपित्वा - अयं वुच्चति "तेजोधातु" ।

B. 86

२. तत्थ कतमा वायोधातु ?

२० वायोधातुद्वयं - अत्थि अज्झत्तिका, अत्थि बाहिरा ।

तत्थ कतमा अज्झत्तिका वायोधातु ?

यं अज्झत्तं पच्चत्तं वायो वायोगतं थम्भितत्तं रूपस्स
 अज्झत्तं उपादिन्नं, सेय्यथीदं - उद्धङ्गमा वाता अधोगमा
 २५ वाता कुच्छिसया वाता कोट्ठासया^१ वाता अङ्ग-
 मङ्गानुसारिनो वाता सत्थकवाता खुरकवाता उप्प-
 लकवाता अस्सासो पस्सासो इति^२ वा^३, यं वा पनञ्जं
 पि अत्थि अज्झत्तं पच्चत्तं वायो वायोगतं थम्भितत्तं

१. जीरति - स्या० । २. परिदहति - स्या० । ३. सकळिकग्गि - सी०, सकलिवग्गि
 - स्या० । ४. सुरियसन्तापो - म०, एवमुपरि पि । ५. भस्मासन्निचयसन्तापो - स्या०,
 रो० । ६. कोट्ठसया - स्या०, रो० । ७-७ स्या०, रो० पोत्थोसु नत्थि ।

रूपस्स अज्झत्त उपादिन्न — अयं वुच्चति 'अज्झत्तिका वायोधातु' ।

तत्थ कतमा बाहिरा वायोधातु ?

य बाहिर वायो वायोगतं थम्भितत्तं रूपस्स बहिद्वा अनुपादिन्न, सेय्यथीद — पुरत्थिमा वाता पच्छिमा 5
धाता उत्तरा वाता दक्खिणा वाता सरजा वाता अरजा वाता सीता वाता उण्हा वाता परित्ता वाता अधिमत्ता वाता काळवाता^१ वेरम्भवाता पक्खवाता सुपण्णवाता तालवण्टवाता विधूपनवाता, य वा पनञ्ज पि अत्थि बाहिर वायो वायोगतं थम्भितत्तं रूपस्स बहिद्वा 10
अनुपादिन्न — अयं वुच्चति 'बाहिरा वायोधातु' ।

या च अज्झत्तिका वायोधातु या च बाहिरा वायोधातु, तदेकज्झ अभिसञ्जूहिवा अभिसङ्खिपित्वा — अयं वुच्चति "वायोधातु" ।

६ तत्थ कतमा आकासधातु ?

आकासधातुद्वय — अत्थि अज्झत्तिका, अत्थि बाहिरा । 15

तत्थ कतमा अज्झत्तिका आकासधातु ?

य अज्झत्तं पच्चत्त आकासो आकासगतं अथ अघगतं विवरो विवरगतं असम्फुट्टं मसलोहितेहि अज्झत्त उपादिन्न, सेय्यथीद — वण्णच्छिद्दं नासच्छिद्दं मुखद्वार, येन च असितपीतखायितसायितं अज्झोहरति, यत्थ 20
च असितपीतखायितसायितं सन्तिट्ठति, येन च असितपीतखायितसायितं अधोभागं निक्खमति, य वा पनञ्ज पि अत्थि अज्झत्तं पच्चत्त आकासो आकासगतं अथ अघगतं विवरो विवरगतं असम्फुट्टं मसलोहितेहि अज्झत्त उपादिन्न — अयं वुच्चति 'अज्झत्तिका 25
आकासधातु' ।

तत्थ कतमा बाहिरा आकासधातु ?

य बाहिर आकासो आकासगतं अथ अघगतं विवरो

विवरणं असम्पुष्टं चतूहि महाभूतेहि वहिद्वा अनु-
पादिनं - अयं वुच्चति 'वाहिरा आकासधातु' ।

या च अञ्जत्तिका आकासधातु या च वाहिरा आकासधातु,
तदेकञ्जं अभिसञ्जूहत्वा अभिसह्विपित्वा - अयं वुच्चति "आकास-
5 धातु" ।

७. तत्थ कतमा विज्जाणधातु ?

चक्खुविज्जाणधातु, सोतविज्जाणधातु, घानविज्जाणधातु,
जिह्वाविज्जाणधातु, कायविज्जाणधातु, मनोविज्जाणधातु - अयं
वुच्चति "विज्जाणधातु" ।

10 इमा छ धातुयो ।

२. सुखधातु ... अविज्जाधातु

८. अपरा पि छ धातुयो - सुखधातु, दुक्खधातु, सोमनस्स-
धातु, दोमनस्सधातु, उपेक्खाधातु, अविज्जाधातु ।

९. तत्थ कतमा सुखधातु ?

यं कायिकं सातं कायिकं सुखं कायसम्पस्सजं सातं सुखं वेदयितं
15 कायसम्पस्सजा साता सुखा वेदना - अयं वुच्चति "सुखधातु" ।

१०. तत्थ कतमा दुक्खधातु ?

यं कायिकं असातं कायिकं दुक्खं कायसम्पस्सजं असातं दुक्खं
वेदयितं कायसम्पस्सजा असाता दुक्खा वेदना - अयं वुच्चति "दुक्ख-
धातु" ।

20 ११. तत्थ कतमा सोमनस्सधातु ?

यं चेतसिकं सातं चेतसिकं सुखं चेतोसम्पस्सजं सातं सुखं वेदयितं
चेतोसम्पस्सजा साता मुखा वेदना - अयं वुच्चति "सोमनस्सधातु" ।

१२. तत्थ कतमा दोमनस्सधातु ?

यं चेतसिकं असातं चेतसिकं दुक्खं चेतोसम्पस्सजं असातं दुक्खं
25 वेदयितं चेतोसम्पस्सजा असाता दुक्खा वेदना - अयं वुच्चति
"दोमनस्सधातु" ।

१३. तत्थ कतमा उपेक्खाधातु ?

यं चेतसिकं नेव गात नागातं चेतोसम्पस्सजं अदुक्खमगुतं

वेदयितं चेतोसम्पत्सजा अदुःखमसुखा वेदना — अयं वुच्चति “उपेक्षा-
धातु” ।

१४. तत्थ कतमा अविज्जाधातु ?

यं अज्जाणं अदस्सनं अनभिसमयो अननुवोधो असम्बोधो
अप्पटिवेधो असङ्गाहणा अपरियोगाहणा असमपेक्खना अपच्चवेक्खणा 5
अपच्चक्खकम्मं दुम्मेज्झं वाल्थं असम्पजज्झं मोहो पमोहो सम्मोहो
अविज्जा अविज्जोघो अविज्जायोगो अविज्जानुसयो अविज्जापरियुट्ठानं
अविज्जालङ्घी मोहो अकुसलमूलं — अयं वुच्चति “अविज्जाधातु” ।

B 22

R. 26

इमा छ धातुयो ।

३. कामधातु ... अविहिंसाधातु

१५. अपरा पि छ धातुयो — कामधातु, व्यापादधातु, विहिंसा- 10
धातु, नेक्खम्मधातु, अव्यापादधातु, अविहिंसाधातु ।

१६. तत्थ कतमा कामधातु ?

कामपटिसंयुत्तो तक्को वितक्को सङ्कप्पो अप्पना व्यप्पना चेतसो
अभिनिरोपना मिच्छासङ्कप्पो — अयं वुच्चति कामधातु । हेट्ठतो
अवीचिनिरयं परियन्तं करित्वा उपरितो परनिम्मितवसवती देवे अन्तो 15
करित्वा यं एतस्मि अन्तरे एत्थावचरा एत्थ परियापन्ना एत्थधातु-
आयतना रूपा वेदना सज्जा सहारा विज्जाणं — अयं वुच्चति
“कामधातु” ।

१७. तत्थ कतमा व्यापादधातु ?

व्यापादपटिसंयुत्तो तक्को वितक्को पे० मिच्छासङ्कप्पो — 20
अयं वुच्चति “व्यापादधातु” । वससु वा आधातवत्थूसु चित्तस्सा आधातो
पटिधातो पटिधं पटिविरोधो कोपो पकोपो सम्पकोपो दोसो पदोसो
सम्पदोसो चित्तस्स व्यापत्ति मनोपदोसो कोधो कुज्झना कुज्झितत्तं दोसो
दुस्सना दुस्सितत्तं व्यापत्ति व्यापज्जना विरोधो पटिविरोधो चण्डिककं
असुरोपो अनत्तमनत्ता चित्तस्स — अयं वुच्चति “व्यापादधातु” । 25

१८. तत्थ कतमा विहिंसाधातु ?

१. रूप — स्या०, रो० । २. आधातवत्थूसु — स्या० । ३. दूमना — स्या० ।
४. दूषितत्तं — स्या० । ५. व्यापज्जना व्यापज्जितत्तं — स्या०, रो० ।

... विहिंसापटिसंयुत्तो तक्को वितक्को . पे०... मिच्छासङ्कप्पो - अयं वुच्चति "विहिंसाधातु" । इधेकच्चो पाणिना वा लेङ्गुना वा दण्डेन वा सत्थेन वा रज्जुया वा अञ्जतरञ्जतररेन सत्ते^१ विहेठेति, या एवरूपा हेठना विहेठना हिंसना विहिंसना रोसना विरोसना परूपधातो -
 ५ अयं वुच्चति "विहिंसाधातु" ।

१९. तत्थ कतमा नेक्खम्मधातु ?

नेक्खम्मपटिसंयुत्तो तक्को वितक्को ... पे० .. सम्मासङ्कप्पो - अयं वुच्चति "नेक्खम्मधातु" । सब्बे पि कुसला धम्मा "नेक्खम्मधातु" ।

२०. तत्थ कतमा अव्यापादधातु ?

B 89 10

अव्यापादपटिसंयुत्तो तक्को वितक्को ... पे०... सम्मासङ्कप्पो - अयं वुच्चति "अव्यापादधातु" । या सत्तेसु मेत्ति मेत्तायना, मेत्तापित्तं मेत्ताचेतोविमुत्ति - अयं वुच्चति "अव्यापादधातु" ।

२१. तत्थ कतमा अविहिंसाधातु ?

R. 87

अविहिंसापटिसंयुत्तो तक्को वितक्को सङ्कप्पो अप्पना व्यप्पना
 15 चेतसो अभिनिरुपना सम्मासङ्कप्पो - अयं वुच्चति "अविहिंसाधातु" ।
 या सत्तेसु करुणा^२ करुणायना^३ करुणापित्तं करुणाचेतोविमुत्ति - अयं
 वुच्चति "अविहिंसाधातु" ।

इमा छ धातुयो ।

इति इमानि तीणि छवकानि तदेकज्जं अभिसञ्जुहित्वा अभि-
 20 सङ्घिपित्वा अट्टारस धातुयो होन्ति ।

सुत्तन्तभाजनीयं ।

§ २. अमिधम्मभाजनीयं

२२. अट्टारस धातुयो - चक्खुधातु, रूपधातु, चक्खुविज्जाण-
 धातु, सोतधातु, महधातु, सोतविज्जाणधातु, धानधातु, गन्धधातु,
 धानविज्जाणधातु, जिह्वाधातु, रसधातु, जिह्वाविज्जाणधातु,
 कायधातु, फोद्व्वधातु, कायविज्जाणधातु, मनोधातु, धम्मधातु, मनो-
 २३ विज्जाणधातु ।

२३ तत्थ कतमा चागुधातु ?

य चक्खु चतुन्न महाभूतान उपादाय पसादो पे० मुञ्जो
गामो पेसो - अय वुच्चति "चक्खुधातु" ।

२४ तत्थ कतमा रूपधातु ?

य रूप चतुन्न महाभूतान उपादाय वण्णनिभा पे० रूपधातु ५
पेसा - अय वुच्चति "रूपधातु" ।

२५ तत्थ कतमा चक्खुविज्जाणधातु ?

चक्खु च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चित्त मनो मानस हृदय
पण्डर मनो मनायतन मनिन्द्रिय विज्जाण विज्जाणक्खन्धो तज्जा-
चक्खुविज्जाणधातु - अय वुच्चति "चक्खुविज्जाणधातु" । 10

२६ तत्थ कतमा सोतधातु ?

॥ २०

य सोत चतुन्न महाभूतान उपादाय पसादो पे० मुञ्जो
गामो पेसो - अय वुच्चति "सोतधातु" ।

२७ तत्थ कतमा सहधातु ?

यो सहो चतुन्न महाभूतान उपादाय अनिदस्सनो सप्पटिघो 15
पे० सहधातु पेसा - अय वुच्चति "सहधातु" ।

२८ तत्थ कतमा सोतविज्जाणधातु ?

सोत च पटिच्च सहे च उप्पज्जति चित्त मनो मानस हृदय पण्डर
मनो मनायतन मनिन्द्रिय विज्जाण विज्जाणक्खन्धो तज्जासोत-
विज्जाणधातु - अय वुच्चति "सोतविज्जाणधातु" । 20

२९ तत्थ कतमा धानधातु ?

य धान चतुन्न महाभूतान उपादाय पसादो पे० मुञ्जो ॥ २१
गामो पेसो - अय वुच्चति "धानधातु" ।

३० तत्थ कतमा गन्धधातु ?

यो गन्धो चतुन्न महाभूतान उपादाय अनिदस्सनो सप्पटिघो 25
पे० गन्धधातु पेसा - अय वुच्चति "गन्धधातु" ।

३१ तत्थ कतमा धानविज्जाणधातु ?

धान च पटिच्च गन्धे च उप्पज्जति चित्त मनो मानस हृदय

पण्डरं मनो मनायतनं मनिन्द्रियं विञ्जाणं विञ्जाणक्खन्धो तज्जा-
धानविञ्जाणधातु – अयं वुच्चति “धानविञ्जाणधातु” ।

३२. तत्थ कतमा जिह्वाधातु ?

या जिह्वा चतुन्नं महाभूतानं उपादाय पसादो ... पे०... सुञ्जो
५ गामो पेसो – अयं वुच्चति “जिह्वाधातु” ।

३३. तत्थ कतमा रसधातु ?

यो रसो चतुन्नं महाभूतानं उपादाय अनिदस्सनो सप्पटिघो
... पे०... रसधातु पेसा – अयं वुच्चति “रसधातु” ।

३४. तत्थ कतमा जिह्वाविञ्जाणधातु ?

१० जिह्वं च पटिच्च रसे च उप्पज्जति चित्तं मनो मानसं हृदयं
पण्डरं मनो मनायतनं मनिन्द्रियं विञ्जाणं विञ्जाणक्खन्धो तज्जा-
जिह्वाविञ्जाणधातु – अयं वुच्चति “जिह्वाविञ्जाणधातु” ।

३५. तत्थ कतमा कायधातु ?

यो कायो चतुन्नं महाभूतानं उपादाय पसादो ... पे०... सुञ्जो
१५ गामो पेसो – अयं वुच्चति “कायधातु” ।

३६. तत्थ कतमा फोट्ठव्वधातु ?

पथवीधातु ... पे०... फोट्ठव्वधातु पेसा – अयं वुच्चति “फोट्ठव्व-
धातु” ।

३७. तत्थ कतमा कायविञ्जाणधातु ?

२० कायं च पटिच्च फोट्ठव्वे च उप्पज्जति चित्तं मनो मानसं हृदयं
पण्डरं मनो मनायतनं मनिन्द्रियं विञ्जाणं विञ्जाणक्खन्धो तज्जा-
कायविञ्जाणधातु – अयं वुच्चति “कायविञ्जाणधातु” ।

३८. तत्थ कतमा मनोधातु ?

चक्खुविञ्जाणधातुया उप्पज्जित्वा निरुद्धसमनन्तरा उप्पज्जति
२५ चित्तं मनो मानसं हृदयं पण्डरं मनो मनायतनं मनिन्द्रियं विञ्जाणं
विञ्जाणक्खन्धो तज्जामनोधातु; सोतविञ्जाणधातुया ... पे०... धान-
विञ्जाणधातुया ... पे०... जिह्वाविञ्जाणधातुया ... पे०... काय-
विञ्जाणधातुया उप्पज्जित्वा निरुद्धसमनन्तरा उप्पज्जति चित्तं मनो
मानसं हृदयं पण्डरं मनो मनायतनं मनिन्द्रियं विञ्जाणं विञ्जाण-

यस्तन्धो तज्जामनोधातु सञ्जवम्भेसु वा पन पठमममग्राहारो उप्पज्जति^१
 नित्त मनो मानम हृदय पण्डर मनो मनायत्तन भनिन्द्रिय विञ्जाण
 विञ्जाणक्खन्धो तज्जामनोधातु^२ - अय वुच्चति "मनोधातु" ।

३६ तत्थ कतमा धम्मधातु ?

वेदनाक्खन्धो, सञ्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो, य च एष अग्नि- 5
 दस्सिनअप्पटिघ धम्मायत्तनपरियापन्न, असङ्खता च धातु ।

(१) तत्थ कतमो वेदनाक्खन्धो ?

एकविधेन वेदनाक्खन्धो - फस्मसम्पयुत्तो ।

दुविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि सहेतुको, अत्थि
 अहेतुको । 10

तिविधेन वेदनाक्खन्धो - अत्थि कुसलो, अत्थि
 अकुसलो, अत्थि अव्याकतो पे० एव दसविधेन
 वेदनाक्खन्धो पे० एव बहुविधेन वेदना-
 क्खन्धो । अय वुच्चति "वेदनाक्खन्धो" ।

(२) तत्थ कतमो सञ्जाक्खन्धो ?

15

एकविधेन सञ्जाक्खन्धो - फस्मसम्पयुत्तो ।

दुविधेन सञ्जाक्खन्धो - अत्थि सहेतुको, अत्थि
 अहेतुको ।

तिविधेन सञ्जाक्खन्धो - अत्थि कुसलो, अत्थि
 अकुसलो, अत्थि अव्याकतो पे० एव दसविधेन 20
 सञ्जाक्खन्धो पे० एव बहुविधेन सञ्जा-
 क्खन्धो । अय वुच्चति "सञ्जाक्खन्धो" ।

(३) तत्थ कतमो सङ्खारक्खन्धो ?

एकविधेन सङ्खारक्खन्धो - चित्तमम्पयुत्तो ।

दुविधेन सङ्खारक्खन्धो - अत्थि हेतु, अत्थि अहेतु^३ । 25

तिविधेन सङ्खारक्खन्धो - अत्थि कुसलो, अत्थि
 अकुसलो, अत्थि अव्याकतो पे० एव दसविधेन
 सङ्खारक्खन्धो पे० एव बहुविधेन सङ्खार-
 क्खन्धो - अय वुच्चति "सङ्खारक्खन्धो" ।

(४) तत्थ कतमं रूपं अनिदस्सनअप्पटिघं धम्मायतन-
परियापन्नं ?

इत्थिन्द्रियं ... पे०... कवळीकारो आहारो - इदं
बुच्चति रूपं "अनिदस्सनअप्पटिघं धम्मायतन-
परियापन्नं" ।

5

(५) तत्थ कतमा असह्वता धातु ?

रागक्खयो, दोसक्खयो, मोहक्खयो - अयं बुच्चति
"असह्वता धातु" ।

अयं बुच्चति "धम्मधातु" ।

10

४०. तत्थ कतमा मनोविञ्जाणधातु ?

चक्खुविञ्जाणधातुया उप्पज्जित्वा निरुद्धसमनन्तरा उप्पज्जति
मनोधातु, मनोधातुया उप्पज्जित्वा^१ निरुद्धसमनन्तरा उप्पज्जति चित्तं
मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविञ्जाणधातु; सोतविञ्जाणधातुया
... पे०... धानविञ्जाणधातुया ... पे०... जिह्वाविञ्जाणधातुया ... पे०...

R. 90

III कायविञ्जाणधातुया उप्पज्जित्वा निरुद्धसमनन्तरा उप्पज्जति मनोधातु,
मनोधातुया पि उप्पज्जित्वा निरुद्धसमनन्तरा उप्पज्जति चित्तं मनो मानसं
... पे०... तज्जामनोविञ्जाणधातु मनं च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति
चित्तं मनो मानसं हृदयं पण्डरं मनो मनायतनं मनिन्द्रियं विञ्जाणं
विञ्जाणक्खन्धो तज्जामनोविञ्जाणधातु - अयं बुच्चति "मनो-
विञ्जाणधातु" ।

20

अभिधम्मभाजनीयं ।

३. पट्हापुच्छकं

४१. अट्टारस धातुयो - चक्खुधातु, रूपधातु, चक्खुविञ्जाण-
धातु, सोतधातु, सहधातु, सोतविञ्जाणधातु, धानधातु, गन्धधातु, धान-
विञ्जाणधातु, जिह्वाधातु, रसधातु, जिह्वाविञ्जाणधातु, कायधातु,
फोटुब्बधातु, कायविञ्जाणधातु, मनोधातु, धम्मधातु, मनोविञ्जाणधातु ।

25

४२. अट्टारसन्नं धातूनं कति कुसला, कति अकुसला, कति
अव्याक्ता ... पे०... कति सरणा, कति अरणा ?

१. च धातु - सी० । २. पि उप्पज्जित्वा - सी०, स्या०, रो० ।

१. तिकमातिधानुपक्रमेण

४३. सोऽस्य धातुयो अव्याकता । द्वे धातुयो सिया कुसला, सिया अकुसला, सिया अव्याकता ।

॥ ९३

४४ दस धातुयो न वत्तव्वा - "सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता" ति पि, "दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्ता" ति पि, "अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता" ति पि । पञ्च धातुयो अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता । ५ कायविञ्जाणधातु सिया सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता, सिया दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्ता । मनोविञ्जाणधातु सिया सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता, सिया दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्ता, सिया अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता । धम्मधातु सिया सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता, सिया दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्ता, सिया अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता, सिया न वत्तव्वा - ॥ "सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता" ति पि, "दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्ता" ति पि, "अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता" ति पि ।

४५ दस धातुयो नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मा । पञ्च धातुयो विपाका । मनोधातु सिया विपाका, सिया नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मा । द्वे धातुयो सिया विपाका, सिया विपाकधम्मधम्मा, सिया नेव- १५ विपाकनविपाकधम्मधम्मा ।

२१

४६ दस धातुयो उपादिश्रुपादानिया । श्रुधातु अनुपादिश्रुपादानिया । पञ्च धातुयो सिया उपादिश्रुपादानिया, सिया अनुपादिश्रुपादानिया । द्वे धातुयो सिया उपादिश्रुपादानिया, सिया अनुपादिश्रुपादानिया, सिया अनुपादिश्रुपादानिया । २०

४७ सोऽस्य धातुयो असङ्किलिट्ठसङ्किलेसिका । द्वे धातुयो सिया सङ्किलिट्ठसङ्किलेसिका, सिया असङ्किलिट्ठसङ्किलेसिका, सिया असङ्किलिट्ठसङ्किलेसिका ।

४८ पन्नरस धातुयो अवितक्कअविचारा । मनोधातु सवितक्कसविचारा । मनोविञ्जाणधातु सिया सवितक्कसविचारा, सिया अवितक्कविचारमत्ता, सिया अवितक्कअविचारा । धम्मधातु सिया सवितक्कसविचारा, सिया अवितक्कविचारमत्ता, सिया अवितक्कअविचारा, सिया न वत्तव्वा - "सवितक्कसविचारा" ति पि, "अवितक्कविचारमत्ता" ति पि, "अवितक्कअविचारा" ति पि ।

२५

B. 94

४६. दस धातुयो न वत्तव्वा - "पीतिसहगता" ति पि, "सुख-
सहगता" ति पि, "उपेक्खासहगता" ति पि । पञ्च धातुयो उपेक्खा-
सहगता । कायविञ्जाणधातु न पीतिसहगता, सिया सुखसहगता, न
उपेक्खासहगता, सिया न वत्तव्वा - "सुखसहगता" ति । द्वे धातुयो
5 सिया पीतिसहगता, सिया सुखसहगता, सिया उपेक्खासहगता, सिया न
वत्तव्वा - "पीतिसहगता" ति पि, "सुखसहगता" ति पि, "उपेक्खा-
सहगता" ति पि ।

५०. सोळस धातुयो नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वा । द्वे
धातुयो सिया दस्सनेन पहातव्वा, सिया भावनाय पहातव्वा, सिया नेव
10 दस्सनेन न भावनाय पहातव्वा ।

५१. सोळस धातुयो नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वहेतुका ।
द्वे धातुयो सिया दस्सनेन पहातव्वहेतुका, सिया भावनाय पहातव्वहेतुका,
सिया नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वहेतुका ।

५२. सोळस धातुयो नेवाचयगामिनापचयगामिनो । द्वे धातुयो
15 सिया आचयगामिनो, सिया अपचयगामिनो, सिया नेवाचयगामि-
नापचयगामिनो ।

५३. सोळस धातुयो नेवसेक्खनासेक्खा । द्वे धातुयो सिया
सेक्खा, सिया असेक्खा, सिया नेवसेक्खनासेक्खा ।

५४. सोळस धातुयो परित्ता । द्वे धातुयो सिया परित्ता, सिया
20 महगता, सिया अप्पमाणा ।

५५. दस धातुयो अनारम्मणा । छ धातुयो परित्तारम्मणा ।
द्वे धातुयो सिया परित्तारम्मणा, सिया महगतारम्मणा, सिया अप्पमाणा-
रम्मणा, सिया न वत्तव्वा - "परित्तारम्मणा" ति पि, "महगतारम्मणा"
ति पि, "अप्पमाणारम्मणा" ति पि ।

५६. सोळस धातुयो मज्झिमा । द्वे धातुयो सिया हीना, मिया
25 मज्झिमा, सिया पणीता ।

५७. सोळस धातुयो अनियता । द्वे धातुयो सिया मिच्छन्त-
नियता, मिया गम्मतनियता, मिया अनियता ।

५८. दस धातुयो अनारम्मणा । छ धातुयो न वत्तव्वा -

R 92

“मग्नारम्मणा” ति पि, “मग्गहेतुका” ति पि, “मग्गाधिपतिनो” ति पि ।
 द्वे धातुयो सिया मग्नारम्मणा, सिया मग्गहेतुका, सिया मग्गाधिपतिनो,
 सिया न वत्तव्वा — “मग्नारम्मणा” ति पि, “मग्गहेतुका” ति पि, “मग्गा-
 धिपतिनो” ति पि ।

५९. दस धातुयो सिया उप्पन्ना, सिया उप्पादिनो, सिया^१ न ५
 वत्तव्वा — “अनुप्पन्ना” ति । सद्धातु सिया उप्पन्ना, सिया अनुप्पन्ना,
 सिया^१ न वत्तव्वा — “उप्पादिनी” ति । छ धातुयो सिया उप्पन्ना, सिया
 अनुप्पन्ना, सिया उप्पादिनो । धम्मधातु सिया उप्पन्ना, सिया अनुप्पन्ना,
 सिया उप्पादिनी, सिया न वत्तव्वा — “उप्पन्ना” ति पि, “अनुप्पन्ना” ति
 पि, “उप्पादिनी” ति पि ।

10

६०. सत्तरस धातुयो सिया अतीता, सिया अनागता, सिया
 पच्चुप्पन्ना । धम्मधातु सिया अतीता, सिया अनागता, सिया पच्चुप्पन्ना,
 सिया न वत्तव्वा — “अतीता” ति पि, “अनागता” ति पि, “पच्चुप्पन्ना”
 ति पि ।

B. 93

६१. दस धातुयो अनारम्मणा । छ धातुयो पच्चुप्पन्नारम्मणा । 15
 द्वे धातुयो सिया अतीतारम्मणा, सिया अनागतारम्मणा, सिया पच्चुप्पन्ना-
 रम्मणा, सिया न वत्तव्वा — “अतीतारम्मणा” ति पि, “अनागतारम्मणा”
 ति पि, “पच्चुप्पन्नारम्मणा” ति पि, सिया अज्झत्ता, सिया बहिद्धा, सिया
 अज्झत्तबहिद्धा ।

६२. दस धातुयो अनारम्मणा । छ धातुयो सिया अज्झत्ता- 20
 रम्मणा, सिया बहिद्धारम्मणा, सिया अज्झत्तबहिद्धारम्मणा । द्वे धातुयो
 सिया अज्झत्तारम्मणा, सिया बहिद्धारम्मणा, सिया अज्झत्तबहिद्धा-
 रम्मणा, सिया न वत्तव्वा — “अज्झत्तारम्मणा” ति पि, “बहिद्धारम्मणा”
 ति पि, “अज्झत्तबहिद्धारम्मणा” ति पि ।

६३. रूपधातु सनिदस्सनसप्पट्ठिधा । नव धातुयो अनिदस्सन- 25
 सप्पट्ठिधा । अट्ठ धातुयो अनिदस्सनसप्पट्ठिधा ।

२. दुर्कमातिकानुवकमेव

(१)

६४. सत्तरस धातुयो न हेतु । धम्मधातु सिया हेतु, सिया न हेतु ।

६५ सोळस धातुयो अहेतुका । द्वे धातुयो सिया सहेतुका,
सिया अहेतुका ।

R 93

६६ सोळस धातुयो हेतुविष्युत्ता । द्वे धातुयो सिया हेतु-
सम्प्युत्ता, सिया हेतुविष्युत्ता ।

5 ६७ सोळस धातुयो न वत्तव्वा - “हेतु चेव सहेतुका चा” ति
पि, “सहेतुका चेव न च हेतू” ति पि । मनोविञ्जाणधातु न वत्तव्वा -
“हेतु चेव सहेतुका चा” ति^१, सिया सहेतुका चेव न च हेतु, सिया न
वत्तव्वा - “सहेतुका चेव न च हेतू” ति । धम्मधातु सिया हेतु चेव
सहेतुका च, सिया सहेतुका चेव न च हेतु, सिया न वत्तव्वा - “हेतु चेव
10 सहेतुका चा” ति पि, “सहेतुका चेव न च हेतू” ति पि ।

६८ सोळस धातुयो न वत्तव्वा - “हेतू चेव हेतुसम्प्युत्ता चा”
ति पि, “हेतुसम्प्युत्ता चेव न च हेतू” ति पि । मनोविञ्जाणधातु न
वत्तव्वा - “हेतु चेव हेतुसम्प्युत्ता चा” ति, सिया हेतुसम्प्युत्ता चेव न
च हेतु, सिया न वत्तव्वा - “हेतुसम्प्युत्ता चेव न च हेतू” ति । धम्मधातु
15 सिया हेतु चेव हेतुसम्प्युत्ता च, सिया हेतुसम्प्युत्ता चेव न च हेतु, सिया
B 96 न वत्तव्वा - “हेतु चेव हेतुसम्प्युत्ता चा” ति पि, “हेतुसम्प्युत्ता चेव
न च हेतू” ति पि ।

६९ सोळस धातुयो न हेतु अहेतुका । मनोविञ्जाणधातु
सिया न हेतु सहेतुका, सिया न हेतु अहेतुका । धम्मधातु सिया न हेतु
20 सहेतुका, सिया न हेतु अहेतुका, सिया न वत्तव्वा - “न हेतु सहेतुका” ति
पि, “न हेतु अहेतुका” ति पि ।

(२)

६० सत्तरस धातुयो सप्पन्चया । धम्मधातु सिया सप्पन्चया,
सिया अप्पन्चया ।

७१ सत्तरस धातुयो सङ्गता । धम्मधातु सिया सङ्गता,
25 सिया असङ्गता ।

७२ रूपधातु सनिदस्सना । सत्तरस धातुयो अनिदस्सना ।

७३ दस धातुयो सप्पट्ठिधा । अट्ठ धातुयो अप्पट्ठिधा ।

७४. दस धातुयो रूपा । सत्त धातुयो अरूपा । धम्मधातु सिया रूपा^१; सिया अरूपा^२ ।

७५. सोळस धातुयो लोकिया । द्वे धातुयो सिया लोकिया, सिया लोकुत्तरा; केनचि विञ्जेय्या, केनचि न विञ्जेय्या ।

(३)

७६. सत्तरस धातुयो नो आसवा । धम्मधातु सिया आसवा^३, ३ सिया नो आसवा^३ ।

७७. सोळस धातुयो सासवा । द्वे धातुयो सिया सासवा, सिया अनासवा ।

७८. सोळस धातुयो आसवविप्पयुत्ता । द्वे धातुयो सिया आसवसम्पयुत्ता, सिया आसवविप्पयुत्ता ।

11

७९. सोळस धातुयो न वत्तव्वा — “आसवा चेव सासवा चा” ति, “सासवा चेव नो च आसवा” । मनोविञ्जाणधातु न वत्तव्वा — R. 94 “आसवो चेव सासवा चा” ति, सिया सासवा चेव नो च आसवो, सिया न वत्तव्वा — “सासवा चेव नो च आसवो” ति । धम्मधातु सिया आसवो चेव सासवा च, सिया सासवा चेव नो च आसवो, सिया न वत्तव्वा — 15 “आसवो चेव सासवा चा” ति पि, “सासवा चेव नो च आसवो” ति पि ।

८०. सोळस धातुयो न वत्तव्वा — “आसवा चेव आसवसम्पयुत्ता चा” ति पि, “आसवसम्पयुत्ता चेव नो च आसवा” ति पि । मनो- विञ्जाणधातु न वत्तव्वा — “आसवो चेव आसवसम्पयुत्ता चा” ति, सिया आसवसम्पयुत्ता चेव नो च आसवो, सिया न वत्तव्वा — “आसव- 20 सम्पयुत्ता चेव नो च आसवो” ति । धम्मधातु सिया आसवो चेव आसव- सम्पयुत्ता च, सिया आसवसम्पयुत्ता चेव नो च आसवो, सिया न वत्तव्वा — “आसवो चेव आसवसम्पयुत्ता चा” ति पि, “आसवसम्पयुत्ता चेव नो च आसवो” ति पि ।

८१. सोळस धातुयो आसवविप्पयुत्तसासवा । द्वे धातुयो 25 सिया आसवविप्पयुत्तसासवा, सिया आसवविप्पयुत्तअनासवा, सिया न वत्तव्वा — “आसवविप्पयुत्तसासवा” ति पि, “आसवविप्पयुत्तअनासवा” ति पि ।

B. 97

१. रूपा — रूपा०, रो०, एवमुपरि पि । २. अरूपा — रूपा०, रो० । ३. आसवो — रूपा०, रो० ।

(४)

८२. सत्तरस धातुयो नो संयोजना^१ । धम्मधातु सिया संयोजनं, सिया नो संयोजनं ।

८३. सोळस धातुयो संयोजनिया । द्वे धातुयो सिया संयोजनिया, सिया असंयोजनिया ।

८४. सोळस धातुयो संयोजनविप्पयुत्ता । द्वे धातुयो सिया संयोजनसम्पयुत्ता, सिया संयोजनविप्पयुत्ता ।

८५. सोळस धातुयो न वत्तव्वा - “संयोजना चेव संयोजनिया चा” ति, संयोजनिया चेव नो च संयोजना । मनोविञ्जाणधातु न वत्तव्वा - “संयोजनं चेव संयोजनिया चा” ति, सिया संयोजनिया चेव नो च संयोजनं, सिया न वत्तव्वा - “संयोजनिया चेव नो च संयोजनं” ति । धम्मधातु सिया संयोजनं चेव संयोजनिया च, सिया संयोजनिया चेव नो च संयोजनं, सिया न वत्तव्वा - “संयोजनं चेव संयोजनिया चा” ति पि, “संयोजनिया चेव नो च संयोजनं” ति पि ।

८६. सोळस धातुयो न वत्तव्वा - “संयोजना चेव संयोजनसम्पयुत्ता चा” ति पि, “संयोजनसम्पयुत्ता चेव नो च संयोजना” ति पि । मनोविञ्जाणधातु न वत्तव्वा - “संयोजनं चेव संयोजनसम्पयुत्ता चा” ति, सिया संयोजनसम्पयुत्ता चेव नो च संयोजनं, सिया न वत्तव्वा - “संयोजनसम्पयुत्ता चेव नो च संयोजनं” ति । धम्मधातु सिया संयोजनं चेव संयोजनसम्पयुत्ता च, सिया संयोजनसम्पयुत्ता चेव नो च संयोजनं, सिया न वत्तव्वा - “संयोजनं चेव संयोजनसम्पयुत्ता चा” ति पि, “संयोजनसम्पयुत्ता चेव नो च संयोजनं” ति पि ।

८७. सोळस धातुयो संयोजनविप्पयुत्तसंयोजनिया । द्वे धातुयो सिया संयोजनविप्पयुत्तसंयोजनिया, सिया संयोजनविप्पयुत्तसंयोजनिया, सिया न वत्तव्वा - “संयोजनविप्पयुत्तसंयोजनिया” ति पि, “संयोजनविप्पयुत्तसंयोजनिया” ति पि ।

(५) :

८८. सत्तरस धातुयो नो गन्था । धम्मधातु सिया गन्थो, सिया नो गन्थो ।

८९. सोळस धातुयो' गन्थनिया । द्वे धातुयो सिया गन्थनिया, सिया अगन्थनिया ।

९०. सोळस धातुयो गन्थविप्पयुत्ता । द्वे धातुयो सिया गन्थसम्पयुत्ता, सिया गन्थविप्पयुत्ता ।

९१. सोळस धातुयो न वत्तव्वा - "गन्था चेव गन्थनिया" 5 D 56 चा" ति, गन्थनिया चेव नो च गन्था । मनोविञ्जाणधातु न वत्तव्वा - "गन्थो चेव गन्थनिया चा" ति, सिया गन्थनिया चेव नो च गन्थो, सिया न वत्तव्वा - "गन्थनिया चेव नो च गन्थो" ति । धम्मधातु सिया गन्थो चेव गन्थनिया च, सिया गन्थनिया चेव नो च गन्थो, सिया न वत्तव्वा - "गन्थो चेव गन्थनिया चा" ति पि, "गन्थनिया चेव नो च गन्थो" ति पि । 10

९२. सोळस धातुयो न वत्तव्वा - "गन्था चेव गन्थसम्पयुत्ता चा" ति पि, "गन्थसम्पयुत्ता चेव नो च गन्था" ति पि । मनोविञ्जाणधातु न वत्तव्वा - "गन्थो चेव गन्थसम्पयुत्ता चा" ति, सिया गन्थसम्पयुत्ता चेव नो च गन्थो, सिया न वत्तव्वा - "गन्थसम्पयुत्ता चेव नो च गन्थो" ति । धम्मधातु सिया गन्थो चेव गन्थसम्पयुत्ता च, सिया गन्थसम्पयुत्ता 15 चेव नो च गन्थो, सिया न वत्तव्वा - "गन्थो चेव गन्थसम्पयुत्ता चा" ति पि, "गन्थसम्पयुत्ता चेव नो च गन्थो" ति पि ।

९३. सोळस धातुयो गन्थविप्पयुत्तगन्थनिया । द्वे धातुयो सिया गन्थविप्पयुत्तगन्थनिया, सिया गन्थविप्पयुत्तअगन्थनिया, सिया न वत्तव्वा - "गन्थविप्पयुत्तगन्थनिया" ति पि, "गन्थविप्पयुत्तअगन्थ- 20 निया" ति पि ।

(६-८)

९४. सत्तरस धातुयो नो ओष्ठा .. पे०... नो योगा ... पे०... नो नीवरणा । धम्मधातु सिया नीवरण, सिया नो नीवरणं ।

९५. सोळस धातुयो नीवरणिया । द्वे धातुयो सिया नीवरणिया, सिया अनीवरणिया ।

९६. सोळस धातुयो नीवरणविप्पयुत्ता । द्वे धातुयो सिया नीवरणसम्पयुत्ता, सिया नीवरणविप्पयुत्ता ।

६७. सोळस धातुयो न वत्तव्वा - “नीवरणा चेव नीवरण्या चा” ति, नीवरण्या चेव नो च नीवरणा । मनोविञ्जाणधातु न वत्तव्वा - “नीवरणं चेव नीवरण्या चा” ति, सिया नीवरण्या चेव नो च नीवरणं, सिया न वत्तव्वा - “नीवरण्या चेव नो च नीवरणं” ति ।
- ५ धम्मधातु सिया नीवरणं चेव नीवरण्या च, सिया नीवरण्या चेव नो च नीवरणं, सिया न वत्तव्वा - “नीवरणं चेव नीवरण्या चा” ति पि, “नीवरण्या चेव नो च नीवरणं” ति पि ।

६८. सोळस धातुयो न वत्तव्वा - “नीवरणा चेव नीवरण-सम्पयुत्ता चा” ति पि, “नीवरणसम्पयुत्ता चेव नो च नीवरणा” ति पि ।
- १० मनोविञ्जाणधातु न वत्तव्वा - “नीवरणं चेव नीवरणसम्पयुत्ता चा” ति, सिया नीवरणसम्पयुत्ता चेव नो च नीवरणं, सिया न वत्तव्वा - “नीवरणसम्पयुत्ता चेव नो च नीवरणं” ति । धम्मधातु सिया नीवरणं चेव नीवरणसम्पयुत्ता च, सिया नीवरणसम्पयुत्ता चेव नो च नीवरणं, सिया न वत्तव्वा - “नीवरणं चेव नीवरणसम्पयुत्ता चा” ति पि,
- १५ “नीवरणसम्पयुत्ता चेव नो च नीवरणं” ति पि ।

६९. सोळस धातुयो नीवरणविप्पयुत्तनीवरण्या । द्वे धातुयो सिया नीवरणविप्पयुत्तनीवरण्या, सिया नीवरणविप्पयुत्तअनीवरण्या, सिया न वत्तव्वा - “नीवरणविप्पयुत्तनीवरण्या” ति पि, “नीवरण-विप्पयुत्तअनीवरण्या” ति पि ।

(६)

१००. सत्तरस धातुयो नो परामासा । धम्मधातु सिया परामासो, सिया नो परामासो ।

१०१. सोळस धातुयो परामट्ठा । द्वे धातुयो सियो परामट्ठा, सिया अपरामट्ठा ।

१०२. सोळस धातुयो परामासविप्पयुत्ता । मनोविञ्जाण-धातु सिया परामाससम्पयुत्ता, सिया परामासविप्पयुत्ता । धम्मधातु सिया परामाससम्पयुत्ता, सिया परामासविप्पयुत्ता, सिया न वत्तव्वा - “परामाससम्पयुत्ता” ति पि, “परामासविप्पयुत्ता” ति पि ।

१०३. सोळस धातुयो न वत्तव्वा - “परामासा चेव परामट्ठा

चाति परामद्धा चैव नो च परामासा” । मनोविज्ञानधातु न वत्तव्वा — “परामासो” चैव परामद्धा चा” ति, सिया परामद्धा चैव नो च परामासो, सिया न वत्तव्वा — “परामद्धा चैव नो च परामासो” ति । धम्मधातु सिया परामासो चैव परामद्धा च, सिया परामद्धा चैव नो च परामासो, सिया न वत्तव्वा — “परामासो चैव परामद्धा चा” ति पि, “परामद्धा चैव नो च परामासो” ति पि ।

१०४. सोळस धातुयो परामासविप्पयुत्तपरामद्धा । द्वे धातुयो सिया परामासविप्पयुत्तपरामद्धा, सिया परामासविप्पयुत्तअपरामद्धा, सिया न वत्तव्वा — “परामासविप्पयुत्तपरामद्धा” ति पि, “परामासविप्पयुत्तअपरामद्धा” ति पि ।

18

(१०)

१०५. दस धातुयो अनारम्मणा । सत्त धातुयो सारम्मणा । धम्मधातु सिया सारम्मणा, सिया अनारम्मणा ।

१०६. सत्त धातुयो चित्ता । एकादस धातुयो नो चित्ता ।

१०७. सत्तरस धातुयो अचेतसिका । धम्मधातु सिया चेतसिका, सिया अचेतसिका ।

15

१०८. दस धातुयो चित्तविप्पयुत्ता । धम्मधातु सिया चित्तसम्पयुत्ता, सिया चित्तविप्पयुत्ता ।

१०९. सत्त धातुयो न वत्तव्वा — “चित्तेन सम्पयुत्ता” ति पि, “चित्तेन विप्पयुत्ता” ति पि । दस धातुयो चित्तविससद्धा । धम्मधातु सिया चित्तसंसद्धा, सिया चित्तविससद्धा । सत्त धातुयो न वत्तव्वा — “चित्तेन संसद्धा” ति पि, “चित्तेन विससद्धा” ति पि ।

20 B. 100

११०. द्वादस धातुयो नो चित्तसमुद्धाना । छ धातुयो सिया चित्तसमुद्धाना, सिया नो चित्तसमुद्धाना ।

१११. सत्तरस धातुयो नो चित्तसहभुनो । धम्मधातु सिया चित्तसहभू, सिया नो चित्तसहभू ।

R 96

११२. सत्तरस धातुयो नो चित्तानुपरिवत्तिनो । धम्मधातु सिया चित्तानुपरिवत्ती^१, सिया नो चित्तानुपरिवत्ती^२ ।

१. परामासा — स्था०, रो० । २. चित्तानुपरिवत्ति — मी०, स्था०, रो० ।

११३. सत्तरस धातुयो नो चित्तसंसद्वसमुद्धाना । धम्मधातु
सिया चित्तसंसद्वसमुद्धाना, सिया नो चित्तसंसद्वसमुद्धाना ।

११४. सत्तरस धातुयो नो चित्तसंसद्वसमुद्धानसहभू । धम्म-
धातु सिया चित्तसंसद्वसमुद्धानसहभू, सिया नो चित्तसंसद्वसमुद्धानसहभू ।

११५. सत्तरस धातुयो नो चित्तसंसद्वसमुद्धानानुपरिवत्तिनो ।
धम्मधातु सिया चित्तसंसद्वसमुद्धानानुपरिवत्ती, सिया नो चित्तसंसद्व-
समुद्धानानुपरिवत्ती ।

११६. द्वादस धातुयो अज्झत्तिका । छ धातुयो बाहिरा ।

(११)

११७. नव धातुयो उपादा । अट्ट धातुयो नो उपादा । धम्म-
१० धातु सिया उपादा, सिया नो उपादा ।

११८. दस धातुयो उपादिन्ना । सहधातु अनुपादिन्ना । सत्त
धातुयो सिया उपादिन्ना, सिया अनुपादिन्ना ।

११९. सत्तरस धातुयो नो उपादाना । धम्मधातु सिया
' उपादानं, सिया नो उपादानं ।

१२०. सोळस धातुयो उपादानिया । द्वे धातुयो सिया उपा-
दानिया, सिया अनुपादानिया ।

१२१. सोळस धातुयो उपादानविप्पयुत्ता । द्वे धातुयो सिया
उपादानसम्पयुत्ता, सिया उपादानविप्पयुत्ता ।

१२२. सोळस धातुयो न वत्तव्वा — “उपादाना चेव उपादानिया
२० चा” ति, “उपादानिया चेव नो च उपादाना” । मनोविञ्जाणधातु न
वत्तव्वा — “उपादान चेव उपादानिया चा” ति, सिया उपादानिया चेव
नो च उपादानं, सिया न वत्तव्वा — “उपादानिया चेव नो च उपादानं”
ति । धम्मधातु सिया उपादानं चेव उपादानिया च, सिया उपादानिया
चेव नो च उपादान, सिया न वत्तव्वा — “उपादानं चेव उपादानिया चा”
२५ ति पि, “उपादानिया चेव नो च उपादानं” ति पि ।

१२३. सोळस धातुयो न वत्तव्वा — “उपादाना चेव उपादान-
सम्पयुत्ता चा” ति पि, “उपादानसम्पयुत्ता चेव नो च उपादाना” ति

धातु न वत्तब्बा - “किलेसो चैव सङ्किलिट्ठा चा” ति, सिया सङ्किलिट्ठा
 चैव नो च किलेसो, सिया न वत्तब्बा - “सङ्किलिट्ठा चैव नो च किलेसो”
 ति । धम्मधातु सिया किलेसो चैव सङ्किलिट्ठा च, सिया सङ्किलिट्ठा चैव
 नो च किलेसो, सिया न वत्तब्बा - “किलेसो चैव सङ्किलिट्ठा चा” ति
 ५ पि, “सङ्किलिट्ठा चैव नो च किलेसो” ति पि ।

१३१. सोळस धातुयो न वत्तब्बा - “किलेसा चैव किलेस-
 सम्पयुत्ता चा” ति पि, “किलेससम्पयुत्ता चैव नो च किलेसा” ति पि ।
 मनोविञ्जाणधातु न वत्तब्बा - “किलेसो चैव किलेससम्पयुत्ता चा”
 ति, सिया किलेससम्पयुत्ता चैव नो च किलेसो, सिया न वत्तब्बा -
 १० “किलेससम्पयुत्ता चैव नो च किलेसो” ति । धम्मधातु सिया किलेसो चैव
 किलेससम्पयुत्ता च, सिया किलेससम्पयुत्ता चैव नो च किलेसो, सिया न
 वत्तब्बा - “किलेसो चैव किलेससम्पयुत्ता चा” ति पि, “किलेससम्पयुत्ता
 चैव नो च किलेसो” ति पि ।

१३२. सोळस धातुयो, किलेसविप्पयुत्तसङ्किलेसिका । द्वे
 १३ धातुयो सिया किलेसविप्पयुत्तसङ्किलेसिका, सिया किलेसविप्पयुत्त-
 असङ्किलेसिका, सिया न वत्तब्बा - “किलेसविप्पयुत्तसङ्किलेसिका”
 ति पि, “किलेसविप्पयुत्तअसङ्किलेसिका” ति पि ।

(१३)

१३३. सोळस धातुयो न दस्सनेन पहातब्बा । द्वे धातुयो सिया
 दस्सनेन पहातब्बा, सिया न दस्सनेन पहातब्बा ।

१३४. सोळस धातुयो न भावनाय पहातब्बा । द्वे धातुयो
 २० सिया भावनाय पहातब्बा, सिया न भावनाय पहातब्बा ।

१३५. सोळस धातुयो न दस्सनेन पहातब्बहेतुका । द्वे धातुयो
 सिया दस्सनेन पहातब्बहेतुका, सिया न दस्सनेन पहातब्बहेतुका ।

१३६. सोळस धातुयो न भावनाय पहातब्बहेतुका । द्वे धातुयो
 २५ सिया भावनाय पहातब्बहेतुका, सिया न भावनाय पहातब्बहेतुका ।

१३७. पत्तरस धातुयो अवितक्का । मनोधातु सवितक्का ।
 द्वे धातुयो सिया सवितक्का, सिया अवितक्का ।

१३८ पञ्चरस धातुयो अविचारा । मनोधातु सविचारा ।
द्वे धातुयो सिया सविचारा, सिया अविचारा ।

१३९ सोळस धातुयो अप्पीतिका । द्वे धातुयो सिया सप्पी-
तिका, सिया अप्पीतिका ।

१४० सोळस धातुयो न पीतिसहगता । द्वे धातुयो सिया ५
पीतिसहगता, सिया न पीतिसहगता ।

१४१ पञ्चरस धातुयो न सुखसहगता । तिस्सो धातुयो सिया
सुखसहगता, सिया न सुखसहगता ।

१४२ एकादस धातुयो न उपेक्खासहगता । पञ्च धातुयो
उपेक्खासहगता । द्वे धातुयो सिया उपेक्खासहगता, सिया न उपेक्खा- 10
सहगता ।

१४३ सोळस धातुयो कामावचरा । द्वे धातुयो सिया कामा-
वचरा, सिया न कामावचरा ।

१४४ सोळस धातुयो न रूपावचरा । द्वे धातुयो सिया रूपा-
वचरा, सिया न रूपावचरा । 15

१४५ सोळस धातुयो न अरूपावचरा । द्वे धातुयो सिया 20
अरूपावचरा, सिया न अरूपावचरा ।

१४६ सोळस धातुयो परियापन्ना । द्वे धातुयो सिया परिया-
पन्ना, सिया अपरियापन्ना ।

१४७ सोळस धातुयो अनिय्यानिका । द्वे धातुयो सिया निय्या- 25
निका, सिया अनिय्यानिका ।

१४८ सोळस धातुयो अनियता । द्वे धातुयो सिया नियता,
सिया अनियता ।

१४९ सोळस धातुयो सत्तसरा । द्वे धातुयो सिया सत्तसरा,
सिया अनुत्तरा । 25

१५० सोळस धातुयो सरणा । द्वे धातुयो सिया सरणा, सिया 30
अरणा ति ।

पञ्चापुच्छक^१ ।

धातुविमङ्गो निवृत्तो^२ ।

४. सच्चविमङ्गो

§ १. सुतन्तभाजनोयं

B 104,
R. 99

१. चत्तारि अरियसच्चानि — दुक्खं अरियसच्चं, दुक्खसमुदयं^१ अरियसच्चं, दुक्खनिरोधं^२ अरियसच्चं, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं ।

१. दुक्खसच्चं

२. तत्थ कतमं दुक्खं अरियसच्चं ?

५ जाति पि दुक्खा, जरा पि दुक्खा, मरणं पि दुक्खं, सोकपरिदेव-
दुक्खदोमनस्सुपायासा पि दुक्खा, अप्पियेहि सम्पयोगो दुक्खो, पियेहि
विप्पयोगो दुक्खो, यं पिच्छं न लभति तं पि दुक्खं, सहित्तेन
पञ्चुपादानक्खन्धा दुक्खा ।

(१) तत्थ कतमा जाति ?

१० या तेसं तेसं सत्तानं तम्हि तम्हि सत्तनिकाये
जाति सञ्जाति ओक्कन्ति अभिनिब्बत्ति खन्धानं
पातुभावो आयतनानं पटिलाभोः— अयं वुच्चति
“जाति” ।

(२) तत्थ कतमा जरा ?

१५ या तेसं तेसं सत्तानं तम्हि तम्हि सत्तनिकाये
जरा जीरणता खण्डिच्चं पालिच्चं वलित्तचता
आयुनो संहानि इन्द्रियानं परिपाको — अयं
वुच्चति “जरा” ।

(३) तत्थ कतमं मरणं ?

२० या तेसं तेसं सत्तानं तम्हा तम्हा सत्तनिकायां
चुति चवनता भेदो अन्तरधानं मच्चु मरणं
कालकिरिया खन्धानं भेदो कळेवरस्स निक्खेपो
जीवित्तिन्द्रियस्सुपच्छेदो — इदं वुच्चति “मरण” ।

१. दुक्खसमुदयो — स्या०, रो०, एवमुपरि पि । २. दुक्खनिरोधो — स्या०, रो० ।

(४) तत्थ क्तमो सोको ?

जातिव्यसनेन वा फुट्टस्स भोगव्यसनेन वा
फुट्टस्स रोगव्यसनेन वा फुट्टस्स सीलव्यसनेन वा
फुट्टस्स दिट्ठिव्यसनेन वा फुट्टस्स अञ्जतरञ्जतरेन
व्यसनेन समन्नागतस्स अञ्जतरञ्जतरेन १
दुक्खधम्ममेन फुट्टस्स सोकी सोचना सोचित्तं
अन्तोसोको अन्तोपरिसोको चेतसो परिज्झापना
दोमनस्सं सोकसत्तलं - अयं वुच्चति "सोको" ।

R. 100

(५) तत्थ क्तमो परिदेवो ?

B. 103

जातिव्यसनेन वा फुट्टस्स भोगव्यसनेन वा 10
फुट्टस्स रोगव्यसनेन वा फुट्टस्स सीलव्यसनेन वा
फुट्टस्स दिट्ठिव्यसनेन वा फुट्टस्स अञ्जतरञ्जतरेन
व्यसनेन समन्नागतस्स अञ्जतरञ्जतरेन दुक्ख-
धम्ममेन फुट्टस्स आदेवो परिदेवो आदेवना परिदेवना
आदेवित्तं परिदेवित्तं वावा पलापो विप्पलापो 15
सालप्पो लालप्पना लालप्पित्तं - अयं वुच्चति
"परिदेवो" ।

(६) तत्थ क्तमं दुक्खं ?

यं कायिकं असातं कायिकं दुक्खं कायसम्फत्सजं
असातं दुक्खं वेदयितं कायसम्फत्सजा असाता 20
दुक्खा वेदना - इदं वुच्चति "दुक्खं" ।

(७) तत्थ क्तमं दोमनस्सं ?

चेतसिकं असातं चेतसिकं दुक्खं चेतोसम्फत्सजं
असातं दुक्खं वेदयितं चेतोसम्फत्सजा असाता
दुक्खा वेदना - इदं वुच्चति "दोमनस्सं" । 25

(८) तत्थ क्तमो उपायासो ?

जातिव्यसनेन वा फुट्टस्स भोगव्यसनेन वा
फुट्टस्स रोगव्यसनेन वा फुट्टस्स सीलव्यसनेन वा
फुट्टस्स दिट्ठिव्यसनेन वा फुट्टस्स अञ्जतरञ्जतरेन

व्यसनेन समन्नागतस्स अञ्जतरञ्जतरेण दुक्ख-
धम्मेण फुट्ठस्स आयासो उपायासो आयासितत्तं
उपायासितत्तं - अयं वुच्चति "उपायासो" ।

(६) तत्थ कत्तमो अप्पियेहि सम्पयोगो दुक्खो ?

इधं यस्स ते होन्ति अनिट्ठा अकन्ता अमनापा
रूपा सद्दा गन्धा रसा फोट्ठ्वा, ये वा पनस्स ते
होन्ति अनत्थकामा अहितकामा अफासुककामा
अयोगवखेमकामा, या तेहि सङ्गति समागमो
समोधानं मिस्सीभावो - अयं वुच्चति "अप्पियेहि
सम्पयोगो दुक्खो" ।

(१०) तत्थ कत्तमो पियेहि विप्पयोगो दुक्खो ?

इधं यस्स ते होन्ति इट्ठा कन्ता मनापा रूपा
सद्दा गन्धा रसा फोट्ठ्वा, ये वा पनस्स ते होन्ति
अत्थकामा हितकामा फासुककामा योगवखेमकामा
माता वा पिता वा भ्राता वा भगिनी वा भित्ता वा
अमच्चो वा आती वा^१ सालोहिता वा; या तेहि
असङ्गति असमागमो असमोधानं अमिस्सीभावो -
अयं वुच्चति, "पियेहि विप्पयोगो दुक्खो" ।

(११) तत्थ कत्तमं यं पिच्छं न लभति तं पि दुक्खं ?

जातिधम्मानं सत्तानं एवं इच्छा उप्पज्जति -
"अहो वत, मयं न जातिधम्मा अस्साम; न च,
वत, नो जाति आगच्छेय्या" ति ! न खो पनेतं
इच्छायं पत्तब्बं । इदं पि "य पिच्छं न लभति तं
पि दुक्खं" ।

जराधम्मानं सत्तानं ... पे०... व्याधिधम्मानं
सत्तानं ... पे०... मरणधम्मानं सत्तानं ... पे०...
सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासधम्मानं सत्तानं एवं
इच्छा उप्पज्जति - "अहो वत, मयं न सोकपरिदेव-

१. अक्रामुतामा - स्या०, रो०, एकमुपरि पि । २ मी० पश्यवे नतिय । ३ मी०,
स्या०, रो० पोत्यवेमु नतिय ।

दुस्सदोमनस्सुपायासचम्मा अत्ताम; न च, यत्त,
नो सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा आगच्छेय्यु"
ति ! न सो पनेतं इच्छाय पत्तत्वं । इदं पि "यं
पिच्छं न लभति तं पि दुक्खं" ।

(१२) तस्य क्तमे सहित्तेन पञ्चुपादानवत्तन्था दुक्खा ? ३

सेय्यथीदं - रूपुपादानवत्तन्थो, वेदनुपादान-
वत्तन्थो, सञ्जुपादानवत्तन्थो, सद्धारुपादान-
वत्तन्थो, विञ्ज्याणुपादानवत्तन्थो । इमे वुच्चन्ति
"सहित्तेन पञ्चुपादानवत्तन्था दुक्खा" ।

इदं वुच्चति "दुक्खं अरियसच्चं" ।

10

२. समुदयसच्चं

३. तस्य क्तमं दुक्खसमुदयं^१ अरियसच्चं ?

यायं तण्हा पोमोभविका^२ नन्दिरागसहगता तथतथाभितन्दिनी,
सेय्यथीदं - कामतण्हा, भवतण्हा, विभवतण्हा ।

४. सा लो पनेसा तण्हा कत्थ उप्पज्जमाना उप्पज्जति, कत्थ
निविसमाना निविसति ?

15

यं लोके पियरूपं सातरूपं, एत्येसा तण्हा उप्पज्जमाना उप्प-
ज्जति, एत्य निविसमाना निविसति ।

५. किञ्च लोके पियरूपं सातरूपं ?

चक्खुं लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा उप्पज्जमाना
उप्पज्जति, एत्य निविसमाना निविसति । सोतं लोके ... पे० .. धानं 20 H 107.
लोके ... जिह्वा लोके ... कायो लोके ... मनो लोके पियरूपं सातरूपं ।
एत्येसा तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति, एत्य निविसमाना निविसति ।

रूपा लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा उप्पज्ज-
माना उप्पज्जति, एत्य निविसमाना निविसति । सद्दा लोके ... पे० ...
गन्धा लोके ... रसा लोके ... फोदुद्धा लोके ... घम्मा लोके पियरूपं 25 R 102
सातरूपं । एत्येसा तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति, एत्य निविसमाना
निविसति ।

१. रूपुपादानवत्तन्थो - सी०, स्या०, रो० । २. दुस्समदोमन - रो० ।

३. पोमोभविका - स्या०, रो० ।

चक्षुर्विज्ञाणं लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा
उप्पज्जमाना उप्पज्जति, एत्थ निविसमाना निविसति । सोतविज्ञाणं
लोके ... पे०... धानविज्ञाणं लोके ... जिब्हाविज्ञाणं लोके ... काय-
विज्ञाणं लोके ... मनोविज्ञाणं लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा
5 तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति, एत्थ निविसमाना निविसति ।

चक्षुसम्फस्सो लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा
उप्पज्जमाना उप्पज्जति, एत्थ निविसमाना निविसति । सोतसम्फस्सो
लोके ... पे०... धानसम्फस्सो लोके ... जिब्हासम्फस्सो लोके ... काय-
सम्फस्सो लोके ... मनोसम्फस्सो लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा
10 उप्पज्जमाना उप्पज्जति, एत्थ निविसमाना निविसति ।

चक्षुसम्फस्सजा वेदना लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा
तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति, एत्थ निविसमाना निविसति । सोत-
सम्फस्सजा वेदना लोके ... पे०... धानसम्फस्सजा वेदना लोके ... जिब्हा-
सम्फस्सजा वेदना लोके ... कायसम्फस्सजा वेदना लोके ... मनोसम्फस्सजा
15 वेदना लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति,
एत्थ निविसमाना निविसति ।

रूपसञ्ज्ञा लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा उप्पज्ज-
माना उप्पज्जति, एत्थ निविसमाना निविसति । सद्दसञ्ज्ञा लोके
... पे०... गन्धसञ्ज्ञा लोके ... रससञ्ज्ञा लोके ... फोट्टव्वसञ्ज्ञा लोके
20 ... धम्मसञ्ज्ञा लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा उप्पज्जमाना
उप्पज्जति, एत्थ निविसमाना निविसति ।

रूपसञ्चेतना लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा
उप्पज्जमाना उप्पज्जति, एत्थ निविसमाना निविसति । सद्दसञ्चेतना
लोके ... पे०... गन्धसञ्चेतना लोके ... रससञ्चेतना लोके ... फोट्टव्व-
25 सञ्चेतना लोके ... धम्मसञ्चेतना लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा
तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति, एत्थ निविसमाना निविसति ।

रूपतण्हा लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा उप्पज्ज-
माना उप्पज्जति, एत्थ निविसमाना निविसति । सद्दतण्हा लोके ... पे०...
गन्धतण्हा लोके ... रसतण्हा लोके ... फोट्टव्वतण्हा लोके ... धम्मतण्हा
30 लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति, एत्थ
निविसमाना निविसति ।

रूपवितक्को लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा
उप्पज्जमाना उप्पज्जति, एत्य निविसमाना निविमति । मद्दवितक्को
लोके ... पे०... गन्धवितक्को लोके ... रसवितक्को लोके ... फोद्व्यवितक्को
लोके ... धम्मवितक्को लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा उप्पज्ज-
माना उप्पज्जति, एत्य निविसमाना निविमति ।

5

रूपविचारो लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा
उप्पज्जमाना उप्पज्जति, एत्य निविममाना निविमति । मद्दविचारो
लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति, एत्य
निविसमाना निविसति । गन्धविचारो लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा
तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति, एत्य निविममाना निविमति । रस- 10
विचारो लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति,
एत्य निविसमाना निविसति । फोद्व्यविचारो लोके पियरूपं सातरूपं ।
एत्येसा तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति, एत्य निविममाना निविमति ।
धम्मविचारो लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा उप्पज्जमाना
उप्पज्जति, एत्य निविसमाना निविसति ।

R. 101

13

इदं वुच्चति "दुक्खसमुदय अरियसत्त्व" ।

३. निरोधसत्त्वं

६ तत्थ कतमं दुक्खनिरोधं^१ अरियसत्त्व ?

यो तस्सायेव तण्हाय अमेगविरागनिरोधो चाणो पटिनिस्सग्गो
मुत्ति अनालयो ।

७. सा सो पनेसा तण्हा कत्थ पहीयमाना पहीयति, कत्थ 20 B 102
निरुज्झमाना निरुज्झति ?

यं लोके पियरूपं सातरूपं, एत्येसा तण्हा पहीयमाना पहीयति,
एत्य निरुज्झमाना निरुज्झति ।

८. किञ्च लोके पियरूपं सातरूपं ?

चक्खु लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा पहीयमाना 25
पहीयति, एत्य निरुज्झमाना निरुज्झति । सोनं लोके ... पे०... घानं
लोके ... जिह्वा लोके ... कायो लोके ... मनो लोके पियरूपं सातरूपं ।
एत्येसा तण्हा पहीयमाना पहीयति, एत्य निरुज्झमाना निरुज्झति ।

रूपा लोके पियरूपं सातरूपं । 'एत्येसा तण्हा पहीयमाना पहीयति, एत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति । सद्दा लोके' ... पे०... गन्धा लोके ... रसा लोके ... फोटुब्बा लोके ... धम्ममा लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा पहीयमाना पहीयति, एत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति ।

5. चक्खुविञ्जाणं लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा पहीयमाना पहीयति, एत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति । सोतविञ्जाणं लोके ... पे०... धानविञ्जाणं लोके .. जिह्वाविञ्जाणं लोके ... काय-विञ्जाणं लोके ... मनोविञ्जाणं लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा पहीयमाना पहीयति, एत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति ।

10 चक्खुसम्फत्सो लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा पहीयमाना पहीयति, एत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति । सोतसम्फत्सो लोके ... पे०... धानसम्फत्सो लोके ... जिह्वासम्फत्सो लोके ... काय-सम्फत्सो लोके ... मनोसम्फत्सो लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा पहीयमाना पहीयति, एत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति ।

15. चक्खुसम्फत्सजा वेदना लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा पहीयमाना पहीयति, एत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति । सोतसम्फत्सजा वेदना लोके ... पे०... धानसम्फत्सजा वेदना लोके ... जिह्वा-सम्फत्सजा वेदना लोके ... कायसम्फत्सजा वेदना लोके ... मनोसम्फत्सजा वेदना लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा पहीयमाना पहीयति, एत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति ।

रूपसञ्जा लोके ... सद्दसञ्जा लोके ... गन्धसञ्जा लोके ... रससञ्जा लोके ... फोटुब्बसञ्जा लोके ... धम्मसञ्जा लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा पहीयमाना पहीयति, एत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति ।

25 रूपसञ्चेतना लोके ... सद्दसञ्चेतना लोके ... गन्ध-सञ्चेतना लोके ... रससञ्चेतना लोके ... फोटुब्बसञ्चेतना लोके ... धम्मसञ्चेतना लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा पहीयमाना पहीयति, एत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति ।

30 रूपतण्हा लोके ... सद्दतण्हा लोके ... गन्धतण्हा लोके ... रसतण्हा लोके ... फोटुब्बतण्हा लोके ... धम्मतण्हा लोके पियरूपं सातरूपं । एत्येसा तण्हा पहीयमाना पहीयति, एत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति ।

रूपवित्तको लोके ... सद्दिवित्तको लोके ... गन्धवित्तको लोके ... रसवित्तको लोके ... फोटुव्ववित्तको लोके ... धम्मवित्तको लोके पियत्तुं सात्तरुं । एत्थेसा तण्हा पहीयमाना पहीयति, एत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति ।

रूपविचारो लोके ... सद्दविचारो लोके ... गन्धविचारो लोके .. रसविचारो लोके .. फोटुव्वविचारो लोके .. धम्मविचारो लोके पियत्तुं सात्तरुं । एत्थेसा तण्हा पहीयमाना पहीयति, एत्थ निरुज्झमाना निरुज्झति ।

इदं बुच्चति - “दुक्खनिरोधं अरियसच्च” ।

४. मग्गसच्चं

६. तत्थ कतमं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं ? 10
अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यधीदं - सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासत्ति, सम्मासमाधि ।

(१) तत्थ कतमा सम्मादिट्ठि ?

दुक्खे जाणं, दुक्खसमुदये जाणं, दुक्खनिरोधे 15
जाणं, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय जाण -
अयं बुच्चति “सम्मादिट्ठि” ।

(२) तत्थ कतमो सम्मासङ्कप्पो ?

नेक्खम्मसङ्कप्पो, अव्यापादमङ्कप्पो, अविहिंसा-
सङ्कप्पो - अयं बुच्चति “सम्मासङ्कप्पो” । 20

(३) तत्थ कतमा सम्मावाचा ?

भुसावादा वेरमणी, पिसुणाय^१ वाचाय^२ वेरमणी,
फरसाय वाचाय वेरमणी, सम्फण्लापा वेरमणी -
अयं बुच्चति “सम्मावाचा” ।

(४) तत्थ कतमो सम्माकम्मन्तो ?

पाणातिपाता वेरमणी, अदिन्नादाना वेरमणी,
कामेसुमिच्छाचारा वेरमणी - अयं बुच्चति
“सम्माकम्मन्तो” । 25

(५) तत्थ कतमो सम्माआजीवो ?

इध अरियसावको मिच्छाआजीवं पहाय
सम्माआजीवेन जीविकं कप्पेति - अयं वुच्चति
“सम्माआजीवो” ।

5

(६) तत्थ कतमो सम्मावायामो ?

इध भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं
धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति, वायमति,
विरियं आरभति, चित्तं पग्गण्हाति, पदहति ।
उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय
10 छन्दं जनेति, वायमति, विरियं आरभति, चित्तं
पग्गण्हाति, पदहति । अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं
उप्पादाय छन्दं जनेति, वायमति, विरियं आरभति,
चित्तं पग्गण्हाति, पदहति । उप्पन्नानं कुसलानं
धम्मानं ठित्तिया असम्मोसाय भिय्योभावाय
15 वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति,
वायमति, विरियं आरभति, चित्तं पग्गण्हाति,
पदहति । अयं वुच्चति “सम्मावायामो” ।

(७) तत्थ कतमा सम्मासति ?

इध भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति
20 आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके
अभिज्झादोमनस्सं । वेदनासु ... पे०... चित्ते
... पे०... धम्मोसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी
सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झा-
दोमनस्सं । अयं वुच्चति “सम्मासति” ।

25

(८) तत्थ कतमो सम्मासमाधि ?

इध भिक्खु विविच्चेव कामेहि, विविच्च
अकुसलेहि धम्मोहि, सवितक्कं सविचारं विवेकजं
पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति ।
वितक्कविचारानं वूपसमा, अज्झतं सम्पसादन,

चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं ममाधिजं
 पीतिगुणं दुत्तियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति ।
 पीतिया च विरागा, उपेसको न विहरति, मतो
 च सम्पजानो, सुतां च कायेन पटिसंवेदेति, यं तं
 अरिया आचिक्खन्ति - "उपेसको सतिमा ३
 सुखविहारी" ति, तत्तियं ज्ञानं उपसम्पज्ज
 विहरति । सुखस्म न पहाणा, दुक्खस्म न पहाणा, ॥ ११२
 पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्मानं अत्यङ्गमा, अदुक्खम-
 सुतां उपेक्खासतिपारिमुद्धि चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज
 विहरति । अयं युच्चति "सम्मागमाधि" । १०
 इदं युच्चति "दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसत्त्वं" । ११
 सुत्तन्तभाजनीयं ।

१२. अभिधम्मभाजनीयं

(१)

१०. चत्तारि सत्त्वानि - दुक्खं, दुक्खसमुदयो, दुक्खनिरोधो,
 दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा ।

११. तत्थ कतमो दुक्खसमुदयो ?

तण्हा - अयं युच्चति "दुक्खसमुदयो" । १३

१२. तत्थ कतमं दुक्खं ?

अवसेसा च किलेसा, अवमेसा च अकुमला धम्मा, तीणि^१ च
 कुसलमूलानि सासवानि, अवसेसा च सासवा कुसला धम्मा, सागवा
 च कुसलाकुसलानं धम्मानं विपाका, ये च धम्मा किरिया नेव कुमला
 नाकुसला न च कम्मविपाका, सब्बं च रूपं - इदं युच्चति "दुक्खं" । २०

१३. तत्थ कतमो दुक्खनिरोधो ?

तण्हाय पहानं - अयं युच्चति "दुक्खनिरोधो" ।

१४. तत्थ कतमा दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा ?

इध भिक्खु यस्मि समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं^२

१. उपेसको च - मी० । २. पहाणा - ती०. एगमुत्तरि ति । ३. तीणि - मी० ।
 ४. निव्यानिकं - ती० ।

अपचयगामि दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया, विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दग्धाभिञ्जं, तस्मिं समये अट्ठङ्गिको मग्गो होति सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि ।

5 (१) तत्थ कतमा सम्मादिट्ठि ?

या पञ्जा पज्जानता ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - अयं वुच्चति "सम्मादिट्ठि" ।

10 (२) तत्थ कतमो सम्मासङ्कप्पो ?

यो तक्को वितक्को ... पे०... सम्मासङ्कप्पो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - अयं वुच्चति "सम्मासङ्कप्पो" ।

॥ 113 (३) तत्थ कतमा सम्मावाचा ?

15 या चतूहि वचोदुच्चरितेहि आरति विरति पटिविरति वेरमणी अकिरिया अकरणं अनज्ज्ञापत्ति वेलाअनतिक्कमो सेतुघातो सम्मावाचा मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - अयं वुच्चति "सम्मावाचा" ।

20 (४) तत्थ कतमो सम्माकम्मन्तो ?

या तीहि कायदुच्चरितेहि आरति विरति पटिविरति वेरमणी अकिरिया अकरणं अनज्ज्ञापत्ति वेलाअनतिक्कमो सेतुघातो सम्माकम्मन्तो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - अयं वुच्चति "सम्माकम्मन्तो" ।

R. 107

25 (५) तत्थ कतमो सम्माआजीवो ?

या मिच्छा आजीवा आरति विरति पटिविरति वेरमणी अकिरिया अकरणं अनज्ज्ञापत्ति वेलाअनतिक्कमो सेतुघातो सम्माआजीवो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - अयं वुच्चति "सम्माआजीवो" ।

30

(६) तस्य वनमो मम्मारातामो ?

यो चैनमिहो विग्याग्ग्मो . . पे० . मम्मारा-
वायामो विग्याग्ग्मो . . मम्मारा-
पन्नं - अयं वुच्चति "मम्मारातामो" ।

(७) तस्य वनमो मम्मामनि ?

या मनि अनुम्मनि . . पे० . मम्मामनि
सतिग्ग्मो . . मम्मामनि - अयं
वुच्चति "मम्मामनि" ।

(८) तस्य वनमो मम्माममाधि ?

या चित्तस्मा ठिनि मण्डिनि . . पे० . मम्माम-
माधि समाधिसम्बोज्ज्झो मम्माममाधि-
पन्नं - अयं वुच्चति "मम्माममाधि" ।

अयं वुच्चति "दुक्खनिरोधगामिनी" पटिपदा" । अयमेव मम्माममाधि
दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय सम्पयुक्ता ।

(२)

१५. तस्य कतमो दुक्खगमुदयो ?

तण्हा च अवसेसा च किलेसा - अयं वुच्चति "दुक्खगमुदयो" ।

१६. तस्य कतमं दुक्ख ?

अवसेसा च अकुसला धम्मा, तीणि च कुमलमूलानि मागशानि,
अवसेसा च सासवा कुसला धम्मा, सासवा च कुमलानुमलानि धम्मानि
विपाका, ये च धम्मा विरिया नेव कुमला नाकुमला न च धम्मविपाका,
सब्बं च रूपं - इदं वुच्चति "दुक्ख" ।

१७. तस्य कतमो दुक्खनिरोधो ?

तण्हाय च, अवसेसानं च निवेगानं पहानं - अयं वुच्चति
"दुक्खनिरोधो" ।

१८. तस्य कतमो दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा ?

इध भिन्नु यस्मि ममये सोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निष्पन्नितं
अपचयगामि दिट्ठिगतानं पहानाय पडमाय भूमिमा पत्तिमा, विस्सिच्चे

कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धाभिञ्जं,
तस्मिं समये अट्ठङ्गिको मग्गो होति - सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि ।

R. 108

अयं वुच्चति - “दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा” । अवसेसा
धम्मा दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय सम्पयुत्ता ।

(३)

१९. तत्थ कतमो दुक्खसमुदयो ?

तण्हा च अवसेसा च किलेसा, अवसेसा च अकुसला धम्मा -
अयं वुच्चति “दुक्खसमुदयो” ।

२०. तत्थ कतमं दुक्खं ?

तीणि च कुसलमूलानि सासवानि, अवसेसा च सासवा कुसला
१० धम्मा, सासवा च कुसलाकुसलानं धम्मानं विपाका, ये च धम्मा किरिया
नेव कुसला नाकुसला न च कम्मविपाका, सब्बं च रूपं - इदं वुच्चति
“दुक्खं” ।

२१. तत्थ कतमो दुक्खनिरोधो ?

तण्हाय च, अवसेसानं च किलेसानं, अवसेसानं च अकुसलानं
१५ धम्मानं पहानं - अयं वुच्चति “दुक्खनिरोधो” ।

२२. तत्थ कतमा दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निग्यानिकं
अपचयगामिं दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहिं ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धा-
२० भिञ्ज, तस्मिं समये अट्ठङ्गिको मग्गो होति - सम्मादिट्ठि ... पे०...
सम्मासमाधि ।

अयं वुच्चति “दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा” । अवसेसा धम्मा
दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय सम्पयुत्ता ।

(४)

२३. तत्थ कतमो दुक्खसमुदयो ?

तण्हा च अवसेसा च किलेसा, अवसेसा च अकुसला धम्मा,
२५ तीणि च कुसलमूलानि सासवानि - अयं वुच्चति “दुक्खसमुदयो” ।

२४. तत्थ कतमं दुक्खं ?

कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धाभिञ्जं,
तस्मिं समये अट्ठङ्गिको मग्गो होति - सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि ।

R. 108

अयं वुच्चति - "दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा" । अवसेसा
धम्मा दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय सम्पयुत्ता ।

(३)

१९. तत्थ कतमो दुक्खसमुदयो ?

तण्हा च अवसेसा च किलेसा, अवसेसा च अकुसला धम्मा -
अयं वुच्चति "दुक्खसमुदयो" ।

२०. तत्थ कतमं दुक्खं ?

तीणि च कुसलमूलानि सासवानि, अवसेसा च सासवा कुसला
१० धम्मा, सासवा च कुसलाकुसलानं धम्मानं विपाका, ये च धम्मा किरिया
नेव कुसला नाकुसला न च कम्मविपाका, सत्त्वं च रूपं - इदं वुच्चति
"दुक्ख" ।

२१. तत्थ कतमो दुक्खनिरोधो ?

तण्हाय च, अवसेसानं च किलेसानं, अवसेसानं च अकुसलानं
१५ धम्मानं पहानं - अयं वुच्चति "दुक्खनिरोधो" ।

२२. तत्थ कतमा दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा ?

— इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं
अपचयगामि दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि .. पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धा-
२० भिञ्जं, तस्मिं समये अट्ठङ्गिको मग्गो होति - सम्मादिट्ठि ... पे०...
सम्मासमाधि ।

अयं वुच्चति "दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा" । अवसेसा धम्मा
दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय सम्पयुत्ता ।

(४)

२३. तत्थ कतमो दुक्खसमुदयो ?

तण्हा च अवसेसा च किलेसा, अवसेसा च अकुसला धम्मा,
तीणि च कुसलमूलानि सासवानि - अयं वुच्चति "दुक्खसमुदयो" ।

२४. तत्थ कतमं दुक्खं ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निर्यानिकं
अपचयगामिं दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया, विविच्चेव
कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धा-
भिञ्जं, तस्मिं समये अट्ठङ्गिको मग्गो होति - सम्मादिट्ठि ... पे०...
5 सम्मासमाधि ।

अयं वुच्चति “दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा” । अवसेसा
धम्मा दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय सम्पयुत्ता ।

(६)

R. 110

३१. चत्तारि सच्चाणि - दुक्खं, दुक्खसमुदयो, दुक्खनिरोधो,
दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा ।

B. 116 10

३२. तत्थ कतमो दुक्खसमुदयो ?

तण्हा - अयं वुच्चति “दुक्खसमुदयो” ।

३३. तत्थ कतमं दुक्खं ?

अवसेसा च किलेसा, अवसेसा च अकुसला धम्मा, तीणि च
कुसलमूलानि सासवानि, अवसेसा च सासवा कुसला धम्मा, सासवा
15 च कुसलाकुसलानं धम्मनं विपाका, ये च धम्मा किरिया नेव कुसला
नाकुसला न च कम्मविपाका, सब्बं च रूपं - इदं वुच्चति “दुक्खं” ।

३४. तत्थ कतमो दुक्खनिरोधो ?

तण्हाय पहानं - अयं वुच्चति “दुक्खनिरोधो” ।

३५. तत्थ कतमा दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा ?

20 इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निर्यानिकं
अपचयगामिं दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया, विविच्चेव
कामेहि .. पे०.. पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धाभिञ्जं,
तस्मिं समये पञ्चङ्गिको मग्गो होति - सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो,
सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि ।

25

(१) तत्थ कतमा सम्मादिट्ठि ?

या पञ्जा पजानता ... पे०... अमोहो धम्म-
विचयो सम्मादिट्ठि धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो
मग्गज्झ मग्गपरियापन्नं - अयं वुच्चति “सम्मा-
दिट्ठि” ।

(२) तत्थ कतमो सम्मासङ्कुप्पो ?

यो तवको वितवको ... पे०... सम्मासङ्कुप्पो
मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - अयं वुच्चति "सम्मा-
सङ्कुप्पो" ।

(३) तत्थ कतमो सम्मावायामो ?

यो चेतसिंको विरियारम्भो ... पे०... सम्मा-
वायामो विरियसम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्ग-
परियापन्नं - अयं वुच्चति "सम्मावायामो" ।

(४) तत्थ कतमा सम्मासत्ति ?

या सत्ति अनुस्सति ... पे०... सम्मासत्ति सत्ति- 10
सम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - अयं
वुच्चति "सम्मासत्ति" ।

(५) तत्थ कतमो सम्मासमाधि ?

या चित्तस्स ठिति ... पे०... सम्मासमाधि
समाधिसम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - 15
अयं वुच्चति "सम्मासमाधि" ।

अयं वुच्चति "दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा" । अवसेसा धम्मा
दुक्खनिरोधगामिनिना पटिपदाय सम्पयुत्ता ।

(७)

३६. तत्थ कतमो दुक्खसमुदयो ?

R. 111

तण्हा च, अवसेसा च किलेसा, अवसेसा च अकुसला धम्मा, 20
तीणि च कुसलमूलानि सासवानि, अवसेसा च सासवा कुसला धम्मा -
अयं वुच्चति "दुक्खसमुदयो" ।

B. 117

३७. तत्थ कतमं दुक्खं ?

सासवा कुसलाकुसलानं धम्मानं विपाका, ये च धम्मा किरिया
नेव कुसला नाकुसला न च कम्मविपाका, सर्व्वं च रूपं - इदं वुच्चति 25
"दुक्खं" ।

३८. तत्थ कतमो दुक्खनिरोधो ?

तण्हाय च, अवसेसानं च किलेसानं, अवसेसानं च अकुसलानं

धम्मानं, तिण्णं च कुसलमूलानं सासवानं, अवसेसानं च सासवानं कुसलानं धम्मानं पहानं — अयं वुच्चति “दुक्खनिरोधो” ।

३६. तत्थ कतमा दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यातिकं
5 अपचयगामि दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया, विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धा-
भिञ्जं, तस्मिं समये पञ्चङ्गिको मग्गो होति — सम्मादिट्ठि, सम्मा-
सङ्कप्पो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि ।

अयं वुच्चति “दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा” । अवसेसा धम्मा
10 दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय सम्पयुत्ता ।

(८)

४०. चत्तारि सच्चानि — दुक्खं, दुक्खसमुदयो, दुक्खनिरोधो,
दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा ।

४१. तत्थ कतमो दुक्खसमुदयो ?

तण्हा — अयं वुच्चति “दुक्खसमुदयो” ।

४२. तत्थ कतमं दुक्खं ?

अवसेसा च किलेसा, अवसेसा च अकुसला धम्मा, तीणि
च कुसलमूलानि सासवानि, अवसेसा च सासवा कुसला धम्मा,
सासवा च कुसलाकुसलानं धम्मानं विपाका, ये च धम्मा किरिया
नेव कुसला नाकुसला न च कम्मविपाका, सत्त्वं च रूपं — इदं वुच्चति
15 “दुक्खं” ।

४३. तत्थ कतमो दुक्खनिरोधो ?

तण्हाय पहानं — अयं वुच्चति “दुक्खनिरोधो” ।

४४. तत्थ कतमा दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्या-
25 निकं अपचयगामि दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धा-
भिञ्जं, तस्मिं समये पस्सो होति ... पे०... अविक्खेपो होति । अयं
वुच्चति “दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा” ।

(६)

४६ तत्थ कतमो दुक्खसमुदयो ?

तण्हा च, अवसेसा च किलेसा, अवसेसा च अकुसला धम्मा,
तीणि च कुसलमूलानि सासवानि, अवसेसा च सासवा कुसला धम्मा -
अयं वुच्चति "दुक्खसमुदयो" ।

४७. तत्थ कतमं दुक्खं ?

5

सासवा कुसलाकुसलानं धम्मानं विपाका, ये च धम्मा किरिया
नेव कुसला नाकुसला न च कम्मविपाका, सर्व्वं च रूपं - इदं वुच्चति
"दुक्खं" ।

४८. तत्थ कतमो दुक्खनिरोधो ?

तण्हाय च, अवसेसानं च किलेसानं, अवसेसानं च अकुसलानं 10
धम्मानं, तिण्णं च कुसलमूलानि सासवानि, अवसेसानं च सासवानं कुसलानं
धम्मानं पहानं - अयं वुच्चति "दुक्खनिरोधो" ।

४९ तत्थ कतमा दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तर ज्ञानं भावेति निव्यानिकं
अपचयगामिं दिट्ठिगतान पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव 15
कामेहि .. पे० पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपद दन्धा-
भिञ्जं, तस्मिं समये फस्सो होति पे० . अविक्खेपो होति । अयं
वुच्चति "दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा" ।

§ ३. पञ्चापुच्छकं

५० चत्तारि अरियसच्चानि - दुक्ख अरियसच्चं, दुक्खसमुदयं
अरियसच्चं, दुक्खनिरोध अरियसच्चं, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा 20
अरियसच्चं ।

५१. चतुत्त अरियसच्चान कति कुसला, कति अकुसला, कति
अव्याकता .. पे० .. कति सरणा, कति अरणा ?

१. तिकमातिकानुक्कमेन

५२. समुदयसच्च अकुसलं । भगसच्चं कुसलं । निरोध-

सच्चं अव्याकृतं । दुःखसच्च सिया कुसलं, सिया अकुसलं, सिया अव्याकृतं ।

R 113

५३. द्वे सच्चा सिया सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता, सिया अदुःख-
मसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता । निरोधसच्चं न वत्तव्वं - "सुखाय वेदनाय
5 सम्पयुत्तं" ति पि, "दुःखाय वेदनाय सम्पयुत्तं" ति पि, "अदुःखमसुखाय
वेदनाय सम्पयुत्तं" ति पि । दुःखसच्चं सिया सुखाय वेदनाय सम्पयुत्तं,
सिया दुःखाय वेदनाय सम्पयुत्तं, सिया अदुःखमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्तं,
सिया न वत्तव्वं - "सुखाय वेदनाय सम्पयुत्तं" ति पि, "दुःखाय वेदनाय
सम्पयुत्तं" ति पि, "अदुःखमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्तं" ति पि ।

10 ५४. द्वे सच्चा विपाकधम्मधम्मा । निरोधसच्चं नेवविपाक-
नविपाकधम्मधम्मं । दुःखसच्चं सिया विपाकं, सिया विपाकधम्मधम्मं,
सिया नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मं ।

५५. समुदयसच्च अनुपादिन्नुपादानियं । द्वे सच्चा अनुपादिन्नुपादा-
निया । दुःखसच्चं सिया उपादिन्नुपादानियं, सिया अनुपादिन्नुपादानियं ।

15 ५६. समुदयसच्चं सङ्किलिट्टसङ्किलेसिकं । द्वे सच्चा असङ्किलि-
ट्टसङ्किलेसिका । दुःखसच्च सिया सङ्किलिट्टसङ्किलेसिकं, सिया
असङ्किलिट्टसङ्किलेसिकं ।

५७. समुदयसच्च सवितक्कसविचारं । निरोधसच्चं अवितक्क-
अविचारं । मग्गसच्च सिया सवितक्कसविचारं, सिया अवितक्क-
20 विचारमत्तं, सिया अवितक्कअविचारं । दुःखसच्चं सिया सवितक्क-
सविचारं, सिया अवितक्कविचारमत्तं, सिया अवितक्कअविचारं, सिया
न वत्तव्वं - "सवितक्कसविचारं" ति पि, "अवितक्कविचारमत्तं" ति
पि, "अवितक्कअविचारं" ति पि ।

५८. द्वे सच्चा सिया पीतिसहगता, सिया सुखसहगता, सिया
25 उपेक्खासहगता । निरोधसच्चं न वत्तव्वं - "पीतिसहगतं" ति पि,
"सुखसहगतं" ति पि, "उपेक्खासहगतं" ति पि । दुःखसच्चं सिया
पीतिसहगतं, सिया सुखसहगतं, सिया उपेक्खासहगतं, सिया न वत्तव्वं -
"पीतिसहगतं" ति पि, "सुखसहगतं" ति पि, "उपेक्खासहगतं" ति पि ।

५६. द्वे सच्चा नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वा । समुदय-
सच्चं सिया दस्सनेन पहातव्वं, सिया भावनाय पहातव्वं । दुक्खसच्चं
सिया दस्सनेन पहातव्वं, सिया भावनाय पहातव्वं, सिया नेव दस्सनेन न
भावनाय पहातव्वं ।

६०. द्वे सच्चा नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वहेतुका । ५
समुदयसच्चं सिया दस्सनेन पहातव्वहेतुकं, सिया भावनाय पहातव्व-
हेतुकं । दुक्खसच्चं सिया दस्सनेन पहातव्वहेतुकं, सिया भावनाय
पहातव्वहेतुकं, सिया नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वहेतुकं ।

D. 120

६१. समुदयसच्चं आचयगामि । मग्गसच्चं अपचयगामि^१ ।
निरोधसच्चं नेवाचयगामिनापचयगामि । दुक्खसच्चं सिया आचयगामि, 10 R. 114
सिया नेवाचयगामिनापचयगामि ।

६२. मग्गसच्चं सेक्खं । तीणि सच्चानि^२ नेवसेक्खनासेक्खा ।

६३. समुदयसच्चं परित्तं । द्वे सच्चा अप्पमाणा । दुक्ख-
सच्चं सिया परित्तं, सिया महग्गतं ।

६४. निरोधसच्चं अनारम्मणं । मग्गसच्चं अप्पमाणारम्मणं । 15
समुदयसच्चं सिया परित्तारम्मणं, सिया महग्गतारम्मणं न अप्पमाणा-
रम्मणं, सिया न वत्तव्वं - “परित्तारम्मणं” ति पि, “महग्गतारम्मणं”
ति पि । दुक्खसच्चं सिया परित्तारम्मणं, सिया महग्गतारम्मणं, सिया
अप्पमाणारम्मणं, सिया न वत्तव्वं - “परित्तारम्मणं” ति पि, “महग्गता-
रम्मणं” ति पि, “अप्पमाणारम्मणं” ति पि ।

20

६५. समुदयसच्चं हीनं । द्वे सच्चा पणोता । दुक्खसच्चं
सिया हीनं, सिया मज्झिमं ।

६६. निरोधसच्चं अनियतं । मग्गसच्चं सम्मतनियतं । द्वे
सच्चा सिया मिच्छत्तनियता, सिया अनियता ।

६७. निरोधसच्चं अनारम्मणं । समुदयसच्चं न वत्तव्वं - 25
“मग्गारम्मणं” ति पि, “मग्गहेतुकं” ति पि, “मग्गाधिपती” ति पि ।
मग्गसच्चं न मग्गारम्मणं मग्गहेतुकं^३, सिया मग्गाधिपति, सिया न
न वत्तव्वं - “मग्गाधिपती” ति । दुक्खसच्चं सिया मग्गारम्मणं न

१ अपचयगामी - सी० । २. सच्चा - स्या०, रो० । ३ सिया मग्गहेतुकं - स्या०, रो० ।

मग्गहेतुकं, सिया मग्गाधिपति, सिया न वत्तब्बं — “मग्गारम्मणं” ति पि,
“मग्गाधिपती” ति पि ।

६८. द्वे सच्चा सिया उप्पन्ना, सिया अनुप्पन्ना, न वत्तब्बा —
‘उप्पादिनो’ ति । निरोधसच्चं न वत्तब्बं — “उप्पन्नं” ति पि, “अनुप्पन्नं”
5 ति पि, “उप्पादी” ति पि । दुक्खसच्चं सिया उप्पन्नं, सिया अनुप्पन्नं,
सिया उप्पादि ।

६९. तीणि सच्चानि सिया अतीता, सिया अनागता, सिया
पच्चुप्पन्ना । निरोधसच्चं न वत्तब्बं — “अतीतं” ति पि, “अनागतं”
ति पि, “पच्चुप्पन्नं” ति पि ।

10 ७०. निरोधसच्चं अनारम्मणं । मग्गसच्चं न वत्तब्बं —
“अतीतारम्मणं” ति पि, “अनागतारम्मणं” ति पि, “पच्चुप्पन्नारम्मणं”
ति पि । द्वे सच्चा सिया अतीतारम्मणा, सिया अनागतारम्मणा, सिया
पच्चुप्पन्नारम्मणा, सिया न वत्तब्बा — “अतीतारम्मणा” ति पि, “अना-
गतारम्मणा” ति पि, “पच्चुप्पन्नारम्मणा” ति पि ।

R 115 15 ७१. निरोधसच्चं वहिद्धा । तीणि सच्चानि सिया अज्झत्ता,
सिया वहिद्धा, सिया अज्झत्तवहिद्धा ।

७२. निरोधसच्चं अनारम्मणं । मग्गसच्चं वहिद्धारम्मणं ।
समुदयसच्चं सिया अज्झत्तारम्मणं, सिया वहिद्धारम्मणं, सिया अज्झत्त-
वहिद्धारम्मणं ।

20 ७३. दुक्खसच्चं सिया अज्झत्तारम्मणं, सिया वहिद्धारम्मणं,
B. 121 ति सिया अज्झत्तवहिद्धारम्मणं, सिया न वत्तब्बं — “अज्झत्तारम्मणं” ति
पि, “वहिद्धारम्मणं” ति पि, “अज्झत्तवहिद्धारम्मणं” ति पि ।

७४. तीणि सच्चानि अनिदस्सनअप्पटिणं । दुक्खसच्चं सिया
सनिदस्सनअप्पटिणं, सिया अनिदस्सनअप्पटिणं, सिया अनिदस्सनअप्पटिणं ।

२. दुक्कमातिकानुक्कमेन

(१)

25 ७५. समुदयसच्चं हेतु । निरोधसच्चं-न हेतु । द्वे सच्चा
सिया हेतू, सिया न हेतू ।

७६. द्वे सच्चा सहेतुका । निरोधसच्चं अहेतुकं । दुक्खसच्चं
सिया सहेतुकं, सिया अहेतुकं ।

(३)

८७. समुदयसच्चं आसवो- । द्वे सच्चा नो आसवा । दुक्ख-
सच्चं सिया आसवो, सिया नो आसवो ।

८८. द्वे सच्चा सासवा । द्वे सच्चा अनासवा ।

८९. समुदयसच्चं आसवसम्पयुत्तं । द्वे सच्चा आसव-
५ विप्पयुत्ता । दुक्खसच्चं सिया आसवसम्पयुत्तं, सिया आसवविप्पयुत्तं ।

९०. समुदयसच्चं आसवो चेव सासवं च । द्वे सच्चा न
वत्तव्वा- “आसवा चेव सासवा चा” ति पि, “सासवा चेव नो च
आसवा” ति पि । दुक्खसच्चं सिया आसवो चेव सासवं च, सिया सासवं
चेव नो च आसवो ।

१० ९१. समुदयसच्चं आसवो चेव आसवसम्पयुत्तं च । द्वे
सच्चा न वत्तव्वा- “आसवा चेव आसवसम्पयुत्ता चा” ति पि, “आसव-
सम्पयुत्ता चेव नो च आसवा” ति पि । दुक्खसच्चं सिया आसवो चेव
आसवसम्पयुत्तं च, सिया आसवसम्पयुत्तं चेव नो च आसवो, सिया न
वत्तव्वं- “आसवो चेव आसवसम्पयुत्तं चा” ति पि, “आसवसम्पयुत्तं
१५ चेव नो च आसवो” ति पि ।

९२. द्वे सच्चा आसवविप्पयुत्तअनासवा । समुदयसच्चं न
वत्तव्वं- “आसवविप्पयुत्तसासवं” ति पि, “आसवविप्पयुत्तअनासवं”
ति पि । दुक्खसच्चं सिया आसवविप्पयुत्तसासवं, सिया न वत्तव्वं-
“आसवविप्पयुत्तसासवं” ति पि, “आसवविप्पयुत्तअनासवं” ति पि ।

(४) .

२० ९३. समुदयसच्चं संयोजनं । द्वे सच्चा नो संयोजना ।
दुक्खसच्चं सिया संयोजनं, सिया नो संयोजनं ।

९४. द्वे सच्चा संयोजनिया । द्वे सच्चा असंयोजनिया ।

९५. समुदयसच्चं संयोजनसम्पयुत्तं । द्वे सच्चा संयोजन-
विप्पयुत्ता । दुक्खसच्चं सिया संयोजनसम्पयुत्तं, सिया संयोजनविप्पयुत्तं ।

२५ ९६. समुदयसच्च संयोजनं चेव संयोजनियं च । द्वे सच्चा
न वत्तव्वा- “संयोजना चेव संयोजनिया चा” ति पि, “संयोजनिया

सिया न वत्तब्बं — “गन्थो चेव गन्थसम्पयुत्तं चा” ति पि, “गन्थसम्पयुत्तं चेव नो च गन्थो” ति पि ।

१०४. द्वे सच्चा गन्थविप्पयुत्तअगन्थनिया । द्वे सच्चा सिया गन्थविप्पयुत्तगन्थनिया, सिया न वत्तब्बा — “गन्थविप्पयुत्तगन्थनिया” ति पि, “गन्थविप्पयुत्तअगन्थनिया” ति पि ।

(६-८)

१०५. समुदयसच्चं ओघो ... पे०... योगो ... पे०... नीवरणं । द्वे सच्चा नो नीवरणा । दुक्खसच्च सिया नीवरणं, सिया नो नीवरणं ।

१०६. द्वे सच्चा नीवरणिया ? द्वे सच्चा अनीवरणिया ।

R. 118

१०७. समुदयसच्चं नीवरणसम्पयुत्तं । द्वे सच्चा नीवरण-
विप्पयुत्ता । दुक्खसच्चं सिया नीवरणसम्पयुत्तं, सिया नीवरणविप्पयुत्तं ।

१०८. समुदयसच्चं नीवरणं चेव नीवरणियं च । द्वे सच्चा न वत्तब्बा — “नीवरणा चेव नीवरणिया चा” ति पि, “नीवरणिया चेव नो च नीवरणा” ति पि । दुक्खसच्चं सिया नीवरणं चेव नीवरणियं च, सिया नीवरणियं चेव नो च नीवरण ।

१०९. समुदयसच्चं नीवरणं चेव नीवरणसम्पयुत्तं च । द्वे सच्चा न वत्तब्बा — “नीवरणा चेव नीवरणसम्पयुत्ता चा” ति पि, “नीवरणसम्पयुत्ता चेव नो च नीवरणा” ति पि । दुक्खसच्चं सिया नीवरणं चेव नीवरणसम्पयुत्तं च, सिया नीवरणसम्पयुत्तं चेव नो च नीवरणं, सिया न वत्तब्बं — “नीवरणं चेव नीवरणसम्पयुत्तं चा” ति पि, “नीवरणसम्पयुत्तं चेव नो च नीवरण” ति पि । द्वे सच्चा नीवरणविप्पयुत्तअनीवरणिया । समुदयसच्चं न वत्तब्बं — “नीवरणविप्पयुत्तनीवरणियं” ति पि, “नीवरणविप्पयुत्तअनीवरणियं” ति पि । दुक्खसच्च सिया नीवरणविप्पयुत्तनीवरणियं, सिया न वत्तब्बं — “नीवरणविप्पयुत्तनीवरणियं” ति पि, “नीवरणविप्पयुत्तअनीवरणियं” ति पि ।

(९)

११०. तीणि सच्चानि नो परामासा । दुक्खसच्चं सिया परामासो, सिया नो परामासो ।

१११. द्वे सच्चा परामट्टा । द्वे सच्चा अपरामट्टा ।

११२. द्वे सच्चा परामासविप्पयुत्ता । समुदयसच्चं सिया परामाससम्पयुत्तं, सिया परामासविप्पयुत्तं । दुक्खसच्चं सिया परामाससम्पयुत्तं, सिया परामासविप्पयुत्तं, सिया न वत्तव्वं — “परामाससम्पयुत्तं” ति पि, “परामासविप्पयुत्तं” ति पि ।

5

११३. समुदयसच्चं न वत्तव्वं — “परामासो चेव परामट्ठं चा” ति, परामट्ठं चेव नो च परामासो । द्वे सच्चा न वत्तव्वा — “परामासा चेव परामट्टा चा” ति पि, “परामट्टा चेव नो च परामासा” ति पि । दुक्खसच्चं सिया परामासो चेव परामट्ठं च, सिया परामट्ठं चेव नो च परामासो ।

10

११४. द्वे सच्चा परामासविप्पयुत्तअपरामट्टा । द्वे सच्चा सिया परामासविप्पयुत्तपरामट्टा, सिया न वत्तव्वा — “परामासविप्पयुत्तपरामट्टा” ति पि, “परामासविप्पयुत्तअपरामट्टा” ति पि ।

(१०)

११५. द्वे सच्चा सारम्मणा । निरोधसच्चं अनारम्मणं । दुक्खसच्चं सिया सारम्मणं, सिया अनारम्मणं ।

15

११६. तीणि सच्चानि नो चित्ता । दुक्खसच्चं सिया चित्तं, सिया नो चित्तं ।

११७. द्वे सच्चा चेतसिका । निरोधसच्चं अचेतसिकं । दुक्खसच्चं सिया चेतसिकं, सिया अचेतसिकं ।

११८. द्वे सच्चा चित्तसम्पयुत्ता । निरोधसच्चं चित्तविप्पयुत्तं । दुक्खसच्चं सिया चित्तसम्पयुत्तं, सिया चित्तविप्पयुत्तं, सिया न वत्तव्वं — “चित्तेन सम्पयुत्तं” ति पि, “चित्तेन विप्पयुत्तं” ति पि ।

११९. द्वे सच्चा चित्तसंसट्ठा । निरोधसच्चं चित्तविसंसट्ठं । दुक्खसच्चं सिया चित्तसंसट्ठं, सिया चित्तविसंसट्ठं, सिया न वत्तव्वं — “चित्तेन संसट्ठं” ति पि, “चित्तेन विसंसट्ठं” ति पि ।

25

१२०. द्वे सच्चा चित्तसमुद्धाना । निरोधसच्चं नो चित्तसमुद्धानं । दुक्खसच्चं सिया चित्तसमुद्धानं, सिया नो चित्तसमुद्धानं ।

१२१. द्वे सच्चा चित्तसहभूनो । निरोधसच्चं नो चित्तसहभू ।
दुक्खसच्चं सिया चित्तसहभू, सिया नो चित्तसहभू ।

१२२. द्वे सच्चा चित्तानुपरिवत्तिनो । निरोधसच्चं नो चित्ता-
नुपरिवत्ति । दुक्खसच्चं सिया चित्तानुपरिवत्ति, सिया नो चित्तानु-
५ परिवत्ति ।

B. 125

R. 119

१२३. द्वे सच्चा चित्तसंसद्वसमुद्धाना । निरोधसच्चं नो चित्त-
संसद्वसमुद्धानं । दुक्खसच्चं सिया चित्तसंसद्वसमुद्धानं, सिया नो चित्त-
संसद्वसमुद्धानं ।

१२४. द्वे सच्चा चित्तसंसद्वसमुद्धानसहभूनो । निरोधसच्चं नो
१० चित्तसंसद्वसमुद्धानसहभू । दुक्खसच्चं सिया चित्तसंसद्वसमुद्धानसहभू,
सिया नो चित्तसंसद्वसमुद्धानसहभू ।

१२५. द्वे सच्चा चित्तसंसद्वसमुद्धानानुपरिवत्तिनो । निरोध-
सच्चं नो चित्तसंसद्वसमुद्धानानुपरिवत्ति । दुक्खसच्चं सिया चित्तसंसद्व-
समुद्धानानुपरिवत्ति, सिया नो चित्तसंसद्वसमुद्धानानुपरिवत्ति ।

१२६. तीणि सच्चानि^१ बाहिरा । दुक्खसच्चं सिया अज्झत्तं^२,
१५ सिया बाहिरं ।

(११)

१२७. तीणि सच्चानि नो उपादा । दुक्खसच्चं सिया उपादा,
सिया नो उपादा ।

१२८. तीणि सच्चानि अनुपादिन्ना । दुक्खसच्चं सिया उपा-
२० दिन्नं, सिया अनुपादिन्नं ।

१२९. समुदयसच्चं उपादानं । द्वे सच्चा नो उपादाना ।
दुक्खसच्चं सिया उपादानं, सिया नो उपादानं ।

१३०. द्वे सच्चा उपादानिया । द्वे सच्चा अनुपादानिया ।

१३१. द्वे सच्चा उपादानविप्पयुत्ता । द्वे सच्चा सिया उपा-
२५ दानसम्पयुत्ता, सिया उपादानविप्पयुत्ता ।

१३२. समुदयसच्चं उपादानं चेव उपादानियं च । द्वे सच्चा
न वत्तव्वा — “उपादाना चेव उपादानिया चा” ति पि, “उपादानिया चेव

नो च उपादाना" ति पि । दुक्खसच्चं सिया उपादानं चेव उपादानियं च, सिया उपादानियं चेव नो च उपादानं ।

१३३. समुदयसच्चं सिया उपादानं चेवं उपादानसम्पयुत्तं च, सिया न वत्तव्वं — "उपादानं चेव उपादानसम्पयुत्तं चा" ति पि, "उपादानसम्पयुत्तं चेव नो च उपादानं" ति पि । द्वे सच्चा न वत्तव्वा — 5
"उपादाना चेव उपादानसम्पयुत्ता चा" ति पि, "उपादानसम्पयुत्ता चेव नो च उपादाना" ति पि । 'दुक्खसच्चं सिया उपादानं चेव उपादानसम्पयुत्तं च, सिया उपादानसम्पयुत्तं चेव नो च उपादानं, सिया न वत्तव्वं —
"उपादानं चेव उपादानसम्पयुत्तं चा" ति पि, "उपादानसम्पयुत्तं चेव नो च उपादानं" ति पि । 10

१३४. द्वे सच्चा उपादानविप्पयुत्तअनुपादानिया । द्वे सच्चा सिया उपादानविप्पयुत्तउपादानिया, सिया न वत्तव्वा — "उपादानविप्पयुत्तउपादानिया" ति पि, "उपादानविप्पयुत्तअनुपादानिया" ति पि ।
(१२)

१३५. समुदयसच्चं किलेसो । द्वे सच्चा नो किलेसा । दुक्खसच्चं सिया किलेसो, सिया नो किलेसो । 15

१३६. द्वे सच्चा सङ्किलेसिका । द्वे सच्चा असङ्किलेसिका ।

१३७ समुदयसच्चं सङ्किलिट्ठं । द्वे सच्चा असङ्किलिट्ठा । दुक्खसच्चं सिया सङ्किलिट्ठं, सिया असङ्किलिट्ठं ।

१३८. समुदयसच्चं किलेससम्पयुत्तं । द्वे सच्चा किलेसविप्पयुत्ता । दुक्खसच्चं सिया किलेससम्पयुत्तं, सिया किलेसविप्पयुत्त । 20 II 125

१३९. समुदयसच्चं किलेसो चेव सङ्किलेसिकं च । द्वे सच्चा न वत्तव्वा — "किलेसा चेव सङ्किलेसिका चा" ति पि, "सङ्किलेसिका चेव नो च किलेसा" ति पि । दुक्खसच्चं सिया किलेसो चेव सङ्किलेसिकं च, सिया सङ्किलेसिकं चेव नो च किलेसो ।

१४० समुदयसच्चं किलेसो चेव सङ्किलिट्ठं च । द्वे सच्चा 25
न वत्तव्वा — "किलेसा चेव सङ्किलिट्ठा चा" ति पि, "सङ्किलिट्ठा चेव नो च किलेसा" ति पि । दुक्खसच्चं सिया किलेसो चेव सङ्किलिट्ठं च, सिया सङ्किलिट्ठं चेव नो च किलेसो, सिया न वत्तव्वं — "किलेसो चेव सङ्किलिट्ठं चा" ति पि, "सङ्किलिट्ठं चेव नो च किलेसो" ति पि ।

१४१. समुदयसत्त्वं किलेसो चेव किलेससम्पयुत्तं च । द्वे सत्त्वा
न वत्तब्बा — “किलेसा चेव किलेससम्पयुत्ता चा” ति पि, “किलेससम्प-
युत्ता चेव नो च किलेसा” ति पि । दुक्खसत्त्वं सिया किलेसो चेव किलेस-
सम्पयुत्तं च, सिया किलेससम्पयुत्तं चेव नो च किलेसो, सिया न वत्तब्बं —
५ “किलेसो चेव किलेससम्पयुत्तं चा” ति पि, “किलेससम्पयुत्तं चेव नो च
किलेसो” ति पि ।

१४२. द्वे सत्त्वा किलेसविप्पयुत्तसङ्खिलेसिका । समुदयसत्त्वं
न वत्तब्बं — “किलेसविप्पयुत्तसङ्खिलेसिकं” ति पि, “किलेसविप्पयुत्त-
सङ्खिलेसिकं” ति पि । दुक्खसत्त्वं सिया किलेसविप्पयुत्तसङ्खिलेसिकं,
१० सिया न वत्तब्बं — “किलेसविप्पयुत्तसङ्खिलेसिकं” ति पि, “किलेसविप्प-
युत्तसङ्खिलेसिकं” ति पि ।

(१३)

R. 121

१४३. द्वे सत्त्वा न दस्सनेन पहातब्बा । द्वे सत्त्वा सिया दस्सनेन
पहातब्बा, सिया न दस्सनेन पहातब्बा ।

१४४. द्वे सत्त्वा न भावनाय पहातब्बा । द्वे सत्त्वा सिया
१५ भावनाय पहातब्बा, सिया न भावनाय पहातब्बा ।

१४५. द्वे सत्त्वा न दस्सनेन पहातव्वहेतुका । द्वे सत्त्वा सिया
दस्सनेन पहातव्वहेतुका, सिया न दस्सनेन पहातव्वहेतुका ।

१४६. द्वे सत्त्वा न भावनाय पहातव्वहेतुका । द्वे सत्त्वा सिया
भावनाय पहातव्वहेतुका, सिया न भावनाय पहातव्वहेतुका ।

१४७. समुदयसत्त्वं सवितक्कं । निरोधसत्त्वं अवितक्कं ।
२० द्वे सत्त्वा सिया सवितक्का, सिया अवितक्का ।

१४८. समुदयसत्त्वं सविचारं । निरोधसत्त्वं अविचारं । द्वे
सत्त्वा सिया सविचारा, सिया अविचारा ।

१४९. निरोधसत्त्वं अप्पीतिकं । तीणि सत्त्वानि सिया सप्पी-
२५ तिका, सिया अप्पीतिका ।

१५०. निरोधसत्त्वं न पीतिसहगतं । तीणि सत्त्वानि सिया
पीतिसहगता, सिया न पीतिसहगता ।

१५१. निरोधसच्चं न सुखसहगतं । तीणि सच्चानि सिया सुखसहगता, सिया न सुखसहगता ।

१५२. निरोधसच्चं न उपेक्षासहगतं । तीणि सच्चानि सिया उपेक्षासहगता, सिया न उपेक्षासहगता ।

१५३. समुदयसच्चं कामावचरं । द्वे सच्चा न कामावचरा । 5 दुःखसच्चं सिया कामावचरं, सिया न कामावचरं ।

१५४. तीणि सच्चानि न रूपावचरा । दुःखसच्चं सिया रूपावचरं, सिया न रूपावचरं ।

१५५. तीणि सच्चानि न अरूपावचरा । दुःखसच्चं सिया अरूपावचरं, सिया न अरूपावचरं । 10

१५६. द्वे सच्चा परियापन्ना । द्वे सच्चा अपरियापन्ना ।

१५७. मग्गसच्चं निय्यानिकं । तीणि सच्चानि अनिय्यानिका ।

१५८. मग्गसच्चं नियतं । निरोधसच्चं अनियतं । द्वे सच्चा सिया नियता, सिया अनियता ।

१५९. द्वे सच्चा सत्तरा । द्वे सच्चा अनुत्तरा । 15

१६०. समुदयसच्चं सरणं । द्वे सच्चा अरणा । दुःखसच्चं सिया सरणं, सिया अरणं ति ।

सच्चविमङ्गो निट्ठितो ।

५. इन्द्रियविभङ्गो

§ १. अग्निधम्मभाजनीयं

१. बावीसतिन्द्रियानि — चक्खुन्द्रियं, सोतिन्द्रियं, घानिन्द्रियं, जिह्विन्द्रियं, कायिन्द्रियं, मनिन्द्रियं, इत्थिन्द्रियं, पुरिसिन्द्रियं, जीवित्तिन्द्रियं, सुखिन्द्रियं, दुक्खिन्द्रियं, सोमनस्सिन्द्रियं, दोमनस्सिन्द्रियं, उपेक्खिन्द्रियं, सद्धिन्द्रियं, विरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पञ्चिन्द्रियं,
५ अनञ्जातञ्जस्सामीतिन्द्रियं^१, अञ्जिन्द्रियं, अञ्जाताविन्द्रियं ।

२ तत्थ कतमं चक्खुन्द्रियं ?

यं चक्खु चतुष्मं महाभूतानं उपादाय पसादो ... पे०... सुञ्जो गामो पेसो — इदं वुच्चति “चक्खुन्द्रियं” ।

३. तत्थ कतमं सोतिन्द्रियं ... पे०. : घानिन्द्रियं ... पे०... जिह्विन्द्रियं ... पे०... कायिन्द्रियं ?
१०

यो कायो चतुष्मं महाभूतानं उपादाय पसादो ... पे०... सुञ्जो गामो पेसो — इदं वुच्चति “कायिन्द्रियं” ।

४. तत्थ कतमं मनिन्द्रियं ?

- एकविधेन मनिन्द्रियं — फस्ससम्पयुत्तं ।
१५ दुविधेन मनिन्द्रियं — अत्थि सहेतुकं, अत्थि अहेतुकं ।
तिविधेन मनिन्द्रियं — अत्थि कुसलं, अत्थि अकुसलं, अत्थि अव्याकत ।

चतुर्विधेन मनिन्द्रियं — अत्थि कामावचरं, अत्थि रूपावचरं, अत्थि अरूपावचरं, अत्थि अपरियापन्नं ।

- २० पञ्चविधेन मनिन्द्रियं — अत्थि सुखिन्द्रियसम्पयुत्तं, अत्थि दुक्खिन्द्रियसम्पयुत्तं, अत्थि सोमनस्सिन्द्रियसम्पयुत्तं, अत्थि दोमनस्सिन्द्रियसम्पयुत्तं, अत्थि उपेक्खिन्द्रियसम्पयुत्तं ।

छद्विधेन मनिन्द्रियं — चक्खुविज्जाणं ... पे०... मनोविज्जाणं ।
एवं छद्विधेन मनिन्द्रियं ।

सत्तविधेन मनिन्द्रिय - चक्खुविञ्जाण पे० कायविञ्जाण, मनोधातु, मनोविञ्जाणधातु । एव सत्तविधेन मनिन्द्रिय ।

अट्ठविधेन मनिन्द्रिय - चक्खुविञ्जाण पे० कायविञ्जाण अत्थि सुखसहगत, अत्थि दुःखसहगत, मनोधातु, मनोविञ्जाणधातु । एव अट्ठविधेन मनिन्द्रिय ।

5

नवविधेन मनिन्द्रिय - चक्खुविञ्जाण पे० कायविञ्जाण, मनोधातु, मनोविञ्जाणधातु अत्थि कुसला, अत्थि अकुसला, अत्थि अव्याकता । एव नवविधेन मनिन्द्रिय ।

D 129

दसविधेन मनिन्द्रिय - चक्खुविञ्जाण पे० कायविञ्जाण अत्थि सुखसहगत, अत्थि दुःखसहगत, मनोधातु, मनोविञ्जाणधातु अत्थि कुसला, अत्थि अकुसला, अत्थि अव्याकता । एव दसविधेन मनिन्द्रिय पे० एव बहुविधेन मनिन्द्रिय । इदं वुच्चति "मनिन्द्रिय" ।

10

५ तत्थ कतम इत्थिन्द्रिय ?

य इत्थिया इत्थिलिङ्ग^१ इत्थिनिमित्त इत्थिकुत्त इत्थाकप्पो इत्थत्त^२ इत्थिभावो - इदं वुच्चति 'इत्थिन्द्रिय' ।

15

६ तत्थ कतम पुरिसिन्द्रिय ?

य^३ पुरिसस्स पुरिसलिङ्ग पुरिसनिमित्त पुरिसकुत्त पुरिसा- कप्पो पुरिसत्त पुरिसभावो - इदं वुच्चति "पुरिसिन्द्रिय" ।

R 123

७ तत्थ कतम जीवितिन्द्रिय ?

जीवितिन्द्रियं द्विविधेन - अत्थि रूपजीवितिन्द्रिय, अत्थि अरूप- जीवितिन्द्रिय ।

20

(१) तत्थ कतम रूपजीवितिन्द्रिय ?

यो तेसं हपीनं धम्मानं आयुं ठिति यपना यापना इरियना वत्तना पालना जीवितं जीवितिन्द्रिय - इदं वुच्चति "रूपजीवितिन्द्रिय" ।

25

(२) तत्थ कतम अरूपजीवितिन्द्रिय ?

यो तेसं अरूपीनं धम्मानं आयुं ठिति यपना यापना इरियना वत्तना पालना जीवितं जीवितिन्द्रिय - इदं वुच्चति "अरूपजीवितिन्द्रिय" ।

१ इत्थिलिङ्ग - स्था० एवमुपरि पि । २ इत्थत्त - स्था० । ३ रो० पोत्थेवेनत्थि ।

इदं वुच्चति "जीवितिन्द्रियं" ।

८. तत्थ कतमं सुखिन्द्रियं ?

यं कायिकं सातं कायिकं सुखं कायसम्पत्सजं सातं सुखं वेदयितं कायसम्पत्सजा साता सुखा वेदना - इदं वुच्चति "सुखिन्द्रियं" ।

५ ९. तत्थ कतमं दुक्खिन्द्रियं ?

यं कायिकं असातं कायिकं दुक्खं कायसम्पत्सजं असातं दुक्खं वेदयितं कायसम्पत्सजा असाता दुक्खा वेदना - इदं वुच्चति "दुक्खिन्द्रियं" ।

१०. तत्थ कतमं सोमनस्सिन्द्रियं ?

१० यं चेतसिकं सातं चेतसिकं सुखं चेतोसम्पत्सजं सातं सुखं वेदयितं चेतोसम्पत्सजा साता सुखा वेदना - इदं वुच्चति "सोमनस्सिन्द्रियं" ।

११. तत्थ कतमं दोमनस्सिन्द्रियं ?

११ यं चेतसिकं असातं चेतसिकं दुक्खं चेतोसम्पत्सजं असातं दुक्खं वेदयितं चेतोसम्पत्सजा असाता दुक्खा वेदना - इदं वुच्चति "दोमन-
१५ स्सिन्द्रियं" ।

१२. तत्थ कतमं उपेक्खिन्द्रियं ?

यं चेतसिकं नेव सातं नासातं चेतोसम्पत्सजं अदुक्खमसुखं वेदयितं चेतोसम्पत्सजा अदुक्खमसुखा वेदना - इदं वुच्चति "उपेक्खि-
न्द्रियं" ।

१३. तत्थ कतमं सद्धिन्द्रियं ?

या सद्धा सद्दहता ओकप्पना अभिप्पसादो सद्धा सद्धिन्द्रियं सद्धावलं - इदं वुच्चति "सद्धिन्द्रियं" ।

१४. तत्थ कतमं विरियिन्द्रियं ?

२५ यो चेतसिको विरियारम्भो निक्कमो परक्कमो उय्यामो वायामो उस्साहो उस्सोब्धि^१ थामो ठिति^२ असिथिलपरक्कमता अनिक्खितत्तद्धन्दा अनिक्खित्तधुरता धुरसम्पग्गाहो विरियं विरियिन्द्रियं विरियवलं^३ - इदं
१५ वुच्चति "विरियिन्द्रियं" ।

१५. तत्थ कतमं सतिन्द्रियं ?

या सति अनुस्सति पटिस्सति सति सरणता धारणता अपिला-
पनता असम्मुस्सनता^१ सति सतिन्द्रियं सतिवलं सम्मासति — इदं वुच्चति
“सतिन्द्रियं” ।

१६. तत्थ कतमं समाधिन्द्रियं ?

5

या चित्तस्स ठिति सण्ठिति अवट्ठिति अविसाहारो अविवखेपो
अविसाहटमानसता समयो समाधिन्द्रियं समाधिवलं सम्मासमाधि — इदं
वुच्चति “समाधिन्द्रियं” ।

१७. तत्थ कतमं पज्जिन्द्रियं ?

या पज्जा पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि — 10
इदं वुच्चति “पज्जिन्द्रियं” ।

१८. तत्थ कतमं अनज्जातज्जस्सामीतिन्द्रियं ?

या तेसं धम्मानं अनज्जातानं^२ अदिट्ठानं अप्पत्तानं अविदितानं
असच्छिकतानं सच्छिकिरियाय पज्जा पजानना ... पे०... अमोहो
धम्मविचयो सम्मादिट्ठि धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं 15
— इदं वुच्चति “अनज्जातज्जस्सामीतिन्द्रियं” ।

१९. तत्थ कतमं अज्जिन्द्रियं ?

या तेसं धम्मानं ज्ञातानं दिट्ठानं पत्तानं विदितानं सच्छिकतानं
सच्छिकिरियाय पज्जा पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मा-
दिट्ठि धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं — इदं वुच्चति 20
अज्जिन्द्रियं ।

२०. तत्थ कतमं अज्जाताविन्द्रियं ?

B. 131

या तेसं धम्मानं अज्जातावीनं दिट्ठानं पत्तानं विदितानं सच्छि-
कतानं सच्छिकिरियाय पज्जा पजानना .. पे०... अमोहो धम्मविचयो
सम्मादिट्ठि धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं — इदं वुच्चति 25
“अज्जाताविन्द्रियं” ।

— ० —

§ २. पञ्चापुच्छकं

R. 125

२१. वावीसतिन्द्रियानि — चक्षुन्द्रियं, सोतिन्द्रियं, घानिन्द्रियं, जिह्विन्द्रियं, कायिन्द्रियं, मनिन्द्रियं, इत्थिन्द्रियं, पुरिसिन्द्रियं, जीवितिन्द्रियं, सुखिन्द्रियं, दुखिन्द्रियं, सोमनस्सिन्द्रियं, दोमनस्सिन्द्रियं, उपेक्खिन्द्रियं, सद्धिन्द्रियं, विरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पञ्चिन्द्रियं, अनञ्जातञ्जस्सामीतिन्द्रियं, अञ्जिन्द्रियं, अञ्जाताविन्द्रियं ।

२२. वावीसतीनं इन्द्रियानं कति कुसला, कति अकुसला, कति अव्याकता ... पे०... कति सरणा, कति अरणा ?

१. तिकमातिकानुक्कमेन

0

२३. दसिन्द्रिया अव्याकता । दोमनस्सिन्द्रियं अकुसलं । अनञ्जातञ्जस्सामीतिन्द्रियं कुसलं । चत्तारिन्द्रिया सिया कुसला, सिया अव्याकता । छ इन्द्रिया सिया कुसला, सिया अकुसला, सिया अव्याकता ।

२४. द्वादसिन्द्रिया न वत्तत्वा — “सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता” ति पि, “दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्ता” ति पि, “अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता” ति पि । छ इन्द्रिया सिया सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता, सिया अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता । तीणिन्द्रिया सिया सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता, सिया दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्ता, सिया अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता । जीवितिन्द्रियं सिया सुखाय वेदनाय सम्पयुत्तं, सिया दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्तं, सिया अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्तं, सिया न वत्तत्वं — “सुखाय वेदनाय सम्पयुत्तं” ति पि, “दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्तं” ति पि, “अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्तं” ति पि ।

२५. सतिन्द्रिया नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मा । तीणिन्द्रिया विपाका । द्विन्द्रिया विपाकधम्मधम्मा । अञ्जिन्द्रियं सिया विपाकं, सिया विपाकधम्मधम्मं । नविन्द्रिया सिया विपाका, सिया विपाकधम्मधम्मा, सिया नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मा ।

B 132

२६. नविन्द्रिया उपादिनुपादानिया । दोमनस्सिन्द्रियं अनुपादिनुपादानियं । तीणिन्द्रिया अनुपादिननुपादानिया । नविन्द्रिया

25

सिया उपादिश्रुपादानिया, मिया अनुपादिश्रुपादानिया, मिया अनुपादि-
अनुपादानिया ।

२७. नविन्द्रिया असङ्कलित्दृग्ङ्ङ्लेसिका । दोमनस्मिन्द्रियं
सङ्कलित्दृग्ङ्ङ्लेसिकं । तीणिन्द्रिया अगङ्कलित्दृग्ङ्ङ्लेसिका । गीगि-
न्द्रिया सिया असङ्कलित्दृग्ङ्ङ्लेसिका, सिया अगङ्कलित्दृग्ङ्ङ्लेसिका । ५
छ इन्द्रिया सिया सङ्कलित्दृग्ङ्ङ्लेसिका, मिया असङ्कलित्दृग्ङ्ङ्लेसिका ।
सिया असङ्कलित्दृग्ङ्ङ्लेसिका ।

२८. नविन्द्रिया अवितककसविचारा । दोमनस्मिन्द्रियं सवितक-
सविचारं । उपेक्सिन्द्रियं सिया सवितकसविचारं, मिया अवितक-
अविचारं । एकादसिन्द्रिया सिया सवितकसविचारा, मिया अवितक- 10
विचारमता, सिया अवितकसविचारा ।

२९. एकादसिन्द्रिया न वत्तव्या - "पीतिसहगता" नि पि,
"सुप्तसहगता" ति पि, "उपेक्तासहगता" ति पि । सोमस्मिन्द्रियं
सिया पीतिसहगतं न सुप्तसहगतं न उपेक्तासहगतं, मिया न वत्तव्य - R 124
"पीतिसहगतं" ति । छ इन्द्रिया सिया पीतिसहगता, सिया सुप्तसहगता, 15
सिया उपेक्तासहगता । चत्वारिन्द्रिया सिया पीतिसहगता, सिया गुण-
सहगता, सिया उपेक्तासहगता, सिया न वत्तव्या - "पीतिसहगता" नि
पि, "सुप्तसहगता" ति पि, "उपेक्तासहगता" ति पि ।

३०. पञ्चरसिन्द्रिया नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्या ।
दोमनस्मिन्द्रियं सिया दस्सनेन पहातव्यं, सिया भावनाय पहातव्यं । 20
छ इन्द्रिया सिया दस्सनेन पहातव्या, सिया भावनाय पहातव्या, मिया नेव
दस्सनेन न भावनाय पहातव्या ।

३१. पञ्चरसिन्द्रिया नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्यहेतुका ।
दोमनस्मिन्द्रियं सिया दस्सनेन पहातव्यहेतुकं, मिया भावनाय पहातव्य-
हेतुकं । छ इन्द्रिया सिया दस्सनेन पहातव्यहेतुका, सिया भावनाय 25
पहातव्यहेतुका, सिया नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्यहेतुका ।

३२. दसिन्द्रिया नेवाचयगामिनापचयगामिनो । दोमनस्मिन्द्रियं
आचयगामि । अनञ्जातञ्जस्सामोतिन्द्रियं अपचयगामि । अञ्जिन्द्रियं
सिया अपचयगामि, सिया नेवाचयगामिनापचयगामि । नविन्द्रिया मिया
आचयगामिनो, सिया अपचयगामिनो, सिया नेवाचयगामिनापचयगामिनो । 30

३३. दमिन्द्रिया नेवसेक्खनासेक्खा । द्विन्द्रिया सेक्खा । अञ्जा-
ताविन्द्रियं असेक्खं । नविन्द्रिया सिया सेक्खा, सिया असेक्खा, सिया
नेवसेक्खनासेक्खा ।

३४. दसिन्द्रिया परित्ता । तीणिन्द्रिया अप्पमाणा । नविन्द्रिया
५ सिया परित्ता, सिया महग्गता, सिया अप्पमाणा ।

३५. सत्तिन्द्रिया अतारम्मणा । द्विन्द्रिया परित्तारम्मणा ।
तीणिन्द्रिया अप्पमाणारम्मणा । दोमनस्सिन्द्रियं सिया परित्तारम्मणं
सिया महग्गतारम्मणं, न अप्पमाणारम्मणं, सिया न वत्तब्बं – “परित्ता-
रम्मणं” ति पि, “महग्गतारम्मणं” ति पि । नविन्द्रिया सिया परित्ता-
१० रम्मणा, सिया महग्गतारम्मणा, सिया अप्पमाणारम्मणा, सिया न वत्तब्बा
– “परित्तारम्मणा” ति पि, “महग्गतारम्मणा” ति पि, “अप्पमाणा-
रम्मणा” ति पि ।

३६. नविन्द्रिया मज्झिमा । दोमनस्सिन्द्रियं हीनं । तीणिन्द्रिया
पणीता । तीणिन्द्रिया सिया मज्झिमा, सिया पणीता । छ इन्द्रिया
१५ सिया हीना, सिया मज्झिमा, सिया पणीता ।

३७. दसिन्द्रिया अनियन्ता । अनञ्जातञ्जस्सामीतिन्द्रियं
सम्मत्तनियतं । चत्तारिन्द्रिया सिया सम्मत्तनियता, सिया अनियता ।
R. 127 दोमनस्सिन्द्रियं सिया मिच्छत्तनियतं, सिया अनियतं । छ इन्द्रिया सिया
मिच्छत्तनियता, सिया सम्मत्तनियता, सिया अनियता ।

३८. सत्तिन्द्रिया अनारम्मणा । चत्तारिन्द्रिया न. वत्तब्बा –
“मग्गारम्मणा” ति पि, “मग्गहेतुका” ति पि, “मग्गाधिपतिनो” ति
पि । अनञ्जातञ्जस्सामीतिन्द्रियं न मग्गारम्मणं, सिया मग्गहेतुकं,
सिया मग्गाधिपति, सिया न वत्तब्बं – “मग्गहेतुकं” ति पि, “मग्गा-
धिपती” ति पि । अञ्जिन्द्रियं न मग्गारम्मणं, सिया मग्गहेतुकं, सिया
२५ मग्गाधिपति, सिया न वत्तब्बं – “मग्गहेतुकं” ति पि, “मग्गाधिपती”
ति पि । नविन्द्रिया सिया मग्गारम्मणा, सिया मग्गहेतुका, सिया
मग्गाधिपतिनो, सिया न वत्तब्बा – “मग्गारम्मणा” ति पि, “मग्ग-
हेतुका” ति पि, “मग्गाधिपतिनो” ति पि ।

३९. दसिन्द्रिया सिया उप्पन्ना, सिया उप्पादिनो, न वत्तब्बा –
३० “अनुप्पन्ना” ति । द्विन्द्रिया सिया उप्पन्ना, सिया अनुप्पन्ना, सिया न

वत्तव्वा - “उप्पादिनो” ति । दसिन्द्रिया सिया उप्पन्ना, सिया अनुप्पन्ना, सिया उप्पादिनो; सिया अतीता, सिया अनागता, सिया पच्चुप्पन्ना ।

४०. सत्तिन्द्रिया अनारम्मणा । द्विन्द्रिया पच्चुप्पन्नारम्मणा । तीणिन्द्रिया न वत्तव्वा - “अतीतारम्मणा” ति पि, “अनागतारम्मणा” ति पि, “पच्चुप्पन्नारम्मणा” ति पि । दसिन्द्रिया सिया अतीतारम्मणा, 5 सिया अनागतारम्मणा, सिया पच्चुप्पन्नारम्मणा, सिया न वत्तव्वा - “अतीतारम्मणा” ति पि, “अनागतारम्मणा” ति पि, “पच्चुप्पन्नारम्मणा” ति पि; सिया अज्झत्ता, सिया वहिद्धा, सिया अज्झत्तवहिद्धा । सत्तिन्द्रिया अनारम्मणा । तीणिन्द्रिया वहिद्धारम्मणा । चत्तारिन्द्रिया सिया अज्झत्तारम्मणा, सिया वहिद्धारम्मणा, सिया अज्झत्तवहिद्धारम्मणा, अट्ठिन्द्रिया 10 (सिया अज्झत्तारम्मणा, सिया वहिद्धारम्मणा, सिया अज्झत्तवहिद्धारम्मणा, सिया न वत्तव्वा - “अज्झत्तारम्मणा” ति पि, “वहिद्धारम्मणा” ति पि, “अज्झत्तवहिद्धारम्मणा” ति पि ।

४१. पञ्चिन्द्रिया अनिदस्सनसप्पटिघा । सत्तरसिन्द्रिया अनिदस्सनसप्पटिघा । 15

२. दुक्कमातिकानुषकमेन

(१)

४२. चत्तारिन्द्रिया हेतू । अट्ठारसिन्द्रिया न हेतू

४३. सत्तिन्द्रिया सहेतुका । नविन्द्रिया अहेतुका । छ इन्द्रिया सिया सहेतुका, सिया अहेतुका ।

४४. सत्तिन्द्रिया हेतुसम्पयुत्ता । नविन्द्रिया हेतुविप्पयुत्ता । छ इन्द्रिया सिया हेतुसम्पयुत्ता, सिया हेतुविप्पयुत्ता । 20

४५. चत्तारिन्द्रिया हेतू चेव सहेतुका च । नविन्द्रिया न वत्तव्वा - “हेतू चेव सहेतुका चा” ति पि, “सहेतुका चेव न च हेतू” ति पि । तीणिन्द्रिया न वत्तव्वा - “हेतू चेव सहेतुका चा” ति । सहेतुका चेव न च हेतू । छ इन्द्रिया न वत्तव्वा - “हेतू चेव सहेतुका चा” ति, सिया सहेतुका चेव न च हेतू, सिया न वत्तव्वा - “सहेतुका चेव न च 25 हेतू” ति ।

४६. चत्तारिन्द्रिया हेतू चेव हेतुसम्पयुत्ता च । नविन्द्रिया न वत्तव्वा - “हेतू चेव हेतुसम्पयुत्ता चा” ति पि, “हेतुसम्पयुत्ता चेव न

च हेतू" ति पि । तीणिन्द्रिया न वत्तव्वा - "हेतू चेव हेतुसम्पयुत्ता चा" ति, "हेतुसम्पयुत्ता चेव न च हेतू" । छ इन्द्रिया न वत्तव्वा - "हेतू चेव हेतुसम्पयुत्ता चा" ति, सिया हेतुसम्पयुत्ता चेव न च हेतू, सिया न वत्तव्वा - "हेतुसम्पयुत्ता चेव न च हेतू" ति ।

- ॥ 135 5 ४७ नविन्द्रिया न हेतू अहेतुका । तीणिन्द्रिया न हेतू सहेतुका । चत्तारिन्द्रिया न वत्तव्वा - "न हेतू सहेतुका" ति पि, "न हेतू अहेतुका" ति पि । छ इन्द्रिया सिया न हेतू सहेतुका, सिया न हेतू अहेतुका ।

(२)

४८. सप्पञ्चया । सङ्खत्ता । अनिदस्सना ।

४९. पञ्चिन्द्रिया सप्पटिघा । सत्तरसिन्द्रिया अप्पटिघा ।

- 10 ५० सत्तिन्द्रिया रूपा । चुट्टसिन्द्रिया अरूपा । जीवित्तिन्द्रियं सिया रूपं, सिया अरूपं ।

५१. दसिन्द्रिया लोकिया । तीणिन्द्रिया लोकुत्तरा । नविन्द्रिया सिया लोकिया, सिया लोकुत्तरा ; केनचि विञ्झेय्या, केनचि न विञ्झेय्या ।

(३)

५२. नो आसवा । दसिन्द्रिया सासवा । तीणिन्द्रिया अनासवा ।
15 नविन्द्रिया सिया सासवा, सिया अनासवा ।

५३. पन्नरसिन्द्रिया आसवविप्पयुत्ता । दोमनस्सिन्द्रिय आसवसम्पयुत्त । छ इन्द्रिया सिया आसवसम्पयुत्ता, सिया आसवविप्पयुत्ता ।

- ५४ दसिन्द्रिया न वत्तव्वा - "आसवा चेव सासवा चा" ति, "सासवा चेव नो च आसवा" । तीणिन्द्रिया न वत्तव्वा - "आसवा
20 चेव सासवा चा" ति पि, "सासवा चेव नो च आसवा" ति पि । नविन्द्रिया न वत्तव्वा - "आसवा चेव सासवा चा" ति, सिया सासवा चेव नो च आसवा, सिया न वत्तव्वा - "सासवा चेव नो च आसवा" ति ।

५५. पन्नरसिन्द्रिया न वत्तव्वा - "आसवा चेव आसवसम्पयुत्ता चा" ति पि, "आसवसम्पयुत्ता चेव नो च आसवा" ति पि । दोमनस्सिन्द्रिय न वत्तव्व - "आसवो चेव आसवसम्पयुत्त चा" ति, "आसवसम्पयुत्त
25 चेव नो च आसवो" । छ इन्द्रिया न वत्तव्वा - "आसवा चेव आसव-

सम्पयुक्ता चा" ति, सिया आसवसम्पयुक्ता चेव नो च आसवा, सिया न वत्तव्वा - "आसवसम्पयुक्ता चेव नो च आसवा" ति ।

५६ नविन्द्रिया आसवविष्पयुत्तसासवा । तीणिन्द्रिया आसव-
विष्पयुत्तअनासवा । दोमनस्सिन्द्रिय न वत्तव्व - "आसवविष्पयुत्त-
सासव" ति पि, "आसवविष्पयुत्तअनासव" ति पि । तीणिन्द्रिया सिया ५
आसवविष्पयुत्तसासवा, सिया आसवविष्पयुत्तअनासवा । छ इन्द्रिया सिया
आसवविष्पयुत्तसासवा, सिया आसवविष्पयुत्तअनासवा, सिया न वत्तव्वा -
"आसवविष्पयुत्तसासवा" ति पि, "आसवविष्पयुत्तअनासवा" ति पि ।

(४)

५७ नो सयोजना । दसिन्द्रिया सयोजनिया । तीणिन्द्रिया
असयोजनिया । नविन्द्रिया सिया सयोजनिया, सिया असयोजनिया । 10

५८ पल्लरसिन्द्रिया सयोजनविष्पयुक्ता । दोमनस्सिन्द्रिय
सयोजनसम्पयुत्त । छ इन्द्रिया सिया सयोजनसम्पयुक्ता, सिया
सयोजनविष्पयुक्ता ।

B 136,
R 129

५९ दसिन्द्रिया न वत्तव्वा - "सयोजना चेव सयोजनिया
चा" ति, सयोजनिया चेव नो च सयोजना । तीणिन्द्रिया न वत्तव्वा - 15
"सयोजना चेव सयोजनिया चा" ति पि, "सयोजनिया चेव नो च सयो-
जना" ति पि । नविन्द्रिया न वत्तव्वा - "सयोजना चेव सयोजनिया
चा" ति, सिया सयोजनिया चेव नो च सयोजना, सिया न वत्तव्वा -
"सयोजनिया चेव नो च सयोजना" ति ।

६०. पल्लरसिन्द्रिया न वत्तव्वा - "सयोजना चेव सयोजन- 20
सम्पयुक्ता चा" ति पि, "सयोजनसम्पयुक्ता चेव नो च सयोजना" ति पि ।
दोमनस्सिन्द्रिय न वत्तव्व - "सयोजन चेव सयोजनसम्पयुत्त चा" ति,
सयोजनसम्पयुत्त चेव नो च सयोजन । छ इन्द्रिया न वत्तव्वा - "सयोजना
चेव सयोजनसम्पयुक्ता चा" ति, सिया सयोजनसम्पयुक्ता चेव नो च
सयोजना, सिया न वत्तव्वा - "सयोजनसम्पयुक्ता चेव नो च सयोजना" 25
ति ।

६१ नविन्द्रिया सयोजनविष्पयुत्तसयोजनिया । तीणिन्द्रिया
सयोजनविष्पयुत्तअसयोजनिया । दोमनस्सिन्द्रिय न वत्तव्व - "सयोजन-

च हेतू" ति पि । तीणिन्द्रिया न वत्तव्वा - "हेतू चेव हेतुसम्पयुत्ता चा" ति, "हेतुसम्पयुत्ता चेव न च हेतू" । छ इन्द्रिया न वत्तव्वा - "हेतू चेव हेतुसम्पयुत्ता चा" ति, सिया हेतुसम्पयुत्ता चेव न च हेतू, सिया न वत्तव्वा - "हेतुसम्पयुत्ता चेव न च हेतू" ति ।

- 5 B 195 ४७ नविन्द्रिया न हेतू अहेतुका । तीणिन्द्रिया न हेतू सहेतुका । चत्तारिन्द्रिया न वत्तव्वा - "न हेतू सहेतुका" ति पि, "न हेतू अहेतुका" ति पि । छ इन्द्रिया सिया न हेतू सहेतुका, सिया न हेतू अहेतुका ।

(२)

४८. सम्पच्चया । सङ्खता । अनिदस्सना ।

४९. पञ्चिन्द्रिया सम्पटिघा । सत्तरसिन्द्रिया अप्पटिघा ।

- 10 ५०. सत्तिन्द्रिया रूपा । चुट्टसिन्द्रिया अरूपा । जीवित्तिन्द्रियं सिया रूपे, सिया अरूपं ।

५१. दसिन्द्रिया लोकिया । तीणिन्द्रिया लोकुत्तरा । नविन्द्रिया सिया लोकिया, सिया लोकुत्तरा, केनचि विञ्जेय्या, केनचि न विञ्जेय्या ।

(३)

५२. नो आसवा । दसिन्द्रिया सासवा । तीणिन्द्रिया अनासवा ।

- 15 नविन्द्रिया सिया सासवा, सिया अनासवा ।

५३. पन्नरसिन्द्रिया आसवविप्पयुत्ता । दोमनस्सिन्द्रियं आसवसम्पयुत्त । छ इन्द्रिया सिया आसवसम्पयुत्ता, सिया आसवविप्पयुत्ता ।

५४. दसिन्द्रिया न वत्तव्वा - "आसवा चेव सासवा चा" ति, "सासवा चेव नो च आसवा" । तीणिन्द्रिया न वत्तव्वा - "आसवा चेव सासवा चा" ति पि, "सासवा चेव नो च आसवा" ति पि । नविन्द्रिया न वत्तव्वा - "आसवा चेव सासवा चा" ति, सिया सासवा चेव नो च आसवा, सिया न वत्तव्वा - "सासवा चेव नो च आसवा" ति ।

५५. पन्नरसिन्द्रिया न वत्तव्वा - "आसवा चेव आसवसम्पयुत्ता चा" ति पि, "आसवसम्पयुत्ता चेव नो च आसवा" ति पि । दोमनस्सिन्द्रियं न वत्तव्वं - "आसवो चेव आसवसम्पयुत्तं चा" ति, "आसवसम्पयुत्तं चेव नो च आसवो" । छ इन्द्रिया न वत्तव्वा - "आसवा चेव आसव-

सम्पयुक्ता चा" ति, सिया आसवसम्पयुक्ता चेव नो च आसवा, सिया न वत्तव्वा - "आसवसम्पयुक्ता चेव नो च आसवा" ति ।

५६ नविन्द्रिया आसवविष्पयुत्तसासवा । तीणिन्द्रिया आसव-
विष्पयुत्तअनासवा । दोमनस्सिन्द्रिय न वत्तव्व - "आसवविष्पयुत्त-
सासव" ति पि, "आसवविष्पयुत्तअनासव" ति पि । तीणिन्द्रिया सिया 5
आसवविष्पयुत्तसासवा, सिया आसवविष्पयुत्तअनासवा । छ इन्द्रिया सिया
आसवविष्पयुत्तसासवा, सिया आसवविष्पयुत्तअनासवा, सिया न वत्तव्वा -
"आसवविष्पयुत्तसासवा" ति पि, "आसवविष्पयुत्तअनासवा" ति पि ।

(४)

५७ नो सयोजना । दसिन्द्रिया सयोजनिया । तीणिन्द्रिया
असयोजनिया । नविन्द्रिया सिया सयोजनिया, सिया असयोजनिया । 10

५८ पन्नरसिन्द्रिया सयोजनविष्पयुक्ता । दोमनस्सिन्द्रिय
सयोजनसम्पयुत्त । छ इन्द्रिया सिया सयोजनसम्पयुक्ता, सिया
सयोजनविष्पयुक्ता ।

B 126,
R 129

५९ दसिन्द्रिया न वत्तव्वा - "सयोजना चेव सयोजनिया
चा" ति, सयोजनिया चेव नो च सयोजना । तीणिन्द्रिया न वत्तव्वा - 15
"सयोजना चेव सयोजनिया चा" ति पि, "सयोजनिया चेव नो च सयो-
जना" ति पि । नविन्द्रिया न वत्तव्वा - "सयोजना चेव सयोजनिया
चा" ति, सिया सयोजनिया चेव नो च सयोजना, सिया न वत्तव्वा -
"सयोजनिया चेव नो च सयोजना" ति ।

६०. पन्नरसिन्द्रिया न वत्तव्वा - "सयोजना चेव सयोजन- 20
सम्पयुक्ता चा" ति पि, "सयोजनसम्पयुक्ता चेव नो च सयोजना" ति पि ।
दोमनस्सिन्द्रिय न वत्तव्व - "सयोजन चेव सयोजनसम्पयुत्त चा" ति,
सयोजनसम्पयुत्त चेव नो च सयोजन । छ इन्द्रिया न वत्तव्वा - "सयोजना
चेव सयोजनसम्पयुक्ता चा" ति, सिया सयोजनसम्पयुक्ता चेव नो च
सयोजना, सिया न वत्तव्वा - "सयोजनसम्पयुक्ता चेव नो च सयोजना" 25
ति ।

६१ नविन्द्रिया सयोजनविष्पयुत्तसयोजनिया । तीणिन्द्रिया
सयोजनविष्पयुत्तअसयोजनिया । दोमनस्सिन्द्रिय न वत्तव्व - "सयोजन-

विष्पयुत्तसंयोजनियं” ति पि, “संयोजनविष्पयुत्तसंयोजनियं” ति पि ।
 तीणिन्द्रिया सिया संयोजनविष्पयुत्तसंयोजनिया, सिया संयोजनविष्पयुत्त-
 असंयोजनिया । छ इन्द्रिया सिया संयोजनविष्पयुत्तसंयोजनिया, सिया
 संयोजनविष्पयुत्तसंयोजनिया, सिया न वत्तव्वा — “संयोजनविष्पयुत्त-
 5 संयोजनिया” ति पि, “संयोजनविष्पयुत्तसंयोजनिया” ति पि ।

(४)

६२. नो गन्था । दसिन्द्रिया गन्थनिया । तीणिन्द्रिया अगन्थ-
 निया । नविन्द्रिया सिंया गन्थनिया, सिया अगन्थनिया ।

६३. पन्नरसिन्द्रिया गन्थविष्पयुत्ता । दोमनस्सिन्द्रियं गन्थ-
 सम्पयुत्तं । छ इन्द्रिया सिया गन्थसम्पयुत्ता, सिया गन्थविष्पयुत्ता ।

10 ६४. दसिन्द्रिया न वत्तव्वा — “गन्था चेव गन्थनिया चा” ति,
 गन्थनिया चेव नो च गन्था । तीणिन्द्रिया न वत्तव्वा — “गन्था
 चेव गन्थनिया चा” ति पि, “गन्थनिया चेव नो च गन्था” ति पि ।
 नविन्द्रिया न वत्तव्वा — “गन्था चेव गन्थनिया चा” ति, सिया गन्थनिया
 चेव नो च गन्था, सिया न वत्तव्वा — “गन्थनिया चेवं नो च गन्था” ति ।

B 137 15 ६५. पन्नरसिन्द्रिया न वत्तव्वा — “गन्था चेव गन्थसम्पयुत्ता
 चा” ति पि, “गन्थसम्पयुत्ता चेव नो च गन्था” ति पि । दोमनस्सिन्द्रियं
 न वत्तव्वं — “गन्थो चेव गन्थसम्पयुत्तं” चा ति, गन्थसम्पयुत्तं चेव नो च
 गन्थो । छ इन्द्रिया न वत्तव्वा — “गन्था चेव गन्थसम्पयुत्ता चा” ति,
 सिया गन्थसम्पयुत्ता चेव नो च गन्था, सिया न वत्तव्वा — “गन्थसम्पयुत्ता
 20 चेव नो च गन्था” ति ।

R. 130 ६६. नविन्द्रिया गन्थविष्पयुत्तगन्थनिया । तीणिन्द्रिया गन्थ-
 विष्पयुत्तअगन्थनिया । दोमनस्सिन्द्रियं न वत्तव्वं — “गन्थविष्पयुत्त-
 गन्थनियं” ति पि, “गन्थविष्पयुत्तअगन्थनियं” ति पि । तीणिन्द्रिया सिया
 गन्थविष्पयुत्तगन्थनिया, सिया गन्थविष्पयुत्तअगन्थनिया । छ इन्द्रिया सिया
 25 गन्थविष्पयुत्तगन्थनिया, सिया गन्थविष्पयुत्तअगन्थनिया, सिया न वत्तव्वा —
 “गन्थविष्पयुत्तगन्थनिया” ति पि, “गन्थविष्पयुत्तअगन्थनिया” ति पि ।

(६-८)

६७. नो ओघा ... पे०... नो योगा ... पे०... नो नीवरणा ।

दक्षिण्द्रिया नीवरणिया । तीणिन्द्रिया अनीवरणिया । नविन्द्रिया
सिया' नीवरणिया, मिया अनीवरणिया ।

६८. पञ्चरसिन्द्रिया नीवरणविष्णयुत्ता । दोमनस्मिन्द्रियं नीवरण-
सम्पयुत्तं । छ इन्द्रिया सिया नीवरणसम्पयुत्ता, सिया नीवरणविष्णयुत्ता ।

६९. दक्षिण्द्रिया न वत्तव्वा — “नीवरणा चेव नीवरणिया चा” ३
ति, नीवरणिया चेव नो च नीवरणा । तीणिन्द्रिया न वत्तव्वा — “नीव-
रणा चेव नीवरणिया चा” ति पि, “नीवरणिया चेव नो च नीवरणा”
ति पि । नविन्द्रिया न वत्तव्वा — “नीवरणा चेव नीवरणिया चा” ति,
सिया नीवरणिया चेव नो च नीवरणा, सिया न वत्तव्वा — “नीवरणिया
चेव नो च नीवरणा” ति । 10

७०. पञ्चरसिन्द्रिया न वत्तव्वा — “नीवरणा चेव नीवरण-
सम्पयुत्ता चा” ति पि, “नीवरणसम्पयुत्ता चेव नो च नीवरणा” ति पि ।
दोमनस्मिन्द्रियं न वत्तव्वा — “नीवरणं चेव नीवरणसम्पयुत्तं चा” ति,
नीवरणसम्पयुत्तं चेव नो च नीवरणं । छ इन्द्रिया न वत्तव्वा — “नीवरणा
चेव नीवरणसम्पयुत्ता चा” ति, सिया नीवरणसम्पयुत्ता चेव नो च नीव- 15
रणा, सिया न वत्तव्वा — “नीवरणसम्पयुत्ता चेव नो च नीवरणा” ति ।

७१. नविन्द्रिया नीवरणविष्णयुत्तनीवरणिया । तीणिन्द्रिया
नीवरणविष्णयुत्तअनीवरणिया । दोमनस्मिन्द्रियं न वत्तव्वा — “नीवरण-
विष्णयुत्तनीवरणियं” ति पि, “नीवरणविष्णयुत्तअनीवरणियं” ति पि ।
तीणिन्द्रिया सिया नीवरणविष्णयुत्तनीवरणिया, मिया नीवरणविष्णयुत्त- 20
अनीवरणिया । छ इन्द्रिया सिया नीवरणविष्णयुत्तनीवरणिया, मिया
नीवरणविष्णयुत्तअनीवरणिया, सिया न वत्तव्वा — “नीवरणविष्णयुत्त-
नीवरणिया” ति पि, “नीवरणविष्णयुत्तअनीवरणिया” ति पि ।

(६)

७२. नो परामासा । दक्षिण्द्रिया परामद्धा । तीणिन्द्रिया अपरा-
मद्धा । नविन्द्रिया सिया परामद्धा, सिया अपरामद्धा । 23

७३. सोळसिन्द्रिया परामासविष्णयुत्ता । छ इन्द्रिया सिया
परामासविष्णयुत्ता, सिया परामासविष्णयुत्ता ।

R. 131

७४. दसिन्द्रिया न वत्तव्वा — “परामासा चेव परामट्ठा चा”
ति, परामट्ठा चेव नो च परामासा । तीणिन्द्रिया न वत्तव्वा — “परामासा
चेव परामट्ठा चा” ति पि, “परामट्ठा चेव नो च परामासा” ति पि ।
नविन्द्रिया न वत्तव्वा — “परामासा चेव परामट्ठा चा” ति, सिया परामट्ठा
५ चेव नो च परामासा, सिया न वत्तव्वा — “परामट्ठा चेव नो च परामासा”
ति ।

७५. दसिन्द्रिया परामासविप्पयुत्तपरामट्ठा । तीणिन्द्रिया परा-
मासविप्पयुत्तअपरामट्ठा । तीणिन्द्रिया सिया परामासविप्पयुत्तपरामट्ठा,
सिया परामासविप्पयुत्तअपरामट्ठा । छ इन्द्रिया सिया परामासविप्पयुत्त-
१० परामट्ठा, सिया परामासविप्पयुत्तअपरामट्ठा, सिया न वत्तव्वा — “परा-
मासविप्पयुत्तपरामट्ठा” ति पि, “परामासविप्पयुत्तअपरामट्ठा” ति पि ।

(१०)

७६. सत्तिन्द्रिया अनारम्मणा । चुहसिन्द्रिया सारम्मणा ।
जीवित्तिन्द्रियं सिया सारम्मणं, सिया अनारम्मणं ।

७७. एकवीसतिन्द्रिया नो चित्ता । मनिन्द्रियं चित्तं ।
१५ ७८. तेरसिन्द्रिया चेतसिका । अट्ठिन्द्रिया अचेतसिका । जीवि-
त्तिन्द्रियं सिया चेतसिकं, सिया अचेतसिकं ।

७९. तेरसिन्द्रिया चित्तसम्पयुत्ता । सत्तिन्द्रिया चित्तविप्प-
युत्ता । जीवित्तिन्द्रियं सिया चित्तसम्पयुत्तं, सिया चित्तविप्पयुत्तं ।
मनिन्द्रियं न वत्तव्वं — “चित्तेन सम्पयुत्तं” ति पि, “चित्तेन विप्पयुत्तं”
२० ति पि ।

८०. तेरसिन्द्रिया चित्तसंसट्ठा । सत्तिन्द्रिया चित्तविसंसट्ठा ।
जीवित्तिन्द्रियं सिया चित्तसंसट्ठं, सिया चित्तविसंसट्ठं । मनिन्द्रियं न
वत्तव्वं — “चित्तेन संसट्ठं” ति पि, “चित्तेन विसंसट्ठं” ति पि ।

८१. तेरसिन्द्रिया चित्तसमुद्धाना । अट्ठिन्द्रिया नो चित्तसमुद्धाना ।
२५ जीवित्तिन्द्रियं सिया चित्तसमुद्धानं, सिया नो चित्तसमुद्धानं ।

८२. तेरसिन्द्रिया चित्तसहभुनो । अट्ठिन्द्रिया नो चित्तसहभुनो ।
जीवित्तिन्द्रियं सिया चित्तसहभू, सिया नो चित्तसहभू ।

८३. तेरसिन्द्रिया चित्तानुपरिवर्त्तिनो । अट्टिन्द्रिया नो चित्तानुपरिवर्त्तिनो । जीवित्तिन्द्रियं सिया चित्तानुपरिवर्त्ति, सिया नो चित्तानुपरिवर्त्ति ।

८४. तेरसिन्द्रियो चित्तसंसद्वसमुद्धाना । अट्टिन्द्रिया नो चित्तसंसद्वसमुद्धाना । जीवित्तिन्द्रियं सिया चित्तसंसद्वसमुद्धानं, सिया नो चित्तसंसद्वसमुद्धानं ।

D 139

८५. तेरसिन्द्रिया चित्तसंसद्वसमुद्धानसहभुनो । अट्टिन्द्रिया नो चित्तसंसद्वसमुद्धानसहभुनो । जीवित्तिन्द्रियं सिया चित्तसंसद्वसमुद्धानसहभू, सिया नो चित्तसंसद्वसमुद्धानसहभू ।

८६. तेरसिन्द्रिया चित्तसंसद्वसमुद्धानानुपरिवर्त्तिनो । अट्टिन्द्रिया नो चित्तसंसद्वसमुद्धानानुपरिवर्त्तिनो । जीवित्तिन्द्रियं सिया चित्तसंसद्वसमुद्धानानुपरिवर्त्ति, सिया नो चित्तसंसद्वसमुद्धानानुपरिवर्त्ति ।

10

८७. छ इन्द्रिया अज्झत्तिका । सोळसिन्द्रिया बाहिरा ।

(११)

८८. सत्तिन्द्रिया उपादा । चुट्टसिन्द्रिया नो उपादा । जीवित्तिन्द्रियं सिया उपादा, सिया नो उपादा ।

R 132

15

८९. नविन्द्रिया उपादिन्ना । चत्तारिन्द्रिया अनुपादिन्ना । नविन्द्रिया सिया उपादिन्ना, सिया अनुपादिन्ना ।

९०. जो उपादाना । दसिन्द्रिया उपादानिया । तीणिन्द्रिया अनुपादानिया । नविन्द्रिया सिया उपादानिया, सिया अनुपादानिया ।

९१. सोळसिन्द्रिया उपादानविष्णयुत्ता । छ इन्द्रिया सिया उपादानसम्पयुत्ता, सिया उपादानविष्णयुत्ता ।

20

९२. दसिन्द्रिया न वत्तब्बा - "उपादाना चेव उपादानिया चा" ति, उपादानिया चेव नो च उपादाना । तीणिन्द्रिया न वत्तब्बा - "उपादाना चेव उपादानिया चा" ति पि, "उपादानिया चेव नो च उपादाना" ति पि । नविन्द्रिया न वत्तब्बा - "उपादाना चेव उपादानिया चा" ति, सिया उपादानिया चेव नो च उपादाना । दसिन्द्रिया सिया उपादानिया चेव नो च उपादाना, सिया न वत्तब्बा - "उपादानिया चेव नो च उपादाना" ति ।

25

६३ सोऽसिन्द्रिया न वत्तव्वा - “उपादाना चैव उपादान-
सम्पयुक्ता चा” ति पि, “उपादानसम्पयुक्ता चैव नो च उपादाना” ति पि ।
छ इन्द्रिया न वत्तव्वा - “उपादाना चैव उपादानसम्पयुक्ता चा” ति,
सिया उपादानसम्पयुक्ता चैव नो च उपादाना, सिया न वत्तव्वा - “उपा-
5 दानसम्पयुक्ता चैव नो च उपादाना” ति ।

६४ दसिन्द्रिया उपादानविष्पयुत्तउपादानिया । तीणिन्द्रिया
उपादानविष्पयुत्तअनुपादानिया । तीणिन्द्रिया सिया उपादानविष्पयुत्त-
उपादानिया, सिया उपादानविष्पयुत्तअनुपादानिया । छ इन्द्रिया सिया
उपादानविष्पयुत्तउपादानिया, सिया उपादानविष्पयुत्तअनुपादानिया,
10 सिया न वत्तव्वा - “उपादानविष्पयुत्तउपादानिया” ति पि, “उपादान-
विष्पयुत्तअनुपादानिया” ति पि ।

(१२)

B 140

६५ नो किलेसा । दसिन्द्रिया सङ्किलेसिका । तीणिन्द्रिया
असङ्किलेसिका । नविन्द्रिया सिया सङ्किलेसिका, सिया असङ्किलेसिका ।

६६ पन्नरसिन्द्रिया असङ्किलिट्ठा । दोमनस्सिन्द्रिय सङ्क-
15 लिट्ठ । छ इन्द्रिया सिया सङ्किलिट्ठा, सिया असङ्किलिट्ठा ।

६७ पन्नरसिन्द्रिया किलेसविष्पयुक्ता । दोमनस्सिन्द्रिय किलेस-
सम्पयुक्ता । छ इन्द्रिया सिया किलेससम्पयुक्ता, सिया किलेसविष्पयुक्ता ।

६८ दसिन्द्रिया न वत्तव्वा - “किलेसा चैव सङ्किलेसिका चा”
ति, सङ्किलेसिका चैव नो च किलेसा । तीणिन्द्रिया न वत्तव्वा - “किलेसा
20 चैव सङ्किलेसिका चा” ति पि, “सङ्किलेसिका चैव नो च किलेसा” ति
पि । नविन्द्रिया न वत्तव्वा - “किलेसा चैव सङ्किलेसिका चा” ति,
सिया सङ्किलेसिका चैव नो च किलेसा, सिया न वत्तव्वा - “सङ्किलेसिका
चैव नो च किलेसा” ति ।

६९ पन्नरसिन्द्रिया न वत्तव्वा - “किलेसा चैव सङ्किलिट्ठा
25 चा” ति पि, “सङ्किलिट्ठा चैव नो च किलेसा” ति पि । दोमनस्सिन्द्रिय
न वत्तव्वा - “किलेसो चैव सङ्किलिट्ठ चा” ति, सङ्किलिट्ठ चैव नो च
किलेसो । छ इन्द्रिया न वत्तव्वा - “किलेसा चैव सङ्किलिट्ठा चा” ति,
सिया सङ्किलिट्ठा चैव नो च किलेसा, सिया न वत्तव्वा - “सङ्किलिट्ठा
चैव नो च किलेसा” ति ।

R 133

१०८. पञ्चरसिन्द्रिया न वत्तव्वा — “किलेसा चेव किलेससम्पयुत्ता चा” ति पि, “किलेससम्पयुत्ता चेव नो च किलेसा” ति पि । दोमन-
स्सिन्द्रियं न वत्तव्वं — “किलेसो चेव किलेससम्पयुत्तं चा” ति, किलेस-
सम्पयुत्तं चेव नो च किलेसो । छ इन्द्रिया न वत्तव्वा — “किलेसा चेव
‘किलेससम्पयुत्ता चा’ ति, सिया किलेससम्पयुत्ता चेव नो च किलेसा, 5
सिया न वत्तव्वा — “किलेससम्पयुत्ता चेव नो च किलेसा” ति ।

१०९. नविन्द्रिया किलेसविप्पयुत्तसङ्किलेसिका । तीणिन्द्रिया
किलेसविप्पयुत्तसङ्किलेसिका । दोमनस्सिन्द्रियं न वत्तव्वं — “किलेस-
विप्पयुत्तसङ्किलेसिकं” ति पि, “किलेसविप्पयुत्तसङ्किलेसिकं” ति
पि । तीणिन्द्रिया सिया किलेसविप्पयुत्तसङ्किलेसिका, सिया किलेस- 10
विप्पयुत्तसङ्किलेसिका । छ इन्द्रिया सिया किलेसविप्पयुत्तसङ्क-
लेसिका, सिया किलेसविप्पयुत्तसङ्किलेसिका, सिया न वत्तव्वा —
“किलेसविप्पयुत्तसङ्किलेसिका” ति पि, “किलेसविप्पयुत्तसङ्किलेसिका”
ति पि ।

(१३)

१०२. पञ्चरसिन्द्रिया न दस्सनेन पहातव्वा । सत्तिन्द्रिया सिया 11 B. 141
दस्सनेन पहातव्वा, सिया न दस्सनेन पहातव्वा ।

१०३. पञ्चरसिन्द्रिया न भावनाय पहातव्वा । सत्तिन्द्रिया
सिया भावनाय पहातव्वा, सिया न भावनाय पहातव्वा ।

१०४. पञ्चरसिन्द्रिया न दस्सनेन पहातव्वहेतुका । सत्तिन्द्रिया
सिया दस्सनेन पहातव्वहेतुका, सिया न दस्सनेन पहातव्वहेतुका । 20

१०५. पञ्चरसिन्द्रिया न भावनाय पहातव्वहेतुका । सत्ति-
न्द्रिया सिया भावनाय पहातव्वहेतुका, सिया न भावनाय पहातव्वहेतुका ।

१०६. नविन्द्रिया अवितक्का । दोमनस्सिन्द्रियं सवितक्का ।
द्वादसिन्द्रिया सिया सवितक्का, सिया अवितक्का ।

१०७. नविन्द्रिया अविचारा । दोमनस्सिन्द्रियं-सविचारं । 22
द्वादसिन्द्रिया सिया सविचारा, सिया अविचारा ।

१०८. एकादसिन्द्रिया अप्पीतिका । एकादसिन्द्रिया सिया
सप्पीतिका, सिया अप्पीतिका ।

१०६. एकादसिन्द्रिया न पीतिसहगता । एकादसिन्द्रिया सिया
पीतिसहगता, सिया न पीतिसहगता ।

११०. द्वादसिन्द्रिया न सुखसहगता । दसिन्द्रिया सिया सुख-
सहगता, सिया न सुखसहगता ।

१११. द्वादसिन्द्रिया न उपेक्षासहगता । दसिन्द्रिया सिया
उपेक्षासहगता, सिया न उपेक्षासहगता ।

११२. दसिन्द्रिया कामावचरा । तीणिन्द्रिया न कामावचरा ।
नविन्द्रिया सिया कामावचरा, सिया न कामावचरा ।

११३. तेरसिन्द्रिया न रूपावचरा । नविन्द्रिया सिया रूपा-
वचरा, सिया न रूपावचरा ।

११४. चुट्टसिन्द्रिया न अरूपावचरा । अट्टिन्द्रिया सिया अरूपा-
वचरा, सिया न अरूपावचरा ।

११५. दसिन्द्रिया परियापन्ना । तीणिन्द्रिया अपरियापन्ना ।
नविन्द्रिया सिया परियापन्ना, सिया अपरियापन्ना ।

११६. एकादसिन्द्रिया अनिय्यानिका । अनञ्जातञ्जास्सामी-
तिन्द्रियं निय्यानिकं । दसिन्द्रिया सिया निय्यानिका, सिया अनिय्या-
निका ।

११७. दसिन्द्रिया अनियता । अनञ्जातञ्जास्सामीतिन्द्रियं
नियतं । एकादसिन्द्रिया सिया नियता, सिया अनियता ।

११८. दसिन्द्रिया सउत्तरा । तीणिन्द्रिया अनुत्तरा । नवि-
न्द्रिया सिया सउत्तरा, सिया अनुत्तरा ।

११९. पन्नरसिन्द्रिया अरणा । दोमनस्सिन्द्रियं सरणं । ॥
इन्द्रिया मिया गरणा, मिया अरणा ति ।

इन्द्रियविभङ्गो निट्ठो ।

६. पटिच्चसमुष्पादविभङ्गो

§ १. सुत्तन्तभाजनीयं

१ अविज्जापच्चया सहकारा, सहकारपच्चया विज्जाण, विज्जाणपच्चया नामरूप, नामरूपपच्चया सळायतन, सळायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादान, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरण सोर- परिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स वैयलस्स दुक्ख- वलन्थस्स समुदयो होति ।

B 112,
E 13,

२ तत्थ कतमा अविज्जा ?

दुक्खे अज्जाण, दुक्खसमुदये अज्जाण, दुक्खनिरोधे अज्जाण, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अज्जाण - अयं वुच्चति "अविज्जा" ।

३ तत्थ कतमे अविज्जापच्चया सहकारा ?

10

पुज्जाभिसहकारो, अपुज्जाभिसहकारो, आनेज्जाभिसहकारो, कायसहकारो, वचीसहकारो, चित्तसहकारो ।

तत्थ कतमो पुज्जाभिसहकारो ?

कुसला चेतना कामावचरा रूपावचरा दानमया सीलमया भावनामया - अयं वुच्चति "पुज्जाभिसहकारो" ।

15

तत्थ कतमो अपुज्जाभिसहकारो ?

अकुसला चेतना कामावचरा - अयं वुच्चति "अपुज्जाभिसहकारो" ।

तत्थ कतमो आनेज्जाभिसहकारो ?

कुसला चेतना अरूपावचरा - अयं वुच्चति "आनेज्जाभिसहकारो" ।

20

तत्थ कतमो कायसहकारो ?

कायसञ्चेतना कायसहकारो, वचीसञ्चेतना वचीसहकारो, मनोसञ्चेतना चित्तसहकारो ।

इमे वुच्चन्ति "अविज्जापच्चया सहकारा" ।

25

R. 136

४. तत्थ कतमं सङ्खारपच्चया विज्जाणं ?

चक्खुविज्जाणं, सोतविज्जाणं, धानविज्जाणं, जिह्वा-
विज्जाणं, कायविज्जाणं, मनोविज्जाणं - इदं वुच्चति "सङ्खार-
पच्चया विज्जाणं" ।

5 ५. तत्थ कतमं विज्जाणपच्चया नामरूपं ?

अत्थि नामं, अत्थि रूपं ।

तत्थ कतमं नामं ?

वेदनाक्खन्धो, सञ्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो - इदं वुच्चति

B. 143 "नामं" ।

10 तत्थ कतमं रूपं ?

चत्तारो^१ महाभूता, चतुध्रं च महाभूतानं उपादाय रूपं - इदं
वुच्चति "रूपं" ।

इति इदं च नामं, इदं च रूपं । इदं वुच्चति "विज्जाणपच्चया
नामरूपं" ।

15 ६. तत्थ कतमं नामरूपपच्चया सल्लायतनं ?

चक्खायतनं, सोतायतनं, धानायतनं, जिह्वायतनं, कायायतनं,
मनायतनं - इदं वुच्चति "नामरूपपच्चया सल्लायतनं" ।

७. तत्थ कतमो सल्लायतनपच्चया फत्तो ?

चक्खुसम्पत्तो, सोतसम्पत्तो, धानसम्पत्तो, जिह्वासम्पत्तो,
20 कायसम्पत्तो, मनोसम्पत्तो - अयं वुच्चति "सल्लायतनपच्चया फत्तो" ।

८. तत्थ कतमा फत्सपच्चया वेदना ?

चक्खुसम्पत्सजा वेदना, सोतसम्पत्सजा वेदना, धानसम्पत्सजा
वेदना, जिह्वासम्पत्सजा वेदना, कायसम्पत्सजा वेदना, मनोसम्पत्सजा
वेदना - अयं वुच्चति "फत्सपच्चया वेदना" ।

25 ९. तत्थ कतमा वेदनापच्चया तण्हा ?

रूपतण्हा, सहतण्हा, गन्धतण्हा, रसतण्हा, फोट्ठव्वतण्हा, घम्म-
तण्हा - अयं वुच्चति "वेदनापच्चया तण्हा" ।

१०. तत्थ कतमं तण्हापच्चया उपादानं ?

कामुपादानं, दिट्ठुपादानं, सीलव्वतुपादानं, अत्तवादुपादानं —
इदं वुच्चति “तण्हापच्चया उपादानं” ।

११. तत्थ कतमो उपादानपच्चया भवो ?

भवो दुविधेन — अत्थि कम्मभवो, अत्थि उपपत्तिभवो ।

R. 137

तत्थ कतमो कम्मभवो ?

5

पुञ्ञाभिसङ्खारो, अपुञ्ञाभिसङ्खारो, आनेञ्ञाभिसङ्खारो —

अयं वुच्चति “कम्मभवो” । सव्वं पि भवगामिकम्मं कम्मभवो ।

तत्थ कतमो उपपत्तिभवो ?

कामभवो, रूपभवो, अरूपभवो, सञ्ञाभवो, असञ्ञाभवो,
भवसञ्ञानासञ्ञाभवो, एकवोकारभवो, चतुवोकारभवो, पञ्चवोकार-
भवो — अयं वुच्चति “उपपत्तिभवो” । इति अयं च कम्मभवो, अयं
च उपपत्तिभवो । अयं वुच्चति “उपादानपच्चया भवो” ।

१२. तत्थ कतमा भवपच्चया जाति ?

B. 144

या तेसं तेसं सत्तानं तम्हि तम्हि सत्तनिकाये जाति सञ्ञाति
ओक्कन्ति अभिनिव्वत्ति, खन्धानं पातुभावो, आयतनानं पटिलाभो 15
— अयं वुच्चति “भवपच्चया जाति” ।

१३. तत्थ कतमं जातिपच्चया जरामरणं ?

१. अत्थि जरा, अत्थि मरणं ।

तत्थ कतमा जरा ?

या तेसं तेसं सत्तानं तम्हि तम्हि सत्तनिकाये जरा जीरणता 20
खण्डिच्चं पालिच्चं वलित्तचता आयुनो संहामि इन्द्रियानं शरिराफो — अयं
वुच्चति “जरा” ।

तत्थ कतमं मरणं ?

या तेसं तेसं सत्तानं तम्हा तम्हा सत्तनिकाया चुति चवनता भेदो
अन्तरधानं मच्चु मरणं कालकिरिया खन्धानं भेदो कळेवरस्स^१ निवखेपो 25
जीवित्तिन्द्रियस्सुपच्छेदो — इदं वुच्चति “मरणं” । इति अयं च जरा,
इदं च मरणं । इदं वुच्चति “जातिपच्चया जरामरणं” ।

१४. तत्थ कतमो सोको ?

१. कामुपादानं — सी०, एवमुपरि पि । २-२. सी०, म० पोत्यवेदु नत्थि । ३. कत्तेव-
रस्स — सी० ।

आतिव्यसनेन^१ वा फुट्टस्स, भोगव्यसनेन वा फुट्टस्स, रोगव्यसनेन वा फुट्टस्स, सीलव्यसनेन वा फुट्टस्स, दिट्ठिव्यसनेन वा फुट्टस्स, अञ्ज-
तरञ्जतरेन व्यसनेन समन्नागतस्स, अञ्जतरञ्जतरेन दुक्खधम्ममेन
फुट्टस्स सोको सोचना सोचित्तं अन्तोसोको अन्तोपरिसोको चेतसो
15 परिज्झायना दोमनस्सं सोकसंल्लं - अयं वुच्चति "सोको" ।

१५. तत्थ कतमो परिदेवो ?

R. 138

आतिव्यसनेन वा फुट्टस्स, भोगव्यसनेन वा फुट्टस्स, रोगव्यसनेन वा फुट्टस्स, सीलव्यसनेन वा फुट्टस्स, दिट्ठिव्यसनेन वा फुट्टस्स, अञ्ज-
तरञ्जतरेन व्यसनेन समन्नागतस्स, अञ्जतरञ्जतरेन दुक्खधम्ममेन
10 फुट्टस्स आदेवो परिदेवो आदेवना परिदेवना आदेवित्तं परिदेवित्तं वाचा पलापो विप्पलापो लालप्पो लालप्पना लालप्पित्तं - अयं वुच्चति परिदेवो" ।

१६. तत्थ कतमं दुक्खं ?

यं कायिकं असातं कायिकं दुक्खं कायसम्फस्सजं असातं दुक्खं
15 वेदयितं कायसम्फस्सजा असाता दुक्खा वेदना - इदं वुच्चति "दुक्खं" ।

B 145

१७. तत्थ कतमं दोमनस्सं ?

यं चेतसिकं असातं, चेतसिकं दुक्खं, चेतोसम्फस्सजं असातं
दुक्खं वेदयितं, चेतोसम्फस्सजा असाता दुक्खा वेदना - इदं वुच्चति
"दोमनस्सं" ।

20 १८. तत्थ कतमो उपायासो ?

आतिव्यसनेन वा फुट्टस्स, भोगव्यसनेन वा फुट्टस्स, रोगव्यसनेन वा फुट्टस्स, सीलव्यसनेन वा फुट्टस्स, दिट्ठिव्यसनेन वा फुट्टस्स, अञ्ज-
तरञ्जतरेन व्यसनेन समन्नागतस्स, अञ्जतरञ्जतरेन दुक्खधम्ममेन
फुट्टस्स आयासो उपायासो आयासित्तं उपायासित्तं - अयं वुच्चति
25 "उपायासो" ।

१९. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होतो ति ।
एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स सज्जति होति, समागमो होति, समो-

धानं होति, पातुभावो होति । तेन वुच्चति “एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख-
क्खन्धस्स समुदयो होती” ति ।

— ० —

३ २. अभिधम्मभाजनीयं

१. पच्चयचतुर्वकं

२०. अविज्जापच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया विज्ज्ञाणं,
विज्ज्ञाणपच्चया नामं, नामपच्चया छट्ठायतनं, छट्ठायतनपच्चया फस्सो,
फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादानं, उपादान- 5
पच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं । एवमेतस्स
केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

२१. अविज्जापच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया विज्ज्ञाणं,
विज्ज्ञाणपच्चया नामं, नामपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदना-
पच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादानं, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया 10 R 139
जाति, जातिपच्चया जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स
समुदयो होति ।

२२. अविज्जापच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया विज्ज्ञाणं,
विज्ज्ञाणपच्चया नामरूपं, नामरूपपच्चया छट्ठायतनं, छट्ठायतनपच्चया
फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादानं, 15
उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं ।
एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

२३. अविज्जापच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया विज्ज्ञाणं,
विज्ज्ञाणपच्चया नामरूपं, नामरूपपच्चया सट्ठायतनं, छट्ठायतनपच्चया^१
फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादानं, 20
उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं ।
एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

१. सट्ठायतनपच्चया — सी०, स्या०, ये० ।

२. हेतुचतुष्कं

२४. अविज्जापच्चया सङ्खारो अविज्जाहेतुको, सङ्खारपच्चया विज्जाणं सङ्खारहेतुकं, विज्जाणपच्चया नामं विज्जाणहेतुकं, नाम-
पच्चया छद्वायतनं नामहेतुकं, छद्वायतनपच्चया फस्सो छद्वायतनहेतुको,
फस्सपच्चया वेदना फस्सहेतुका, वेदनापच्चया तण्हा वेदनाहेतुका, तण्हा-
५ पच्चया उपादानं तण्हाहेतुकं; उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति,
जातिपच्चया जराभरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो
होति ।

२५. अविज्जापच्चया सङ्खारो अविज्जाहेतुको, सङ्खारपच्चया विज्जाणं सङ्खारहेतुकं, विज्जाणपच्चया नामं विज्जाणहेतुकं, नाम-
१० पच्चया फस्सो नामहेतुको, फस्सपच्चया वेदना फस्सहेतुका, वेदनापच्चया
तण्हा वेदनाहेतुका, तण्हापच्चया उपादानं तण्हाहेतुकं; उपादानपच्चया
भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जराभरणं । एवमेतस्स केवलस्स
दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

२६. अविज्जापच्चया सङ्खारो अविज्जाहेतुको, सङ्खारपच्चया विज्जाणं सङ्खारहेतुकं, विज्जाणपच्चया नामरूपं विज्जाणहेतुकं,
R 140 15 नामरूपपच्चया छद्वायतनं नामरूपहेतुकं, छद्वायतनपच्चया फस्सो छद्वा-
II 147 यतनहेतुको, फस्सपच्चया वेदना फस्सहेतुका, वेदनापच्चया तण्हा वेदना-
हेतुका, तण्हापच्चया उपादानं तण्हाहेतुकं; उपादानपच्चया भवो, भव-
पच्चया जाति, जातिपच्चया जराभरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख-
२० क्खन्धस्स समुदयो होति ।

२७. अविज्जापच्चया सङ्खारो अविज्जाहेतुको, सङ्खारपच्चया विज्जाणं सङ्खारहेतुकं, विज्जाणपच्चया नामरूपं विज्जाणहेतुकं,
नामरूपपच्चया सट्ठायतनं नामरूपहेतुकं, छद्वायतनपच्चया फस्सो छद्वा-
यतनहेतुको, फस्सपच्चया वेदना फस्सहेतुका, वेदनापच्चया तण्हा वेदना-
२५ हेतुका, तण्हापच्चया उपादानं तण्हाहेतुकं; उपादानपच्चया भवो, भव-
पच्चया जाति, जातिपच्चया जराभरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख-
क्खन्धस्स समुदयो होति ।

३. सम्पयुत्तचतुक्क

२८ अविज्जापच्चया सङ्खारो अविज्जासम्पयुत्तो, सङ्खार-
पच्चया विज्जाण सङ्खारसम्पयुत्त, विज्जाणपच्चया नाम विज्जाण-
सम्पयुत्त, नामपच्चया छद्दायतन नामसम्पयुत्त, छद्दायतनपच्चया फस्सो
छद्दायतनसम्पयुत्तो, फस्सपच्चया वेदना फस्ससम्पयुत्ता, वेदनापच्चया
तण्हा वेदनासम्पयुत्ता, तण्हापच्चया उपादान तण्हासम्पयुत्त, उपादान-
पच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरण । एवमेतस्स
केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

२९ अविज्जापच्चया सङ्खारो अविज्जासम्पयुत्तो, सङ्खार-
पच्चया विज्जाण सङ्खारसम्पयुत्त, विज्जाणपच्चया नाम विज्जाण-
सम्पयुत्त, नामपच्चया फस्सो नामसम्पयुत्तो, फस्सपच्चया वेदना
फस्ससम्पयुत्ता, वेदनापच्चया तण्हा वेदनासम्पयुत्ता, तण्हापच्चया उपा-
दान तण्हासम्पयुत्त, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जाति-
पच्चया जरामरण । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

३० अविज्जापच्चया सङ्खारो अविज्जासम्पयुत्तो, सङ्खार-
पच्चया विज्जाण सङ्खारसम्पयुत्त, विज्जाणपच्चया नामस्स विज्जाण-
सम्पयुत्त नाम, नामरूपपच्चया छद्दायतन नामरूपसम्पयुत्त, छद्दायतन-
पच्चया फस्सो छद्दायतनसम्पयुत्तो, फस्सपच्चया वेदना फस्स-
सम्पयुत्ता, वेदनापच्चया तण्हा वेदनासम्पयुत्ता, तण्हापच्चया उपादान
तण्हासम्पयुत्त, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया
जरामरण । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

३१ अविज्जापच्चया सङ्खारो अविज्जासम्पयुत्तो, सङ्खार-
पच्चया विज्जाण सङ्खारसम्पयुत्त, विज्जाणपच्चया नामरूप विज्जाण-
सम्पयुत्त नाम, नामरूपपच्चया सल्लायतन नामसम्पयुत्त^१ छद्दायतन^२,
छद्दायतनपच्चया^३ फस्सो छद्दायतनसम्पयुत्तो, फस्सपच्चया वेदना फस्स-
सम्पयुत्ता, वेदनापच्चया तण्हा वेदनासम्पयुत्ता, तण्हापच्चया उपादान
उपादानसम्पयुत्त, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जाति-
पच्चया जरामरण । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

१-१ नामरूपसम्पयुत्त सल्लायतन - मी०. नामसम्पयुत्त सल्लायतन - स्या०;
नामसम्पयुत्त - रो० । २ सल्लायतनपच्चया - स्या०, रो०, एवमुपरि पि ।

४. अञ्जमञ्जचतुर्वक्

३२. अविज्जापच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया पि अविज्जा;
 सङ्खारपच्चया विज्जाणं, विज्जाणपच्चया पि सङ्खारो; विज्जाण-
 पच्चया नामं, नामपच्चया पि विज्जाणं; नामपच्चया छद्वायतनं,
 छद्वायतनपच्चया पि नामं; छद्वायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया पि
 5 छद्वायतनं; फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया पि फस्सो; वेदनापच्चया
 तण्हा, तण्हापच्चया पि वेदना; तण्हापच्चया उपादानं, उपादानपच्चया
 पि तण्हा; उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया
 जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

३३. अविज्जापच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया पि अविज्जा;
 10 सङ्खारपच्चया विज्जाणं, विज्जाणपच्चया पि सङ्खारो; विज्जाण-
 पच्चया नामं, नामपच्चया पि विज्जाणं; नामपच्चया फस्सो, फस्स-
 B. 149 पच्चया पि नामं; फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया पि फस्सो;
 वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया पि वेदना; तण्हापच्चया उपादानं,
 उपादानपच्चया पि तण्हा; उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति,
 15 जातिपच्चया जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो
 होति ।

R. 142 ३४. अविज्जापच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया पि अविज्जा;
 सङ्खारपच्चया विज्जाणं, विज्जाणपच्चया पि सङ्खारो; विज्जाण-
 पच्चया नामरूपं, नामरूपपच्चया पि विज्जाणं; नामरूपपच्चया छद्वा-
 20 यतनं, छद्वायतनपच्चया पि नामरूपं; छद्वायतनपच्चया फस्सो, फस्स-
 पच्चया पि छद्वायतनं; फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया पि फस्सो;
 वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया पि वेदना; तण्हापच्चया उपादानं,
 उपादानपच्चया पि तण्हा; उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति,
 जातिपच्चया जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो
 25 होति ।

३५. अविज्जापच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया पि अविज्जा;
 सङ्खारपच्चया विज्जाणं, विज्जाणपच्चया पि सङ्खारो; विज्जाण-
 पच्चया नामरूपं, नामरूपपच्चया पि विज्जाणं; नामरूपपच्चया
 सद्वायतनं, छद्वायतनपच्चया पि नामरूपं; छद्वायतनपच्चया फस्सो,

फस्सपच्चया पि छट्ठायतन, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया पि फस्सो, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया पि वेदना, तण्हापच्चया उपादान, उपादानपच्चया पि तण्हा, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरासरण । एवमेतस्स वेवलस्स दुक्खवक्खन्धस्स समुदयो होति ।

5

मातिका

३६ सङ्खारपच्चया अविज्जा पे० विज्जाणपच्चया अविज्जा पे० नामपच्चया अविज्जा पे० छट्ठायतनपच्चया अविज्जा पे० फस्सपच्चया अविज्जा पे० वेदनापच्चया अविज्जा पे० तण्हापच्चया अविज्जा पे० उपादानपच्चया अविज्जा पे० अविज्जापच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया विज्जाण, विज्जाण-
पच्चया नाम, नामपच्चया छट्ठायतन, छट्ठायतनपच्चया फस्सो, फस्स-
पच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादान, उपादान-
पच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरासरण । एवमेतस्स
केवलस्स दुक्खवक्खन्धस्स समुदयो होति ।

R 143

B 152

५ पच्चयचतुक्क

३७ कतमे धम्मा अकुसला ?

15 R 144

यस्मिं समये अकुसल चित्त उप्पन्न होति सोमनस्ससहगण दिट्ठि-
तत्तत्तम्पुत्त रूपारम्भण ता सङ्कारम्भण ता सङ्कारम्भण ता सङ्कारम्भण
ता फोढुब्बारम्भण वा धम्मारम्भण वा य य वा पनारब्ध, तस्मिं समये
अविज्जापच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया विज्जाण, विज्जाणपच्चया
नाम, नामपच्चया छट्ठायतन, छट्ठायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया
वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादान, उपादानपच्चया
भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरासरण । एवमेतस्स वेवलस्स
दुक्खवक्खन्धस्स समुदयो होति ।

तत्थ कत्ता अविज्जा ?

य अज्जाण अदस्सन पे० अविज्जालङ्गी मोहो अकुसल^{५५}
मूल - अय वुच्चति "अविज्जा" ।

३८ तत्थ कतमो अविज्जापच्चया सङ्खारो ?

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्तं - अयं वुच्चति "अविज्जा-
पच्चया सङ्खारो" ।

३९. तत्थ कतमं सङ्खारपच्चया विज्जाणं ?

५ यं चित्तं मनो मानसं हृदयं पण्डरं मनो मनायतनं मनिन्द्रियं
विज्जाणं विज्जाणक्खन्धो तज्जामनोविज्जाणधातु - इदं वुच्चति
"सङ्खारपच्चया विज्जाणं" ।

४०. तत्थ कतमं विज्जाणपच्चया नामं ?

वेदनाक्खन्धो, सञ्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो - इदं वुच्चति
१० "विज्जाणपच्चया नामं" ।

४१. तत्थ कतमं नामपच्चया छद्दायतनं ?

यं चित्तं मनो मानसं हृदयं पण्डरं मनो मनायतनं मनिन्द्रियं
विज्जाणं विज्जाणक्खन्धो तज्जामनोविज्जाणधातु - इदं वुच्चति
"नामपच्चया छद्दायतनं" ।

B 151 15 ४२. तत्थ कतमो छद्दायतनपच्चया फस्सो ?

यो फस्सो फुसना सम्फुसना सम्फुसित्तं - अयं वुच्चति
"छद्दायतनपच्चया फस्सो" ।

४३. तत्थ कतमा फस्सपच्चया वेदना ?

यं चेतसिकं सातं चेतसिकं सुखं चेतोसम्फस्सजं सातं सुखं वेदयित्तं
२० चेतोसम्फस्सजा साता सुखा वेदना - अयं वुच्चति "फस्सपच्चया वेदना" ।

R 143 ४४. तत्थ कतमा वेदनापच्चया तण्हा ?

यो रागो सारागो अनुनयो अनुरोधो नन्दी नन्दिरागो चित्तस्स
सारागो - अयं वुच्चति "वेदनापच्चया तण्हा" ।

४५. तत्थ कतमं तण्हापच्चया उपादानं ?

२५ या दिट्ठि दिट्ठिगतं दिट्ठिगहनं^१ दिट्ठिकन्तारो दिट्ठिविसूकायिकं
दिट्ठिविप्फन्दितं दिट्ठिसञ्चोजनं गाहो पत्तिग्गाहो^२ अभिनिवेसो परामासो
कुम्भगो मिच्छापथो मिच्छत्तं तित्थायतनं विपरियासग्गाहो^३ - इदं
वुच्चति "तण्हापच्चया उपादानं" ।

१. दिट्ठिगहनं - सी० । २ पत्तिग्गाहो - रो० । ३ विपरियेसग्गाहो - टी०,
रो०; विपरियेसग्गाहो - स्पा० ।

४६ तत्थ कतमो उपादानपच्चया भवो ?

उपेत्वा उपादान, वेदनावसन्धो सञ्जावसन्धो सङ्खारवसन्धो विञ्जाणवसन्धो — अयं वुच्चति “उपादानपच्चया भवो” ।

४७ तत्थ कतमा भवपच्चया जाति ?

या तेसं तेसं धम्मान जातिं सञ्जातिं निव्वत्ति अभिनिव्वत्ति ५
पातुभावो — अयं वुच्चति “भवपच्चया जाति” ।

४८ तत्थ कतम जातिपच्चया जरामरण ?

अत्थि जरा, अत्थि मरण ।

तत्थ कतमा जरा ?

या तेसं तेसं धम्मान जरा जीरणता आयुनो सहानि — अयं १०
वुच्चति “जरा” ।

तत्थ कतम मरण ?

यो तेसं तेसं धम्मान खयो वयो भेदो परिभेदो अनिच्छता अन्तर-
धान — इदं वुच्चति “मरण” ।

इति अयं च जरा, इदं च मरण । इदं वुच्चति “जातिपच्चया १५
जरामरण” ।

४९. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती ति ।
एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स सङ्गतिं होति, समागमो होति,
समोधानं होति, पातुभावो होति । तेन वुच्चति “एवमेतस्स केवलस्स
दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती” ति । २०

५० तस्मिं समये अविज्जापच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया ॥ १५२
विञ्जाण, विञ्जाणपच्चया नाम, नामपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया
वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादान, उपादानपच्चया R १४६
भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरण । एवमेतस्स केवलस्स
दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । २५

५१ तत्थ कतमा अविज्जा ?

यं अञ्जाणं अदस्सन् पे० अविज्जालङ्घी^१ मोहो
अकुसलमूल — अयं वुच्चति “अविज्जा” ।

५२ तत्थ कतमो अविज्जापच्चया सङ्खारो ?

१. त्या०, रो० शब्दकेतु नत्थि, एवमुपरि पि । २. ० तङ्गि — वी० ।

यं चित्तं मनो मानसं .. पे०... तज्जामनोविज्जाणघातु - इदं
बुच्चति "सङ्खारपञ्चया विज्जाणं" ।

६१. तत्थ कतमं विज्जाणपञ्चया नामरूपं ?

R. 147

अत्थि नामं, अत्थि रूपं ।

तत्थ कतमं नामं ?

5

वेदनाक्खन्धो, सङ्खाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो, - इदं बुच्चति
"नामं" ।

तत्थ कतमं रूपं ?

चक्खायतनस्स उपचयो, सोत्तायतनस्स उपचयो, घाणायतनस्स
उपचयो, जिह्वायतनस्स उपचयो, कायायतनस्स उपचयो, यं वा पनञ्जं
पि अत्थि रूपं चित्तजं चित्तहेतुकं चित्तसमुद्धानं - इदं बुच्चति "रूपं" ।

इति इदं च नामं, इदं च रूपं । इदं बुच्चति "विज्जाणपञ्चया
नामरूपं" ।

६२. नामरूपपञ्चया छद्दायतनं ति । अत्थि नामं, अत्थि रूपं ।

तत्थ कतमं नामं ?

15

वेदनाक्खन्धो, सङ्खाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो - इदं बुच्चति
"नामं" ।

तत्थ कतमं रूपं ?

यं रूपं निस्साय मनोविज्जाणघातु वत्तति - इदं बुच्चति
"रूपं" ।

20

इति इदं च नामं, इदं च रूपं । इदं बुच्चति "नामरूपं" ।

६३. तत्थ कतमं नामरूपपञ्चया छद्दायतनं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविज्जाणघातु - इदं
बुच्चति "नामरूपपञ्चया छद्दायतनं" ।

६४. तत्थ कतमो छद्दायतनपञ्चया फस्सो ?

25

यो फस्सो फुसना सम्फुसना सम्फुसितत्तं - अयं बुच्चति
"छद्दायतनपञ्चया फस्सो" ... पे०... तेन बुच्चति "एवमेतस्स केवलस्स
दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती" ति ।

६५. तस्मिं समये अविज्जापञ्चया सङ्खारो, सङ्खारपञ्चया
विज्जाणं, विज्जाणपञ्चया नामरूपं, नामरूपपञ्चया सङ्खायतनं, छद्दा-

यतनपञ्चया^१ फस्सो, फस्सपञ्चया वेदना, वेदनापञ्चया तण्हा, तण्हा-
पञ्चया उपादानं, उपादानपञ्चया भवो, भवपञ्चया जाति, जाति-
पञ्चया जराभरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

६६. तत्थ कतमा अविज्जा ?

५ यं अज्जाणं अदस्सनं ... पे०... अविज्जालङ्गी मोहो अकुसल-
मूलं - अयं वुच्चति "अविज्जा" ।

६७. तत्थ कतमो अविज्जापञ्चया सङ्खारो ?

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्तं - अयं वुच्चति "अविज्जा-
पञ्चया सङ्खारो" ।

B. 154 10

६८. तत्थ कतमं सङ्खारपञ्चया विज्जाणं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविज्जाणधातु - इदं
वुच्चति "सङ्खारपञ्चया विज्जाणं" ।

R. 148

६९. तत्थ कतमं विज्जाणपञ्चया नामरूपं ?

अत्थि नामं, अत्थि रूपं ।

15 तत्थ कतमं नामं ?

वेदनाक्खन्धो, सञ्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो - इदं वुच्चति
"नामं" ।

तत्थ कतमं रूपं ?

चक्खायतनस्स उपचयो, सोत्तायतनस्स उपचयो, धानायतनस्स
20 उपचयो, जिह्वायतनस्स उपचयो, कायायतनस्स उपचयो, यं वा पनञ्जं
पि अत्थि रूपं चित्तजं चित्तहेतुकं चित्तसमुद्धानं - इदं वुच्चति "रूपं" ।

इति इदं च नामं, इदं च रूपं । इदं वुच्चति "विज्जाणपञ्चया
नामरूपं" ।

७०. नामरूपपञ्चया सञ्जायतनं ति । अत्थि नामं, अत्थि रूपं ।

25 तत्थ कतमं नामं ?

वेदनाक्खन्धो, सञ्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो - इदं वुच्चति
"नामं" ।

तत्थ कतमं रूपं ?

चत्तारो च महाभूता, यं च रूपं निस्साय मनोविज्जाणघातु
वत्तति - इदं वुच्चति "रूपं" ।

इति इदं च नामं, इदं च रूपं । इदं वुच्चति "नामरूपं" ।

७१. तत्थ कतमं नामरूपपच्चया सळायतनं ?

चक्खायतनं, सोतायतनं, धानायतनं, जिह्वायतनं, कायायतनं, ६ -
मनायतनं - इदं वुच्चति "नामरूपपच्चया सळायतनं" ।

७२. तत्थ कतमो छट्ठायतनपच्चया फस्सो ?

यो फस्सो फुसना सम्फुसना सम्फुसितत्तं - अयं वुच्चति "छट्ठा-
यतनपच्चया फस्सो" ... पे०... तेन वुच्चति "एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख-
क्खन्धस्स समुदयो होती" ति ।

10

६. हेतुचतुष्कं

७३. तस्मिं समये अविज्जापच्चया सङ्खारो अविज्जाहेतुको,
सङ्खारपच्चया विज्जाणं सङ्खारहेतुकं, विज्जाणपच्चया नाम विज्जाण-
हेतुकं, नामपच्चया छट्ठायतनं नामहेतुकं, छट्ठायतनपच्चया फस्सो छट्ठा-
यतनहेतुको, फस्सपच्चया वेदना फस्सहेतुका, वेदनापच्चया तण्हा वेदना-
हेतुका, तण्हापच्चया उपादानं तण्हाहेतुकं, उपादानपच्चया भवो, भव- 15
पच्चया जाति, जातिपच्चया जराभरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख-
क्खन्धस्स समुदयो होति ।

७४. तत्थ कतमा अविज्जा ?

यं अज्जाणं अदस्सनं पे० . अविज्जालङ्की मोहो अकुसल-
मूलं - अयं वुच्चति "अविज्जा" ।

B. 155,
R. 149

७५. तत्थ कतमो अविज्जापच्चया सङ्खारो अविज्जाहेतुको ?

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयितत्तं - अयं वुच्चति
"अविज्जापच्चया सङ्खारो अविज्जाहेतुको" ।

७६. तत्थ कतमं सङ्खारपच्चया विज्जाणं सङ्खारहेतुकं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविज्जाणघातु - इदं 25
वुच्चति "सङ्खारपच्चया विज्जाणं सङ्खारहेतुकं" ।

७७. तत्थ कतमं विज्जाणपच्चया नामं विज्जाणहेतुकं ?

वेदनाक्खन्धो, सज्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो - इदं वुच्चति
“विज्जाणपच्चया नामं विज्जाणहेतुकं” ।

७८. तत्थ कतमं नामपच्चया छद्दायतनं नामहेतुकं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविज्जाणघातु - इदं

५ वुच्चति “नामपच्चया छद्दायतनं नामहेतुकं” ।

७९. तत्थ कतमो छद्दायतनपच्चया फस्सो छद्दायतनहेतुको ?

यो फस्सो फुसना सम्फुसना सम्फुसितत्तं - अयं वुच्चति “छद्दा-
यतनपच्चया फस्सो छद्दायतनहेतुको” ।

८०. तत्थ कतमा फस्सपच्चया वेदना फस्सहेतुका ?

१० यं चेतसिकं सातं चेतसिकं सुखं चेतोसम्पस्सजं सातं सुखं वेदयितं
चेतोसम्पस्सजा साता सुखा वेदना - अयं वुच्चति “फस्सपच्चया वेदना
फस्सहेतुका” ।

८१. तत्थ कतमा वेदनापच्चया तण्हा वेदनाहेतुका ?

१५ यो रागो सारागो ... पे०... चित्तस्स सारागो - अयं वुच्चति
“वेदनापच्चया तण्हा वेदनाहेतुका” ।

८२. तत्थ कतमं तण्हापच्चया उपादानं तण्हाहेतुकं ?

या दिट्ठि दिट्ठिगतं ... पे०... तित्थायतनं विपरियासग्गाहो - इदं
वुच्चति “तण्हापच्चया उपादानं तण्हाहेतुकं” ... पे०... तेन वुच्चति
“एवमेतस्स केवलस्स दुक्खवरान्धस्स समुदयो होति” ।

B. 156, 20
R. 150

८३. तस्मिं समये अविज्जापच्चया मद्धारो अविज्जाहेतुको,
मद्धारपच्चया विज्जाणं सङ्खारहेतुकं, विज्जाणपच्चया नामं
विज्जाणहेतुकं, नामपच्चया फस्सो नामहेतुको, फस्सपच्चया वेदना
फस्सहेतुका, वेदनापच्चया तण्हा वेदनाहेतुका, तण्हापच्चया उपादानं
तण्हाहेतुकं; उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया
२५ जराभरणं । एवमेतस्स केवलम्मा दुक्खवरान्धस्स समुदयो होति ।

८४. तत्थ कतमा अविज्जा ?

यं अज्जाणं अदग्गं ... पे०... अविज्जानङ्गी मोहो अमुग्ग-
मूयं - अयं वुच्चति “अविज्जा” ।

८५. तत्थ कतमो अविज्जापच्चया मद्धारो अविज्जाहेतुको ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविज्जाणधातु - इदं
वुच्चति "सङ्खारपच्चया विज्जाणं सङ्खारहेतुकं" ।

६४. तत्थ कतमं विज्जाणपच्चया नामरूपं विज्जाणहेतुकं ?
अत्थि नामं, अत्थि रूपं ।

५ तत्थ कतमं नामं ?

वेदनाक्खन्धो, सञ्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो - इदं वुच्चति
"नामं" ।

तत्थ कतमं रूपं ?

चक्खायतनस्स उपचयो, सोत्तायतनस्स उपचयो, घानायतनस्स
१० उपचयो, जिह्वायतनस्स उपचयो, कायायतनस्स उपचयो, यं वा पनञ्जं
पि अत्थि रूपं चित्तजं चित्तहेतुकं चित्तसमुद्धानं - इदं वुच्चति "रूपं" ।
इति इदं च नामं, इदं च रूपं । इदं वुच्चति "विज्जाणपच्चया
नामरूपं विज्जाणहेतुकं" ।

६५. नामरूपपच्चया छद्वायतनं नामरूपहेतुकं ति । अत्थि
१५ नामं, अत्थि रूपं ।

तत्थ कतमं नामं ?

वेदनाक्खन्धो, सञ्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो - इदं वुच्चति
"नामं" ।

तत्थ कतमं रूपं ?

२० यं रूपं निस्साय मनोविज्जाणधातु वत्तति - इदं वुच्चति "रूपं" ।
इति इदं च नामं, इदं च रूपं । इदं वुच्चति "नामरूपं" ।

६६. तत्थ कतमं नामरूपपच्चया छद्वायतनं नामरूपहेतुकं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविज्जाणधातु - इदं
वुच्चति "नामरूपपच्चया छद्वायतनं नामरूपहेतुकं" ।

२५ ६७. तत्थ कतमो छद्वायतनपच्चया फत्सो छद्वायतनहेतुको ?

यो फत्सो फुसना सम्फुसना सम्फुसितत्तं - अयं वुच्चति "छद्वा-
यतनपच्चया फत्सो छद्वायतनहेतुको" ... पे०... तेन वुच्चति "एव-
मेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती" ति ।

६८. तस्मिं समये अविज्जापच्चया सङ्खारो अविज्जाहेतुको,

३० सङ्खारपच्चया विज्जाणं सङ्खारहेतुकं विज्जाणपच्चया नामरूपं

विज्झाणहेतुक, नामपच्चया सल्लायतन' नामरूपहेतुक, छद्दायतनपच्चया फस्सो छद्दायतनहेतुको, फस्सपच्चया वेदना फस्सहेतुका, वेदनापच्चया तण्हा वेदनाहेतुका, तण्हापच्चया उपादान तण्हाहेतुक, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरण । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खल्लन्धस्स समुदयो होति ।

5

६६ तत्थ कतमा अविज्जा ?

य अज्झाण अदस्सन पे० अविज्जालङ्घी मोहो अकुसल-
मूल - अय वुच्चति "अविज्जा" ।

१०० तत्थ कतमो अविज्जापच्चया सङ्खारो अविज्जाहेतुको ?
या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्त - अय वुच्चति "अविज्जा-
पच्चया सङ्खारो अविज्जाहेतुको" ।

१०१ तत्थ कतम सङ्खारपच्चया विज्झाण सङ्खारहेतुक ?
य चित्त मनो मानस पे० तज्जामनोविज्झाणधातु - इद
वुच्चति "सङ्खारपच्चया विज्झाण सङ्खारहेतुक" ।

१०२ तत्थ कतम विज्झाणपच्चया नामरूप विज्झाणहेतुक ? 15
अत्थि नाम, अत्थि रूप ।

तत्थ कतम नाम ?

वेदनाक्खन्धो, सज्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो - इद वुच्चति
"नाम" ।

तत्थ कतम रूप ?

20

चक्खायतनस्स उपचयो, सोतायतनस्स उपचयो, धानायतनस्स
उपचयो, जिह्वायतनस्स उपचयो, कायायतनस्स उपचयो, य वा पनञ्ज
पि अत्थि रूप चित्तज चित्तहेतुक चित्तसमुद्धान - इद वुच्चति "रूप" ।

इति इद च नाम, इद च रूप । इद वुच्चति "विज्झाणपच्चया
नामरूप विज्झाणहेतुक" ।

25

१०३ नामरूपपच्चया सल्लायतन नामरूपहेतुको ति । अत्थि
नाम, अत्थि रूप ।

तत्थ कतम नाम ?

वेदनाक्खन्धो, सज्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो - इद वुच्चति
"नाम" ।

30

तत्थ कतमं रूपं ?

चत्तारो च महाभूता, यं च रूपं निस्साय मनोविज्जाणघातु
वत्तति - इदं वुच्चति "रूपं" ।

इति इदं च नामं, इदं च रूपं । इदं वुच्चति "नामरूपं" ।

- 5 १०४. तत्थ कतमं नामरूपपच्चया सळायतनं नामरूपहेतुकं ?
चक्खायतनं, सोत्तायतनं, घानायतनं, जिह्वायतनं, कायायतनं,
मनायतनं - इदं वुच्चति "नामरूपपच्चया सळायतनं नामरूपहेतुकं" ।

R. 153

B. 159

१०५. तत्थ कतमो छद्दायतनपच्चया फस्सो छद्दायतनहेतुको ?
यो फस्सो फुसना सम्फुसना सम्फुसितत्तं - अयं वुच्चति "छद्दा-
10 यतनपच्चया फस्सो छद्दायतनहेतुको" ।

१०६. तत्थ कतमा फस्सपच्चया वेदना फस्सहेतुका ?
यं चेतसिकं सातं चेतसिकं सुखं चेतोसम्फस्सजं सातं सुखं वेदयितं
चेतोसम्फस्सजा साता सुखा वेदना - अयं वुच्चति "फस्सपच्चया वेदना
फस्सहेतुका" ।

- 15 १०७. तत्थ कतमा वेदनापच्चया तण्हा वेदनाहेतुका ?
यो रागो सारागो ... पे०... चित्तस्स सारागो - अयं वुच्चति
"वेदनापच्चया तण्हा वेदनाहेतुका" ।

१०८. तत्थ कतमं तण्हापच्चया उपादानं तण्हाहेतुकं ?
या दिट्ठि दिट्ठिगतं ... पे०... तित्थायतनं विपरियासग्गाहो - इदं
20 वुच्चति "तण्हापच्चया उपादानं तण्हाहेतुकं" ... पे०... तेन वुच्चति
"एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती" ति ।

७. सम्पयुत्तचतुष्कं

१०९. तस्मिं समये अविज्जापच्चया सङ्खारो अविज्जासम्प-
युत्तो, सङ्खारपच्चया विज्जाणं सङ्खारसम्पयुत्तं, विज्जाणपच्चया नामं
विज्जाणसम्पयुत्तं, नामपच्चया छद्दायतनं नामसम्पयुत्तं, छद्दायतन-
25 पच्चया फस्सो छद्दायतनसम्पयुत्तो, फस्सपच्चया वेदना फस्ससम्पयुत्ता,
वेदनापच्चया तण्हा वेदनासम्पयुत्ता, तण्हापच्चया उपादानं तण्हासम्प-

११८. तत्थ कतमं तण्हापच्चया उपादानं तण्हासम्पयुत्तं ?

या दिट्ठि दिट्ठिगतं ... पे०... , तित्थायतनं विपरियासग्गाहो - इदं वुच्चति "तण्हापच्चया उपादानं तण्हासम्पयुत्तं" ... पे०... तेन वुच्चति "एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती" ति ।

- 5 ११९. तस्मिं समये अविज्जापच्चया सङ्खारो अविज्जा-सम्पयुत्तो, सङ्खारपच्चया विज्जाणं सङ्खारसम्पयुत्तं, विज्जाणपच्चया नामं विज्जाणसम्पयुत्तं, नामपच्चया फस्सो नामसम्पयुत्तो, फस्सपच्चया वेदना फस्ससम्पयुत्ता, वेदनापच्चया तण्हा वेदनासम्पयुत्ता, तण्हा-
B 161 पच्चया उपादानं तण्हासम्पयुत्तं; उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया
10 जाति, जातिपच्चया जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

१२०. तत्थ कतमा अविज्जा ?

यं अज्झाणं अदस्सनं . पे०.. अविज्जालङ्गी मोहो अकुसलमूलं - अयं वुच्चति "अविज्जा" ।

- 15 १२१. तत्थ कतमो अविज्जापच्चया सङ्खारो अविज्जासम्प-युत्तो ?

R 155 या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्तं - अयं वुच्चति "अविज्जा-पच्चया सङ्खारो अविज्जासम्पयुत्तो" ।

१२२. तत्थ कतमं सङ्खारपच्चया विज्जाणं सङ्खारसम्पयुत्तं ?

- 20 यं चित्तं मनो मानसं ... पे० .. तज्जामनोविज्जाणधातु - इदं वुच्चति "सङ्खारपच्चया विज्जाणं सङ्खारसम्पयुत्तं" ।

१२३. तत्थ कतमं विज्जाणपच्चया नामं विज्जाणसम्पयुत्तं ?

वेदनाक्खन्धो, सज्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो - इदं वुच्चति "विज्जाणपच्चया नामं विज्जाणसम्पयुत्तं" ।

- 25 १२४. नामपच्चया फस्सो नामसम्पयुत्तो ति । तत्थ कतमं नामं ?

उपेत्वा फस्सं, वेदनाक्खन्धो सज्जाक्खन्धो सङ्खारक्खन्धो विज्जाणक्खन्धो - इदं वुच्चति "नामं" ।

१२५. तत्थ कतमो नामपच्चया फस्सो नामसम्पयुत्तो ?

इति इदं च नामं, इदं च रूपं । इदं वुच्चति “विज्जाणपच्चया नामरूपं विज्जाणसम्पयुत्तं नामं” ।

१३१- नामरूपपच्चया छद्वायतनं नामसम्पयुत्तं ति । अत्थि नामं, अत्थि रूपं ।

5 तत्थ कतमं नामं ?

वेदनाक्खक्खन्धो, सञ्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो – इदं वुच्चति “नामं” ।

तत्थ कतमं रूपं ?

यं रूपं निस्साय मनोविज्जाणघातु वत्तति – इदं वुच्चति “रूपं” ।

10 इति इदं च नामं, इदं च रूपं । इदं वुच्चति “नामरूपं” ।

१३२. तत्थ कतमं नामरूपपच्चया छद्वायतनं नामसम्पयुत्तं ?

य चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविज्जाणघातु – इदं वुच्चति “नामरूपपच्चया छद्वायतनं नामसम्पयुत्तं” ।

15 १३३. तत्थ कतमो छद्वायतनपच्चया फस्सो छद्वायतन-सम्पयुत्तो ?

यो फस्सो फुसना सम्फुसना सम्फुसितत्तं – अयं वुच्चति “छद्वायतनपच्चया फस्सो छद्वायतनसम्पयुत्तो” ... पे०... तेन वुच्चति “एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती” ति ।

B 163 . १३४. तस्मिं समये अविज्जापच्चया सङ्खारो अविज्जा-

20 सम्पयुत्तो, सङ्खारपच्चया विज्जाणं सङ्खारसम्पयुत्तं, विज्जाणपच्चया नामरूपं विज्जाणसम्पयुत्तं नामं, नामरूपपच्चया सङ्खायतनं नामसम्प-

R 157 युत्तं छद्वायतनं, छद्वायतनपच्चया फस्सो छद्वायतनसम्पयुत्तो, फस्स-पच्चया वेदना फस्ससम्पयुत्ता, वेदनापच्चया तण्हा वेदनासम्पयुत्ता, तण्हापच्चया उपादानं तण्हासम्पयुत्तं; उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया
25 जाति, जातिपच्चया जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

१३५. तत्थ कतमा अविज्जा ?

यं अज्जाणं अदस्सनं ... पे०... अविज्जालङ्घी मोहो अकुमलमूलं – अयं वुच्चति “अविज्जा” ।

१३६. तत्थ कत्तमो अविज्जापच्चया सहारो अविज्जा-
सम्पयुत्तो ?

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्तं - अयं वुच्चति "अविज्जा-
पच्चया सहारो अविज्जासम्पयुत्तो" ।

१३७. तत्थ कत्तमं सहारपच्चया विज्जाणं सहारसम्पयुत्तं ? ५
यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविज्जाणधातु - इदं
वुच्चति "सहारपच्चया विज्जाणं सहारसम्पयुत्तं" ।

१३८. तत्थ कत्तमं विज्जाणपच्चया नामरूपं विज्जाण-
सम्पयुत्तं नामं ?

अत्थि नामं, अत्थि रूपं ।

10

तत्थ कत्तमं नामं ?

वेदनाक्खन्धो, सञ्जाक्खन्धो, सहारक्खन्धो - इदं वुच्चति
"नामं" ।

तत्थ कत्तमं रूपं ?

चक्खायतनस्स उपचयो, सोतायतनस्स उपचयो, धानायतनस्स 15
उपचयो, जिह्वायतनस्स उपचयो, कायायतनस्स उपचयो, यं वा पनञ्जं
पि अत्थि रूपं चित्तजं चित्तहेतुकं चित्तसमुद्धानं - इदं वुच्चति "रूपं" ।

इति इदं च नामं, इदं च रूपं । इदं वुच्चति "विज्जाणपच्चया
नामरूपं विज्जाणसम्पयुत्तं नामं" ।

१३९. नामरूपपच्चया सळायतनं नामसम्पयुत्तं छट्ठायतनं ति । 20
अत्थि नामं, अत्थि रूपं ।

तत्थ कत्तमं नामं ?

वेदनाक्खन्धो, सञ्जाक्खन्धो, सहारक्खन्धो - इदं वुच्चति
"नामं" ।

तत्थ कत्तमं रूपं ?

25

चत्तारो च महाभूता, यं च रूपं निस्साय मनोविज्जाणधातु
वत्तति - इदं वुच्चति "रूपं" ।

इति इदं च नामं, इदं च रूपं । इदं वुच्चति "नामरूपं" ।

१४०. तत्थ कत्तमं नामरूपपच्चया सळायतनं नामसम्पयुत्तं
छट्ठायतनं ?

30

B. 164

चक्रायतनं, सोतायतनं, धानायतनं, जिह्वायतनं, कायायतनं, मनायतनं — इदं वुच्चति “नामरूपपञ्चया सञ्जायतनं नामसम्पयुतं छद्वायतनं” ।

R. 158

१४१. तत्थ कतमो छद्वायतनपञ्चया फस्सो छद्वायतनसम्पयुतो ?
 5 यो फस्सो फुसना सम्फुसना सम्फुसितत्तं — अयं वुच्चति “छद्वा-
 यतनपञ्चया फस्सो छद्वायतनसम्पयुतो” ... पे०... तेन वुच्चति “एव-
 मेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती” ति ।

८. अञ्जामञ्जाचतुष्कं

१४२. तस्मिं समये अविज्जापञ्चया सङ्खारो, सङ्खारपञ्चया
 पि अविज्जा; सङ्खारपञ्चया विज्जाणं, विज्जाणपञ्चया पि सङ्खारो;
 10 विज्जाणपञ्चया नामं, नामपञ्चया पि विज्जाणं; नामपञ्चया
 छद्वायतनं, छद्वायतनपञ्चया पि नामं; छद्वायतनपञ्चया फस्सो, फस्स-
 पञ्चया पि छद्वायतनं; फस्सपञ्चया वेदना, वेदनापञ्चया पि फस्सो;
 वेदनापञ्चया तण्हा, तण्हापञ्चया पि वेदना; तण्हापञ्चया उपादानं,
 उपादानपञ्चया पि तण्हा; उपादानपञ्चया भवो, भवपञ्चया जाति,
 15 जातिपञ्चया जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो
 होति ।

१४३. तत्थ कतमा अविज्जा ?

यं अञ्जाणं अदस्सनं ... पे०... अविज्जालङ्गी मोहो
 अकुसलमूलं — अयं वुच्चति “अविज्जा” ।

- 20 १४४. तत्थ कतमो अविज्जापञ्चया सङ्खारो ?

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयितत्तं — अयं वुच्चति
 “अविज्जापञ्चया सङ्खारो” ।

१४५. तत्थ कतमा सङ्खारपञ्चया पि अविज्जा ?

यं अञ्जाणं अदस्सनं ... पे०... अविज्जालङ्गी मोहो अकुसल-

- 25 मूलं — अयं वुच्चति “सङ्खारपञ्चया पि अविज्जा” ।

तत्थ कतमं सङ्खारपञ्चया विज्जाणं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविज्जाणधातु — इदं

वुच्चति सङ्खारपञ्चया विज्जाणं ।

तत्थ कतमो विज्जाणपच्चया पि सङ्खारो ?

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्तं - अयं वुच्चति

“विज्जाणपच्चया पि सङ्खारो” ।

१४६. तत्थ कतमं विज्जाणपच्चया नामं ?

B 165

वेदनावखन्धो, सञ्जावखन्धो, सङ्खारवखन्धो - इदं वुच्चति 5

“विज्जाणपच्चया नामं” ।

१४७. तत्थ कतमं नामपच्चया पि विज्जाणं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविज्जाणधातु - इदं

वुच्चति “नामपच्चया पि विज्जाणं” ।

१४८. तत्थ कतमं नामपच्चया छट्ठायतनं ?

10 R. 159

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविज्जाणधातु - इदं

वुच्चति “नामपच्चया छट्ठायतनं” ।

१४९. तत्थ कतमं छट्ठायतनपच्चया पि नामं ?

वेदनावखन्धो, सञ्जावखन्धो, सङ्खारवखन्धो - इदं वुच्चति

“छट्ठायतनपच्चया पि नामं” ।

15

१५०. तत्थ कतमो छट्ठायतनपच्चया फस्सो ?

यो फस्सो फुसना सम्फुसना सम्फुसितत्तं - अयं वुच्चति “छट्ठा-

यतनपच्चया फस्सो” ।

१५१. तत्थ कतमं फस्सपच्चया पि छट्ठायतनं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविज्जाणधातु - इदं 20

वुच्चति “फस्सपच्चया पि छट्ठायतनं” ।

१५२. तत्थ कतमा फस्सपच्चया वेदना ?

यं चेतसिकं सातं चेतसिकं सुखं चेतोसम्फस्सजं सातं सुखं वेदयितं

चेतोसम्फस्सजा साता सुखा वेदना - अयं वुच्चति “फस्सपच्चया वेदना” ।

25

१५३. तत्थ कतमो वेदनापच्चया पि फस्सो ?

यो फस्सो फुसना सम्फुसना सम्फुसितत्तं - अयं वुच्चति

“वेदनापच्चया पि फस्सो” ।

१५४. तत्थ कतमा वेदनापच्चया तण्हा ?

यो रागो सारागो ... पे०... चित्तस्स सारागो - अयं वुच्चति "वेदनापच्चया तण्हा" ।

१५५. तत्थ कतमा तण्हापच्चया पि वेदना ?

5 यं चेतसिकं सातं चेतसिकं सुखं चेतोसम्पस्सजं सातं सुखं वेदयितं चेतोसम्पस्सजा साता सुखा वेदना - अयं वुच्चति "तण्हापच्चया पि वेदना" ।

१५६. तत्थ कतमं तण्हापच्चया उपादानं ?

या दिट्ठि दिट्ठिगतं ... पे०... तित्थायतनं विपरियासग्गाहो -
10 इदं वुच्चति "तण्हापच्चया उपादानं" ।

१५७. तत्थ कतमा उपादानपच्चया पि तण्हा ?

यो रागो ... पे०... चित्तस्स सारागो - अयं वुच्चति "उपादान-
पच्चया पि तण्हा" ।

B 166 १५८. तत्थ कतमो उपादानपच्चया भवो ?

15 ठपेत्वा उपादानं, वेदनाक्खन्धो सञ्जाक्खन्धो सङ्गारक्खन्धो विञ्जानक्खन्धो - अयं वुच्चति "उपादानपच्चया भवो" ।

१५९. तत्थ कतमा भवपच्चया जाति ?

या तेसं तेसं धम्मानं जाति सञ्जाति निव्वंसि अभिनिव्वति पातुभावो - अयं वुच्चति "भवपच्चया जाति" ।

20 १६०. तत्थ कतमं जातिपच्चया जरामरणं ?

अत्थि जरा, अत्थि मरणं ।

तत्थ कतमा जरा ?

या तेसं तेसं धम्मानं जरा जीरणता आयुनो संहानि - अयं
R. 160 वुच्चति "जरा" ।

25 तत्थ कतमं मरणं ?

यो तेसं तेसं धम्मानं खयो वयो भेदो परिभेदो अनिच्चता अन्तर-
धानं - इदं वुच्चति "मरणं" ।

इति अयं च जरा, इदं च मरणं । इदं वुच्चति "जातिपच्चया
जरामरणं" ।

30 १६१. एवमेतस्स केयलस्स दुक्खपणन्धस्स समुदयो होती ति ।

एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स सङ्गति होति, समागमो होति, समोधान होति, पातुमावो होति । तेन वुच्चति “एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती” ति ।

१६२ तस्मिं समये अविज्जापच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया पि अविज्जा, सङ्खारपच्चया विज्जाण, विज्जाणपच्चया पि सङ्खारो, 5 विज्जाणपच्चया नाम, नामपच्चया पि विज्जाण, नामपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया पि नाम, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया पि फस्सो, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया पि वेदना, तण्हापच्चया उपादान, उपादानपच्चया पि तण्हा, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जराभरण । एवमेतस्स केवलस्स 10 दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

१६३ तत्थ कतमा अविज्जा ?

य अज्जाण अदस्सन पे० अविज्जालङ्गी मोहो अकुसल-
मूल - अय वुच्चति “अविज्जा” ।

१६४ तत्थ कतमो अविज्जापच्चया सङ्खारो ?

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्त - अय वुच्चति “अविज्जा-
पच्चया सङ्खारो” ।

१६५ तत्थ कतमा सङ्खारपच्चया पि अविज्जा ?

य अज्जाण अदस्सन पे० अविज्जालङ्गी मोहो अकुसल-
मूल - अय वुच्चति “सङ्खारपच्चया पि अविज्जा” ।

१६६ तत्थ कतम सङ्खारपच्चया विज्जाण ?

B. 167

य चित्त मनो मानसं पे० तज्जामनोविज्जाणधातु - इदं
वुच्चति “सङ्खारपच्चया विज्जाण” ।

१६७ तत्थ कतमो विज्जाणपच्चया पि सङ्खारो ?

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्त - अय वुच्चति “विज्जाण-
पच्चया पि सङ्खारो” ।

१६८ तत्थ कतम विज्जाणपच्चया नाम ?

वेदनाक्खन्धो, सज्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो - इदं वुच्चति
“विज्जाणपच्चया नाम” ।

१६६. तत्थ कतमं नामपच्चया पि विञ्जाणं ?

यं चित्तं मनो मानसं .. पे०.. तज्जामनोविञ्जाणधातु -- इदं
वुच्चति "नामपच्चया पि विञ्जाणं" ।

१७०. नामपच्चया फस्सो ति । तत्थ कतमं नामं ?

८ ७०. ठपेत्वा फस्सं, वेदनाक्खन्धो सञ्जाक्खन्धो सङ्खारक्खन्धो
५ विञ्जाणक्खन्धो -- इदं वुच्चति "नामं" ।

१७१. तत्थ कतमो नामपच्चया फस्सो ?

८ ७१. यो फस्सो फुसना सम्फुसना सम्फुसितत्तं -- अयं वुच्चति "नाम-
८ पच्चया फस्सो" ।

१७२. तत्थ कतमं फस्सपच्चया पि ज्ञामं ?

वेदनाक्खन्धो, सञ्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो, विञ्जाण-
क्खन्धो -- इदं वुच्चति "फस्सपच्चया पि ज्ञामं" .. पे०... तेन वुच्चति
"एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती" ति ।

७३. तस्मिं समये अविज्जापच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया
८ ७३. पि अविज्जा; सङ्खारपच्चया विञ्जाणं, विञ्जाणपच्चया पि सङ्खारो;
१५ विञ्जाणपच्चया नामरूपं, नामरूपपच्चया पि विञ्जाणं; नामरूप-
पच्चया छट्ठायतनं, छट्ठायतनपच्चया पि नामरूपं; छट्ठायतनपच्चया
फस्सो, फस्सपच्चया पि छट्ठायतनं; फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया
८ पि फस्सो; वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया पि वेदना; तण्हापच्चया
२० उपादानं, उपादानपच्चया पि तण्हा; उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया
८ ७४. जाति, जातिपच्चया जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स
समुदयो होति ।

१७४. तत्थ कतमा अविज्जा ?

८ ७४. भं. अविज्जाणं अदस्सनं ... पे०... अविज्जालङ्घी मोहो अकुसमूलं
२५ -- अयं वुच्चति "अविज्जा" ।

१७५. तत्थ कतमो अविज्जापच्चया सङ्खारो ?

८ ७५. या चेतना सञ्चेतना मञ्चेतयितत्तं -- अयं वुच्चति "अविज्जा-
पच्चया सङ्खारो ।

१७६ तत्थ कतमा सङ्खारपच्चया पि अविज्जा ?

B 168

य अज्जाण अदस्सन् पे० अविज्जालङ्गी मोहो
अकुसलमूल - अयं वुच्चति "सङ्खारपच्चया पि अविज्जा" ।

१७७ तत्थ कतम सङ्खारपच्चया विज्जाण ?

य चित्तं मनो मानसं पे० तज्जामनोविज्जाणधातु - इदं वुच्चति "सङ्खारपच्चया विज्जाण" ।

१७८ तत्थ कतमो विज्जाणपच्चया पि सङ्खारो ?

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्तं - अयं वुच्चति "विज्जाण-
पच्चया पि सङ्खारो" ।

१७९ तत्थ कतम विज्जाणपच्चया नामरूप ?

10

अत्थि नाम, अत्थि रूप ।

तत्थ कतम नाम ?

वेदनाक्खन्धो, सञ्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो - इदं वुच्चति
"नाम" ।

तत्थ कतम रूप ?

15

चक्कायतनस्स उपचयो, सीतायतनस्स उपचयो, घानायतनस्स
उपचयो, जिह्वायतनस्स उपचयो, कायायतनस्स उपचयो, य वा पनञ्जा
पि अत्थि रूपं चित्तजं चित्तहेतुकं चित्तसमुद्धान - इदं वुच्चति "रूप" ।

R 162

इति इदं च नाम, इदं च रूप । इदं वुच्चति "विज्जाणपच्चया
नामरूप" ।

20

12

१८० नामरूपपच्चया पि विज्जाणं ति । अत्थि नाम,
अत्थि रूप ।

तत्थ कतम नाम ?

वेदनाक्खन्धो, सञ्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो - इदं वुच्चति
"नाम" ।

25

तत्थ कतम रूप ?

य रूपं निस्सायं मनोविज्जाणधातुं वत्तति - इदं वुच्चति
"रूप" ।

इति इदं च नाम, इदं च रूप । इदं वुच्चति "नामरूप" ।

१८१ तत्थ कतम नामरूपपच्चया पि विज्जाण ?

30

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविञ्जाणधातु — इदं
वुच्चति "नामरूपपच्चया पि विञ्जाण" ।

१८२. नामरूपपच्चया छद्दायतनं ति । अत्थि नामं, अत्थि
रूपं ।

5 तत्थ कतमं नामं ?

वेदनाक्खन्धो, सञ्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो — इदं वुच्चति
"नामं" ।

तत्थ कतमं रूपं ?

यं रूपं निस्साय मनोविञ्जाणधातु वत्तति ~ इदं वुच्चति
10 "रूपं" ।

इति इदं च नामं, इदं च रूपं । इदं वुच्चति "नामरूपं" ।

१८३. तत्थ कतमं नामरूपपच्चया छद्दायतनं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविञ्जाणधातु — इदं
वुच्चति "नामरूपपच्चया छद्दायतनं" ।

15 १८४. तत्थ कतमं छद्दायतनपच्चया पि नामरूपं ?

अत्थि नामं, अत्थि रूपं ।

तत्थ कतमं नामं ?

B, 169

वेदनाक्खन्धो, सञ्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो — इदं वुच्चति
"नामं" ।

20 तत्थ कतमं रूपं ?

चक्खायतनस्स उपचयो, सोत्तायतनस्स उपचयो, धानायतनस्स
उपचयो, जिह्वायतनस्स उपचयो, कायायतनस्स उपचयो, यं वा पनञ्जं
पि अत्थि रूपं चित्तज्जं चित्तहेतुकं चित्तसमुद्धानं — इदं वुच्चति "रूपं" ।

इति इदं च नामं, इदं च रूपं । इदं वुच्चति "छद्दायतनपच्चया
25 पि नामरूपं" ।

१८५. तत्थ कतमो छद्दायतनपच्चया फस्सो ?

यो फस्सो फुसना सम्फुसना सम्फुसितत्तं — अयं वुच्चति
"छद्दायतनपच्चया फस्सो" ।

१८६. तत्थ कतमं फस्सपच्चया पि छद्दायतनं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविज्जाणघातु - इदं
बुच्चति "फस्सपच्चया पि छद्दायतनं" ... पे०... तेन बुच्चति "एवमेतस्स
केवलस्स दुक्खसन्धस्स समुदयो होती" ति ।

१८७. तस्मिं समये अविज्जापच्चया सहारो, सहारपच्चया
पि अविज्जा; सहारपच्चया विज्जाणं, विज्जाणपच्चया पि सहारो; 5
विज्जाणपच्चया नामरूपं, नामरूपपच्चया पि विज्जाणं; नामरूप-
पच्चया सत्तायतनं, छद्दायतनपच्चया^१ पि नामरूपं; छद्दायतनपच्चया
फस्सो, फस्सपच्चया पि छद्दायतनं; फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया
पि फस्सो; वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया पि वेदना; तण्हापच्चया
उपादानं, उपादानपच्चया पि तण्हा; उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया 10
जाति, जातिपच्चया जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खसन्धस्स
समुदयो होति ।

१८८. तत्थ कतमा अविज्जा ?

यं अज्जाणं अदस्सनं ... पे० . अविज्जालङ्गी मोहो अकुसल-
मूलं - अयं बुच्चति "अविज्जा" । 15

१८९. तत्थ कतमो अविज्जापच्चया सहारो ?

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्तं - अयं बुच्चति "अविज्जा-
पच्चया सहारो" ।

१९०. तत्थ कतमा सहारपच्चया पि अविज्जा ?

यं अज्जाणं अदस्सनं ... पे० . अविज्जालङ्गी मोहो अकुसल- 20
मूलं - अयं बुच्चति "सहारपच्चया पि अविज्जा" ।

१९१. तत्थ कतमं सहारपच्चया विज्जाणं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविज्जाणघातु - इदं
बुच्चति "सहारपच्चया विज्जाणं" ।

१९२. तत्थ कतमो विज्जाणपच्चया पि सहारो ? 25

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्तं - अयं बुच्चति "विज्जाण-
पच्चया पि सहारो" ।

१९३. तत्थ कतमं विज्जाणपच्चया नामरूपं ?

१ सत्तायतनपच्चया - सी०, म्या०, रो०, एङ्गुरि पि ।

अत्थि नामं, अत्थि रूपं ।

तत्थ कतमं नामं ?

वेदनाक्खन्धो, सञ्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो - इदं वुच्चति
“नामं” ।

5 तत्थ कतमं रूपं ?

चक्खायतनस्स उपचयो, सोत्तायतनस्म उपचयो, धानायतनस्स
उपचयो, जिह्वायतनस्स उपचयो, कायायतनस्स उपचयो, यं वा पनञ्जं
पि अत्थि रूपं चित्तजं चित्तहेतुकं चित्तसमुद्धानं - इदं वुच्चति “रूपं” ।

इति इदं च नामं, इदं च रूपं । इदं वुच्चति “विज्जाणपच्चया
10 नामरूपं” ।

१६४. नामरूपपच्चया पि विज्जाणं ति । अत्थि नामं,
अत्थि रूपं ।

तत्थ कतमं नामं ?

वेदनाक्खन्धो, सञ्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो - इदं वुच्चति
15 “नामं” ।

तत्थ कतमं रूपं ?

यं रूपं निस्साय मनोविज्जाणधातु वत्तति - इदं वुच्चति
“रूपं” ।

इति इदं च नामं, इदं च रूपं । इदं वुच्चति “नामरूपं” ।

R. 164 20 १६५. तत्थ कतमं नामरूपपच्चया पि विज्जाणं ?

यं चित्तं मनो मानसं .. पे०... तज्जामनोविज्जाणधातु - इदं
वुच्चति “नामरूपपच्चया पि विज्जाणं” ।

१६६. नामरूपपच्चया सल्लायतनं ति । अत्थि नामं, अत्थि रूपं ।

तत्थ कतमं नामं ?

वेदनाक्खन्धो, सञ्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो - इदं वुच्चति
25 “नामं” ।

तत्थ कतमं रूपं ?

चत्तारो च महाभूता, यं च रूपं निस्साय मनोविज्जाणधातु
वत्तति - इदं वुच्चति “रूपं” ।

30 इति इदं च नामं, इदं च रूपं । इदं वुच्चति “नामरूपं” ।

१६७. तत्थ कतमं नामरूपपच्चया सळायतनं ?

चक्खायतनं, सोतायतनं, धानायतनं, जिह्वायतनं, कायायतनं, मनायतनं — इदं वुच्चति “नामरूपपच्चया सळायतनं” ।

१६८. तत्थ कतमं छद्दायतनपच्चया पि नामरूपं ?

अत्थि नामं, अत्थि रूपं ।

तत्थ कतमं नामं ?

वेदनाक्खन्धो, सञ्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो — इदं वुच्चति “नामं” ।

तत्थ कतमं रूपं ?

चक्खायतनस्स उपचयो, सोतायतनस्स उपचयो, धानायतनस्स उपचयो, जिह्वायतनस्स उपचयो, कायायतनस्स उपचयो, यं वा पनञ्जं पि अत्थि रूपं चित्तजं चित्तहेतुकं चित्तसमुद्धानं — इदं वुच्चति “रूपं” ।

इति इदं च नामं, इदं च रूपं । इदं वुच्चति “छद्दायतनपच्चया पि नामरूपं” ।

१६९. तत्थ कतमो छद्दायतनपच्चया फस्सो ?

यो फस्सो फुराना सम्फुसना सम्फुसितत्तं — अयं वुच्चति “छद्दायतनपच्चया फस्सो” ।

२००. तत्थ कतमं फस्सपच्चया पि छद्दायतनं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे० . तज्जामनोविज्जाणधातु — इदं वुच्चति “फस्सपच्चया पि छद्दायतनं” ।

२०१. तत्थ कतमा फस्सपच्चया वेदना ?

य चेतसिक सातं चेतसिकं सुखं चेतोसम्फस्सजं सातं सुखं वेदयितं चेतोसम्फस्सजा साता सुखा वेदना — अयं वुच्चति “फस्सपच्चया वेदना” ... पे० ... तेन वुच्चति “एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती” ति ।

६. अकुसलनिहेतो

२०२. कतमे धम्मा अकुसला ?

यस्मिं समये अकुसलं चित्तं उप्पन्नं होति सोमनस्ससहगतं दिट्ठि-
गतसम्पयुत्तं ससङ्खारेण ... पे० ... सोमनस्ससहगतं दिट्ठिगतविप्पयुत्तं

R. 165

रूपारम्भरणं वा ...पे०... सोमनस्ससहगतं दिट्ठिगतविप्पयुत्तं सप्तह्वारेन
 रूपारम्भणं वा सद्धारम्भणं वा गन्धारम्भणं वा रसारम्भणं वा फोट्टुच्चा-
 रम्भणं वा धम्मारम्भणं वा यं यं वा पनारब्भ, तस्मिं समये अविज्जा-
 पच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया विज्जाणं, विज्जाणपच्चया नामं,
 5 नामपच्चया छट्ठायतनं, छट्ठायतनपच्चया फत्सो, फत्सपच्चया वेदना,
 वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया अधिमोक्खो, अधिमोक्खपच्चया
 भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स
 दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

२०३. तत्थ कतमा अविज्जा ?

10 यं अज्जाणं अदस्सनं ... पे०... अविज्जालङ्गी मोहो अकुसल-
 मूलं - अयं वुच्चति "अविज्जा" ।

२०४. तत्थ कतमो अविज्जापच्चया सङ्खारो ?

या चेतना मञ्चेतना सञ्चेतयित्तं - अयं वुच्चति
 अविज्जापच्चया सङ्खारो ... पे०... ।

15 २०५. तत्थ कतमो तण्हापच्चया अधिमोक्खो ?

यो चित्तस्स अधिमोक्खो अधिमुच्चना तदधिमुत्तता - अयं
 वुच्चति "तण्हापच्चया अधिमोक्खो" ।

२०६. तत्थ कतमो अधिमोक्खपच्चया भवो ?

उपेत्वा अधिमोक्खं, वेदनाक्खन्धो सज्जाक्खन्धो सङ्खारक्खन्धो
 B. 172 20 विज्जाणक्खन्धो - अयं वुच्चति "अधिमोक्खपच्चया भवो" ... पे०...
 तेन वुच्चति "एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती" ति ।

२०७. कतमे धम्मा अकुसला ?

यस्मिं समये अकुसलं चित्त उप्पन्नं होति उपेक्खासहगतं दिट्ठिगत-
 सम्पयुत्तं रूपारम्भणं वा सद्धारम्भणं वा गन्धारम्भणं वा रसारम्भणं वा
 25 फोट्टुच्चारम्भणं वा धम्मारम्भणं वा यं यं वा पनारब्भ, तस्मिं समये
 अविज्जापच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया विज्जाणं, विज्जाणपच्चया
 नामं, नामपच्चया छट्ठायतनं, छट्ठायतनपच्चया फत्सो, फत्सपच्चया
 वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादानं, उपादानपच्चया
 भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं । एवमेतस्स
 30 केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

२०८ तत्थ वतमा अविज्जा ?

य अज्जाण अदस्सन पे० अविज्जालङ्गी मोहो
अदुसतामूल - अय वुच्चति अविज्जा पे० ।

२०९ तत्थ वतमा फस्सपच्चया वेदना ?

य चेतसिक् नैव सात्ता नासात्ता चेतोसम्पस्सज्ज अदुक्खमसुख ५
वेदयित् चेतोसम्पस्सजा अदुक्खमसुखा वेदना - अय वुच्चति "फस्स-
पच्चया वेदना" पे० तेन वुच्चति "एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख-
कल्लन्धस्स समुदयो होती" ति ।

२१० कतमे धम्मा अकुसला ?

यस्मिं समये अकुसल चित्त उप्पन्न होति उपेक्खासहगत दिट्ठि- 10
गतसम्पयुत्त ससङ्खारेण पे० उपेक्खासहगत दिट्ठिगतविष्णयुत्त रूपा-
रम्मण वा पे० उपेक्खासहगत दिट्ठिगतविष्णयुत्त ससङ्खारेण रूपा-
रम्मण वा सद्धारम्मण वा गन्धारम्मण वा रसारम्मण वा फोट्टव्वारम्मण
वा धम्मारम्मण वा य य वा पनारब्भ, तस्मिं समये अविज्जापच्चया
सङ्खारो, सङ्खारपच्चया विज्जाण, विज्जाणपच्चया नाम, नामपच्चया 15
छद्दायतन, छद्दायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना वदनापच्चया
तण्हा, तण्हापच्चया अधिमोक्खो, अधिमोक्खपच्चया भवो, भवपच्चया
जाति, जातिपच्चया जराभरण । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खकल्लन्धस्स
समुदयो होति ।

२११ तत्थ वतमा अविज्जा पे० तेन वुच्चति "एवमेतस्स 20

केवलस्स दुक्खकल्लन्धस्स समुदयो होती" ति ।

२१२ कतमे धम्मा अकुसला ?

यस्मिं समये अकुसल चित्त उप्पन्न होति दोमनस्ससहगत पटिघ-
सम्पयुत्त रूपा रम्मण वा पे० दोमनस्ससहगत पटिघसम्पयुत्त
ससङ्खारेण रूपा रम्मण वा सद्धारम्मण वा गन्धारम्मण वा रसारम्मण 25
वा फोट्टव्वारम्मण वा धम्मारम्मण वा य य वा पनारब्भ, तस्मिं समये
अविज्जापच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया विज्जाण, विज्जाणपच्चया
नाम, नामपच्चया छद्दायतन, छद्दायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया
वेदना, वेदनापच्चया पटिघ, पटिघपच्चया अधिमोक्खो, अधिमोक्ख-

पञ्चया भवो, भवपञ्चया जाति, जातिपञ्चया जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

२१३. तत्थ कतमा अविज्जा ?

यं अज्झाणं अदस्सनं ... पे०... अविज्जासङ्गी मोहो अकुसल-

5 मूलं - अयं वुच्चति "अविज्जा" ... पे०... अयं वुच्चति "छट्ठायातनपञ्चया फस्सो" ।

तत्थ कतमा फस्सपञ्चया वेदना ?

R. 167

यं चेतसिकं असातं चेतसिकं दुक्खं चेतोसम्फस्सजं असातं दुक्खं

वेदयितं चेतोसम्फस्सजा असाता दुक्खा वेदना - अयं वुच्चति "फस्स-

10 पञ्चया वेदना" ।

२१४. तत्थ कतमं वेदनापञ्चया पटिघं ?

यो चित्तस्स आघातो ... पे०... चण्डिक्कं असुरोपो' अनत्तमनता

चित्तस्स - इदं वुच्चति "वेदनापञ्चया पटिघं" ।

२१५. तत्थ कतमो पटिघपञ्चया अधिमोक्खो ?

15 यो चित्तस्स अधिमोक्खो अधिमुच्चना तदधिमुत्तता - अयं वुच्चति "पटिघपञ्चया अधिमोक्खो" ।

२१६. तत्थ कतमो अधिमोक्खपञ्चया भवो ?

उपेत्वा अधिमोक्खं, वेदनाक्खन्धो सज्झाक्खन्धो सद्धारक्खन्धो

विज्झाणक्खन्धो - अयं वुच्चति "अधिमोक्खपञ्चया भवो" ... पे०...

20 तेन वुच्चति "एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती" ति ।

२१७. कतमे धम्मा अकुमला ?

मस्मिं समये अकुसलं चित्तं उप्पन्नं होति उपेक्खासहगतं विचि-

किच्छासम्पयुतं रूपारम्मणं वा महारम्मणं वा गन्धारम्मणं वा रसा-

रम्मणं वा फोढ्वारम्मणं वा धम्मारम्मणं वा यं यं वा पनारत्तम, तस्मिं

D 174

25 समये अविज्जापञ्चया महारो, सद्धारपञ्चया-विज्झाणं, विज्झाण-

पञ्चया नामं, नामपञ्चया छट्ठायातनं, छट्ठायातनपञ्चया फस्सो, फस्स-

पञ्चया वेदना, वेदनापञ्चया विचिकिच्छा, विचिकिच्छापञ्चया भवो,

भवपञ्चया जाति, जातिपञ्चया जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख-

क्खन्धस्स समुदयो होति ।

२१८ तत्थ कतमा अविज्जा ?

य अज्जाण अदस्सन पे० अविज्जातज्झो भोहो अकुसल-
मूल - अय वुच्चति "अविज्जा" पे० अय वुच्चति "छट्ठापतन-
पच्चया फत्सो" ।

२१९ तत्थ कतमा फत्सपच्चया वेदना ?

5

य चेतसिक्क नेव सात नासात चेतोसम्फस्सज अदुक्खमसुग
वेदयित, चेतोसम्फस्सजा अदुक्खमसुखा वेदना - अय वुच्चति "फत्स-
पच्चया वेदना" ।

२२० तत्थ कतमा वेदनापच्चया विचिकिच्छा ?

R 168

या कद्धा कद्धायना वद्धायितत्त विमति विविनिच्छा द्वेब्बह्क 10
द्विधापथो^१ ससयो अनेवसग्गाहो^२ आमप्पना परिसप्पना अपरियोगाहणा^३
छम्भितत्त^४ चित्तस्स मनोविलेखो - अय वुच्चति "वेदनापच्चया विचि-
किच्छा" ।

२२१ तत्थ कतमो विचिकिच्छापच्चया भवो ?

ठपेत्वा विचिकिच्छ, वेदनावक्खन्धो सज्जावक्खन्धो सहार- 15
वक्खन्धो विज्जाणवक्खन्धो - अय वुच्चति "विचिकिच्छापच्चया भवो"
पे० तेन वुच्चति "एवमेतस्स केवलस्स दुक्खवक्खन्धस्स समुदयो
होती" ति ।

२२२ कतमे धम्मा अकुसला ?

यस्मिं समये अकुसल चित्त उप्पत्त होति उपेक्खासहगत उद्धच्च- 20
सन्पयुत्त रूपारम्मण वा सद्धारम्मण वा गन्धारम्मण वा रत्सारम्मण
वा फोढुब्बारम्मण वा धम्मारम्मण वा य य वा पनारब्भ, तस्मिं समये
अविज्जापच्चया सहारो, सहारपच्चया विज्जाण, विज्जाणपच्चया
नाम, नामपच्चया छट्ठापतन, छट्ठापतनपच्चया फत्सो फत्सपच्चया
वेदना, वेदनापच्चया उद्धच्च, उद्धच्चपच्चया अधिमोक्खो, अधिमोक्ख- 25
पच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरण । एवमेतस्स
केवलस्स दुक्खवक्खन्धस्स समुदयो होति ।

२२३ तत्थ कतमा अविज्जा ?

B 175

१ द्विधापथो - सी० स्या० रो० । २ अनेवसग्गाहो - सी०, स्या० रो० । ३ अपरिया
गाहना - सी० स्या० रो० । ४ वम्भितत्त - स्या० रो० ।

यं अञ्जाणं अदस्सनं ... पे०... अविज्जालङ्गी मोहो अकुसल-
मूलं - अयं वुच्चति "अविज्जा" ... पे०... अयं वुच्चति "छट्ठायातनपच्चया
फस्सो" ।

२२४. तत्थ कत्तमा फस्सपच्चया वेदना ?

- 5 यं चेतसिकं नेव सातं नासातं चेतोसम्फस्सजं अदुक्खमसुखं
वेदयितं चेतोसम्फस्सजा अदुक्खमसुखा वेदना - अयं वुच्चति "फस्स-
पच्चया वेदना" ।

२२५. तत्थ कत्तमं वेदनापच्चया उद्वच्चं ?

- यं चित्तस्स उद्वच्चं अवूपसमो चेतसो विक्खेपो भन्तत्तं चित्तस्स-
10 इदं वुच्चति "वेदनापच्चया उद्वच्च" ।

२२६. तत्थ कत्तमो उद्वच्चपच्चया अधिमोक्खो ?

R. 169

यो चित्तस्स अधिमोक्खो अधिमुच्चना तदधिमुत्तता - अयं
वुच्चति "उद्वच्चपच्चया अधिमोक्खो" ।

२२७. तत्थ कत्तमो अधिमोक्खपच्चया भवो ?

- 15 उपेत्वा अधिमोक्खं, वेदनाक्खन्धो सञ्जाक्खन्धो सङ्खारक्खन्धो
विञ्जाणक्खन्धो - अयं वुच्चति "अधिमोक्खपच्चया भवो" ... पे०...
तेन वुच्चति "एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती" ति ।

१०. कुसलनिहेतो

२२८. कत्तमे धम्मा कुसला ?

- यस्मि समये कामावचरं कुसलं चित्तं उप्पन्नं होति सोमनस्स-
20 सहगतं जाणसम्पयुत्त रूपारम्मणं वा सद्धारम्मणं वा गन्धारम्मणं वा
रसारम्मणं वा फोट्ट्वारम्मणं वा धम्मारम्मणं वा यं थं वा पनारब्भ,
तस्मि समये कुसलमूलपच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया विञ्जाणं,
विञ्जाणपच्चया नामं, नामपच्चया छट्ठायातनं, छट्ठायातनपच्चया फस्सो,
फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया पसादो, पसादपच्चया अधिमोक्खो,
25 अधिमोक्खपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं ।
एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

२२६. तत्थ कतमो कुसलमूला ?

अलोभो, अदोसो, अमोहो ।

तत्थ कतमो अलोभो ?

B. 176

यो अलोभो अलुब्धना अलुब्धितत्तं असारगो असारज्जना
असारज्जितत्तं अनभिज्झा अलोभो कुसलमूलं - अयं वुच्चति "अलोभो" । 5

तत्थ कतमो अदोसो ?

यो अदोसो अदुस्सना अदुस्सितत्तं अद्वयापादो अद्वयापज्जो
अदोसो कुसलमूलं - अयं वुच्चति "अदोसो" ।

तत्थ कतमो अमोहो ?

या पञ्चा पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि- 10
अयं वुच्चति "अमोहो" । इमे वुच्चन्ति "कुसलमूला" ।

२३०. तत्थ कतमो कुसलमूलपच्चया सङ्गारो ?

R. 170

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयितत्तं - अयं वुच्चति "कुसलमूल-
पच्चया सङ्गारो" ।

२३१ तत्थ कतमं सङ्गारपच्चया विज्जाणं . पे०.. 15
विज्जाणपच्चया नामं . पे०.. नामपच्चया छट्ठायतन . पे०..
छट्ठायतनपच्चया फस्सो पे०. फस्सपच्चया वेदना . पे० अयं
वुच्चति "फस्सपच्चया वेदना" ।

२३२ तत्थ कतमो वेदनापच्चया पसादो ?

या सट्ठा सहहता ओकप्पना अभिप्पसादो - अयं वुच्चति 20
"वेदनापच्चया पसादो" ।

२३३. तत्थ कतमो पसादपच्चया अधिमोक्खो ?

यो चित्तस्स अधिमोक्खो अधिमुच्चना तदधिमुत्तता - अयं
वुच्चति "पसादपच्चया अधिमोक्खो" ।

२३४. तत्थ कतमो अधिमोक्खपच्चया भवो ?

23

उपेत्वा अधिमोक्खं, वेदनाक्खन्धो सञ्जाक्खन्धो सङ्गार-
क्खन्धो विज्जाणक्खन्धो - अयं वुच्चति "अधिमोक्खपच्चया भवो"
... पे०... तेन वुच्चति "एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो
होती" ति ।

२३५. कतमे धम्मा कुसला ?

यस्मिं समये कामावचरं कुसलं चित्तं उप्पन्नं होति सोमनस्स-
सहगतं ज्ञाणसम्पयुत्तं ससङ्खारेण रूपारम्मणं वा ... पे०... सोमनस्स-
सहगतं ज्ञाणविप्पयुत्तं रूपारम्मणं वा ... पे०... सोमनस्ससहगतं ज्ञाण-
विप्पयुत्तं ससङ्खारेण रूपारम्मणं वा सद्धारम्मणं वा गन्धारम्मणं वा
रसारम्मणं वा फोट्टव्वारम्मणं वा धम्मारम्मणं वा यं यं वा पत्तारब्भ,
तस्मिं समये कुसलमूलपच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया विज्जाणं,
विज्जाणपच्चया नामं, नामपच्चया छट्ठायतनं, छट्ठायतनपच्चया फस्सो,
फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया पसादो, पसादपच्चया अधिमोवखो,
अधिमोवखपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं ।
एवमेतस्स केवलस्स दुक्खंक्खन्धस्स समुदयो होति ।

R. 171

२३६. तत्थ कतमे कुसलमूला ?

अलोभो, अदोसो ।

तत्थ कतमो अलोभो ?

यो अलोभो अलुब्भना अलुब्भितत्तं असारागो असारज्जना
असारज्जितत्तं अनभिज्झा अलोभो कुसलमूलं - अयं वुच्चति "अलोभो" ।

तत्थ कतमो अदोसो ?

यो अदोसो अदुस्सना अदुस्सितत्तं अव्यापादो अव्यापज्जो अदोसो
कुसलमूलं - अयं वुच्चति "अदोसो" । इमे वुच्चन्ति "कुसलमूला" ।

२३७. तत्थ कतमो कुसलमूलपच्चया सङ्खारो ?

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयितत्तं - अयं वुच्चति "कुसलमूल-
पच्चया सङ्खारो" ... पे०... अयं वुच्चति "छट्ठायतनपच्चया फस्सो" ।

२३८. तत्थ कतमा फस्सपच्चया वेदना ?

यं चेतसिकं सातं चेतसिकं सुखं चेतोसम्पस्सजं सातं सुखं वेदयितं
चेतोसम्पस्सजा साता सुखा वेदना - अयं वुच्चति "फस्सपच्चया वेदना"
... पे०... तेन वुच्चति "एवमेतस्स केवलस्स दुक्खंक्खन्धस्स समुदयो
होती" नि ।

२३९. कतमे धम्मा कुसला ?

यस्मिं समये कामावचरं कुसलं चित्तं उप्पन्नं होति उपेक्खासहगतं
ज्ञाणसम्पयुत्तं रूपारम्मणं वा ... पे०... उपेक्खासहगतं ज्ञाणसम्पयुत्तं

30

ससङ्खारेण रूपारम्भणं वा सङ्खारम्भणं वा गन्धारम्भणं वा रसरम्भणं
वा फोढ्वारम्भणं वा धम्मारम्भणं वा य य वा पनारब्भ, तस्मिं समये
कुसलमूलपञ्चया सङ्खारो, सङ्खारपञ्चया विज्झाणं, विज्झाणपञ्चया
नाम, नामपञ्चया छट्ठायतनं, छट्ठायतनपञ्चया फस्सो, फस्सपञ्चया
वेदना, वेदनापञ्चया पसादो, पसादपञ्चया अधिमोवसो, अधिमोवस- 5
पञ्चया भवो, भवपञ्चया जाति, जातिपञ्चया जरामरण । एवमेतस्स
केवलस्स दुक्खवक्खन्धस्स समुदयो होति ।

२४० तत्थ कतमे कुसलमूला ?

M 170

अलोभो, अदोसो, अमोहो — इमे वुच्चन्ति “कुसलमूला” ।

२४१ तत्थ कतमो कुसलमूलपञ्चया सङ्खारो ?

10

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्तं — अयं वुच्चति “कुसलमूल-
पञ्चया सङ्खारो” पे० अयं वुच्चति — “छट्ठायतनपञ्चया फस्सो” ।

२४२ तत्थ कतमा फस्सपञ्चया वेदना ?

य चेतसिक्कं नेव सात्ता नासात्ता चेतोसम्पस्सज्जं अदुवक्खमसुखं
वेदयित्ता चेतोसम्पस्सज्जा अदुवक्खमसुखा वेदना — अयं वुच्चति “फस्स- 15
पञ्चया वेदना” पे० तेन वुच्चति “एवमेतस्स केवलस्स दुक्खवक्खन्धस्स
समुदयो होती” ति ।

२४३ कतमे धम्मा कुसला ?

यस्मिं समये कामावचरं कुसलं चित्तं उप्पन्नं होति उपेवखासहगतं
ज्ञाणविप्पयुत्तं रूपारम्भणं वा पे० उपेवखासहगतं ज्ञाणविप्पयुत्तं 20
ससङ्खारेण रूपारम्भणं वा सङ्खारम्भणं वा गन्धारम्भणं वा रसरम्भणं
वा फोढ्वारम्भणं वा धम्मारम्भणं वा य य वा पनारब्भ, तस्मिं समये
कुसलमूलपञ्चया सङ्खारो, सङ्खारपञ्चया विज्झाणं, विज्झाणपञ्चया
नाम, नामपञ्चया छट्ठायतनं, छट्ठायतनपञ्चया फस्सो, फस्सपञ्चया
वेदना, वेदनापञ्चया पसादो, पसादपञ्चया अधिमोवसो, अधिमोवस- 25
पञ्चया भवो, भवपञ्चया जाति, जातिपञ्चया जरामरण । एवमेतस्स
केवलस्स दुक्खवक्खन्धस्स समुदयो होति ।

२४४ तत्थ कतमे कुसलमूला ?

अलोभो, अदोसो — इमे वुच्चन्ति “कुसलमूला” ।

२४५. तत्थ कतमो कुसलमूलपच्चया सङ्खारो ?

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्तं - अयं वुच्चति "कुसलमूल-
पच्चया सङ्खारो" ... पे०... तेन वुच्चति "एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख-
वखन्धस्स समुदयो होती" ति ।

5 २४६. कतमे धम्मा कुसला ?

यस्मिं समये रूपपपत्तिया मगं भावेति विविच्चेव कामेहि
... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति पचवीकसिणं, तस्मिं समये
कुसलमूलपच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया विञ्जाणं, विञ्जाण-
पच्चया नामं, नामपच्चया छद्दायतनं, छद्दायतनपच्चया फस्सो, फस्स-
10 पच्चया वेदना, वेदनापच्चया पसादो, पसादपच्चया अधिमोक्खो, अधि-
मोक्खपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं । एव-
मेतस्स केवलस्स दुक्खवखन्धस्स समुदयो होति ।

२४७. तत्थ कतमे कुसलमूला ?

अलोभो, अदोसो, अमोहो - इमे वुच्चन्ति "कुसलमूला" ।

15 २४८. तत्थ कतमो कुसलमूलपच्चया सङ्खारो ?

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्तं - अयं वुच्चति "कुसलमूल-
पच्चया सङ्खारो" ... पे०... तेन वुच्चति "एवमेतस्स केवलस्स दुक्खवख-
न्धस्स समुदयो होती" ति ।

२४९. कतमे धम्मा कुसला ?

20 यस्मिं समये अरूपपपत्तिया मगं भावेति सब्बसो आकिञ्चञ्जा-
यतनं समतिक्कम्म नेवसञ्जानांसञ्जायतनसञ्जासहगतं सुखस्स च
पहाना ... पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, तस्मिं समये कुसल-
मूलपच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया विञ्जाणं, विञ्जाणपच्चया नामं,
नामपच्चया छद्दायतनं, छद्दायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना,
25 वेदनापच्चया पसादो, पसादपच्चया अधिमोक्खो, अधिमोक्खपच्चया
भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स
दुक्खवखन्धस्स समुदयो होति ।

२५०. तत्थ कतमे कुसलमूला ?

अलोभो, अदोसो, अमोहो — इमे वुच्चन्ति “कुसलमूला” ।

२५१ तत्थ कतमो कुसलमूलपच्चया सङ्खारो ?

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्त — अय वुच्चति “कुसलमूल-
पच्चया सङ्खारो” पे० अय वुच्चति “छट्ठायतनपच्चया फस्सो” ।

२५२ तत्थ कतमा फस्सपच्चया वेदना ?

६

य चेतसिक सात चेतसिक सुख चेतोसम्पस्सज सात सुख वेदयित्त
चेतोसम्पस्सजा साता सुखा वेदना — अय वुच्चति “फस्सपच्चया वेदना”

पे० तेन वुच्चति “एवमेतस्स केवलस्स दुक्खवत्तन्धस्स समुदयो
होती” ति ।

२५३ कतमे धम्मा कुसला ?

10 B 180

यस्मिं समये लोकुत्तर ज्ञान भावेति निर्यानिक अपचययार्मि
दिट्ठिगतान पद्धानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव कामेहि पे०
पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपद^१ दन्धामिञ्ज, तस्मि
समये कुसलमूलपच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया विञ्जाण, विञ्जाण-
पच्चया नाम, नामपच्चया छट्ठायतम, छट्ठायतनपच्चया फस्सो, फस्स-
पच्चया वेदना, वेदनापच्चया पसादो, पसादपच्चया अधिमोक्खो, अधि-
मोक्खपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरण । एवमे-
तेस धम्मान समुदयो होति ।

R 173

२५४ तत्थ कतमे कुसलमूला ?

अलोभो, अदोसो, अमोहो ।

20

तत्थ कतमो अलोभो पे० अदोसो पे० अमोहो ?

या पञ्चा पजानना पे० अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि
धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो मगङ्ग मगपरियापन्न — अय वुच्चति
“अमोहो” । इमे वुच्चन्ति “कुसलमूला” ।

२५५ तत्थ कतमो कुसलमूलपच्चया सङ्खारो ?

23

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्त — अय वुच्चति “कुसलमूल-
पच्चया सङ्खारो” पे० अय वुच्चति “छट्ठायतनपच्चया फस्सो” ।

२५६ तत्थ कतमा फस्सपच्चया वेदना ?

य चेतसिक सात चेतसिक सुख चेतोसम्पस्सज सात सुख वेद-

१ दुक्खपटिपद — रा०, रथा० ।

यितं चेतोसम्पत्सजा साता सुखा वेदना - अयं वुच्चति "फत्सपच्चया वेदना" ।

२५७. तत्थ कतमो वेदनापच्चया पसादो ?

या सद्धा सदहना ओकप्पना अभिप्पसादो - अयं वुच्चति
5 "वेदनापच्चया पसादो" ।

२५८. तत्थ कतमो पसादपच्चया अधिमोक्खो ?

यो चित्तस्स अधिमोक्खो अधिमुच्चना तदधिमुत्तता - अयं
वुच्चति "पसादपच्चया अधिमोक्खो" ।

२५९. तत्थ कतमो अधिमोक्खपच्चया भवो ?

10 ठप्पेत्वा अधिमोक्खं, वेदनाक्खन्धो सञ्जाक्खन्धो सङ्खारक्खन्धो
विज्जाणक्खन्धो - अयं वुच्चति "अधिमोक्खपच्चया भवो" ... पे०...
अयं वुच्चति "जातिपच्चया जरामरणं" ।

B. 181

२६०. एवमेतेसं धम्मानं समुदयो होतीति । एवमेतेसं धम्मानं
सङ्गति होति, समागमो होति, समोधानं होति, पातुभावो होति । तेन
15 वुच्चति "एवमेतेसं धम्मानं समुदयो होती" ति ।

११. अव्याकतनिद्देशो

२६१. कतमे धम्मा अव्याकता ?

यस्मिं समये कामावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचित्तत्त
विपाकं चक्खुविज्जाणं उप्पन्नं होति उपेक्खासहगतं रूपारम्मणं, तस्मिं
समये सङ्खारपच्चया विज्जाणं, विज्जाणपच्चया नामं, नामपच्चया
20 छट्ठायतनं, छट्ठायतनपच्चया फत्सो, फत्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया
भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स
दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

२६२. तत्थ कतमो सङ्खारो ?

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्तं - अयं वुच्चति "सङ्खारो" ।

23 २६३. तत्थ कतमं सङ्खारपच्चया विज्जाणं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जाचक्खुविज्जाणधातु - इदं
वुच्चति "सङ्खारपच्चया विज्जाणं" ।

२६४. तत्थ कतमं विञ्ञाणपच्चया नामं ?

वेदनाक्खन्धो, सञ्ञाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो - इदं वुच्चति
“विञ्ञाणपच्चया नामं” ।

R 174

२६५. तत्थ कतमं नामपच्चया छट्ठायतनं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जाचक्खुविञ्ञाणघातु - इदं ५
वुच्चति “नामपच्चया छट्ठायतनं” ।

२६६. तत्थ कतमो छट्ठायतनपच्चया फस्सो ?

यो फस्सो फुसना सम्फुसना सम्फुसितत्तं - अयं वुच्चति “छट्ठा-
यतनपच्चया फस्सो” ।

२६७. तत्थ कतमा फस्सपच्चया वेदना ?

10

यं चेतसिकं नेव सातं नासातं चेतोसम्पस्सजं अदुक्खमसुखं
अदयितं चेतोसम्पस्सजा अदुक्खमसुखा वेदना - अयं वुच्चति “फस्स-
पच्चया वेदना” ।

२६८. तत्थ कतमो वेदनापच्चया भवो ?

B 182

ठपेत्वा वेदनं, सञ्ञाक्खन्धो सङ्खारक्खन्धो विञ्ञाणक्खन्धो 15
- अयं वुच्चति “वेदनापच्चया भवो” ... पे०... तेन वुच्चति “एवमेतस्स
केवलस्स दुक्खक्खन्धस्सं समुदयो होती” ति ।

२६९. तस्मिं समये सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं सङ्खारहेतुकं,
विञ्ञाणपच्चया नामं विञ्ञाणहेतुकं, नामपच्चया छट्ठायतनं नाम-
हेतुकं, छट्ठायतनपच्चया फस्सो छट्ठायतनहेतुको, फस्सपच्चया वेदना 20
फस्सहेतुको, वेदनापच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरा-
मरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्सं समुदयो होति ।

२७०. तस्मिं समये सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं सङ्खारसम्पयुत्तं,
विञ्ञाणपच्चया नामं विञ्ञाणसम्पयुत्तं, नामपच्चया छट्ठायतनं नाम-
सम्पयुत्तं, छट्ठायतनपच्चया फस्सो छट्ठायतनसम्पयुत्तो, फस्सपच्चया 25
वेदना फस्ससम्पयुत्ता, वेदनापच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जाति-
पच्चया जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्सं समुदयो होति ।

२७१. तस्मिं समये सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं, विञ्ञाण-
पच्चया पि सङ्खारो; विञ्ञाणपच्चया नामं, नामपच्चया पि विञ्ञाणं;

R 175

नामपच्चया छद्वायतनं, छद्वायतनपच्चया पि नामं; छद्वायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया पि छद्वायतनं; फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया पि फस्सो; - वेदनापच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

5 २७२. कतमे धम्मा अब्बाकता ?

यस्मिं समये कामावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचितत्ता विपाकं सोतविज्जाणं उप्पन्नं होति उपेक्खासहगतं सद्धारम्मणं ... पे०... घानविज्जाणं उप्पन्नं होति उपेक्खासहगतं गन्धारम्मणं ... पे०... जिह्वा-
विज्जाणं उप्पन्नं होति उपेक्खासहगतं रसारम्मणं ... पे० ... काय-
10 विज्जाणं उप्पन्नं होति सुखसहगतं फोट्टव्वारम्मणं, तस्मिं समये सङ्खार-
पच्चया विज्जाणं, विज्जाणपच्चया नामं, नामपच्चया छद्वायतनं,
छद्वायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया भवो, भव-
पच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख-
क्खन्धस्स समुदयो होति ।

B 183 15

२७३. तत्थ कतमो सङ्खारो ?

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्तं - अयं वुच्चति "सङ्खारो"
... पे०... अयं वुच्चति "छद्वायतनपच्चया फस्सो" ।

२७४. तत्थ कतमा फस्सपच्चया वेदना ?

यं कायिकं सातं कायिकं सुखं कायसम्फस्सजं सातं सुखं वेदयितं
1 20 कायसम्फस्सजा साता सुखा वेदना - अयं वुच्चति "फस्सपच्चया वेदना" ।

२७५. तत्थ कतमो वेदनापच्चया भवो ?

ठपेट्वा वेदनं, सञ्जाक्खन्धो सङ्खारक्खन्धो विज्जाणक्खन्धो -
अयं वुच्चति "वेदनापच्चया भवो" ... पे०... तेन वुच्चति "एवमेतस्स
केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती" ति ।

23 २७६. कतमे धम्मा अब्बाकता ?

यस्मिं समये कामावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स वतत्ता उपचितत्ता
विपाका मनोधातु उप्पन्ना होति उपेक्खासहगता रूपारम्मणा वा सद्दा-
रम्मणा वा गन्धारम्मणा वा रमारम्मणा वा फोट्टव्वारम्मणा वा यं यं
वा पनारम्भ, तस्मिं समये सङ्खारपच्चया विज्जाणं, विज्जाणपच्चया

नाम, नामपञ्चया छद्दायतन, छद्दायतनपञ्चया फत्तो, फत्सपञ्चया वेदना, वेदनापञ्चया अधिमोक्खो, अधिमोक्खपञ्चया भवो, भवपञ्चया जाति, जातिपञ्चया जरामरण । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खवत्तन्धस्स समुदयो होति ।

२७७ तत्थ कतमो सङ्खारो ?

5

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्त - अयं वुच्चति "सङ्खारो" ।

२७८ तत्थ कतम सङ्खारपञ्चया विज्जाण ?

य चित्तं मनो मानसं पे० तज्जामनोघातु - इदं वुच्चति "सङ्खारपञ्चया विज्जाण" पे० अयं वुच्चति "छद्दायतनपञ्चया फत्तो" ।

15

२७९ तत्थ कतमा फत्सपञ्चया वेदना ?

य चेतसिक्कं नेव सात्ता नासात्ता चेतोसम्पत्सज्जं अदुक्खमसुखं वेदयित्ता चेतोसम्पत्सज्जा अदुक्खमसुखा वेदना - अयं वुच्चति "फत्सपञ्चया वेदना" ।

२८० तत्थ कतमो वेदनापञ्चया अधिमोक्खो ?

यो चित्तस्स अधिमोक्खो अधिमुच्चना तदधिमुत्तता - अयं वुच्चति "वेदनापञ्चया अधिमोक्खो" ।

२८१ तत्थ कतमो अधिमोक्खपञ्चया भवो ?

B 184

उपेत्वा अधिमोक्खं, वेदनावत्तन्धो सञ्जावत्तन्धो सङ्खार-
वत्तन्धो विज्जाणवत्तन्धो - अयं वुच्चति "अधिमोक्खपञ्चया भवो" 20

पे० तेन वुच्चति "एवमेतस्स केवलस्स दुक्खवत्तन्धस्स समुदयो होति" ति ।

२८२ कतमे धम्मा अव्याकता ?

यस्मिं समये कामावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कत्ता उपचित्तता
विपाका मनोविज्जाणघातु उपपन्ना होति सोमनस्ससहगता रूपात्मणा
वा सद्धारम्मणा वा गन्धारम्मणा वा रसरम्मणा वा फोड्ड्वारम्मणा वा
धम्मारम्मणा वा यय वा पनारम्म, तस्मिं समये सङ्खारपञ्चया विज्जाण,
विज्जाणपञ्चया नाम, नामपञ्चया छद्दायतन, छद्दायतनपञ्चया फत्तो,

25

फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया अधिमोक्खो, अधिमोक्खपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

२८३. तत्थ कतमो सङ्खारो ?

५ या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्तं - अयं वुच्चति "सङ्खारो" ।

२८४. तत्थ कतमं सङ्खारपच्चया विञ्जाणं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविञ्जाणधातु - इदं वुच्चति "सङ्खारपच्चया विञ्जाणं" ... पे०... अयं वुच्चति "छट्ठायतन-पच्चया फस्सो" ।

१० २८५. तत्थ कतमा फस्सपच्चया वेदना ?

यं चेतसिकं सातं चेतसिकं सुखं चेतोसम्पस्सजं सातं सुखं वेदयितं चेतोसम्पस्सजा साता सुखा वेदना - अयं वुच्चति "फस्सपच्चया वेदना" ।

२८६. तत्थ कतमो वेदनापच्चया अधिमोक्खो ?

१३ यो चित्तस्स अधिमोक्खो अधिमुच्चना तदधिमुत्तता - अयं वुच्चति "वेदनापच्चया अधिमोक्खो" ।

२८७. तत्थ कतमो अधिमोक्खपच्चया भवो ?

ठपेत्वा अधिमोक्खं, वेदनाक्खन्धो सञ्जाक्खन्धो सङ्खारक्खन्धो विञ्जाणक्खन्धो = अयं वुच्चति "अधिमोक्खपच्चया भवो" ... पे०... तेन वुच्चति "एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती" ति ।

२८८. कतमे धम्मा अव्याकता ?

२३ यस्मिं समये कामावचरस्स कुमलस्म कम्मस्स कतत्ता उपचित्ता विपाका मनोविञ्जाणधातु उप्पन्ना होति उपेक्खासहगता रूपारम्मणा वा सहारम्मणा वा गन्धारम्मणा वा रसारम्मणा वा फोट्टव्यारम्मणा वा धम्मारम्मणा वा यं यं वा पनारब्ध, तस्मिं समये सङ्खारपच्चया विञ्जाणं, विञ्जाणपच्चया नामं, नामपच्चया छट्ठायतनं, छट्ठायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया अधिमोक्खो, अधिमोक्खपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं । एवमेतस्स पेयत्तरा दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

२८९. तत्थ कतमो गङ्गारो ?

पसादो, पसादपच्चया अधिमोक्खो, अधिमोक्खपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खवक्खन्धस्स समुदयो होति ।

२६५. तत्थ कतमो सङ्खारो ?

५ या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्तं - अयं वुच्चति "सङ्खारो" ।

२६६. तत्थ कतमं सङ्खारपच्चया विञ्जाणं ?

यं चित्तं मनो मानसं .. पे०. तज्जामनोविञ्जाणधातु - इदं वुच्चति "सङ्खारपच्चया विञ्जाण" .. पे०... अयं वुच्चति "फस्स-पच्चया वेदना" ।

१० २६७. तत्थ कतमो वेदनापच्चया पसादो ?

R. 178

या सद्धा सद्दहना ओकप्पना अभिप्पसादो - अयं वुच्चति "वेदनापच्चया पसादो" ।

२६८. तत्थ कतमो पसादपच्चया अधिमोक्खो ?

यो चित्तस्स अधिमोक्खो अधिमुच्चना तदधिमुत्तता - अयं १५ वुच्चति "पसादपच्चया अधिमोक्खो" ।

२६९. तत्थ कतमो अधिमोक्खपच्चया भवो ?

ठपेत्वा अधिमोक्खं, वेदनावक्खन्धो सञ्जावक्खन्धो सङ्खारवक्खन्धो विञ्जाणवक्खन्धो - अयं वुच्चति "अधिमोक्खपच्चया भवो" ... पे०... तेन वुच्चति "एवमेतस्स केवलस्स दुक्खवक्खन्धस्स समुदयो होती" ति ।

२० ३००. कतमे धम्मा अव्याकता ?

12

यस्मिं समये रूपपपत्तिया मगं भावेति विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति पयवीकसिणं, तस्मिं समये फस्सो होति ... पे०... अविकल्पो होति - इमे धम्मा कुसला ।

३०१. तस्सेव रूपावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचि-

25 तत्ता विपाकं विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति पयवीकसिणं, तस्मिं समये सङ्खारपच्चया विञ्जाणं, विञ्जाणपच्चया नामं, नामपच्चया छट्ठाद्यतनं, छट्ठाद्यतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया पसादो, पसादपच्चया अधिमोक्खो, अधिमोक्ख-पच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं । एवमेतस्स 30 केवलस्स दुक्खवक्खन्धस्स समुदयो होति ।

३०२. कतमे धम्मा अव्याकता ?

यस्मिं समये अरूपूपपत्तिया मग्गं भावेति सव्वसो आकिञ्च-
ज्जायतनं समतिक्कम्म नेवसञ्जानासञ्जायतनसञ्जासहगतं सुखस्स
च पहाना ... पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, तस्मिं समये
फस्सो होति ... पे०... अविकखेपो होति - इमे धम्मा कुसला । 5

३०३. तस्सेव अरूपावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचि-
तत्ता विपाकं सव्वसो आकिञ्चज्जायतनं समतिक्कम्म नेवसञ्जा-
नासञ्जायतनसञ्जासहगतं सुखस्स च पहाना ... पे०... चतुत्थं ज्ञानं
उपसम्पज्ज विहरति, तस्मिं समये सङ्खारपच्चया विज्जाण, विज्जाण-
पच्चया नामं, नामपच्चया छद्दायतनं, छद्दायतनपच्चया फस्सो, फस्स- 10
पच्चया वेदना, वेदनापच्चया पसादो, पसादपच्चया अधिमोक्खो, अधि-
मोक्खपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं । R 179
एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

३०४. कतमे धम्मा अव्याकता ?

यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निग्यानिकं अपचयगांमि 15
दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव कामेहि . पे० ..
पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धाभिञ्जं, तस्मिं समये
फस्सो होति . पे० . अविकखेपो होति - इमे धम्मा कुसला ।

३०५. तस्सेव लोकुत्तरस्स कुसलस्स ज्ञानस्स कतत्ता भावितत्ता
विपाकं विविच्चेव कामेहि . पे० . पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति 20
दुक्खपटिपदं दन्धाभिञ्जं^१, तस्मिं समये सङ्खारपच्चया विज्जाण,
विज्जाणपच्चया नाम, नामपच्चया छद्दायतन, छद्दायतनपच्चया फस्सो,
फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया पसादो, पसादपच्चया अधिमोक्खो,
अधिमोक्खपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं । R, 180
एवमेतेसं धम्मार्णं समुदयो होति । 25

३०६. कतमे धम्मा अव्याकता ?

यस्मिं समये अकुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचितत्ता विपाकं
चक्खुविज्जाण उप्पन्नं होति उपेक्खासहगतं रूपारम्भणं ... पे० . सोत-

१ दुक्खपटिपद - सी०, स्था०, रो० । २ दन्धाभिञ्जं मुञ्जल - स्था०, रो० ।
वि०-२६

विज्जाणं उप्पन्नं होति उपेक्खासहगतं सद्धारम्मणं ... पे०... धानविज्जाणं
उप्पन्नं होति उपेक्खासहगतं गन्धारम्मणं ... पे०... जिह्वाविज्जाणं
उप्पन्नं होति उपेक्खासहगतं रसारम्मणं .. पे०.. कायविज्जाणं उप्पन्नं
होति दुक्खसहगतं फोट्ट्वारम्मणं, तस्मिं समये सङ्खारपच्चया विज्जाणं,
5 विज्जाणपच्चया नामं, नामपच्चया छट्ठायतनं, छट्ठायतनपच्चया फस्सो,
फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया
जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

३०७. तत्थ कतमो सङ्खारो ?

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्तं - अयं वुच्चति "सङ्खारो" ।

10 ३०८. तत्थ कतमं सङ्खारपच्चया विज्जाणं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जाकायविज्जाणधातु - इदं
वुच्चति "सङ्खारपच्चया विज्जाणं" ... पे०.. अयं वुच्चति "छट्ठायतन-
पच्चया फस्सो" ।

३०९. तत्थ कतमा फस्सपच्चया वेदना ?

15 यं कायिकं असातं कायिकं दुक्खं कायसम्पस्सजं असातं दुक्खं
वेदयितं कायसम्पस्सजा असाता दुक्खा वेदना - अयं वुच्चति "फस्स-
पच्चया वेदना" ।

३१०. तत्थ कतमो वेदनापच्चया भवो ?

उपेत्वा वेदनं, सञ्जानवखन्धो सङ्खारवखन्धो विज्जाणवखन्धो -
20 अयं वुच्चति "वेदनापच्चया भवो" ... पे०... तेन वुच्चति "एवमेतस्स
केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती" ति ।

३११. कतमे धम्मा अव्याकता ?

यस्मिं समये अकुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचित्ता विपाका
मनोघातु उप्पन्ना होति उपेक्खासहगता रूपाारम्मणा वा सद्धारम्मणा वा
25 गन्धारम्मणा वा रसारम्मणा वा फोट्ट्वारम्मणा वा यं यं वा पनारब्भ,
तस्मिं समये सङ्खारपच्चया विज्जाणं, विज्जाणपच्चया नामं, नाम-
पच्चया छट्ठायतनं, छट्ठायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदना-
पच्चया अग्निमोक्षो, अग्निमोक्षपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जाति-
पच्चया जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

३१२. तत्थ कतमो सङ्खारो ?

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्तं - अयं वुच्चति सङ्खारो ।

३१३. तत्थ कतमं सङ्खारपच्चया विञ्जाणं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोधातु - इदं वुच्चति
“सङ्खारपच्चया विञ्जाणं” ... पे०... अयं वुच्चति “छट्ठागतनपच्चया
फस्सो” ।

३१४. तत्थ कतमा फस्सपच्चया वेदना ?

यं चेतसिकं नेव सातं नासातं चेतोसम्फस्सजं अदुक्खमसुख
वेदयितं चेतोसम्फस्सजा अदुक्खमसुखा वेदना - अयं वुच्चति “फस्स-
पच्चया वेदना” ।

10

३१५. तत्थ कतमो वेदनापच्चया अधिमोक्खो ?

यो चित्तस्स अधिमोक्खो अधिमुच्चना तदधिमुत्तता - अयं
वुच्चति “वेदनापच्चया अधिमोक्खो” ।

३१६. तत्थ कतमो अधिमोक्खपच्चया भवो ?

उपेत्वा अधिमोक्खं, वेदनाक्खन्धो सञ्जावक्खन्धो सङ्खारवक्खन्धो 15
विञ्जाणक्खन्धो - अयं वुच्चति “अधिमोक्खपच्चया भवो” .. पे०...
तेन वुच्चति “एवमेतस्स केवलस्स दुक्खवक्खन्धस्स समुदयो होती” ति ।

३१७. कतमे धम्मा अव्याकता ?

यस्मिं समये अकुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचितत्ता विपाका
मनोविञ्जाणधातु उपपन्ना होति उपेक्खासहगता रूपारम्भणा वा ... पे०... 20
धम्मरम्भणा वा यं यं वा पनारब्भ, तस्मिं समये सङ्खारपच्चया विञ्जाणं,
विञ्जाणपच्चया नामं, नामपच्चया छट्ठागतनं, छट्ठागतनपच्चया फस्सो,
फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया अधिमोक्खो, अधिमोक्खपच्चया भवो,
भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख-
क्खन्धस्स समुदयो होति ।

25

३१८. तत्थ कतमो सङ्खारो ?

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्तं - अयं वुच्चति “सङ्खारो” ।

३१९. तत्थ कतमं सङ्खारपच्चया विञ्जाणं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविञ्जाणधातु - इदं

वुच्चति “सङ्खारपच्चया विज्जाणं” ... पे०... तेन वुच्चति “एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती” ति ।

३२०. कतमे धम्मा अव्याकता ?

यस्मिं समये मनोधातु उप्पन्ना होति किरिया नेव कुसला ना-
 5 कुसला न च कम्मविपाका उपेक्खासहगता रूपारम्मणा वा ... पे०... फोट्ट-
 द्वारम्मणा वा ... पे०... मनोविज्जाणधातु उप्पन्ना होति किरिया नेव
 कुसला नाकुसला न च कम्मविपाका सोमनस्ससहगता रूपारम्मणा वा
 ... पे०... धम्मारम्मणा वा ... पे०... मनोविज्जाणधातु उप्पन्ना होति
 किरिया नेव कुसला नाकुसला न च कम्मविपाका उपेक्खासहगता
 10 रूपारम्मणा वा ... पे०... धम्मारम्मणा वा यं यं वा पनारब्ध, तस्मिं
 समये सङ्खारपच्चया विज्जाणं, विज्जाणपच्चया नामं, नामपच्चया
 छट्ठायतनं, छट्ठायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया
 अधिमोक्खो, अधिमोक्खपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया
 जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

15 ३२१. कतमे धम्मा अव्याकता ?

यस्मिं समये मनोविज्जाणधातु उप्पन्ना होति किरिया नेव
 कुसला नाकुसला न च कम्मविपाका सोमनस्ससहगता जाणसम्पयुत्ता
 ... पे०... सोमनस्ससहगता जाणसम्पयुत्ता ससङ्खारेण ... पे०... सोमनस्स-
 सहगता जाणविप्पयुत्ता ... पे०... सोमनस्ससहगता जाणविप्पयुत्ता
 20 ससङ्खारेण ... पे०... उपेक्खासहगता जाणसम्पयुत्ता ... पे०... उपेक्खा-
 सहगता जाणसम्पयुत्ता ससङ्खारेण ... पे०... उपेक्खासहगता जाण-
 विप्पयुत्ता ... पे०... उपेक्खासहगता जाणविप्पयुत्ता ससङ्खारेण रूपा-
 रम्मणा वा ... पे०... धम्मारम्मणा वा यं यं वा पनारब्ध, तस्मिं समये
 सङ्खारपच्चया विज्जाणं, विज्जाणपच्चया नामं, नामपच्चया छट्ठा-
 25 यतनं, छट्ठायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया
 पसादो, पसादपच्चया अधिमोक्खो, अधिमोक्खपच्चया भवो, भवपच्चया
 जाति, जातिपच्चया जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स
 समुदयो होति ।

३२२. कतमे धम्मा अव्याकता ?

30 यस्मिं समये रूपावचरं ज्ञानं भावेति किरियं नव गुसलं नागुसलं

न च कम्मविपाक दिट्ठधम्मसुखविहार विविच्चेव कामेहि पे० पठम
ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति पथवीकसिण^१, तस्मिं समये सङ्खारपच्चया
विज्झाण, विज्झाणपच्चया नाम, नामपच्चया छट्ठायतन, छट्ठायतन-
पच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया पसादो, पसादपच्चया
अधिभोक्खो, अधिभोक्खपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया 5 B 191
जरामरण । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खवक्खन्धस्स समुदयो होति ।

३२३ कतमे धम्मा अव्याकता ?

यस्मिं समये अरूपावचर ज्ञान भावेति किरिय नेव कुसल
नाकुसल न च कम्मविपाक दिट्ठधम्मसुखविहार सत्त्वसो आकिञ्चज्झा-
यतन समतिक्कम्म नेवसज्झानासज्झायतनसज्झासहगत सुखस्स च 10
पहाना पे० चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति, तस्मिं समये सङ्खार-
पच्चया विज्झाण, विज्झाणपच्चया नाम, नामपच्चया छट्ठायतन, R 184
छट्ठायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया पसादो,
पसादपच्चया अधिभोक्खो, अधिभोक्खपच्चया भवो, भवपच्चया जाति,
जातिपच्चया जरामरण । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खवक्खन्धस्स समुदयो 15
होति ।

११ अविज्जामूलकुसलनिहेसो

३२४ कतमे धम्मा कुसला ?

यस्मिं समये कामावचर कुसल चित्त उप्पन्न होति सोमनस्स-
सहगत ज्ञाणसम्पयुत्त रूपारम्मण वा पे० धम्मारम्मण वा य य वा
पनारब्भ, तस्मिं समये अविज्जापच्चया सङ्खारो, सङ्खापच्चया 20
विज्झाण, विज्झाणपच्चया नाम, नामपच्चया छट्ठायतन, छट्ठायतन-
पच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया पसादो, पसादपच्चया
अधिभोक्खो, अधिभोक्खपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया
जरामरण । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खवक्खन्धस्स समुदयो होति ।

३२५ तत्थ कतमो अविज्जापच्चया सङ्खारो ?

25

या चेतना सज्जेतना सज्जेतयित्त - अय वुच्चति "अविज्जा-
पच्चया सङ्खारो" पे० अय वुच्चति "छट्ठायतनपच्चया फस्सो" ।

३२६. तत्थ कतमा फस्सपच्चया वेदना ?

यं चेतसिकं सातं चेतसिकं सुखं चेतोसम्फस्सजं सातं सुखं वेदयितं चेतोसम्फस्सजा साता सुखा वेदना - अयं वुच्चति "फस्सपच्चया वेदना" ।

B. 192

३२७ तत्थ कतमो वेदनापच्चया पसादो ?

या सद्धा सदहना ओकप्पना अभिप्पसादो - अयं वुच्चति "वेदनापच्चया पसादो" ।

३२८. तत्थ कतमो पसादपच्चया अधिमोक्खो ?

यो चित्तस्स अधिमोक्खो अधिमुच्चना तदधिमुत्तता - अयं वुच्चति "पसादपच्चया अधिमोक्खो" ।

10 ३२९. तत्थ कतमो अधिमोक्खपच्चया भवो ?

उपेत्वा अधिमोक्खं, वेदनावक्खन्धो सञ्जावक्खन्धो सङ्खार-
वक्खन्धो विञ्जाणवक्खन्धो - अयं वुच्चति "अधिमोक्खपच्चया भवो"
... पे०. तेन वुच्चति "एवमेतस्स केवलस्स दुक्खवक्खन्धस्स समुदयो
होती" ति ।

15 ३३०. तस्मिं समये अविज्जापच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया
विञ्जाणं, विञ्जाणपच्चया नाम, नामपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया
वेदना, वेदनापच्चया पसादो, पसादपच्चया अधिमोक्खो, अधिमोक्ख-
पच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं । एवमेतस्स
केवलस्स दुक्खवक्खन्धस्स समुदयो होति ।

R. 185 20 ३३१. तस्मिं समये अविज्जापच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया
विञ्जाणं, विञ्जाणपच्चया नामरूपं, नामरूपपच्चया छट्ठाद्यतनं,
छट्ठाद्यतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया पसादो,
पसादपच्चया अधिमोक्खो, अधिमोक्खपच्चया भवो, भवपच्चया जाति,
जातिपच्चया जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खवक्खन्धस्स समुदयो
25 होति ।

३३२. तस्मिं समये अविज्जापच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया
विञ्जाणं, विञ्जाणपच्चया नामरूपं, नामरूपपच्चया छट्ठाद्यतनं, छट्ठा-
द्यतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया पसादो, पसाद-
पच्चया अधिमोक्खो, अधिमोक्खपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जाति-
पच्चया जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खवक्खन्धस्स समुदयो होति ।

30

३३३ कतमे धम्मा कुसला ?

यस्मिं समये कामावचर कुसल चित्त उत्पन्न होति सोमनस्स-
सहगत आणसम्पयुत्त ससङ्खारेण पे० सोमनस्ससहगत आणविष्प-
युत्त पे० सोमनस्ससहगत आणविष्पयुत्त ससङ्खारेण पे०
उपेक्खासहगत आणसम्पयुत्त पे० उपेक्खासहगत आणसम्पयुत्त 5 R 193
ससङ्खारेण पे० उपेक्खासहगत आणविष्पयुत्त पे० उपेक्खा-
सहगत आणविष्पयुत्त ससङ्खारेण रूपारम्भण वा पे० धम्मारम्भण
वा य य वा पनारब्ध, तस्मिं समये अविज्जापच्चया सङ्खारो, सङ्खार-
पच्चया विज्जाण, विज्जाणपच्चया नाम, नामपच्चया छट्ठायतन,
छट्ठायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया पसादो, 10
पसादपच्चया अधिमोक्खो, अधिमोक्खपच्चया भवो, भवपच्चया जाति,
जातिपच्चया जरामरण । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो
होति ।

३३४ कतमे धम्मा कुसला ?

यस्मिं समये रूपूपपत्तिया मगग भावेति विविच्चेव कामेहि 15 R 186
पे० षष्ठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति पथवीकसिण, तस्मिं समये
अविज्जापच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया विज्जाण, विज्जाणपच्चया
नाम, नामपच्चया छट्ठायतन, छट्ठायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया
वेदना, वेदनापच्चया पसादो, पसादपच्चया अधिमोक्खो, अधिमोक्ख-
पच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरण । एवमेतस्स 20
केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

३३५ कतमे धम्मा कुसला ?

यस्मिं समये अरूपूपपत्तिया मगग भावेति सब्बसो आकिञ्चञ्जा-
यतन समतिककम्म नेवसञ्जानासञ्जायतनसञ्जासहगत सुखस्स च
पहाना पे० चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति, तस्मिं समये अविज्जा- 25
पच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया विज्जाण, विज्जाणपच्चया नाम,
नामपच्चया छट्ठायतन, छट्ठायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना,
वेदनापच्चया पसादो, पसादपच्चया अधिमोक्खो, अधिमोक्खपच्चया
भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरण । एवमेतस्स केवलस्स
दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

३३६. कतमे धम्मा कुसला ?

यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति नित्यानिर्णयकं अपचयगामिं
दिट्ठिगतानं पहाणाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चवेव कामेहि ... पे०...
पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्वाभिञ्जं, तस्मिं समये
5 अविज्जापच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया विज्जाणं, विज्जाणपच्चया
नामं, नामपच्चया छद्दायतनं, छद्दायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया
वेदना, वेदनापच्चया पसादो, पसादपच्चया, अधिमोक्खो, अधिमोक्ख-
पच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं । एवमेतेसं
धम्मानं समुदयो होति ।

B. 194,
R. 187

१३. कुसलमूलकविपाकनिर्देशो

10 ३३७. कतमे धम्मा अव्याकता ?

यस्मिं समये कामावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचितत्ता
विपाकं चक्खुविज्जाणं उप्पन्नं होति उपेक्खासहगतं रूपारम्मणं, तस्मिं
समये कुसलमूलपच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया विज्जाणं, विज्जाण-
पच्चया नामं, नामपच्चया छद्दायतनं, छद्दायतनपच्चया फस्सो, फस्स-
15 पच्चया वेदना, वेदनापच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया
जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

३३८. तत्थ कतमो कुसलमूलपच्चया सङ्खारो ?

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयितत्तं — अयं वुच्चति “कुसल-
मूलपच्चया सङ्खारो” ... पे०... तेन वुच्चति “एवमेतस्स केवलस्स
20 दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति” ति ।

३३९. कतमे धम्मा अव्याकता ?

यस्मिं समये कामावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचितत्ता
विपाकं सोतविज्जाणं उप्पन्नं होति उपेक्खासहगतं सङ्खारम्मणं ... पे०...
धानविज्जाणं उप्पन्नं होति उपेक्खासहगतं गन्धारम्मणं ... पे० ... जिह्वा-
25 विज्जाणं उप्पन्नं होति उपेक्खासहगतं रसारम्मणं ... पे०... काय-
विज्जाणं उप्पन्नं होति सुखसहगतं फोद्वारम्मणं ... पे०... मनोधातु
उप्पन्ना होति उपेक्खासहगता रूपारम्मणा वा ... पे०... फोद्वारम्मणा

वा पे० मनोविज्ञानघातु उपपन्ना होति सोमनस्सहगता रूपारम्भणा वा पे० धम्मारम्भणा वा पे० मनोविज्ञानघातु उपपन्ना होति उपेक्खासहगता रूपारम्भणा वा पे० धम्मारम्भणा वा य य वा पनारब्ध, तस्मिं समये कुसलमूलपञ्चया सङ्खारो, सङ्खारपञ्चया विज्ञान, विज्ञानपञ्चया नाम, नामपञ्चया छट्ठायतन, 3 छट्ठायतनपञ्चया फस्सो, फस्सपञ्चया वेदना, वेदनापञ्चया अधिमोक्खो, अधिमोक्खपञ्चया भवो, भवपञ्चया जाति, जातिपञ्चया जगमरण । R 154 एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

३४० कतमे धम्मा अव्याकता ?

यस्मिं समये कामावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतता उपचितत्ता 10 विपाका मनोविज्ञानघातु उपपन्ना होति सोमनस्सहगता ज्ञानसम्प्युत्ता पे० सोमनस्सहगता ज्ञानसम्प्युत्ता ससङ्खारेण पे० सोमनस्सहगता ज्ञानविष्युत्ता पे० सोमनस्सहगता ज्ञानविष्युत्ता ससङ्खारेण पे० उपेक्खासहगता ज्ञानसम्प्युत्ता पे० उपेक्खासहगता ज्ञानसम्प्युत्ता ससङ्खारेण पे० उपेक्खामहगता 15 ज्ञानविष्युत्ता पे० उपेक्खासहगता ज्ञानविष्युत्ता ससङ्खारेण रूपारम्भणा वा पे० धम्मारम्भणा वा य य वा पनारब्ध, तस्मिं समये कुसलमूलपञ्चया सङ्खारो, सङ्खारपञ्चया विज्ञान, विज्ञानपञ्चया नाम, नामपञ्चया छट्ठायतन, छट्ठायतनपञ्चया फम्मो, फम्मपञ्चया वेदना, वेदनापञ्चया पसादो, पसादपञ्चया अधिमोक्खो, अधि- 20 मोक्खपञ्चया भवो, भवपञ्चया जाति, जातिपञ्चया जरा मरण । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

३४१ कतमे धम्मा अव्याकता ?

यस्मिं समये रूपपप्पत्तिया मग्ग भावेति विविच्चेव कामेहि पे० पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति पयवीकसिण, तस्मिं समये 25 फस्सो होति पे० अविकल्पो होति — इमे धम्मा कुसला ।

३४२ तस्सेव रूपावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतता उपचितत्ता विपाक विविच्चेव कामेहि पे० पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति पयवीकसिण, तस्मिं समये कुसलमूलपञ्चया सङ्खारो, सङ्खारपञ्चया विज्ञान, विज्ञानपञ्चया नाम, नामपञ्चया छट्ठायतन, 30

R. 189

छद्वायतनपञ्चया फस्सो, फस्सपञ्चया वेदना, वेदनापञ्चया पसादो, पसादपञ्चया अधिमोक्खो, अधिमोक्खपञ्चया भवो, भवपञ्चया जाति, जातिपञ्चया जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

B. 196 5

३४३. कतमे धम्मा अव्याकता ?

यस्मिं समये अरूपपत्तिया मगं भावेति सब्बसो आकिञ्च-
ञ्जायतनं समतिकम्म नेवसञ्जानासञ्जायतनसञ्जासहगतं सुखस्स
च पहाना ... पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, तस्मिं समये फस्सो
होति ... पे०... अविक्खेपो होति — इमे धम्मा कुसला ।

- 10 ३४४. तस्सेव अरूपावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उप-
चितत्ता विपाकं सब्बसो आकिञ्चञ्जायतनं समतिकम्म नेवसञ्जाना-
सञ्जायतनसञ्जासहगतं सुखस्स च पहाना ... पे०... चतुत्थं ज्ञानं
उपसम्पज्ज विहरति, तस्मिं समये कुसलमूलपञ्चया सङ्खारो, सङ्खार-
पञ्चयां विञ्जाणं, विञ्जाणपञ्चया नामं, नामपञ्चया छद्वायतनं,
15 छद्वायतनपञ्चया फस्सो, फस्सपञ्चया वेदना, वेदनापञ्चया पसादो,
पसादपञ्चया अधिमोक्खो, अधिमोक्खपञ्चया भवो, भवपञ्चया जाति,
जातिपञ्चया जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो
होति ।

३४५. कतमे धम्मा अव्याकता ?

- 20 यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निरय्यानिकं अपचयगामि
दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव कामेहि ... पे०...
पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धाभिञ्जं, तस्मिं समये
फस्सो होति ... पे०... अविक्खेपो होति — इमे धम्मा कुसला ।

- 25 ३४६. तस्सेव लोकुत्तरस्स कुसलस्स ज्ञानस्स कतत्ता भावितत्ता
विपाकं विविच्चेव कामेहि... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति
दुक्खपटिपदं दन्धाभिञ्जं सुञ्जतं, तस्मिं समये कुसलमूलपञ्चया
सङ्खारो, सङ्खारपञ्चया विञ्जाणं, विञ्जाणपञ्चया नामं, नाम-
पञ्चया छद्वायतनं, छद्वायतनपञ्चया फस्सो, फस्सपञ्चया वेदना,
वेदनापञ्चया पसादो, पसादपञ्चया अधिमोक्खो, अधिमोक्खपञ्चया

भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरण । एवमेतेस धम्मान समुदयो होति ।

२४ अकुसलमूलविपाकनिर्देशो

३४७ कतमे धम्मा अव्याकता ?

B 197,
R 190

यस्मिं समये अकुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचितत्ता विपाक
चक्खुविज्जाण उपपन्न होति उपेक्खासहगत रूपारम्मण, तस्मिं समये 5
अकुसलमूलपच्चया सङ्खारो, सङ्खारपच्चया विज्जाण, विज्जाणपच्चया
नाम, नामपच्चया छट्ठायतन, छट्ठायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया
वेदना, वेदनापच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरण ।
एवमेतस्स केवलस्स दुक्खवक्खन्धस्स समुदयो होति ।

३४८ तत्थ कतमो अकुसलमूलपच्चया सङ्खारो ?

10

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयितत्त - अयं वुच्चति "अकुसल-
मूलपच्चया सङ्खारो" पे० तेन वुच्चति "एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख-
वक्खन्धस्स समुदयो होती" ति ।

३४९ कतमे धम्मा अव्याकता ?

यस्मिं समये अकुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचितत्ता विपाक 15
सोतविज्जाण उपपन्न होति उपेक्खासहगत सङ्खारम्मण पे० घान-
विज्जाण उपपन्न होति उपेक्खासहगत गन्धारम्मण पे० जिह्वा-
विज्जाण उपपन्न होति उपेक्खासहगत रसारम्मण पे० काय-
विज्जाण उपपन्न होति दुक्खसहगत फोट्टव्वारम्मण पे० मनोधातु
उपपन्ना होति उपेक्खासहगता रूपारम्मणा वा पे० फोट्टव्वारम्मणा 20
वा य य वा पनारब्भ, तस्मिं समये अकुसलमूलपच्चया सङ्खारो, सङ्खार-
पच्चया विज्जाण, विज्जाणपच्चया नाम, नामपच्चया छट्ठायतन,
छट्ठायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया अधिमोक्खो,
अधिमोक्खपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरण ।
एवमेतस्स केवलस्स दुक्खवक्खन्धस्स समुदयो होति ।

25

३५० कतमे धम्मा अव्याकता ?

यस्मिं समये अकुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचितत्ता विपाका
मनोविज्जाणधातु उपपन्ना होति उपेक्खासहगता रूपारम्मणा वा पे०

धम्ममारम्भणा वा यं यं वा पनारब्भ, तस्मिं समये अकुसलमूलपच्चया
 सङ्खारो, सङ्खारपच्चया विज्झाणं, विज्झाणपच्चया नामं, नामपच्चया
 छद्दायतनं, छद्दायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया
 अधिमोक्खो, अधिमोक्खपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया
 5 जरामरणं । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

३५१. तत्थ कतमो अकुसलमूलपच्चया सङ्खारो ?

या चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्तं - अयं वुच्चति "अकुसल-
 मूलपच्चया सङ्खारो" ।

३५२. तत्थ कतमं सङ्खारपच्चया विज्झाणं ?

10 यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविज्झाणधातु - इदं
 वुच्चति "सङ्खारपच्चया विज्झाणं" ।

३५३. तत्थ कतमं विज्झाणपच्चया नामं ?

वेदनावक्खन्धो, सञ्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो - इदं वुच्चति
 "विज्झाणपच्चया नामं" ।

15 ३५४. तत्थ कतमं नामपच्चया छद्दायतनं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविज्झाणधातु - इदं
 वुच्चति "नामपच्चया छद्दायतनं" ।

३५५. तत्थ कतमो छद्दायतनपच्चया फस्सो ?

यो फस्सो फुसना सम्फुसना सम्फुसित्तं - अयं वुच्चति "छद्दा-
 20 यतनपच्चया फस्सो" ।

३५६. तत्थ कतमा फस्सपच्चया वेदना ?

यं चेतसिकं नेव सातं नासातं चेतोसम्फस्सजं अदुक्खमसुखं
 वेदयितं चेतोसम्फस्सजा अदुक्खममुखा वेदना - अयं वुच्चति "फस्स-
 पच्चया वेदना" ।

25 ३५७. तत्थ कतमो वेदनापच्चया अधिमोक्खो ?

यो चित्तस्स अधिमोक्खो. अधिमुच्चना तदधिमुत्तता - अयं
 वुच्चति "वेदनापच्चया अधिमोक्खो" ।

३५८. तत्थ कतमो अधिमोक्खपच्चया भवो ?

उपेत्वा अधिमोक्खं, वेदनावक्खन्धो सञ्जाक्खन्धो सङ्खार-
 30 वक्खन्धो विज्झाणक्खन्धो - अयं वुच्चति "अधिमोक्खपच्चया भवो" ।

३५६. तत्थ कत्तमा भवपच्चया जाति ?

या तेसं तेसं धम्मानं जाति सञ्जाति निव्वत्ति अभिनिव्वत्ति
पातुभावो — अयं वुच्चति “भवपच्चया जाति” ।

३६०. तत्थ कत्तमं जातिपच्चया जरामरणं ?

अत्थि जरा, अत्थि मरणं ।

5

तत्थ कत्तमा जरा ?

या तेसं तेसं धम्मानं जरा जीरणता आयुनो संहानि — अयं
वुच्चति “जरा” ।

B 199

तत्थ कत्तमं मरणं ?

यो तेसं तेसं धम्मानं खयो वयो भेदो परिभेदो अनिच्चता 10
अन्तरधानं — इदं वुच्चति “मरणं” ।

इति अयं च जरा, इदं च मरणं । इदं वुच्चति “जातिपच्चया
जरामरणं” ।

३६१. एवमेतस्स केवलस्स दुक्खवखन्धस्स समुदयो होती ति ।
एवमेतस्स केवलस्स दुक्खवखन्धस्स सङ्गति होति, समागमो होति, समो- 15
धान होति, पातुभावो होति । तेन वुच्चति एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख-
वखन्धस्स समुदयो होती’ ति ।

R. 192

पटिच्चसमुप्पादविभङ्गो’ निव्वित्तो’ ।

—:०:—

७. सतिपट्टानविभङ्गो

-§ १. सुतन्तभाजनीयं

B. 200,
R. 193

१. चत्तारो सतिपट्टाना - इध भिक्खु अज्झत्तं काये कायानु-
पस्सी विहरति वहिद्धा काये कायानुपस्सी विहरति अज्झत्तवहिद्धा काये
कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झा-
दोमनस्सं, अज्झत्तं वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति वहिद्धा वेदनासु
5 वेदनानुपस्सी विहरति अज्झत्तवहिद्धा वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति
आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं, अज्झत्तं
चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति वहिद्धा चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति अज्झत्त-
वहिद्धा चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य
लोके अभिज्झादोमनस्सं, अज्झत्तं धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति वहिद्धा
10 धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति अज्झत्तवहिद्धा धम्मेषु धम्मानुपस्सी
विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

१. कायानुपस्सना

२. कथं च भिक्खु अज्झत्तं काये कायानुपस्सीं विहरति ?

- इध भिक्खु अज्झत्तं कायं उदं पादतला अघो केसमत्थका तच्च-
परियन्तं पूरं नानप्पकारस्स असुचिनो पच्चवेक्खति - "अत्थि इमस्मि
15 काये केसा लोमा नखा दन्ता तच्चो मंसं न्हारुं अट्ठिं अट्ठिमिञ्जं वक्कं
हृदयं यकनं किलोमकं पिहकं पप्फासं अन्तं अन्तगुणं उदरियं करीसं पित्तं
सेम्हं पुब्बो लोहितं सेदो मेदो अस्सु वसा खेळो सिङ्घाणिका तसिका
मुत्तं" ति । सो तं निमित्तं आसेवति भावेति बहुलीकरोति स्वावत्थितं
ववत्थपेति । सो तं निमित्तं आसेवित्वा भावेत्वा बहुलीकरित्वा स्वाव-
20 त्थितं ववत्थपेत्वा वहिद्धा काये चित्तं उपसंहरति ।

३. कथं च भिक्खु वहिद्धां काये कायानुपस्सी विहरति ?

इध भिक्खु वहिद्धा कायं उदं पादतला अघो केसमत्थका तच्च-

194

१ न्हारु - सा०; न्हारु - स्या०, रो० । २. अट्ठि - स्या०, रो० । ३. अट्ठि-
मिञ्जा - सो०, रो० । ४. स्ववत्थित - स्या०, एवमुपरि पि । ५. अवत्थपेति - स्या०,
एवमुपरि पि; ववत्थपेति - रो० ।

R. 195

— इदं वुच्चति “सम्पज्जं” । इमिना सम्पज्जनेन उपेतो होति समुपेतो उपागतो समुपागतो उपपन्नो सम्पन्नो समन्नागतो । तेन वुच्चति “सम्पज्जानो” ति ।

६. सतिमा ति । तत्थ कतमा सति ?

या सति अनुस्सति... पे०... सम्मासति — अयं वुच्चति “सति” । इमाय सतिया उपेतो होति समुपेतो उपागतो समुपागतो उपपन्नो सम्पन्नो समन्नागतो । तेन वुच्चति “सतिमा” ति ।

१०. विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ति । तत्थ कतमो लोको ?

स्वेव कायो लोको । पञ्च पि उपादानक्खन्धा लोको । अयं वुच्चति “लोको” ।

तत्थ कतमा अभिज्झा ?

यो रागो सारागो . पे०... चित्तस्स सारागो — अयं वुच्चति “अभिज्झा” ।

तत्थ कतमं दोमनस्सं ?

यं चेतसिकं असातं चेतसिकं दुक्खं चेतोसम्फस्सजं असातं दुक्खं वेदयितं चेतोसम्फस्सजा असाता दुक्खा वेदना — इदं वुच्चति “दोमनस्सं” ।

इति अयं च अभिज्झा इदं च दोमनस्सं इमम्हि लोके विनीता होन्ति पटिविनीता सन्ता समिता वूपसन्ता अत्यङ्गता अभ्यत्यङ्गता अप्पिता व्यप्पिता सोसिता विसोसिता द्यन्तीकता । तेन वुच्चति “विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं” ति ।

२. वेदनानुपस्सना

११. कथं च भिक्खु अज्झत्तं वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति ?

इध भिक्खु सुखं वेदनं वेदयमानो “सुखं वेदनं वेदयामी” ति

पजानाति, दुक्खं वेदनं वेदयमानो “दुक्खं वेदनं वेदयामी” ति पजानाति, अदुक्खमसुखं वेदनं वेदयमानो “अदुक्खमसुखं वेदनं वेदयामी” ति पजानाति, सामिसं वा सुखं वेदनं वेदयमानो “सामिसं सुखं वेदनं वेदयामी” ति पजानाति, निरामिसं वा सुखं वेदनं वेदयमानो “निरामिसं सुखं वेदनं

वेदयामी" ति पजानाति, सामिस वा दुक्ख वेदन वेदयमानो "सामिस दुक्ख वेदन वेदयामी" ति पजानाति, निरामिस वा दुक्ख वेदन वेदयमानो "निरामिस दुक्ख वेदन वेदयामी" ति पजानाति, सामिस वा अदुक्खमसुख वेदनं वेदयमानो "सामिस अदुक्खमसुख वेदन वेदयामी" ति पजानाति, निरामिस वा अदुक्खमसुख वेदन वेदयमानो "निरामिस अदुक्खमसुख वेदन वेदयामी" ति पजानाति । सो त निमित्त आसेवति भावेति बहुलीकरोति स्वावत्थित ववत्थपेति । सो त निमित्त आसेवित्वा भावेत्वा बहुलीकरित्वा स्वावत्थित ववत्थपेत्वा वहिद्धा वेदनासु चित्त उपसहरति ।

B. 203

II 196

१२ कथं च भिक्खु वहिद्धा वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति ? 10

इध भिक्खु सुख वेदन वेदयमानं "सुख वेदन वेदयती" ति पजानाति, दुक्ख वेदन वेदयमानं "दुक्ख वेदन वेदयती" ति पजानाति, अदुक्खमसुख वेदन वेदयमानं "अदुक्खमसुख वेदन वेदयती" ति पजानाति, सामिस वा सुख वेदन वेदयमानं "सामिस सुख वेदन वेदयती" ति पजानाति, निरामिस वा सुख वेदन वेदयमानं "निरामिस सुख वेदन वेदयती" ति पजानाति, सामिस वा दुक्ख वेदन वेदयमानं "सामिस दुक्ख वेदन वेदयती" ति पजानाति, निरामिस वा दुक्ख वेदन वेदयमानं "निरामिस दुक्ख वेदन वेदयती" ति पजानाति, सामिस वा अदुक्खमसुख वेदनं वेदयमानं "सामिस अदुक्खमसुख वेदन वेदयती" ति पजानाति, निरामिस वा अदुक्खमसुख वेदन वेदयमानं "निरामिस अदुक्खमसुख वेदन वेदयती" ति पजानाति । सो त निमित्त आसेवति भावेति बहुलीकरोति स्वावत्थित ववत्थपेति । सो त निमित्त आसेवित्वा भावेत्वा बहुलीकरित्वा स्वावत्थित ववत्थपेत्वा अज्झत्तवहिद्धा वेदनासु चित्त उपसहरति ।

१३ कथं च भिक्खु अज्झत्तवहिद्धा वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति ? 20

इध भिक्खु सुख वेदन "सुखा वेदना" ति पजानाति, दुक्ख वेदन "दुक्खा वेदना" ति पजानाति, अदुक्खमसुख वेदन "अदुक्खमसुखा वेदना" ति पजानाति, सामिस वा सुख वेदन "सामिसा सुखा वेदना" ति

१ वदिपमान - सी०, तो०, एवमुपरि वि । २ स्या०, रा० पात्ववेमु नत्ति, एवमुपरि वि ।

पजानाति, निरामिसं वा सुखं वेदनं "निरामिसा सुखा वेदना" ति पजानाति, सामिसं वा दुःखं वेदनं "सामिसा दुःखा वेदना" ति पजानाति, निरामिसं वा दुःखं वेदनं "निरामिसा दुःखा वेदना" ति पजानाति, सामिसं वा अदुःखमसुखं वेदनं "सामिसा अदुःखमसुखा वेदना" ति पजानाति, निरामिसं वा अदुःखमसुखं वेदनं "निरामिसा अदुःखमसुखा वेदना" ति पजानाति । एवं भिक्खु अज्झत्तबहिद्वा वेदनासु वेदानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

B. 204

5

R 197

10

१४. अनुपस्सी ति ... पे०... विहरती ति ... पे०... आतापी ति ... पे०... सम्पजानो ति ... पे०... सतिमा ति ... पे०... विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ति । तत्थ कतमो लोको ?

सायेव वेदना लोको । पञ्च पि उपादानकंखन्धा लोको । अयं वुच्चति "लोको" ।

तत्थ कतमा अभिज्झा ?

यो रागो सारागो ... पे०... चित्तस्स सारागो - अयं वुच्चति "अभिज्झा" ।

15

तत्थ कतमं दोमनस्सं ?

यं चेतसिकं असातं चेतसिकं दुःखं चेतोसम्फस्सजं असातं दुःखं वेदयितं चेतोसम्फस्सजा असाता दुःखा वेदना - इदं वुच्चति "दोमनस्सं" ।

20

इति अयं च अभिज्झा इदं च दोमनस्सं इमम्हि लोके विनीता होन्ति पटिविनीता सन्ता समिता वूपसन्ता अत्थङ्गता अब्भत्थङ्गता अप्पिता व्यप्पिता सोसिता विसोसिता व्यन्तीकता । तेन वुच्चति "विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं" ति ।

३. चित्तानुपस्समा

१५. कथं च भिक्खु अज्झत्तं चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति ?

25

इध भिक्खु सरागं वा चित्तं "सरागं मे चित्तं" ति पजानाति, वीतरागं वा चित्तं "वीतरागं मे चित्तं" ति पजानाति, सदोसं वा चित्तं "सदोसं मे चित्तं" ति पजानाति, वीतदोसं वा चित्तं "वीतदोसं मे चित्तं" ति पजानाति, समोहं वा चित्तं "समोहं मे चित्तं" ति पजानाति, वीतमोहं वा चित्तं "वीतमोहं मे चित्तं" ति पजानाति, सङ्खित्तं वा चित्तं "सङ्खित्तं

मे चित्त" ति पजानाति, विविखत्तं वा चित्त "विविखत्त मे चित्त" ति पजानाति, महग्गत वा चित्त "महग्गत मे चित्त" ति पजानाति, अमहग्गत वा चित्त "अमहग्गत मे चित्त" ति पजानाति, सउत्तर वा चित्त "सउत्तर मे चित्त" ति पजानाति, अनुत्तर वा चित्त "अनुत्तर मे चित्त" ति पजानाति, समाहितं वा चित्त "समाहित मे चित्त" ति पजानाति, असमाहित, 5 D 205 वा चित्त "असमाहित मे चित्त" ति पजानाति, विमुत्त वा चित्त "विमुत्त मे, चित्त" ति पजानाति, अविमुत्त वा चित्त "अविमुत्त मे चित्त" ति पजानाति । सो त निमित्त आसेवति भावेति बहुलीकरोति स्वावत्थित ववत्थपेति । सो त निमित्त आसेवित्वा भावेत्वा बहुलीवरित्वा स्वावत्थित ववत्थपेत्वा बहिद्धा चित्ते चित्त उपसहरति । 10

१६ कथं च भिक्खु बहिद्धा चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति ?

इध भिक्खु सराग वास्स चित्त "सरागमस्स" चित्त" ति पजानाति, वीतराग वास्स चित्त "वीतरागमस्स चित्त" ति पजानाति, सदोस वास्स चित्त "सदोसमस्स चित्त" ति पजानाति, वीतदोस वास्स चित्त R. 193 "वीतदोसमस्स चित्त" ति पजानाति, समोह वास्स चित्त "समोहमस्स 15 चित्त" ति पजानाति, वीतमोह वास्स चित्त "वीतमोहमस्स चित्त" ति पजानाति, सङ्घित्त वास्स चित्त "सङ्घित्तमस्स चित्त" ति पजानाति, विविखत्त वास्स चित्त "विविखत्तमस्स चित्त" ति पजानाति, महग्गत वास्स चित्त "महग्गतमस्स चित्त" ति पजानाति, अमहग्गत वास्स चित्त "अमहग्गतमस्स चित्त" ति पजानाति, सउत्तर वास्स चित्त "सउत्तरमस्स 20 चित्त" ति पजानाति, अनुत्तर वास्स चित्त "अनुत्तरमस्स चित्त" ति पजानाति, समाहित वास्स चित्त "समाहितमस्स चित्त" ति पजानाति, असमाहित वास्स चित्त "असमाहितमस्स चित्त" ति पजानाति, विमुत्त वास्स चित्त "विमुत्तमस्स चित्त" ति पजानाति, अविमुत्त वास्स चित्त "अविमुत्तमस्स चित्त" ति पजानाति । सो त निमित्त आसेवति भावेति 25 बहुलीकरोति स्वावत्थित ववत्थपेति । सो त निमित्त आसेवित्वा भावेत्वा बहुलीकरित्वा स्वावत्थित ववत्थपेत्वा अज्झत्तबहिद्धा 1 चित्ते चित्त उपसहरति

१७. कथं च भिक्षु अज्झत्तवहिद्वा चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति ?

इध भिक्षु सरागं वा चित्तं "सरागं चित्तं" ति पजानाति, वीतरागं वा चित्तं "वीतरागं चित्तं" ति पजानाति, सदोसं वा चित्तं "सदोसं चित्तं" ति पजानाति, वीतदोसं वा चित्तं "वीतदोसं चित्तं" ति पजानाति, समोहं वा चित्तं "समोहं चित्तं" ति पजानाति, वीतमोहं वा चित्तं "वीतमोहं चित्तं" ति पजानाति, सङ्घित्तं वा चित्तं "सङ्घित्तं चित्तं" ति पजानाति, विविखत्तं वा चित्तं "विविखत्तं चित्तं" ति पजानाति, महग्गतं वा चित्तं "महग्गतं चित्तं" ति पजानाति, अमहग्गतं वा चित्तं "अमहग्गतं चित्तं" ति पजानाति, सउत्तरं वा चित्तं "सउत्तरं चित्तं" ति पजानाति, अनुत्तरं वा चित्तं "अनुत्तरं चित्तं" ति पजानाति, समाहितं वा चित्तं "समाहितं चित्तं" ति पजानाति, असमाहितं वा चित्तं "असमाहितं चित्तं" ति पजानाति, विमुत्तं वा चित्तं "विमुत्तं चित्तं" ति पजानाति, अविमुत्तं वा चित्तं "अविमुत्तं चित्तं" ति पजानाति । एवं भिक्षु अज्झत्तवहिद्वा चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

१८. अनुपस्सी ति ... पे०... विहरती ति ... पे०... आतापी ति ... पे०... सम्पजानो ति ... पे०... सतिमा ति ... पे०... विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ति । तत्थ कतमो लोको ?

तं येव चित्तं लोको । पञ्च पि उपादानक्खन्धा लोको - अयं वुच्चति, "लोको" ।

तत्थ कतमा अभिज्झा ?

यो रागो सारागो ... पे०... चित्तस्स सारागो - अयं वुच्चति "अभिज्झा" ।

तत्थ कतमं दोमनस्सं ?

यं चेतसिकं असातं चेतसिकं दुक्खं चेतोसम्फस्सजं असातं दुक्खं वेदयितं चेतोसम्फस्सजा असाता दुक्खा वेदना - इदं वुच्चति "दोमनस्सं" ।

इति अयं च अभिज्झा इदं च दोमनस्सं इमम्हि लोके विनीता होन्ति पटिविनीता सन्ता समिता वूपसन्ता अत्थङ्गता अब्भत्थङ्गता

अपिप्ता व्यपिप्ता सोसिता विसोसिता व्यन्तीकता । तेन वुच्चति “विनेय्य लोके अभिज्ञादोमनस्” ति ।

४ धम्मानुपस्सना

१६. कथं च भिक्खु अज्झत्त धम्मेषु धम्मानुपस्सो विहरति ?

इथ भिक्खु सन्त वा अज्झत्त कामच्छन्द “अत्थि मे अज्झत्त कामच्छन्दो” ति पजानाति, असन्त वा अज्झत्त कामच्छन्द “नत्थि मे अज्झत्त कामच्छन्दो” ति पजानाति, यथा च अनुप्पन्नस्स कामच्छन्दस्स उप्पादो होति त च पजानाति, यथा च उप्पन्नस्स कामच्छन्दस्स पहान होति त च पजानाति, यथा च पहीनस्स कामच्छन्दस्स आर्याति अनुप्पादो होति त च पजानाति । सन्त वा अज्झत्त व्यापाद पे० सन्त वा वा अज्झत्त धीनमिदं पे० सन्त वा अज्झत्त उद्वच्चकुक्कुच्च पे० 10
नन्त वा अज्झत्त विचिकिच्छ “अत्थि मे अज्झत्त विचिकिच्छा” ति पजानाति, असन्त वा अज्झत्त विचिकिच्छ “नत्थि मे अज्झत्त विचिकिच्छा” ति पजानाति, यथा च अनुप्पन्नाय विचिकिच्छाय उप्पादो होति त च पजानाति, यथा च उप्पन्नाय विचिकिच्छाय पहान होति त च पजानाति, यथा च पहीनाय विचिकिच्छाय आर्याति अनुप्पादो होति 15
त च पजानाति ।

B 207

सन्त वा अज्झत्त सतिसम्बोज्झङ्ग “अत्थि मे अज्झत्त सतिसम्बोज्झङ्गो” ति पजानाति, असन्त वा अज्झत्त सतिसम्बोज्झङ्ग “नत्थि मे अज्झत्त सतिसम्बोज्झङ्गो” ति पजानाति, यथा च अनुप्पन्नस्स सतिसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादो होति त च पजानाति, यथा च उप्पन्नस्स सतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय^१ पारिपूरो^२ होति त च पजानाति, सन्त वा अज्झत्त धम्मविषयसम्बोज्झङ्ग पे० सन्त वा अज्झत्त विरियसम्बोज्झङ्ग पे० सन्त वा अज्झत्त पीतिसम्बोज्झङ्ग पे० सन्त वा अज्झत्त पस्सद्विसम्बोज्झङ्ग पे० सन्त वा अज्झत्त समाधिसम्बोज्झङ्ग पे० सन्त वा अज्झत्त उपेक्खासम्बोज्झङ्ग “अत्थि मे अज्झत्त उपेक्खासम्बोज्झङ्गो” ति पजानाति, असन्त वा अज्झत्त उपेक्खासम्बोज्झङ्ग “नत्थि मे अज्झत्त उपेक्खासम्बोज्झङ्गो” ति पजानाति, यथा च अनुप्पन्नस्स उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स उप्पादो होति त च पजानाति, 20

R 200

यथा च उप्पन्नस्स उपेक्खासम्बोज्झस्स भावनाय पारिपूरी होति तं च पजानाति । सो तं निमित्तं आसेवति भावेति बहुलीकरोति स्वावत्थितं ववत्थपेति । सो तं निमित्तं आसेवित्वा भावेत्वा बहुलीकरित्वा स्वावत्थितं ववत्थपेत्वा वहिद्धा धम्मोसु चित्तं उपसंहरति ।

५ २०. कथं च भिक्खु वहिद्धा धम्मोसु धम्मानुपस्सी विहरति ?

इध भिक्खु सन्तं वास्स कामच्छन्दं "अत्थिस्स कामच्छन्दो" ति पजानाति, असन्तं वास्स कामच्छन्दं "नत्थिस्स कामच्छन्दो" ति पजानाति, यथा च अनुप्पन्नस्स कामच्छन्दस्स उप्पादो होति तं च पजानाति, यथा च उप्पन्नस्स कामच्छन्दस्स पहानं^१ होति तं च पजानाति,
 १० यथा च पहीनस्स कामच्छन्दस्स आर्यति अनुप्पादो होति तं च पजानाति । सन्तं वास्स व्यापादं ... पे०... सन्तं वास्स थीनमिद्धं ... पे०... सन्तं वास्स उद्धच्चक्रुकुच्चं ... पे०... सन्तं वास्स विचिकिच्छं "अत्थिस्स विचिकिच्छा" ति पजानाति, असन्तं वास्स विचिकिच्छं "नत्थिस्स विचिकिच्छा" ति पजानाति, यथा च अनुप्पन्नाय विचिकिच्छाय उप्पादो
 १५ होति तं च पजानाति, यथा च उप्पन्नाय विचिकिच्छाय पहानं होति, तं च पजानाति, यथा च पहीनाय विचिकिच्छाय आर्यति अनुप्पादो होति तं च पजानाति ।

सन्तं वास्स सतिसम्बोज्झं "अत्थिस्स सतिसम्बोज्झो" ति पजानाति, असन्तं वास्स सतिसम्बोज्झं "नत्थिस्स सतिसम्बोज्झो" ति पजानाति, यथा च अनुप्पन्नस्स सतिसम्बोज्झस्स उप्पादो होति तं च पजानाति, यथा च उप्पन्नस्स सतिसम्बोज्झस्स भावनाय पारिपूरी होति तं च पजानाति । सन्तं वास्स धम्मविचयसम्बोज्झं ... पे०... सन्तं वास्स विरियसम्बोज्झं ... पे०... सन्तं वास्स पीतिसम्बोज्झं ... पे०... सन्तं वास्स पस्सदिसम्बोज्झं ... पे०... सन्तं वास्स समाधि-
 २५ सम्बोज्झं ... पे०... सन्तं वास्स उपेक्खासम्बोज्झं "अत्थिस्स उपेक्खासम्बोज्झो" ति पजानाति, असन्तं वास्स उपेक्खासम्बोज्झं "नत्थिस्स उपेक्खासम्बोज्झो" ति पजानाति, यथा च अनुप्पन्नस्स उपेक्खासम्बोज्झस्स उप्पादो होति तं च पजानाति, यथा च उप्पन्नस्स उपेक्खासम्बोज्झस्स भावनाय पारिपूरी होति तं च पजानाति । सो तं

B. 208

R. 201

निमित्तं आसेवति भावेति बहुलीकरोति स्वावत्थितं ववत्थपेति । सो तं
निमित्तं आसेवित्वा भावेत्वा बहुलीकरित्वा स्वावत्थितं ववत्थपेत्वा
अज्झत्तवहिद्धा धम्मेषु चित्तं उपसंहरति ।

२१. कथं च भिक्खु अज्झत्तवहिद्धा धम्मेषु धम्मानुपस्सी
विहरति ?

इयं भिक्खु सन्तं वा कामच्छन्दं “अत्थि कामच्छन्दो” ति पजा-
नाति, असन्तं वा कामच्छन्दं “नत्थि कामच्छन्दो” ति पजानाति, यथा
च अनुप्पन्नस्स कामच्छन्दस्स उप्पादो होति तं च पजानाति, यथा च
उप्पन्नस्स कामच्छन्दस्स पहानं होति तं च पजानाति, यथा च पहीनस्स
कामच्छन्दस्स आयति अनुप्पादो होति तं च पजानाति । सन्तं वा
व्यापादं ... पे०... सन्तं वा धीनमिद्धं ... पे०... सन्तं वा उद्धच्चकुक्कुच्चं
... पे०... सन्तं वा विचिकिच्छं “अत्थि विचिकिच्छा” ति पजानाति,
असन्तं वा विचिकिच्छं “नत्थि विचिकिच्छा” ति पजानाति, यथा च
अनुप्पन्नाय विचिकिच्छाय उप्पादो होति तं च पजानाति, यथा च उप्पन्नाय
विचिकिच्छाय पहानं होति तं च पजानाति, यथा च पहीनाय विचि-
किच्छाय आयति अनुप्पादो होति तं च पजानाति ।

सन्तं वा सतिसम्बोज्झङ्गं “अत्थि सतिसम्बोज्झङ्गो” ति पजा-
नाति, असन्तं वा सतिसम्बोज्झङ्गं “नत्थि सतिसम्बोज्झङ्गो” ति पजा-
नाति, यथा च अनुप्पन्नस्स सतिसम्बोज्झङ्गस्स उप्पादो होति तं च पजा-
नाति, यथा च उप्पन्नस्स सतिसम्बोज्झङ्गस्स भावनाय पारिपूरी होति
तं च पजानाति । सन्तं वा धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं ... पे०... सन्तं वा
विरियसम्बोज्झङ्गं ... पे०... सन्तं वा पीतिसम्बोज्झङ्गं ... पे०... सन्तं
वा पस्सद्विसम्बोज्झङ्गं ... पे०... सन्तं वा समाधिसम्बोज्झङ्गं ... पे०...
सन्तं वा उपेक्खासम्बोज्झङ्गं “अत्थि उपेक्खासम्बोज्झङ्गो” ति पजा-
नाति, असन्तं वा उपेक्खासम्बोज्झङ्गं “नत्थि उपेक्खासम्बोज्झङ्गो”
ति पजानाति, यथा च अनुप्पन्नस्स उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स उप्पादो होति
तं च पजानाति, यथा च उप्पन्नस्स उपेक्खासम्बोज्झङ्गस्स भावनाय
पारिपूरी होति तं च पजानाति । एवं भिक्खु अज्झत्तवहिद्धा धम्मेषु

धम्मामनुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

२२. अनुपस्सी ति । तत्थ कतमा अनुपस्सना ?

R. 202

या पञ्चा पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि -

५ अयं वुच्चति अनुपस्सना । इमाय अनुपस्सनाय उपेतो होति समुपेतो उपागतो समुपागतो उपपन्नो सम्पन्नो समन्नागतो । तेन वुच्चति "अनुपस्सी" ति ।

२३. विहरती ति । इरियति^१ वत्तति पालेति यपेति यापेति चरति विहरति । तेन वुच्चति "विहरती" ति ।

१० २४. आतापी ति । तत्थ कतमो^२ आतापो^३ ?

यो चेतसिको विरियारम्भो ... पे०... सम्मावायामो - अयं^४ वुच्चति "आतापो" । इमिना आतापेन उपेतो होति ... पे०... समन्नागतो । तेन वुच्चति "आतापो" ति ।

२५. सम्पजानो ति । तत्थ कतमं सम्पजञ्जं ?

१५ या पञ्चा पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि - इदं वुच्चति "सम्पजञ्जं" । इमिना सम्पजञ्जेन उपेतो होति ... पे०... समन्नागतो । तेन वुच्चति "सम्पजानो" ति ।

B. 210

२६. सतिमा ति । तत्थ कतमा सति ?

या सति अनुस्सति .. पे०... सम्मासति - अयं वुच्चति "सति" ।
२० इमाय सतिया उपेतो होति ... पे०... समन्नागतो । तेन वुच्चति "सतिमा" ति ।

२७. विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ति । तत्थ कतमो लोको ?

तेव धम्मा लोको । पञ्च पि उपादानकरत्त्वा लोको । अयं
२५ वुच्चति "लोको" ।

तत्थ कतमा अभिज्झा ?

यो रागो सारागो ... पे०... चित्तस्स सारागो - अयं वुच्चति "अभिज्झा" ।

१. समुत्पद्यो - रया०; समुत्पद्यो - रो० । २. इरियति - सी० । ३-३. कतमं आताप - सी०; कतमं आतप्य - रया०, रो० । ४. इदं - सी०, रया०, रो० ।

तत्थ कंतमं दोमनस्सं ?

यं चेतसिकं असातं चेतसिकं दुक्खं चेतोसम्फत्सजं असातं^१
दुक्खं वेदयितं चेतोसम्फत्सजा असाता दुक्खा वेदना — इदं वुच्चति
“दोमनस्सं” ।

इति अयं च अभिज्झा इदं च दोमनस्सं इमहि लोके विनीता ।
होन्ति पटिविनीता सन्ता समिता वूपसन्ता अत्थङ्गता अभत्थङ्गता
अप्पिता व्यप्पिता सोमिता विसोसिता व्यन्तीकता । तेन वुच्चति
“विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं” ति ।

१२. अभिधम्मभाजनीयं

२८. चत्तारो सतिपट्टाना — इध भिक्खु काये कायानुपस्सी
विहरति, वेदनासु वेदानुपस्सी विहरति, चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति, 10
धम्मेषु धम्मानुपस्सी विहरति ।

२९. कथं च भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति ?

R. 203

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निर्यायानिकं
अपचयगामि दिट्ठिगतान पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि ... पे० . पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं^१ दन्धा- 15
भिज्जं काये कायानुपस्सी, या तस्मिं समये सति अनुस्सति सम्मासति
सतिसम्बोज्झङ्गो मग्गज्जं मग्गपरियापन्नं — इदं वुच्चति “सतिपट्टानं” ।
अवसेसा धम्मा सतिपट्टानसम्पयुत्ता ।

३०. कथं च भिक्खु वेदनासु वेदानुपस्सी विहरति ?

B. 211

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निर्यायानिकं 20
अपचयगामि दिट्ठिगतान पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि ... पे० . पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं
‘दन्धाभिज्जं वेदनासु वेदानुपस्सी, या तस्मिं समये सति अनुस्सति
सम्मासति सतिसम्बोज्झङ्गो मग्गज्जं मग्गपरियापन्नं — इदं वुच्चति
‘सतिपट्टानं’ । अवसेसा धम्मा सतिपट्टानसम्पयुत्ता ।

23

१. आसात — सी० । २. दुक्खापटिपद — सी०, स्था०, रो० ।

३१. कथं च भिक्खु चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं
अपचयगामिं दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धा-
भिञ्जं चित्ते चित्तानुपस्सी, या तस्मिं समये सति अनुस्सति सम्मासति
सतिसम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं — इदं वुच्चति “सतिपट्ठानं” ।
अवसेसा धम्मा सतिपट्ठानसम्पयुत्ता ।

३२. कथं च भिक्खु धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं
अपचयगामिं दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धा-
भिञ्जं धम्मेसु धम्मानुपस्सी, या तस्मिं समये सति अनुस्सति सम्मासति
सतिसम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं — इदं वुच्चति “सतिपट्ठानं” ।
अवसेसा धम्मा सतिपट्ठानसम्पयुत्ता ।

३३. तत्थ कतमं सतिपट्ठानं ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं
अपचयगामिं दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धा-
भिञ्जं धम्मेसु धम्मानुपस्सी, या तस्मिं समये सति अनुस्सति सम्मासति
सतिसम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं — इदं वुच्चति “सतिपट्ठानं” ।
अवसेसा धम्मा सतिपट्ठानसम्पयुत्ता ।

३४. चत्तारो सतिपट्ठाना — इध भिक्खु काये कायानुपस्सी
विहरति, वेदनासु वेदानुपस्सी विहरति, चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति,
धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति ।

३५. कथं च भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं
अपचयगामिं दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धा-
भिञ्जं, तस्मिं समये फस्सो होति ... पे०... अविकलेपो होति । इमे
धम्मा कुसला । तस्सेव लोकुत्तरस्स कुसलस्स ज्ञानस्स कतत्ता भावितत्ता

विपाकं विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धाभिञ्जं सुञ्जतं काये कायानुपस्सी, या तस्मिं समये सति अनुस्सति सम्मासति सतिसम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं — इदं वुच्चति “सतिपट्टानं” । अवसेसा धम्मा सतिपट्टानसम्पयुत्ता ।

३६. कथं च भिक्खु वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं अपचयगामिं दिट्ठिगतानं, पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धाभिञ्जं, तस्मिं समये फस्सो होति ... पे०... अविकखेपो होति । इमे धम्मा कुसला । तस्सेव लोकुत्तरस्स कुसलस्स ज्ञानस्स कतत्ता भावितत्ता विपाकं विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धाभिञ्जं सुञ्जतं वेदनासु वेदनानुपस्सी, या तस्मिं समये सति अनुस्सति सम्मासति सतिसम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं — इदं वुच्चति “सतिपट्टानं” । अवसेसा धम्मा सतिपट्टानसम्पयुत्ता ।

३७. कथं च भिक्खु चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं अपचयगामिं दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धाभिञ्जं, तस्मिं समये फस्सो होति ... पे०... अविकखेपो होति । इमे धम्मा कुसला । तस्सेव लोकुत्तरस्स कुसलस्स ज्ञानस्स कतत्ता भावितत्ता विपाकं विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धाभिञ्जं सुञ्जतं चित्ते चित्तानुपस्सी, या तस्मिं समये सति अनुस्सति सम्मासति सतिसम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं — इदं वुच्चति “सतिपट्टानं” । अवसेसा धम्मा सतिपट्टानसम्पयुत्ता ।

३८. कथं च भिक्खु धम्मसु धम्मानुपस्सी विहरति ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं अपचयगामिं दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धाभिञ्जं, तस्मिं समये फस्सो होति ... पे०... अविकखेपो होति । इमे धम्मा कुसला । तस्सेव लोकुत्तरस्स कुसलस्स ज्ञानस्स कतत्ता भावितत्ता

विषाकं विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धाभिञ्जं सुञ्जतं धम्मेसु धम्मानुपस्सी, या तस्मिं समये सति अनुस्सति सम्मासति सतिसम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - इदं वुच्चति "सतिपट्ठानं" । अवसेसा धम्मा सतिपट्ठानसम्पयुत्ता ।

५ ३६। तत्थ कतमं सतिपट्ठानं ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं अपेचयंगामि दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धाभिञ्जं, तस्मिं समये फस्सो होति ... पे०... अविवेखेपो होति । इमे धम्मो कुसला । तस्सेव लोकुत्तरस्स कुसलस्स ज्ञानस्स कतत्ता भावितत्ता विषाकं विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धाभिञ्जं सुञ्जतं, या तस्मिं समये सति अनुस्सति सम्मासति सतिसम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - इदं वुच्चति "सतिपट्ठानं" । अवसेसा धम्मा सतिपट्ठानसम्पयुत्ता ।

३.३. पट्ठापुच्छकं

११ ४०. चत्तारो सतिपट्ठाना - इध भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं, वेदनासु वेदानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं, चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं, धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ।

■ 214,
R 206

४१. चतुन्नं सतिपट्ठानानं कति कुसला, कति अकुसला, कति अव्याकता ... पे०... कति सरणा, कति अरणा ?

१. तिकमातिकानुक्कमेन

४२. सिया कुसला, सिया अव्याकता^१ । सिया सुलाय वेदनाय सम्पयुत्ता, सिया अदुक्खसमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता । सिया

विपाका, सिया विपाकधम्मघम्मा । अनुपादिअनुपादानिया । असद्धि-
 लिट्असद्धिलेसिका । सिया सवितक्कसविचारा, सिया अवितक्क-
 विचारमत्ता, सिया अवितक्कअविचारा । सिया पीतिसहगता, सिया
 सुखसहगता, सिया उपेक्खासहगता । नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वा ।
 नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वहेतुका । सिया अपचयगामिनो, सिया ३
 नेवाचयगामिनापचयगामिनो । सिया सेवस्सा, सिया असेक्खा । अप्पमाणा,
 अप्पमाणास्समाणा । पणीता । सिया सम्मत्तनियता, सिया अनियता ।
 न मग्गारम्मणा, सिया मग्गहेतुका, सिया मग्गाधिपत्तिनो, सिया न
 वत्तव्वा मग्गहेतुका ति पि, मग्गाधिपत्तिनो ति पि । सिया उप्पन्ना,
 सिया अनुप्पन्ना, सिया उप्पादिनो । सिया अतीता^१, सिया अनागता, 10
 सिया पच्चुप्पन्ना । न वत्तव्वा अतीतारम्मणा ति पि, अनागतारम्मणा
 ति पि, पच्चुप्पन्नारम्मणा ति पि । सिया अज्झत्ता, सिया
 वहिद्धा, सिया अज्झत्तवहिद्धा । वहिद्धारम्मणा । अनिदस्सन-
 अप्पटिघा ।

२. दुक्कमात्तिकानुक्कमेन

४३. न हेतू । सहेतुका । हेतुसम्पयुत्ता । न वत्तव्वा हेतू चेव 15
 सहेतुका चा ति, सहेतुका चेव न च हेतू । न वत्तव्वा हेतू चेव हेतुसम्पयुत्ता
 चा ति, हेतुसम्पयुत्ता चेव न च हेतू । न हेतू सहेतुका ।

४४. सप्पच्चया । सङ्खत्ता । अनिदस्सना । अप्पटिघा । अरूपा ।
 लोक्कुत्तरा । केनचि विञ्जेय्या, केनचि न विञ्जेय्या । नो आसवा ।
 अनासवा । आसवविप्पयुत्ता । न वत्तव्वा आसवा चेव सासवा चा ति पि, 20
 सासवा चेव नो च आसवा ति पि । न वत्तव्वा आसवा चेव आसवसम्पयुत्ता
 चा ति पि, आसवसम्पयुत्ता चेव नो च आसवा ति पि । आसवविप्पयुत्ता ।
 अनासवा । नो संयोजना ... पे०... नो गन्था ... पे०... नो ओघा ... पे०...
 नो योगा ... पे०... नो नीवरणा ... पे०... नो परमासा ... पे०... सारम्मणा ।
 नो चित्ता । चेतसिका । चित्तसम्पयुत्ता । चित्तसंसट्ठा । चित्तसमुद्धाना । 25
 चित्तसहभुनो । चित्तानुपरिवत्तिनो । चित्तसंसट्ठसमुद्धाना । चित्तसंसट्ठसमु-
 द्धानसहभुनो । चित्तसंसट्ठसमुद्धानानुपरिवत्तिनो । वाहिरा । नो उपादा ।

B. 215

अनुपादिभ्रा । नो उपादाना ... पे०... नो किलेसा ... पे०... न दस्सनेन
पहातब्बा, न भावनाय पहातब्बा । न दस्सनेन पहातब्बहेतुका । न
भावनाय पहातब्बहेतुका ।

R. 207

४५. सिया सवितक्का, सिया अवितक्का । सिया सविचारा,
5 सिया अविचारा । सिया सप्पीतिका, सिया अप्पीतिका । सिया
पीतिसहगता, सिया न पीतिसहगता । सिया सुखसहगता, सिया न
सुखसहगता । सिया उपेक्खासहगता, सिया न उपेक्खासहगता । न
कामावचरा । न रूपावचरा । न अरूपावचरा । अपरियापन्ना । सिया
निय्यानिका, सिया अनिय्यानिका । सिया नियता, सिया अनियता ।
10 अनुत्तरा । अरणा ति ।

सतिपट्टानविभङ्गो निद्वितो ।

८. सम्पन्धानविभङ्गो

§ १. सुतन्तभाजनीयं

B. 216,
R. 209

१. चत्तारो सम्पन्धाना — इध भिक्षु अनुपपन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति, उपपन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पद्धानाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति, अनुपपन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति, उपपन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति ।

२. कथं च भिक्षु अनुपपन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति ? तत्थ कतमे अनुपपन्ना पापका अकुसला धम्मा ?

तीणि अकुसलमूलानि — लोभो, दोसो, मोहो । तदेकट्ठा च किलेसा । तंसम्पयुत्तो वेदनाक्खन्धो, सञ्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो, विज्जाणक्खन्धो, तंसमुट्ठानं कायकम्मं वचोकम्मं मनोकम्म — इमे वुच्चन्ति "अनुपपन्ना पापका अकुसला धम्मा" । इति इमेसं अनुपपन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति ।

३. छन्दं जनेतीति । तत्थ कतमो छन्दो ?

यो छन्दो छन्दिकता कत्तुकम्पता कुसलो धम्मच्छन्दो — अयं वुच्चति "छन्दो" । इमं छन्दं जनेति सज्जनेति उट्ठपेति समुट्ठपेति निव्वत्तेति अभिनिव्वत्तेति । तेन वुच्चति "छन्दं जनेतीति" ।

४. वायमतीति । तत्थ कतमो वायामो ?

यो चेतसिको विरियारम्भो ... पे०... 'सम्मावायामो — अयं वुच्चति "वायामो" । इमिना वायामेन उपेतो होति समुपेतो उपागतो समुपागतो उपपन्नो सम्पन्नो समन्नागतो । तेन वुच्चति "वायमतीति" ।

R. 209

B. 217

५. विरियं आरभती ति । तत्थ कतमं विरियं ?

यो चेतसिको विरियारम्भो ... पे०... सम्मावायामो - इदं वुच्चति "विरियं" । इमं विरियं आरभति समारभति आसेवति भावेति बहुलीकरोति । तेन वुच्चति "विरियं आरभती" ति ।

६. चित्तं पग्गप्हाती ति । तत्थ कतमं चित्तं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविञ्ज्याणघातु - इदं वुच्चति "चित्तं" । इमं चित्तं पग्गप्हाति सम्पग्गप्हाति उपत्यग्गप्हाति पच्चुपत्यग्गप्हाति । तेन वुच्चति "चित्तं पग्गप्हाती" ति ।

७. पदहती ति । तत्थ कतमं पधानं ?

यो चेतसिको विरियारम्भो ... पे०... सम्मावायामो - इदं वुच्चति "पधानं" । इमिना पधानेन उपेतो होति ... पे०... समघ्गागतो । तेन वुच्चति "पदहती" ति ।

८. कथं च भिक्षु उण्णानं पापकान् अकुसलानं धम्मानं पट्टानाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गप्हाति पदहति ?

१३ तत्थ कतमे उण्णाना पापाना अकुसलाना धम्मा ?

तीणि अकुसलमूलानि - लोभो, दोगो, मोहो । तदेवद्वा पापिनेमा । तंगम्यपुत्तो वेदनाकराग्यो, मज्झाकराग्यो, सट्ठारकराग्यो, विञ्ज्याणकराग्यो, तंममुद्धानं भायपम्मं वचीयम्म मनोरम्म - इमे वुच्चन्ति "उण्णाना पापका अकुसलाना धम्मा" । इति इमेन उण्णानं पापवानं अकुसलानं धम्मानं पट्टानाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गप्हाति पदहति ।

९. छन्दं जनेती ति । तत्थ कतमो छन्दो ?

यो छन्दो इन्द्रियाता वस्तुसङ्गता बुद्ध्यो धम्मसङ्गतो - अयं वुच्चति "छन्दो" । इमं छन्दं जनेति मज्जजनेति उट्ठगेति समुत्थपेति निव्वर्गेति धमिनिव्वर्सेति । तेन वुच्चति "छन्दं जनेती" ति ।

१०. वायमती ति । तत्थ कतमो वायमो ?

यो चेतसिको विरियारम्भो ... पे०... सम्मावायामो - अयं वुच्चति "वायमो" । इमिना वायमेन उपेतो होति ... पे०... समघ्गागतो । तेन वुच्चति "वायमती" ति ।

११ विरिय आरभती ति । तत्थ कतम विरिय ?

यो चेतसिको विरियारम्भो पे० सम्मावायामो - इदं
बुच्चति "विरिय" । इमं विरिय आरभति समारभति आसेवति भावेति
बहुलीकरोति । तेन बुच्चति "विरिय आरभती" ति ।

१२ चित्त पगगण्हाती ति । तत्थ कतम चित्त ?

5

य चित्त मनो मानस पे० तज्जामनोविज्जाणघातु - इदं
बुच्चति "चित्त" । इमं चित्त पगगण्हाति सम्पगगण्हाति उपत्यम्भेति
पञ्चुपत्यम्भेति । तेन बुच्चति "चित्त पगगण्हाती" ति ।

१३ पदहती ति । तत्थ कतम पधान ?

यो चेतसिको विरियारम्भो पे० सम्मावायामो - इदं 10
बुच्चति "पधान" । इमिना पधानेन उपेतो होति पे० समन्नागतो ।
तेन बुच्चति "पदहती" ति ।

१४ कथं च भिक्खु अनुप्पन्नान् कुसलान् धम्मान् उप्पादाय
छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्त पगगण्हाति पदहति ? तत्थ
कतमे अनुप्पन्ना कुसला धम्मा ?

R 210

15

तीणि कुसलमलानि - अलोभो, अदोसो, अमोहो । तसम्पयुक्तो
वेदनाक्खन्धो सञ्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो विज्जाणक्खन्धो ।
तसमुद्धान् कायकम्म, वचीकम्म, मनोकम्म - इमं बुच्चन्ति "अनुप्पन्ना
कुसला धम्मा" । इति इमेऽनुप्पन्नान् कुसलान् धम्मान् उप्पादाय
छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति चित्त पगगण्हाति पदहति ।

20

१५ छन्द जनेती ति पे० वायमती ति पे० विरिय
आरभती ति पे० चित्त पगगण्हाती ति पे० पदहती ति । तत्थ
कतम पधान ?

यो चेतसिको विरियारम्भो पे० सम्मावायामो - इदं
बुच्चति "पधान" । इमिना पधानेन उपेतो होति पे० समन्नागतो । 25
तेन बुच्चति "पदहती" ति ।

१६ कथं च भिक्खु उप्पन्नान् कुसलान् धम्मान् ठित्थिया असम्मो-
साय भिद्योभावाय वेपुल्लाया भावनाया पारिपूरिया छन्द जनेति वायमति

विरियं आरभति चित्तं पगण्हाति पदहति ? तत्थ कतमे उप्पन्ना कुसला धम्मा ?

B. 219

तीणि कुसलभूलानि — अलोभो, अदोसो, अमोहो । तंसम्पयुत्तो वेदनाक्खन्धो, सज्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो, विज्जाणक्खन्धो, तंसमु-
5 द्धानं कायकम्मं वचीकम्मं मनोकम्मं — इमे वुच्चन्ति “उप्पन्ना कुसला धम्मा” । इति इमेसं उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठित्तिवा असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पगण्हाति पदहति ।

१७. ठित्तिया ति । या ठिति सो असम्मोसो, यो असम्मोसो
10 सो भिय्योभावो, यो भिय्योभावो तं वेपुल्लं, यं वेपुल्लं सा भावना, या भावना सा पारिपूरी ।

१८. छन्दं जनेती ति ... पे०... वायमती ति ... पे०... विरियं आरभती ति ... पे०... चित्तं पगण्हाती ति ... पे०... पदहतो ति । तत्थ कतमं पधानं ?.

15 यो चेतसिको विरियारम्भो ... पे०... सम्मावायामो — इदं वुच्चति “पधानं” । इमिना पधानेन उपेतो होति ... पे०... समन्नागतो । तेन वुच्चति “पदहती” ति ।

§ २. अभियम्मभाजनीयं

R. 211

१९. चत्तारो सम्मप्यधाना — इध भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति
20 चित्तं पगण्हाति पदहति, उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पद्धानाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पगण्हाति पदहति, अनु-
प्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पगण्हाति पदहति, उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठित्तिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति
25 विरियं आरभति चित्तं पगण्हाति पदहति ।

२०. कथं च भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं

अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पगण्हाति पदहति ?

इध भिक्षु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निरूप्यानिर्कं अपचयगामिं दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धा- 5
भिञ्जं, तस्मिं समये अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय
छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पगण्हाति पदहति ।

२१. छन्दं जनेतीति । तत्थ कतमो छन्दो ?

यो छन्दो छन्दिकता-कत्तुकम्पता कुसलो धम्मच्छन्दो — अयं
वुच्चति "छन्दो" । इमं छन्दं जनेति सज्जनेति उट्ठुपेति समुट्ठुपेति 10
निव्वत्तेति अभिनिव्वत्तेति । तेन वुच्चति "छन्दं जनेतीति" ।

२२. वायमतीति । तत्थ कतमो वायामो ?

यो चेतसिको विरियारम्भो ... पे०... सम्मावायामो विरिय-
सम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं — अयं वुच्चति "वायामो" ।
इमिना वायामेन उपेतो होति समुपेतो उपागतो समुपागतो उपपन्नो 15
सम्पन्नो समन्नागतो । तेन वुच्चति "वायमतीति" ।

२३. विरियं आरभतीति । तत्थ कतमं विरियं ?

यो चेतसिको विरियारम्भो ... पे०... सम्मावायामो विरिय-
सम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं — इदं वुच्चति "विरियं" । इमं
विरियं आरभति समारभति आसेवति भावेति बहुलीकरोति । तेन 20
वुच्चति "विरियं आरभतीति" ।

२४. चित्तं पगण्हातीति । तत्थ कतमं चित्तं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविब्ब्याणवणु — इदं
वुच्चति "चित्तं" । इमं चित्तं पगण्हाति सम्पगण्हाति उपत्यम्भेति
पञ्चुपत्यम्भेति । तेन वुच्चति "चित्तं पगण्हातीति" । 25

२५. पदहतीति । तत्थ कतमं सम्मप्यधानं ?

यो चेतसिको विरियारम्भो .. पे०... सम्मावायामो विरिय-
सम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं — इदं वुच्चति "सम्मप्यधानं" ।
अवसेसा धम्मा सम्मप्यधानसम्पयुक्ता ।

२६. कथं च भिक्षु उपपन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पगगह्णाति पदहति ?

इय भिक्षु यस्मि समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निम्मानिकं
 5 अपचयगामि दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दग्धा-
 B. 221 भिज्जं, तस्मि समये उपपन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय
 छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पगगह्णाति पदहति ।

२७. छन्दं जनेती ति ... पे०... वायमतो ति ... पे०... विरियं
 10 आरभतो ति ... पे०... चित्तं पगगह्णातो ति ... पे०... पदहतो ति । तत्प
 कतमं सम्मप्यधानं ?

यो चेतसिणो विरियारम्भो ... पे०... सम्मावायामो विरिय-
 सम्बोज्जङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - इदं युच्चति "सम्मप्यधानं" ।
 अयसेमा धम्मा सम्मप्यधानसम्पयुता ।

२८. कथं च भिक्षु अनुपपन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय
 15 छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पगगह्णाति पदहति ?

इय भिक्षु यस्मि समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निम्मानिकं
 अपचयगामि दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
 20 कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दग्धा-
 निज्जं, तस्मि समये अनुपपन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय छन्दं जनेति
 वायमति विरियं आरभति चित्तं पगगह्णाति पदहति ।

B. 222

२९. छन्दं जनेती ति ... पे०... आरभतो ति ... पे०... विरियं
 आरभतो ति ... पे०... चित्तं पगगह्णातो ति ... पे०... पदहतो ति । तत्प
 कतमं सम्मप्यधानं ?

30 यो चेतसिणो विरियारम्भो . पे०... सम्मावायामो विरिय-
 सम्बोज्जङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - इदं युच्चति "सम्मप्यधानं" ।
 अयसेमा धम्मा सम्मप्यधानसम्पयुता ।

३०. कथं च भिक्षु उपपन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय
 35 छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पगगह्णाति पदहति ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तर ज्ञान भावेति निव्यानिक
अपचयगामिं दिट्ठिगतान पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि पे० पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपद दग्धा-
भिज्ज, तस्मिं समये उप्पन्नान कुसलान धम्मान ठितिया असम्मोसाय
भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्द जनेति वायमति 5
विरिय आरभति चित्त पग्गण्हाति पदहति ।

३१ ठितिया ति । या ठिति सो असम्मोसो, यो असम्मोसो
सो भिय्योभावो, यो भिय्योभावो त वेपुल्ल, य वेपुल्ल सा भावना, या
भावना सा पारिपूरी ।

B 222

३२ छन्दं जनेती ति । तत्थ कतमो छन्दो ? 10

यो छन्दो छन्दिकता कत्तुकम्यता कुसलो धम्मच्छन्दो - अय
वुच्चति "छन्दो" । इम छन्द जनेति सज्जनेति उट्ठपेति समुट्ठपेति
निव्वत्तेति अभिनिव्वत्तेति । तेन वुच्चति "छन्द जनेती" ति ।

३३ वायमती ति । तत्थ कतमो वायामो ?

यो चेतसिको विरियारम्भो पे० सम्मावायामो विरिय- 15
सम्बोज्झङ्गो मग्गङ्ग मग्गपरियापन्न - अय वुच्चति "वायामो" ।
इमिना वायामेन उपेतो होति पे० समन्नायतो । तेन वुच्चति
"वायमती" ति ।

३४ विरियं आरभती ति । तत्थ कतम विरिय ?

यो चेतसिको विरियारम्भो पे० सम्मावायामो विरिय- 20
सम्बोज्झङ्गो मग्गङ्ग मग्गपरियापन्न - इद वुच्चति "विरिय" । इम
विरिय आरभति समारभति आसेवति भावेति बहुलीकरोति । तेन
वुच्चति "विरिय आरभती" ति ।

R 214

३५ चित्तं पग्गण्हाती ति । तत्थ कतम चित्त ?

य चित्त मनो मानस पे० तज्जामनोविज्ज्वाणघातु - इद 25
वुच्चति "चित्त" । इम चित्त पग्गण्हाति सम्पग्गण्हाति उपत्यम्भेति
पञ्चुपत्यम्भेति । तेन वुच्चति "चित्त पग्गण्हाती" ति ।

३६ पदहती ति । तत्थ कतम सम्पग्गण्हात ?

यो चेतसिको विरियारम्भो ... पे०... सम्मावायामो विरिय-
सम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं — इदं वुच्चति “सम्मप्पधानं” ।
अवसेसा धम्मा सम्मप्पधानसम्पयुता ।

३७. तत्थ कतमं सम्मप्पधानं ?

- 5 इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं
अपचयगामिं दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दग्धा-
भिञ्जं, यो तस्मिं समये चेतसिको विरियारम्भो ... पे०... सम्मावायामो
विरियसम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं — इदं वुच्चति “सम्म-
10 प्पधानं” । अवसेसा धम्मा सम्मप्पधानसम्पयुता ।

— ० —

३. पञ्हापुच्छकं

B. 223

३८. चत्तारो सम्मप्पधाना — इध भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं
अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति
चित्तं पग्गण्हाति पदहति, उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय
... पे०... अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय ... पे०... उप्पन्नानं
15 कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्भोसाय भिय्योभावाय वेपुत्ताय भावनाय
पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति
पदहति ।

३९. चतुष्मं सम्मप्पधानानं कति कुसला, कति अकुसला, कति
अव्याकता ... पे०... कति सरणा, कति अरणा ?

१. तिकमातिकानुक्रमेण

R. 215

- 20 ४०. कुसलायेव । सिया सुसाय वेदनाय सम्पयुता, सिया
अदुवत्तमसुसाय वेदनाय सम्पयुता । विपाकधम्मधम्मा । अनुपादिन्न-
अनुपादानिया । असङ्खिलिट्ठअसङ्खिलेसिका । सिया सवित्तक-
सविचारा, सिया अवित्तकविचारमत्ता, सिया अवित्तकअविचारा ।
मिया पीतिमहगता, सिया सुगसहगता, सिया उपेक्खसासहगता । नेव
25 दस्मनेन न भायनाय पहातव्या । नेव दस्सनेन न भायनाय पहातव्य-
हेतुका । अपनयगामिनो । सेक्का । अप्पमाणा । अप्पमाणाारम्भणा ।
पणीता । गम्मतनियता । न मग्गारम्भणा, मग्गहेतुका, सिया मग्गा-

पतिनो, सिया न वत्तव्वा मग्गाधिपतिनो ति । सिया उप्पन्ना, सिया अनुप्पन्ना, न वत्तव्वा उप्पादिनो ति । सिया अतीता, सिया अनागता, सिया पच्चुप्पन्ना । न वत्तव्वा अतीतारम्मणा ति पि, अनागतारम्मणा ति पि, पच्चुप्पन्नारम्मणा ति पि । सिया अज्झत्ता, सिया वहिद्धा, सिया अज्झत्तवहिद्धा । वहिद्धारम्मणा । अनिदस्सनअप्पटिघा । 5

२. दुक्कमातिकानुक्कमेन

४१. न हेतू । सहेतुका । हेतुसम्पयुक्ता । न वत्तव्वा हेतू चेव सहेतुका चा ति, सहेतुका चेव न च हेतू । न वत्तव्वा हेतू चेव हेतुसम्पयुक्ता चा ति, हेतुसम्पयुक्ता चेव न च हेतू । न हेतू सहेतुका । II 224

४२. सप्पच्चया । सङ्खता । अनिदस्सना । अप्पटिघा । अरूपा । लोक्कुरा । केनचि विञ्जेय्या, केनचि न विञ्जेय्या । नो आसवा । 10
अनासवा । आसवविप्पयुक्ता । न वत्तव्वा आसवा चेव सासवा चा ति पि, सासवा चेव नो च आसवा ति पि । न वत्तव्वा आसवा चेव आसवसम्पयुक्ता चा ति पि, आसवसम्पयुक्ता चेव नो च आसवा ति पि । आसवविप्पयुक्ता । अनासवा । नो संयोजना ... पे०... नो गन्था .. पे०... नो ओघा ... पे०... नो योगा ... पे० .. नो नीवरणा ... पे०... नो परामासा 15
... पे०... सारम्मणा । नो चित्ता । चेतसिका । चित्तसम्पयुक्ता । चित्तसंसट्ठा । चित्तसमुट्ठाना । चित्तसहभुनो । चित्तानुपरिवत्तिनो । चित्तसंसट्ठसमुट्ठाना । चित्तसंसट्ठसमुट्ठानसहभुनो । चित्तसंसट्ठसमुट्ठानानुपरिवत्तिनो । वाहिरा । नो उपादा । अनुपादिन्ना । नो उपादाना ... पे०... नो किलेसा ... पे० .. न दस्सनेन पहातव्वा । न भावनाय 20
पहातव्वा । न दस्सनेन पहातव्वहेतुका । न भावनाय पहातव्वहेतुका ।

४३. सिया सवित्तक्का, सिया अवित्तक्का । सिया सविचारा, सिया अविचारा । सिया सप्पीतिका, सिया अप्पीतिका । सिया पीतिसहगता, सिया न पीतिसहगता । सिया सुखसहगता, सिया न सुखसहगता । सिया उपेक्खासहगता, सिया न उपेक्खासहगता । न 25
कामावचरा । न रूपावचरा । न अरूपावचरा । अपरियापन्ना । निव्यानिका । नियता । अनुत्तरा । अरणा ति ।

सम्पपधानविमङ्गो निद्वितो ।

६. इद्धिपादविभङ्गो

§ १. सुत्तन्तभाजनीयं

B. 225,
R. 216

१. चत्तारो इद्धिपादा — इध भिक्खु छन्दसमाधिपधानसङ्खार-
समन्नागतं इद्धिपादं भावेति, विरियसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धि-
पादं भावेति, चित्तसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति,
वीमंसासमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति ।

१. छन्दिद्धिपादो

२. कथं च भिक्खु छन्दसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं
भावेति ?

छन्दं चे भिक्खु अधिपतिं करित्वा लभति समाधिं, लभति
चित्तस्सेकगतं^१—अयं वुच्चति “छन्दसमाधि” । सो अनुप्पन्नानं पापकानं
अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति
१० चित्तं पगगण्हाति पदहति, उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय
छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पगगण्हाति पदहति, अनु-
प्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति
चित्तं पगगण्हाति पदहति, उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय
भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति
१५ विरियं आरभति चित्तं पगगण्हाति पदहति । इमे वुच्चन्ति “पधान-
सङ्खारा” । इति अयं च छन्दसमाधि, इमे च पधानसङ्खारा । तदेकज्जं
अभिसञ्ज्जहित्वा अभिसङ्खिपित्वा छन्दसमाधिपधानसङ्खारो त्वेव सङ्खर्धं
गच्छति ।

३. तत्थ कतमो छन्दो ? यो छन्दो छन्दिकता कत्तुकम्पता
२० कुसलो धम्मच्छन्दो — अयं वुच्चति “छन्दो” ।

R. 217

तत्थ कतमो समाधि ?

या चित्तस्स ठिति सण्ठिति अवट्ठिति अविसाहारो अविकल्पो
अविसाहटमानसता समथो समाधिन्द्रियं समाधिवलं सम्मासमाधि — अयं
वुच्चति “समाधि” ।

१. चित्तस्स एकगतं — सी०, स्या० । २. सङ्गं — सी० ।

तत्थ कतमो पधानसङ्कारो ?

यो चेतसिको विरियारम्भो निक्कमो^१ परक्कमो उय्यामो वायामो
उत्साहो उत्तोन्ही यामो ठिति^२ असिथिलपरक्कमता अनिक्खित्तछन्दता
अनिक्खित्तधुरता धुरसम्पग्गाहो विरिय विरियिन्द्रिय विरियवल सम्मा-
वायामो — अय वुच्चति “पधानसङ्कारो” । इति इमिना च छन्देन, 5
इमिना च समाधिना, इमिना च पधानसङ्कारेन उपेतो होति समुपेतो
उपागतो समुपागतो उपपन्नो सम्पन्नो समन्नागतो । तेन वुच्चति “छन्द-
समाधिपधानसङ्कारसमन्नागतो” ति ।

B 226

४ इद्धो ति । या तेस धम्मान इद्धि समिद्धि इज्झना समिज्झना
लाभो पटिलाभो पत्ति सम्पत्ति फुसना सच्छिकिरिया उपसम्पदा । 10

इद्धिपादो ति । तथाभूतस्स वेदनाक्खन्धो, सञ्ज्ञाक्खन्धो,
सङ्कारक्खन्धो, विञ्ज्ञाणक्खन्धो ।

इद्धिपादं भावेती ति । ते धम्मे आसेवति भावेति बहुलीकरोति ।
तेन वुच्चति “इद्धिपाद भावेती” ति ।

२. विरियिद्धिपादो

५ कथं च भिक्खु विरियसमाधिपधानसङ्कारसमन्नागत इद्धि- 15
पाद भावेति ?

विरियं चे भिक्खु अधिपत्तिं करित्वा लभति समाधिं लभति
चित्तस्सेकगत्त — अय वुच्चति “विरियसमाधि” । सो अनुपपन्नान् पापकान्
अकुसलान् धम्मान् अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति
चित्तं पग्गह्णाति पदहति, उपपन्नान् पापकान् अकुसलान् धम्मान् पह्णाय 20

पे० अनुपपन्नान् कुसलान् धम्मान् उप्पादाय पे० उपपन्नान्
कुसलान् धम्मान् ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय
पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गह्णाति
पदहति । इमे वुच्चन्ति “पधानसङ्कारा” । इति अयं च विरियसमाधि,
इमे च पधानसङ्कारा, तदेकज्झ अभिसज्जहित्वा अभिसङ्घिपित्वा 25
विरियसमाधिपधानसङ्कारो त्वेव सङ्गच्छति ।

६ तत्थ कतम विरिय ?

१ निक्कमा — सी० । २ चिति — सी०, रया० ।

यो चेतसिको विरियारम्भो ... पे०... सम्मावायामो - इदं
बुच्चति “विरियं” ।

R. 218

तत्थ कतमो समाधि ?

या चित्तस्स ठिति सण्ठिति अवट्ठिति अविसाहारो अविकल्पो
5 अविसाहटमानसता समथो समाधिन्द्रियं समाधिबलं सम्मासमाधि - अयं
बुच्चति “समाधि” ।

B. 227

तत्थ कतमो पधानसङ्कारो ?

यो चेतसिको विरियारम्भो ... पे०... सम्मावायामो - अयं
बुच्चति “पधानसङ्कारो” । इति इमिना च विरियेन, इमिना च
10 समाधिना, इमिना च पधानसङ्कारेण उपेतो होति ... पे०... समन्नागतो ।
तेन बुच्चति “विरियसमाधिपधानसङ्कारसमन्नागतो” ति ।

७. इद्धो ति । या तेसं धम्मानं इद्धि समिद्धि इज्झना समिज्झना
लाभो पटिलाभो पत्ति सम्पत्ति फुसना सच्छिकिरिया उपसम्पदा ।

इद्धिपादो ति । तथाभूतस्स वेदनाक्खन्धो ... पे०... विज्झाण-
15 क्खन्धो ।

इद्धिपादं भावेती ति । ते धम्मे आसेवति भावेति बहुलीकरोति ।
तेन बुच्चति “इद्धिपादं भावेती” ति ।

३. चित्तिद्विपादो

८. कथं च भिक्खु चित्तसमाधिपधानसङ्कारसमन्नागतं इद्धिपादं
भावेति ?

20 चित्तं चे भिक्खु अधिपति करित्वा लभति समाधिं लभति चित्त-
स्सेकगत्तं - अयं बुच्चति “चित्तसमाधि” । सो अनुप्पन्नानं पापकानं
अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति
चित्तं पगगन्हाति पदहति, उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय
... पे०... अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय ... पे०... उप्पन्नानं
25 कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय
पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पगगन्हाति
पदहति । इमे बुच्चन्ति “पधानसङ्कारा” । इति अयं च चित्तसमाधि,
इमे च पधानसङ्कारा; तदेकज्झं अभिसज्जूहित्वा अभिसङ्घिपित्वा
चित्तसमाधिपधानसङ्कारो त्वेव सङ्खयं गच्छति ।

६. तत्थ कतमं चित्तं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविज्जाणघातु - इदं
वुच्चति "चित्तं" ।

तत्थ कतमो समाधि ?

या चित्तस्स ठिति सण्ठिति ... पे०... सम्मासमाधि - अयं ५
वुच्चति "समाधि" ।

तत्थ कतमो पधानसङ्कारो ? यो चेतसिको विरियारम्भो
... पे०... सम्मावायामो - अयं वुच्चति "पधानसङ्कारो" । इति इमिना
च चित्तेन, इमिना च समाधिना, इमिना च पधानसङ्कारेण उपेतो होति R. 219
... पे०... समन्नागतो । तेन वुच्चति "चित्तसमाधिपधानसङ्कारसमन्ना- 10
गतो" ति ।

१०. इद्धी ति । या तेसं धम्मानं इद्धि समिद्धि इज्जना समि- B. 223
ज्जना लाभो पटिलाभो पत्ति सम्पत्ति फुसना सच्छिकिरिया उपसम्पदा ।

इद्धिपादो ति । तथाभूतस्स वेदनाक्खन्धो ... पे०... विज्जाण-
क्खन्धो । 15

इद्धिपादं भावेती ति । ते धम्मे आसेवति भावेति बहुलीकरोति ।
तेन वुच्चति "इद्धिपादं भावेती" ति ।

४. वीमंसिद्धिपादो

११. कथं च भिक्खु वीमंसासमाधिपधानसङ्कारसमन्नागतं
इद्धिपादं भावेति ?

वीमंसं चे भिक्खु अधिपत्तिं करित्वा लभति समाधिं लभति 20
चित्तस्सेकमातं - अयं वुच्चति "वीमंसासमाधि" । सो अनुप्पन्नानं
पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं
आरभति चित्तं पगगण्हाति पदहति, उपपन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं
पहानाय ... पे०... अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय ... पे० ...

उपपन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय M
भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं
पगगण्हाति पदहति, इमे वुच्चन्ति "पधानसङ्कारा" । इति अयं च
वीमंसासमाधि, इमे च पधानसङ्कारा; तदेकज्जं अभिसञ्जूहित्वा
अभिसङ्खिपित्वा वीमंसासमाधिपधानसङ्कारो त्वेव सङ्ख्यं गच्छति ।

१२. तत्थ कतमा वीमंसा ?

या पञ्ञा पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि -
अयं वुच्चति “वीमंसा” ।

तत्थ कतमो समाधि ?

5 या चित्तस्स ठिति सण्ठिति ... पे०. . सम्मासमाधि - अयं वुच्चति
“समाधि” ।

तत्थ कतमो पधानसङ्गारो ?

यो चेतसिको विरियारम्भो ... पे०... सम्मावायामो - अयं
वुच्चति “पधानसङ्गारो” । इति इमाय च वीमंसाय, इमिना च
10 समाधिना, इमिना च पधानसङ्गारेण उपेतो होति ... पे०... समन्नागतो ।
तेन वुच्चति “वीमंसासमाधिपधानसङ्गारसमन्नागतो” ति ।

१३. इद्धो ति । या तेषं धम्मानं इद्धि समिद्धि इज्झना समि-
ज्झना लाभो पटिलाभो पत्ति सम्पत्ति फुसना सच्छिकिरिया उपसम्पदा ।

B. 229,
R. 220

इद्धिपादो ति । तथाभूतस्स वेदनाक्खन्धो, सञ्ञाक्खन्धो,
15 सङ्गारक्खन्धो, विञ्ञाणक्खन्धो ।

इद्धिपादं भावेती ति । ते धम्मे आसेवति भावेति बहुलीकरोति ।
तेन वुच्चति “इद्धिपादं भावेती” ति ।

१२. अभिधम्मभाजनीयं

१४. चत्तारो इद्धिपादा - इध भिक्खु छन्दसमाधिपधानसङ्गार-
समन्नागतं इद्धिपादं भावेति, विरियसमाधिपधानसङ्गारसमन्नागतं इद्धि-
20 पादं भावेति, चित्तसमाधिपधानसङ्गारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति,
वीमंसासमाधिपधानसङ्गारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति ।

१. छन्दिद्धिपादो

१५. कयं च भिक्खु छन्दसमाधिपधानसङ्गारसमन्नागतं इद्धि-
पादं भावेति ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तर ज्ञानं भावेति निव्यानिजं
25 अपचयगामि दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुयलपटिपद दन्धा-

भिञ्ज, तस्मिं समये छन्दसमाधिपधानसङ्गारसमन्नागत इद्विपाद
भावेति ।

१६ तत्थ कतमो छन्दो ?

यो छन्दो छन्दिकता कतुवम्यता कुमलो धम्मच्छन्दो - ग्रय
वुच्चति "छन्दो" । 5

तत्थ कतमो समाधि ?

या चित्तस्स ठिति सण्ठिति पे० सम्मासमाधि समाधि-
सम्बोज्झङ्गो मग्गङ्ग मग्गपरियापन्न - ग्रय वुच्चति "समाधि" ।

तत्थ कतमो पधानसङ्गारो ?

यो चेतसिको विरियारम्भो पे० सम्मावायामो विरिय- 10
सम्बोज्झङ्गो मग्गङ्ग मग्गपरियापन्न - ग्रय वुच्चति "पधानसङ्गारो" ।
इति इमिना च छन्देन, इमिना च समाधिना, इमिना च पधानसङ्गारेन
उपेतो होति पे० समन्नागतो । तेन वुच्चति "छन्दसमाधिपधान-
सङ्गारसमन्नागतो" ति ।

१७ इद्धी ति । या तेस धम्मान इद्धि समिद्धि इज्झना समि- 15 D 230
ज्झना लाभो पटिलाभो पत्ति सम्पत्ति फुसना सच्छिकिरिया उपसम्पदा ।

इद्विपादो ति । तथाभूतस्स फस्सो पे० पग्गाहो अविकलेपो । R 221

इद्विपादं भावेती ति । ते धम्मे आसेवति भावेति बहुलो-
करोति । तेन वुच्चति "इद्विपाद भावेती" ति ।

२. विरियिद्विपादो

१८ कथं च भिक्खु विरियसमाधिपधानसङ्गारसमन्नागत इद्वि- 20
पाद भावेति ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तर ज्ञान भावेति निध्यानिक
अपचयगामिं दिट्ठिगतान पद्धानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि पे० पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपद दग्धा-
भिञ्ज, तस्मिं समये विरियसमाधिपधानसङ्गारसमन्नागत इद्विपाद 25
भावेति ।

१९ तत्थ कतम विरिय ?

यो चेतसिको विरियारम्भो पे० सम्मावायामो विरिय-
सम्बोज्झङ्गो मग्गङ्ग मग्गपरियापन्न - इध वुच्चति "विरिय" ।

तत्थ कतमो समाधि ?

या चित्तस्स ठिति सण्ठिति ... पे०... सम्मासमाधि समाधि-
सम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - अयं वुच्चति "समाधि" ।

तत्थ कतमो पधानसङ्खारो ?

- 5 यो चेतसिको विरियारम्भो ... पे०... सम्मावायामो विरिय-
सम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - अयं वुच्चति "पधानसङ्खारो" ।
इति इमिना च विरियेन, इमिना च समाधिना, इमिना च पधानसङ्खारेन
उपेतो होति ... पे०... समन्नागतो । तेन वुच्चति "विरियसमाधि-
पधानसङ्खारसमन्नागतो" ति ।

- 10 २०. इद्धी ति । या तेसं धम्मानं इद्धि समिद्धि इज्झना
समिज्झना लाभो पटिलाभो पत्ति सम्पत्ति फुसना सच्छिकिरिया उप-
सम्पदा ।

इद्धिपादो ति । तथाभूतस फत्सो ... पे०... पग्गाहो अविक्खेपो ।

इद्धिपादं भावेती ति । ते धम्मे आसेवति भावेति बहुलीकरोति ।

- 15 तेन वुच्चति "इद्धिपादं भावेती" ति ।

३. चित्तिद्धिपादो

- B. 231 २१. कथं च भिक्खु चित्तसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धि-
पादं भावेति ?

- R. 222 इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं
अपचयगामिं दिट्ठिगतानं पद्धानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
20 कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दग्धा-
भिज्झं, तस्मिं समये चित्तसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं
भावेति ।

२२. तत्थ कतमं चित्तं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविज्ज्जाणधातु - इदं

- 25 वुच्चति "चित्तं" ।

तत्थ कतमो समाधि ?

या चित्तस्स ठिति सण्ठिति ... पे०... सम्मासमाधि समाधि-
सम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - अयं वुच्चति "समाधि" ।

तत्थ कतमो पधानसङ्खारो ?

यो चेतसिको विरियारम्भो पे० सम्भावायामो विरिय-
सम्बोज्झङ्गो मग्गङ्ग मग्गपरियापन्न - अयं वुच्चति "पधानसङ्कारो" ।
इति इमिना च चित्तेन, इमिना च समाधिना, इमिना च पधानसङ्कारेन
उपेतो होति पे० समन्नागतो । तेन वुच्चति "चित्तसमाधिपधान-
सङ्कारसमन्नागतो" ति ।

5

२३ इट्ठी ति । या तेस धम्मान इट्ठि समिट्ठि इज्झना समि-
ज्झना लाभो पटिलाभो पत्ति सम्पत्ति फुसना सच्चिद्विरिया उपसम्पदा ।
इट्ठिपादो ति । तथाभूतस्स फस्सो पे० पग्गाहो अविक्खेपो ।
इट्ठिपाद भावेती ति । ते धम्मे आसेवति भावेति बहुलीकरोति ।
तेन वुच्चति "इट्ठिपाद भावेती" ति ।

10

४ वीमसिद्धिपादो

२४ कथं च भिक्खु वीमसासमाधिपधानसङ्कारसमन्नागत
इट्ठिपाद भावेति ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकोत्तर ज्ञान भावेति निव्यानिक
अपचयगामि दिट्ठिगतान पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि पे० पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपद दन्धा- 15
भिज्जा, तस्मिं समये वीमसासमाधिपधानसङ्कारसमन्नागत इट्ठिपाद
भावेति ।

२५ तत्थ कतमा वीमसा ?

B 232

या पञ्जा पजानना पे० अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि
धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो मग्गङ्ग मग्गपरियापन्न - अयं वुच्चति 20
"वीमसा" ।

तत्थ कतमो समाधि ?

या चित्तस्स ठिति सण्ठिति पे० सम्मासमाधि समाधि-
सम्बोज्झङ्गो मग्गङ्ग मग्गपरियापन्न - अयं वुच्चति "समाधि" ।

R 223

तत्थ कतमो पधानसङ्कारो ?

11

यो चेतसिको विरियारम्भो पे० सम्भावायामो विरिय-
सम्बोज्झङ्गो मग्गङ्ग मग्गपरियापन्न - अयं वुच्चति "पधानसङ्कारो" ।
इति इमाय च वीमसाय, इमिना च समाधिना, इमिना च पधानसङ्कारेन

उपेतो होति समुपेतो उपागतो समुपागतो उपपन्नो सम्पन्नो समन्नागतो ।
तेन वुच्चति “वीमंसासमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतो” ति ।

२६. इद्धी ति । या तेसं धम्मानं इद्धि समिद्धि इज्झना समि-
ज्झना लाभो पटिलाभो पत्ति सम्पत्ति फुसना सच्छिक्किरिया उपसम्पदा ।

■ इद्धिपादो ति । तथाभूतस्स फस्सो ... पे०... पग्गाहो अविकखेपो ।
इद्धिपादं भावेती ति । ते धम्मे आसेवति भावेति बहुलीकरोति ।
तेन वुच्चति “इद्धिपादं भावेती” ति ।

२७. चत्तारो इद्धिपादा - छन्दिद्धिपादो, विरियिद्धिपादो,
चित्तिद्धिपादो, वीमंसिद्धिपादो ।

10 २८. तत्थ कतमो छन्दिद्धिपादो ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं
अपचयगामिं दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धा-
भिञ्जं, यो तस्मिं समये छन्दो छन्दिकता कत्तुकम्पता कुसलो धम्म-
15 छन्दो - अयं वुच्चति “छन्दिद्धिपादो” । अवसेसा धम्मा छन्दिद्धिपाद-
सम्पयुत्ता ।

२९. तत्थ कतमो विरियिद्धिपादो ?

■ 233 20 इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं
अपचयगामिं दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धा-
भिञ्जं, यो तस्मिं समये चेतसिको विरियारम्भो ... पे०... सम्मावायामो
विरियसम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गरियापन्नं - अयं वुच्चति विरियिद्धि-
पादो” । अवसेसा धम्मा विरियिद्धिपादसम्पयुत्ता ।

३०. तत्थ कतमो चित्तिद्धिपादो ?

R. 224 25 ‘इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं
अपचयगामिं दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धा-
भिञ्जं, यं तस्मिं समये चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविञ्जाण-
घातु - अयं वुच्चति “चित्तिद्धिपादो” । अवसेसा धम्मा चित्तिद्धिपाद-
30 सम्पयुत्ता ।

३१. तत्थ कतमो वीमंसिद्धिपादो ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं
अपचयगामिं दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दग्धा-
भिञ्जं, या तस्मिं समये पञ्जा पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविचयो 5
सम्मादिट्ठि धम्मविचयसम्योज्झङ्को मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - अयं
वुच्चति "वीमंसिद्धिपादो" । अवसेसा धम्मा वीमंसिद्धिपादसम्पयुत्ता ।

३. पञ्हापुच्छकं

३२. चत्तारो इद्धिपादा - इध भिक्खु छन्दसमाधिपधानसङ्खार-
समन्नागतं इद्धिपादं भावेति, विरियसमाधि ... पे०... चित्तसमाधि
... पे०... वीमंसासमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति । 10

३३. चतुप्पन्नं इद्धिपादानं कति कुसला, कति अकुसला, कति
अव्याकता ... पे०... कति सरणा, कति अरणा ?

१. तिकमातिकानुक्रमेण

३४. कुसलायेव । सिया सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता, सिया
अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता । विपाकधम्मधम्मा । अनुपादिन्न-
अनुपादानिया । असङ्घिल्लिदुअसङ्घिल्लेसिका । सिया सवितक्कसविचारा, 15
सिया अवितक्कविचारमत्ता, सिया अवितक्कअविचारा । सिया पीति-
सहगता, सिया सुखसहगता, सिया उपेक्खासहगता । नेव दस्सनेन न
भावनाय पहात्तव्वा । नेव दस्सनेन न भावनाय पहात्तव्वहेतुका । अप-
चयगामिनो । सेक्खा । अण्णमाणा । अण्णमाणारम्मणा । पणीत्ता ।
सम्मत्तनियता । न मग्गारम्मणा, मग्गहेतुका, न मग्गाधिपत्तिनो । सिया 20
उप्पन्ना, सिया अनुप्पन्ना, न वत्तव्वा उप्पादिनो ति । सिया अतीत्ता,
सिया अनागता, सिया पच्चुप्पन्ना । न वत्तव्वा अतीतारम्मणा ति
पि, अनागतारम्मणा ति पि, पच्चुप्पन्नारम्मणा ति पि । सिया
अज्झत्ता, सिया वहिद्धा, सिया अज्झत्तवहिद्धा । वहिद्धारम्मणा । अनि-
दस्सनअप्पटिथा । 25

२. दुर्कमातिफानुक्कमेन

R. 225

३५. वीमंसिद्धिपादो हेतु, तयो इद्धिपादा न हेतू । सहेतुका ।
 हेतुसम्पयुक्ता । वीमंसिद्धिपादो हेतु चेव सहेतुको च, तयो इद्धिपादा
 न वत्तव्वा हेतू चेव सहेतुका चां ति, सहेतुका चेव न च हेतू । वीमं-
 सिद्धिपादो हेतु चेव हेतुसम्पयुक्तो च, तयो इद्धिपादा न वत्तव्वा हेतू चेव
 ५ हेतुसम्पयुक्ता चां ति, हेतुसम्पयुक्ता चेव न च हेतू । तयो इद्धिपादा न
 हेतू सहेतुका, वीमंसिद्धिपादो न वत्तव्वो न हेतु सहेतुको ति पि,
 'न हेतु अहेतुको ति पि । सप्पच्चया । सङ्खता । अनिदस्सना ।
 अप्पट्ठिघा । अरूपा । लोकुत्तरा । केनचि विज्जेय्या, केनचि न
 विज्जेय्या । नो आसवा । अनासवा । आसवविप्पयुक्ता । न वत्तव्वा
 10 आसवा चेव सासवा चां ति पि, सासवा चेव नो च आसवा ति पि ।
 न वत्तव्वा आसवा चेव आसवसम्पयुक्ता चां ति पि, आसवसम्पयुक्ता
 चेव नो च आसवा ति पि । आसवविप्पयुक्ता । अनासवा ।

३६. नो संयोजना ... पे०... नो ग्न्या ... पे०... नो ओघा
 ... पे०... नो योगा ... पे०... नो नीवरणा ... पे०... नो परामात्ता ... पे०...
 15 सारम्मणा । तयो इद्धिपादा नो चित्ता, चित्तिद्धिपादो चित्तं । तयो इद्धि-
 पादा चेतसिका, चित्तिद्धिपादो अचेतसिको । तयो इद्धिपादा चित्त-
 सम्पयुक्ता, चित्तिद्धिपादो न वत्तव्वो चित्तेन सम्पयुक्तो ति पि,
 चित्तेन विप्पयुक्तो ति पि । तयो इद्धिपादा चित्तसंसट्ठा, चित्तिद्धि-
 पादो न वत्तव्वो चित्तेन संसट्ठो ति पि, चित्तेन विसंसट्ठो ति पि ।
 20 तयो इद्धिपादा चित्तसमुद्धाना, चित्तिद्धिपादो नो चित्तसमुद्धानो ।
 तयो इद्धिपादा चित्तसहभुनो, चित्तिद्धिपादो नो चित्तसहभू । तयो
 इद्धिपादा चित्तानुपरिवत्तिनो, चित्तिद्धिपादो नो चित्तानुपरिवत्ति ।
 तयो इद्धिपादा चित्तसंसट्ठसमुद्धाना, चित्तिद्धिपादो नो चित्तसंसट्ठ-
 समुद्धानो । तयो इद्धिपादा चित्तसंसट्ठसमुद्धानसहभुनो, चित्तिद्धिपादो
 25 नो चित्तसंसट्ठसमुद्धानसहभू । तयो इद्धिपादा चित्तसंसट्ठसमुद्धानानु-
 परिवत्तिनो, चित्तिद्धिपादो नो चित्तसंसट्ठसमुद्धानानुपरिवत्ति ।

L. 233

३७. तयो इद्धिपादा याहिता, चित्तिद्धिपादो प्रगज्जत्तिको ।
 नो उपादा । अनुपादिन्ना । नो उपादाना ... पे०... नो किलेमा ... पे०...
 न दग्गनेन पहातव्वा । न भावनाय पहातव्वा । न दस्सनेन पहातव्व-

हेतुका । न भावनाय पहातव्वहेतुका । सिया सवितक्का, सिया अवि-
 तक्का । सिया सविचारा, सिया अविचारा । सिया सप्पीतिका, सिया
 अप्पीतिका । सिया पीतिसहगता, सिया न पीतिसहगता । सिया सुखसह-
 गता, सिया न सुखसहगता । सिया उपेक्खासहगता, सिया न उपेक्खा-
 सहगता । न कामावचरा । न रूपावचरा । न अरूपावचरा । अपरिया- ५
 पन्ना । निय्यानिका । नियता । अनुत्तरा । अरणा ति ।

इद्धिपादविभङ्गो निट्ठितो ।

१०. वोज्झङ्गविभङ्गो

§ १. सुत्तन्तभाजनीयं

B 236;
R. 227

१. सत्तवोज्झङ्गा – सतिसम्बोज्झङ्गो, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो, विरियसम्बोज्झङ्गो, पीतिसम्बोज्झङ्गो, पस्सद्विसम्बोज्झङ्गो, समाधिसम्बोज्झङ्गो, उपेक्खासम्बोज्झङ्गो ।

२. तत्थ कतमो सतिसम्बोज्झङ्गो ?

५ इध भिक्खु सतिमा होति परमेन सतिनेपक्केन समघ्नागतो, चिरकतं पि चिरभासितं पि सरिता होति^१ अनुस्सरिता – अयं वुच्चति “सतिसम्बोज्झङ्गो” ।

३. सो तथा सतो विहरन्तो तं धम्मं पञ्जाय पविचिनति^२ पविचरति^३ परिवीमंसमापज्जति – अयं वुच्चति “धम्मविचय-
१० सम्बोज्झङ्गो” ।

४. तस्स तं धम्मं पञ्जाय पविचिनतो पविचरतो परिवीमंसमापज्जतो आरद्धं होति विरियं असल्लीनं – अयं वुच्चति “विरियसम्बोज्झङ्गो” ।

५. आरद्धविरियस्स उप्पज्जति पीति निरामिसा – अयं वुच्चति
१५ “पीतिसम्बोज्झङ्गो” ।

६. पीतिमनस्स कायो पि पस्सम्भति, चित्तं पि पस्सम्भति – अयं वुच्चति “पस्सद्विसम्बोज्झङ्गो” ।

७. पस्सद्विकायस्स सुखिनो चित्तं समाधियति – अयं वुच्चति “समाधिसम्बोज्झङ्गो” ।

८. सो तथा समाहितं चित्तं साधुकं अज्जुपेक्खिता होति – अयं
२० वुच्चति “उपेक्खासम्बोज्झङ्गो” ।

९. सत्त वोज्झङ्गा^४ – मतिमम्बोज्झङ्गो, धम्मविचयसम्बो-

१. एवा० पोपके गथि । २-२. पविचिनति० – गी०; विचिनति पविचिनति – एवा०, रो० । ३. मम्बोज्झङ्गा – गी० ।

ज्ज्ञो, विरियसम्बोज्ज्ञो, पीतिसम्बोज्ज्ञो, पस्सदिसम्बोज्ज्ञो, समाधिसम्बोज्ज्ञो, उपेक्खासम्बोज्ज्ञो ।

१०. तत्थ कतमो सतिसम्बोज्ज्ञो ?

R. 228

अत्थि अज्झत्तं धम्मेसु सति, अत्थि वहिद्वा धम्मेसु सति । यदपि अज्झत्तं धम्मेसु सति तदपि सतिसम्बोज्ज्ञो अभिञ्जाय सम्बो- ५
धाय निब्बानाय संवत्तति । यदपि वहिद्वा धम्मेसु सति तदपि सति-
सम्बोज्ज्ञो अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति ।

B. 237

११. तत्थ कतमो धम्मविचयसम्बोज्ज्ञो ?

अत्थि अज्झत्तं धम्मेसु पविचयो, अत्थि वहिद्वा धम्मेसु पविचयो । यदपि अज्झत्तं धम्मेसु पविचयो तदपि धम्मविचयसम्बो- 10
ज्ज्ञो अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति । यदपि वहिद्वा
धम्मेसु पविचयो तदपि धम्मविचयसम्बोज्ज्ञो अभिञ्जाय सम्बोधाय
निब्बानाय संवत्तति ।

१२. तत्थ कतमो विरियसम्बोज्ज्ञो ?

अत्थि कायिकं विरियं, अत्थि चेतसिकं विरियं । यदपि कायिकं 15
विरियं तदपि विरियसम्बोज्ज्ञो अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय
संवत्तति । यदपि चेतसिकं विरियं तदपि विरियसम्बोज्ज्ञो अभिञ्जाय
सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति ।

१३. तत्थ कतमो पीतिसम्बोज्ज्ञो ?

अत्थि सवितक्कसविचारा पीति, अत्थि अवितक्कप्रविचारा 20
पीति । यदपि सवितक्कसविचारा पीति तदपि पीतिसम्बोज्ज्ञो
अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति । यदपि अवितक्कप्रविचारा
पीति तदपि पीतिसम्बोज्ज्ञो अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय
संवत्तति ।

१४. तत्थ कतमो पस्सदिसम्बोज्ज्ञो ?

B3

अत्थि कायपस्सदि^१, अत्थि चित्तपस्सदि । यदपि कायपस्सदि
तदपि पस्सदिसम्बोज्ज्ञो अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति ।
यदपि चित्तपस्सदि तदपि पस्सदिसम्बोज्ज्ञो अभिञ्जाय सम्बोधाय
निब्बानाय संवत्तति ।

B2

१५. तत्थ कतमो समाधिसम्बोज्झङ्गो ?

अत्थि सवितक्को सविचारो समाधि, अत्थि अवितक्को अविचारो समाधि । यदपि सवितक्को सविचारो समाधि तदपि समाधिसम्बोज्झङ्गो अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति । यदपि अवितक्को
5 अविचारो समाधि तदपि समाधिसम्बोज्झङ्गो अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति ।

१६. तत्थ कतमो उपेक्खासम्बोज्झङ्गो ?

अत्थि अज्झत्तं धम्मेषु उपेक्खा, अत्थि वहिद्धा धम्मेषु उपेक्खा । यदपि अज्झत्तं धम्मेषु उपेक्खा तदपि उपेक्खासम्बोज्झङ्गो अभिञ्जाय
B 238 10 सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति । यदपि वहिद्धा धम्मेषु उपेक्खा तदपि उपेक्खासम्बोज्झङ्गो अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति ।

R. 229

१७. सत्त वोज्झङ्गा - सतिसम्बोज्झङ्गो, धम्मविचय-
सम्बोज्झङ्गो, विरियसम्बोज्झङ्गो, पीतिसम्बोज्झङ्गो, पस्सद्विसम्बो-
ज्झङ्गो, समाधिसम्बोज्झङ्गो, उपेक्खासम्बोज्झङ्गो ।

15 १८. तत्थ कतमो सतिसम्बोज्झङ्गो ?

इध भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विराग-
निस्सितं निरोधनिस्सितं वोस्सग्गपरिणामि, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं
भावेति ... पे०... विरियसम्बोज्झङ्गं भावेति ... पीतिसम्बोज्झङ्गं भावेति
... पस्सद्विसम्बोज्झङ्गं भावेति ... समाधिसम्बोज्झङ्गं भावेति ... उपेक्खा-
20 सम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं
वोस्सग्गपरिणामि ।

— ० —

§ २. आभधम्मभाजनीयं

१९. सत्त वोज्झङ्गा - सतिसम्बोज्झङ्गो, धम्मविचयसम्बो-
ज्झङ्गो, विरियसम्बोज्झङ्गो, पीतिसम्बोज्झङ्गो, पस्सद्विसम्बोज्झङ्गो,
समाधिसम्बोज्झङ्गो, उपेक्खासम्बोज्झङ्गो ।

25 २०. तत्थ कतमे सत्त वोज्झङ्गा ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति नित्यानिक्कं
अपचयगामि दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव

कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धा-
भिञ्जं, तस्मिं समये सत्त वोज्झङ्गा होन्ति - सतिसम्बोज्झङ्गो ... पे०...
उपेक्खासम्बोज्झङ्गो ।

२१. तत्थ कतमो सतिसम्बोज्झङ्गो ?

या सति अनुस्सति .. पे०... सम्मासति सतिसम्बोज्झङ्गो ५
मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - अयं वुच्चति "सतिसम्बोज्झङ्गो" ।

२२. तत्थ कतमो धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो ?

B. 239

या पञ्जा पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविषयो सम्मादिट्ठि
धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - अयं वुच्चति "धम्म-
विचयसम्बोज्झङ्गो" । 10

२३. तत्थ कतमो विरियसम्बोज्झङ्गो ?

यो चेत्तसिको विरियारम्भो ... पे०... सम्मावायामो विरिय-
सम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - अयं वुच्चति "विरिय-
सम्बोज्झङ्गो" ।

२४. तत्थ कतमो पीतिसम्बोज्झङ्गो ?

15

या पीति पामोज्ज आमोदना पमोदना हासो पहासो चित्ति
ओदग्यं अत्तमनसा चित्तस्स पीतिसम्बोज्झङ्गो - अयं वुच्चति "पीति-
सम्बोज्झङ्गो" ।

२५. तत्थ कतमो पस्सद्विसम्बोज्झङ्गो ?

R. 239

या वेदनाक्खन्धस्स सञ्जाक्खन्धस्स सङ्खारक्खन्धस्स विञ्जाण- 20
क्खन्धस्स पस्सद्वि पटिप्पस्सद्वि पस्सम्भना पटिप्पस्सम्भना पटिप्पस्स-
म्भितत्तं पस्सद्विसम्बोज्झङ्गो - अयं वुच्चति "पस्सद्विसम्बोज्झङ्गो" ।

२६. तत्थ कतमो समाधिसम्बोज्झङ्गो ?

या चित्तस्स ठिति ... पे०... सम्मासमाधि समाधिसम्बोज्झङ्गो
मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - अयं वुच्चति "समाधिसम्बोज्झङ्गो" । 25

२७. तत्थ कतमो उपेक्खासम्बोज्झङ्गो ?

या उपेक्खा उपेक्खना अज्झुपेक्खना मज्झत्तता चित्तस्स उपेक्खा-
सम्बोज्झङ्गो - अयं वुच्चति "उपेक्खासम्बोज्झङ्गो" । इमे वुच्चन्ति
सत्त वोज्झङ्गा । अवसेसा धम्मा सत्तहि वोज्झङ्गेहि सम्पयुत्ता ।

२८. सत्त वोज्झङ्गा - सतिसम्बोज्झङ्गो ... पे०... उपेक्खा-
सम्बोज्झङ्गो ।

२९. तत्थ कतमो सतिसम्बोज्झङ्गो ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं
5 अपचययामि दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धा-
भिज्झां, या तस्मिं समये सति अनुस्सति सम्मासति सतिसम्बोज्झङ्गो
मग्गज्झं मग्गपरियापन्नं - अयं वुच्चति "सतिसम्बोज्झङ्गो" । अवसेसा
B. 240 धम्मा सतिसम्बोज्झङ्गसम्पयुत्ता ... पे०... अवसेसा धम्मा धम्मविचय-
10 सम्बोज्झङ्गसम्पयुत्ता ... पे०... अवसेसा धम्मा विरियसम्बोज्झङ्गसम्प-
युत्ता ... पे०... अवसेसा धम्मा पीतिसम्बोज्झङ्गसम्पयुत्ता ... पे०...
अवसेसा धम्मा पस्सदिसम्बोज्झङ्गसम्पयुत्ता ... पे०... अवसेसा धम्मा
समाधिसम्बोज्झङ्गसम्पयुत्ता ।

३०. तत्थ कतमो उपेक्खासम्बोज्झङ्गो ?

15 इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं
अपचययामि दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं
दन्धाभिज्झां, या तस्मिं समये उपेक्खा उपेक्खता अज्झुपेक्खता
मज्झत्तता चित्तस्स उपेक्खासम्बोज्झङ्गो - अयं वुच्चति "उपेक्खा-
20 सम्बोज्झङ्गो" । अवसेसा धम्मा उपेक्खासम्बोज्झङ्गसम्पयुत्ता ।

R. 231 ३१. सत्त वोज्झङ्गा - सतिसम्बोज्झङ्गो ... पे०... उपेक्खा-
सम्बोज्झङ्गो ।

३२. तत्थ कतमे सत्त वोज्झङ्गा ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं
25 अपचययामि दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धा-
भिज्झां, यो तस्मिं समये फस्सो होति ... पे०... अविकल्पो होति - इमे
धम्मा कुसला । तस्सेव लोकुत्तरस्स कुसलस्स ज्ञानस्स कतत्ता भावितत्ता
विपाकं विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति

दुक्खपटिपद दन्वाभिञ्ज सुञ्जात, तस्मिं समये सत्त वोज्झङ्गा होन्ति -
सतिसम्बोज्झङ्गो पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्गो ।

३३ तत्थ कतमो सतिसम्बोज्झङ्गो ?

या सति अनुस्सति पे० सम्मासति सतिसम्बोज्झङ्गो
मग्गङ्ग मग्गपरियापन्न - अयं वुच्चति "सतिसम्बोज्झङ्गो" पे० । ५

३४ तत्थ कतमो उपेक्खासम्बोज्झङ्गो ?

या उपेक्खा उपेक्खना अज्झुपेक्खना मज्झत्तता चित्तस्स उपेक्खा-
सम्बोज्झङ्गो - अयं वुच्चति "उपेक्खासम्बोज्झङ्गो" । इमे वुच्चन्ति
"सत्त वोज्झङ्गा" । अवसेसा धम्मा सत्तहि वोज्झङ्गेहि सम्पयुत्ता ।

३५ सत्त वोज्झङ्गा - सतिसम्बोज्झङ्गो पे० उपेक्खा- 10
सम्बोज्झङ्गो ।

३६ तत्थ कतमो सतिसम्बोज्झङ्गो ?

D 241

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तर ज्ञान भावेति निर्यायानिक्ख
अपचयगामिं विट्ठिगतान पट्टानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि पे० पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपद दन्वा- 15
भिञ्ज, तस्मिं समये फत्तो होति पे० अविक्खेपो होति । इमे
धम्मा कुसला । तस्सेव लोकुत्तरस्स कुसलस्स ज्ञानस्स कतत्ता भावितत्ता
विपाक विविच्चेव कामेहि पे० पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति
दुक्खपटिपद दन्वाभिञ्ज, या तस्मिं समये सति अनुस्सति सम्मासति
सतिसम्बोज्झङ्गो मग्गङ्ग मग्गपरियापन्न - अयं वुच्चति "सतिसम्बो- 20
ज्झङ्गो" । अवसेसा धम्मा सतिसम्बोज्झङ्गसम्पयुत्ता पे० अवसेसा
धम्मा धम्मविचयसम्बोज्झङ्गसम्पयुत्ता पे० अवसेसा धम्मा विरिय-
सम्बोज्झङ्गसम्पयुत्ता पे० अवसेसा धम्मा पीतिसम्बोज्झङ्गसम्पयुत्ता

R 232

पे० अवसेसा धम्मा पस्सदिसम्बोज्झङ्गसम्पयुत्ता पे० अवसेसा
धम्मा समाधिसम्बोज्झङ्गसम्पयुत्ता ।

25

३७ तत्थ कतमो उपेक्खासम्बोज्झङ्गो ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तर ज्ञान भावेति निर्यायानिक्ख
अपचयगामिं विट्ठिगतान पट्टानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि पे० पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपद दन्वा-
भिञ्ज, तस्मिं समये फत्तो होति पे० अविक्खेपो होति । इमे 30

धम्मा कुसला । तस्सेव लोक्कत्तरस्स कुसलस्स ज्ञानस्स कत्ता भावितत्ता
 विपाकं विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति
 दुक्खपटिपदं दन्वाभिज्जं सुज्जतं, या तस्मि समये उपेक्खा उपेक्खता
 अज्झुपेक्खता मज्जत्तता चित्तस्स उपेक्खासम्बोज्जङ्गो — अयं वुच्चति
 5 "उपेक्खासम्बोज्जङ्गो" । अवसेसा धम्मा उपेक्खासम्बोज्जङ्गसम्पयुत्ता ।

§ ३. पञ्चहापुच्छकं

३८. सत्त वोज्जङ्गा — सतिसम्बोज्जङ्गो, धम्मविचयसम्बो-
 ज्जङ्गो, विरियसम्बोज्जङ्गो, पीतिसम्बोज्जङ्गो, पस्सद्विसम्बोज्जङ्गो,
 समाधिसम्बोज्जङ्गो, उपेक्खासम्बोज्जङ्गो ।

jB, 242

३९. सत्तभं वोज्जङ्गानं कति कुसला, कति अकुसला, कति
 10 अब्याकता ... पे०... कति सरणा, कति अरणा ?

१. तिकमातिकानुक्कमेन

४०. सिया कुसला, सिया अब्याकता । पीतिसम्बोज्जङ्गो
 सुखाय वेदनासम्पयुत्तो; छ वोज्जङ्गा सिया सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता,
 सिया अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता । सिया विपाका, सिया विपाक-
 धम्मधम्मा । अनुपादिन्नअनुपादानिया । असङ्किलिद्वअसङ्किलेसिका ।
 15 सिया सवितक्कसविचारा, सिया अवितक्कविचारमत्ता, सिया अवितक्क-
 अविचारा । पीतिसम्बोज्जङ्गो न पीतिसहगतो, सुखसहगतो, न उपेक्खा-
 सहगतो; छ वोज्जङ्गा सिया पीतिसहगता, सिया सुखसहगता, सिया
 20 उपेक्खासहगता । नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वा । नेव दस्सनेन
 न भावनाय पहातव्वहेतुका । सिया अपचयगामिनो, सिया नेवाचय-
 गामिनापचयगामिनो । सिया सेक्खा, सिया असेक्खा । अप्पमाणा ।
 25 अप्पमाणारम्मणा । पणीता । सिया सम्भत्तनियता, सिया अनियता ।
 न मग्गारम्मणा, सिया मग्गहेतुका, सिया मग्गाधिपतिनो; सिया
 न वत्तव्वा मग्गहेतुका ति पि, मग्गाधिपतिनो ति पि । सिया
 उप्पन्ना, सिया अनुप्पन्ना, सिया उप्पादिनो । सिया अतीता, सिया
 30 अनागता, सिया पच्चुप्पन्ना । न वत्तव्वा अतीतारम्मणा ति पि,
 अनागतारम्मणा ति पि, पच्चुप्पन्तारम्मणा ति पि । सिया अज्झत्ता,

R. 233

सिया बहिद्वा, सिया अज्ज्ञत्तवहिद्वा । बहिद्दारम्भणा^१ । अनिदस्स-
अप्पटिघा ।

२ दुक्कमातिकानुक्कमेन

४१ धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो हेतु, छ वोज्झङ्गा न^२ हेतू ।
सहेतुका^३ । हेतुसम्पयुत्ता । धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो हेतु चेव सहेतुको च,
छ वोज्झङ्गा न वत्तव्वा हेतू चेव सहेतुका चा ति, सहेतुका चेव न च ५
हेतू । धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो हेतु चेव हेतुसम्पयुत्तो च, छ वोज्झङ्गा
न वत्तव्वा हेतू चेव हेतुसम्पयुत्ता चा ति, हेतुसम्पयुत्ता चेव न च हेतू ।
छ वोज्झङ्गा न हेतू सहेतुका, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो न वत्तव्वो न
हेतु सहेतुको ति पि, न हेतु अहेतुको ति पि । सम्पच्चया । सङ्कता ।
अनिदस्सना । अप्पटिघा । अरूपा । लोकुत्तरा । केनचि विञ्जेय्या, केनचि ॥
न विञ्जेय्या । नो आसवा । अनासवा आसवविप्पयुत्ता । न^४ वत्तव्वा
आसवा चेव सासवा चा ति पि, सामवा चेव नो च आसवा ति
पि^५ । आसवा चेव आसवसम्पयुत्ता चा ति पि, आसवसम्पयुत्ता
चेव नो च आसवा ति पि । आसवविप्पयुत्ता । अनासवा । नो
सयोजना पे० नो गन्या पे० नो ओषा पे० नो योगा १५

B 243

पे० नो नीवरणा पे० नो पराभासा पे० सारम्मणा ।
नो चित्ता । चेतसिका । चित्तसम्पयुत्ता । चित्तससट्ठा । चित्तसमु-
ट्ठाना । चित्तसहभुनो । चित्तानुपरिवत्तिनो । चित्तससट्ठममुट्ठाना ।
चित्तससट्ठसमुट्ठानसहभुनो । चित्तससट्ठसमुट्ठानानुपरिवत्तिनो । बाहिरा ।
नो उपादा । अनुपादिन्ना । नो उपादाना पे० नो किलेसा पे० २०
न दस्सनेन पहातव्वा । न भावनाय पहातव्वा । न दस्सनेन पहातव्व-
हेतुका । न भावनाय पहातव्वहेतुका । सिया सवितक्का, सिया अवि-
तक्का । सिया सविचारा, सिया अविचारा ।

४२ पीतिसम्बोज्झङ्गो अप्पीतिको, छ वोज्झङ्गा सिया
सप्पीतिका, सिया अप्पीतिका । पीतिसम्बोज्झङ्गो न पीतिसहगतो, २५
छ वोज्झङ्गा सिया पीतिसहगता, सिया न पीतिसहगता । पीतिसम्बो-
ज्झङ्गो सुखसहगतो, छ वोज्झङ्गा सिया सुखसहगता, सिया न सुख-

R 234

१ अज्ज्ञत्तवहिद्दारम्भणा — सी० । २-२ सी०, म० पीतकेमु नत्थि । ३-३ अय
पाठो म० पीतके न दिस्सति ।

सहगता । पीतिसम्बोज्जङ्गो न उपेक्खासहगतो, छ वोज्जङ्गा सिया
उपेक्खासहगता, सिया न उपेक्खासहगता । न कामावचरा । न रूपा-
वचरा । न अरूपावचरा । अपरियापन्ना । सिया नित्थानिका,
सिया अनित्थानिका । सिया नियता, सिया अनियता । अनुत्तरा ।

५ अरणा ति ।

बोज्जङ्गविभङ्गो निट्ठितो ।

११. मग्गज्झविमङ्गो

§ १. सुत्तन्तभाजनीयं

१. अरियो अट्ठज्झिको मग्गो, सेय्यधीदं – सम्मादिट्ठि, सम्मा-
सङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो,
सम्मासत्ति, सम्मासमाधि ।

B. 244,
R. 235

२. तत्थ कतमा सम्मादिट्ठि ?

दुक्खे आणं, दुक्खसमुदये आणं, दुक्खनिरोधे आणं, दुक्ख- 5
निरोधगामिनिया पटिपदाय आणं – अयं वुच्चति “सम्मादिट्ठि” ।

३. तत्थ कतमो सम्मासङ्कप्पो ?

नेक्खम्मसङ्कप्पो, अव्यापादसङ्कप्पो, अविहिंसासङ्कप्पो – अयं
वुच्चति “सम्मासङ्कप्पो” ।

४. तत्थ कतमा सम्मावाचा ?

10

मुत्तावादा वेरमणी, पिसुणाय^१ वाचाय^२ वेरमणी, फरुसाय वाचाय
वेरमणी, सम्फप्पलापा वेरमणी – अयं वुच्चति “सम्मावाचा” ।

५. तत्थ कतमो सम्माकम्मन्तो ?

पाणातिपात्ता वेरमणी, अदिन्नादाना वेरमणी, कामेसुमिच्छा-
चारा वेरमणी – अयं वुच्चति “सम्माकम्मन्तो” ।

15

६. तत्थ कतमो सम्माआजीवो ?

इध अरियसावको मिच्छाआजीवं पहाय सम्माआजीवेन जीविकं^३
कप्पेति – अयं वुच्चति “सम्माआजीवो” ।

७. तत्थ कतमो सम्मावायामो ?

इध भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय 20
छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति, उप्पन्नानं
पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय छन्दं जनेति वायमति विरियं
आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति, अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय
छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति, उप्पन्नानं

१. मग्गविमङ्गो – सी०, स्वा०, रो० । २-३. पिसुणावाचा – सी०, एवमुपरि च ।
३. जीवित – स्वा० ।

कुसलानं धम्मनं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गह्वाति पदहति — अयं वुच्चति “सम्मावायामो” । :

R. 236

८. तत्थ कतमा सम्मासति ?

5 इध भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं, वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं, चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभि-
ज्झादोमनस्सं, धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा
10 विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं — अयं वुच्चति “सम्मासति” ।

B. 245

९. तत्थ कतमो सम्मासमाधि ?

इध भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति;
11 वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवि-
15 त्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति;
पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो सुखं च कायेन पटिसंवेदेति, यं तं अरिया आचिक्खन्ति “उपेक्खको सतिमा सुखविहारी” ति ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; सुखस्स च पहाना
21 दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्यङ्गमा अदुक्खमसुखं
20 उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति — अयं वुच्चति “सम्मासमाधि” ।

१०. अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीदं — सम्मादिट्ठि, सम्मा-
सङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो,
12 सम्मासति, सम्मासमाधि ।

11 ११. तत्थ कतमा सम्मादिट्ठि ?

इध भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं दोस्सगपरिणामिं सम्मासङ्कप्पं भावेति ... पे०... सम्मा-
वाचं भावेति ... पे०... सम्माकम्मन्तं भावेति ... पे०... सम्माआजीवं
भावेति ... पे०... सम्मावायामं भावेति ... पे०... सम्मासति भावेति

... पे०... सम्मासमाधिं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोध-
निस्सितं वोस्सग्गपरिणामि ।

५२. अभिधम्मभाजनीयं

१२. अट्ठङ्गिको मग्गो - सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मा-
वाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासत्ति, सम्मा-
समाधि ।

१३. तत्थ कतमो अट्ठङ्गिको मग्गो ?

M 246

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं
अपचयगामिं दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं^१ दग्धा-
भिज्झं, तस्मिं समये अट्ठङ्गिको मग्गो होति - सम्मादिट्ठि ... पे०... 10
सम्मासमाधि ।

R. 237

1. 6

१४. तत्थ कतमा सम्मादिट्ठि ?

c1

या पज्जा पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि
धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - अयं वुच्चति
“सम्मादिट्ठि” ।

15

१५. तत्थ कतमो सम्मासङ्कप्पो ?

यो तक्को वितक्को सङ्कप्पो अप्पना व्यप्पना^२ चेतसो
अभितरोपना सम्मासङ्कप्पो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - अयं वुच्चति
“सम्मासङ्कप्पो” ।

१६. तत्थ कतमा सम्मावाचा ?

20

या चतूहि वचीदुच्चरितेहि आरति विरति पटिविरति वेरमणी
अकिरिया अकरणं अनज्झापत्ति वेलाअनतिक्कमो सेतुघातो सम्मावाचा
मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - अयं वुच्चति “सम्मावाचा” ।

१७. तत्थ कतमो सम्माकम्मन्तो ?

या तीहि कायदुच्चरितेहि आरति विरति पटिविरति वेरमणी 25

अकिरियां अकरणं अनज्ज्ञापत्ति वेलाअनतिककमो सेतुधातो सम्माकम्मन्तो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - अयं वुच्चति "सम्माकम्मन्तो" ।

१८. तत्थ कतमो सम्माआजीवो ?

या मिच्छाआजीवा आरति विरति पटिविरति वेरमणो अकिरिया
5 अकरणं अनज्ज्ञापत्ति वेलाअनतिककमो सेतुधातो सम्माआजीवो मग्गङ्गं
मग्गपरियापन्नं - अयं वुच्चति "सम्माआजीवो" ।

१९. तत्थ कतमो सम्मावायामो ?

यो चेतसिको विरियारम्भो ... पे०... सम्मावायामो विरिय-
सम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - अयं वुच्चति "सम्मावायामो" ।

10 २०. तत्थ कतमा सम्मासति ?

या सति अनुस्सति ... पे०... सम्मासति सतिसम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं
मग्गपरियापन्नं - अयं वुच्चति "सम्मासति" ।

B. 247

२१. तत्थ कतमो सम्मासमाधि ?

या चित्तस्स ठिति ... पे०... सम्मासमाधि समाधिसम्बोज्झङ्गो
15 मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - अयं वुच्चति "सम्मासमाधि" । अयं वुच्चति
"अट्ठङ्गिको मग्गो" । अवसेसा धम्मा अट्ठङ्गिकेन मग्गेन सम्पयुत्ता ।

२२. पञ्चङ्गिको मग्गो - सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मा-
वायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि ।

R. 219

२३. तत्थ कतमो पञ्चङ्गिको मग्गो ?

20 इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भायेति निम्मानिकं
अपत्तयगामिं दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविक्खेय
कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपगम्यज्ज विहरति दुग्गपटिपदं दग्धा-
भिञ्जो, तस्मिं समये पञ्चङ्गिको मग्गो होति - सम्मादिट्ठि, सम्मा-
सङ्कप्पो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि ।

25 २४. तत्थ कतमा सम्मादिट्ठि ?

या पञ्चा पजानना ... पे०... अमोहो पम्मविचरो मग्गादिट्ठि
पम्मविषयमग्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गादिट्ठिपन्नं - अयं वुच्चति "सम्मा-
दिट्ठि" ।

२५. तत्थ कतमो मग्गादिट्ठि ?

यो तवको वितवको पे० सम्मासङ्कप्पो मग्गङ्ग मग्गपरिया-
पन्न - अयं वुच्चति "सम्मासङ्कप्पो" ।

२६ तत्थ कतमो सम्मावायामो ?

यो चेतसिको विरियारम्भो^१ पे० सम्मावायामो विरिय-
सम्बोज्झङ्गो मग्गङ्ग मग्गपरियापन्न - अयं वुच्चति "सम्मावायामो" । ५

२७ तत्थ कतमा सम्मासति ?

या सति अनुस्सति पे० सम्मासति सतिसम्बोज्झङ्गो मग्गङ्ग
मग्गपरियापन्न - अयं वुच्चति "सम्मासति" ।

२८ तत्थ कतमो सम्मासमाधि ?

या चित्तस्स ठिति पे० सम्मासमाधि समाधिसम्बोज्झङ्गो ॥
मग्गङ्ग मग्गपरियापन्न - अयं वुच्चति "सम्मासमाधि" ।

अयं वुच्चति "पञ्चङ्गिको मग्गो" । अवसेसा धम्मा पञ्च-
ङ्गिकेन मग्गेन सम्पयुत्ता ।

२९ पञ्चङ्गिको मग्गो - सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मा-
वायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि । १५

३० तत्थ कतमा सम्मादिट्ठि ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तर ज्ञान भावेति निर्यायानिक
अपचयगामिं दिट्ठिगतान पद्धानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि पे० पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपद दन्धा-
भिञ्जा, या तस्मिं समये पञ्जा पजानना पे० अमोहो धम्म- २०
विचयो सम्मादिट्ठि धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो मग्गङ्ग मग्गपरियापन्न -
अयं वुच्चति "सम्मादिट्ठि" । अवसेसा धम्मा सम्मादिट्ठिया सम्पयुत्ता
पे० अवसेसा धम्मा सम्मासङ्कप्पेन सम्पयुत्ता पे० अवसेसा
धम्मा सम्मावायामेन सम्पयुत्ता पे० अवसेसा धम्मा सम्मासतिया
सम्पयुत्ता ।

३१ तत्थ कतमो सम्मासमाधि ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तर ज्ञान भावेति निर्यायानिक
अपचयगामिं दिट्ठिगतान पद्धानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव

कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धा-
भिञ्जं, या तस्मि समये चित्तस्स ठिति ... पे०... सम्मासमाधि समाधि-
सम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं - अयं वुच्चति "सम्मासमाधि" ।
अवसेसा धम्मा सम्मासमाधिना सम्पयुत्ता ।

५. ३२. अट्ठङ्गिको मग्गो - सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि ।

३३. तत्थ कतमो अट्ठङ्गिको मग्गो ?

इध भिक्खु यस्मि समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं
अपचयगामि दिट्ठिगतान पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धा-
भिञ्जं, तस्मि समये फस्सो होति ... पे०... अविकखेपो होति । इमे
१० धम्मा कुसला । तस्सेव लोकुत्तरस्स कुसलस्स ज्ञानस्स कतत्ता भावितत्ता
११ विपाकं विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति
दुक्खपटिपदं दन्धाभिञ्जं सुञ्जतं, तस्मि समये अट्ठङ्गिको मग्गो होति -
सम्मादिट्ठि ... पे०... सम्मासमाधि । अयं वुच्चति "अट्ठङ्गिको मग्गो" ।
१५ अवसेसा धम्मा अट्ठङ्गिकेन मग्गेन सम्पयुत्ता ।

३४. पञ्चङ्गिको मग्गो - सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कुप्पो, सम्मा-
वायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि ।

३५. तत्थ कतमो पञ्चङ्गिको मग्गो ?

R 246

इध भिक्खु यस्मि समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं
२० अपचयगामि दिट्ठिगतान पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
B. 249 कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धा-
भिञ्जं, तस्मि समये फस्सो होति ... पे०... अविकखेपो होति । इमे
धम्मा कुसला । तस्सेव लोकुत्तरस्स कुसलस्स ज्ञानस्स कतत्ता भावितत्ता
विपाकं विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति
२५ दुक्खपटिपदं दन्धाभिञ्जं सुञ्जतं, तस्मि समये पञ्चङ्गिको मग्गो
होति - सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कुप्पो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मा-
समाधि । अयं वुच्चति "पञ्चङ्गिको मग्गो" । अवसेसा धम्मा पञ्च-
ङ्गिकेन मग्गेन सम्पयुत्ता ।

३६. पञ्चङ्गिको मग्गो - सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कुप्पो, सम्मा-
३० वायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि ।

३७. तस्य कतमा सम्मादिट्ठि ?

इध भिक्षु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं
अपचयगामिं दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धा-
भिज्जं, तस्मिं समये फस्सो होति ... पे०... अविकप्पेपो होति । इमे ५
धम्मा कुसला । तस्सेव लोकुत्तरस्स कुसलस्स ज्ञानस्स कतत्ता भावितत्ता
विपाकं विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति
दुक्खपटिपदं दन्धाभिज्जं सुज्जतं, या तस्मिं समये पज्जा, पजानना
... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो
मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं — अयं वुच्चति “सम्मादिट्ठि” । अवसेसा धम्मा १०
सम्मादिट्ठिया सम्पयुत्ता ... पे०... अवसेसा धम्मा सम्मासङ्ख्येन सम्पयुत्ता
... पे०... अवसेसा धम्मा सम्मावायामेन सम्पयुत्ता ... पे०... अवसेसा
धम्मा सम्मासत्तिया सम्पयुत्ता ।

३८. तस्य कतमो सम्मासमाधि ?

इध भिक्षु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं १५
अपचयगामिं दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि ... पे०.. पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धा-
भिज्जं, तस्मिं समये फस्सो होति पे० अविकप्पेपो होति । इमे R 241
धम्मा कुसला । तस्सेव लोकुत्तरस्स कुसलस्स ज्ञानस्स कतत्ता
भावितत्ता विपाकं विविच्चेव कामेहि पे०. पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज २०
विहरति दुक्खपटिपदं दन्धाभिज्जं सुज्जतं, या तस्मिं समये
चित्तस्स ठिति सण्ठिति अवट्ठिति अविसाहारो अविकप्पेपो अविसाहट- II 250
मानसता समथो समाधिन्द्रियं समाधिवलं सम्मासमाधि समाधि-
सम्बोज्झङ्गो मग्गङ्गं मग्गपरियापन्नं — अयं वुच्चति “सम्मासमाधि” ।
अवसेसा धम्मा सम्मासमाधिना सम्पयुत्ता ।

25

३. पञ्हापुच्छकं

३६ अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीदं — सम्मादिट्ठि, सम्मा-
सङ्खप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो,
सम्मासत्ति, सम्मासमाधि ।

४०. अटुन्नं मग्गङ्गानं कति कुसला, कति अकुसला, कति अव्याकता^१ ... पे०... कति सरणा, कति अरणा ?

१. तिकमातिकानुवकमेन

४१. सिया कुसला, सिया अव्याकता । सम्मासङ्कप्पो सुखाय वेदनाय सम्पयुत्तो; सत्त मग्गङ्गा सिया सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता, सिया
 ५ अटुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता । सिया विपाका, सिया विपाक-
 धम्मधम्मा । अनुपादिन्नअनुपादानिया^२ । असङ्खिलिट्ठअसङ्खिलेसिका^३ ।
 सम्मासङ्कप्पो अवितक्कविचारमत्तो; सत्त मग्गङ्गा सिया सवितक्क-
 सविचारा, सिया अवितक्कविचारमत्ता, सिया अवितक्कअविचारा ।
 सम्मासङ्कप्पो पीतिसहगतो, सुखसहगतो, न उपेक्खासहगतो; सत्त
 १० मग्गङ्गा सिया पीतिसहगता, सिया सुखसहगता, सिया उपेक्खासहगता ।
 नेव दस्सनेन न भावनाय पहातब्बा । नेव दस्सनेन न भावनाय पहा-
 तव्वहेतुका । सिया अपचयगामिनो, सिया नेवाचयगामिनापचयगामिनो ।
 सिया सेक्खा, सिया असेक्खा । अप्पमाणा । अप्पमाणारम्मणा ।
 पणीता । सिया सम्मत्तनियता, सिया अनियता । न मग्गारम्मणा,
 १५ सिया मग्गहेतुका, सिया मग्गाधिपतिनो; सिया न वत्तब्बा मग्गहेतुका
 ति पि, मग्गाधिपतिनो ति पि । सिया उप्पन्ना, सिया अनुप्पन्ना, सिया
 B. 251 उप्पादिनो । सिया अतीता, सिया अनागता, सिया पच्चुप्पन्ना । न
 वत्तब्बा अतीतारम्मणा ति पि, अनागतारम्मणा ति पि, पच्चुप्पन्ना-
 रम्मणा ति पि । सिया अज्झत्ता, सिया वहिद्धा, सिया अज्झत्तवहिद्धा ।
 २० वहिद्धारम्मणा । अनिदस्सनअप्पटिघा ।

२. दुक्कमातिकानुवकमेन

४२. सम्मादिट्ठि हेतु, सत्त मग्गङ्गा न हेतू । सहेतुका ।
 हेतुसम्पयुत्ता । सम्मादिट्ठि हेतु चेव सहेतुका च, सत्त मग्गङ्गा न
 वत्तब्बा हेतू चेव सहेतुका चा ति, सहेतुका चेव न च हेतू । सम्मादिट्ठि
 हेतु चेव हेतुसम्पयुत्ता च, सत्त मग्गङ्गा न वत्तब्बा हेतू चेव हेतुसम्प-
 २५ युत्ता चा ति, हेतुसम्पयुत्ता चेव न च हेतू । सत्त मग्गङ्गा न हेतू सहेतुका,
 सम्मादिट्ठि न वत्तब्बा न हेतु सहेतुका ति पि, न हेतु अहेतुका ति पि ।

१. अव्याकता - मी०, रो०, एवमुपरि पि । २. अनुपादिणा अनुपादानिया - रो० ।

३. अमविनिट्ठमविनेसिना - मी० । ४. हेतु - मी०, एवमुपरि पि ।

४३ सप्पञ्चया । सङ्गता । अनिदस्सना । अप्पटिघा ।
अरूपा । लोकुत्तरा । केनचि विञ्जेय्या, केनचि न विञ्जेय्या ।

४४ नो आसवा । अनासवा । आसवविण्युत्ता । न वत्तव्वा
आसवा चेव सासवा चा ति पि, सासवा चेव नो च आसवा ति पि ।
न वत्तव्वा आसवा चेव आसवसम्पयुत्ता चा ति पि, आसवसम्पयुत्ता चेव ५
नो च आसवा ति पि । आसवविण्युत्ता^१ । अनासवा^१ ।

४५ नो सयोजना पे० नो गन्था पे० नो ओघा
पे० नो योगा पे० नो नीवरणा पे० नो परामासा
पे० सारम्मणा । नो चित्ता । चेतसिका । चित्तसम्पयुत्ता । चित्त-
ससट्ठा । चित्तसमुद्धाना । चित्तसहभुनो । चित्तानुपरिवत्तिनो । चित्त- 10
ससट्ठसमुद्धाना । चित्तससट्ठसमुद्धानसहभुनो । चित्तससट्ठसमुद्धानानुपरि-
वत्तिनो । वाहिरा । नो^२ उपादा^३ । अनुपादिज्ञा ।

४६ नो उपादाना पे० नो किलेसा पे० न दस्सनेन
पहातव्वा । न भावनाय पहातव्वा । न दस्सनेन पहातव्वहेतुका । न
भावनाय पहातव्वहेतुका । सम्मासङ्कप्पो अवितक्को, सत्त मग्गङ्गा 15
सिया सवितक्का, सिया अवितक्का । सम्मासङ्कप्पो सविचारो, सत्त
मग्गङ्गा सिया सविचारा, सिया अविचारा । सम्मासङ्कप्पो सप्पीतिको, D 232
सत्त मग्गङ्गा सिया सप्पीतिका, सिया अप्पीतिका । सम्मासङ्कप्पो
पीतिसहगतो, सत्त मग्गङ्गा सिया पीतिसहगता, सिया न पीतिसहगता ।
सम्मासङ्कप्पो सुखसहगतो, सत्त मग्गङ्गा सिया सुखसहगता, सिया न 20
सुखसहगता । सम्मासङ्कप्पो न उपेक्खासहगतो, सत्त मग्गङ्गा सिया
उपेक्खासहगता, सिया न उपेक्खासहगता । न कामावचरा । न रूपा- R 243
वचरा । न अरूपावचरा । अपरियापन्ना । सिया निय्यानिका, सिया
अनिय्यानिका । सिया नियता, सिया अनियता । अनत्तरा । अरणा ति ।
मग्गङ्गविभङ्गो^३ निट्ठितो^३ ।

—:०:—

१-१ आसवविण्युत्ता ०-स्या०, री० । २-२ नुपादा-स्या० । ३-३ मग्गविभङ्गो
सप्ततो-स्या०, मग्गविभङ्गो सप्ततो एवादसको-री० ।

१२. ज्ञानविभङ्गो

§ १. सुतन्त्रभाजनीयं

भातिकाउद्देशो

१. इष भिक्षु पातिमोक्खसंवरसंवृतो विहरति, आचारगोचर-
सम्पन्नो, अणुमत्तेसु^१ वज्जेसु भयदस्सांवी, समादायं सिक्खति सिक्खा-
पदेसु इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो भोजने मत्तञ्छू पुब्बरत्तापररत्तं जागरियानु-
योगमनुयुत्तो सातच्चं नेपक्कं बोधिपक्खिकानं धम्मनं भावनानुयोग-
मनुयुत्तो ।

२. सो अभिक्कन्ते पटिक्कन्ते सम्पजानकारी होति, आलोकिते
विलोकिते सम्पजानकारी होति, सम्मिञ्जिते^२ पसारिते सम्पजानकारी
होति, सङ्काटिपत्तेचीवरधारणे सम्पजानकारी होति, असिते पीते खायिते
सायिते सम्पजानकारी होति, उच्चारपस्सावकम्मे सम्पजानकारी होति,
गते ठिते निसिन्ने सुत्ते जागरिते भासिते तुण्हीभावे^३ सम्पजानकारी
होति ।

३. सो विवित्तं सेनासनं भजति अरञ्जं रुक्खमूलं पव्वतं कन्दरं
गिरिगुहं सुसानं वनपत्थं अब्भोकासं पलालपुञ्जं अप्पसद्दं अप्पनिग्घोसं
विजनवातं मनुस्सराहस्सेव्यकं^४ पटिसल्लानसारूपं^५ । सो अरञ्जगतो
वा रुक्खमूलगतो वा सुञ्जागरगतो वा निसीदति पल्लङ्गं आभुजित्वा
उज्जुं कायं पणिघाय परिमुखं सति उपट्ठपेत्वा ।

४. सो अभिज्झं लोके पहाय विगताभिज्झेन चेतसा विहरति,
अभिज्झाय चित्तं परिसोधेति । व्यापादपदोसं पहाय अव्यापन्नचित्तो
विहरति सब्बपाणभूतहितानुकम्पी, व्यापादपदोसा चित्तं परिसोधेति ।
थीनमिद्धं^६ पहाय विगतथीनमिद्धो विहरति आलोकसञ्जी सतो सम्प-
जानो, थीनमिद्धा चित्तं परिसोधेति । उद्धच्चकुक्कुच्चं पहाय अनुद्धतो
विहरति. अज्झत्तं वूपसन्तचित्तो, उद्धच्चकुक्कुच्चा चित्तं परिसोधेति ।

१. अनुमत्तेसु — सी० । २. सम्मिञ्जिते — य० । ३. तुण्हीभावे — सी० । ४. मनुस्स-

राहसेव्यकं — सी०, स्पा०, रो० । ५. पटिसल्लानसारूपं — सी०; पटिसल्लानसारूपं — स्पा०,

रो० । ६. थीनमिद्धं — य०, एवमुपरि पि ।

विचिकिच्छं पहाय तिष्णविचिकिच्छो विहरति अथयङ्ग्यो' कुसलेसु
धम्मेषु, विचिकिच्छाय चित्तं परिसोवेति ।

५. सो इमे पञ्च गीवरणे पहाय चेतसो उपविकलेसे पञ्चाय
दुव्वलीकरणे विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेषि सवितक्कं
सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; वितक्क- 5 3. 251
विचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं
अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; पीतिया
च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो सुखं च कायेन
पटिसंवेदेति, यं तं अरिया आचिक्खन्ति — “उपेक्खको सतिमा सुखविहारी”
ति ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च 10
पहाना पुव्वेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्यङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खा-
सतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति; सब्वसो रूपसञ्ज्ञानं
समतिक्कमा पटिघसञ्ज्ञानं अत्यङ्गमा नानत्तसञ्ज्ञानं अमनसिकारा
“अनन्तो आकासो” ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति,
सब्वसो आकासानञ्चायतनं समतिक्कम्म “अनन्तं विञ्ज्ञाणं” ति 15
विञ्ज्ञाणञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति; सब्वसो विञ्ज्ञाणञ्चायतनं
समतिक्कम्म “नत्थि किञ्ची” ति आकिञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति;
सब्वसो आकिञ्चञ्चायतनं समतिक्कम्म नेवसञ्ज्ञानासञ्चायतनं
उपसम्पज्ज विहरति । ✓

मात्तिकानिद्देसो

६. इधा ति । इमिस्सा दिट्ठिया, इमिस्सा खन्तिया, इमिस्सा 20
रुचिया, इमस्मि आदाये, इमस्मि धम्मेषु, इमस्मि विनये, इमस्मि धम्म-
विनये, इमस्मि पावचने, इमस्मि ब्रह्मचरिये, इमस्मि सत्युपासने । तेन
वुच्चति “इधा” ति ।

७. भिक्खु ति । समञ्जाय भिक्खु, पटिञ्जाय भिक्खु,
भिक्खती ति भिक्खु, भिक्खको ति भिक्खु, भिक्खाचरिय अज्जुपगतो 25
ति भिक्खु, भिन्नपटघरो ति भिक्खु, भिन्दति पापके अकुसले धम्मेषु ति
भिक्खु, भिन्नत्ता पापकान् अकुसलान् धम्मान् भिक्खु, ओधिंसो किलेसान्

पहाना भिक्खु, अनोधिसो किलेसानं पहाना भिक्खु, सेक्खो^१ भिक्खु, असेक्खो^१ भिक्खु, नेवसेक्खनासेक्खो भिक्खु, अग्गो भिक्खु, भद्रो भिक्खु, मण्डो भिक्खु, सारो भिक्खु. अग्गे सङ्खेन जत्तिचतुत्थेन कम्मेन अकुप्पेन ठानारहेन उपसम्पन्नो^१ । खु ।

८ पातिमोक्खं ति । सील पतिट्ठा आदि चरणं सयमो सवरो मोक्ख^२ पामोक्ख^३ कुसलानं धम्मानं समापत्तिया ।

॥ 255

संवरो ति । कायिको अवीतिक्कमो, वाचसिको अवीतिक्कमो, कायिकवाचसिको अवीतिक्कमो ।

सवुत्तो ति । इमिना पातिमोक्खसवरेण उपेतो होति समुपेतो

॥ उपागतो समुपागतो उपपन्नो^३ सम्पन्नो^३ समन्नागतो । तेन वुच्चति “पातिमोक्खसवरसवुत्तो” ति ।

६ विहरती ति । इरियति^४ वत्तति पालेति यपेति यापेति चरति विहरति । तेन वुच्चति “विहरती” ति ।

१० आचारगोचरसम्पन्नो ति । अत्थि आचारो, अत्थि अनाचारो ।

तत्थ क्तमो अनाचारो ?

कायिको वीतिक्कमो, वाचसिको वीतिक्कमो, कायिकवाचसिको वीतिक्कमो – अयं वुच्चति “अनाचारो” । सब्बो पि दुस्सील्य अनाचारो । इधेक्कच्चो वेळुदानेन वा पत्तदानेन वा पुप्फदानेन वा फलदानेन वा सिनान-
२० दानेन वा दन्तकट्टदानेन वा चाटुकम्पताय^५ वा मुग्गसूपताय^५ वा पारि-
मट्ठताय^५ वा जङ्घपेसनिकेन वा अञ्जतरञ्जतरेण वा बुद्धपटिकुट्टेन मिच्छाआजीवेन^६ जीविक^७ कप्पेति – अयं वुच्चति “अनाचारो” ।

तत्थ क्तमो आचारो ?

कायिको अवीतिक्कमो, वाचसिको अवीतिक्कमो, कायिकवाच-
२. सिको अवीतिक्कमो – अयं वुच्चति “आचारो” । सब्बो पि सीलसवरो आचारो । इधेक्कच्चो न वेळुदानेन न पत्तदानेन न पुप्फदानेन न फलदानेन न सिनानदानेन न दन्तकट्टदानेन न चाटुकम्पताय न मुग्गसूपताय न

१-१ सेखो भिक्खु असेखो – रो० एवमुपरि पि । २-२ मूलं पमूल – स्या०, रो० ।
३-३ उपपन्नो समुपन्नो – सी०, ० समुपन्नो – स्या०, रो० । ४ इरियति – सी० । ५ पातु
कम्पताय – स्या०, पाटुकम्पताय – रो० । ६ मुग्गसूपताय – सी० मुग्गसूपताय – स्या०,
रो० । ७ पारिमट्ठताय – सी० । ८ स्या०, रो० पोत्यकेषु नत्थि । ९ मिच्छाजीवेन –
सी० । १० जीवित – स्या०, रो० ।

पारिमट्यताय न जङ्घपेसनिक्केन न अञ्जतरञ्जतरेण वुट्ठपट्टिकुट्टेन
मिच्छाआजीवेन जीविक कप्पेति - अयं वुच्चति "आचारो" ।

११. गोचरो ति । अत्थि गोचरो, अत्थि अगोचरो ।

तत्थ कतमो अगोचरो ?

इधेकच्चो वेसियागोचरो वा होति विचवागोचरो वा थुल्ल- 5 R 247
कुमारिगोचरो^१ वा पण्डकगोचरो वा भिक्खुनिगोचरो^२ वा पानागार-
गोचरो वा, ससट्ठो विहरति राजूहि राजमहामत्तेहि तित्थियेहि तित्थिय-
सावकेहि अननुलोमिकेन ससग्गेन^३, यानि वा पन तानि कुलानि D 256
अस्सद्वानि अप्पसत्तानि अनोपानभूतानि अयकोसवपरिभासकानि अनत्थ-
कामानि अहितकामानि अफासुककामानि^४ अयोगवत्तेमकामानि भिक्खून् 10
भिक्खुनीन् उपासकान् उपासिकान्, तथारूपानि कुलानि सेवति भजति
पयिरूपासति - अयं वुच्चति "अगोचरो" ।

तत्थ कतमो गोचरो ?

इधेकच्चो न वेसियागोचरो होति न विचवागोचरो न थुल्ल-
कुमारिगोचरो न पण्डकगोचरो न भिक्खुनिगोचरो न पानागारगोचरो, 15
अससट्ठो^५ विहरति राजूहि राजमहामत्तेहि तित्थियेहि तित्थियसावकेहि
अननुलोमिकेन ससग्गेन, यानि वा पन तानि कुलानि सद्वानि पसत्तानि
ओपानभूतानि कासावपज्जोतानि^६ इसिवातपट्टिवातानि अत्थकामानि
हितकामानि फासुककामानि योगवत्तेमकामानि भिक्खून् भिक्खुनीन्
उपासकान् उपासिकान्, तथारूपानि कुलानि सेवति भजति पयिरूपासति 20
- अयं वुच्चति "गोचरो" ।

इति इमिना च आचारेण इमिना च गोचरेण उपेतो होति .. पे० .
समन्नागतो । तेन वुच्चति "आचारगोचरसम्पद्यो" ति ।

१२ अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सवी ति । तत्थ कतमे अणुमत्ता
वज्जा ? 25

यानि तानि वज्जानि अप्पमत्तकानि ओरमत्तकानि लहुमानि^७
लहुसम्मत्तानि^८ सयमकरणीयानि सवरकरणीयानि चित्तुप्पादकरणीयानि

१ थुल्लकुमारिगोचरो - स्या०, रो० । २ भिक्खुनीगोचरो - सी०, स्या०, रो० ।
३ गिह्हात्तग्गेन - स्या०, रो०, एवयुपरि सि । ४ अपासुककामानि - स्या०, रो० । ५ न
ससट्ठो - स्या० । ६ कासावपज्जोतानि - स्या० । ७-८ लहुकानि लहुसम्मत्तानि - सी० ।

मनसिकारपटिवद्धानि -- इमे वुच्चन्ति "अणुमत्ता-वज्जा" । इति^१ इमेसु अणुमत्तेसु वज्जेसु वज्जदस्सावी च होति भयदस्सावी च आदीनवदस्सावी च निस्सरणदस्सावी च । तेन वुच्चति "अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी" ति ।

R. 248 5

१३. समादाय सिक्खति सिक्खापदेसू ति । तत्थ कतमा सिक्खा ?

चतस्सो सिक्खा -- भिक्खूनं भिक्खुसिक्खा, भिक्खुनीनं भिक्खुनि-
सिक्खा, उपासकानं उपासकंसिक्खा, उपासिकानं उपासिकसिक्खा^२ ।
इमा वुच्चन्ति "सिक्खायो" । इति इमासु सिक्खासु सव्वेन सव्वं सव्वथा
१० सव्वं असेसं-निस्सेसं समादाय वत्तति । तेन वुच्चति "समादाय सिक्खति
सिक्खापदेसू" ति ।

१४. इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो ति । अत्थि इन्द्रियेसु गुत्तद्वारता,
अत्थि अगुत्तद्वारता^३ ।

B. 257

तत्थ कतमा इन्द्रियेसु अगुत्तद्वारता ?

१५ इधेकच्चो चक्खुना रूपं दिस्वा निमित्तग्गाही होति अनुव्यञ्जन-
ग्गाही । अत्वाधिकरणमेनं चक्खुन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्ज्ञा-
दोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यं, तस्स संवराय न
पटिपज्जति, न रक्खति चक्खुन्द्रियं, चक्खुन्द्रिये न संवरं आपज्जति ।
सोतेन सद्दं सुत्वा ... पे०... घानेन गन्धं घायित्वा ... पे०... जिह्वाय
२० रसं सायित्वा ... पे०... कायेन फोढुव्वं फुसित्वा ... पे०... मनसा धम्मं
विञ्जाय निमित्तग्गाही होति अनुव्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेनं
मनिन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्ज्ञादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा
अन्वास्सवेय्यं, तस्स संवराय न पटिपज्जति, न रक्खति मनिन्द्रियं,
मनिन्द्रिये न संवरं आपज्जति । या इमेसं छन्नं इन्द्रियानं अगुत्ति अगोपना
२५ अनारक्खो^४ असंवरो -- अयं वुच्चति "इन्द्रियेसु अगुत्तद्वारता" ।

तत्थ कतमा इन्द्रियेसु गुत्तद्वारता ?

इधेकच्चो चक्खुना रूपं दिस्वा न निमित्तग्गाही होति नानु-
व्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेनं चक्खुन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं

१. स्या० पोत्थे नत्थि । २. उपागिरागिराग्गा -- सी०, स्या०, रो० । ३. इन्द्रियेसु
अगुत्तद्वारता -- स्या०, रो० । ४. अनारक्का -- सी० ।

अभिज्ञादोग्नस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्मयेय्यु, तस्म सवराय
 पटिपज्जति, स्वसति चसुन्द्रिय, चक्खुन्द्रिये गयर आपज्जति । गोतेन
 सद् सुत्वा पे० घानेन गन्ध घायित्वा पे० जिह्वाय रग मायित्वा
 पे० वायेन फोट्ट्व फुमित्वा पे० मनमा धम्मा विज्जाय न
 निमित्तगाही होति नानुव्यञ्जनगाही । जत्ताधिकरणमेन मनिन्द्रिय 5
 अरावुत्^१ विहरन्त अभिज्ञादोग्नस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्म-
 वेय्यु, तस्स सवराय पटिपज्जति, स्वसति मनिन्द्रिय, मनिन्द्रिये सवर
 आपज्जति । या इमेसं छन इन्द्रियान गुत्ति गोपना आरक्खो सवरो - अय
 वुच्चति “इन्द्रियेसु गुत्तद्वारता” । इमाय इन्द्रियेसु गुत्तद्वारताय उपेतो R 249
 होति समुपेतो पे० समन्नागतो । तेन वुच्चति “इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो” 10
 ति ।

१५ भोजने मत्तञ्जू ति । अत्थि भोजने मत्तञ्जुता, अत्थि
 भोजने^२ अमत्तञ्जुता ।

तत्थ कत्तमा भोजने अमत्तञ्जुता ?

इधेक्कचो अप्पटिसह्वा अयोनिस्सो आहार आहारेति दवाय 15
 मदाय मण्डनाय विभूसनाय^३ । या तत्थ असन्तुट्ठिता अमत्तञ्जुता
 अप्पटिसह्वा भोजने - अय वुच्चति “भोजने अमत्तञ्जुता” ति ।

तत्थ कत्तमा भोजने मत्तञ्जुता ?

इधेक्कचो पटिसह्वा योनिस्सो आहार आहारेति - “नेव दवाय
 न मदाय न मण्डनाय न विभूसनाय, यावदेव इमस्स वायस्स ठितिया 20
 अप्पत्ताम^४ विहिंसुपरत्तिया^५ ब्रह्मचरियानुग्गहाय, इत्थि पुराय च वेदन
 पटिहह्वामि नव च वेदन न उप्पादेस्सामि यात्रा च मे भविस्सति अन-
 वज्जता च फासु विहारो चा” ति । या तत्थ सन्तुट्ठिता मत्तञ्जुता
 पटिसह्वा भोजने - अय वुच्चति “भोजने मत्तञ्जुता” । इमाय भोजने
 मत्तञ्जुताय उपेतो होति पे० समन्नागतो । तेन वुच्चति “भोजने 25
 मत्तञ्जू” ति ।

१६ कथं च भिक्खु पुट्टरत्तापररत्त जागरियानुयोगमनुयुत्तो
 होति ?

१ सवुत्त - सी०, स्था० । २ भी० पोत्थके नत्थि । ३ सी० पोत्थके नत्थि ।

४ विहिंसुपरत्तिया - स्था० ।

इधं भिक्खु-दिवसं चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि^१ धम्मेहि चित्तं परिसोधेति, रत्तिया पठमयामं चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्तं परिसोधेति, रत्तिया मज्झिमयामं दक्खिणेन पस्सेन सीह-
 सेय्यं कप्पेति पादे^२ पादं अच्चाधाय सतो सम्पजानो उट्ठानसज्जं मनसि-
 ५ करित्वा, रत्तिया पच्छिमयामं पच्चुट्ठाय चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्तं परिसोधेति । एवं भिक्खु पुव्वरत्तापररत्तं जागरियानुयोग-
 मनुयुत्तो^३ ।

१७. सातच्चं ति । यो चेतसिको विरियारम्भो ... पे०...
 सम्भावायामो ।

१८. नेपक्कं ति । या पज्जा पजानता ... पे०... अमोहो
 धम्मविचयो सम्मादिट्ठि ।

१९. बोधिपक्खिकानं^४ धम्मानं भावनानुयोगमनुयुत्तो ति ।
 तत्थ कतमे बोधिपक्खिका धम्मा ?

सत्त वोज्झङ्गा - सतिसम्बोज्झङ्गो, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो,
 १५ विरियसम्बोज्झङ्गो, पीतिसम्बोज्झङ्गो, पस्सद्विसम्बोज्झङ्गो, समाधि-
 सम्बोज्झङ्गो, उपेक्खासम्बोज्झङ्गो । इमे वुच्चन्ति “बोधिपक्खिका
 धम्मा” । इति^५ ते^६ बोधिपक्खिके धम्मे आसेवति भावेति बहुलीकरोति ।
 तेन वुच्चति “बोधिपक्खिकानं धम्मानं भावनानुयोगमनुयुत्तो” ति ।

२०. कथं च भिक्खु अभिक्कन्ते पटिक्कन्ते सम्पजानकारी
 २० होति, आलोकिते विलोकिते सम्पजानकारी होति, सम्मिञ्जिते^७ पसारिते
 सम्पजानकारी होति, सङ्घाटिपत्तंचीवरधारणे सम्पजानकारी होति,
 असिते पीते खायिते सायिते सम्पजानकारी होति, उच्चारपस्सावकम्मे
 सम्पजानकारी होति, गते ठिते निसिन्ने सुत्ते जागरिते भासिते तुण्हीभावे
 सम्पजानकारी होति ?

इधं भिक्खु सतो सम्पजानो अभिक्कमति, सतो सम्पजानो
 पटिक्कमति, सतो सम्पजानो आलोकेति, सतो सम्पजानो विलोकेति, सतो
 सम्पजानो सम्मिञ्जेति, सतो सम्पजानो पसारति, सतो सम्पजानकारी

१. आवरणीयेहि - स्या०, रो० । २. पादेन - स्या०, रो० । ३. जागरियानुयो-
 गमनुयुत्तो होति - स्या०, रो० । ४. बोधिपक्खिकान - सी० । ५. स्या० पोत्ववे नत्थि ।
 ६. इमे - सी०, रो० । ७. सम्मिञ्जिते - म० ।

होति, सङ्घाटिपत्तचीवरधारणे सतो सम्पजानकारी होति, असिते पीते खायिते सायिते सतो सम्पजानकारी होति, उच्चारपस्सावकम्मे सतो सम्पजानकारी होति, गते ठिते निसिन्ने सुत्ते जागरिते भासिते तुण्हीभावे सतो सम्पजानकारी होती ति ।

२१. तत्थ^१ कतमा सति ?

५

या सति अनुस्सति पटिस्सति सति सरणता धारणता अपि-
लापवत्ता असम्मसन्नता सति सतिन्द्रियं सतिवलं सम्मासति - अयं
बुच्चति "सति" ।

२२. सम्पजानो ति । तत्थ कतमं सम्पजञ्जं ? या पञ्जा
पजानना विचयो पविचयो धम्मविचयो सल्लक्खणा उपलक्खणा पच्चुप- 10
लक्खणा पण्डिच्चं कोसल्लं नेपुञ्जं वेभव्या चिन्ता उपपरिक्खा भूरीमेधा
परिणायिका विपस्सना सम्पजञ्जं पतोदो पञ्जा पञ्जिन्द्रियं पञ्जा-
वलं पञ्जासत्थं पञ्जापासादो पञ्जाआलोको पञ्जाओभासो पञ्जा-
पज्जोतो पञ्जारतनं अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि - इदं बुच्चति
"सम्पजञ्जं" । इति इमाय च सतिया इमिना च सम्पजञ्जेन उपेतो 15
होति ... पे०... समभागतो । एवं भिक्खु सतो सम्पजानो अभिवक्कमति,
सतो सम्पजानो पटिक्कमति, सतो सम्पजानो आलोकेति, सतो सम्प-
जानो विलोकेति, सतो सम्पजानो सम्मिज्जेति, सतो सम्पजानो पसारति,
सतो सम्पजानकारी होति, सङ्घाटिपत्तचीवरधारणे सतो सम्पजानकारी R 251
होति, असिते पीते खायिते सायिते सतो सम्पजानकारी होति, उच्चार- 20
पस्सावकम्मे सतो सम्पजानकारी होति, गते ठिते निसिन्ने सुत्ते जागरिते
भासिते तुण्हीभावे सम्पजानकारी होति । R 260

२३. विवित्तं ति । सन्निके चे पि सेनासनं होति, तं च
अनाकिण्णं गहट्ठेहि पव्वजितेहि । तेन तं विवित्तं । दूरे चे पि सेनासनं
होति, तं च अनाकिण्णं गहट्ठेहि पव्वजितेहि । तेन तं विवित्तं । 25

२४. सेनासनं ति । मञ्चो पि सेनासनं, पीठं पि सेनासनं,
भिसि^१ पि सेनासनं, विम्बोहनं^२ पि सेनासनं, विहारो पि सेनासनं, अट्ट-
योगो पि सेनासनं, पासादो पि सेनासनं, अट्टो पि सेनासनं, माळो^४ पि

१. सती ति - म्या०, रो० । २. भिसी - सी० । ३. विम्बोहन - म० । ४. माळो -
सी०, म्या० ।

सेनासनं, लेणं^१ पि सेनासनं, गुहा पि सेनासनं, रुक्खमूलं पि सेनासनं, वेळुगुम्बो पि सेनासनं । यत्थ वा पन भिक्खू पटिक्कमन्ति सच्चमेतं सेनासनं ।

२५. विवित्तं सेनासनं भजती ति । इमं विवित्तं सेनासनं
५ भजति सम्भजति सेवति निसेवति संसेवति । तेन वुच्चति “विवित्तं” सेनासनं^२ भजती” ति ।

२६. अरञ्जं ति । निक्खमित्वा वहि इन्दलीला सच्चमेतं अरञ्जं ।

२७. रुक्खमूलं ति । रुक्खमूलं येव रुक्खमूलं । पव्वतो येव
१० पव्वतो । कन्दरा येव कन्दरा । गिरिगुहा येव गिरिगुहा । सुसानं येव सुसानं । अब्भोकासो येव अब्भोकासो । पलालपुञ्जो येव पलालपुञ्जो ।

२८. वनपत्थं ति । दूरानमेतं सेनासनानं अधिवचनं । वनपत्थं ति । वनसण्डानमेतं सेनासनानं अधिवचनं । वनपत्थं ति । भीसन-
कानमेतं^३ सेनासनानं अधिवचनं । वनपत्थं ति । सलोमहंसानमेतं सेना-
१५ सनानं अधिवचनं । वनपत्थं ति । परियन्तानमेतं सेनासनानं अधि-
वचनं । वनपत्थं ति । न मनुस्सूपचारानमेतं^४ सेनासनानं अधिवचनं ।
वनपत्थं ति । दुरभिसम्भवानमेतं सेनासनानं अधिवचनं ।

२९. अप्पसहं ति । सन्तिके चे पि सेनासनं होति, तं च अना-
किण्णं गहट्ठेहि पव्वजितेहि । तेन तं अप्पसहं । दूरे चे पि सेनासनं
२० होति, तं च अनाकिण्णं गहट्ठेहि पव्वजितेहि । तेन तं अप्पसहं ।

३०. अप्पनिग्घोसं ति । यदेव तं अप्पसहं तदेव तं अप्प-
निग्घोसं । यदेव तं अप्पनिग्घोसं तदेव तं विजनवातं । यदेव तं विजन-
वातं तदेव तं मनुस्सराहस्सेव्यकं । यदेव तं मनुस्सराहस्सेव्यकं तदेव तं
पटिसल्लानसारुणं^५ ।

३१. अरञ्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुञ्जागारगतो वा
ति । अरञ्जगतो वा होति रुक्खमूलगतो वा सुञ्जागारगतो वा ।

१. सेन - सी०, स्या०, रो० । २-२. स्या०, रो० पोत्वकेनु नत्ति । ३. भिसनकानमेतं - सी०, स्या०, रो० । ४. मनुस्सुपचारानमेतं - सी०, स्या०, रो० । ५. पटिसल्लानसारुणं - स्या०, रो० ।

३२ निसीदति पल्लव्य आभुजित्वा ति । निसिद्रो होति
पल्लव्य आभुजित्वा ।

३३ उजु फायं पणिवाया ति । उजुको होति वायो ठिनो
पणिहितो ।

३४ परिमुखं सति उपट्टपेत्वा ति । तत्थ कतमा सति ? ३

या सति अनुस्सति पटिस्सति पे० सम्मागति—अयं वुच्चति
“सति” । अयं सति उपट्टिता होति सुपट्टिता नामियग्गे वा मुपनिमित्तं
वा । तेन वुच्चति “परिमुखं सति उपट्टपेत्वा” ति ।

३५ अभिज्झं लोके पहाया ति । तत्थ कतमा अभिज्झा ?

यो रागो सारागो पे० चित्तस्स सारागो — अयं वुच्चति 10
“अभिज्झा” ।

तत्थ कतमो लोको ?

पञ्चुपादानकखन्धा लोको — अयं वुच्चति “लोको” । अयं
अभिज्झा इमं हि लोके सन्ता होति समिता वूपसन्ता अत्यङ्गता
अवमस्यङ्गता अपिप्ता व्यपिप्ता^१ सोमिता विसोसिता ध्यन्तीकता । तेन 15
वुच्चति “अभिज्झ लोके पहाया” ति ।

३६ विगताभिज्झेन चेतसा ति । तत्थ कतमं चित्तं ?

य चित्तं मनो मानस पे० तज्जामनोविज्जाणधानु — इदं
वुच्चति “चित्तं” । इदं चित्तं विगताभिज्झ होति । तेन वुच्चति
“विगताभिज्झेन चेतसा” ति । 20

३७ बिहरती ति । इरियति वत्तति पालेति यपेति यापेति
चरति बिहरति । तेन वुच्चति “बिहरती” ति ।

३८ अभिज्झाय चित्तं परिसोधेती ति । तत्थ कतमा
अभिज्झा ?

यो रागो सारागो पे० चित्तस्स सारागो — अयं वुच्चति 25
“अभिज्झा” ।

तत्थ कतमं चित्तं ?

य चित्तं मनो मानस पे० तज्जामनोविज्जाणधानु — इदं
वुच्चति “चित्तं” । इदं चित्तं इमायं अभिज्झाय सोधेति विसोधेति

परिसोधेति मोचेति विमोचेति परिमोचेति । तेन वुच्चति "अभिज्ञाय चित्तं परिसोधेती" ति ।

R. 253

३६. व्यापादपदोसं^१ पहाया ति । अत्थि व्यापादो, अत्थि पदासो ।

5 तत्थ कतमो व्यापादो ?

यो चित्तस्स आघातो पटिघातो पटिघं पटिविरोधो कोपो पकोपो सम्पकोपो दोसो पदोसो सम्पदोसो चित्तस्स व्यापत्ति मनोपदोसो कोधो कुज्झना कुज्झतत्तं^२ दोसो दुस्सना^३ दुस्सितत्तं^३ व्यापत्ति व्यापज्जना व्यापज्जितत्तं^३ विरोधो पटिविरोधो चण्डिकं असुरोपो अनत्तमनता
10 चित्तस्स अयं वुच्चति "व्यापादो" ।

तत्थ कतमो पदोसो ?

यो व्यापादो सो पदोसो, यो पदोसो सो व्यापादो । इति अयं च व्यापादो अयं च पदोसो सन्ता होन्ति समिता वूपसन्ता अत्थङ्गता अत्थङ्गता अप्पिता व्यप्पिता सोसिता विसोसिता व्यन्तीकता ।
15 तेन वुच्चति "व्यापादपदोसं पहाया" ति ।

४०. अव्यापन्नचित्तो ति । तत्थ कतमं चित्तं ? यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविज्जाणधातु - इदं वुच्चति "चित्तं" । इदं चित्तं अव्यापन्नं होति । तेन वुच्चति "अव्यापन्नचित्तो" ति ।

४१. विहरती ति ... पे०... तेन वुच्चति "विहरती" ति ।

B. 263 20 ४२. व्यापादपदोसा चित्तं परिसोधेती ति । अत्थि व्यापादो अत्थि पदोसो ।

तत्थ कतमो व्यापादो ?

यो चित्तस्स आघातो ... पे०... चण्डिकं असुरोपो अनत्तमनता चित्तस्स - अयं वुच्चति "व्यापादो" ।

25 तत्थ कतमो पदोसो ?

यो व्यापादो सो पदोसो, यो पदोसो सो व्यापादो ।

तत्थ कतमं चित्तं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविज्जाणधातु - इदं

१. व्यापादपदोस - बी०, रो०, एकमुपरि पि । २-२. दूप्पना दूस्सितत्त - स्या० ।
३. सो० पोत्थके नत्थि ।

बुञ्चति "चित्तं" । इदं चित्तं इमं व्यापादपदोसा सोधेति विसोधेति परिसोधेति मोचेति विमोचेति परिमोचेति । तेन बुञ्चति "व्यापाद-पदोसा चित्तं परिसोधेती" ति ।

४३. धीनमिदं^१ पहाया ति । अत्यि धीनं, अत्यि मिदं ।

तत्थ कतमं धीनं ?

5

या चित्तस्स अकल्यता अकम्मञ्जता ओलीयना शल्लीयना लीनं लीयना लीयितत्तं धीनं धीयना धीयितत्तं चित्तस्स - इदं बुञ्चति "धीनं" ।

तत्थ कतमं मिदं ?

या कायस्स अकल्यता अकम्मञ्जता ओनाहो परियोनाहो 10 R. 251
अन्तोसमोरोधो मिदं सुप्पं^२ पचलायिका सुप्पं सुप्पना^३ सुप्पितत्तं - इदं बुञ्चति "मिदं" ।

इति इदं च धीनं इदं च मिदं सन्ता होन्ति समिता वूपसन्ता अत्यङ्गता अन्वत्यङ्गता अप्पिता व्यप्पिता सोसिता विसोसिता व्यन्तीकता । तेन बुञ्चति "धीनमिदं पहाया" ति ।

15

४४. विगतधीनमिदो ति । तस्स धीनमिदस्स चत्ता वन्तत्ता मुत्तत्ता पहीनत्ता पटिनिस्सट्ठत्ता पहीनपटिनिस्सट्ठत्ता । तेन बुञ्चति "विगतधीनमिदो" ति ।

४५. विहरती ति ... पे०... तेन बुञ्चति "विहरती" ति ।

४६. आलोकसञ्जी ति । तत्थ कतमा सञ्जा ?

20

या सञ्जा सञ्जानना सञ्जानितत्तं - अयं बुञ्चति "सञ्जा" ।
अयं सञ्जा आलोका होति विवटा परिसुद्धा परियोदाता । तेन बुञ्चति
"आलोकसञ्जी" ति ।

D. 264

४७. सतो सम्पजानो ति । तत्थ कतमा सति ?

या सति अनुस्सति ... पे०... सम्मासति - अयं बुञ्चति "सति" ।

25

तत्थ कतमं सम्पजञ्जं ?

या पञ्जा पजानना ... पे०... अमोहो घम्मविचयो सम्मादिट्ठि -
इदं बुञ्चति "सम्पजञ्जं" । इति इमाय च सतिया इमिना च सम्प-

१. धिनमिदं - म०, एवमुपरि पि । २. सोप्पं - स्था०, रो० । ३-३. सुप्पना सुप्पितत्तं - स्था०, रो० ।

जञ्जेन उपेतो होति . पे०.. समन्नागतो । तेन वुच्चति "सतो सम्पजानो" ति ।

४८. थोनमिद्धा चित्तं परिसोधेती ति । अत्थि थोनं, अत्थि मिद्धं ।

5 तत्थ कतमं थोनं ... पे०... इदं वुच्चति "थोनं" ।

तत्थ कतमं मिद्धं ... पे०... इदं वुच्चति "मिद्धं" ।

तत्थ कतमं चित्तं ... पे०... इदं वुच्चति "चित्तं" । इदं चित्तं इमम्हा थोनमिद्धा सोधेति विसोधेति परिसोधेति मोचेति विमोचेति परिमोचेति । तेन वुच्चति "थोनमिद्धा चित्तं परिसोधेती" ति ।

10 ४९. उद्धच्चकुक्कुच्चं पहाया ति । अत्थि उद्धच्चं, अत्थि कुक्कुच्चं ।

R 255 तत्थ कतमं उद्धच्चं ?

यं चित्तस्स उद्धच्चं अवूपसमो चेतसो विक्खेपो भन्तत्तं चित्तस्स - इदं वुच्चति "उद्धच्चं" ।

15 तत्थ कतमं कुक्कुच्चं ?

अकप्पिये कप्पियसञ्जिता, कप्पिये अकप्पियसञ्जिता, अवज्जे वज्जसञ्जिता, वज्जे अवज्जसञ्जिता, य एवरूपं कुक्कुच्चं कुक्कुच्चायना कुक्कुच्चायितत्तं चेतसो विप्पटिसारो मनोविलेखो - इदं वुच्चति "कुक्कुच्चं" । इति इदं च उद्धच्चं इदं च कुक्कुच्चं सन्ता होन्ति समिता 26 वूपसन्ता अत्यङ्गता अग्गत्थङ्गता अप्पिता व्यप्पिता सोसिता विसोसिता व्यन्तीकता । तेन वुच्चति "उद्धच्चकुक्कुच्चं पहाया" ति ।

५०. अनुद्धतो ति । तस्स उद्धच्चकुक्कुच्चस्स चत्तत्ता वन्तत्ता मुत्तत्ता पहीनत्ता पटिनिस्सट्ठत्ता पहीनपटिनिस्सट्ठत्ता । तेन वुच्चति "अनुद्धतो" ति ।

25 ५१. विहरती ति .. पे० . तेन वुच्चति "विहरती" ति ।

B 265

५२. वूपसन्तचित्तो ति । तत्थ कतमं चित्तं ?

यं चित्तं मनो मानस ... पे०.. तज्जामनोविज्जाणधातु - इदं वुच्चति "चित्तं" । इदं चित्तं अज्झत्त सन्तं होति समित वूपसन्तं । तेन वुच्चति "अज्झत्त वूपसन्तचित्तो" ति ।

५३. उद्धच्चकुक्कुच्चा चित्तं परिसोधेतीति । अतिय उद्धच्चं,
अतिय कुक्कुच्चं ।

तस्य कतमं उद्धच्चं ?

यं चित्तस्स उद्धच्चं अवूपसमो चेतसो विवखेपा भन्तत्त चित्तस्स —
इदं वुच्चति “उद्धच्चं” ।

तस्य कतमं कुक्कुच्चं ... पे०... इदं वुच्चात “कुक्कुच्चं” ।

तस्य कतमं चित्तं ... पे०... इदं वुच्चति “चित्तं” । इदं चित्तं
इमम्हा उद्धच्चकुक्कुच्चा सोधेति विसोधेति परिसोधेति मोचेति
विमोचेति परिमोचेति । तेन वुच्चति “उद्धच्चकुक्कुच्चा चित्तं
परिसोधेती”ति ।

५४. विचिकिच्छं पहायाति । तस्य कतमा विचिकिच्छा ?

या कङ्खा कङ्खायना कङ्खायित्तं विमति विचिकिच्छा द्वेत्तकं
द्विधापयो^१ संसयो अनेकसंगाहो^२ आसप्पना परिसप्पना अपरियोगाहणा^३
छम्भितत्तं^४ चित्तस्स मनोविलेखो — अयं वुच्चति “विचिकिच्छा” ।
अयं विचिकिच्छा सन्ता होति समिता वूपसन्ता अत्यङ्गता अव्यत्यङ्गता
अप्पिता व्यप्पिता सोसिता विसोसिता व्यन्तीकता । तेन वुच्चति
“विचिकिच्छं पहाया”ति ।

५५. तिण्णविचिकिच्छोति । इमं विचिकिच्छं तिण्णो होति
उत्तिण्णो नित्तिण्णो पारङ्गतो^५ पारमनुप्पत्तो । तेन वुच्चति “तिण्ण-
विचिकिच्छो”ति ।

५६. विहरतीति ... पे०. तेन वुच्चति विहरतीति ।

५७. अकयङ्कयी कुसलेसु धम्मेषु ति । इमाय विचिकिच्छाय
कुसलेसु धम्मेषु न कङ्खति न विचिकिच्छति अकयङ्कयी होति निवकय-
ङ्कयी^६ विकयङ्कयी^७ । तेन वुच्चति “अकयङ्कयी कुसलेसु धम्मेषु”ति ।

५८. विचिकिच्छाय चित्तं परिसोधेतीति । तस्य कतमा
विचिकिच्छा ?

१. द्विधापयो — सी०, स्या०, रो० । २. अनेकसंगाहो — सी०, स्या०, रो० ।

३. अपरियोगाहना — सी०; अपरियोगाहना — स्या०, रो० । ४. यम्भितत्तं — स्या०, रो० ।

५. पारगतो — स्या०, रो० । ६-६ म० पोत्थके नित्यि । ७-७ निवकयङ्कयो विगतकयङ्कयो —
स्या०, रो० ।

या कङ्क्षा कङ्क्षायना कङ्क्षायितत्तं छम्भितत्तं चित्तस्स मनो-
विलेखो - अयं वुच्चति "विचिकिच्छा" ।

B 266

तत्थ कतमं चित्तं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविञ्जाणधातु - इदं
5 वुच्चति "चित्तं" । इदं चित्तं इमाय विचिकिच्छाय सोधेति विसोधेति
परिसोधेति मोचेति विमोचेति परिमोचेति । तेन वुच्चति विचिकिच्छाय
चित्तं परिसोधेती' ति ।

५६. इमे पञ्च नीवरणे पहाया ति । इमे पञ्च नीवरणा
सन्ता होन्ति समिता वूपसन्ता अत्यङ्गता अग्भत्यङ्गता अप्पिता व्यप्पिता
10 सोसिता विसोसिता व्यन्तीकता । तेन वुच्चति "इमे पञ्च नीवरणे
पहाया" ति ।

६०. चेतसो उपविकलेसे ति ? इमे पञ्च नीवरणा चित्तस्स
उपविकलेसा ।

६१. पञ्जाय दुव्वलीकरणे ति । इमेहि पञ्चहि नीवरणेहि
15 अनुप्पन्ना चेव पञ्जा न उपपज्जति उपपन्ना च पञ्जा निरुज्जति ।
तेन वुच्चति "पञ्जाय दुव्वलीकरणे" ति ।

६२. विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेही ति ।
तत्थ कतमे कामा ?

छन्दो कामो, रागो कामो, छन्दरागो कामो, सङ्कप्पो कामो,
20 रागो कामो, सङ्कप्परागो कामो - इमे वुच्चन्ति "कामा" ।

तत्थ कतमे अकुसला धम्मा ?

कामच्छन्दो, व्यापादो, थीनं, मिदं, उद्वच्चं, कुक्कुच्चं, विचि-
R. 257 किच्छा - इमे वुच्चन्ति "अकुसला धम्मा" । इति इमेहि च कामेहि
इमेहि च अकुसलेहि धम्मेहि विविक्तो होति । तेन वुच्चति "विविच्चेव
25 कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेही" ति ।

६३. सवितक्कं सविचारं ति । अत्थि वितक्को, अत्थि
विचारो ।

तत्थ कतमो वितक्को ?

यो तक्को वितक्को सङ्कप्पो अप्पना व्यप्पना चेतमो अभिनि-
30 रोपना सम्मासङ्कप्पो - अयं वुच्चति "वितक्को" ।

तत्थ कतमो विचारो ?

यो चारो विचारो अनुविचारो उपविचारो चित्तस्स अनुसन्धनता
अनुपेक्खनता - अयं वुच्चति "विचारो" । इति इमिना च वितक्वेण
इमिना च विचारेण उपेतो होति पे० समन्नागतो । तेन वुच्चति
"सवितक्क सविचार" ति । 5

६४ विवेकजं ति । वितक्को, विचारो, पीति, सुख, चित्तस्से-
कगता - ते इमस्मिं विवेके जाता होन्ति सञ्जाता निव्वत्ता अभि-
निव्वत्ता पातुभूता । तेन वुच्चति "विवेकज" ति ।

६५ पीतिसुखं ति । अत्थि पीति, अत्थि सुख ।

तत्थ कतमा पीति ? 10

या पीति पामोज्ज आमोदना पमोदना हासो पहासो वित्ति
ओदग्य^१ अत्तमनता चित्तस्स - अयं वुच्चति "पीति" ।

तत्थ कतमं सुखं ?

य चेतसिक सात चेतसिक सुखं चेतोसम्फस्सज सात सुखं वेदयित
चेतोसम्फस्सजा साता सुखा वेदना - इदं वुच्चति "सुख" । इदं सुखं 15
इमायं पीतिया सहगतं होति सहजातं ससद्दं सम्पयुत्तं । तेन वुच्चति
"पीतिसुख" ति ।

६६ पठमं ति । गणनानुपुव्वता^३ पठमं । इदं पठमं समा-
पज्जती ति पठमं ।

६७ ज्ञानं ति । वितक्को, विचारो, पीति, सुख, चित्तस्से- 20
कगता ।

६८ उपसम्पज्जा ति । यो पठमस्स ज्ञानस्स लाभो पटिलाभो
पत्ति सम्पत्तिं पुसना सच्चिकिरिया उपसम्पदा ।

६९ विहरती ति पे० तेन वुच्चति "विहरती" ति ।

७० वित्तक्कविचारानं वूपसभा ति । अत्थि वितक्को, अत्थि 25
विचारो ।

तत्थ कतमो वितक्को ?

यो तक्को वितक्को पे० सम्मासङ्कप्पो - अयं वुच्चति
"वितक्को" ।

तत्थ क्तमो विचारो ?

R. 258

यो चारो विचारो अनुविचारो उपविचारो चित्तस्स अनुसन्धनता अनुपेक्खनता — अयं वुच्चति “विचारो” । इति अयं च वितक्को अयं च विचारो सन्ता होन्ति समिता वूपसन्ता अत्यङ्गता अब्भत्यङ्गता
 5 अप्पिता व्यप्पिता योसिता विसोसिता व्यन्तीकता । तेन वुच्चति “वितक्कविचारानं वूपसमा” ति ।

B. 268

७१. अज्झत्तं ति । यं अज्झत्तं पच्चत्तं ।

७२. सम्पसादनं ति । या सद्धा सहहना ओक्कप्पना अभि-
 प्पसादो ।

10 ७३. चेतसो एकोदिभावं ति । या चित्तस्स ठिति ... पे०...
 सम्मासमाधि ।

७४. अवितक्कं अविचारं ति । अत्थि वितक्को, अत्थि विचारो ।
 तत्थ क्तमो वितक्को ?

यो तक्को वितक्को ... पे०.. सम्मासङ्कप्पो — अयं वुच्चति
 15 “वितक्को” ।

तत्थ क्तमो विचारो ?

यो चारो अनुचारो^१ विचारो अनुविचारो उपविचारो चित्तस्स
 अनुसन्धनता अनुपेक्खनता — अयं वुच्चति “विचारो” ।

इति अयं च वितक्को अयं च विचारो सन्ता होति समिता
 20 वूपसन्ता अत्यङ्गता अब्भत्यङ्गता अप्पिता व्यप्पिता सोसिता विसोसिता
 व्यन्तीकता । तेन वुच्चति “अवितक्कं अविचारं” ति ।

७५. समाधिजं ति । सम्पसादो पीतिसुखं — ते इमस्मि
 समाधिम्मिह जाता होन्ति सञ्जाता निव्वत्ता अभिनिव्वत्ता पातुभूता ।
 तेन वुच्चति “समाधिजं” ति ।

25 ७६. पीतिसुखं ति । अत्थि पीति, अत्थि सुखं ।

तत्थ क्तमा पीति ... पे०... अयं वुच्चति “पीति” ।

तत्थ क्तमं सुखं ... पे०.. इदं वुच्चति “सुखं” । इदं सुखं
 इमाय पीतिया सहगतं होति सहजातं संसट्ठं सम्पयुत्तं । तेन वुच्चति
 “पीतिसुखं” ति ।

७७ दुःखं ति । गणनानुपुव्यता दुःखं । इदं दुःखं समा-
पज्जती ति दुःखं ।

७८ ज्ञानं ति । सम्पसादो, पीति, सुख, चित्तस्सेकमता ।

७९ उपसम्पज्जा ति । यो दुःखस्स ज्ञानस्स लाभो पटिलाभो
पत्ति सम्पत्ति फुसना सच्चिकिरिया उपसम्पदा ।

B 269

८० विहरती ति पे० तेन वुच्चति "विहरती" ति ।

R 252

८१ पीतिया च विरागा ति । तत्थ कतमा पीति ?

या पीति पामोज्ज आमोदना पमोदना हासो पहासो वित्ति
ओदग्य अत्तमनता चित्तस्स - अयं वुच्चति "पीति" । अयं पीति सन्ता
होति समिता वूपसन्ता अत्थङ्गता अम्भत्थङ्गता अप्पिता व्यप्पिता सोसिता 10
विसोसिता व्यन्तीकता । तेन वुच्चति "पीतिया च विरागा" ति ।

८२ उपेक्खको ति । तत्थ कतमा उपेक्खा ?

या उपेक्खा उपेक्खना अज्झुपेक्खना मज्झसता चित्तस्स - अयं
वुच्चति "उपेक्खा" । इमाय उपेक्खाय उपेतो होति पे० समन्ता-
गतो । तेन वुच्चति "उपेक्खको" ति ।

15

८३ विहरती ति पे० तेन वुच्चति "विहरती" ति ।

८४ सतो च सम्पज्जानो ति । तत्थ कतमा सति ?

या सति अनुस्सति पे० सम्मासति - अयं वुच्चति "सति" ।

तत्थ कतमं सम्पज्जं ?

या पज्जा पज्जानता पे० अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि - 20
इदं वुच्चति "सम्पज्जं" । इति इमाय च सतिया इमिना च सम्प-
ज्जवेन उपेतो होति पे० समन्नागतो । तेन वुच्चति "सतो च
सम्पज्जानो" ति ।

८५ सुखं च कायेन पटिसवेदेती ति । तत्थ कतमं सुखं ?

य चेतसिकं सात चेतसिकं सुखं चेतोसम्पस्सज्जं सात सुखं वेदयित 25
चेतोसम्पस्सज्जं साता सुखा वेदना - इदं वुच्चति "सुखं" ।

तत्थ कतमो कायो ?

सज्जावक्खन्धो, सङ्खारवक्खन्धो, विज्जाणवक्खन्धो - अयं
वुच्चति "कायो" । इदं सुखं इमिना कायेन पटिसवेदेति । तेन वुच्चति
"सुखं च कायेन पटिसवेदेती" ति ।

30

B 270

८६ यं तं अरिया आचिक्खन्तीति । तत्थ कतमे अरिया ?

अरिया वुच्चन्ति बुद्धा च बुद्धसावका च । ते इम आचिक्खन्ति
देसेन्ति पज्जापेन्ति^१ पट्टपेन्ति विवरन्ति विभजन्ति उत्तानि^२ करोन्ति^३
पकासेन्ति । तेन वुच्चति “यं तं अरिया आचिक्खन्ती”ति ।

5

८७ उपेक्खको सतिमा सुखविहारोति । तत्थ कतमा
उपेक्खा ?

या उपेक्खा उपेक्खना अज्झुपेक्खना मज्झत्तता चित्तस्स - अयं
वुच्चति “उपेक्खा” ।

R 250

तत्थ कतमा सति ?

10 या सति अनुस्सति पे० सम्भासति - अयं वुच्चति
“सति” ।

तत्थ कतमं सुखं ?

य चेतसिकं सात चेतसिकं सुखं चेतोसम्पस्सजं सात सुखं वेदयितं
चेतोसम्पस्सजा साता सुखा वेदना - इदं वुच्चति “सुखं” ।

13

इति इमायं च उपेक्खायं इमायं च सतिमा इमिना च सुखेन
समन्नागतो इरियति वत्तति पालेति यपेति यापेति चरति विहरति ।
तेन वुच्चति “उपेक्खको सतिमा सुखविहारो”ति ।

८८ ततियंति । गणनानुपुब्बता ततियंति । इदं ततियं समा-
पज्जतीति ततियंति ।

20

८९ ज्ञानंति । उपेक्खा, सति, सम्पज्झं, सुखं, चित्तस्से
कम्पता ।

९० उपसम्पज्जाति । यो ततियस्स ज्ञानस्स लाभो पटिलाभो
पत्ति सम्पत्ति फुसना सच्छिकिरिया उपसम्पदा ।

९१ विहरतीति पे० तेन वुच्चति “विहरती”ति ।

23

९२ सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहानाति । अत्थि सुखं,
अत्थि दुक्खं ।

तत्थ कतमं सुखं ?

१ पज्जापेन्ति - य० । २-२ उत्तानि करोन्ति - सी०, उत्तानीकरोन्ति - स्या०,
रो० ।

य कायिक सात कायिक सुख कायसम्पत्सज सात सुख वेदयित
कायसम्पत्सजा साता सुखा वेदना — इदं वुच्चति “सुख” ।

तत्थ कतमं दुक्खं ?

II 271

य कायिक असात कायिक दुक्खं कायसम्पत्सज असात दुक्खं
वेदयित कायसम्पत्सजा असाता दुक्खा वेदना — इदं वुच्चति “दुक्ख” । 5

इति इदं च सुखं इदं च दुक्खं सन्ता होन्ति समिता वूपसन्ता
अत्थङ्गता अद्भत्थङ्गता अप्पिता व्यप्पिता सोसिता विसोसिता व्यन्ती-
कता । तेन वुच्चति “सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना” ति ।

६३ पुब्बेव सोमनस्स दोमनस्सान् अत्थङ्गमा ति । अत्थि
सोमनस्स, अत्थि दोमनस्स ।

10

तत्थ कतमं सोमनस्स ?

य चेतसिक सात चेतसिक सुखं चेतोसम्पत्सज सात सुखं वेदयित
चेतोसम्पत्सजा साता सुखा वेदना — इदं वुच्चति “सोमनस्स” ।

तत्थ कतमं दोमनस्स ?

य चेतसिक असात चेतसिक दुक्खं चेतोसम्पत्सज असात 15
दुक्खं वेदयित चेतोसम्पत्सजा असाता दुक्खा वेदना — इदं वुच्चति
“दोमनस्स” ।

इति इदं च सोमनस्स इदं च दोमनस्स पुब्बेव सन्ता होन्ति
समिता वूपसन्ता अत्थङ्गता अद्भत्थङ्गता अप्पिता व्यप्पिता सोसिता
विसोसिता व्यन्तीकता । तेन वुच्चति “पुब्बेव सोमनस्स दोमनस्सान्
अत्थङ्गमा” ति । 20

R 261

६४ अदुक्खमसुखं ति । य चेतसिक नेव सात नासात चेतो-
सम्पत्सज अदुक्खमसुखं वेदयित चेतोसम्पत्सजा अदुक्खमसुखा वेदना ।
तेन वुच्चति “अदुक्खमसुखं” ति ।

६५ उपेक्खासतिपरिसुद्धिं ति । तत्थ कतमा उपेक्खा ? 25

या उपेक्खा उपेक्खना अज्झुपेक्खना मज्झत्तता चित्तस्स — अयं
वुच्चति “उपेक्खा” ।

तत्थ कतमा सति ?

या सति अनुस्सति पे० सम्मासति — अयं वुच्चति “सति” ।

अयं सति इमाय उपेक्खाय विवटा होति परिसुद्धा परियोदाता । तेन वुच्चति “उपेक्खासतिपारिसुद्धि” ति ।

६६. चतुत्थं ति । गणनानुपुव्वता चतुत्थं, इदं चतुत्थं समापज्जती ति चतुत्थं ।

5 ६७. ज्ञानं ति । उपेक्खा, सति, चित्तस्सेकगता ।

B. 272

६८. उपसम्पज्जा ति । यो चतुत्थस्स ज्ञानस्स लाभो पटि-
लाभो पत्ति सम्पत्ति फुसना सच्चिकिरिया उपसम्पदा ।

६९. विहरती ति ... पे०... तेन वुच्चति “विहरती” ति ।

१००. सब्वसो रूपसञ्ज्ञानं समतिक्कमा ति । तत्थ कतमा

10 रूपसञ्ज्ञा^१ ?

रूपावचरसमापत्ति^२ समापन्नस्स वा उपपन्नस्स वा दिट्ठधम्मसुख-
विहारिस्स वा सञ्ज्ञा सञ्ज्ञानना सञ्ज्ञानितत्तं – इमा वुच्चन्ति “रूप-
सञ्ज्ञायो” । इमा रूपसञ्ज्ञायो अतिक्कन्तो होति वोतिक्कन्तो समति-
क्कन्तो । तेन वुच्चति “सब्वसो रूपसञ्ज्ञानं समतिक्कमा” ति ।

15 १०१. पटिघसञ्ज्ञानं अत्थङ्गमा ति । तत्थ कतमा पटिघ-
सञ्ज्ञा^३ ?

रूपसञ्ज्ञा सदसञ्ज्ञा .. पे०... फोटुव्वसञ्ज्ञा – इमा वुच्चन्ति
पटिघसञ्ज्ञायो । इमा पटिघसञ्ज्ञायो सन्ता होन्ति समिता वूपसन्ता
अत्थङ्गता अब्भत्यङ्गता अप्पिता व्यप्पिता सोसिता वित्तोसिता व्यन्ती-
20 कता । तेन वुच्चति “पटिघसञ्ज्ञानं अत्थङ्गमा” ति ।

१०२. नानत्तसञ्ज्ञानं अमनसिकारा^४ ति । तत्थ कतमा
नानत्तसञ्ज्ञा^५ ?

असमापन्नस्स^६ मनोधातु समङ्गिस्स वा मनोविञ्जाणधातु
समङ्गिस्स वा सञ्ज्ञा सञ्ज्ञानना सञ्ज्ञानितत्तं – इमा वुच्चन्ति
25 “नानत्तसञ्ज्ञायो” । इमा नानत्तसञ्ज्ञायो न मनसि करोति । तेन
वुच्चति “नानत्तसञ्ज्ञानं अमनसिकारा” ति ।

१०३. अनन्तो आकासो ति । तत्थ कतमो आकासो ?

१. रूपसञ्ज्ञायो – स्या०, रो० । २. या रूपावचरसमापत्ति – स्या०, रो० ।

३. पटिघसञ्ज्ञायो – स्या०, रो० । ४. नानत्तसञ्ज्ञायो – स्या०, रो० । ५. या असमा-
पन्नस्स – स्या०, रो० ।

यो आकासो आकासगतं अघं अघगतं विवरो विवरगतं असम्फुटं चतूहि महाभूतेहि — अयं वुच्चति “आकासो” । तस्मि आकासे चित्तं ठपेति सण्ठपेति अनन्तं फरति । तेन वुच्चति “अनन्तो आकासो” ति ।

१०४. आकासानञ्चायतनं ति । आकासानञ्चायतनं समा-
पन्नस्स वा उपपन्नस्स वा दिट्ठधम्मसुखविहारिस्स वा चित्तचेतसिका 5
धम्मा ।

१०५. उपसम्पज्जा -ति । यो आकासानञ्चायतनस्स लाभो
पटिलाभो पत्ति सम्पत्ति फुसना सच्छिकिरिया उपसम्पदा ।

१०६. विहरती ति ... पे०... तेन वुच्चति “विहरती” ति ।

B. 273

१०७. सव्वसो आकासानञ्चायतनं समतिक्कम्मा^१ ति । इमं 10
आकासानञ्चायतनं अतिक्कन्तो होति वीतिक्कन्तो समतिक्कन्तो । तेन
वुच्चति “सव्वसो आकासानञ्चायतनं समतिक्कम्मा” ति ।

१०८. अनन्तं विञ्जाणं ति । तंयेव आकासं विञ्जाणेन
फुट्ठं मनसि करोति अनन्तं फरति । तेन वुच्चति “अनन्तं विञ्जाणं” ति ।

१०९. विञ्जाणञ्चायतनं ति । विञ्जाणञ्चायतनं समा- 15
पन्नस्स वा उपपन्नस्स वा दिट्ठधम्मसुखविहारिस्स वा चित्तचेतसिका
धम्मा ।

११०. उपसम्पज्जा ति । यो विञ्जाणञ्चायतनस्स लाभो
पटिलाभो पत्ति सम्पत्ति फुसना सच्छिकिरिया उपसम्पदा ।

१११. विहरती ति ... पे०... तेन वुच्चति “विहरती” ति । 20

११२. सव्वसो विञ्जाणञ्चायतनं समतिक्कम्मा ति । इमं
विञ्जाणञ्चायतनं अतिक्कन्तो होति वीतिक्कन्तो समतिक्कन्तो । तेन
वुच्चति “सव्वसो विञ्जाणञ्चायतनं समतिक्कम्मा” ति ।

११३. नत्थि किञ्ची ति । तंयेव विञ्जाणं भावेति^२ विभा-
वेति अन्तरभावेति, “नत्थि किञ्ची” ति पस्सति । तेन वुच्चति “नत्थि 25
किञ्ची” ति ।

११४. आकिञ्चञ्चायतनं ति । आकिञ्चञ्चायतनं समापन्नस्स
वा उपपन्नस्स वा दिट्ठधम्मसुखविहारिस्स वा चित्तचेतसिका धम्मा ।

R. 263

११५. उपसम्पज्जा ति । यो आकिञ्चञ्जायतनस्स लाभो पटिलाभो पत्ति सम्पत्ति फुसना सच्चिकिरिया उपसम्पदा ।

११६. विहरती ति ... पे०... तेन वुच्चति “विहरती” ति ।

११७. सब्वसो आकिञ्चञ्जायतनं समतिक्कम्मा ति । इमं
5 आकिञ्चञ्जायतनं अतिक्कन्तो होति वीतिक्कन्तो समतिक्कन्तो । तेन वुच्चति “सब्वसो आकिञ्चञ्जायतनं समतिक्कम्मा” ति ।

B. 274

नेवसञ्जीनासञ्जी ति । तंयेव आकिञ्चञ्जायतनं सन्ततो मनसि करोति सङ्खारावसेससमापत्ति भावेति । तेन वुच्चति “नेव-सञ्जीनासञ्जी” ति ।

10 ११८. नेवसञ्जानासञ्जायतनं ति । नेवसञ्जानासञ्जायतनं समापन्नस्स वा उपपन्नस्स वा दिट्ठधम्मसुखविहारिस्स वा चित्त-चेतसिका धम्मा ।

११९. उपसम्पज्जा ति । यो नेवसञ्जानासञ्जायतनस्स लाभो पटिलाभो पत्ति सम्पत्ति फुसना सच्चिकिरिया उपसम्पदा ।

15 १२०. विहरती ति । इरियति वत्तति पालेति यपेति यापेति चरति विहरति । तेन वुच्चति “विहरती” ति ।

— ० —

§ २. अभिधम्मभाजनीयं

१. रूपावचरकुत्तलं

चतुष्कं

१२१. चत्तारि ज्ञानानि — पठमं ज्ञानं, दुतियं ज्ञानं, ततियं ज्ञानं, चतुत्थं ज्ञानं ।

१२२. तत्थ कतमं पठमं ज्ञानं ?

20 इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपत्तिया भग्नं भायेति विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति पथवीकसिणं, तस्मिं समये पञ्चङ्गिकं ज्ञानं होति — वितवको, विचारो, पीत्ति, सुखं, चित्तस्से-काग्गता । इदं वुच्चति “पठमं ज्ञानं” । अवसेसा धम्मा ज्ञानसम्पयुत्ता ।

१. अयं पाठो मानिषायं नन्धि, निद्देमे पन गम्भपोत्थोणु दिसमति । २. पठवीरगिणं — सी०, रया०, रो०, एवमारि पि ।

१२३ तत्थ कतम दुतिय ज्ञान ?

इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मग्ग भावेति वितक्क-
विचारान वूपसमा पे० दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति पथवी-
कसिण, तस्मिं समये तिवज्झिक ज्ञान होति - पीति, सुख,
चित्तस्सेकग्गता । इदं वुच्चति "दुतिय ज्ञान" । अवसेसा धम्मा 5
ज्ञानसम्पयुत्ता ।

B 275

१२४ तत्थ कतम ततिय ज्ञान ?

इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मग्ग भावेति पीतिया च
विरागा पे० ततिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति पथवीकसिण, तस्मिं
समये दुवज्झिक ज्ञान होति - सुख, चित्तस्सेकग्गता । इदं वुच्चति "ततिय 10
ज्ञान" । अवसेसा धम्मा ज्ञानसम्पयुत्ता ।

B 264

१२५ तत्थ कतम चतुत्थ ज्ञान ?

इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मग्ग भावेति सुखस्स च
पहाना पे० चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति पथवीकसिण, तस्मिं
समये दुवज्झिक ज्ञान होति - उपेक्खा, चित्तस्सेकग्गता । इदं वुच्चति 15
"चतुत्थ ज्ञान" । अवसेसा धम्मा ज्ञानसम्पयुत्ता ।

पञ्चमं

१२६ इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मग्ग भावेति
विविच्चेव कामेहि पे० पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति पथवी-
कसिण, तस्मिं समये पञ्चज्झिक ज्ञान होति - वितक्को, विचारो, पीति,
सुख, चित्तस्सेकग्गता । इदं वुच्चति "पठम ज्ञान" । अवसेसा धम्मा 20
ज्ञानसम्पयुत्ता ।

१२७ इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मग्ग भावेति
विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि अवितक्क विचारमत्त
विवेकज पीतिसुख दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति पथवीकसिण, तस्मिं
समये चतुरज्झिक ज्ञान होति - विचारो, पीति, सुख, चित्तस्सेकग्गता । 25
इदं वुच्चति "दुतिय ज्ञान" । अवसेसा धम्मा ज्ञानसम्पयुत्ता ।

१२८ इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मग्ग भावेति
वितक्कविचारान वूपसमा पे० ततिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति
पथवीकसिण, तस्मिं समये तिवज्झिक ज्ञान होति - पीति, सुख, चित्तस्से-

कग्गता । इदं वुच्चति “ततियं ज्ञानं” । अवसेसा धम्मा ज्ञान-
सम्पयुत्ता ।

१२६. इध भिक्खु यस्मिं समये रूपूपपत्तिया मगं भावेति
पीतिया च विरागा ... पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति पथवी-
कसिणं, तस्मिं समये दुवङ्गिकं ज्ञानं होति — सुखं, चित्तस्सेकग्गता । इदं
वुच्चति “चतुत्थं ज्ञानं” । अवसेसा धम्मा ज्ञानसम्पयुत्ता । .

B. 276

१३०. इध भिक्खु यस्मिं समये रूपूपपत्तिया मगं भावेति
सुखस्स च पहाना ... पे०... पञ्चमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति पथवी-
कसिणं, तस्मिं समये दुवङ्गिकं ज्ञानं होति — उपेक्खा, चित्तस्सेकग्गता ।
इदं वुच्चति “पञ्चमं ज्ञानं” । अवसेसा धम्मा ज्ञानसम्पयुत्ता ।

२. अरूपावचरकुसलं

R. 265

१३१. इध भिक्खु यस्मिं समये अरूपूपपत्तिया मगं भावेति
सब्बसो आकिञ्चञ्जायतनं समतिक्कम्म नेवसञ्जानासञ्जायतन-
सञ्जासहगतं सुखस्स च पहाना ... पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज
विहरति, तस्मिं समये दुवङ्गिकं ज्ञानं होति — उपेक्खा, चित्तस्सेकग्गता ।
इदं वुच्चति “चतुत्थं ज्ञानं” । अवसेसा धम्मा ज्ञानसम्पयुत्ता ।

३. लोकुत्तरकुसलं

चतुष्कं

१३२. चत्तारि ज्ञानानि — पठमं ज्ञानं, दुतियं ज्ञानं, ततियं
ज्ञानं, चतुत्थं ज्ञानं ।

१३३. तत्थ कतमं पठमं ज्ञानं ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं
अपचयगामि दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव
कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दग्धा-
भिञ्जं, तस्मिं समये पञ्चङ्गिकं ज्ञानं होति — वित्तक्को, विचारो,
पीति, सुखं, चित्तस्सेकग्गता । इदं वुच्चति “पठमं ज्ञानं” । अवसेसा
धम्मा ज्ञानसम्पयुत्ता ।

25

१३४. तत्थ कतमं दुतियं ज्ञानं ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं

अपचयगामि दिट्ठिगतान पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया वितक्क-
विचारान वूपसमा पे० दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपद
दन्धाभिञ्ज, तस्मिं समये तिवज्झिक ज्ञान होति — पीति, सुख, चित्तस्से-
कगता । इदं वुच्चति “दुतिय ज्ञान” । अवसेसा धम्मा ज्ञानसम्पयुता ।

१३५ तत्थ कतम ततिय ज्ञान ?

5 B 277

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तर ज्ञान भावेति निव्यानिक
अपचयगामि दिट्ठिगतान पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया पीतिया च
विरागा पे० ततिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपद दन्धा-
भिञ्ज, तस्मिं समये दुवज्झिक ज्ञान होति — सुख, चित्तस्सेकगता ।
इदं वुच्चति “ततिय ज्ञान” । अवसेसा धम्मा ज्ञानसम्पयुता ।

10

१३६ तत्थ कतम चतुत्य ज्ञान ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तर ज्ञान भावेति निव्यानिक
अपचयगामि दिट्ठिगतान पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया सुखस्स च
पहाना पे० चतुत्य ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपद दन्धा-
भिञ्ज, तस्मिं समये दुवज्झिक ज्ञान होति — उपेक्खा, चित्तस्सेकगता ।
इदं वुच्चति “चतुत्य ज्ञान” । अवसेसा धम्मा ज्ञानसम्पयुता ।

15

पञ्चक

१३७ इध भिक्खु यस्मिं समय लोकुत्तर ज्ञान भावेति निव्या-
निक अपचयगामि दिट्ठिगतान पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विवि-
च्चेव कामेहि पे० पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपद
दन्धाभिञ्ज, तस्मिं समये पञ्चज्झिक ज्ञान होति — वितक्को, विचारो,
पीति, सुख, चित्तस्सेकगता । इदं वुच्चति “पठम ज्ञान” । अवसेसा
धम्मा ज्ञानसम्पयुता ।

R 266

20

१३८ इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तर ज्ञान भावेति निव्या-
निक अपचयगामि दिट्ठिगतान पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विवि-
च्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि श्रवितक्क विचारमत्त
दिवेकज पीतिसुख दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपद दन्धा-
भिञ्ज, तस्मिं समये चतुरज्झिक ज्ञान होति — विचारो, पीति, सुख,

25

चित्तस्सेकगता । इदं वुच्चति “दुतियं ज्ञानं” । अवसेसा धम्मा ज्ञान-
सम्पयुत्ता ।

१३६. इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निय्या-
निकं अपचयगार्मि दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया वितक्क-
5 विचारानं वूपसमा ... पे०... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं
दन्धाभिञ्जं, तस्मिं समये तिवज्झिकं ज्ञानं होति — पीति, सुखं, चित्तस्से-
कगता । इदं वुच्चति “ततियं ज्ञानं” । अवसेसा धम्मा ज्ञानसम्पयुत्ता ।

१४०. इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निय्या-
निकं अपचयगार्मि दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया पीतिया
B. 278 10 च विरागा ... पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं
दन्धाभिञ्जं, तस्मिं समये दुवज्झिकं ज्ञानं होति — सुखं, चित्तस्से-
कगता । इदं वुच्चति “चतुत्थं ज्ञानं” । अवसेसा धम्मा ज्ञानसम्पयुत्ता ।

१४१. इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निय्या-
निकं अपचयगार्मि दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया सुखस्स
11 च पहाना ... पे०... पञ्चमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं
दन्धाभिञ्जं, तस्मिं समये दुवज्झिकं ज्ञानं होति — उपेक्खा, चित्तस्से-
कगता । इदं वुच्चति “पञ्चमं ज्ञानं” । अवसेसा धम्मा ज्ञान-
सम्पयुत्ता ।

४. रूपावचरविपाका

१४२. चत्तारि ज्ञानानि — पठमं ज्ञानं, दुतियं ज्ञानं, ततियं
ज्ञानं, चतुत्थं ज्ञानं ।

20 १४३. तत्थ, कतमं पठमं ज्ञानं ?

इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपत्तिया मग्ग भावेति विविच्चेव
कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति पथवीकसिणं, तस्मिं
समये फस्सो होति ... पे०... अविकखेपो होति । इमे धम्मा कुसला ।
तस्सेव रूपावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचित्तत्ता विपाक
25 विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति पथवीकसिणं,
तस्मिं समये पञ्चज्झिकं ज्ञानं होति — वितक्को, विचारो, पीति, सुखं,
चित्तस्सेकगता । इदं वुच्चति “पठमं ज्ञानं” । अवसेसा धम्मा ज्ञान-
सम्पयुत्ता ।

१४४ तत्थ कतम दुतिय ज्ञान ?

इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मग्ग भावेति वितक्ख-
विचारान वूपसमा पे० दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति पथवी-
कसिण, तस्मिं समये फस्सो होति पे० अविक्खेपो होति । इमे
धम्मा कुसला । तस्सेव रूपवचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचि- 5
त्ता विपाक वितक्खविचारान वूपसमा पे० दुतिय ज्ञान पे०
ततिय ज्ञान पे० चतुत्थ ज्ञान पे० पठम ज्ञान पे० पञ्चम
ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति पथवीकसिण, तस्मिं समये दुवज्झिक ज्ञान
होति — उपेक्खा, चित्तस्सेकग्गता । इद वुच्चति “पञ्चम ज्ञान” ।
अवसेसा धम्मा ज्ञानसम्पयुत्ता पे० । 10

५. अरूपावचरविपाका

१४५ इध भिक्खु यस्मिं समये अरूपपपत्तिया मग्ग भावेति
सव्वसो आकिञ्चज्जायतन समतिक्कम्म नेवसज्जानासज्जायतन-
सज्जासहगत सुखस्स च पहाना पे० चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज
विहरति, तस्मिं समये फस्सो होति पे० अविक्खेपो होति । इमे
धम्मा कुसला । तस्सेव अरूपावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उप- 15
चित्ता विपाक सव्वसो आकिञ्चज्जायतन समतिक्कम्म नेवसज्जाना-
सज्जायतनसज्जासहगत सुखस्स च पहाना पे० चतुत्थ ज्ञान
उपसम्पज्ज विहरति, तस्मिं समये दुवज्झिक ज्ञान होति — उपेक्खा,
चित्तस्सेकग्गता । इद वुच्चति “चतुत्थ ज्ञान” । अवसेसा धम्मा ज्ञान-
सम्पयुत्ता । 20

६. लोकुत्तरविपाका

१४६ चत्तारि ज्ञानानि — पठम ज्ञान, दुतिय ज्ञान, ततिय ज्ञान,
चतुत्थ ज्ञान ।

१४७ तत्थ कतम पठम ज्ञान ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तर ज्ञान भावेति निय्यानिक
अपचयगार्मि दिट्ठिगतान पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव 25
कामेहि पे० पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपद दन्धा-
भिज्ज, तस्मिं समये फस्सो होति पे० अविक्खेपो होति । इमे
वि०—४१ R 268

धम्मा कुसला । तस्सेव लोकुत्तरस्स कुसलस्स ज्ञानस्स कतत्ता भावितत्ता विपाकं विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धाभिञ्जं सुञ्जतं, तस्मिं समये पञ्चङ्गिकं ज्ञानं होति - वितक्को, विचारो, पीति, सुखं, चित्तस्सेकगता । इदं वुच्चति "पठमं ज्ञानं" । अवसेसा धम्मा ज्ञानसम्पयुत्ता ।

१४८. तत्थ कतमं दुतियं ज्ञानं ?

इध भिक्खु यस्मिं समये लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निव्यानिकं अपचयगामि दिट्ठिगतानं पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया वितक्क-विचारानं वूपसमा ... पे०... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धाभिञ्जं, तस्मिं समये फस्सो होति ... पे०... अविकखेपो होति । इमे धम्मा कुसला । तस्सेव लोकुत्तरस्स कुसलस्स ज्ञानस्स कतत्ता भावितत्ता विपाकं वितक्कविचारानं वूपसमा ... पे०... दुतियं ज्ञानं ... पे०... ततियं ज्ञानं ... पे०... चतुत्थं ज्ञानं ... पे०... पठमं ज्ञानं ... पे०... पञ्चमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धाभिञ्जं सुञ्जतं, तस्मिं समये दुवङ्गिकं ज्ञानं होति - उपेक्खा, चित्तस्सेकगता । इदं वुच्चति "पञ्चमं ज्ञानं" । अवसेसा धम्मा ज्ञानसम्पयुत्ता ।

B. 280

७. रूपाट्पावचरकिरिया

१४९. चत्तारि ज्ञानानि - पठमं ज्ञानं, दुतियं ज्ञानं, ततियं ज्ञानं, चतुत्थं ज्ञानं ।

१५०. तत्थ कतमं पठमं ज्ञानं ?

इध भिक्खु यस्मिं समये रूपावचरं ज्ञानं भावेति किरियं नेव कुसल नाकुसलं न च कम्मविपाकं दिट्ठधम्मसुखविहारं विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति पथवीकसिणं, तस्मिं समये पञ्चङ्गिकं ज्ञानं होति - वितक्को, विचारो, पीति, सुखं, चित्तस्सेकगता । इदं वुच्चति "पठमं ज्ञानं" । अवसेसा धम्मा ज्ञानसम्पयुत्ता ।

१५१. तत्थ कतमं दुतियं ज्ञानं ?

इध भिक्खु यस्मिं समये रूपावचरं ज्ञानं भावेति किरियं नेव कुसलं नाकुसलं न च कम्मविपाकं दिट्ठधम्मसुखविहारं वित्तस्वविचारानं वूपसमा ... पे०... दुतियं ज्ञानं ... पे०... ततियं ज्ञानं ... पे०... चतुत्थं ज्ञानं

पे० पठम ज्ञान पे० पञ्चम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति पथवी-
कसिण, तस्मिं समये दुवङ्गिक ज्ञान होति — उपेक्खा, चित्तस्सेकग्गता ।
इदं वुच्चति “पञ्चम ज्ञान” । अवसेसा धम्मा ज्ञानसम्पयुत्ता ।

R 269

१५२ इध भिक्खु यस्मिं समये अरूपावचर ज्ञान भावेति
किरिय नेव कुसल नाकुसल न च कम्मविपाकं दिट्ठधम्मसुखविहारं सव्वसो 5
आकिञ्चञ्जायतनं समतिक्कम्मं नेवसञ्जानासञ्जायतनसञ्जा-
सहगतं सुखस्स च पहाना पे० चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति,
तस्मिं समये दुवङ्गिक ज्ञान होति — उपेक्खा, चित्तस्सेकग्गता । इदं
वुच्चति “चतुत्थ ज्ञान” । अवसेसा धम्मा ज्ञानसम्पयुत्ता ति ।

—०—

§ ३. पञ्चापुच्छक

१५३ चत्तारि ज्ञानानि — इध भिक्खु विविच्चेव कामेहि 10 B 281
विविच्चं अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क^१ राविचारं विवेकजं पीतिसुखं
पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति पे० वितक्कविचारानं वूपसमा
अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावो अवितक्कं अविचारं समाधिजं
पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति पे० पीतिया च विरागा
उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पज्जानो सुखं च कायेन पटिसवेदेति, य 15
तं अरिया आचिक्खन्ति — ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ ति ततियं
ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति पे० सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना
पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासति-
पारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति ।

१५४ चतुन्नं ज्ञानानं कति कुसला, कति अकुसला, कति 20
अव्याकता पे० कति सरणा, कति अरणा ?

१. तिकमातिकानुक्कमेन

१५५ सिया कुसला, सिया अव्याकता । तीणि ज्ञानानि^२ —
एत्युप्पन्नं सुखं वेदनं ठपेत्वा सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता, चतुत्थं ज्ञानं —
एत्युप्पन्नं अदुक्खमसुखं वेदनं ठपेत्वा अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता ।

R. 270

- सिया विपाका, सिया विपाकधम्मधम्मा, सिया नेवविपाकनविपाकधम्म-
 धम्मा । सिया उपादिनुपादानिया, सिया अनुपादिनुपादानिया, सिया
 अनुपादिन्नानुपादानिया । सिया असङ्किलिदुसङ्किलेसिका, सिया असङ्क-
 लिदुअसङ्किलेसिका । पठमं ज्ञानं – एत्युप्पन्ने वितक्कविचारे ठपेत्वा
 5 सवितक्कं सविचारं, तीणि ज्ञानानि अवितक्कअविचारा । द्वे ज्ञानानि –
 एत्युप्पन्नं पीतिं ठपेत्वा पीतिसहगता, तीणि ज्ञानानि – एत्युप्पन्नं सुखं
 ठपेत्वा सुखसहगता, चतुत्थं ज्ञानं – एत्युप्पन्नं उपेक्खं ठपेत्वा उपेक्खा-
 सहगतं । नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वा । नेव दस्सनेन न भावनाय
 पहातव्वहेतुका । सिया आचयगामिनो, सिया अपचयगामिनो, सिया
 10 नेवाचयगामिनापचयगामिनो । सिया सेक्खा, सिया असेक्खा, सिया
 नेवसेक्खनासेक्खा । सिया महग्गता, सिया अप्पमाणा । तीणि ज्ञानानि
 न वत्तव्वा परित्तारम्मणा ति पि, महग्गतारम्मणा ति पि, सिया
 अप्पमाणारम्मणा, सिया न वत्तव्वा अप्पमाणारम्मणा ति; चतुत्थं ज्ञानं
 सिया परित्तारम्मणं, सिया महग्गतारम्मणं, सिया अप्पमाणारम्मणं;
 15 सिया न वत्तव्वं परित्तारम्मणं ति पि, महग्गतारम्मणं ति पि,
 अप्पमाणारम्मणं ति पि । सिया मज्झिमा, सिया पणीता । सिया सम्मत्त-
 नियता, सिया अनियता । तीणि ज्ञानानि न मग्गारम्मणा, सिया मग्गहेतुका,
 सिया मग्गाधिपतिनो, सिया न वत्तव्वा मग्गहेतुका ति पि, मग्गा-
 धिपतिनो ति पि; चतुत्थं ज्ञानं सिया मग्गारम्मणं, सिया मग्गहेतुकं, सिया
 20 मग्गाधिपति, सिया न वत्तव्वं मग्गारम्मणं ति पि, मग्गहेतुकं ति पि
 मग्गाधिपती ति पि । सिया उप्पन्ना, सिया अनुप्पन्ना, सिया उप्पादिनो ।
 सिया अतीता, सिया अनागता, सिया पच्चुप्पन्ना । तीणि ज्ञानानि न
 वत्तव्वा अतीतारम्मणा ति पि, अनागतारम्मणा ति पि, पच्चुप्पन्नारम्मणा
 ति पि; चतुत्थं ज्ञानं सिया अतीतारम्मणं, सिया अनागतारम्मणं, सिया
 25 पच्चुप्पन्नारम्मणं, सिया न वत्तव्वं अतीतारम्मणं ति पि, अनागता-
 रम्मणं ति पि, पच्चुप्पन्नारम्मणं ति पि । सिया अज्झत्ता, सिया
 वहिद्धा, सिया अज्झत्तवहिद्धा । तीणि ज्ञानानि वहिद्धारम्मणा, चतुत्थं
 ज्ञानं सिया अज्झत्तारम्मणं, सिया वहिद्धारम्मणं, सिया अज्झत्तवहिद्धा-
 रम्मणं, सिया न वत्तव्वं अज्झत्तारम्मणं ति पि, वहिद्धारम्मणं ति,
 30 पि, अज्झत्तवहिद्धारम्मणं ति पि । अनिदस्सनअप्पटिथां ।

B 282

२. दुर्कभातिकानुक्रमेण

१५६. न हेतू । सहेतुका । हेतुसम्पयुक्ता । न वत्तव्वा हेतू
चेव सहेतुका चा ति, सहेतुका चेव न च हेतू । न वत्तव्वा हेतू
चेव हेतुसम्पयुक्ता चा ति, हेतुसम्पयुक्ता चेव न च हेतू । न हेतू
सहेतुका ।

१५७. संप्यच्चया । सङ्घता । अनिदस्सना । अप्पटिघा । ५
अरूपा । सिया लोकिया, सिया लोकुत्तरा । केनचि विञ्जेय्या,
केनचि न विञ्जेय्या ।

R. 271

१५८. नो आसवा । सिया सासवा, सिया अनासवा ।
आसवविप्पयुक्ता । न वत्तव्वा आसवा चेव सासवा चा ति, सिया
सासवा चेव नो च आसवा, सिया न वत्तव्वा सासवा चेव नो च आसवा 10
ति । न वत्तव्वा आसवा चेव आसवसम्पयुक्ता चा ति पि, आसव-
सम्पयुक्ता चेव नो च आसवा ति पि । सिया आसवविप्पयुक्ता सासवा,
सिया आसवविप्पयुक्ता अनासवा ।

II 383

१५९. नो संयोजना पे० नो गन्था पे० .. नो ओघा
... पे० .. नो योगा पे० नो नीवरणा पे० नो परामासा पे० 15
सारम्मणा । नो चित्ता । चेतसिका । चित्तसम्पयुक्ता । चित्तसंसट्ठा ।
चित्तसमुद्धाना । चित्तसहभुनो । चित्तानुपरिवत्तिनो । चित्तसंसट्ठ-
समुद्धाना । चित्तसंसट्ठसमुद्धानसहभुनो । चित्तसंसट्ठसमुद्धानानुपरि-
वत्तिनो । बाहिरा । नो उपादा । सिया उपादिन्ना, सिया अनुपादिन्ना ।

१६०. नो उपादाना पे० नो किलेसा .. पे० न दस्सनेन 20
पहातव्वा । न भावनाय पहातव्वा । न दस्सनेन पहातव्वहेतुका । न भावनाय
पहातव्वहेतुका । पठमं ज्ञानं—एत्युप्पन्नं वितक्कं ठपेत्वा सवितक्कं, तीणि
ज्ञानानि अवितक्का । पठमं ज्ञानं—एत्युप्पन्नं विचारं ठपेत्वा सविचारं,
तीणि ज्ञानानि अविचारा । द्वे ज्ञानानि—एत्युप्पन्नं पीतिं ठपेत्वा
सप्पीतिका, द्वे ज्ञानानि अप्पीतिका । द्वे ज्ञानानि—एत्युप्पन्नं पीतिं 25
ठपेत्वा पीतिसहगता, द्वे ज्ञानानि न पीतिसहगता । तीणि ज्ञानानि—
एत्युप्पन्नं सुखं ठपेत्वा सुखसहगता, चतुत्थं ज्ञानं न सुखसहगतं । चतुत्थं
ज्ञानं—एत्युप्पन्नं उपेक्खं ठपेत्वा उपेक्खासहगतं, तीणि ज्ञानानि उपेक्खा-

सहगता । न कामावचरा । सिया रूपावचरा, सिया न रूपावचरा ।
 तीणि ज्ञानानि न अरूपावचरा, चतुत्थ ज्ञान सिया अरूपावचर, सिया
 न अरूपावचर । सिया परियापन्ना, सिया अपरियापन्ना । सिया निव्या-
 निका, सिया अनिव्यानिका । सिया नियता, सिया अनियता । सिया
 ५ सज्जतरा, सिया अनुत्तरा । अरणा ति ।

ज्ञानविभङ्गो निवृत्तितो ।

B 285,
R 273

यं चित्तं मनो मानसं हृदयं पण्डरं मनो मनायतनं मनिन्द्रियं विञ्जाणं विञ्जाणक्खन्धो तज्जामनोविञ्जाणधातु - इदं वुच्चति "चित्तं" । इदं चित्तं इमाय मेत्ताय सहगतं होति सहजातं संसङ्गं सम्पयुतं । तेन वुच्चति "मेत्तासहगतेन चेतसा" ति ।

५ ३. एकं दिसं ति । पुरत्थिमं वा दिसं पच्छिमं वा दिसं उत्तरं वा दिसं दक्खिणं वा दिसं उद्धं वा अधो वा तिरियं वा विदिसं वा ।

फरित्वा ति । फरित्वा अधिमुच्चित्वा ।

विहरती ति । इरियति वत्तति पालेति यपेति यापेति चरति विहरति । तेन वुच्चति "विहरती" ति ।

१० तथा दुत्तिये ति । यथेव एकं दिसं तथा दुत्तियं दिसं तथा तत्तियं दिसं तथा चतुत्थं दिसं तथा उद्धं तथा अधो तथा तिरियं तथा विदिसं ।

सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं ति । सब्बेन सब्बं सब्बथा सब्बं असेसं निस्सेसं । परिआदायवचनमेतं - "सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं" ति ।

१५ ४. मेत्तासहगतेन चेतसा ति । तत्थ कतमा मेत्ता ?

या सत्तेसु मेत्ति मेत्तायना मेत्तायितत्तं मेत्ताचेतोविमुत्ति - अयं वुच्चति "मेत्ता" ।

तत्थ कतम चित्तं ?

यं चित्तं मनो मानसं .. पे०... तज्जामनोविञ्जाणधातु - इदं वुच्चति "चित्तं" । इदं चित्तं इमाय मेत्ताय सहगतं होति सहजातं संसङ्गं सम्पयुतं । तेन वुच्चति "मेत्तासहगतेन चेतसा" ति ।

विपुलेना ति । यं विपुलं तं महगगतं, यं महगगतं तं अप्पमाणं, यं अप्पमाणं सो अवेरो, यो अवेरो सो अव्यापज्जो ।

फरित्वा ति । फरित्वा अधिमुच्चित्वा ।

२५ विहरती ति .. पे०... तेन वुच्चति "विहरती" ति ।

२. फरणा

B 285

५. कथं च भिक्खु करणासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति ?

सेय्ययापि नाम एकं पुगलं दुग्गतं दुरुपेतं दिस्वा करुणायेय्य,
एवमव' सव्वे सत्ते करुणाय फरति^१ ।

तत्थ कतमा करुणा ?

या सत्तेसु करुणा करुणायना करुणायितत्तं करुणाचेतोविमुत्ति -
अयं वुच्चति "करुणा" ।

5

तत्थ कतमं चित्तं ?

यं चित्तं मनो मानसं पे० तज्जामनोविज्जाणधातु - इदं
वुच्चति "चित्तं" । इदं चित्तं इमाय करुणाय सहगतं होति सहजातं
संसदुं सम्पयुत्तं । तेन वुच्चति "करुणासहगतेन चेतसा" ति ।

R 274

६. एकं दिसं ति । पुरत्थिमं वा दिसं पच्छिमं वा दिसं उत्तरं 10
वा दिसं दक्खिणं वा दिसं उद्धं वा अघो वा तिरियं वा विदिसं वा ।

फरित्वा ति । फरित्वा अधिमुच्चित्त्वा ।

विहरती ति । इरियति वत्तति पालेति यपेति यापेति चरति
विहरति । तेन वुच्चति "विहरती" ति ।

तथा दुत्तिथं ति । यथेव एक दिसं तथा दुत्तिय दिसं तथा ततियं 15
दिसं तथा चतुत्थ दिसं तथा उद्धं तथा अघो तथा तिरियं तथा विदिसं ।

सव्वधि सव्वत्तताय सव्वावन्तं लोकं ति । सव्वेन सव्वं सव्वथा
सव्वं असेस निस्सेस । परियादायवचनमेत - "सव्वधि सव्वत्तताय
सव्वावन्तं लोकं" ति ।

७ करुणासहगतेन चेतसा ति । तत्थ कतमा करुणा ? 20

या सत्तेसु करुणा करुणायना करुणायितत्तं करुणाचेतोविमुत्ति -
अयं वुच्चति "करुणा" ।

तत्थ कतमं चित्तं ?

यं चित्तं मनो मानसं पे० तज्जामनोविज्जाणधातु - इदं
वुच्चति "चित्तं" । इदं चित्तं इमाय करुणाय सहगतं होति सहजातं 25 B 287
संसदुं सम्पयुत्तं । तेन वुच्चति "करुणासहगतेन चेतसा" ति ।

विपुलेना ति । य विपुलं त महग्गतं, य महग्गतं त अप्पमाण,
यं अप्पमाणं सो अवरो, यो अवरो सो अव्यापज्जो ।

फरित्वा ति । फरित्वा अधिमुच्चित्त्वा ।

विहरती ति । पे० तेन वुच्चति "विहरती" ति । 30

१ एवमेव - सी० । २. विहरति - सी० ।

३. मुदिता

८. कथं च भिक्षु मुदितासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति ?

सेय्यथापि नाम एकं पुग्गलं पियं मनापं दिस्वा मुदितो अस्स, एवमेव सब्बे सत्ते मुदिताय फरति ।

5 तत्थ कतमा मुदिता ?

या सत्तेसु मुदिता मुदितायना मुदितायितत्तं मुदिताचेतो- विमुत्ति - अयं वुच्चति "मुदिता" ।

R. 275

तत्थ कतमं चित्तं ?

यं चित्तं मनो मानसं ... पे०... तज्जामनोविञ्जाणधातु - इदं वुच्चति "चित्तं" । इदं चित्तं इमाय मुदिताय सहगतं होति सहजातं संसट्ठं सम्पयुत्तं । तेन वुच्चति "मुदितासहगतेन चेतसा" ति ।

10

९. एकं दिसं ति । पुरत्थिमं वा दिसं पच्छिमं वा दिसं उत्तरं वा दिसं दक्खिणं वा दिसं उद्धं वा अधो वा तिरियं वा विदिसं वा ।

फरित्वा ति । फरित्वा अधिमुच्चित्वा ।

15 विहरती ति ... पे०... तेन वुच्चति "विहरती" ति ।

तथा दुत्तियं ति । यथेव एकं दिसं तथा दुत्तियं दिसं तथा तत्तियं दिसं तथा चतुत्थं दिसं तथा उद्धं तथा अधो तथा तिरियं तथा विदिसं ।

B. 288

सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं ति । सब्बेन सब्बं सब्बधा सब्बं असेसं निस्सेसं । परियादायवचनमेतं - "सब्बधि सब्बत्तताय

20 सब्बावन्तं लोकं" ति ।

१०. मुदितासहगतेन चेतसा ति । तत्थ कतमा मुदिता ?

या सत्तेसु मुदिता मुदितायना मुदितायितत्तं मुदिताचेतोविमुत्ति - अयं वुच्चति "मुदिता" ।

तत्थ कतमं चित्तं ?

25 यं चित्तं मनो मानसं .. पे०.. तज्जामनोविञ्जाणधातु -

इदं वुच्चति "चित्तं" । इदं चित्तं इमाय मुदिताय सहगतं होति सहजातं संसट्ठं सम्पयुत्तं । तेन वुच्चति "मुदितासहगतेन चेतसा" ति ।

विपुलेना ति । यं विपुलं तं महगत्तं, यं महगत्तं तं अप्पमाणं, यं अप्पमाणं सो अवेरो, यो अवेरो सो अब्बापज्जो ।

फरित्वा ति । फरित्वा अधिमुच्चित्वा ।

विहरती ति पे० तेन वुच्चति “विहरती” ति ।

४. उपेक्षा

११ कथं च भिक्षु उपेक्षासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा
विहरति ?

सेव्यथापि नाम एकं पुगलं नेव मनाप न अमनापं दिस्वा 5
उपेक्षाको अस्स, एवमेव सव्वे सत्ते उपेक्षाय फरति ।

तत्थ कतमा उपेक्षा ?

या सत्तेसु उपेक्षा उपेक्षायना उपेक्षायितत्तं उपेक्षाचेतो-
विमुत्ति — अयं वुच्चति “उपेक्षा” ।

R 276

तत्थ कतमं चित्तं ?

10

यं चित्तं मनो मानसं पे० तज्जामनोविज्जाणधातु — इदं
वुच्चति “चित्तं” । इदं चित्तं इमाय उपेक्षाय सहगतं होति सहजातं
संसद्वं सम्पयुत्तं । तेन वुच्चति “उपेक्षासहगतेन चेतसा” ति ।

१२ एकं दिसं ति । पुरत्थिमं वा दिसं पच्छिमं वा दिसं उत्तरं
वा दिसं दक्खिणं वा दिसं उद्धं वा अघो वा तिरियं वा विदिसं वा ।

15

फरित्वा ति । फरित्वा अधिमुच्चित्वा ।

B 289

विहरती ति पे० तेन वुच्चति “विहरती” ति ।

तथा दुत्तियं ति । यथेव एकं दिसं तथा दुत्तियं दिसं तथा तत्तियं
दिसं तथा चतुत्थं दिसं तथा उद्धं तथा अघो तथा तिरियं तथा विदिसं ।

सव्वधि सव्वत्तताय सव्वावन्तं लोकं ति । सव्वेन सव्वं सव्वथा 20
सव्वं असेसं निस्सेसं । परियादायवचनमेतं — “सव्वधि सव्वत्तताय
सव्वावन्तं लोकं” ति ।

१३ उपेक्षासहगतेन चेतसा ति । तत्थ कतमा उपेक्षा ?

या सत्तेसु उपेक्षा उपेक्षायना उपेक्षायितत्तं उपेक्षाचेतो-
विमुत्ति — अयं वुच्चति “उपेक्षा” ।

25

तत्थ कतमं चित्तं ?

यं चित्तं मनो मानसं पे० तज्जामनोविज्जाणधातु — इदं
वुच्चति “चित्तं” । इदं चित्तं इमाय उपेक्षाय सहगतं होति सहजातं
संसद्वं सम्पयुत्तं । तेन वुच्चति “उपेक्षासहगतेन चेतसा” ति ।

विपुलेना ति । यं विपुलं तं महग्गतं, यं महग्गतं तं अप्पमाणं,
यं अप्पमाणं सो अवरो, यो अवरो सो अब्बापज्जो ।

फरित्वा ति । फरित्वा अधिभुञ्चित्वा ।

विहरती ति ... पे०... तेन वुच्चति “विहरती” ति ।

— ० —

३२. अभिधम्मभाजनीयं

१४. चतस्सो अप्पमञ्जायो — मेत्ता, करुणा, मुदिता, उपेक्षा ।

१. मेत्ता

१५. तत्थ कतमा मेत्ता ?

R. 277

B. 290

इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मगं भावेति विविच्चेव
कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति मेत्तासहगतं, या
तस्मिं समये मेत्ति मेत्तायना मेत्तायितत्तं मेत्ताचेतोविमुत्ति — अयं वुच्चति
10 “मेत्ता” । अवसेसा धम्मा मेत्ताय सम्पयुत्ता ।

१६. तत्थ कतमा मेत्ता ?

इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मगं भावेति वितक्क-
विचारानं वूपसमा ... पे०... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति मेत्तासहगतं,
या तस्मिं समये मेत्ति मेत्तायना मेत्तायितत्तं मेत्ताचेतोविमुत्ति — अयं
15 वुच्चति “मेत्ता” । अवसेसा धम्मा मेत्ताय सम्पयुत्ता

१७. तत्थ कतमा मेत्ता ?

इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मगं भावेति पीतिया चं
विरागा ... पे०... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति मेत्तासहगतं, या
तस्मिं समये मेत्ति मेत्तायना मेत्तायितत्तं मेत्ताचेतोविमुत्ति — अयं वुच्चति
20 “मेत्ता” । अवसेसा धम्मा मेत्ताय सम्पयुत्ता ।

१८. इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मगं भावेति विविच्चेव
कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति मेत्तासहगतं, या तस्मिं
समये मेत्ति मेत्तायना मेत्तायितत्तं मेत्ताचेतोविमुत्ति — अयं वुच्चति
“मेत्ता” । अवसेसा धम्मा मेत्ताय सम्पयुत्ता ।

१ 25

१९. इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मगं भावेति

विविच्चेव' कामेहि विविच्च अमुमलेहि धम्मेहि' अत्रित्ता विचारमत्ता
विवेज पीतिमुत्त दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति मेत्तासहगत, या
तस्मिं समये मेत्ति मेत्तायना मेत्तायितत्त मेत्ताचेतोविमुत्ति - अय वुच्चति
"मेत्ता" । अवसेमा धम्मा मेत्ताय सम्पयुत्ता ।

२० इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपत्तिया मग्ग भावेति विरागा- ५
विचारानवूपसमा पे० ततिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति मेत्तासहगत,
या तस्मिं समये मेत्ति मेत्तायना मेत्तायितत्त मेत्ताचेतोविमुत्ति - अय
वुच्चति "मेत्ता" । अवसेमा धम्मा मेत्ताय सम्पयुत्ता ।

२१ इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपत्तिया मग्ग भावेति पीतिया १०
च विरागा पे० चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति मेत्तासहगत, या
तस्मिं समये मेत्ति मेत्तायना मेत्तायितत्त मेत्ताचेतोविमुत्ति - अय वुच्चति ॥ २०१
"मेत्ता" । अवसेमा धम्मा मेत्ताय सम्पयुत्ता ।

२ करुणा

२२ तत्थ कतमा करुणा ?

R 278

इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपत्तिया मग्ग भावेति विविच्चेव
कामेहि पे० षष्ठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति करुणासहगत, या १५
तस्मिं समये करुणा करुणायना करुणायितत्त करुणाचेतोविमुत्ति -
अय वुच्चति "करुणा" । अवसेमा धम्मा करुणाय सम्पयुत्ता ।

२३ तत्थ कतमा करुणा ?

इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपत्तिया मग्ग भावेति पीतिया च
विरागा पे० दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति करुणासहगत, या २०
तस्मिं समये करुणा करुणायना करुणायितत्त करुणाचेतोविमुत्ति - अय
वुच्चति "करुणा" । अवसेमा धम्मा करुणाय सम्पयुत्ता ।

२४ तत्थ कतमा करुणा ?

इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपत्तिया मग्ग भावेति पीतिया च
विरागा पे० ततिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति करुणासहगत, या २५
तस्मिं समये करुणा करुणायना करुणायितत्त करुणाचेतोविमुत्ति - अय
वुच्चति "करुणा" । अवसेमा धम्मा करुणाय सम्पयुत्ता ।

२५. इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मगं भावेति विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति करुणा-सहगतं, या तस्मिं समये करुणा करुणायना करुणायितत्तं करुणाचेतो-विमुत्ति - अयं वुच्चति "करुणा" । अवसेसा धम्मा करुणाय सम्पयुत्ता ।

- 5 २६. इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मगं भावेति विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि अवितक्कं विचारमत्तं विवेकजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति करुणासहगतं, या तस्मिं समये करुणा करुणायना करुणायितत्तं करुणाचेतोविमुत्ति - अयं वुच्चति "करुणा" । अवसेसा धम्मा करुणाय सम्पयुत्ता ।

- 10 २७. इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मगं भावेति वितक्क-विचारानं वूपसमा ... पे०... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति करुणा-सहगतं, या तस्मिं समये करुणा करुणायना करुणायितत्तं करुणाचेतो-विमुत्ति - अयं वुच्चति "करुणा" । अवसेसा धम्मा करुणाय सम्पयुत्ता ।

R. 279

B. 292

२८. इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मगं भावेति पीतिया च विरागा ... पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति करुणासहगतं, या तस्मिं समये करुणा करुणायना करुणायितत्तं करुणाचेतोविमुत्ति - अयं वुच्चति "करुणा" । अवसेसा धम्मा करुणाय सम्पयुत्ता ।

३. मुदिता

२९. तत्थ कतमा मुदिता ?

- इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मगं भावेति विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति मुदितासहगतं, या तस्मिं समये मुदिता मुदितायना मुदितायितत्तं मुदिताचेतोविमुत्ति - अयं वुच्चति "मुदिता" । अवसेसा धम्मा मुदिताय सम्पयुत्ता ।

३०. तत्थ कतमा मुदिता ?

- इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मगं भावेति वितक्क-विचारानं वूपसमा ... पे०... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति मुदिता-सहगतं, या तस्मिं समये मुदिता मुदितायतना मुदितायितत्तं मुदिता-चेतोविमुत्ति - अयं वुच्चति "मुदिता" । अवसेसा धम्मा मुदिताय सम्पयुत्ता ।

३१ तत्थ कत्तमा मुदिता ?

इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मग्ग भावेति पीतिया च विरागा पे० ततिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति मुदितासहगत, या तस्मिं समये मुदिता मुदितायना मुदितायितत्त मुदिताचेतोविमुत्ति — अय वुच्चति “मुदिता” । अवसेसा धम्मा मुदिताय सम्पयुत्ता । 5

३२ इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मग्ग भावेति विविच्चेव कामेहि पे० पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति मुदिता-सहगत, या तस्मिं समये मुदिता मुदितायना मुदितायितत्त मुदिताचेतो-विमुत्ति — अय वुच्चति “मुदिता” । अवसेसा धम्मा मुदिताय सम्पयुत्ता ।

३३ इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मग्ग भावेति विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि अवितक्क विचारमत्त विवेकज पीतिसुख दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति मुदितासहगत, या तस्मिं समये मुदिता मुदितायना मुदितायितत्त मुदिताचेतोविमुत्ति — अय वुच्चति “मुदिता” । अवसेसा धम्मा मुदिताय सम्पयुत्ता । B 293

३४ इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मग्ग भावेति वितक्कविचारान वृपसमा पे० ततिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति मुदितासहगत, या तस्मिं समये मुदिता मुदितायना मुदितायितत्त मुदिता-चेतोविमुत्ति — अय वुच्चति “मुदिता” । अवसेसा धम्मा मुदिताय सम्पयुत्ता । 15

३५ इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मग्ग भावेति पीतिया च विरागा पे० चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति मुदितासहगत, या तस्मिं समये मुदिता मुदितायना मुदितायितत्त मुदिताचेतोविमुत्ति — अय वुच्चति “मुदिता” । अवसेसा धम्मा मुदिताय सम्पयुत्ता । 20

४ उपेक्खा

३६ तत्थ कत्तमा उपेक्खा ?

इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मग्ग भावेति सुखस्स च पहाना पे० चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति उपेक्खासहगत, या तस्मिं समये उपेक्खा उपेक्खायना उपेक्खायितत्त उपेक्खाचेतोविमुत्ति — अय वुच्चति “उपेक्खा” । अवसेसा धम्मा उपेक्खाय सम्पयुत्ता । 25

५. विपाका

३७. चतस्सो अप्पमञ्जायो — मेत्ता, करुणा, मुदिता, उपेक्खा ।

३८. तत्थ कतमा मेत्ता ?

इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मगं भावेति विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति मेत्तासहगतं, तस्मिं
 ५ समये फस्सो होति ... पे०... अविकखेपो होति । इमे धम्मा कुसला ।
 तस्सेव रूपावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचितत्ता विपाकं
 विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति मेत्तासहगतं,
 या तस्मिं समये मेत्ति मेत्तायना मेत्तायितत्तं मेत्ताचेतोविमुत्ति — अयं
 वुच्चति “मेत्ता” । अवसेसा धम्मा मेत्ताय सम्पयुत्ता ।

३९. तत्थ कतमा मेत्ता ?

इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मगं भावेति वितक्क-
 R 280 विचारानं वूपसमा ... पे०... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति मेत्ता-
 सहगतं, तस्मिं समये फस्सो होति ... पे०... अविकखेपो होति । इमे
 B. 294 धम्मा कुसला । तस्सेव रूपावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उप-
 15 चितत्ता विपाकं वितक्कविचारानं वूपसमा ... पे०... दुतियं ज्ञानं ... पे०...
 ततियं ज्ञानं ... पे०... पठमं ज्ञानं ... पे०... दुतियं ज्ञानं ... पे०... ततियं
 ज्ञानं ... पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति मेत्तासहगतं, या तस्मिं
 समये मेत्ति मेत्तायना मेत्तायितत्तं मेत्ताचेतोविमुत्ति — अयं वुच्चति
 “मेत्ता” । अवसेसा धम्मा मेत्ताय सम्पयुत्ता ।

४०. तत्थ कतमा करुणा ?

इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मगं भावेति विविच्चेव
 कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति करुणासहगतं, तस्मिं
 समये फस्सो होति ... पे०... अविकखेपो होति । इमे धम्मा कुसला ।
 तस्सेव रूपावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचितत्ता विपाकं
 20 विविच्चेव कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति करुणा-
 सहगतं, या तस्मिं समये करुणा करुणायना करुणायितत्तं करुणाचेतो-
 विमुत्ति — अयं वुच्चति “करुणा” । अवसेसा धम्मा करुणाय सम्पयुत्ता ।

४१. तत्थ कतमा करुणा ?

इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मगं भावेति वितक्क-

विचारान वूपसमा पे० दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति वरणा-
सहगत, तस्मिं समये फस्सो होति पे० अविक्खेपो होति । इमे
धम्मा कुसला । तस्सेव रूपावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचितत्ता
विपाक वितक्कविचारान वूपसमा पे० दुतिय ज्ञान पे० ततिय
ज्ञान पे० पठम ज्ञान पे० दुतिय ज्ञान पे० ततिय ज्ञान 5
पे० चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति कुरुणासहगत, या तस्मिं समये
कुरुणा कुरुणायना कुरुणायितत्त कुरुणाचेतोविमुत्ति - अयं वुच्चति
“कुरुणा” । अवसेसा धम्मा कुरुणाय सम्पयुत्ता ।

४२ तत्थ कतमा मुदिता ?

R 281

इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मग्ग भावेति विविच्चेव 10
कामेहि पे० पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति मुदितासहगत, तस्मिं
समये फस्सो होति पे० अविक्खेपो होति । इमे धम्मा कुसला ।
तस्सेव रूपावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचितत्ता विपाक
विविच्चेव कामेहि पे० पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति मुदिता-
सहगत, या तस्मिं समये मुदिता मुदितायना मुदितायितत्त मुदिताचेतो- 15
विमुत्ति - अयं वुच्चति “मुदिता” । अवसेसा धम्मा मुदिताय सम्पयुत्ता ।

४३ तत्थ कतमा मुदिता ?

B 295

इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मग्ग भावति वितक्क-
विचारान वूपसमा पे० दुतिय ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति मुदिता-
सहगत, तस्मिं समये फस्सो होति पे० अविक्खेपो होति । इमे धम्मा 20
कुसला । तस्सेव रूपावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचितत्ता
विपाक वितक्कविचारान वूपसमा पे० दुतिय ज्ञान पे० ततिय
ज्ञान पे० पठम ज्ञान पे० दुतिय ज्ञान पे० ततिय ज्ञान
पे० चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति मुदितासहगत, या तस्मिं समये
मुदिता मुदितायना मुदितायितत्त मुदिताचेतोविमुत्ति - अयं वुच्चति 25
“मुदिता” । अवसेसा धम्मा मुदिताय सम्पयुत्ता ।

४४ तत्थ कतमा उपेक्खा ?

इध भिक्खु यस्मिं समये रूपपपत्तिया मग्ग भावेति मुखस्स च
पहाना पे० चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति उपेक्खासहगत, तस्मिं
समये फस्सो होति पे० अविक्खेपो होति । इमे धम्मा कुसला । 30

तस्सोव रूपावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतत्तां उपचितत्ता विपाकं सुखस्स
च पहाना दुक्खस्स च पहाना ... पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति
उपेक्खासहगतं, या तस्मिं समये उपेक्खा उपेक्खायना उपेक्खायितत्तं
उपेक्खाचेतोविमुत्ति — अयं वुच्चति “उपेक्खा” । अवसेसा धम्मा
5 उपेक्खाय सम्पयुत्ता ।

६. किरिया

४५. चतस्सो अप्पमञ्जायो — मेत्ता, करुणा, मुदिता, उपेक्खा ।

४६. तत्थ कतमा मेत्ता ?

इध भिक्खु यस्मिं समये रूपावचरं ज्ञानं भावेति किरियं नेव
कुसलं नाकुसलं न च कम्मविपाकं दिट्ठधम्मसुखविहारं विविच्चेव कामेहि
R. 282 10 ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति मेत्तासहगतं, या तस्मिं समये
मेत्ति मेत्तायना मेत्तायितत्तं मेत्ताचेतोविमुत्ति — अयं वुच्चति “मेत्ता” ।
अवसेसा धम्मा मेत्ताय सम्पयुत्ता ।

४७. तत्थ कतमा मेत्ता ?

इध भिक्खु यस्मिं समये रूपावचरं ज्ञानं भावेति किरियं नेव
15 कुसलं नाकुसलं न च कम्मविपाकं दिट्ठधम्मसुखविहारं वितक्कविचारानं
वूपसमा ... पे०... दुतियं ज्ञानं ... पे०... ततियं ज्ञानं ... पे०... पठमं ज्ञानं
... पे०... दुतियं ज्ञानं ... पे०... ततियं ज्ञानं ... पे०... चतुत्थं ज्ञानं उप-
सम्पज्ज विहरति मेत्तासहगतं, या तस्मिं समये मेत्ति मेत्तायना मेत्तायितत्तं
मेत्ताचेतोविमुत्ति — अयं वुच्चति “मेत्ता” । अवसेसा धम्मा मेत्ताय
20 सम्पयुत्ता ।

B. 296

४८. तत्थ कतमा करुणा ... पे०... तत्थ कतमा मुदिता
... पे०... तत्थ कतमा उपेक्खा ?

इध भिक्खु यस्मिं समये रूपावचरं ज्ञानं भावेति किरियं नेव
कुसलं नाकुसलं न च कम्मविपाकं दिट्ठधम्मसुखविहारं सुखस्स च पहाना
22 दुक्खस्स च पहाना ... पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति उपेक्खा-
सहगतं, या तस्मिं समये उपेक्खा उपेक्खायना उपेक्खायितत्तं उपेक्खा-
चेतोविमुत्ति — अयं वुच्चति “उपेक्खा” । अवसेसा धम्मा उपेक्खाय
सम्पयुत्ता ।

§ ३. पञ्हापुच्छकं

४६. चतस्सो अप्पमञ्जायो — इध भिक्खु मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति तथा दुतियं तथा ततियं तथा चतुत्थं, इति उद्धमघो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सव्वावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अव्वरेण अव्यापज्जेण फरित्वा विहरति; करुणासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति तथा दुतियं 5 तथा ततियं तथा चतुत्थं, इति उद्धमघो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सव्वावन्तं लोकं करुणासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अव्वरेण अव्यापज्जेण फरित्वा विहरति; मुदितासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति तथा दुतियं तथा ततियं तथा चतुत्थं, इति उद्धमघो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सव्वावन्तं लोकं मुदितासहगतेन चेतसा 10 विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अव्वरेण अव्यापज्जेण फरित्वा विहरति; उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति तथा दुतियं तथा ततियं तथा चतुत्थं, इति उद्धमघो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सव्वावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अव्वरेण अव्यापज्जेण फरित्वा विहरति । 15

५०. चतुध्रं अप्पमञ्जानं कति कुसला, कति अकुसला, कति अव्याकता ... पे०... कति सरणा, कति अरणा ?

१. तिकमातिकानुक्कमेन .

५१. सिया कुसला, सिया अव्याकता । तिस्सो अप्पमञ्जायो सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता, उपेक्खा अदुक्खममुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता । सिया विपाका, सिया विपाकधम्मधम्मा, सिया नेवविपाकनविपाकधम्म- 20 धम्मा । सिया उपादिन्नपादानिया, सिया अनुपादिन्नपादानिया । असङ्गिनिट्ठसङ्गिलेसिका । तिस्सो अप्पमञ्जायो सिया सवितक्क-सविचारा, सिया अवितक्कविचारमत्ता, सिया अवितक्कअविचारा; उपेक्खा अवितक्कअविचारा । तिस्सो अप्पमञ्जायो सिया पीति-सहगता, सिया सुखसहगता, न उपेक्खासहगता, सिया न वत्तव्वा पीति- 25 सहगता ति; उपेक्खा उपेक्खासहगता । नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वा । नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वहेतुका । सिया आचय-

५५. नो उपादाना ... पे०... नो किलेसा ... पे०... न दस्सनेन
 पहातब्बा । न भावनाय पहातब्बा । न दस्सनेन पहातब्बहेतुका । न
 भावनाय पहातब्बहेतुका । तिस्सो अप्पमञ्जायो सिया सवितक्का,
 सिया अवितक्का; उपेक्खा अवितक्का । तिस्सो अप्पमञ्जायो सिया
 सविचारा, सिया अविचारा; उपेक्खा अविचारा । तिस्सो अप्पमञ्जायो ५
 सिया सप्पीतिका, सिया अप्पीतिका; उपेक्खा अप्पीतिका । तिस्सो
 अप्पमञ्जायो सिया पीतिसहगता, सिया न पीतिसहगता; उपेक्खा
 न पीतिसहगता । तिस्सो अप्पमञ्जायो सुखसहगता, उपेक्खा न सुख-
 सहगता । उपेक्खा उपेक्खासहगता, तिस्सो अप्पमञ्जायो न उपेक्खा-
 सहगता । न कामावचरा । रूपावचरा । न ग्ररूपावचरा । परियापन्ना । III
 अनिय्यानिका । अनियता । सउत्तरा । अरणा ति ।

अप्पमञ्जाविभङ्गो निद्रितो ।

१४. सिक्खापदविभङ्गो

§ १. अभिघम्मभाजनीयं

B. 299,
R. 285

१. पञ्च सिक्खापदानि — पाणातिपाता वेरमणीसिक्खापदं,
अदिन्नादाना वेरमणीसिक्खापदं, कामेसुमिच्छाचारा वेरमणीसिक्खापदं,
मुसावादा वेरमणीसिक्खापदं, सुरामेरयमज्जपमादट्टाना वेरमणी-
सिक्खापदं ।

२. तत्थ कतमं पाणातिपाता वेरमणीसिक्खापदं ?

यस्मिं समये कामावचरं कुसलं चित्तं उप्पन्नं होति सोमनस्स-
सहगतं आणसम्पयुत्तं पाणातिपाता विरमन्तस्स, या तस्मिं समये
पाणातिपाता आरति विरति पटिविरति वेरमणी अकिरिया अकरणं
अनज्झापत्ति वेलाअनतिककमो सेतुघातो — इदं वुच्चति “पाणातिपाता
10 वेरमणीसिक्खापदं” । अवसेसा धम्मा वेरमणिया सम्पयुत्ता ।

३. तत्थ कतमं पाणातिपाता वेरमणीसिक्खापदं ?

यस्मिं समये कामावचरं कुसलं चित्तं उप्पन्नं होति सोमनस्स-
सहगतं आणसम्पयुत्तं पाणातिपाता विरमन्तस्स, या तस्मिं समये चेतना
सञ्चेतना सञ्चेतयितत्तं — इदं वुच्चति “पाणातिपाता वेरमणी-
15 सिक्खापदं” । अवसेसा धम्मा चेतनाय सम्पयुत्ता ।

४. तत्थ कतमं पाणातिपाता वेरमणीसिक्खापदं ?

यस्मिं समये कामावचरं कुसलं चित्तं उप्पन्नं होति सोमनस्स-
सहगतं आणसम्पयुत्तं पाणातिपाता विरमन्तस्स, यो'तस्मिं समये' फस्सो
... पे०... पग्गाहो अविकखेपो — इदं वुच्चति “पाणातिपाता वेरमणी-
20 सिक्खापदं” ।

५. तत्थ कतमं पाणातिपाता वेरमणीसिक्खापदं ?

यस्मिं समये कामावचरं कुसलं चित्तं उप्पन्नं होति सोमनस्स-
सहगतं आणसम्पयुत्तं ससङ्खारेण ... पे०... सोमनस्ससहगतं आणविप्प-
युत्तं ... पे०... सोमनस्ससहगतं आणविप्पयुत्तं ससङ्खारेण ... पे०...
25 उपेक्खासहगतं आणसम्पयुत्तं ... पे०... उपेक्खासहगतं आणसम्पयुत्तं

R. 286

यस्मिं समये कामावचरं कुसलं चित्तं उप्पन्नं होति सोमनस्स-
सहगतं आणसम्पयुत्तं सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना विरमन्तस्स, यो तस्मिं
समये फस्सो ... पे०... पग्गाहो अविक्खेपो - इदं वुच्चति "सुरामेरय-
मज्जपमादट्ठाना वेरमणीसिक्खापदं" ।

B. 301 5

११. तत्थ कतमं सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना वेरमणीसिक्खापदं ?
यस्मिं समये कामावचरं कुसलं चित्तं उप्पन्नं होति सोमनस्स-
सहगतं आणसम्पयुत्तं ससङ्खारेण ... पे०... सोमनस्ससहगतं आणविप्प-
युत्तं ... पे०... सोमनस्ससहगतं आणविप्पयुत्तं ससङ्खारेण ... पे०...
उपेक्खासहगतं आणसम्पयुत्तं ... पे०... उपेक्खासहगतं आणसम्पयुत्तं
10 ससङ्खारेण ... पे०... उपेक्खासहगतं आणविप्पयुत्तं ... पे०... उपेक्खा-
सहगतं आणविप्पयुत्तं ससङ्खारेण सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना विरमन्तस्स,
या तस्मिं समये सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना आरति विरति पटिविरति
वेरमणी अकिरिया अकरणं अनज्झापत्ति बेलाअनतिककमो सेतुघातो -
इदं वुच्चति "सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना वेरमणीसिक्खापदं" । अवसेसा
15 धम्मा वेरमणिया सम्पयुत्ता ।

१२. तत्थ कतमं सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना वेरमणीसिक्खापदं ?
यस्मिं समये कामावचरं कुसलं चित्तं उप्पन्नं होति उपेक्खासहगतं
आणविप्पयुत्तं ससङ्खारेण सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना विरमन्तस्स, या
तस्मिं समये चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्तं - इदं वुच्चति "सुरामेरय-
20 मज्जपमादट्ठाना वेरमणीसिक्खापदं" । अवसेसा धम्मा चेतनाय
सम्पयुत्ता ।

१३. तत्थ कतमं सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना वेरमणीसिक्खापदं ?
यस्मिं समये कामावचरं कुसलं चित्तं उप्पन्नं होति उपेक्खासहगतं
आणविप्पयुत्तं ससङ्खारेण सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना विरमन्तस्स, यो
.283 25 तस्मिं समये फस्सो ... पे०... पग्गाहो अविक्खेपो - इदं वुच्चति "सुरा-
मेरयमज्जपमादट्ठाना वेरमणीसिक्खापदं" ।

१४. पञ्च मिक्खापदानि - पाणातिपाता वेरमणीमिक्खापदं,
अदिद्रादाना वेरमणीमिक्खापदं, कामेसुमिच्छाचारा वेरमणीमिक्खापदं,

मुसावादा वेरमणीमिग्गापद, मुग्गमेग्गमज्जमाट्ठाना वेग्गणी-
सिक्खापद ।

१५ तत्थ वत्तम पाणातिपाता वेग्गणीमिग्गापद ?

यस्मिं समये कामावचर पुगल चित्त उप्पन्न होनि मोमनम्म-
सहगत जाणसम्पयुत्त हीन मज्झिम पणीन छन्दाधिपनेय्य ३
विरियाधिपतेय्य चित्ताधिपनेय्य बीमगाधिपनेय्य छन्दाधि-
पतेय्य हीन मज्झिम पणीन विरियाधिपनेय्य हीन मज्झिम ॥ १७.
पणीत चित्ताधिपतेय्य हीन मज्झिम पणीत बीमगाधिपनेय्य
हीन मज्झिम पणीत पाणातिपाता विरमन्नम्म, या तस्मिं समये
पाणातिपाता आरति विगति पटिविगति वेग्गणी अरिग्या अरग्ग १०
अनज्झापत्ति वेलाअनतिवग्गो सेतुघातो - इदं बुच्चति "पाणातिपाता
वेरमणीसिक्खापद" । अवसेमा धम्मा वेग्गणिगा सम्पयुत्ता ।

१६ तत्थ वत्तम पाणातिपाता वेरमणीमिग्गापद ?

यस्मिं समये कामावचर पुगल चित्त उप्पन्न होनि मोमनम्म-
सहगत जाणसम्पयुत्त हीन मज्झिम पणीन छन्दाधिपनेय्य १३
विरियाधिपतेय्य चित्ताधिपतेय्य बीमगाधिपनेय्य छन्दाधि-
पतेय्य हीन मज्झिम पणीत विग्ग्याधिपनेय्य हीन मज्झिम
पणीत चित्ताधिपतेय्य हीन मज्झिम पणीत बीमगाधिपनेय्य
हीन मज्झिम पणीत पाणातिपाता विरमन्नस्स, या तस्मिं समये
चेतना सञ्चेतना सञ्चेतयित्त - इदं बुच्चति "पाणातिपाता वेग्गणी- २०
सिक्खापद" । अवसेसा धम्मा चेतनाय सम्पयुत्ता ।

१७ तत्थ वत्तम पाणातिपाता वेरमणीमिग्गापद ?

यस्मिं समये कामावचर पुगल चित्त उप्पन्न होनि मोमनम्म- R 22J
सहगत जाणसम्पयुत्त हीन मज्झिम पणीन छन्दाधिपनेय्य
विरियाधिपतेय्य चित्ताधिपनेय्य बीमगाधिपनेय्य छन्दाधि- २३
पतेय्य हीन मज्झिम पणीत विरियाधिपनेय्य हीन मज्झिम
पणीत चित्ताधिपतेय्य हीन मज्झिम पणीन बीमगाधि-
पतेय्य हीन मज्झिम पणीत पाणातिपाता विरमन्नम्म,
यो तस्मिं समये पम्मो पे० पग्गाहो अविकवेपो - इदं बुच्चति
"पाणातिपाता वेरमणीसिक्खापद" ।

१८ तत्थ कतम पाणातिपाता वेरमणीसिक्खापद ?

यस्मिं समये कामावचर कुसल चित्त उप्पन्न होति सोमनस्स-
सहगत आणसम्पयुत्त ससङ्खारेण पे० सोमनस्ससहगत आणविप्प-
युत्त पे० सोमनस्ससहगत आणविप्पयुत्त ससङ्खारेण पे०

■ उपेक्खासहगत आणसम्पयुत्त पे० उपेक्खासहगत आणसम्पयुत्त
ससङ्खारेण पे० उपेक्खासहगत आणविप्पयुत्त पे० उपेक्खा-
सहगत आणविप्पयुत्त ससङ्खारेण हीन मज्झिम पणीत छन्दाधि-
पतेय्य विरियाधिपतेय्य चित्ताधिपतेय्य छन्दाधिपतेय्य हीन
मज्झिम पणीत विरियाधिपतेय्य हीन मज्झिम पणीत

10 चित्ताधिपतेय्य हीन मज्झिम पणीत पाणातिपाता विरमन्तस्स,

B 303

या तस्मिं समये पाणातिपाता आरति विरति पटिविरति वेरमणी
अकिरिया अकरण अनज्झापत्ति वेलाअनतिक्कमो सेतुघातो - इद वुच्चति
“पाणातिपाता वेरमणीसिक्खापद” । अवसेसा धम्मा वेरमणिया सम्प-
युत्ता पे० अवसेसा धम्मा चेतनाय सम्पयुत्ता पे० फत्सो पे०

15 पग्गाहो अविकखेपो - इद वुच्चति “पाणातिपाता वेरमणीसिक्खापद” ।

१९ तत्थ कतम अदिन्नादाना वेरमणीसिक्खापद पे०

कामेसुमिच्छाचारा वेरमणीसिक्खापद पे० मुसावादा वेरमणी-
सिक्खापद पे० सुरामेरयमज्जपमादट्टाना वेरमणीसिक्खापद ?

यस्मिं समये कामावचर कुसल चित्त उप्पन्न होति सोमनस्स-

■ सहगत आणसम्पयुत्त हीन मज्झिम पणीत छन्दाधिपतेय्य
विरियाधिपतेय्य चित्ताधिपतेय्य बीमसाधिपतेय्य छन्दाधि-
पतेय्य हीन मज्झिम पणीत विरियाधिपतेय्य हीन मज्झिम

R 220

पणीत चित्ताधिपतेय्य हीन मज्झिम पणीत बीमसाधिपतेय्य
हीन मज्झिम पणीत सुरामेरयमज्जपमादट्टाना विरमन्तस्स, या

■ तस्मिं समये सुरामेरयमज्जपमादट्टाना आरति विरति पटिविरति
वेरमणी अकिरिया अकरण अनज्झापत्ति वेलाअनतिक्कमो सेतुघातो -
इद वुच्चति “सुरामेरयमज्जपमादट्टाना वेरमणीसिक्खापद” । अवसेसा
धम्मा वेरमणिया सम्पयुत्ता पे० अवसेसा धम्मा चेतनाय सम्पयुत्ता

पे० फत्सो पे० पग्गाहो अविकखेपो - इद वुच्चति “सुरा-

3 20 मेरयमज्जपमादट्टाना वेरमणीसिक्खापद’ ।

२० तत्थ कतम सुरामेरयमज्जपमादट्टाना वेरमणीसिक्खापद ?

यस्मिं समये कामावचरे कुसल चित्त उप्पन्न होति सोमनस्स-
सहगत आणसम्पयुत्त ससङ्खारेण पे० सोमनस्ससहगत आणविप्प-
युत्त पे० सोमनस्ससहगत आणविप्पयुत्त ससङ्खारेण पे०
उपेक्खासहगत आणसम्पयुत्त पे० उपेक्खासहगत आणसम्पयुत्त 5
ससङ्खारेण पे० उपेक्खासहगत आणविप्पयुत्त पे० उपेक्खा-
सहगत आणविप्पयुत्त ससङ्खारेण हीन मज्झिम पणीत छन्दाधि-
पत्तेय्य विरियाधिपत्तेय्य चित्ताधिपत्तेय्य छन्दाधिपत्तेय्य हीन
मज्झिम पणीत विरियाधिपत्तेय्य हीन मज्झिम पणीत
चित्ताधिपत्तेय्य हीन मज्झिम पणीत सुरामेरयमज्जपमादट्टाना धिर- 10
मन्तस्स, या तस्मिं समये सुरामेरयमज्जपमादट्टाना आरति विरति
पटिविरति वेरमणी अकिरिया अकरण अनज्झापत्ति वेलाअनतिककमो
सेतुधातो — इद वुच्चति “सुरामेरयमज्जपमादट्टाना वेरमणीसिक्खापद” ।
अवसेसा धम्मा वेरमणिया सम्पयुत्ता पे० अवसेसा धम्मा चेतनाय
सम्पयुत्ता पे० फस्सो पे० पग्गाहो अविकखेपो — इद वुच्चति 15
“सुरामेरयमज्जपमादट्टाना वेरमणीसिक्खापद” ।

D 304

२१ कतमे धम्मा सिक्खा ?

यस्मिं समये कामावचर कुसल चित्त उप्पन्न होति सोमनस्स-
सहगत आणसम्पयुत्त रूपारम्मण वा पे० धम्मारम्मण वा य य
वा पनारब्ध, तस्मिं समये फस्सो होति पे० अविकखेपो होति । इमे 20
धम्मा सिक्खा ।

२२ कतमे धम्मा सिक्खा ?

R 291

यस्मिं समये कामावचर कुसल चित्त उप्पन्न होति सोमनस्स-
सहगत आणसम्पयुत्त ससङ्खारेण पे० सोमनस्ससहगत आणविप्प-
युत्त पे० सोमनस्ससहगत आणविप्पयुत्त ससङ्खारेण पे० 25
उपेक्खासहगत आणसम्पयुत्त पे० उपेक्खासहगत आणसम्पयुत्त
ससङ्खारेण पे० उपेक्खासहगत आणविप्पयुत्त पे० उपेक्खा-
सहगत आणविप्पयुत्त ससङ्खारेण रूपारम्मण वा पे० धम्मारम्मण
वा य य वा पनारब्ध, तस्मिं समये फस्सो होति पे० . अविकखेपो
होति । इमे धम्मा सिक्खा ।

२३. कतमे धम्मा सिक्खा ?

- यस्मिं समये रूपपपत्तिया ममां भावेति ... पे०... अरूपपपत्तिया
ममां भावेति ... पे०... लोकुत्तरं ज्ञानं भावेति निध्यानिकं अपचयगामि
दिद्विगतानं पद्धानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव कामेहि ... पे०...
5 पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्वामिञ्जं, तस्मिं समये
फस्सो होति ... पे०... अविकखेपो होति । इमे धम्मा सिक्खा ।

—०—

१२. पञ्चापुच्छकं

२४. पञ्च सिक्खापदानि — पाणातिपाता वेरमणीसिक्खापदं,
अदिन्नादाना वेरमणीसिक्खापदं, कामेसुमिच्छाचारा वेरमणीसिक्खापदं,
मुसावादा वेरमणीसिक्खापदं, सुराभेरयमज्जपमादट्टाना वेरमणी-
10 सिक्खापदं ।

B. 305

२५. पञ्चन्नं सिक्खापदानं कति कुसला, कति अकुसला, कति
अव्याकता ... पे०... कति सरणा, कति अरणा ?

१. तिकमातिकानुक्कमेन

२६. कुसलायेव । सिया सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता, सिया
अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता । विपाकधम्मधम्मा । अनुपादिनु-
15 पादानिया । असङ्किलिद्वसङ्किलेसिका । सबित्तवकसविचारा । सिया
पीतिसहगता, सिया सुखसहगता, सिया उपेक्खासहगता ।

R. 292

- नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वा । नेव दस्सनेन न भावनाय
पहातव्वहेतुका । आचयगामिनो । नेवसेक्खनासेक्खा । परित्ता । परित्ता-
रम्मणा । मज्झिमा । अनियता । न वत्तव्वा मगारम्मणा ति पि,
20 मग्गाहेतुका ति पि, मग्गाधिपतिनो ति पि । सिया उप्पन्ना, सिया
अनुप्पन्ना, न वत्तव्वा उप्पादिनो ति । सिया अतीता, सिया अना-
गता, सिया पञ्चुप्पन्ना । पञ्चुप्पन्नारम्मणा । सिया अज्झत्ता, सिया
वहिट्ठा, सिया अज्झत्तवहिट्ठा । वहिट्ठारम्मणा । अनिदस्सनअप्पट्ठिघा ।

२. दुक्कमातिकानुक्कमेन

२७. न हेतू । सहेतुका । हेतुसम्पयुत्ता । न वत्तव्वा हेतू
25 चेव सहेतुका चा ति, सहेतुका चेव न च हेतू । न वत्तव्वा हेतू चेव
हेतुसम्पयुत्ता चा ति, हेतुसम्पयुत्ता चेव न च हेतू । न हेतु सहेतूका ।

२८ सप्पञ्चया । सद्धिता । अनिदस्सना । अप्पट्ठिघा ।
अरूपा । लोकिया । केनचि विज्जेय्या, वेनचि न विज्जेय्या ।

२९ नो आसवा । सासवा । आसवविप्पयुत्ता । न
वत्तव्वा आसवा चेव सासवा चा ति, सासवा चेव नो च आमवा । न
वत्तव्वा आसवा चेव आसवमम्पयुत्ता चा ति पि, आसवसम्पयुत्ता चेव 5
नो च आसवा ति पि । आसवविप्पयुत्ता सासवा ।

३० नो सयोजना पे० नो गन्या पे० नो ओघा
पे० नो योगा पे० नो नीवरणा पे० नो परामासा
पे० सारम्मणा । नो चित्ता । चेतसिका । चित्तसम्पयुत्ता । 10
चित्तससट्ठा । चित्तसमुट्ठाना । चित्तसहभुनो । चित्तानुपरिवत्तिनो । 10
चित्तससट्ठसमुट्ठाना । चित्तससट्ठसमुट्ठानसहभुनो । चित्तससट्ठसमुट्ठानानु-
परिवत्तिनो । बाहिरा । नो उपादा । अनुपादिता । नो उपादाना
पे० नो किलेसा ।

३१ न दस्सनेन पहातव्वा । न भावनाय पहातव्वा । न
दस्सनेन पहातव्वहेतुका । न भावनाय पहातव्वहेतुका । सवितक्का । 15
सविचारा । सिया सप्पीतिका, सिया अप्पीतिका । सिया पीतिसहगता,
सिया न पीतिसहगता । सिया सुखसहगता, सिया न सुखसहगता ।
सिया उपेक्खासहगता, सिया न उपेक्खासहगता । कामावचरा ।
न रूपावचरा । न अरूपावचरा । परियापना । अनिम्यानिक्का ।
अनियता । सउत्तरा । अरणा ति । 20

सिक्खापदविभङ्गे निहितो ।

— ० —

१५. पटिसम्भिदाविभङ्गो

§ १. सुत्तन्तभाजनीयं

१. सङ्गहवारो

B. 307,
R. 293

१. चतस्सो पटिसम्भिदा — अत्यपटिसम्भिदा, धम्मपटिसम्भिदा, निरुत्तिपटिसम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा^१ ।

अत्ये जाणं अत्यपटिसम्भिदा, धम्मे जाणं धम्मपटिसम्भिदा, तत्र धम्मनिरुत्ताभिलापे जाणं निरुत्तिपटिसम्भिदा, जाणेसु जाणं पटिभानपटिसम्भिदा^१ ।

२. सच्चवारो

२. चतस्सो पटिसम्भिदा — अत्यपटिसम्भिदा, धम्मपटिसम्भिदा, निरुत्तिपटिसम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

दुक्खे जाणं अत्यपटिसम्भिदा, दुक्खसमुदये जाणं धम्मपटिसम्भिदा, दुक्खनिरोधे जाणं अत्यपटिसम्भिदा, दुक्खनिरोधगामिनिया
10 पटिपदाय जाणं धम्मपटिसम्भिदा, तत्र धम्मनिरुत्ताभिलापे जाणं निरुत्तिपटिसम्भिदा, जाणेसु जाणं पटिभानपटिसम्भिदा ।

३. हेतुवारो

३. चतस्सो पटिसम्भिदा — अत्यपटिसम्भिदा, धम्मपटिसम्भिदा, निरुत्तिपटिसम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

हेतुमिह जाणं धम्मपटिसम्भिदा, हेतुफले जाणं अत्यपटिसम्भिदा, तत्र धम्मनिरुत्ताभिलापे जाणं निरुत्तिपटिसम्भिदा, जाणेसु
15 जाणं पटिभानपटिसम्भिदा ।

४. धम्मवारो

४. चतस्सो पटिसम्भिदा — अत्यपटिसम्भिदा, धम्मपटिसम्भिदा, निरुत्तिपटिसम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

ये धम्मा जाता भूता सञ्जाता निव्वता अभिनिव्वता पातुभूता,
20 इमेसु धम्मेसु जाणं अत्यपटिसम्भिदा; यस्मा^१ धम्मा^१ ते धम्मा जाता

१. पटिभाप० — स्वा०, रो०. एवमपरि रि । १-१. वेहि धम्मवेहि — स्वा०, रो० ।

भूता सञ्जाता निव्वत्ता अभिनिव्वत्ता पातुभूता, तेसु धम्मेषु जाण धम्मपटिसम्भिदा, तत्र धम्मनिरुत्ताभिलापे जाण निरुत्तिपटिसम्भिदा, जाणेषु जाण पटिभानपटिसम्भिदा ।

B 308

५. पटिच्चसमुत्पादवारो

५ चतस्सो पटिसम्भिदा - अत्थपटिसम्भिदा, धम्मपटिसम्भिदा, निरुत्तिपटिसम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

R 294

5

जरामरणे जाण अत्थपटिसम्भिदा, जरामरणसमुदये जाण धम्मपटिसम्भिदा, जरामरणनिरोधे जाण अत्थपटिसम्भिदा, जरामरण-निरोधगामिनिया पटिपदाय जाण धम्मपटिसम्भिदा, तत्र धम्मनिरुत्ता-भिलापे जाण निरुत्तिपटिसम्भिदा, जाणेषु जाण पटिभानपटिसम्भिदा ।

६ चतस्सो पटिसम्भिदा - अत्थपटिसम्भिदा, धम्मपटिसम्भिदा, निरुत्तिपटिसम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

10

जातिया जाण पे० भवे जाण पे० उपादाने जाण पे० तण्हाय जाण पे० वेदनाय जाण पे० फस्से जाण पे० सञ्जायतने जाण पे० नामरूपे जाण पे० विज्जाणे जाण पे० सङ्खारेसु जाण अत्थपटिसम्भिदा, सङ्खारसमुदये जाण धम्मपटिसम्भिदा, सङ्खारनिरोधे जाण अत्थपटिसम्भिदा, सङ्खार-निरोधगामिनिया पटिपदाय जाण धम्मपटिसम्भिदा, तत्र धम्मनिरुत्ता-भिलापे जाण निरुत्तिपटिसम्भिदा, जाणेषु जाण पटिभानपटिसम्भिदा ।

15

६ परियत्तिवारो

७ चतस्सो पटिसम्भिदा - अत्थपटिसम्भिदा, धम्मपटिसम्भिदा, निरुत्तिपटिसम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

20

तत्थ कतमा धम्मपटिसम्भिदा ?

इध भिक्खु धम्म जानाति - सुत्त गेय्य वेय्याकरण गाय उदान इतिवुत्तक जातक अब्भुतधम्म^१ वेदत्त । अय वुच्चति "धम्मपटिसम्भिदा" । सो तस्स तस्सेव भासितस्स अत्थ जानाति - "अय इमस्स भासितस्स अत्थो, अय इमस्स भासितस्स अत्थो" ति । अय वुच्चति

25

“अत्यपटिसम्भिदा” । तत्र धम्मनिरुत्ताभिलापे आणं निरुत्तिपटि-
सम्भिदा । आणेषु आणं पटिभानपटिसम्भिदा ।

— ० —

§ २. अभिधम्मभाजनीयं

१. कुसलवारो

८. चतस्सो पटिसम्भिदा — अत्यपटिसम्भिदा, धम्मपटि-
सम्भिदा, निरुत्तिपटिसम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

९. कतमे धम्मा कुसला ?

यस्मिं समये कामावचरं कुसलं चित्तं उप्पन्नं होति सोमनस्स-
५ सहगतं आणसम्पयुत्तं रूपारम्भणं वा ... पे०... धम्मारम्भणं वा यं यं
R. 295 वा पनारब्धं, तस्मिं समये फस्सो होति ... पे०... अविक्खेपो होति ।
इमे धम्मा कुसला । इमेसु धम्मेसु आणं धम्मपटिसम्भिदा । तेसं
विपाके आणं अत्यपटिसम्भिदा । याय निरुत्तिया तेसं धम्मानं पञ्जात्ति
होति तत्र धम्मनिरुत्ताभिलापे आणं निरुत्तिपटिसम्भिदा । येन आणेन
१० तानि आणानि जानाति — “इमानि आणानि इदमत्यजोतकानी” ति,
आणेषु आणं पटिभानपटिसम्भिदा ।

१०. चतस्सो पटिसम्भिदा — अत्यपटिसम्भिदा, धम्मपटि-
सम्भिदा, निरुत्तिपटिसम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

११. कतमे धम्मा कुसला ?

१५ यस्मिं समये कामावचरं कुसलं चित्तं उप्पन्नं होति सोमनस्स-
सहगतं आणसम्पयुत्तं ससङ्खारेण ... पे०... सोमनस्ससहगतं आणविष्प-
युत्तं ... पे०... सोमनस्ससहगतं आणविष्पयुत्तं ससङ्खारेण ... पे०...
उपेक्खासहगतं आणसम्पयुत्तं ... पे०... उपेक्खासहगतं आणसम्पयुत्तं
ससङ्खारेण ... पे०... उपेक्खासहगतं आणविष्पयुत्तं ... पे०... उपेक्खा-
२० सहगतं आणविष्पयुत्तं ससङ्खारेण रूपारम्भणं वा ... पे०... धम्मारम्भणं
वा यं यं वा पनारब्धं, तस्मिं समये फस्सो होति ... पे०... अविक्खेपो
होति । इमे धम्मा कुसला । इमेसु धम्मेसु आणं धम्मपटिसम्भिदा ।
तेसं विपाके आणं अत्यपटिसम्भिदा । याय निरुत्तिया तेसं धम्मानं
पञ्जात्ति होति तत्र धम्मनिरुत्ताभिलापे आणं निरुत्तिपटिसम्भिदा ।

येन आणेन तानि आणानि जानाति — “इमानि आणानि इदमत्य-
जोतकानी” ति, आणेषु आण पटिभानपटिसम्भिदा ।

१२ चतस्सो पटिसम्भिदा — अत्यपटिसम्भिदा, धम्मपटि-
सम्भिदा, निरुत्तिपटिसम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

१३ कतमे धम्मा कुसला ?

■ L 310

यस्मिं समये रूपूपपत्तिया मग्न भावेति विविच्चेव कामेहि
पे० पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति पथवीकसिण^१, तस्मिं समये
फत्सो होति पे० अविकखेपो होति । इमे धम्मा कुसला । इमेसु
धम्मेसु आण धम्मपटिसम्भिदा । तेस विपाके आण अत्यपटिसम्भिदा ।
याय निरुत्तिया तेस धम्मान पञ्जात्ति होति तत्र धम्मनिरुत्ताभिलापे
आण निरुत्तिपटिसम्भिदा । येन आणेन तानि आणानि जानाति —
“इमानि आणानि इदमत्यजोतकानी” ति, आणेषु आण पटिभान-
पटिसम्भिदा ।

१४ चतस्सो पटिसम्भिदा — अत्यपटिसम्भिदा, धम्मपटि-
सम्भिदा, निरुत्तिपटिसम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

R 295

15

१५ कतमे धम्मा कुसला ?

यस्मिं समये अरूपूपपत्तिया मग्न भावेति सब्बसो आकिञ्चञ्जा-
यतन समतिक्कम्म नेवसञ्जानासञ्जायतनसञ्जासहगत सुखस्स च
पहाना पे० चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति, तस्मिं समये फत्सो
होति पे० अविकखेपो होति । इमे धम्मा कुसला । इमेसु धम्मेसु
आण धम्मपटिसम्भिदा । तेस विपाके आण अत्यपटिसम्भिदा । याय
निरुत्तिया तेस धम्मान पञ्जात्ति होति तत्र धम्मनिरुत्ताभिलापे आण
निरुत्तिपटिसम्भिदा । येन आणेन तानि आणानि जानाति — “इमानि
आणानि इदमत्यजोतकानी” ति, आणेषु आण पटिभानपटिसम्भिदा ।

१६ चतस्सो पटिसम्भिदा — अत्यपटिसम्भिदा, धम्मपटि-
सम्भिदा, निरुत्तिपटिसम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

25

१७ कतमे धम्मा कुसला ?

यस्मिं समये लोकुत्तर ज्ञान भावेति निर्य्यानिक अपचययामि
दिट्ठिगतान पहानाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव कामेहि पे०

१ पठवीकसिण — सी०, पठवीकसिण — स्या०, रो० ।

पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपदं दन्धाभिञ्जं, तस्मिं समये फस्सो होति ... पे०... अविकखेपो होति । इमे धम्मा कुसला । इमेसु धम्मेसु आणं धम्मपटिसम्भिदा । तेसं विपाके आणं अत्यपटिसम्भिदा । याय निरुत्तिया तेसं धम्मानं पञ्जात्ति होति तत्र धम्मनिरुत्ताभिलापे
 ८ ५ आणं निरुत्तिपटिसम्भिदा । येन आणेन तानि आणानि जानाति -
 “इमानि आणानि इदमत्यजोतकानी” ति, आणेषु आणं पटिभान-
 पटिसम्भिदा ।

२. अकुसलवारो

B. 311

१८. चतस्सो पटिसम्भिदा - अत्यपटिसम्भिदा, धम्मपटि-
 सम्भिदा, निरुत्तिपटिसम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

10

१९. कतमे धम्मा अकुसला ?

यस्मिं समये अकुसलं चित्तं उप्पन्नं होति सोमनस्ससहगतं दिट्ठिगतसम्पयुत्तं रूपारम्मणं वा ... पे०... धम्मारम्मणं वा यं यं वा
 पनारब्धं, तस्मिं समये फस्सो होति ... पे०... अविकखेपो होति । इमे
 धम्मा अकुसला । इमेसु धम्मेसु आणं धम्मपटिसम्भिदा । तेसं विपाके
 15 आणं अत्यपटिसम्भिदा । याय निरुत्तिया तेसं धम्मानं पञ्जात्ति होति
 तत्र धम्मनिरुत्ताभिलापे आणं निरुत्तिपटिसम्भिदा । येन आणेन तानि
 आणानि जानाति - “इमानि आणानि इदमत्यजोतकानी” ति, आणेषु
 आणं पटिभानपटिसम्भिदा ।

R. 297

२०. चतस्सो पटिसम्भिदा - अत्यपटिसम्भिदा, धम्मपटि-
 20 सम्भिदा, निरुत्तिपटिसम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

२१. कतमे धम्मा अकुसला ?

यस्मिं समये अकुसलं चित्तं उप्पन्नं होति सोमनस्ससहगतं दिट्ठि-
 गतसम्पयुत्तं ससङ्खारेण ... पे०... सोमनस्ससहगतं दिट्ठिगतविप्पयुत्तं
 ... पे०... सोमनस्ससहगतं दिट्ठिगतविप्पयुत्तं ससङ्खारेण ... पे०... उपेक्खा-
 25 सहगतं दिट्ठिगतसम्पयुत्तं ... पे०... उपेक्खासहगतं दिट्ठिगतसम्पयुत्तं
 ससङ्खारेण ... पे०... उपेक्खासहगतं दिट्ठिगतविप्पयुत्तं ... पे०... उपेक्खा-
 सहगतं दिट्ठिगतविप्पयुत्तं ससङ्खारेण ... पे०... दोमनस्ससहगतं पटिध-

सम्पयुत्तं ... पे०... दोमनस्ससहगतं पटिघसम्पयुत्तं ससह्वारेण ... पे०...
 उपेक्खासहगतं विचिकिच्छासम्पयुत्तं ... पे०... उपेक्खासहगतं उद्वच्च-
 सम्पयुत्तं रूपारम्भणं वा ... पे०... धम्मारम्भणं वा यं यं वा पनारब्धं,
 तस्मिं समये फत्सो होति ... पे०... अविकखेपो होति । इमे धम्मा
 अकुसला । इमेसु धम्मेसु जाणं धम्मपटिसम्भिदा । तेसं विपाके जाणं 5
 अत्यपटिसम्भिदा । याय निरुत्तिया तेसं धम्मानं पञ्जात्ति होति तत्र
 धम्मनिरुत्ताभिलापे जाणं निरुत्तिपटिसम्भिदा । येन जाणेन तानि
 जाणानि जानाति - “इमानि जाणानि इदमत्यजोतकानी” ति, जाणेसु
 जाणं पटिभानपटिसम्भिदा ।

२. विपाकवारो

२२. तिस्सो पटिसम्भिदा - अत्यपटिसम्भिदा, निरुत्तिपटि- 10 B. 312
 सम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

२३. कतमे धम्मा अव्याकता ?

यस्मिं समये कामावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचितत्ता
 विपाकं चक्खुविज्जाणं उप्पन्नं होति उपेक्खासहगतं रूपारम्भणं, तस्मिं
 समये फत्सो होति, वेदना होति, सञ्जा होति, चेतना होति, चित्तं होति, 13
 उपेक्खा होति, चित्तस्सेकगता होति, मनिन्द्रियं होति, उपेक्खिन्द्रियं
 होति, जीवितिन्द्रियं होति, ये वा पन तस्मिं समये अञ्जे पि अत्य
 पटिच्चसमुप्पन्ना अरूपिनो धम्मा । इमे धम्मा अव्याकता । इमेसु धम्मेसु
 जाणं अत्यपटिसम्भिदा । याय निरुत्तिया तेसं धम्मानं पञ्जात्ति होति
 तत्र धम्मनिरुत्ताभिलापे जाण निरुत्तिपटिसम्भिदा । येन जाणेन तानि 20
 जाणानि जानाति - “इमानि जाणानि इदमत्यजोतकानी” ति,
 जाणेसु जाणं पटिभानपटिसम्भिदा ।

२४. तिस्सो पटिसम्भिदा - अत्यपटिसम्भिदा, निरुत्तिपटि-
 सम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

२५. कतमे धम्मा अव्याकता ?

25

यस्मिं समये कामावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचितत्ता
 विपाकं सोतविज्जाणं उप्पन्नं होति उपेक्खासहगतं सद्धारम्भणं ... पे०...
 घानविज्जाणं उप्पन्नं होति उपेक्खासहगतं गन्धारम्भणं ... पे०... जिह्वा-
 विज्जाणं उप्पन्नं होति उपेक्खासहगतं रसारम्भणं ... पे०... कायविज्जाणं

उप्पन्नं होति सुखसहगतं फोद्ध्वारम्मणं, तस्मिं समये फस्सो होति, वेदना होति, सञ्जा होति, चेतना होति, चित्तं होति, सुखं होति, चित्तस्सेवगता होति, मनिन्द्रियं होति, सुखिन्द्रियं होति, जीवितिन्द्रियं होति, ये वा पन तस्मिं समये अञ्जे पि अत्थि पटिच्चसमुप्पन्ना अरूपिनो
 5 धम्मा । इमे धम्मा अव्याकता । इमेसु धम्मेसु जाणं अत्थपटिसम्भिदा । याय निरुत्तिया तेसं धम्मानं पञ्जत्ति होति तत्र धम्मनिरुत्ताभिलापे जाणं निरुत्तिपटिसम्भिदा । येन जाणेन तानि आणानि जानाति — “इमानि आणानि इदमत्थजोतकानी” ति, जाणेसु जाणं पटिभानपटिसम्भिदा ।

- 10 २६. तिस्सो पटिसम्भिदा — अत्थपटिसम्भिदा, निरुत्तिपटिसम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

B. 313

२७. कतमे धम्मा अव्याकता ?

- यस्मिं समये कामावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचितत्ता विपाका मनोधातु उप्पन्ना होति उपेक्खासहगता रूपारम्मणा वा ... पे०...
 15 फोद्ध्वारम्मणा वा यं यं वा पनारब्धं, तस्मिं समये फस्सो होति, वेदना होति, सञ्जा होति, चेतना होति, चित्तं होति, वितथको होति, विचारो होति, उपेक्खा होति, चित्तस्सेवगता होति, मनिन्द्रियं होति, उपेक्खिन्द्रियं होति, जीवितिन्द्रियं होति, ये वा पन तस्मिं समये अञ्जे पि अत्थि पटिच्चसमुप्पन्ना अरूपिनो धम्मा । इमे धम्मा अव्याकता । इमेसु
 20 धम्मेसु जाणं अत्थपटिसम्भिदा । याय निरुत्तिया तेसं धम्मानं पञ्जत्ति होति तत्र धम्मनिरुत्ताभिलापे जाणं निरुत्तिपटिसम्भिदा । येन जाणेन तानि आणानि जानाति — “इमानि आणानि इदमत्थजोतकानी” ति, जाणेसु जाणं पटिभानपटिसम्भिदा ।

२८. तिस्सो पटिसम्भिदा — अत्थपटिसम्भिदा, निरुत्तिपटिसम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।
 25 सम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

२९. कतमे धम्मा अव्याकता ?

- यस्मिं समये कामावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचितत्ता विपाका मनोविज्जाणधानु उप्पन्ना होति सोमनस्सगहगता रूपारम्मणा वा ... पे०... धम्मारम्मणा वा यं यं वा पनारब्धं, तस्मिं समये फस्सो
 30 होति, वेदना होति, सञ्जा होति, चेतना होति, चित्तं होति, वितथको

होति, विचारो होति, पीति होति, सुख होति, चित्तस्सेकगता होति, मनिन्द्रिय होति, सोमनस्सिन्द्रिय होति, जीवित्तिन्द्रिय होति, ये वा पन तस्मिं समये अञ्च पि अत्थि पटिच्चसमुप्पन्ना अरूपिनो धम्मा । इमे धम्मा अव्याकता । इमेसु धम्मेसु आण अत्थपटिसम्भिदा । याय निरुत्तिया तेस धम्मान पञ्जात्ति होति तत्र धम्मनिरुत्ताभिलाषे आण 5 निरुत्तिपटिसम्भिदा । येन आणेन तानि आणानि जानाति - “इमानि आणानि इदमत्थजोतकानी” ति, आणेषु आण पटिभानपटिसम्भिदा ।

R 292

३० तिस्सो पटिसम्भिदा - अत्थपटिसम्भिदा, निरुत्तिपटिसम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

३१ कतमे धम्मा अव्याकता ?

14

यस्मिं समये कामावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचितत्ता विपाका मनोविञ्जाणधातु उपपन्ना होति उपेक्खासहगता रूपारम्मणा वा पे० धम्मारम्मणा वा य य वा पनारब्भ, तस्मिं समये फस्सो होति, वेदना होति, सञ्जा होति, चेतना होति, चित्त होति, वित्तक्को होति, विचारो होति, उपेक्खा होति, चित्तस्सेकगता होति, मनिन्द्रिय 15 होति, उपेक्खिन्द्रिय होति, जीवित्तिन्द्रिय होति, ये वा पन तस्मिं समये अञ्चे पि अत्थि पटिच्चसमुप्पन्ना अरूपिनो धम्मा । इमे धम्मा अव्याकता । इमेसु धम्मेसु आण अत्थपटिसम्भिदा । याय निरुत्तिया तेस धम्मान पञ्जात्ति होति तत्र धम्मनिरुत्ताभिलाषे आण निरुत्तिपटिसम्भिदा । येन आणेन तानि आणानि जानाति - “इमानि आणानि 20 इदमत्थजोतकानी” ति, आणेषु आण पटिभानपटिसम्भिदा ।

D 311

३२ तिस्सो पटिसम्भिदा - अत्थपटिसम्भिदा, निरुत्तिपटिसम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

३३ कतमे धम्मा अव्याकता ?

यस्मिं समये कामावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचितत्ता 25 विपाका मनोविञ्जाणधातु उपपन्ना होति सोमनस्ससहगता आणसम्पयुता पे० सोमनस्ससहगता आणसम्पयुता ससङ्खारेण पे० सोमनस्ससहगता आणविप्पयुता पे० सोमनस्ससहगता आणविप्प-

युक्ता ससङ्खारेण ... पे०... उपेक्खासहगता जाणसम्पयुक्ता ... पे०...
 उपेक्खासहगता जाणसम्पयुक्ता ससङ्खारेण ... पे०... उपेक्खासहगता
 जाणविप्पयुक्ता ... पे०... उपेक्खासहगता जाणविप्पयुक्ता ससङ्खारेण
 रूपारम्भणा वा ... पे०... धम्मारम्भणा वा यं यं वा पनारब्ध, तस्मिं समये
 5 फत्सो होति ... पे०... अविकखेपो होति । इमे धम्मा अव्याकता ।
 इमेसु धम्मेसु जाणं अत्यपटिसम्भिदा । याय निरुत्तिया तेसं धम्मानं
 पञ्जति होति तत्र धम्मनिरुत्ताभिलापे जाणं निरुत्तिपटिसम्भिदा ।
 येन जाणेन तानि जाणानि जानाति — “इमानि जाणानि इदमत्य-
 जोतकानी” ति, जाणेषु जाणं पटिभानपटिसम्भिदा ।

10 ३४. तिस्सो पटिसम्भिदा — अत्यपटिसम्भिदा, निरुत्तिपटि-
 सम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

३५. कतमे धम्मा अव्याकता ?

यस्मिं समये रूपूपपत्तिया मगं भावेति विविच्चेव कामेहि
 ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति पथवीकसिणं, तस्मिं समये
 B. 315 15 फत्सो होति ... पे०... अविकखेपो होति । इमे धम्मा कुसला । तस्सेव
 रूपावचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचितत्ता विपाकं विविच्चेव
 कामेहि ... पे०... पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति पथवीकसिणं, तस्मिं
 समये फत्सो होति ... पे०... अविकखेपो होति । इमे धम्मा अव्याकता ।
 इमेसु धम्मेसु जाणं अत्यपटिसम्भिदा । याय निरुत्तिया तेसं धम्मानं
 20 पञ्जति होति तत्र धम्मनिरुत्ताभिलापे जाणं निरुत्तिपटिसम्भिदा ।
 येन जाणेन तानि जाणानि जानाति — “इमानि जाणानि इदमत्य-
 जोतकानी” ति, जाणेषु जाणं पटिभानपटिसम्भिदा ।

R. 300

३६. तिस्सो पटिसम्भिदा — अत्यपटिसम्भिदा, निरुत्तिपटि-
 सम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

25 ३७. कतमे धम्मा अव्याकता ?

यस्मिं समये अरूपूपपत्तिया मगं भावेति सब्वसो आकिञ्चञ्जा-
 यतनं समतिवकम्म नेवसञ्जानासञ्जायतनसञ्जासहगतं सुखस्स च
 पहाना ... पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, तस्मिं समये फत्सो
 होति ... पे०... अविकखेपो होति । इमे धम्मा कुसला । तस्सेव अरूपा-

वचरस्स कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचितत्ता विपाक सट्ठसो आविञ्च-
 ज्ञायतन समतिक्कम्म नेवसञ्जानासञ्जायतनसञ्जासहगत सुखस्स
 च पहाणा पे० चतुत्थ ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति, तस्मिं समये फस्सो
 होति पे० अविकखेपो होति । इमे धम्मा अव्याक्ता । इमेसु
 धम्मेसु जाण अत्यपटिसम्भिदा । याय निरुत्तिया तेस धम्मान पञ्जति 5
 होति तत्र धम्मनिरुत्ताभिलापे जाण निरुत्तिपटिसम्भिदा । येन जाणेन
 तानि जाणानि जानाति — “इमानि जाणानि इदमत्यजोत्तकानी” ति,
 जाणेषु जाण पटिभानपटिसम्भिदा ।

३८ तिस्सो पटिसम्भिदा — अत्यपटिसम्भिदा, निरुत्तिपटि-
 सम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

10

३९ कतमे धम्मा अव्याक्ता ?

यस्मिं समये लोकुत्तर ज्ञान भावेति निव्यानिक् अपचयगार्मि
 दिट्ठिगतान पहाणाय पठमाय भूमिया पत्तिया विविच्चेव कामेहि पे०
 पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपद^१ दन्वाभिञ्ज, तस्मिं समये
 फस्सो होति पे० अविकखेपो होति । इमे धम्मा कुसला । तस्सेव 15
 लोकुत्तरस्स कुसलस्स कम्मस्स^२ कतत्ता भावितत्ता विपाक विविच्चेव
 कामेहि पे० पठम ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति दुक्खपटिपद दन्वा-
 भिञ्ज सुञ्जात, तस्मिं समये फस्सो होति पे० अविकखेपो होति ।
 इमे धम्मा अव्याक्ता । इमेसु धम्मेसु जाण अत्यपटिसम्भिदा । याय
 निरुत्तिया तेस धम्मान पञ्जति होति तत्र धम्मनिरुत्ताभिलापे जाण 20
 निरुत्तिपटिसम्भिदा । येन जाणेन तानि जाणानि जानाति — “इमानि
 जाणानि इदमत्यजोत्तकानी” ति, जाणेषु जाण पटिभानपटिसम्भिदा ।

B 316

४० तिस्सो पटिसम्भिदा — अत्यपटिसम्भिदा, निरुत्तिपटि-
 सम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

४१ कतमे धम्मा अव्याक्ता ?

R 301

यस्मिं समये अकुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचितत्ता विपाक
 चक्खुविञ्जाण उप्पन्न होति उपेक्खासहगत रूपारम्मण पे०
 सोतविञ्जाण उप्पन्न होति उपेक्खासहगत सद्धारम्मण पे०
 घानविञ्जाण उप्पन्न होति उपेक्खासहगत गन्धारम्मण पे०

१ दुक्खापटिपद — सी०, त्या०, रो०, एवमुपरि वि । २ ज्ञानस्स — स्वा०, रो० ।

जिह्वाविज्ञाणं उप्पन्नं होति उपेक्खासहगतं रसरम्मणं ... पे०...
 कायविज्ञाणं उप्पन्नं होति दुक्खसहगतं फोढुव्वारम्मणं, तस्मिं समये
 फस्सो होति, वेदना होति, सञ्ज्ञा होति, चेतना होति, चित्तं होति,
 दुक्खं होति, चित्तस्सेकगता होति, मनिन्द्रियं होति, दुक्खिन्द्रियं होति,
 5 जीवितिन्द्रियं होति, ये वा पन तस्मिं समये अञ्जे पि अत्थि पटिच्च-
 समुप्पन्ना अरूपिनो धम्मा । इमे धम्मा अव्याकता । इमेसु धम्मेसु जाणं
 अत्यपटिसम्भिदा । याय निरुत्तिया तेसं धम्मनं पञ्जति होति तत्र
 धम्मनिरुत्ताभिलापे जाणं निरुत्तिपटिसम्भिदा । येन जाणेन तानि
 जाणानि जानाति - "इमानि जाणानि इदमत्यजोतकानी" ति, जाणेषु
 10 जाणं पटिभानपटिसम्भिदा ।

४२. तित्तो पटिसम्भिदा - अत्यपटिसम्भिदा, निरुत्तिपटि-
 सम्भिदा, पटिभानसम्भिदा ।

४३. कतमे धम्मा अव्याकता ?

यस्मिं समये अकुमलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचितत्ता विपाका
 15 मनोधातु उप्पन्ना होति उपेक्खासहगता रूपारम्मणा वा ... पे०... फोढुव्वा-
 रम्मणा वा ... पे०... मनोविज्ञाणधातु उप्पन्ना होति उपेक्खासहगता
 रूपारम्मणा वा ... पे०... धम्मारम्मणा वा यं यं वा पनारब्भ, तस्मिं समये
 B. 317 फस्सो होति, वेदना होति, सञ्ज्ञा होति, चेतना होति, चित्तं होति,
 वितक्को होति, विचारो होति, उपेक्खा होति, चित्तस्सेकगता होति,
 20 मनिन्द्रियं होति, उपेक्खिन्द्रियं होति, जीवितिन्द्रियं होति, ये वा पन
 तस्मिं समये अञ्जे पि अत्थि पटिच्चसमुप्पन्ना अरूपिनो धम्मा । इमे
 धम्मा अव्याकता । इमेसु धम्मेसु जाणं अत्यपटिसम्भिदा । याय
 निरुत्तिया तेसं धम्मनं पञ्जति होति तत्र धम्मनिरुत्ताभिलापे जाणं
 निरुत्तिपटिसम्भिदा । येन जाणेन तानि जाणानि जानाति - "इमानि
 जाणानि इदमत्यजोतकानी" ति, जाणेषु जाणं पटिभानपटिसम्भिदा ।

४. किरियवारे

25 ४४. तित्तो पटिसम्भिदा - अत्यपटिसम्भिदा, निरुत्तिपटि-
 सम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

४५. कतमे धम्मा अव्याकता ?

यस्मिं समये मनोवातु उपपन्ना होति किरिया नेव कुसला नाकुसला
 न च कम्मविपाका उपेक्षासहगता एषारम्मणा वा पे० फोदुन्ना-
 रम्मणा वा य य वा पनारब्ध, तस्मिं समये कम्मो होति, वेदना होति,
 सञ्ज्ञा होति, चेतना होति, चित्त होति, वितक्को होति, विचारो होति,
 उपेक्षा होति, चित्तस्सेवगता होति, मनिन्द्रिय होति, उपेगिन्द्रिय
 होति, जीवितिन्द्रिय होति, ये वा पन तस्मिं समये अञ्जे पि अत्य पटिच्च-
 समुपपन्ना अरूपिनो धम्मा । इमे धम्मा अव्याकता । इमेसु धम्मेसु आण
 अत्यपटिसम्भदा । याय निरुत्तिया तेस धम्मान पञ्जति होति तत्र
 धम्मनिरुत्ताभिलापे आण निरुत्तिपटिसम्भदा । येन आणेन तानि
 आणानि जानाति — “इमानि आणानि इदमत्यजोतकानी” ति, आणेषु
 आण पटिभानपटिसम्भदा ।

R. 372

४६ तिस्सो पटिसम्भदा — अत्यपटिसम्भदा, निरुत्तिपटि-
 सम्भदा, पटिभानपटिसम्भदा ।

४७ कतमे धम्मा अव्याकता ?

यस्मिं समये मनोविञ्जाणधातु उपपन्ना होति किरिया नेव
 कुसला नाकुसला न च कम्मविपाका सोमनस्ससहगता एषारम्मणा वा
 पे० धम्मरम्मणा वा पे० मनोविञ्जाणधातु उपपन्ना होति
 किरिया नेव कुसला नाकुसला न च कम्मविपाका उपेक्षासहगता एषा-
 रम्मणा वा पे० धम्मरम्मणा वा य य वा पनारब्ध, तस्मिं समये
 फस्सो होति, वेदना होति, सञ्ज्ञा होति, चेतना होति, चित्त होति,
 वितक्को होति, विचारो होति, उपेक्षा होति, चित्तस्सेवगता होति,
 विरियिन्द्रिय होति, समाधिन्द्रिय होति, मनिन्द्रिय होति, उपेक्खिन्द्रिय
 होति, जीवितिन्द्रिय होति, ये वा पन तस्मिं समये अञ्ज पि अत्य
 पटिच्चसमुपपन्ना अरूपिनो धम्मा । इमे धम्मा अव्याकता । इमेसु धम्मेसु
 आण अत्यपटिसम्भदा । याय निरुत्तिया तेस धम्मान पञ्जति होति
 तत्र धम्मनिरुत्ताभिलापे आण निरुत्तिपटिसम्भदा । यन आणेन तानि
 आणानि जानाति — “इमानि आणानि इदमत्यजोतकानी” ति, आणेषु
 आण पटिभानपटिसम्भदा ।

D 318

४८ तिस्सो पटिसम्भदा — अत्यपटिसम्भदा, निरुत्तिपटि-
 सम्भदा, पटिभानपटिसम्भदा ।

30

४६. कतमे धम्मा अव्याकृता ?

- यस्मिं समये मनोविज्जाणघातु उपपन्ना होति किरिया नेव कुसला नाकुसला न च कम्मविपाका सोमनस्ससहगता जाणसम्पयुत्ता ... पे०... सोमनस्ससहगता जाणसम्पयुत्ता ससह्वारेन ... पे०... सोमनस्स-
- 5 सहगता जाणविप्पयुत्ता ... पे०... सोमनस्ससहगता जाणविप्पयुत्ता ससह्वारेन ... पे०... उपेक्खासहगता जाणसम्पयुत्ता ... पे०... उपेक्खा-सहगता जाणसम्पयुत्ता ससह्वारेन .. पे०.. उपेक्खासहगता जाणविप्प-युत्ता ... पे०... उपेक्खासहगता जाणविप्पयुत्ता ससह्वारेन ... पे०... रूपावचरं ज्ञानं भावेति ... पे०... अरूपावचरं ज्ञानं भावेति किरियं नेव
- 10 कुसलं नाकुसलं न च कम्मविपाकं दिट्ठधम्मसुखविहारं ... पे०. : सब्बसो आकिञ्चञ्जायतनं समतिक्कम्म नेवसञ्जानासञ्जायतनसञ्जा-सहगतं सुखस्स च पहाना ... पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, तस्मिं समये फस्सो होति ... पे०... अविकखेपो होति । इमे धम्मा अव्याकृता । इमेसु धम्मेसु जाणं अत्यपटिसम्भिदा । याय निरुत्तिया
- R. 303 15 तेसं धम्मानं पज्जेति होति तत्र धम्मनिरुत्ताभिलापे जाणं निरुत्तिपटि-सम्भिदा । येन जाणेन तानि जाणानि जानाति -- “इमानि जाणानि इदमत्यजोतकानी” ति, जाणेषु जाणं पटिभानपटिसम्भिदा ।

५०. चतस्सो पटिसम्भिदा - अत्यपटिसम्भिदा, धम्मपटि-सम्भिदा, निरुत्तिपटिसम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा । तिस्सो पटि-
- B 319 20 सम्भिदा कामावचरकुसलतो चतूसु जाणसम्पयुत्तेसु चित्तुप्पादेसु, किरियतो चतूसु जाणसम्पयुत्तेसु चित्तुप्पादेसु उपपज्जन्ति । अत्यपटि-सम्भिदा एतेसु चैव उपपज्जन्ति, चतूसु मग्गेसु चतूसु फलेसु च उपप-ज्जन्ति ।

५३. पञ्हापुच्छकं

५१. चतस्सो पटिसम्भिदा - अत्यपटिसम्भिदा, धम्मपटि-
- 25 सम्भिदा, निरुत्तिपटिसम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

५२. चतुन्नं पटिसम्भिदानं कति कुसला, कति अकुसला, कति अव्याकता .. पे०.. कति सरणा, कति अरणा ?

१. तिकमातिकानुक्रमेण

५३. सिया कुसला, सिया अव्याकता ।

सिया सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता, सिया अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता ।

तिस्सो पटिसम्भिदा सिया विपाकधम्मधम्मा, सिया नेवविपाक-
नविपाकधम्मधम्मा; अत्थपटिसम्भिदा सिया विपाका, सिया विपाक-
धम्मधम्मा, सिया नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मा ।

तिस्सो पटिसम्भिदा अनुपादिनुपादानिया, अत्थपटिसम्भिदा
सिया अनुपादिनुपादानिया, सिया अनुपादिअनुपादानिया ।

तिस्सो पटिसम्भिदा असङ्खिलिट्ठसङ्खिलेसिका, अत्थपटि-
सम्भिदा सिया असङ्खिलिट्ठसङ्खिलेसिका, सिया असङ्खिलिट्ठसङ्खि-
लेसिका ।

तिस्सो पटिसम्भिदा सवितक्कसविचारा; अत्थपटिसम्भिदा
सिया सवितक्कसविचारा, सिया अवितक्कविचारमत्ता, सिया अवितक्क-
अविचारा । सिया पोतिसहगता, सिया सुखसहगता, सिया उपेक्षा-
सहगता । नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वा । नेव दस्सनेन न भावनाय
पहातव्यहेतुका ।

तिस्सो पटिसम्भिदा सिया आचयगामिनो, सिया नेवाचय-
गामिनापचयगामिनो, अत्थपटिसम्भिदा सिया आचयगामिनी, सिया
अपचयगामिनी, सिया नेवाचयगामिनापचयगामिनी ।

तिस्सो पटिसम्भिदा नेवसेक्खनासेक्खा, अत्थपटिसम्भिदा सिया
सेक्खा, सिया असेक्खा, सिया नेवसेक्खनासेक्खा ।

तिस्सो पटिसम्भिदा परित्ता, अत्थपटिसम्भिदा सिया परित्ता,
सिया अप्पमाणा ।

निरुत्तिपटिसम्भिदा परित्तारम्मणा, तिस्सो पटिसम्भिदा सिया
परित्तारम्मणा, सिया महग्गतारम्मणा, सिया अप्पमाणारम्मणा ।

४६. कतमे धम्मा अव्याक्ता ?

- यस्मिं समये मनोविञ्जाणघातु उप्पन्ना होति किरिया नेव कुसला नाकुसला न च कम्मविपाका सोमनस्ससहगता आणसम्पयुत्ता ... पे०... सोमनस्ससहगता आणसम्पयुत्ता ससङ्खारेण ... पे०... सोमनस्स-
 ५ सहगता आणविप्पयुत्ता ... पे०... सोमनस्ससहगता आणविप्पयुत्ता ससङ्खारेण ... पे०... उपेक्खासहगता आणसम्पयुत्ता ... पे०... उपेक्खा-
 सहगता आणसम्पयुत्ता ससङ्खारेण ... पे०... उपेक्खासहगता आणविप्प-
 युत्ता ... पे०... उपेक्खासहगता आणविप्पयुत्ता ससङ्खारेण ... पे०...
 रुपावचरं ज्ञानं भावेति ... पे०... अरूपावचरं ज्ञानं भावेति किरियं नेव
 १० कुसलं नाकुसलं न च कम्मविपाकं दिट्ठधम्मसुखविहारं ... पे०... सव्वसो
 आकिञ्चञ्जायतनं समतिक्कम्म नेवसञ्जानासञ्जायतनसञ्जा-
 सहगतं सुखस्स च पहाना ... पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति,
 तस्मिं समये फस्सो होति ... पे०... अविकल्पो होति । इमे धम्मा
 अव्याक्ता । इमेसु धम्मेसु आणं अत्यपटिसम्भिदा । याय निरुत्तिया
 १५ तेसं धम्मानं पञ्जति होति तथ धम्मनिरुत्ताभिलापे आणं निरुत्तिपटि-
 सम्भिदा । येन आणेन तानि आणानि जानाति - “इमानि आणानि
 इदमत्यजोतकानी” ति, आणेषु आणं पटिभानपटिसम्भिदा ।

R. 303

B. 319 20

५०. चतस्सो पटिसम्भिदा - अत्यपटिसम्भिदा, धम्मपटि-
 सम्भिदा, निरुत्तिपटिसम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा । तस्सो पटि-
 सम्भिदा कामावचरकुसलतो चतूसु आणसम्पयुत्तेसु चित्तुप्पादेसु,
 किरियतो चतूसु आणसम्पयुत्तेसु चित्तुप्पादेसु उप्पज्जन्ति । अत्यपटि-
 सम्भिदा एतेसु चैव उप्पज्जति, चतूसु मग्गेसु चतूसु फलेसु च उप्प-
 ज्जति ।

३. पञ्हापुच्छकं

५१. चतस्सो पटिसम्भिदा - अत्यपटिसम्भिदा, धम्मपटि-
 २५ सम्भिदा, निरुत्तिपटिसम्भिदा, पटिभानपटिसम्भिदा ।

५२ चतुन्न पटिसम्भिदान कति कुसला, कति अकुसला, कति अव्याकता पे० कति सरणा, कति अरणा ?

१ तिकमासिकानुक्कमेन

५३ सिया कुसला, सिया अव्याकता ।

सिया सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता, सिया अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता ।

तिस्सो पटिसम्भिदा सिया विपाकधम्मधम्मा, सिया नेवविपाक-
नविपाकधम्मधम्मा, अत्थपटिसम्भिदा सिया विपाका, सिया विपाक-
धम्मधम्मा, सिया नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मा ।

तिस्सो पटिसम्भिदा अनुपादिक्षुपादानिया, अत्थपटिसम्भिदा
सिया अनुपादिक्षुपादानिया, सिया अनुपादिअनुपादानिया ।

तिस्सो पटिसम्भिदा असङ्खिलिट्ठअसङ्खिलेसिका, अत्थपटि-
सम्भिदा सिया असङ्खिलिट्ठअसङ्खिलेसिका, सिया असङ्खिलिट्ठअसङ्खि-
लेसिका ।

तिस्सो पटिसम्भिदा सवितक्कसविचारा, अत्थपटिसम्भिदा
सिया सवितक्कसविचारा, सिया अवितक्कविचारमत्ता, सिया अवितक्क-
अविचारा । सिया पीतिसहगता, सिया मुखसहगता, सिया उपेक्खा-
सहगता । नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वा । नेव दस्सनेन न भावनाय
पहातव्वहेतुका ।

तिस्सो पटिसम्भिदा सिया आचयगामिनो, सिया नेवाचय-
गामिनापचयगामिनो, अत्थपटिसम्भिदा सिया आचयगामिनी, सिया
अपचयगामिनी, सिया नेवाचयगामिनापचयगामिनी ।

तिस्सो पटिसम्भिदा नेवसेक्खनासेक्खा, अत्थपटिसम्भिदा सिया
सेक्खा, सिया असेक्खा, सिया नेवसेक्खनासेक्खा^१ ।

तिस्सो पटिसम्भिदा परित्ता, अत्थपटिसम्भिदा सिया परित्ता,
सिया अप्पमाणा ।

निरुत्तिपटिसम्भिदा परित्तारम्मणा, तिस्सो पटिसम्भिदा सिया
परित्तारम्मणा, सिया महम्मत्तारम्मणा, सिया अप्पमाणाारम्मणा ।

१ नेव सेक्खा नासेक्खा - सी०, स्या०, नेव सेक्खा नासेक्खा - रो० ।

तिस्सो पटिसम्भिदा मज्झिमा; अत्थपटिसम्भिदा सिया मज्झिमा, सिया पणीता ।

तिस्सो पटिसम्भिदा अनियता; अत्थपटिसम्भिदा सिया सम्मतनियता, सिया अनियता ।

- 5 निरुत्तिपटिसम्भिदा न वत्तव्वा — मग्गारम्मणा ति पि, मग्ग-
हेतुका ति पि, मग्गाधिपतिनी ति पि; अत्थपटिसम्भिदा न मग्गा-
रम्मणा, सिया मग्गहेतुका, सिया मग्गाधिपतिनी, सिया न वत्तव्वा
मग्गहेतुका ति पि, मग्गाधिपतिनी ति पि; द्वे पटिसम्भिदा सिया
मग्गारम्मणा, न मग्गहेतुका, सिया मग्गाधिपतिनो, सिया न वत्तव्वा
10 मग्गारम्मणा ति पि, मग्गाधिपतिनो ति पि ।

तिस्सो पटिसम्भिदा सिया उप्पन्ना, सिया अनुप्पन्ना, न वत्तव्वा
उप्पादिनो ति; अत्थपटिसम्भिदा सिया उप्पन्ना, सिया अनुप्पन्ना,
सिया उप्पादिनी । सिया अतीता, सिया अनागता, सिया पच्चुप्पन्ना ।

- निरुत्तिपटिसम्भिदा पच्चुप्पन्नारम्मणा; द्वे पटिसम्भिदा सिया
15 अतीतारम्मणा, सिया अनागतारम्मणा, सिया पच्चुप्पन्नारम्मणा;
अत्थपटिसम्भिदा सिया अतीतारम्मणा, सिया अनागतारम्मणा, सिया
पच्चुप्पन्नारम्मणा, सिया न वत्तव्वा अतीतारम्मणा ति पि, अनागता-
रम्मणा ति पि, पच्चुप्पन्नारम्मणा ति पि । सिया अज्झत्ता, सिया
वहिद्धा, सिया अज्झत्तवहिद्धा ।

- 20 निरुत्तिपटिसम्भिदा वहिद्धारम्मणा; तिस्सो पटिसम्भिदा सिया
अज्झत्तारम्मणा, सिया वहिद्धारम्मणा, सिया अज्झत्तवहिद्धारम्मणा ।
अनिदस्सनअपटिघा ।

२. दुक्कमातिकानुक्कमेन

५४. हेतू । सहेतुका । हेतुसम्पयुत्ता । हेतू चेव सहेतुका च ।
हेतू चेव हेतुसम्पयुत्ता च । न वत्तव्वा न हेतू सहेतुका ति पि, न हेतू
25 अहेतुका ति पि ।

3 D. 321

५५. सप्पच्चया । सट्ठता । अनिदस्सना । अपटिघा । अरूपा ।
तिस्सो पटिसम्भिदा लोकिया, अत्थपटिसम्भिदा सिया लोकिया, सिया
लोकुत्तरा । केनचि विज्जेय्या, केनचि न विज्जेय्या ।

५६. नो आसवा । तिस्सो पटिसम्भिदा सासवा; अत्थपटि-
सम्भिदा मिया सासवा, मिया अनासवा । आसवविषयुत्ता । तिस्सो पटि-

सम्भिदा न वत्तव्वा आसवा चेव सासवा चा ति, सासवा चेव नो न
 आसवा, अत्यपटिसम्भिदा न वत्तव्वा आमवा^१ चेव सासवा चा ति,
 सिया सासवा चेव नो च आसवा^१, सिया न वत्तव्वा सासवा चेव नो च
 आसवा ति । न वत्तव्वा आसवा चेव आसवसम्पयुत्ता चा ति पि,
 आसवसम्पयुत्ता चेव नो च आसवा ति पि । तिस्सो पटिसम्भिदा ५
 आसवविप्पयुत्ता सासवा, अत्यपटिसम्भिदा सिया आसवविप्पयुत्ता
 सासवा, सिया आसवविप्पयुत्ता अनासवा ।

५७. नो सयोजना पे० नो गन्या पे०. नो ओघा
 पे० नो योगा पे० नो नीवरणा पे० नो परामासा
 पे० सारम्भणा । नो चित्ता । चेतसिका । चित्तसम्पयुत्ता । १०
 चित्तससट्ठा । चित्तसमुद्धाना । चित्तसहभुनो । चित्तानुपरिवत्तिनो ।
 चित्तससट्ठसमुद्धाना । चित्तससट्ठसमुद्धानसहभुनो । चित्तसमट्ठसमुद्हा-
 नानुपरिवत्तिनो । वाहिरा । नो उपादा । अनुपादिना ।

५८ नो उपादाना पे० नो किलेसा पे० न दस्सनेन
 पहातव्वा । न भावनाय पहातव्वा । न दस्सनेन पहातव्वहेतुका । न भाव- १५
 नाय पहातव्वहेतुका । तिस्सो पटिसम्भिदा सवितक्का, अत्यपटिसम्भिदा
 सिया सवितक्का, सिया अवितक्का । तिस्सो पटिसम्भिदा सविचारा;
 अत्यपटिसम्भिदा सिया सविचारा, सिया अविचारा । सिया सप्पीतिका,
 सिया अप्पीतिका । सिया पीतिसहगता, सिया न पीतिसहगता । सिया
 सुखसहगता, सिया न सुखसहगता । सिया उपेक्खासहगता, सिया न २०
 उपेक्खासहगता । तिस्सो पटिसम्भिदा कामावचरा, अत्यपटिसम्भिदा
 सिया कामावचरा, सिया न कामावचरा । न रूपावचरा । न अरूपावचरा ।
 तिस्सो पटिसम्भिदा परियापन्ना, अत्यपटिसम्भिदा सिया परियापन्ना,
 सिया अपरियापन्ना । तिस्सो पटिसम्भिदा अनिय्यानिका, अत्यपटि-
 सम्भिदा सिया निय्यानिका, सिया अनिय्यानिका । तिस्सो पटिसम्भिदा २५
 अनियता, अत्यपटिसम्भिदा सिया नियता, सिया अनियता । तिस्सो
 पटिसम्भिदा सउत्तरा, अत्यपटिसम्भिदा सिया सउत्तरा, सिया अनु-
 त्तरा । अरणा ति ।

पटिसम्भिदाविमङ्गो निट्ठितो

१६. जाणविमङ्गो

§ १. भातिकाउद्देशो

एकविधेन

१. एकविधेन जाणवत्यु -

(१) पञ्च विञ्जाणा न हेतू, अहेतुका, हेतुविष्युत्ता, सप्पच्चया, सङ्गता, अरूपा, लोकिया, सासवा, संयोजनिया, गन्थनिया, ओघनिया, योगनिया, नीवरणिया, परामट्टा, उपादानिया, सङ्किलेसिका, 5 ग्रव्याक्ता, सारम्मणा, अचेतसिका, विपाका, उपादिद्वुपादानिया, असङ्किलिद्वुसङ्किलेसिका, न सवितक्कसविचारा, न अवितक्कविचारमत्ता, अवितक्कअविचारा, न पीतिसहगता, नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वा, नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वहेतुका, नेवाचयगामिनापचयगामिनो, नेवसेक्खनासेक्खा, परित्ता, कामावचारा, न रूपावचारा, न अरूपावचारा, 10 परियापन्ना, नो अपरियापन्ना, अनियता, अनिय्यानिका, उप्पन्नमनो-विञ्चेय्या^१, अनिच्छा, जराभिभूता^२

(२) पञ्च विञ्जाणा उप्पन्नवत्युका

(३) पुरेजातवत्युका पुरेजातारम्मणा

(४) अज्झत्तिकवत्युका वाहिरारम्मणा

15 (५) असम्भिन्नवत्युका असम्भिन्नारम्मणा

(६) नानावत्युका नानारम्मणा

(७) न अञ्जमञ्जस्स गोचरविगयं पच्चनुभोन्ति

(८) न अममन्नाहारा उप्पज्जन्ति

(९) न अमनसिकारा उप्पज्जन्ति

20 (१०) न अव्वोकिण्णा उप्पज्जन्ति

(११) न अपुव्वं अचरिमं उप्पज्जन्ति

(१२) न अञ्जमञ्जस्स समनन्तरा उप्पज्जन्ति

(१३) पञ्च विञ्जाणा अनाभोगा

(१४) पञ्चदि विञ्जाणेहि न नञ्चित्^३ धम्मं पटियिजानाति^४

25 अञ्जन्ना अमिनिपानमत्ता

- (१५) पञ्चन्नं विज्जाणानं समनन्तरां पि न कञ्चि धम्मं
पटिविजानाति
- (१६) पञ्चहि विज्जाणेहि न कञ्चि इरियापथं कप्पेति
- (१७) पञ्चन्नं विज्जाणानं समनन्तरां पि न कञ्चि इरिया-
पथं कप्पेति 5
- (१८) पञ्चहि विज्जाणेहि न कायकम्मं न वचीकम्मं पट्टपेति
- (१९) पञ्चन्नं विज्जाणानं समनन्तरां पि न कायकम्मं न
वचीकम्मं पट्टपेति
- (२०) पञ्चहि विज्जाणेहि न कुसलाकुसलं धम्मं समादियति
- (२१) पञ्चन्नं विज्जाणानं समनन्तरां पि न कुसलाकुसलं 10
धम्मं समादियति
- (२२) पञ्चहि विज्जाणेहि न समापज्जति न वुट्ठाति R. 300
- (२३) पञ्चन्नं विज्जाणानं समनन्तरां पि न समापज्जति न
वुट्ठाति
- (२४) पञ्चहि विज्जाणेहि न चवति न उप्पज्जति 15
- (२५) पञ्चन्नं विज्जाणानं समनन्तरां पि न चवति न
उप्पज्जति
- (२६) पञ्चहि विज्जाणेहि न सुपति न पटिवुज्झति न B. 324
सुपिनं पस्सति
- (२७) पञ्चन्नं विज्जाणानं समनन्तरां पि न सुपति न 20
पटिवुज्झति न सुपिनं पस्सति, याथावकवत्युविभावना
पज्जा

एवं एकविधेन जाणवत्यु ।

द्विविधेन

२. द्विविधेन जाणवत्यु -

- (१) लोकिया पज्जा, लोकुत्तरा पज्जा 25
- (२) केनचि विज्जेय्या पज्जा, केनचि न विज्जेय्या
पज्जा
- (३) सासवा पज्जा, अनासवा पज्जा

- (४) आसवविष्पयुक्ता सासवा पञ्जा, आसवविष्पयुक्ता
अनासवा पञ्जा
- (५) संयोजनिया पञ्जा, असंयोजनिया पञ्जा
- (६) संयोजनविष्पयुक्ता संयोजनिया पञ्जा, संयोजन-
विष्पयुक्ता असंयोजनिया पञ्जा
- (७) गन्धनिया पञ्जा, अगन्धनिया पञ्जा
- (८) गन्धविष्पयुक्ता गन्धनिया पञ्जा, गन्धविष्पयुक्ता
अगन्धनिया पञ्जा
- (९) ओषनिया पञ्जा, अनोषनिया पञ्जा
- (१०) ओषविष्पयुक्ता ओषनिया पञ्जा, ओषविष्पयुक्ता
अनोषनिया पञ्जा
- (११) योगनिया पञ्जा, अयोगनिया पञ्जा
- (१२) योगविष्पयुक्ता योगनिया पञ्जा, योगविष्पयुक्ता
अयोगनिया पञ्जा
- (१३) नीवरणिया पञ्जा, अनीवरणिया पञ्जा
- (१४) नीवरणविष्पयुक्ता नीवरणिया पञ्जा, नीवरणविष्प-
युक्ता अनीवरणिया पञ्जा
- (१५) परामट्टा पञ्जा, अपरामट्टा पञ्जा
- (१६) परामासविष्पयुक्ता परामट्टा पञ्जा, परामासविष्पयुक्ता
अपरामट्टा पञ्जा
- (१७) उपादिन्ना पञ्जा, अनुपादिन्ना पञ्जा
- (१८) उपादानिया पञ्जा, अनुपादानिया पञ्जा
- (१९) उपादानविष्पयुक्ता उपादानिया पञ्जा, उपादान-
विष्पयुक्ता अनुपादानिया पञ्जा
- (२०) सङ्किलेसिका पञ्जा, असङ्किलेसिका पञ्जा
- (२१) किलेसविष्पयुक्ता सङ्किलेसिका पञ्जा, किलेसविष्प-
युक्ता असङ्किलेसिका पञ्जा
- (२२) सवितक्का पञ्जा, अवितक्का पञ्जा

- (२३) सविचारा पञ्जा, अविचारा पञ्जा
 (२४) सप्पीतिका पञ्जा, अप्पीतिका पञ्जा
 (२५) पीतिसहगता पञ्जा, न पीतिसहगता पञ्जा
 (२६) सुखसहगता पञ्जा, न सुखसहगता पञ्जा
 (२७) उपेक्खासहगता पञ्जा, न उपेक्खासहगता पञ्जा 5
 (२८) कामावचरा पञ्जा, न कामावचरा पञ्जा
 (२९) रूपावचरा पञ्जा, न रूपावचरा पञ्जा
 (३०) अरूपावचरा पञ्जा, न अरूपावचरा पञ्जा
 (३१) परियापन्ना पञ्जा, अपरियापन्ना पञ्जा
 (३२) निव्यानिका पञ्जा, अनिव्यानिका पञ्जा 10
 (३३) नियता पञ्जा, अनियता पञ्जा
 (३४) सत्तारा पञ्जा, अनुत्तरा पञ्जा B. 325
 (३५) अत्यजापिका पञ्जा, जापित्त्या पञ्जा
 एवं दुविधेन जाणवत्थु ।

तिविधेन

३. तिविधेन जाणवत्थु -

15 R. 310

- (१) चिन्तामया पञ्जा, सुतमया पञ्जा, भावनामया पञ्जा
 (२) दानमया पञ्जा, सीलमया पञ्जा, भावनामया पञ्जा
 (३) अधिसीले पञ्जा, अधिचित्ते पञ्जा, अधिपञ्जाय 20 पञ्जा
 (४) आयकोसल्लं, अपायकोसल्लं, उपायकोसल्लं
 (५) विपाका पञ्जा, विपाकधम्मधम्मा पञ्जा, नेव-विपाकनविपाकधम्मधम्मा पञ्जा
 (६) उपादिन्नुपादानिया पञ्जा, अनुपादिन्नुपादानिया 25 पञ्जा, अनुपादिन्ननुपादानिया पञ्जा
 (७) सवितक्कसविचारा पञ्जा, अवितक्कविचारमत्ता पञ्जा, अवितक्कअविचारा पञ्जा

(८) पीतिसहगता पञ्जा, सुखसहगता पञ्जा, उपेक्खा-
सहगता पञ्जा

(९) आचयगामिनी पञ्जा, अपचयगामिनी पञ्जा, नेवा-
चयगामिनापचयगामिनी पञ्जा

5 (१०) सेक्खा पञ्जा, असेक्खा पञ्जा, नेवसेक्खनासेक्खा
पञ्जा

(११) परित्ता पञ्जा, महगता पञ्जा, अप्पमाणा पञ्जा

(१२) परित्तारम्मणा पञ्जा, महगतारम्मणा पञ्जा, अप्प-
माणारम्मणा पञ्जा

10 (१३) मग्गारम्मणा पञ्जा, मग्गहेतुका पञ्जा, मग्गाधि-
पत्तिनी पञ्जा

(१४) उप्पन्ना पञ्जा, अनुप्पन्ना पञ्जा, उप्पादिनी पञ्जा

R. 311

(१५) अतीता पञ्जा, अनागता पञ्जा, पच्चुप्पन्ना पञ्जा

(१६) अतीतारम्मणा पञ्जा, अनागतारम्मणा पञ्जा, पच्चु-
प्पन्नारम्मणा पञ्जा

15

(१७) अज्झत्ता पञ्जा, बहिद्धा पञ्जा, अज्झत्तबहिद्धा पञ्जा

(१८) अज्झत्तारम्मणा पञ्जा, बहिद्धारम्मणा पञ्जा,
अज्झत्तबहिद्धारम्मणा पञ्जा

(१९) सवितक्कसविचारा पञ्जा अत्थि विपाका, अत्थि
20 विपाकधम्मधम्मा, अत्थि नेवविपाकनविपाक-
धम्मधम्मा

(२०) अत्थि उपादिन्नुपादानिया, अत्थि अनुपादिन्नुपादानिया,
अत्थि अनुपादिन्ननुपादानिया

(२१) अत्थि पीतिसहगता, अत्थि सुखसहगता, अत्थि उपेक्खा-
25 सहगता

(२२) अत्थि आचयगामिनी, अत्थि अपचयगामिनी, अत्थि
नेवाचयगामिनापचयगामिनी

(२३) अत्थि सेक्खा, अत्थि असेक्खा, अत्थि नेवसेक्खनासेक्खा

(२४) अत्थि परित्ता, अत्थि महगता, अत्थि अप्पमाणा

R. 313

5

10

15

20

25

R. 314

B. 227

(४२) अत्थि आचयगामिनी, अत्थि अपचयगामिनी, अत्थि
नेवाचयगामिनापचयगामिनी

(४३) अत्थि सेक्खा, अत्थि असेक्खा, अत्थि नेवसेक्खनासेक्खा

(४४) अत्थि परित्तारम्मणा, अत्थि महग्गतारम्मणा, अत्थि
अप्पमाणारम्मणा

(४५) अत्थि मग्गारम्मणा, अत्थि मग्गहेतुका, अत्थि मग्गाधि-
पतिनी

(४६) अत्थि उप्पन्ना, अत्थि अनुप्पन्ना, अत्थि उप्पादिनी

(४७) अत्थि अतीता, अत्थि अनागता, अत्थि पच्चुप्पन्ना

(४८) अत्थि अतीतारम्मणा, अत्थि अनागतारम्मणा, अत्थि
पच्चुप्पन्नारम्मणा

(४९) अत्थि अज्झत्ता, अत्थि वहिद्धा, अत्थि अज्झत्तवहिद्धा

(५०) अत्थि अज्झत्तारम्मणा, अत्थि वहिद्धारम्मणा, अत्थि
अज्झत्तवहिद्धारम्मणा

(५१) पीतिसहगता पज्जा सुखसहगता पज्जा अत्थि
विपाका, अत्थि विपाकधम्मघम्मा, अत्थि नेवविपाक-
नविपाकधम्मघम्मा

(५२) अत्थि उपादिभुपादानिया, अत्थि अनुपादिभुपादानिया,
अत्थि अनुपादिभ्रानुपादानिया

(५३) अत्थि सवितव्वमविचारा, अत्थि अवितव्वविचारमत्ता,
अत्थि अवितव्वमविचारा

(५४) अत्थि आचयगामिनी, अत्थि अपचयगामिनी, अत्थि
नेवाचयगामिनापचयगामिनी

(५५) अत्थि सेक्खा, अत्थि असेक्खा, अत्थि नेवनेक्खनासेक्खा

(५६) अत्थि परित्ता, अत्थि महग्गता, अत्थि अप्पमाणा

(५७) अत्थि परित्तारम्मणा, अत्थि महग्गतारम्मणा, अत्थि
अप्पमाणारम्मणा

(५८) अत्थि मग्गारम्मणा, अत्थि मग्गहेतुका, अत्थि मग्गा-
धिपतिनी

- (५६) अत्थि उप्पन्ना, अत्थि अनुप्पन्ना, अत्थि उप्पादिनी
 (६०) अत्थि अतीता, अत्थि अनागता, अत्थि पच्चुप्पन्ना
 (६१) अत्थि अतीतारम्मणा, अत्थि अनागतारम्मणा, अत्थि
 पच्चुप्पन्नारम्मणा
 (६२) अत्थि अज्झत्ता, अत्थि वहिद्धा, अत्थि अज्झत्तवहिद्धा ५
 (६३) अत्थि अज्झत्तारम्मणा, अत्थि वहिद्धारम्मणा, अत्थि
 अज्झत्तवहिद्धारम्मणा
 (६४) उपेक्खासहगता पञ्जा अत्थि विपाका, अत्थि विपाक-
 धम्मधम्मा, अत्थि नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मा
 (६५) अत्थि उपादिन्नुपादानिया, अत्थि अनुपादिन्नुपादा- 10
 निया, अत्थि अनुपादिन्नअनुपादानिया
 (६६) अत्थि आचयगामिनी, अत्थि अपचयगामिनी, अत्थि
 नेवाचयगामिनापचयगामिनी
 (६७) अत्थि सेक्खा, अत्थि असेक्खा, अत्थि नेवसेक्खनासेक्खा
 (६८) अत्थि परित्ता, अत्थि महग्गता, अत्थि अप्पमाणा 15
 (६९) अत्थि परित्तारम्मणा, अत्थि महग्गतारम्मणा, अत्थि
 अप्पमाणारम्मणा
 (७०) अत्थि मगारम्मणा, अत्थि मग्गहेतुका, अत्थि मग्गाधि-
 पतिनी
 (७१) अत्थि उप्पन्ना, अत्थि अनुप्पन्ना, अत्थि उप्पादिनी 20 R 315
 (७२) अत्थि अतीता, अत्थि अनागता, अत्थि पच्चुप्पन्ना
 (७३) अत्थि अतीतारम्मणा, अत्थि अनागतारम्मणा, अत्थि
 पच्चुप्पन्नारम्मणा
 (७४) अत्थि अज्झत्ता, अत्थि वहिद्धा, अत्थि अज्झत्तवहिद्धा
 (७५) अत्थि अज्झत्तारम्मणा, अत्थि वहिद्धारम्मणा, अत्थि ■
 अज्झत्तवहिद्धारम्मणा

एव तिविधेन आणवत्थु ।

चतुर्विधेन

४. चतुर्विधेन ज्ञाणवत्थु -

(१) कम्मस्सकतज्ञाणं, सच्चानुलोमिकं ज्ञाणं, मग्गसमङ्गिस्स ज्ञाणं, फलसमङ्गिस्स ज्ञाणं

(२) दुक्खे ज्ञाणं, दुक्खसमुदये ज्ञाणं, दुक्खनिरोधे ज्ञाणं, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय ज्ञाणं

(३) कामावचरा पञ्ञा, रूपावचरा पञ्ञा, अरूपावचरा पञ्ञा, अपरियापन्नां पञ्ञा

(४) धम्मं ज्ञाणं, अन्वये ज्ञाणं, परिये^१ ज्ञाणं, सम्मतिज्ञाणं^२

(५) अत्थि पञ्ञा आचयाय नो अपचयाय, अत्थि पञ्ञा अपचयाय नो आचयाय, अत्थि पञ्ञा आचयाय चेव अपचयाय च, अत्थि पञ्ञा नेवाचयाय नो अपचयाय

(६) अत्थि पञ्ञा निव्विदाय नो पटिवेधाय, अत्थि पञ्ञा पटिवेधाय नो निव्विदाय, अत्थि पञ्ञा निव्विदाय चेव पटिवेधाय च, अत्थि पञ्ञा नेव निव्विदाय नो पटिवेधाय

(७) हानभागिनी पञ्ञा, ठितिभागिनी पञ्ञा, विसेस-
भागिनी पञ्ञा, निव्वेधभागिनी पञ्ञा

(८) चतस्सो पटिसम्भदा

(९) चतस्सो पटिपदा

(१०) चत्तारि आरम्भणानि

(११) जरामरणे ज्ञाणं, जरामरणसमुदये ज्ञाणं, जरामरण-
निरोधे ज्ञाणं, जरामरणनिरोधगामिनिया पटिपदाय ज्ञाणं

(१२-२१) जातिया ज्ञाणं ... पे०... भवे ज्ञाणं ... पे०...

उपादाने ज्ञाणं ... पे०... तप्हाय ज्ञाणं ... पे०... वेदनाय ज्ञाणं ... पे०...

फस्से ज्ञाणं ... पे०... सळायतने ज्ञाणं ... पे०... नामरूपे ज्ञाणं ... पे०...

विज्जाणे ज्ञाणं ... पे०... सङ्खारेसु ज्ञाणं, सङ्खारसमुदये ज्ञाणं, सङ्खार-

निरोधे ज्ञाणं, सङ्खारनिरोधगामिनिया पटिपदाय ज्ञाणं

एवं चतुर्विधेन ज्ञाणवत्थु ।

पञ्चविधेन

५. पञ्चविधेन जाणवत्यु -

(१) पञ्चङ्गिको सम्मासमाधि

(२) पञ्चआणिको सम्मासमाधि

एवं पञ्चविधेन जाणवत्यु ।

छव्विधेन

६. छव्विधेन जाणवत्यु -

5

(१) छसु अभिञ्जासु पञ्जा

एवं छव्विधेन जाणवत्यु ।

सत्तविधेन

७. सत्तविधेन जाणवत्यु -

(१) सत्तसत्तति^१ जाणवत्युनि

एवं सत्तविधेन जाणवत्यु ।

10

अट्ठविधेन

८. अट्ठविधेन जाणवत्यु -

R. 317

(१) चतूसु मग्गेसु, चतूसु फलेसु पञ्जा

एवं अट्ठविधेन जाणवत्यु ।

नवविधेन

९. नवविधेन जाणवत्यु -

(१) नवसु अनुपुल्लविहारसमापत्तीसु पञ्जा

13

एवं नवविधेन जाणवत्यु ।

दसविधेन

१०. दसविधेन जाणवत्यु -

दस तथागतस्स तथागतवत्सानि येहि वनेहि समन्नागतो तथागतो
आसभं ठानं पटिज्जानाति, परिसासु सीहनाद नदति, ब्रह्मचक्रं पवत्तेति ।
कतमानि दस ?

H 329

20

(१) इध तथागतो ठानं च ठानतो अट्ठानं च अट्ठानतो

यथाभूतं पजानाति । यं पि तथागतो ठानं च ठानतो अट्ठानं च अट्ठानंतो यथाभूतं पजानाति, इदं पि तथागतस्स तथागतवलं होति, यं वलं आगम्म तथागतो आसभं ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेति ।

5 (२) पुन च परं तथागतो अतीतानागतपच्चुप्पन्नानं कम्म-
समादानानं ठानसो हेतुसो विपाकं यथाभूतं पजानाति । यं पि तथागतो
अतीतानागतपच्चुप्पन्नानं कम्मसमादानानं ठानसो हेतुसो विपाकं
यथाभूतं पजानाति, इदं पि तथागतस्स तथागतवलं होति, यं वलं आगम्म
तथागतो आसभं ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं
10 पवत्तेति ।

(३) पुन च परं तथागतो सब्बत्यगामिनिं पटिपदं यथाभूतं
पजानाति । यं पि तथागतो सब्बत्यगामिनिं पटिपदं यथाभूतं पजानाति,
इदं पि तथागतस्स तथागतवलं होति, यं वलं आगम्म तथागतो आसभं
ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेति ।

15 (४) पुन च परं तथागतो अनेकधातुनानाधातुलोकं
यथाभूतं पजानाति । यं पि तथागतो अनेकधातुनानाधातुलोकं यथाभूतं
पजानाति, इदं पि तथागतस्स तथागतवलं होति, यं वलं आगम्म तथागतो
आसभं ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेति ।

R. 318 20 (५) पुन च परं तथागतो सत्तानं नानाधिमुत्तिकतं यथाभूतं
पजानाति । यं पि तथागतो सत्तानं नानाधिमुत्तिकतं यथाभूतं पजानाति,
इदं पि तथागतस्स तथागतवलं होति, यं वलं आगम्म तथागतो आसभं
ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेति ।

B. 330 25 (६) पुन च परं तथागतो परसत्तानं परपुग्गलानं इन्द्रियपरो-
परियत्तं यथाभूतं पजानाति । यं पि तथागतो परसत्तानं परपुग्गलानं
इन्द्रियपरोपरियत्तं यथाभूतं पजानाति, इदं पि तथागतस्स तथागतवलं
होति, यं वलं आगम्म तथागतो आसभं ठानं पटिजानाति, परिगासु
सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेति ।

(७) पुन च परं तथागतो ज्ञानविमोक्कसमाधिनिमापत्तीनं
सन्धिस्सेनं बोदानं वुट्ठानं यथाभूतं पजानाति । यं पि तथागतो ज्ञान-

विमोक्षसमाधिसमापत्तीनं सङ्किलेसं बोधानं वृद्धानं यथाभूतं पजानाति,
इदं पि तथागतस्स तथागतवलं होति, यं वलं आगम्म तथागतो आसभं
ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेति ।

(८) पुन च परं तथागतो पुब्बेनिवासानुस्सति यथाभूतं
पजानाति । यं पि तथागतो पुब्बेनिवासानुस्सति यथाभूतं पजानाति, 5
इदं पि तथागतस्स तथागतवलं होति, यं वलं आगम्म तथागतो आसभं
ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेति ।

(९) पुन च परं तथागतो सत्तानं चुतूपपातं यथाभूतं
पजानाति । यं पि तथागतो सत्तानं चुतूपपातं यथाभूतं पजानाति, इदं पि
तथागतस्स तथागतवलं होति, यं वलं आगम्म तथागतो आसभं 10
ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेति ।

(१०) पुन च परं तथागतो आसवानं खयं यथाभूतं पजानाति ।
यं पि तथागतो आसवानं खयं यथाभूतं पजानाति, इदं पि तथागतस्स
तथागतवलं होति, यं वलं आगम्म तथागतो आसभं ठानं पटिजानाति,
परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेति । 15

इमानि दस तथागतस्स तथागतबलानि, येहि बलेहि समन्नागतो
तथागतो आसभं ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं
पवत्तेति ।

एवं दसविधेन जाणवत्थु ।

§ २. मातिकानिद्देशो

१. एकविधेन

१ पञ्चविज्जाणा^१ न हेतुमेव, अहेतुकमेव, हेतुविषययुक्तमेव, 20 B 331,
सम्पञ्चयमेव, सङ्गतमेव, अरूपमेव, लोकीयमेव, सासवमेव, सयोजनिय- R. 319
मेव, गन्थनियमेव, ओघनियमेव, योगनियमेव, नीवरणियमेव, परामट्टमेव,
उपादानियमेव, सङ्किलेसिकमेव, अव्याकतमेव, सारम्मणमेव, अचेत-
सिकमेव, विपाकमेव, उपादिनुपादानियमेव, असङ्किलिट्टसङ्किलेसिकमेव,

न सवितक्कसविचारमेव, न अवितक्कविचारमत्तमेव, अवितक्कअविचार-
मेव, न पीतिसहगतमेव, नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वमेव, नेव
दस्सनेन न भावनाय पहातव्वहेतुकमेव, नेवाचयगामिनापचयगामिमेव,
नेवसेक्खनासेक्खमेव, परित्तमेव, कामावचरमेव, न रूपावचरमेव, न
5 अरूपावचरमेव^१, परियापन्नमेव, नो अपरियापन्नमेव, अनियतमेव,
अनिय्यानिकमेव, उप्पन्न मनोविज्जाणविज्जेय्यमेव, अनिच्चमेव,
आभिभूतमेव ।

२ पञ्च विज्जाणा उप्पन्नवत्थुका उप्पन्नारम्मणा ति ।
उप्पन्नस्मि वत्थुस्मि उप्पन्ने आरम्मणे उप्पज्जन्ति ।

10 ३ पुरेजातवत्थुका पुरेजात्तारम्मणा ति । पुरेजातस्मि वत्थुस्मि
पुरेजाते आरम्मणे उप्पज्जन्ति ।

४ अज्झत्तिकवत्थुका बाहिरारम्मणा ति । पञ्चन्न विज्जा
णान वत्थु^२ अज्झत्तिका आरम्मणा बाहिरा ।

५ असम्भिन्नवत्थुका असम्भिनारम्मणा ति । असम्भिन्नस्मि
15 वत्थुस्मि असम्भिन्ने आरम्मणे उप्पज्जन्ति ।

६ नानावत्थुका नानारम्मणा ति । अञ्ज चक्खुविज्जाणस्स
वत्थु च आरम्मण च, अञ्ज सोतविज्जाणस्स वत्थु च आरम्मण
च, अञ्ज धानविज्जाणस्स वत्थु च आरम्मण च, अञ्ज जिह्वाविज्जा-
णस्स वत्थु च आरम्मण च, अञ्ज कायविज्जाणस्स वत्थु च
20 आरम्मण च ।

७ न अञ्जामञ्जस्स गोचरविसय पच्चनुभोन्ती ति । चक्खु-
विज्जाणस्स गोचरविसय सोतविज्जाण न पच्चनुभोति, सोतविज्जा-
णस्स गोचरविसय पि चक्खुविज्जाण न पच्चनुभोति, चक्खुविज्जाणस्स
गोचरविसय धानविज्जाण न पच्चनुभोति, धानविज्जाणस्स गोचर-
3 विसय पि चक्खुविज्जाण न पच्चनुभोति, चक्खुविज्जाणस्स गोचर-
4 विसय जिह्वाविज्जाण न पच्चनुभोति, जिह्वाविज्जाणस्स गोचरविसय
5 पि चक्खुविज्जाण न पच्चनुभोति, चक्खुविज्जाणस्स गोचरविसय
कायविज्जाण न पच्चनुभोति, कायविज्जाणस्स गोचरविसय पि

H 332

25

R 320

चक्षुर्विज्ञाण न पचचनुभोति, सोतविज्ञाणस्स पे० घानविज्ञा-
णस्स पे० जिह्वाविज्ञाणस्स पे० कायविज्ञाणस्स गोचर-
विसय चक्षुर्विज्ञाण न पचचनुभोति, चक्षुर्विज्ञाणस्स गोचरविसय
पि कायविज्ञाण न पचचनुभोति, कायविज्ञाणस्स गोचरविसय सोत-
विज्ञाण न पचचनुभोति, सोतविज्ञाणस्स गोचरविसय पि काय- 5
विज्ञाण न पचचनुभोति, कायविज्ञाणस्स गोचरविसय घानविज्ञाण
न पचचनुभोति, घानविज्ञाणस्स गोचरविसय पि कायविज्ञाण न
पचचनुभोति, कायविज्ञाणस्स गोचरविसय जिह्वाविज्ञाण न पचचनु-
भोति, जिह्वाविज्ञाणस्स गोचरविसय पि कायविज्ञाण न पचचनुभोति ।

८ न असमन्नाहारा उपपज्जन्ती ति । समन्नाहरन्तस्स 10
उपपज्जन्ति ।

९ न मनसिकारा उपपज्जन्ती ति । मनसिकरोन्तस्स
उपपज्जन्ति ।

१० न अब्बोकिण्णा उपपज्जन्ती ति । न पटिपाटिया
उपपज्जन्ति । 15

११ न अपुब्बं अचरिमं उपपज्जन्ती ति । न एकवखणे
उपपज्जन्ति ।

१२ न अञ्जमञ्जास्स समनन्तरा उपपज्जन्ती ति । चक्षु-
विज्ञाणस्स उपपन्नसमनन्तरा सोतविज्ञाण न उपपज्जति, सोत-
विज्ञाणस्स उपपन्नसमनन्तरा पि चक्षुर्विज्ञाण न उपपज्जति, चक्षु- 20
विज्ञाणस्स उपपन्नसमनन्तरा घानविज्ञाण न उपपज्जति, घानविज्ञा-
णस्स उपपन्नसमनन्तरा पि चक्षुर्विज्ञाण न उपपज्जति, चक्षुर्विज्ञा-
णस्स उपपन्नसमनन्तरा जिह्वाविज्ञाण न उपपज्जति, जिह्वाविज्ञा-
णस्स उपपन्नसमनन्तरा पि चक्षुर्विज्ञाण न उपपज्जति, चक्षुर्विज्ञा-
णस्स उपपन्नसमनन्तरा कायविज्ञाण न उपपज्जति, कायविज्ञाणस्स 25
उपपन्नसमनन्तरा पि चक्षुर्विज्ञाण न उपपज्जति, सोतविज्ञाणस्स

पे० घानविज्ञाणस्स पे० जिह्वाविज्ञाणस्स पे०
कायविज्ञाणस्स उपपन्नसमनन्तरा चक्षुर्विज्ञाण न उपपज्जति, चक्षु-
विज्ञाणस्स उपपन्नसमनन्तरा पि कायविज्ञाण न उपपज्जति, काय-
विज्ञाणस्स उपपन्नसमनन्तरा सोतविज्ञाण न उपपज्जति, सोत- 30
विज्ञाणस्स उपपन्नसमनन्तरा पि कायविज्ञाण न उपपज्जति, काय-

R. 321

विज्जाणस्स उप्पन्नसमनन्तरा धानविज्जाणं न उप्पज्जति, धान-
विज्जाणस्स उप्पन्नसमनन्तरा पि कायविज्जाणं न उप्पज्जति, काय-
विज्जाणस्स उप्पन्नसमनन्तरा जिह्वाविज्जाणं ने उप्पज्जति, जिह्वा-
विज्जाणस्स उप्पन्नसमनन्तरा पि कायविज्जाणं न उप्पज्जति ।

५ १३. पञ्च विज्जाणा अनाभोगा ति । पञ्चन्नं विज्जाणानं
नत्थि आवट्टना^१ वा आभोगो वा समन्नाहारो वा मनसिकारो वा ।

१४. पञ्चहि विज्जाणेहि न कञ्चि धम्मं पटिविजानाती
ति । पञ्चहि विज्जाणेहि न कञ्चि धम्मं पटिविजानाति ।

१५. अज्जत्र अभिनिपातमत्ता ति । अज्जत्र आपातमत्ता ।

१० १५. पञ्चन्नं विज्जाणानं समनन्तरा पि न कञ्चि धम्मं
पटिविजानाती ति । पञ्चन्नं विज्जाणानं समनन्तरा मनोधातुया पि
न कञ्चि धम्मं पटिविजानाति ।

१६. पञ्चहि विज्जाणेहि न कञ्चि इरियापथं कप्पेती ति ।
पञ्चहि विज्जाणेहि न कञ्चि इरियापथं कप्पेति — गमनं वा ठानं वा
१३ निसज्जं वा सेय्यं वा ।

१७. पञ्चन्नं विज्जाणानं समनन्तरा पि न कञ्चि इरियापथं
कप्पेती ति । पञ्चन्नं विज्जाणानं समनन्तरा मनोधातुया पि न कञ्चि
इरियापथं कप्पेति — गमनं वा ठानं वा निसज्जं वा सेय्यं वा ।

१८. पञ्चहि विज्जाणेहि न कायकम्मं न वचीकम्मं पटुपेती
२० ति । पञ्चहि विज्जाणेहि न कायकम्मं न^२ वचीकम्मं पटुपेति ।

१९. पञ्चन्नं विज्जाणानं समनन्तरा पि न कायकम्मं न
वचीकम्मं पटुपेती ति । पञ्चन्नं विज्जाणानं समनन्तरा मनोधातुया
पि न कायकम्मं न वचीकम्मं पटुपेति ।

२०. पञ्चहि विज्जाणेहि न कुसलाकुसलं धम्मं समादियती
२५ ति । पञ्चहि विज्जाणेहि न कुसलाकुसलं धम्मं समादियति ।

२१. पञ्चन्नं विज्जाणानं समनन्तरा पि न कुसलाकुसलं धम्मं

१. आवज्जना — सी०, स्या०, रो० । २. विज्चि — सी०, एवमुपरि पि । ३. सी०,
स्या० पोत्येसु नत्थि ।

समादियतीति । पञ्चन्न विज्झाणान समनन्तरा मनोधातुया पि न कुसलाकुसल धम्म समादियति ।

२२ पञ्चहि विज्झाणेहि न समापज्जति न बुद्धातीति । पञ्चहि विज्झाणेहि न समापज्जति न बुद्धाति ।

२३ पञ्चन्न विज्झाणानं समनन्तरा पि न समापज्जति न 5 ॥ ३३१
बुद्धातीति । पञ्चन्न विज्झाणान समनन्तरा मनोधातुया पि न R ३२२
समापज्जति न बुद्धाति ।

२४ पञ्चहि विज्झाणेहि न चवति न उप्पज्जतीति । पञ्चहि विज्झाणेहि न चवति न उप्पज्जति ।

२५ पञ्चन्न विज्झाणानं समनन्तरा पि न चवति न 10
उप्पज्जतीति । पञ्चन्न विज्झाणान समनन्तरा मनोधातुया पि न
चवति न उप्पज्जति ।

२६ पञ्चहि विज्झाणेहि न सुपति न पटिबुज्झति न सुपिं पस्सतीति । पञ्चहि विज्झाणेहि न सुपति न पटिबुज्झति न सुपिं पस्सति । 15

२७ पञ्चन्न विज्झाणानं समनन्तरा पि न सुपति न पटिबुज्झति न सुपिं पस्सतीति । पञ्चन्न विज्झाणान समनन्तरा मनोधातुया पि न सुपति न पटिबुज्झति न सुपिं पस्सति । एव यायावकवत्थुविभावना पज्जा ।

एव एकविधेन ज्ञाणवत्थु ।

20

२ दुविधेन

२८ (१) तीसु भूमीसु कुसलाव्याकते पज्जा लोकिया पज्जा । चतसु मग्गेसु चतसु फलेसु पज्जा लोकुतरा पज्जा ।

(२) सव्वा व पज्जा केनचि विज्जेय्या, केनचि न विज्जेय्या ।

(३) तीसु भूमीसु कुसलाव्याकते पज्जा सासवा पज्जा । 25
चतसु मग्गेसु चतसु फलेसु पज्जा अनासवा पज्जा ।

(४) तीसु भूमीसु कुसलाव्याकते पञ्जा आसवविष्युत्ता
सासवा पञ्जा । चतूसु मग्नेसु चतूसु फलेसु पञ्जा आसवविष्युत्ता
अनासवा पञ्जा ।

(५) तीसु भूमीसु कुसलाव्याकते पञ्जा सयोजनिया पञ्जा ।
5 चतूसु मग्नेसु चतूसु फलेसु पञ्जा असयोजनिया पञ्जा ।

(६) तीसु भूमीसु कुसलाव्याकते पञ्जा सयोजनविष्युत्ता
सयोजनिया पञ्जा । चतूसु मग्नेसु चतूसु फलेसु पञ्जा सयोजन-
विष्युत्ता असयोजनिया पञ्जा ।

B 333

(७) तीसु भूमीसु कुसलाव्याकते पञ्जा गन्थनिया पञ्जा ।
10 चतूसु मग्नेसु चतूसु फलेसु पञ्जा अगन्थनिया पञ्जा ।

(८) तीसु भूमीसु कुसलाव्याकते पञ्जा गन्थविष्युत्ता
गन्थनिया पञ्जा । चतूसु मग्नेसु चतूसु फलेसु पञ्जा गन्थविष्युत्ता
अगन्थनिया पञ्जा ।

(९) तीसु भूमीसु कुसलाव्याकते पञ्जा ओधनिया पञ्जा ।
15 चतूसु मग्नेसु चतूसु फलेसु पञ्जा अनोधनिया पञ्जा ।

R 323

(१०) तीसु भूमीसु कुसलाव्याकते पञ्जा ओधविष्युत्ता
ओधनिया पञ्जा । चतूसु मग्नेसु चतूसु फलेसु पञ्जा ओधविष्युत्ता
अनोधनिया पञ्जा ।

(११) तीसु भूमीसु कुसलाव्याकते पञ्जा योगनिया पञ्जा ।
20 चतूसु मग्नेसु चतूसु फलेसु पञ्जा अयोगनिया पञ्जा ।

(१२) तीसु भूमीसु कुसलाव्याकते पञ्जा योगविष्युत्ता
योगनिया पञ्जा । चतूसु मग्नेसु चतूसु फलेसु पञ्जा योगविष्युत्ता
अयोगनिया पञ्जा ।

(१३) तीसु भूमीसु कुसलाव्याकते पञ्जा नीवरणिया पञ्जा ।
25 चतूसु मग्नेसु चतूसु फलेसु पञ्जा अनौवरणिया पञ्जा ।

(१४) तीसु भूमीसु कुसलाव्याकते पञ्जा नीवरणविष्युत्ता
नीवरणिया पञ्जा । चतूसु मग्नेसु चतूसु फलेसु पञ्जा नीवरणविष्य-
युत्ता अनौवरणिया पञ्जा ।

(१५) तीसु भूमीसु कुसलाव्यावते पञ्जा परामद्धा पञ्जा ।
चतसु मग्गेसु चतसु फलेसु पञ्जा अपरामद्धा पञ्जा ।

(१६) तीसु भूमीसु कुसलाव्यावते पञ्जा परामासविप्पयुत्ता
परामद्धा पञ्जा । चतसु मग्गेसु चतसु फलेसु पञ्जा परामासविप्पयुत्ता
अपरामद्धा पञ्जा । 5

(१७) तीसु भूमीसु विपाके पञ्जा उपादिन्ना पञ्जा ।
तीसु भूमीसु कुसले तीसु भूमीसु किरियाव्यावते चतसु मग्गेसु चतसु
फलेसु पञ्जा अनुपादिन्ना पञ्जा ।

(१८) तीसु भूमीसु कुसलाव्यावते पञ्जा उपादानिया
पञ्जा । चतसु मग्गेसु चतसु फलेसु पञ्जा अनुपादानिया पञ्जा । 10

(१९) तीसु भूमीसु कुसलाव्यावते पञ्जा उपादानविप्पयुत्ता
उपादानिया पञ्जा । चतसु मग्गेसु चतसु फलेसु पञ्जा उपादान-
विप्पयुत्ता अनुपादानिया पञ्जा ।

(२०) तीसु भूमीसु कुसलाव्यावते पञ्जा सङ्किलेसिवा
पञ्जा । चतसु मग्गेसु चतसु फलेसु पञ्जा असङ्किलेसिवा पञ्जा । 15

(२१) तीसु भूमीसु कुसलाव्यावते पञ्जा विलेसविप्पयुत्ता
सङ्किलेसिका पञ्जा । चतसु मग्गेसु चतसु फलेसु पञ्जा विलेसविप्प-
युत्ता असङ्किलेसिका पञ्जा ।

B 336

(२२) वितक्कसम्पयुत्ता पञ्जा सवितक्का पञ्जा । वितक्क-
विप्पयुत्ता पञ्जा अवितक्का पञ्जा । 20

(२३) विचारसम्पयुत्ता पञ्जा सविचारा पञ्जा । विचार-
विप्पयुत्ता पञ्जा अविचारा पञ्जा ।

(२४) पीतिसम्पयुत्ता पञ्जा सप्पीतिका पञ्जा । पीति-
विप्पयुत्ता पञ्जा अप्पीतिका पञ्जा ।

(२५) पीतिसम्पयुत्ता पञ्जा पीतिसहगता पञ्जा । पीति- 25
विप्पयुत्ता पञ्जा न पीतिसहगता पञ्जा ।

(२६) सुखसम्पयुत्ता पञ्जा सुखसहगता पञ्जा । सुख-
विप्पयुत्ता पञ्जा न सुखसहगता पञ्जा ।

R 321

(२७) उपेक्षासम्पयुक्ता पञ्जा उपेक्षासहगता पञ्जा ।
उपेक्षाविषयुक्ता पञ्जा न उपेक्षासहगता पञ्जा ।

(२८) कामावचरकुसलाव्याकते पञ्जा कामावचरा पञ्जा ।
रूपावचरा पञ्जा^१ अरूपावचरा पञ्जा अपरियापन्ना पञ्जा न कामा-
5 वचरा पञ्जा ।

(२९) रूपावचरकुसलाव्याकते पञ्जा रूपावचरा पञ्जा ।
कामावचरा पञ्जा अरूपावचरा पञ्जा अपरियापन्ना पञ्जा न
रूपावचरा पञ्जा ।

(३०) अरूपावचरकुसलाव्याकते पञ्जा अरूपावचरा पञ्जा ।
10 कामावचरा पञ्जा रूपावचरा पञ्जा अपरियापन्ना पञ्जा न अरूपा-
वचरा पञ्जा ।

(३१) तीसु भूमीसु कुसलाव्याकते पञ्जा परियापन्ना पञ्जा ।
चतूसु भूमीसु चतूसु फलेसु पञ्जा अपरियापन्ना पञ्जा ।

(३२) चतूसु भूमीसु पञ्जा^१ निय्यानिका पञ्जा । तीसु
15 भूमीसु कुसले चतूसु भूमीसु विपाके तीसु भूमीसु किरियाव्याकते पञ्जा
अनिय्यानिका पञ्जा ।

(३३) चतूसु भूमीसु पञ्जा नियता पञ्जा । तीसु भूमीसु
कुसले चतूसु भूमीसु विपाके तीसु भूमीसु किरियाव्याकते पञ्जा
अनियता पञ्जा ।

20 (३४) तीसु भूमीसु कुसलाव्याकते पञ्जा सउत्तरा पञ्जा ।
चतूसु भूमीसु चतूसु फलेसु पञ्जा अनुत्तरा पञ्जा ।

(३५) तथ कतमा अत्यजापिका पञ्जा ?

चतूसु भूमीसु कुसले अरहतो अभिञ्ज उप्पादेन्तस्स समापत्ति
उप्पादेन्तस्स किरियाव्याकते पञ्जा अत्यजापिका पञ्जा । चतूसु
25 भूमीसु विपाके अरहतो उप्पन्नाय अभिञ्जाय् उप्पन्नाय समापत्तिया
किरियाव्याकते पञ्जा जापित्तया पञ्जा ।

एवं दुविधेन जाणवत्यु ।

३ तिवियेन

२६ (१. क) तत्थ कतमा चिन्तामया पज्जा ?

B 317

योगविहितेसु वा कम्मायतनेसु योगविहितेसु वा सिप्पायतनेसु
योगविहितेसु वा विज्जाट्टानेसु^१ कम्मस्सकत वा सच्चानुलोमिक वा
रूप अनिच्च ति वा वेदना पे० सज्जा सद्दारा विज्जाण
अनिच्च ति वा, य एवरूपि अनुलोमिक खन्ति दिट्ठि रचि मुदि^२ पेक्ख ५
धम्मनिज्झानक्खन्ति परतो अस्सुत्वा^३ पटिलभति — अय वुच्चति “चिन्ता-
मया पज्जा” ।

R. 325

(ख) तत्थ कतमा सुतमया पज्जा ?

योगविहितेसु वा कम्मायतनेसु योगविहितेसु वा सिप्पायतनेसु
योगविहितेसु वा विज्जाट्टानेसु कम्मस्सवत वा सच्चानुलोमिक वा रूप 10
अनिच्च ति वा वेदना पे० सज्जा सद्दारा विज्जाण अनिच्च
ति वा, य एवरूपि अनुलोमिक खन्ति दिट्ठि रचि मुदि पेक्ख धम्मनिज्झा-
नक्खन्ति परतो सुत्वा पटिलभति — अय वुच्चति “सुतमया पज्जा” ।

(ग) सज्वा पि समापन्नस्स पज्जा भावनामया पज्जा ।

(२. क) तत्थ कतमा दानमया पज्जा ?

15

दान आरब्ध दानाधिगच्छ या उप्पज्जति पज्जा पजानना
पे० अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि — अय वुच्चति “दानमया
पज्जा” ।

(ख) तत्थ कतमा सीलमया पज्जा ?

सील आरब्ध सीलाधिगच्छ या उप्पज्जति पज्जा पजानना 20
पे० अमोहो धम्मविचयो-सम्मादिट्ठि — अय वुच्चति “सीलमया
पज्जा” ।

(ग) सज्वा पि समापन्नस्स पज्जा भावनामया पज्जा ।

(३ क) तत्थ कतमा अधिसीले पज्जा ?

पातिमोक्खसवर^४ सवरन्तस्स^५ या उप्पज्जति पज्जा पजानना 25
पे० अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि — अय वुच्चति “अधिसीले
पज्जा” ।

१ विज्जट्टानसु — स्या० रो०, एवमुपरि पि । २ भुति — स्या०, रो० । ३ अमुत्वा
सी० । ४-५ पातिमोक्खसवरसवुत्तस्स — स्या०, रो० ।

(ख) तत्थ कतमा अधिचित्ते पञ्ञा ?

रूपावचरारूपावचरसमापत्ति समापज्जन्तस्स या उपपज्जति पञ्ञा पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि - अयं वुच्चति "अधिचित्ते पञ्ञा" ।

B 338 5

(ग) तत्थ कतमा अधिपञ्ञाय पञ्ञा ?

चतूसु मग्गेसु चतूसु फल्लेसु पञ्ञा - अयं वुच्चति "अधिपञ्ञाय पञ्ञा" ।

(४. क) तत्थ कतमं आयकोसल्लं ?

"इमे धम्मे मनसिकरोतो अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा न उपपज्जन्ति, उपपन्ना च अकुसला धम्मा पहीयन्ति । इमे वा पनिमे धम्मे मनसिकरोतो अनुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा उपपज्जन्ति, उपपन्ना च कुसला धम्मा भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया संवत्तन्ती" ति - या तत्थ पञ्ञा पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि - इदं वुच्चति "आयकोसल्लं" ।

R. 325

15 (ख) तत्थ कतमं अपायकोसल्लं ?

"इमे धम्मे मनसिकरोतो अनुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा न उपपज्जन्ति, उपपन्ना च कुसला धम्मा निरुज्जन्ति । इमे वा पत्तिमे धम्मे मनसिकरोतो अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा उपपज्जन्ति, उपपन्ना च अकुसला धम्मा भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तन्ती" ति - या तत्थ पञ्ञा पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि - इदं वुच्चति "अपायकोसल्लं" ।

(ग) सब्बा पि तत्रुपाया पञ्ञा उपायकोसल्लं ।

(१. क) चतूसु भूमीसु विपाके पञ्ञा विपाका पञ्ञा ।

(ख) चतूसु भूमीसु कुसले पञ्ञा विपाकधम्मधम्मा पञ्ञा ।

25 (ग) तीसु भूमीसु किरियाव्याकते पञ्ञा नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मा पञ्ञा ।

(६. क) तीसु भूमीसु विपाके पञ्ञा उपादिनुपादानिया पञ्ञा ।

(ख) तीसु भूमीसु कुसले तीसु भूमीसु किरियाव्याकते पञ्ञा

॥ अनुपादिनुपादानिया पञ्ञा ।

(ग) चतूसु मग्नेसु चतूसु फलेसु पञ्जा अनुपादिन्ननुपादानिया पञ्जा ।

(७. क) वितक्कविचारसम्पयुत्ता पञ्जा सवितक्कसविचारा पञ्जा ।

(ख) वितक्कविष्पयुत्ता विचारसम्पयुत्ता पञ्जा अवितक्क- ३
विचारमत्ता पञ्जा ।

(ग) वितक्कविचारविष्पयुत्ता पञ्जा अवितक्कअविचारा पञ्जा ।

(८. क) पीतिसम्पयुत्ता पञ्जा पीतिसहगता पञ्जा ।

(ख) सुखसम्पयुत्ता पञ्जा सुखसहगता पञ्जा । ॥

(ग) उपेक्खासम्पयुत्ता पञ्जा उपेक्खासहगता पञ्जा ।

(९ क) तीसु भूमीसु कुसले पञ्जा आचयगामिनी पञ्जा । B 339

(ख) चतूसु मग्नेसु पञ्जा अपचयगामिनी पञ्जा ।

(ग) चतूसु भूमीसु विपाके तीसु भूमीसु किरियाव्याकते पञ्जा
नेवाचयगामिनापचयगामिनी पञ्जा । १५

(१०. क) चतूसु मग्नेसु तीसु फलेसु पञ्जा सेक्खा पञ्जा ।

(ख) उपरिट्ठिमा^१ अरहत्तफले पञ्जा असेक्खा पञ्जा ।

(ग) तीसु भूमीसु कुसले तीसु भूमीसु विपाके तीसु भूमीसु
किरियाव्याकते पञ्जा नेवसेक्खनासेक्खा पञ्जा ।

(११. क) कामावचरकुसलाव्याकते पञ्जा परित्ता पञ्जा । 20

(ख) रूपावचरारूपावचरकुसलाव्याकते पञ्जा महग्गता
पञ्जा ।

(ग) चतूसु मग्नेसु चतूसु फलेसु पञ्जा अप्पमाणा पञ्जा ।

(१२. क) तत्थ कतमा परित्तारम्मणा पञ्जा ?

परित्ते धम्मे आरब्भ या उप्पज्जति पञ्जा पजानना ... पे०... 25 R 327

अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि - अयं बुच्चति "परित्तारम्मणा
पञ्जा" ।

(ख) तत्थ कतमा महग्गतारम्मणा पञ्जा ?

महग्गते धम्मे आरब्भ या उप्पज्जति पञ्जा पजानना ... पे०..

अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति “महग्गत्तारम्मणा पञ्ञा” ।

(ग) तत्थ कतमा अप्पमाणारम्मणा पञ्ञा ?

अप्पमाणे धम्मे आरब्भ या उप्पज्जति पञ्ञा पजानना ... पे०...

5 अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति “अप्पमाणारम्मणा पञ्ञा” ।

(१३. क) तत्थ कतमा मग्गारम्मणा पञ्ञा ?

अरियमग्गं आरब्भ या उप्पज्जति पञ्ञा पजानना ... पे०...

अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति “मग्गारम्मणा पञ्ञा” ।

10 (ख) चतूसु भग्गेसु पञ्ञा मग्गहेतुका पञ्ञा ।

(ग) तत्थ कतमा मग्गाधिपतिनी पञ्ञा ?

अरियमग्गं अधिपतिं करित्वा या उप्पज्जति पञ्ञा पजानना

... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति “मग्गाधिपतिनी पञ्ञा” ।

B. 340 15

(१४) चतूसु भूमीसु विपाके पञ्ञा सिया उप्पन्ना, सिया उप्पादिनी, न वत्तब्बा अनुप्पन्ना ति । चतूसु भूमीसु कुसले तीसु भूमीसु किरियाव्याकते पञ्ञा सिया उप्पन्ना, सिया अनुप्पन्ना, न वत्तब्बा उप्पादिनी ति ।

(१५) सब्बा व पञ्ञा सिया अतीता, सिया अनागता, सिया पञ्चुप्पन्ना ।

(१६. क) तत्थ कतमा अतीतारम्मणा पञ्ञा ?

अतीते धम्मे आरब्भ या उप्पज्जति पञ्ञा पजानना ... पे०...

अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति “अतीतारम्मणा पञ्ञा” ।

25 (ख) तत्थ कतमा अनागतारम्मणा पञ्ञा ?

अनागते धम्मे आरब्भ या उप्पज्जति पञ्ञा पजानना ... पे०...

अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति “अनागतारम्मणा पञ्ञा” ।

(ग) तत्थ कतमा पञ्चुप्पन्नारम्मणा पञ्ञा ?

30 पञ्चुप्पन्ने धम्मे आरब्भ या उप्पज्जति पञ्ञा पजानना ... पे०...

अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि - अयं वुच्चति "पच्चुप्पधारम्मणा पञ्ञा" ।

(१७) सव्वा व पञ्ञा सिया अज्झत्ता, सिया वहिद्धा, सिया अज्झत्तवहिद्धा ।

(१८. क) तत्थ कतमा अज्झत्तारम्मणा पञ्ञा ? 5

अज्झत्ते धम्मे आरब्भ या उप्पज्जति पञ्ञा पजानना ... पे०...

R. 328

अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि - अयं वुच्चति "अज्झत्तारम्मणा पञ्ञा" ।

(ख) तत्थ कतमा वहिद्धारम्मणा पञ्ञा ?

वहिद्धा धम्मे आरब्भ या उप्पज्जति पञ्ञा पजानना ... पे०... 10

अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि - अयं वुच्चति "वहिद्धारम्मणा पञ्ञा" ।

(ग) तत्थ कतमा अज्झत्तवहिद्धारम्मणा पञ्ञा ?

अज्झत्तवहिद्धा धम्मे आरब्भ या उप्पज्जति पञ्ञा पजानता

... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि - अयं वुच्चति "अज्झत्त- 15
वहिद्धारम्मणा पञ्ञा" ।

एवं तिविधेन जाणवत्यु ।

४. चतुर्विधेन

३०. (१.क) तत्थ कतमं कम्मस्सकतज्जाणं ?

B. 341

"अत्थि दिग्गं, अत्थि यिट्ठं, अत्थि हुतं, अत्थि सुकटदुक्कटानं"

कम्मानं फलं विपाको, अत्थि अयं लोको, अत्थि परो लोको, अत्थि माता, 20
अत्थि पिता, अत्थि सत्ता ओपपास्तिका, अत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्म-
गता सम्मापटिपन्ना ये इमं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्ञा सच्छि-
कत्वा पवेदेन्ती" ति - या एवरूपा पञ्ञा पजानना ... पे०... अमोहो
धम्मविचयो सम्मादिट्ठि - इदं वुच्चति "कम्मस्सकतज्जाणं" ।

उपेत्वा रञ्चानुलोमिकं ज्ञाणं, सव्वा पि सासवा कुसला पञ्ञा 25
कम्मस्सकतज्जाणं ।

(ख) तत्थ कतमं सञ्चानुलोमिकं ज्ञाणं ?

“रूपं अनिच्चं” ति वा वेदना ... पे०... सञ्ज्ञा ... सङ्खारा ...
 “विञ्ज्ञाणं अनिच्चं” ति वा या एवरूपी अनुलोमिका खन्ति दिट्ठि रुचि
 मुदि पेक्खा धम्मनिज्ज्ञानक्खन्ति - इदं वुच्चति “सच्चानुलोमिकं
 जाणं” ।

5 (ग) चतूसु मग्गेषु पञ्चा मग्गसमङ्गिस्स जाणं ।

(घ) चतूसु फलेषु पञ्चा फलसमङ्गिस्स जाणं ।

(२) मग्गसमङ्गिस्स जाणं दुक्खे पेतं जाणं, दुक्खसमुदये
 पेतं जाणं, दुक्खनिरोधे पेतं जाणं, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय
 पेतं जाणं ।

10 (क) तत्थ कतमं दुक्खे जाणं ?

दुक्खं आरब्भ या उप्पज्जति पञ्चा पजानना ... पे०... अमोहो
 धम्मविचयो सम्मादिट्ठि - इदं वुच्चति “दुक्खे जाणं” ।

R. 329

(ख-घ) दुक्खसमुदयं आरब्भ ... पे०... दुक्खनिरोधं आरब्भ
 ... पे०... दुक्खनिरोधगामिनि पटिपदं आरब्भ या उप्पज्जति पञ्चा
 15 पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि - इदं वुच्चति
 “दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय जाणं” ।

(३) कामावचरकुसलाव्याकते पञ्चा कामावचरा पञ्चा ।
 रूपावचरकुसलाव्याकते पञ्चा रूपावचरा पञ्चा । अरूपावचरकुसला-
 व्याकते पञ्चा अरूपावचरा पञ्चा । चतूसु मग्गेषु चतूसु फलेषु
 20 पञ्चा अपरियापन्ना पञ्चा ।

(४. क) तत्थ कतमं धम्मे जाणं ?

चतूसु मग्गेषु चतूसु फलेषु पञ्चा धम्मे जाणं ।

(ख) सो इमिना धम्मेन जातेन^१ दिट्ठेन पत्तेन विदितेन
 342 25 परियोगान्हेन अतीतानागतेन^२ नयं^३ नेति । “ये हि^४ केचि अतीतमद्धानं
 समणा वा ब्राह्मणा वा दुक्खं अब्भञ्जंसु^५, दुक्खसमुदयं अब्भञ्जंसु,
 दुक्खनिरोधं अब्भञ्जंसु, दुक्खनिरोधगामिनि पटिपदं अब्भञ्जंसु,
 इमञ्जेव ते दुक्खं अब्भञ्जंसु, इमञ्जेव ते दुक्खसमुदयं अब्भञ्जंसु,
 इमञ्जेव ते दुक्खनिरोधं अब्भञ्जंसु, इमञ्जेव ते दुक्खनिरोधगामिनि

१. जानेन - सी० । २. अतीतानागते - त्या०, रो० । ३. यं - सी० । ४. पि
 सी० । ५. अब्भञ्जिमु - त्या०, रो०, एवमुपरि पि ।

पटिपद अन्वञ्जसु । ये हि^१ केचि अनागतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा दुक्ख अभिजानिस्सन्ति, दुक्खसमुदय अभिजानिस्सन्ति, दुक्खनिरोध अभिजानिस्सन्ति, दुक्खनिरोधगामिनि पटिपद अभिजानिस्सन्ति, इमञ्जेव ते दुक्ख अभिजानिस्सन्ति, इमञ्जेव ते दुक्खसमुदय अभिजानिस्सन्ति, इमञ्जेव ते दुक्खनिरोध अभिजानिस्सन्ति, इमञ्जेव ते 5 दुक्खनिरोधगामिनि पटिपद अभिजानिस्सन्ती” ति - या तत्थ पञ्जा पजानना पे० अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि - इद वुच्चति “अन्वये जाण” ।

(ग) तत्थ कतम परिये जाण ?

इध भिक्खु परसत्तान परपुग्गलान चेतसा चेतो परिच्च 10 पजानाति । सराग वा चित्त “सराग चित्त” ति पजानाति, वीतराग वा चित्त “वीतराग चित्त” ति पजानाति, सदोस वा चित्त “सदोस चित्त” ति पजानाति, वीतदोस वा चित्त “वीतदोस चित्त” ति पजानाति, समोह वा चित्त “समोह चित्त” ति पजानाति, वीतमोह वा चित्त “वीतमोह चित्त” ति पजानाति, सङ्खित्त वा चित्त “सङ्खित्त चित्त” ति पजानाति, विक्खित्त 15 वा चित्त “विक्खित्त चित्त” ति पजानाति, महग्गत वा चित्त “महग्गत चित्त” ति पजानाति, अमहग्गत वा चित्त “अमहग्गत चित्त” ति पजानाति, सउत्तर वा चित्त “सउत्तर चित्त” ति पजानाति, अनुत्तर वा चित्त “अनुत्तर चित्त” ति पजानाति, समाहित वा चित्त “समाहित चित्त” ति पजानाति, असमाहित वा चित्त “असमाहित चित्त” ति पजानाति, विमुत्त वा चित्त 20 “विमुत्त चित्त” ति पजानाति, अविमुत्त वा चित्त “अविमुत्त चित्त” ति पजानाती ति - या तत्थ पञ्जा पजानना पे० अमोहो धम्म- R 330 विचयो सम्मादिट्ठि - इद वुच्चति “परिये जाण” ।

(घ) ठपेट्वा धम्मे जाण अन्वये जाण परिये जाण, अवसेसा पञ्जा सम्मुत्तिजाण । 25

(५ क) तत्थ कतमा पञ्जा आचयाय नो अपचयाय ?

कामावचरकुसले पञ्जा आचयाय नो अपचयाय ।

(ख) चत्तु मग्गेसु पञ्जा अपचयाय नो आचयाय । B 343

(ग) रूपावचररूपावचरकुसले पञ्जा आचयाय चेव अपचयाय च ।

(घ) अवसेसा पञ्जा नेव आचयाय नो अपचयाय ।

(६ क) तत्थ कतमा पञ्जा निव्विदाय नो पटिवेधाय ?

याय पञ्जाय कामेसु वीतरागो होति, न च अभिञ्जायो पटिविज्झति न च सच्चानि - अय वुच्चति "पञ्जा निव्विदाय नो पटिवेधाय" ।

(ख) स्वेव पञ्जाय कामेसु वीतरागो समानो अभिञ्जायो पटिविज्झति न च सच्चानि - अय वुच्चति "पञ्जा पटिवेधाय नो निव्विदाय" ।

(ग) चत्सु मग्गेसु पञ्जा निव्विदाय चेव पटिवेधाय च ।

10 (घ) अवसेसा पञ्जा नेव निव्विदाय नो पटिवेधाय ।

(७ क) तत्थ कतमा हानभागिनी पञ्जा ?

पठमस्स ज्ञानस्स लाभो^१ कामसहगता सञ्जामनसिकारा समुदाचरन्ति हानभागिनी पञ्जा ।

(ख) तदनुधम्मता सति सन्तिट्ठति ठितिभागिनी^२ पञ्जा ।

15 (ग) अवितक्कसहगता सञ्जामनसिकारा समुदाचरन्ति विसेसभागिनी पञ्जा ।

(घ) निव्विदासहगता सञ्जामनसिकारा समुदाचरन्ति विरागूपसञ्जिता^३ निव्वेधभागिनी पञ्जा ।

दुतियस्स ज्ञानस्स लाभो वितक्कसहगता सञ्जामनसिकारा समुदाचरन्ति हानभागिनी पञ्जा । तदनुधम्मता सति सन्तिट्ठति ठिति-
भागिनी^२ पञ्जा । उपेक्खासहगता सञ्जामनसिकारा समुदाचरन्ति विसेसभागिनी पञ्जा । निव्विदासहगता सञ्जामनसिकारा समुदा-
चरन्ति विरागूपसञ्जिता^३ निव्वेधभागिनी पञ्जा ।

ततियस्स ज्ञानस्स लाभो पीतिसुखसहगता^४ सञ्जामनसिकारा समुदाचरन्ति हानभागिनी पञ्जा । तदनुधम्मता सति सन्तिट्ठति ठिति-
भागिनी पञ्जा । अदुक्खमसुखसहगता सञ्जामनसिकारा समुदा-
चरन्ति विसेसभागिनी पञ्जा । निव्विदासहगता सञ्जामनसिकारा समुदाचरन्ति विरागूपसञ्जिता निव्वेधभागिनी पञ्जा ।

१ लाभि - स्या० रो० । २ धिति० - सी० । ३ विरागूपसञ्जिता - स्या० विरागूपसहिता - रो० । ४ पीतिसहगता - स्या०, रो० ।

चतुर्थस्स ज्ञानस्स लाभो उपेक्खासहगता^१ सञ्जामनसिकारा समुदाचरन्ति हानभागिनी पञ्जा । तदनुधम्मता मति सन्तिट्ठति ठित्ति-
भागिनी पञ्जा । आकासानञ्चायतनसहगता सञ्जामनसिकारा
समुदाचरन्ति विसेसभागिनी पञ्जा । निव्विदासहगता सञ्जामनसि-
कारा समुदाचरन्ति विरागूपसञ्जिता निव्वेधभागिनी पञ्जा । ५

आकासानञ्चायतनस्स लाभो रपसहगता सञ्जामनसिकारा
समुदाचरन्ति हानभागिनी पञ्जा । तदनुधम्मता सति सन्तिट्ठति
ठित्तिभागिनी पञ्जा । विज्जाणञ्चायतनसहगता सञ्जामनसिकारा
समुदाचरन्ति विसेसभागिनी पञ्जा । निव्विदासहगता सञ्जामनसि-
कारा समुदाचरन्ति विरागूपसञ्जिता निव्वेधभागिनी पञ्जा । 10

विज्जाणञ्चायतनस्स लाभो आकासानञ्चायतनसहगता
सञ्जामनसिकारा समुदाचरन्ति हानभागिनी पञ्जा । तदनुधम्मता
सति सन्तिट्ठति ठित्तिभागिनी पञ्जा । आकिञ्चञ्चायतनसहगता
सञ्जामनसिकारा समुदाचरन्ति विसेसभागिनी पञ्जा । निव्विदा-
सहगता सञ्जामनसिकारा समुदाचरन्ति विरागूपसञ्जिता निव्वेध- 15
भागिनी पञ्जा ।

आकिञ्चञ्चायतनस्स लाभो विज्जाणञ्चायतनसहगता
सञ्जामनसिकारा समुदाचरन्ति हानभागिनी पञ्जा । तदनुधम्मता
सति सन्तिट्ठति ठित्तिभागिनी पञ्जा । नेवसञ्जानासञ्चायतनसहगता
सञ्जामनसिकारा समुदाचरन्ति विसेसभागिनी पञ्जा । निव्विदा- 20
सहगता सञ्जामनसिकारा समुदाचरन्ति विरागूपसञ्जिता निव्वेध-
भागिनी पञ्जा ।

(८) तत्थ कतमा चतस्सो पटिसम्भिदा ?

अत्थपटिसम्भिदा, धम्मपटिसम्भिदा, निरुत्तिपटिसम्भिदा, पटि-
भानपटिसम्भिदा^२ । 25

अत्थे जाण अत्थपटिसम्भिदा, धम्मे जाण धम्मपटिसम्भिदा,
तत्र^३ धम्मनिरुत्ताभिलापे जाण निरुत्तिपटिसम्भिदा, जाणेषु जाण
पटिभानपटिसम्भिदा ।

इमा चतस्सो पटिसम्भिदा ।

१ सुखसहगता - स्वा०, रो० । २ पटिभानपटिसम्भिदा - स्वा०, रो० । ३. तत्थ
- सी० ।

(६) तत्थ कतमा चतस्सो पटिपदा ?

दुक्खपटिपदा दन्धाभिञ्जा पञ्जा, दुक्खपटिपदा खिप्पाभिञ्जा पञ्जा, सुखपटिपदा दन्धाभिञ्जा पञ्जा, सुखपटिपदा खिप्पाभिञ्जा पञ्जा ।

5 (क) तत्थ कतमा दुक्खपटिपदा दन्धाभिञ्जा पञ्जा ?
R. 332 किञ्छेन कसिरेन समाधि उप्पादेन्तस्स दन्धं तण्हानं अभिजानन्तस्स या उप्पज्जति पञ्जा पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि - अयं वुच्चति "दुक्खपटिपदा दन्धाभिञ्जा पञ्जा" ।

(ख) तत्थ कतमा दुक्खपटिपदा खिप्पाभिञ्जा पञ्जा ?
10 किञ्छेन कसिरेन समाधि उप्पादेन्तस्स खिप्पं तण्हानं अभिजानन्तस्स या उप्पज्जति पञ्जा पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि - अयं वुच्चति "दुक्खपटिपदा खिप्पाभिञ्जा पञ्जा" ।

B 345 (ग) तत्थ कतमा सुखपटिपदा दन्धाभिञ्जा पञ्जा ?
अकिञ्छेन अकसिरेन समाधि उप्पादेन्तस्स दन्धं तण्हानं अभिजानन्तस्स या उप्पज्जति पञ्जा पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि - अयं वुच्चति "सुखपटिपदा दन्धाभिञ्जा पञ्जा" ।

(घ) तत्थ कतमा सुखपटिपदा खिप्पाभिञ्जा पञ्जा ?
अकिञ्छेन अकसिरेन समाधि उप्पादेन्तस्स खिप्पं तण्हानं अभिजानन्तस्स या उप्पज्जति पञ्जा पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि - अयं वुच्चति "सुखपटिपदा खिप्पाभिञ्जा पञ्जा" ।
20

इमा चतस्सो पटिपदा ।

(१०) तत्थ कतमानि चत्तारि आरम्मणानि ?

परित्ता परित्तारम्मणा पञ्जा, परित्ता अप्पमाणा रम्मणा पञ्जा, अप्पमाणा परित्तारम्मणा पञ्जा, अप्पमाणा अप्पमाणा रम्मणा पञ्जा ।
25

(क) तत्थ कतमा परित्ता परित्तारम्मणा पञ्जा ?

समाधिस्स न निकामलाभिस्स आरम्मणं थोकं फरन्तस्स या उप्पज्जति पञ्जा पजानना . पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि - अयं वुच्चति "परित्ता परित्तारम्मणा पञ्जा" ।

(ख) तत्थ कतमा परिस्ता अप्पमाणा रम्मणा पञ्ञा ?

समाधिस्स न निकामलाभिस्स आरम्मणं विपुलं फरन्तस्स या
उप्पज्जति पञ्ञा पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि
— अयं वुच्चति “परिस्ता अप्पमाणा रम्मणा पञ्ञा” ।

(ग) तत्थ कतमा अप्पमाणा परित्ता रम्मणा पञ्ञा ?

5

समाधिस्स निकामलाभिस्स आरम्मणं थोकं फरन्तस्स या
उप्पज्जति पञ्ञा पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि —
अयं वुच्चति “अप्पमाणा परित्ता रम्मणा पञ्ञा” ।

(घ) तत्थ कतमा अप्पमाणा अप्पमाणा रम्मणा पञ्ञा ?

समाधिस्स निकामलाभिस्स आरम्मणं विपुलं फरन्तस्स या 10
उप्पज्जति पञ्ञा पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि —
अयं वुच्चति “अप्पमाणा अप्पमाणा रम्मणा पञ्ञा” ।

R 393

इमानि चत्तारि आरम्मणानि ।

(११) मग्गसमङ्गिस्स जाणं जरामरणे पेतं जाणं, जरामरण-
समुदये पेतं जाणं, जरामरणनिरोधे पेतं जाणं, जरामरणनिरोधगामि- 15
निया पटिपदाय पेतं जाणं ।

(क) तत्थ कतमं जरामरणे जाणं ?

B. 346

जरामरणं आरब्भ या उप्पज्जति पञ्ञा पजानना ... पे०...
अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि — इदं वुच्चति “जरामरणे जाण” ।

(ख-घ) जरामरणसमुदयं आरब्भ . पे०... जरामरणनिरोधं 20
आरब्भ ... पे०... जरामरणनिरोधगामिनि पटिपदं आरब्भ या उप्पज्जति
पञ्ञा पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि — इदं वुच्चति
“जरामरणनिरोधगामिनिया पटिपदाय जाण” ।

(१२-२१) धम्मसमङ्गिस्स^१ जाण जातिया पेतं जाणं .. पे० .
भवे पेतं जाणं ... पे० . . उपादाने पेतं जाणं ... पे०... तण्हाय पेतं जाणं 25
... पे०... वेदनाय पेतं जाणं ... पे०... फस्से पेतं जाणं . पे० . सट्ठायतने
पेतं जाणं ... पे०... नामरूपे पेतं जाणं ... पे० . विञ्ञाणे पेतं जाणं
... पे०... सङ्खारेसु^२ पेतं जाणं, सङ्खारसमुदये पेतं जाणं, सङ्खारनिरोधे
पेतं जाणं, सङ्खारनिरोधगामिनिया पटिपदाय पेतं जाणं ।

तत्थ कतमं सङ्खारेसु जाणं ?

30

‘सङ्खारे आरब्ध’ या उप्पज्जति पञ्ञा पजानना ... पे०...
अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि – इदं बुच्चति “सङ्खारेसु जाणं” ।

सङ्खारसमुदयं आरब्ध ... पे०... सङ्खारनिरोधं आरब्ध ... पे०...
सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपदं आरब्ध या उप्पज्जति पञ्ञा पजानना
5 ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि – इदं बुच्चति “सङ्खारनिरोध-
गामिनिया पटिपदाय जाणं” ।

एवं चतुर्विधेन जाणवत्थु ।

५. पञ्चविधेन

R. 334

३१. (१) तत्थ कतमो पञ्चङ्गिको सम्मासमाधि ?

पीतिफरणता, सुखफरणता, चेतोफरणता, आलोकफरणता,
10 पञ्चवेक्खणानिमित्तं ।

द्वीसु ज्ञानेसु पञ्ञा पीतिफरणता । तीसु ज्ञानेसु पञ्ञा
सुखफरणता । परचित्ते जाणं चेतोफरणता । दिव्वचक्खु आलोक-
फरणता । तम्हा तम्हा समाधिम्हा बुद्धितस्स पञ्चवेक्खणाजाणं
पञ्चवेक्खणानिमित्तं । अयं बुच्चति पञ्चङ्गिको सम्मासमाधि ।

B. 347 15

(२) तत्थ कतमो पञ्चआणिको सम्मासमाधि ?

“अयं समाधि पञ्चुप्पन्नमुखो चेव आर्यति च सुखविपाको” ति
पञ्चत्तञ्जेव जाणं उप्पज्जति । “अयं समाधि अरियो निरामिसो” ति
पञ्चत्तञ्जेव जाणं उप्पज्जति । “अयं समाधि महापुरिससेवितो”
ति पञ्चत्तञ्जेव जाणं उप्पज्जति । “अयं समाधि सन्तो पणीतो
20 पटिप्पस्सद्वलद्धो” एकोदिमावाधिगतो न ससङ्खारनिगह्वारितगतो”
ति पञ्चत्तञ्जेव जाणं उप्पज्जति । सो खो पनाहं इमं समाधि सतो
समापज्जामि सतो बुद्धहामी” ति पञ्चत्तञ्जेव जाणं उप्पज्जति ।
अयं पञ्चआणिको सम्मासमाधि ।

एवं पञ्चविधेन जाणवत्थु ।

६. द्वाविधेन

३२. तत्थ कनमा द्दमु अभिञ्ञासु पञ्ञा ?

१. धम्मगुग्गिसेवितो – ग्या०, रो० । २. पटिप्पग्गजा सतो – सी०; पटिप्पग्गजि-
सतो – रदा०, रो० । ३. सङ्खारनिगह्वारितगतो – रदा०; सङ्खारनिगह्वारितगतो –
रो० । ४. सतो य – रदा०, रो० ।

इद्विधिं ज्ञाण, सोतघातुविमुद्धिया ज्ञाण, परचित्ते ज्ञाणं,
पुब्बेनिवासानुस्सतिया^१ ज्ञाण, सत्तान चतुसपातै ज्ञाण, आसवानं ज्ञे
ज्ञाण - इमां छसु अभिञ्ज्यासु पञ्जा ।

एव छब्बिधेन ज्ञाणवत्थु ।

७ सत्तविधेन

३३ तत्थ कतमानि सत्तसत्तति^२ ज्ञाणवत्थूनि ?

५

जातिपच्चया जरामरणं ति ज्ञाणं, असति जातिया नत्थि
जरामरणं ति ज्ञाण, अतीतं पि अद्धानं जातिपच्चया जरामरणं ति ज्ञाण,
असति जातिया नत्थि जरामरणं ति ज्ञाण, अनागतं पि अद्धानं जाति-
पच्चया जरामरणं ति ज्ञाण, असति जातिया नत्थि जरामरणं ति ज्ञाण ।
यं पिस्स तं धम्मट्ठित्तिज्ञाणं तं पि खयधम्मं वयधम्मं विरागधम्मं निरोध- १०
धम्मं ति ज्ञाण, भवपच्चया जाती ति ज्ञाण पे० उपादानपच्चया
भवो ति ज्ञाण पे० तप्पापच्चया उपादानं ति ज्ञाण पे० वेदना-
पच्चया तप्पा ति ज्ञाण पे० फस्सपच्चया वेदना ति ज्ञाण पे०
सल्लायतनपच्चया फस्सो ति ज्ञाण पे० नामरूपपच्चया सल्लायतनं
ति ज्ञाण पे० विञ्ज्याणपच्चया नामरूपं ति ज्ञाण पे० १५
सङ्खारपच्चया विञ्ज्याणं ति ज्ञाण पे० अविज्जापच्चया सङ्खारा
ति ज्ञाण, असति अविज्जाय नत्थि सङ्खारा ति ज्ञाण, अतीतं पि अद्धानं
अविज्जापच्चया सङ्खारा ति ज्ञाण, असति अविज्जाय नत्थि सङ्खारा
ति ज्ञाण, अनागतं पि अद्धानं अविज्जापच्चया सङ्खारा ति ज्ञाण, २०
असति अविज्जाय नत्थि सङ्खारा ति ज्ञाण । यं पिस्स तं धम्मट्ठित्ति-
ज्ञाणं तं पि खयधम्मं वयधम्मं विरागधम्मं निरोधधम्मं ति ज्ञाण ।
इमानि सत्तसत्तति^३ ज्ञाणवत्थूनि ।

R 335

R 348

20

एव सत्तविधेन ज्ञाणवत्थु ।

= अट्ठविधेन

३४ तत्थ कतमा चतूसु मग्गेसु चतूसु फलेसु पञ्जा ?

सोतापत्तिमग्गे पञ्जा, सोतापत्तिफले पञ्जा, सकदागामिमग्गे २५
पञ्जा, सकदागामिफले पञ्जा, अनागामिमग्गे पञ्जा, अनागामिफले

१ पुब्बेनिवासानुस्सति - सी०, त्या०, रो० । २ सत्तसत्तति - त्या०, रो० ।

३ सत्तति - सी० ।

पञ्जा, अरहत्तमगो पञ्जा, अरहत्तफले पञ्जा — इमा चतूसु मगोसु चतूसु फलेसु पञ्जा ।

एवं अट्टविधेन जाणवत्थु ।

६. नवविधेन

३५. तत्थ कतमा नवसु अनुपुब्बविहारसमापत्तीसु पञ्जा ?

- 5 पठमज्ज्ञानसमापत्तिया पञ्जा, दुतियज्ज्ञानसमापत्तिया पञ्जा, ततियज्ज्ञानसमापत्तिया पञ्जा, चतुत्थज्ज्ञानसमापत्तिया पञ्जा, आकासानञ्चायतनसमापत्तिया पञ्जा, विञ्जाणञ्चायतनसमापत्तिया पञ्जा, आकिञ्चञ्चायतनसमापत्तिया पञ्जा, नेवसञ्जानासञ्चायतनसमापत्तिया पञ्जा, सञ्जावेदयितनिरोधसमापत्तिया वुट्ठितस्स
- 10 पच्चवेक्खणाज्जाणं — इमा नवसु अनुपुब्बविहारसमापत्तीसु पञ्जा ।

एवं नवविधेन जाणवत्थु ।

१०. दसविधेन

३६. (१) तत्थ कतमं तथागतस्स ठानं च ठानतो अट्टानं च अट्टानतो यथाभूतं जाणं ?

इध तथागतो "अट्टानमेतं अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुगगलो

- R. 336 15 कञ्चि सङ्खारं निच्चतो उपगच्छेय्य, नेतं ठानं विज्जती" ति पजानाति । "ठानं च सो एतं विज्जति यं पुयुज्जनो कञ्चि सङ्खारं निच्चतो उपगच्छेय्य, ठानमेतं विज्जती" ति पजानाति । "अट्टानमेतं अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुगगलो कञ्चि सङ्खारं सुखतो उपगच्छेय्य, नेतं ठानं विज्जती" ति पजानाति । "ठानं च सो एतं विज्जति यं पुयुज्जनो कञ्चि सङ्खारं
- B. 349 20 सुखतो उपगच्छेय्य, ठानमेतं विज्जती" ति पजानाति । "अट्टानमेतं अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुगगलो कञ्चि धम्मं अत्यतो उपगच्छेय्य, नेतं ठानं विज्जती" ति पजानाति । "ठानं च सो एतं विज्जति यं पुयुज्जनो कञ्चि धम्मं अत्यतो उपगच्छेय्य, ठानमेतं विज्जती" ति पजानाति । "अट्टानमेतं अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुगगलो मातरं जीविता
- 23 घोरोपेय्य, नेतं ठानं विज्जती" ति पजानाति । "ठानं च सो एतं विज्जति यं पुयुज्जनो मातरं जीविता घोरोपेय्य, ठानमेतं विज्जती" ति पजानाति ।

विपाको निव्वत्तेय्य, नेतं ठानं विज्जती ति पजानाति । ठानं च खो एतं विज्जति यं वचीदुच्चरितस्स ... पे०...^१ यं मनोदुच्चरितस्स अनिट्ठो अकन्तो अमनापो विपाको निव्वत्तेय्य, ठानमेतं विज्जती ति पजानाति ।

- “अट्टानमेतं अनवकासो यं कायसुचरितस्स अनिट्ठो अकन्तो अमनापो विपाको निव्वत्तेय्य, नेतं ठानं विज्जती” ति पजानाति । “ठानं च खो एतं विज्जति यं कायसुचरितस्स इट्ठो कन्तो मनापो विपाको निव्वत्तेय्य, ठानमेतं विज्जती” ति पजानाति । अट्टानमेतं अनवकासो यं वचीसुचरितस्स ... पे०... यं मनोसुचरितस्स अनिट्ठो अकन्तो अमनापो विपाको निव्वत्तेय्य, नेतं ठानं विज्जती ति पजानाति । ठानं च खो एतं विज्जति यं वचीसुचरितस्स ... पे०... यं मनोसुचरितस्स इट्ठो कन्तो मनापो विपाको निव्वत्तेय्य, ठानमेतं विज्जती ति पजानाति ।

- “अट्टानमेतं अनवकासो यं कायदुच्चरितसमङ्गी तन्निदानं^२ तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्य^३, नेतं ठानं विज्जती” ति पजानाति । “ठानं च खो एतं विज्जति यं काय-
 १५ ‘दुच्चरितसमङ्गी तन्निदानं तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुर्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य, ठानमेतं विज्जती” ति पजानाति । अट्टानमेतं अनवकासो यं वचीदुच्चरितसमङ्गी ... पे०... यं मनोदुच्चरित-समङ्गी तन्निदानं तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्य, नेतं ठानं विज्जती ति पजानाति । ठानं च खो एतं विज्जति
 २० यं वचीदुच्चरितसमङ्गी ... पे०... यं मनोदुच्चरितसमङ्गी तन्निदानं तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुर्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य, ठानमेतं विज्जती ति पजानाति ।

- “अट्टानमेतं अनवकासो यं कायसुचरितसमङ्गी तन्निदानं तप्प-
 च्चया कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुर्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य,
 २५ नेतं ठानं विज्जती” ति पजानाति । “ठानं च खो एतं विज्जति यं काय-सुचरितसमङ्गी तन्निदानं तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जेय्य, ठानमेतं विज्जती” ति पजानाति । अट्टानमेतं अनवकासो यं वचीसुचरितसमङ्गी ... पे०... यं मनोसुचरितसमङ्गी

तन्निदानं तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं
निरयं उपपज्जेय्य, नेतं ठानं विज्जती ति पजानाति । ठानं च खो एतं
विज्जति यं वचीसुचरितसमञ्जी ... पे०... यं मनोसुचरितसमञ्जी तन्निदानं
तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जेय्य, ठानमेतं
विज्जती ति पजानाति । “ये ये धम्मा येसं येसं धम्मानं हेतू पच्चया
उपादाय^१ तं तं ठानं, ये ये धम्मा येसं येसं धम्मानं न हेतू अप्पच्चया^२
उपादाय तं तं अट्टानं” ति । या तत्थ पज्जा पजानना ... पे०... अमोहो
धम्मविचयो सम्मादिट्ठि — इदं तथागतस्स ठानं च ठानतो अट्टानं च
अट्टानतो यथाभूतं ज्ञाणं ।

(२) तत्थ कतमं^३ तथागतस्स अतीतानागतपच्चुप्पन्नानं कम्म- 10
समादानानं ठानसो हेतुसो विपाकं यथाभूतं ज्ञाणं ?

इध तथागतो पजानाति — “अत्येकच्चाणि पापकानि कम्म-
समादानानि गतिसम्पत्तिपटिवाब्धानि न विपच्चन्ति^४ । अत्येकच्चाणि
पापकानि कम्मसमादानानि उपधिसम्पत्तिपटिवाब्धानि न विपच्चन्ति ।
अत्येकच्चाणि पापकानि कम्मसमादानानि कालसम्पत्तिपटिवाब्धानि न 15
विपच्चन्ति । अत्येकच्चाणि पापकानि कम्मसमादानानि पयोगसम्पत्ति-
पटिवाब्धानि न विपच्चन्ति ।

“अत्येकच्चाणि पापकानि कम्मसमादानानि गतिविपत्तिं आगम्म
विपच्चन्ति । अत्येकच्चाणि पापकानि कम्मसमादानानि उपधिविपत्तिं
आगम्म विपच्चन्ति । अत्येकच्चाणि पापकानि कम्मसमादानानि काल- 20
विपत्तिं आगम्म विपच्चन्ति । अत्येकच्चाणि पापकानि कम्मसमादानानि
पयोगविपत्तिं आगम्म विपच्चन्ति ।

“अत्येकच्चाणि कल्याणानि कम्मसमादानानि गतिविपत्तिपटि-
वाब्धानि न विपच्चन्ति । अत्येकच्चाणि कल्याणानि कम्मसमादानानि
उपधिविपत्तिपटिवाब्धानि न विपच्चन्ति । अत्येकच्चाणि कल्याणानि 25
कम्मसमादानानि कालविपत्तिपटिवाब्धानि न विपच्चन्ति । अत्ये-
कच्चाणि कल्याणानि कम्मसमादानानि पयोगविपत्तिपटिवाब्धानि न
विपच्चन्ति ।

“अत्येकच्चाणि कल्याणानि कम्मसमादानानि गतिसम्पत्तिं

१. उपादाय — स्या०, रो० । २. न पच्चया — स्या०, रो० । ३. कतमा — रो० ।

४. विपच्चन्ति — स्या०, रो०, एवमुपरि च ।

III 339

B. 352

आगम्म विपच्चन्ति । अत्येकच्चानि कल्याणानि कम्मसमादानानि उपधिसम्पत्ति आगम्म विपच्चन्ति । अत्येकच्चानि कल्याणानि कम्मसमादानानि कालसम्पत्ति आगम्म विपच्चन्ति । अत्येकच्चानि कल्याणानि कम्मसमादानानि पयोगसम्पत्ति आगम्म विपच्चन्ती” ति ।

5 या तत्थ पञ्ञा पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि — इदं तथागतस्स अतीतानागतपच्चुप्पन्नानं कम्मसमादानानं ठानसो हेतुसो विपाकं यथाभूतं ज्ञाणं ।

(३) तत्थ कतमं तथागतस्स सब्बत्थगामिनि^१ पटिपदं यथाभूतं ज्ञाणं ?

10 इध तथागतो “अयं मग्गो अयं पटिपदा निरयगामी”^२ ति पजानाति, “अयं मग्गो अयं पटिपदा तिरच्छानयोनिगामी”^३ ति पजानाति, “अयं मग्गो अयं पटिपदा पेत्तिविसयगामी”^४ ति पजानाति, “अयं मग्गो अयं पटिपदा मनुस्सलोकगामी” ति पजानाति, “अयं मग्गो अयं पटिपदा देवलोकगामी” ति पजानाति, “अयं मग्गो अयं पटिपदा निव्वानगामी” ति पजानाती ति ।

या तत्थ पञ्ञा पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि — इदं तथागतस्स सब्बत्थगामिनि पटिपदं यथाभूतं ज्ञाणं ।

(४) तत्थ कतमं तथागतस्स अनेकधातुनानाधातुलोकं यथाभूतं ज्ञाणं ?

20 इध तथागतो खन्धनानत्तं पजानाति, आयतनानत्तं पजानाति, धातुनानत्तं पजानाति, अनेकधातुनानाधातुलोकनानत्तं पजानाती ति । या तत्थ पञ्ञा पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि — इदं तथागतस्स अनेकधातुनानाधातुलोकं यथाभूतं ज्ञाणं ।

(५) तत्थ कतमं तथागतस्स सत्तानं नानाधिमुत्तिकतं यथाभूतं ज्ञाणं ?

25 इध तथागतो पजानाति — “सन्ति सत्ता हीनाधिमुत्तिका, सन्ति सत्ता पणीताधिमुत्तिका ।^१ हीनाधिमुत्तिका सत्ता हीनाधिमुत्तिके सत्ते सेवन्ति भजन्ति पयिरपासन्ति । पणीताधिमुत्तिका सत्ता पणीताधिमुत्तिके सत्ते सेवन्ति भजन्ति पयिरपासन्ति ।

१. सब्बत्थगामिनी — मी० । २. निरयगामिनी — सी०, स्या०, रो०, एवमुपरि नि ।

३. तिरच्छानगामिनी — स्या०, रो० । ४. पेत्तिविसयगामिनी — स्या०, रो० ।

“अतीत पि अद्धान हीनाधिमुत्तिका सत्ता हीनाधिमुत्तिके सत्त
 सेर्विसु भजिसु पयिरुपासिसु, पणीताधिमुत्तिका सत्ता पणीताधिमुत्तिके
 सत्ते सेर्विसु भजिसु पयिरुपासिसु ।

“अनागत पि अद्धान हीनाधिमुत्तिका सत्ता हीनाधिमुत्तिके सत्ते
 सेविस्सन्ति भजिस्सन्ति पयिरुपासिस्सन्ति, पणीताधिमुत्तिका सत्ता 5
 पणीताधिमुत्तिके सत्ते सेविस्सन्ति भजिस्सन्ति पयिरुपासिस्सन्ती”
 ति । या तत्थ पज्जा पजानना पे० अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि
 — इद तथागतस्स सत्तान नानाधिमुत्तिकत्त यथाभूत ज्ञाण ।

(६) तत्थ कतम तथागतस्स परसत्तान परपुगलान इन्द्रिय-
 परोपरियत्त यथाभूत ज्ञाण ? इध तथागतो सत्तान आसय पजानाति, 10
 अनुसय पजानाति, चरित पजानाति, अधिमुत्ति पजानाति, अप्परजक्खे
 महारजक्खे तिक्खिन्द्रिये मुदिन्द्रिये स्वाकारे द्वाकारे सुविज्जापये
 दुविज्जापये भब्बाभव्वे सत्ते पजानाति ।

कतमो च सत्तान आसयो ? “सस्सतो लोको” ति वा,
 “असस्सतो लोको” ति वा, “अन्तवा लोको” ति वा, “अनन्तवा लोको” 15
 ति वा, “त जीव त सरीर” ति वा, “अज्ज जीव अज्ज सरीर” ति वा,
 “होति तथागतो पर मरणा ति वा, “न होति तथागतो पर मरणा” ति वा,
 “होति च न च होति तथागतो पर मरणा” ति वा, “नेव होति न न होति
 तथागतो पर मरणा” ति वा, इति भवदिट्ठिसन्निस्सिता वा सत्ता होन्ति
 विभवदिट्ठिसन्निस्सिता वा । एते वा पन उभो अन्ते अनुपगम्म 20
 इदप्पच्चयता पटिच्चसमुप्पन्नेसु धम्मेसु अनुलोमिका खन्ति पटिलद्धा
 होति यथाभूत^१ ज्ञाण । अय सत्तान आसयो ।

कतमो च सत्तान अनुसयो ? सत्तानुसया — कामरागानुसयो,
 पटिघानुसयो, मानानुसयो, दिट्ठानुसयो, विचिकिच्चानुसयो, भवरगानु-
 सयो, अविज्जानुसयो । य लोके पियरूप सातरूप एत्थ सत्तान रागानुसयो 25
 अनुसेति । य लोके अप्पियरूप असातरूप एत्थ सत्तान पटिघानुसयो
 अनुसेति । इति इमेसु द्वीसु धम्मेसु अविज्जानुपत्तिना । तदेव्हो मानो
 च दिट्ठि च विचिकिच्छो च दट्ठव्वा । अय सत्तान अनुसयो ।

कतम च सत्तान चरित ? पृज्जानिसुद्धारो, अपुज्जामि-

१ मुदुत्थिये — सी० । २ इविज्जापय — टी० । ३ दयानुसया — म्या०, रो० ।

सङ्खारो, आनेञ्जाभिसङ्खारो, परित्तभूमको वा महाभूमको वा - इदं सत्तानं चरितं ।

B. 354 कतमा च सत्तानं अधिमुत्ति ? सन्ति सत्ता हीनाधिमुत्तिका, सन्ति सत्ता पणीताधिमुत्तिका । हीनाधिमुत्तिका सत्ता हीनाधिमुत्तिके सत्ते सेवन्ति भजन्ति पयिरूपासन्ति । पणीताधिमुत्तिका सत्ता पणीताधिमुत्तिके सत्ते सेवन्ति भजन्ति पयिरूपासन्ति ।

R. 311 5 अतीतं पि अद्धानं हीनाधिमुत्तिका सत्ता हीनाधिमुत्तिके सत्ते सेविसु भजिसु पयिरूपासिसु । पणीताधिमुत्तिका सत्ता पणीताधिमुत्तिके सत्ते सेविसु भजिसु पयिरूपासिसु ।

10 - अनागतं पि अद्धानं हीनाधिमुत्तिका सत्ता हीनाधिमुत्तिके सत्ते सेविस्सन्ति भजिस्सन्ति पयिरूपासिस्सन्ति । पणीताधिमुत्तिका सत्ता पणीताधिमुत्तिके सत्ते सेविस्सन्ति भजिस्सन्ति पयिरूपासिस्सन्ति । अयं सत्तानं अधिमुत्ति ।

कतमे ते सत्ता महारजक्खा ? दस किलेसवत्थूनि - लोभो, दोसो, मोहो, मानो, दिट्ठि, विचिकिच्छा, थीन^१, उद्धच्चं, अहिरिकं, अनोत्तप्यं । येसं सत्तानं इमानि दस किलेसवत्थूनि आसेवितानि भावितानि बहुलीकतानि उस्सदगतानि, इमे ते सत्ता महारजक्खा ।

कतमे ते सत्ता अप्परजक्खा ? येसं सत्तानं इमानि दस किलेसवत्थूनि अनासेवितानि अभावितानि अवहुलीकतानि अनुस्सदगतानि, इमे ते सत्ता अप्परजक्खा ।

कतमे ते सत्ता मुदिन्द्रिया ? पञ्चिन्द्रियानि - सद्धिन्द्रियं, विरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पञ्चिन्द्रियं । येसं सत्तानं इमानि पञ्चिन्द्रियानि अनासेवितानि अभावितानि अवहुलीकतानि अनुस्सदगतानि, इमे ते सत्ता मुदिन्द्रिया ।

25 कतमे ते सत्ता तिक्खिन्द्रिया ? येसं सत्तानं इमानि पञ्चिन्द्रियानि आसेवितानि भावितानि बहुलीकतानि उस्सदगतानि, इमे ते सत्ता तिक्खिन्द्रिया ।

B. 355 कतमे ते सत्ता द्वाकारा ? ये ते सत्ता पापांसया पापानुसया पापचरिता पापाधिमुत्तिका महारजक्खा मुदिन्द्रिया, इमे ते सत्ता द्वाकारा ।

30

कतमे ते सत्ता स्वाकारा ? ये त गत्ता बल्याणासया नन्याण-
चरिता बल्याणाधिमुत्तिवा अप्परजवखा तिविसन्द्रिया, इमे ते गत्ता
स्वाकारा ।

वनमे ते सत्ता दुविज्जापया ? ये च ते गत्ता द्वासाग, तेन
ते सत्ता दुविज्जापया । ये च ते गत्ता स्वाकारा, तेन ते सत्ता ३
सुविज्जापया ।

कतमे ते सत्ता अभव्वा ? ये ते गत्ता कम्मावरणेन समन्नागता
क्लेशावरणेन समन्नागता विपाकावरणेन समन्नागता असाद्धा अच-
न्दिका दुप्पञ्जा अभव्वा नियाम ओवक्कमितु कुसलेसु धम्मंगु सम्मत,
इमे ते सत्ता अभव्वा ।

10

कतमे ते सत्ता भव्वा ? ये ते गत्ता न कम्मावरणेन समन्नागता
न क्लेशावरणेन समन्नागता न विपाकावरणेन समन्नागता न द्वा छन्दिका
पञ्जवन्तो भव्वा नियाम ओवक्कमितु कुसलेसु धम्मंगु सम्मत, इमे ते
सत्ता भव्वा ति । या तत्थ पञ्जा पजानना पे० अमोहो धम्मचियो
सम्मादिट्ठि — इद तथागतस्स परमत्तान परपुग्गलान इन्द्रियपणेपरियत्त ॥
यथाभूत जाण ।

B 342

(७) तत्थ वतम तथागतस्स ज्ञानविमोक्खममाधिसमापत्तीन
सङ्किलेस बोदान वुट्ठान यथाभूत जाण ?

ज्ञायी ति । चत्तारो ज्ञायी । अत्येक्कच्चो ज्ञायी सम्पत्तियेव^१
समान विपत्ती ति पच्चेति, अत्येक्कच्चो ज्ञायी विपत्तियेव^२ समान 20
सम्पत्ती ति पच्चेति, अत्येक्कच्चो ज्ञायी सम्पत्तियेव समान सम्पत्ती ति
पच्चेति, अत्येक्कच्चो ज्ञायी विपत्तियेव समान विपत्ती ति पच्चेति —
इमे चत्तारो ज्ञायी ।

अपरे^४ पि चत्तारो ज्ञायी । अत्येक्कच्चो ज्ञायी दन्ध समापज्जति
सिप्प वुट्ठाति, अत्येक्कच्चो ज्ञायी सिप्प समापज्जति दन्ध वुट्ठाति, अत्ये- 25
क्कच्चो ज्ञायी दन्ध समापज्जति दन्ध वुट्ठाति, अत्येक्कच्चो ज्ञायी सिप्प
समापज्जति सिप्प वुट्ठाति — इमे चत्तारो ज्ञायी ।

B 346

अपरे पि चत्तारो ज्ञायी । अत्येक्कच्चो ज्ञायी नमाधिस्मि
समाधिकुमलो होति, न समाधिस्मिं समापत्तिवुसलो, अथेक्कच्चो ज्ञायी

१ व - सी०, रो० । २ सम्पत्तियेव - सी०, स्था० । ३ विपत्तियेव - सी०, स्था० ।

४ अपरो - सी० ।

समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो; अत्येकञ्चो ज्ञायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति, समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च; अत्येकञ्चो ज्ञायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो — इमे चत्तारो ज्ञायी ।

- 5 ज्ञानं ति । चत्तारि ज्ञानानि — पठमं ज्ञानं, दुतियं ज्ञानं, ततियं ज्ञानं, चतुत्यं ज्ञानं ।

विमोक्खो ति । अट्ठ विमोक्खा । रूपी^१ रूपानि पस्सति — अयं पठमो विमोक्खो । अज्झत्तं अरूपसञ्जी वहिद्वा रूपानि पस्सति — अयं दुतियो विमोक्खो । सुभन्तेव अधिमुत्तो होति — अयं ततियो विमोक्खो ।

- 10 सव्वसो रूपसञ्जानं समतिक्कमा पटिघसञ्जानं, अत्थङ्गमा नानत्त-सञ्जानं अमनसिकारा अनन्तो आकासो ति^२ आकासानञ्चायतनं उप-सम्पज्ज विहरति — अयं चतुत्यो विमोक्खो । सव्वसो आकासानञ्चा-यतनं समतिक्कम्म अनन्तं विञ्जाणं^३ ति^४ विञ्जाणञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति — अयं पञ्चमो विमोक्खो । सव्वसो विञ्जाणञ्चायतनं

R. 343 15 समतिक्कम्म नत्थि किञ्चि ति आकिञ्चञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति — अयं छट्ठो विमोक्खो । सव्वसो आकिञ्चञ्चायतनं समति-क्कम्म नेवसञ्जानासञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति — अयं सत्तमो विमोक्खो । सव्वसो नेवसञ्जानासञ्चायतनं समतिक्कम्म सञ्जा-वेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति — अयं अट्ठमो विमोक्खो ।

- 20 समाधी ति । तयो समाधी — सवितक्कसविचारो समाधि, अवितक्कविचारमत्तो समाधि, अवितक्कअविचारो समाधि ।

B. 357 समापत्ती ति । नव अनुपुब्बविहारसमापत्तियो — पठमज्ज्ञान-समापत्ति, दुतियज्ज्ञानसमापत्ति, ततियज्ज्ञानसमापत्ति, चतुत्यज्ज्ञान-समापत्ति, आकासानञ्चायतनसमापत्ति, विञ्जाणञ्चायतनसमापत्ति,

- 25 आकिञ्चञ्चायतनसमापत्ति, नेवसञ्जानासञ्चायतनसमापत्ति, सञ्जा-वेदयितनिरोधसमापत्ति ।

सङ्गिलेसं ति । हानभागियो धम्मो । वोदानं ति । विसेस-भागियो धम्मो । वुट्ठानं ति । वोदानं पि वुट्ठानं, तम्हा तम्हा समाधिम्हा वुट्ठानं पि वुट्ठानं ति । या तत्थ पज्जा पजानना ... पे०... अमोहो धम्म-

विचयो सम्मादिट्ठि — इद तथागतस्स ज्ञानविभोक्खसमाधिसमापत्तीन
सङ्खिलेस वोदान बुट्ठान यथाभूत जाण ।

(८) तत्थ कतम तथागतस्स पुब्बेनिवासानुस्सति यथाभूत
जाण ?

इध तथागतो अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरति, सेय्यथीद' — 5
एक पि जातिं द्वे पि जातियो तिस्सो पि जातियो चतस्सो पि जातियो
पञ्च पि जातियो दस' पि' जातियो वीस' पि' जातियो तिस पि जातियो
चत्तालीस' पि जातियो पञ्चास पि जातियो जातिसत्त पि जातिसहस्स
पि जातिसत्तसहस्स पि अनेके पि सवट्ठकप्पे अनेके पि विवट्ठकप्पे अनेके पि
सवट्ठविवट्ठकप्पे "अमुनासि एवनामो एवगोत्तो एववण्णो एवमाहारो 10
एवसुखदुक्खप्पटिसवेदी" एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुन उदपादि,
तत्रापपासि एवनामो एवगोत्तो एववण्णो एवमाहारो एवसुखदुक्खप्पटि-
सवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधपपन्नो' ति । इति साकार
सज्जेस अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरती ति । या तत्थ पञ्जा
पजानता पे० अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि — इद तथागतस्स 15
पुब्बेनिवासानुस्सति यथाभूत जाण ।

(९) तत्थ कतम तथागतस्स सत्तान चुतूपपात यथाभूत'
जाण ?

R 344

इध तथागतो दिव्वेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन
सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते मुवण्णे दुव्वण्णे, सुगते 20
दुगते यथाकम्मपणे' सत्ते पजानाति — "इमे वत भोन्तो सत्ता काय-
दुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन
समन्नागता अरियान उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्म-
समादाना । ते कायस्स भेदा पर भरणा अणाय दुग्गतिं विनिपात निरय
उपपन्ना । इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता वची- 25
सुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्नागता अरियान अनुपवादका
सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना । ते कायस्स भेदा पर भरणा
सुगतिं सगग लोक उपपन्ना" ति । इति दिव्वेन चक्खुना विसुद्धेन अति-

D 358

१ सेय्यथीद — म० । २ दसप्पि — रो० । ३-३ वीसतिप्पि — सी० । ४ चत्ता-
लीस — सी० रो० । ५ एवसुखदुक्खप्पटिसवेदी — सी०, स्था०, रो० । ६ स्था० पोत्तके
नत्थि । ७ यथाकम्मपणे — स्था०, रो० ।

क्वन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे
दुव्वण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाती ति । या तत्थ पज्जा
पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि — इदं तथागतस्स
सत्तानं चुतूपपातं यथाभूतं जाणं ।

5 (१०) तत्थ कतमं तथागतस्स आसवानं खयं^१ यथाभूतं जाणं ?

इध तथागतो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति पज्जा-
विमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरती
ति । या तत्थ पज्जा पजानना ... पे०... अमोहो धम्मविचयो सम्मादिट्ठि
— इदं तथागतस्स आसवानं खयं यथाभूतं जाणं ति* ।

जाणविमङ्गो निट्ठितो ।

—:०:—

१. खये — खी०, खी० । *एत्थ — 'इमाणि दम गणान्तराणि तथागतवर्णाः । येहि कोहि
गणान्तराणि तथागतं आसवं टीणं पटिचानतीं परिमणु मीट्ठादं मरिदि वाटपक्कं दससेति ।
एवं दमसिधेयं आसवसू' ति खी०, खी० । *पे०पे०पे० धम्मविचयो पणो दिट्ठि ।

१७. खुदकवत्युविभङ्गो

११. मात्तिकाज्ज्ञेसो

१. एकमात्तिका

(१) जातिमदो	(२५) परिणाहमदो ^१	
(२) शोत्तमदो	(२६) सष्ठानमदो	
(३) आरोग्यमदो	(२७) पारिपूरिमदो	
(४) योद्धनमदो	(२८) मदो	
(५) जीवितमदो	(२९) पमादो	५
(६) लाभमदो	(३०) थम्भो	
(७) सक्कारमदो	(३१) सारम्भो	
(८) गरुकारमदो	(३२) अग्निच्छता ^४	
(९) पुरेक्खारमदो	(३३) महिच्छता	
(१०) परिवारमदो	(३४) पापिच्छता	१०
(११) भोगमदो	(३५) सिङ्ग	
(१२) वण्णमदो	(३६) तित्तिणं	
(१३) सुतमदो	(३७) चापल्य	
(१४) पटिभानमदो ^१	(३८) असभागवृत्ति	
(१५) रत्तञ्जुमदो	(३९) अरति	१५
(१६) पिण्डपात्तिकमदो	(४०) तन्दी ^२	
(१७) अनवञ्जातमदो ^३	(४१) विजम्भिता ^५	
(१८) इरियापयमदो	(४२) भत्तसम्मदो	
(१९) इद्धिमदो	(४३) चेतसो च ^६ लीनत्त	
(२०) यसमदो	(४४) कुहना	२०
(२१) सीलमदो	(४५) लपना	
(२२) ज्ञानमदो	(४६) नेमित्तिकता	
(२३) सिप्पमदो	(४७) निप्पेसिकता	
(२४) आरोहमदो	(४८) लाभेन लाभ निजिगोसनता ^७	

B 357,
R. 213

R 346

१ पटिभाणमदो - सी०, स्या०, रो० । २ अनवञ्जातिमदो - स्या०, रो० ।
३ परिणाहमदो - सी० । ४ अग्निच्छता - स्या०, रो० । ५ तन्दि - सी०, स्या० ।
६ विजम्भिता - सी०, स्या०, रो० । ७ स्या०, रो० पोयकेमु नीय । ८ निजिगोसनता -
सी०; जिगिगनता - स्या०, रो० ।

- (४९) सेय्योहमस्मी ति मानो
 (५०) सदिसोहमस्मी ति मानो
 (५१) हीनोहमस्मी ति मानो
 (५२) सेय्यस्स सेय्योहमस्मी ति मानो
 5 (५३) सेय्यस्स सदिसोहमस्मी ति मानो
 (५४) सेय्यस्स हीनोहमस्मी ति मानो
 (५५) सदिसस्स सेय्योहमस्मी ति मानो
 (५६) सदिसस्स सदिसोहमस्मी ति मानो
 (५७) सदिसस्स हीनोहमस्मी ति मानो
 10 (५८) हीनस्स सेय्योहमस्मी ति मानो
 (५९) हीनस्स सदिसोहमस्मी ति मानो
 (६०) हीनस्स हीनोहमस्मी ति मानो
 (६१) मानो (६९) जनपदवितक्को
 (६२) अतिमानो (७०) अमरवितक्को
 15 (६३) मानातिमानो (७१) परानुद्दयतापटि-
 (६४) ओमानो सयुत्तो^१ वितक्को
 (६५) अधिमानो (७२) लाभसक्कारसिलोक-
 (६६) अस्मिमानो पटिसयुत्तो वितक्को
 (६७) मिच्छामानो (७३) अनवञ्जत्तिपटि-
 20 (६८) ज्ञातिवितक्को सयुत्तो वितक्को

२. वृकमातिका

- (१) कोधो च, उपनाहो च (६) भवदिट्ठि च, विभवदिट्ठि च
 (२) मक्खो च, पळासो^२ च (७) सस्सतदिट्ठि च, उच्छेद-
 (३) इस्सा च, मच्छरिय च दिट्ठि च
 (४) माया च, साठेय्य^३ च (८) अन्तवादिट्ठि च, अनन्तवा-
 (५) अविज्जा च, भवतण्हा च दिट्ठि च

B 360 25

१ परानुद्दयतापटिसयुत्तो - स्या० । २ पलासो - खी०, स्या०, रो० । ३ सामेय्य - स्या० ।

- (६) पुण्यन्तानुदिष्टि च, अपरन्तानुदिष्टि च
 (१०) अहिरिक च, अनोत्तप्य च
 (११) दोषचस्सता च, पापमित्तता च
 (१२) अनज्जवो^१ च, अमद्वो च
 (१३) अक्खन्ति च, असोरच्च च 5
 (१४) असाखल्य^२ च, अप्पटिसन्यारो च
 (१५) इन्द्रियेसु अगुत्तद्वारता च, भोजने अमत्तञ्जुता च R 517
 (१६) मुटुस्सच्च^३ च, असम्पजञ्ज च
 (१७) सीलविपत्ति च, दिट्ठिविपत्ति च
 (१८) अज्झत्तसयोजन च, वहिद्वासयोजन च 10

३ तिकमात्तिका

- (१) तीणि अकुसलमूलानि (१५) तीणि तित्थायसनानि
 (२) तयो अकुसलवितक्का (१६) तयो किञ्चना
 (३) तिस्सो अकुसलसञ्जा (१७) तीणि अङ्गणानि
 (४) तिस्सो अकुसलधातुयो (१८) तीणि मलानि
 (५) तीणि दुच्चरितानि (१९) तीणि विसमानि 15
 (६) तयो आसवा (२०) अपरानि पि तीणि
 (७) तीणि सयोजनानि विसमानि
 (८) तिस्सो तण्हा (२१) तयो अग्गी
 (९) अपरा पि तिस्सो तण्हा (२२) तयो कसावा
 (१०) अपरा^४ पि तिस्सो तण्हा^४ (२३) अपरे पि तयो कसावा 20
 (११) तिस्सो एसना (२४) अस्साददिट्ठि, अत्तानुदिट्ठि,
 (१२) तिस्सो विधा मिच्छादिट्ठि
 (१३) तीणि भयानि (२५) अरति, विहेसा, अघम्म-
 (१४) तीणि तमानि चरिया
 (२६) दोषचस्सता, पापमित्तता, नानत्तसञ्जा 25

१ अनाज्जवो - स्या० । २ असाखल्य - सी० । ३ मुटुमच्च - सी०, स्या०,
 रो०, एवमुपरि पि । ४-४ म० पोत्थके नत्थि, अपरा पि तिस्सो तण्हा, अपरा.. -
 रो० ।

- (२७) उद्धृच्चं, कोसज्जं, पमादो
 (२८) असन्तुट्ठिता, असम्पज्जता, महिच्छता
 (२९) अहिरिकं, अनोत्तप्पं, पमादो
 (३०) अनादरियं, दोवचस्सता, पापमित्तता
 5 (३१) अस्सद्धिय, अवदञ्जुता, कोसज्जं
 (३२) उद्धृच्चं, असंवरो, दुस्सील्यं
 (३३) अरियानं अदस्सनकम्यता, सद्धम्मं असोतुकम्यता,
 उपारम्भचित्तता
 (३४) मुट्ठस्सच्चं, असम्पज्ज, चेतसो विक्खेपो
 R 349 10 (३५) अयोनिंसो मनसिकारो, कुम्भगसेवना, चेतसो च
 लीनत्तं

४. चतुष्कमात्मिका

- (१) चत्तारो आसवा (१०) अपरे पि चत्तारो
 (२) चत्तारो गन्था अनरियवोहारा
 B 361 (३) चत्तारो ओघा (११) चत्तारि दुच्चरितानि
 15 (४) चत्तारो योगा (१२) अपरानि पि चत्तारि
 (५) चत्तारि उपादानानि दुच्चरितानि
 (६) चत्तारो तण्डुप्पादा (१३) चत्तारि भयानि
 (७) चत्तारि अगतिगमनानि (१४) अपरानि पि चत्तारि
 (८) चत्तारो विपरियासा^१ भयानि
 20 (९) चत्तारो अनरियवोहारा (१५) चतस्सो दिट्ठियो

५. पञ्चकमात्मिका

- (१) पञ्चोरम्भागियानि (३) पञ्च मच्छरियानि
 संयोजनानि (४) पञ्च सङ्गा
 (२) पञ्चुद्धम्भागियानि (५) पञ्च सल्ला
 संयोजनानि (६) पञ्च चेतोपित्ता
 25 (७) पञ्च चेतसोविनिबन्धा

- (८) पञ्च नीवरणानि (१२) पञ्च व्यमना
 (९) पञ्च कम्मानि आनन्त- (१३) पञ्च अवसन्तिया
 रिकानि^१ - आदीनवा
 (१०) पञ्च दिट्ठियो (१४) पञ्च भयानि
 (११) पञ्च वेरा
 (१५) पञ्च दिट्ठधम्मनिव्यानवादा

5

६ छक्कमानिका

- (१) छ विवादमूलानि (८) छ सोमनस्सुपविचारा R 319
 (२) छ छन्दरागा^२ (९) छ दोमनस्सुपविचारा
 (३) छ विरोधवत्थूनि (१०) छ उपेक्खुपविचारा^३
 (४) छ तण्हाकाया (११) छ गेहसितानि 10
 (५) छ अगारवा सोमनस्मानि
 (६) छ परिहानिया घम्मा (१२) छ गेहमितानि
 (७) अपरे पि छ परिहानिया दोमनस्सानि
 घम्मा (१३) छ गेहमिता उपेक्खा
 (१४) छ दिट्ठियो 15

७ सत्तकमातिका

- (१) सत्त अनुसया (४) सत्त असद्धम्मा
 (२) सत्त सयोजनानि (५) सत्त दुक्खरितानि
 (३) सत्त परियुद्धानानि (६) सत्त भाना
 (७) सत्त दिट्ठियो

८ अट्ठकमातिका

- (१) अट्ठ किलेसवत्थूनि (३) अट्ठसु लोकधम्मेषु 20 D 362
 (२) अट्ठ कुसीतवत्थूनि चित्तस्स पटिघातो

१ मनन्तरिकानि - रो० । २ छन्दरागा गेहसिता घम्मा - स्या०, रो० ।

३ उपेक्खुपविचारा - स्या० ।

- (४) अट्ट अनरियवोहारा (७) अट्ट असञ्जिवादा
 (५) अट्ट मिच्छता (८) अट्ट नेवसञ्जि-
 (६) अट्ट पुरिसदोसा नासञ्जिवादा

६ नवकमातिका

- (१) नव आघातवत्थूनि (५) नव इञ्जितानि
 5 (२) नव पुरिसमलानि (६) नव मञ्जितानि
 (३) नवविधा माना (७) नव फन्दितानि
 (४) नव तण्हामूलका धम्मा (८) नव पयञ्चितानि
 (९) नव सङ्खतानि

१०. दसकमातिका

- (१) दस किलेसवत्थूनि (५) दस मिच्छता
 10 (२) दस आघातवत्थूनि (६) दसवत्थुका मिच्छादिट्ठि
 (३) दस अकुसलकम्मपथा (७) दसवत्थुका अन्तगाहिका
 (४) दस सयोजनानि दिट्ठि

११. तण्हाविचरितानि

अट्टारस तण्हाविचरितानि अञ्जत्तिकस्स उपादाय, अट्टारस
 तण्हाविचरितानि बाहिरस्स उपादाय, तदेकञ्च अभिसञ्जूहित्वा^१
 15 अभिसङ्खिपित्वा छत्तिस तण्हाविचरितानि होन्ति । इति अतीतानि
 छत्तिस तण्हाविचरितानि, अनागतानि छत्तिस तण्हाविचरितानि,
 पच्चुप्पन्नानि छत्तिस तण्हाविचरितानि, तदेकञ्च अभिसञ्जूहित्वा
 अभिसङ्खिपित्वा अट्ट तण्हाविचरितसत्तं होति । यानि च द्वासट्ठि
 दिट्ठिगतानि ब्रह्माजाले वेय्याकरणे वुत्तानि भगवता ।

— ० —

§ २. एककमातिकानिद्वेसो

(१) जातिमदो

१. तत्थ कतमो जातिमदो ?

जाति पटिच्च मदो मज्जना मज्जितत्तं मानो मज्जना मञ्जि-

तत्त उन्नति' उन्नामो' धजो सम्पग्गाहो केतुकम्यता चित्तस्म - अय
बुच्चति "जातिमदो" ।

(२-२७) गोत्तमदादी

२ तत्थ कतमो गोत्तमदो ?

गोत्त पटिच्च पे० आरोग्य पटिच्च पे० योद्यन्नं
पटिच्च पे० जीवितपटिच्च पे० लाभपटिच्च पे० सवकार ५
पटिच्च पे० गरुकार पटिच्च पे० पुरेक्सार पटिच्च पे०
परिवार पटिच्च पे० भोग पटिच्च पे० वण्ण पटिच्च पे०
सुत पटिच्च पे० पटिभान पटिच्च पे० रत्तञ्जुत पटिच्च
पे० पिण्डपातिकत्त पटिच्च पे० अनवञ्जात पटिच्च पे०
इरियापथ पटिच्च पे० इद्धि पटिच्च पे० यस पटिच्च पे० 10
सील पटिच्च पे० ज्ञान पटिच्च पे० सिप्प पटिच्च पे०
आरोह पटिच्च पे० परिणाह पटिच्च पे० सण्ठान पटिच्च
पे० पारिपूर्ति पटिच्च मदो मज्जना मज्जितत्त मानो' मज्जना
मज्जितत्त उन्नति उन्नामो धजो सम्पग्गाहो केतुकम्यता चित्तस्म - अय
बुच्चति "पारिपूर्तिमदो" । 15

(२८) मदो

३ तत्थ कतमो मदो ?

यो मदो मज्जना मज्जितत्त मानो मज्जना मज्जितत्त उन्नति
उन्नामो धजो सम्पग्गाहो केतुकम्यता चित्तस्म - अय बुच्चति "मदो" ।

(२९) पमादो

४ तत्थ कतमो पमादो ?

कायदुच्चरिते वा बचीदुच्चरिते वा मनोदुच्चरिते वा पञ्चसु 20
वा कामगुणेषु चित्तस्स वोस्सग्गो वोस्सग्गानुप्पदान कुसलान वा धम्मान
भावनाय असक्कच्चकिरियता असातच्चकिरियता अनद्धितकिरियता^१
ओलीनवुत्तिता निक्खित्तद्धन्वता^२ निक्खित्तधुरता अनासेवना अभावना

१-१ उण्णति उण्णामो - स्या०, उण्णति उण्णामो - रो०, एवमुपरि पि । २ मानो
ध - म० । ३ अनिद्धित० - सो०, रो० । ४ निक्खित्तद्धन्वता - स्या० ।

अवहुलीकम्भं अनधिद्वानं अननुयोगो पमादो, यो एवरूपो पमादो पमज्जना पमज्जितत्तं - अयं वुच्चति "पमादो" ।

(३०) यम्भो

५. तत्थ कतमो यम्भो ?

यो यम्भो यम्भना यम्भितत्तं क्वसल्लियं^१ फारुसियं^२ उज्जितत्ता

५ अमुदुत्ता - अयं वुच्चति "यम्भो" ।

(३१) सारम्भो

६ तत्थ कतमो सारम्भो ?

यो सारम्भो पटिसारम्भो सारम्भना पटिसारम्भना पटि-
सारम्भितत्तं - अयं वुच्चति "सारम्भो" ।

(३२) अत्रिच्छता

७ तत्थ कतमा अत्रिच्छता ?

१० इतरीतरचीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिवसा-
रेहि^३ पञ्चहि वा कामगुणेहि असन्तुदुस्स भिय्योकम्पता, या एवरूपा
R. 351 इच्छा इच्छागता^४ अत्रिच्छता रागो सारागो चित्तस्स सारागो - अयं
वुच्चति "अत्रिच्छता" ।

(३३) महिच्छता

८. तत्थ कतमा महिच्छता ?

१५ इतरीतरचीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिवसा-
रेहि पञ्चहि वा कामगुणेहि असन्तुदुस्स भिय्योकम्पता, या एवरूपा इच्छा
इच्छागता महिच्छता रागो सारागो चित्तस्स सारागो - अयं वुच्चति
"महिच्छता" ।

(३४) पापिच्छता

९. तत्थ कतमा पापिच्छता ?

२० इधेकज्जो अस्मदो ममानो "मदो ति मं जनो जानात्" ति
इच्छति, दुस्सीलो ममानो "मीलवा ति म जनो जानात्" ति इच्छति,

१ क्वसल्लिय - मी०, रा० । २ फारुसिय - रो० । ३ इतरितर - गदा० ।

४ इच्छागता - एका०, रो०, एवमुपरि ।

अप्पस्मुतो समानो "बहुस्मुतो ति म जनो जानात्" ति इच्छति, गण-
णिकारामो समानो "पविचितो ति म जनो जानात्" ति इच्छति, कुभीतो
समानो "आरद्धविरियो ति म जनो जानात्" ति इच्छति, मुट्ठम्भतो
समानो "उपट्टितस्सती ति म जनो जानात्" ति इच्छति, अगमाहिनो
समानो "समाहितो ति म जनो जानात्" ति इच्छति, दुप्पज्जो समानो 5
"पज्जवा ति म जनो जानात्" ति इच्छति, अग्गीणासवो गमानो
"दीणासवो ति म जनो जानात्" ति इच्छति - या एवस्मा इच्छा
इच्छागता पापिच्छता रागो सारागो चित्तस्स सारागो - अय
वुच्चति "पापिच्छता" ।

(३५) सिद्ध

१० तत्थ वतम सिद्ध ?

10

य सिद्ध सिद्धारता चातुरता^१ चातुरिय परिवसत्तता^२ पाग्गिय-
तिय^३ - इदं वुच्चति "सिद्ध" ।

(३६) तित्तिण

११ तत्थ कतम तित्तिण ?

य तित्तिण तित्तिणायना तित्तिणायित्त लोलुप्प लोलुप्पायना
लोलुप्पायित्त पुच्छञ्जिवता^४ साधुवम्यता - इदं वुच्चति "तित्तिण" । 15

(३७) चापल्य

१२ तत्थ वतम चापल्य ?

D 363

चीवरमण्डना पत्तमण्डना सेनामनमण्डना इमस्स वा पूतिवायस्त
वाहिरान वा परिवारान मण्डना विभूसना वेळ्ढना^१ परिवेळ्ढना^२
गिद्धिकता^३ गिद्धिवत्त^४ चपलता चापल्य - इदं वुच्चति "चापल्य" ।

(३८) असभागवत्ति

१३ तत्थ वतम असभागवत्ति ?

20

मातरि वा पितरि वा जेट्ठे वा भ्रातरि वा आचरियेसु वा
उपज्झार्ये^५ वा वुट्ठे वा सावकेसु वा अज्जतरज्जतरसु गट्ठानियेसु^६

१ मुट्ठस्तति - सी०, स्मा० रो० । २ चतुरता - स्मा० रा० । ३ परिवसत्तता -
स्मा० । ४ पाग्गियतिय - स्मा० । परिवसत्तिय - रो० । ५ पुच्छिणा - स्मा०, रा० ।
६-६ वेणुना परिवेळ्ढना - सी० । ७-७ वेणुना गिद्धिवत्त - स्मा० । ८ वेणुना -
सी० । ९ गट्ठानियेसु - सी०, गट्ठानियेसु - स्मा०, व गट्ठानियेसु - रा० ।

विष्पटिकूलगाहिता^१ विपच्चनीकसातता^२ अनादरियं अनादरियता^३
अगारवता अप्पतिस्सवता^४ — अयं वुच्चति “असभागवृत्ति” ।

(३६) अरति

१४. तत्थ कतमा अरति ?

पन्तेसु वा सेनासनेसु अञ्जतरञ्जतरसु वा अधिकुसलेसु
५ धम्मेसु^५ अरति अरतिता अनभिरति अनभिरमणा उक्कण्ठिता परि-
तस्सिता^६ — अयं वुच्चति “अरति” ।

(४०) तन्दी

१५. तत्थ कतमा तन्दी ?

या तन्दी तन्दियना तन्दिमनकता आलस्यं आलस्यायना^७
आलस्यायितत्तं^८ — अयं वुच्चति “तन्दी” ।

(४१) विजम्भिता

१० १६. तत्थ कतमा विजम्भिता ?

या कायस्स जम्भना विजम्भना आनमना विनमना सन्नमना
पणमना व्याधियकं^९ — अयं वुच्चति “विजम्भिता” ।

(४२) भत्तसम्मदो

१७. तत्थ कतमो भत्तसम्मदो ?

या भुत्ताविस्स भत्तमुच्छा भत्तकिलमथो भत्तपरिळाहो^{१०} काय-
१५ दुट्ठुलं^{११} — अयं वुच्चति “भत्तसम्मदो” ।

(४३) चेतसो च लीनत्तं

१८. तत्थ कतमं चेतसो च^{१२} लीनत्तं ?

या चित्तस्स अकल्पता^{१३} अकम्मञ्जता ओलीयना सल्लीयना
लीनं लीयना लीयितत्तं थीनं थीयना थीयितत्तं चित्तस्स — इदं वुच्चति
“चेतसो च लीनत्तं” ।

१. विष्पटिकूलगाहिता — सी०, स्या०; विष्पटिकूलगाहिता — रो० । २. विपच्चा-
निकातता — सी० । ३. अनादरता — स्या०, रो० । ४. अप्पटिस्सवता — स्या०, रो० ।
५. धम्मेसु वा — रो० । ६. परितसिता — स्या० । ७-७ आलस्यायना आलस्यायितत्तं —
स्या०, रो० । ८. व्याधियकं — सी०, रो० । ९. भत्तपरिळाहो — सी० । १०. स्या०, रो०
पोत्थवेसु नत्थि । ११. अवत्तता — सी० ।

(४४) कुहना

१९. तत्थ कतमा कुहना ?

लाभसवकारसिलोकसन्निस्सितस्स पापिच्छस्स इच्छापकतस्स पच्चयपटिसेवनसङ्घातेन वा सामन्तजप्पितेन वा इरियापथस्स वा अठपना^१ ठपना. सण्ठपना भाकुटिता^२ भाकुटियं कुहना कुहायना कुहितत्तं - अयं वुच्चति "कुहना" ।

5

(४५) लपना

२०. तत्थ कतमा लपना ?

B. 366

लाभसवकारसिलोकसन्निस्सितस्स पापिच्छस्स इच्छापकतस्स या परेसं आलपना लपना सल्लपना उल्लपना समुल्लपना उन्नहना समुन्नहना उक्काचना^३ समुक्काचना^३ अनुप्पियभाणिता चाटुकम्यता^४ मुग्गसूप्यता^५ पारिभट्ठता^६ - अयं वुच्चति "लपना" ।

10

(४६) नेमित्तिकता

२१. तत्थ कतमा नेमित्तिकता ?

लाभसवकारसिलोकसन्निस्सितस्स पापिच्छस्स इच्छापकतस्स यं परेसं निमित्तं निमित्तकम्मं ओभासो ओभासकम्मं सामन्तजप्पा परिकथा - अयं वुच्चति "नेमित्तिकता" ।

R 359

(४७) निप्पेसिकता

२२. तत्थ कतमा निप्पेसिकता ?

15

लाभसवकारसिलोकसन्निस्सितस्स पापिच्छस्स इच्छापकतस्स या परेसं अक्कोसना वम्भना गरहणा उक्खेपना समुक्खेपना खिपना सल्लिपना पापना सम्पापना अवण्णहारिका परपिट्ठिमंसिकता - अयं वुच्चति "निप्पेसिकता" ।

(४८) लाभेन लाभं निज्जिगीसनता

२३. तत्थ कतमा लाभेन लाभं निज्जिगीसनता ?

20

लाभसवकारसिलोकसन्निस्सितो पापिच्छो इच्छापकतो इतो

१. अठपना - सी०, स्या०, रो० । २. भाकुटिता - स्या०, रो० । ३-३. उक्काचना समुक्काचना - स्या० । ४. चाटुकम्यता - स्या०, रो० । ५. मुग्गसूप्यता - स्या०; मुग्गसूप्यता - रो० । ६. पारिभट्ठता - सी०, रो० ।

लद्धं आमिसं अमुत्र हरति अमुत्र वा लद्धं आमिसं इध आहरति, या एवरूपा
आमिसस्स^१ एट्ठि गवेट्ठि परियेट्ठि एसना गवेसना परियेसना - अयं वुच्चति
“लाभेन लाभं निजिगीसनता” ।

(४६) सेय्योहमस्मी ति मानो

२४. तत्थ कतमो सेय्योहमस्मी ति मानो ?

५ इधेकच्चो जातिया वा गोत्तेन वा कोलपुत्तियेन वा वण्णपोक्खर-
ताय वा धनेन वा अज्जेनेन वा कम्मायतनेन वा सिप्पायतनेन वा
विज्जाट्टानेन^२ वा सुतेन वा पटिभानेन वा अञ्जतरञ्जतरेन वत्थुना
मानं जप्पेति, यो एवरूपो मानो मञ्जना मञ्जितत्तं उन्नति उन्नामो
धजो सम्पग्गाहो^३ केतुकम्यता चित्तस्स - अयं वुच्चति “सेय्योहमस्मी ति
१० मानो” ।

(५०) सदिसोहमस्मी ति मानो

२५. तत्थ कतमो सदिसोहमस्मी ति मानो ?

इधेकच्चो जातिया वा गोत्तेन वा कोलपुत्तियेन वा वण्णपोक्खर-
ताय वा धनेन वा अज्जेनेन वा कम्मायतनेन वा सिप्पायतनेन वा
B. ३५७ विज्जाट्टानेन वा सुतेन वा पटिभानेन वा अञ्जतरञ्जतरेन वत्थुना
१० मानं जप्पेति, यो एवरूपो मानो मञ्जना मञ्जितत्तं उन्नति उन्नामो
धजो सम्पग्गाहो केतुकम्यता चित्तस्स - अयं वुच्चति “सदिसोहमस्मी
ति मानो” ।

(५१) हीनोहमस्मी ति मानो

२६. तत्थ कतमो हीनोहमस्मी ति मानो ?

इधेकच्चो जातिया वा गोत्तेन वा कोलपुत्तियेन वा वण्णपोक्खर-
२० ताय वा धनेन वा अज्जेनेन वा कम्मायतनेन वा सिप्पायतनेन वा
विज्जाट्टानेन वा सुतेन वा पटिभानेन वा अञ्जतरञ्जतरेन वत्थुना
ओमानं जप्पेति, यो एवरूपो ओमानो ओमञ्जना ओमञ्जितत्तं हीळना
ओहीळना ओहीळितत्तं अत्तुञ्जा अत्तवञ्जा^४ अत्तपरिभवो - अयं
वुच्चति “हीनोहमस्मी ति मानो” ।

१. आमितेन आमिसस्स - सी०, स्या०, रो० । २. विज्जट्टानेन - स्या०, रो० ।

३. सम्पग्गाहो - सी०, एवमुपरि पि । ४. अत्तवञ्जा - स्या० ।

सो तं निस्साय मानं जप्पेति । यो एवरूपो मानो मञ्जाना मञ्जितत्तं
... पे०... केतुकम्यता चित्तस्स - अयं वुच्चति "सदिसस्स सेय्योहमस्मी
ति मानो" ।

(५६) सदिसस्स सदिसोहमस्मी ति मानो

३१. तत्थ कतमो सदिसस्स सदिसोहमस्मी ति मानो ?

- 5 इधेकच्चो सदिसो होति जातिया वा गोत्तेन वा कोलपुत्तियेन वा
... पे०... अञ्जतरञ्जतरेन वत्थुना परेहि सदिसं अत्तानं दहति;
सो तं निस्साय मानं जप्पेति । यो एवरूपो मानो मञ्जाना मञ्जितत्तं
उन्नति उन्नामो घजो सम्पग्गाहो केतुकम्यता चित्तस्स - अयं वुच्चति
"सदिसस्स सदिसोहमस्मी ति मानो" ।

(५७) सदिसस्स हीनोहमस्मी ति मानो

- 10 ३२. तत्थ कतमो सदिसस्स^१ हीनोहमस्मी ति मानो ?

- इधेकच्चो सदिसो होति जातिया वा गोत्तेन वा कोलपुत्तियेन
वा ... पे०... अञ्जतरञ्जतरेन वत्थुना परेहि हीनं अत्तानं दहति;
सो तं निस्साय ओमानं^२ जप्पेति । यो एवरूपो ओमानो ओमञ्जाना
ओमञ्जितत्तं हीळना ओहीळना ओहीळितत्तं अत्तुञ्जा अत्तवञ्जा^३
15 अत्तपरिभवो - अयं वुच्चति "सदिसस्स हीनोहमस्मी ति मानो" ।

(५८) हीनस्स सेय्योहमस्मी ति मानो

३३. तत्थ कतमो हीनस्स सेय्योहमस्मी ति मानो ?

- इधेकच्चो हीनो होति जातिया वा गोत्तेन वा कोलपुत्तियेन वा
... पे०... अञ्जतरञ्जतरेन वत्थुना परेहि सेय्यं अत्तानं दहति; सो तं
निस्साय मानं जप्पेति । यो एवरूपो मानो मञ्जाना मञ्जितत्तं उन्नति
20 उन्नामो घजो सम्पग्गाहो केतुकम्यता चित्तस्स - अयं वुच्चति "हीनस्स
सेय्योहमस्मी ति मानो" ।

(५९) हीनस्स सदिसोहमस्मी ति मानो

३४. तत्थ कतमो हीनस्स सदिसोहमस्मी ति मानो ?

इधेकच्चो हीनो होति जातिया वा गोत्तेन वा कोलपुत्तियेन वा

पे० अञ्जतरञ्जतरेन वत्युना परेहि सदिस अत्तान दहति, सो त निस्साय मान जप्पेति । यो एवरूपो मानो मञ्जना मञ्जितत्त उन्नति उन्नमो धजो सम्पग्गाहो केतुकम्पता चित्तस्स - अय वुच्चति "हीनस्स सदिसोहमस्मी ति मानो" ।

R 555

(६०) हीनस्स हीनोहमस्मी ति मानो

३५ तत्थ कतमो हीनस्स हीनोहमस्मी ति मानो ? 5

इधेकच्चो हीनो होति जातिया वा गोत्तेन वा कोलपुत्तियेन वा

पे० अञ्जतरञ्जतरेन वत्युना परेहि सदिस अत्तान दहति, सो त निस्साय ओमान जप्पेति । यो एवरूपो ओमानो ओमञ्जना ओमञ्जितत्त हीळना ओहीळना ओहीळितत्त अत्तुञ्जा अत्तवञ्जा अत्तपरिभवो - अय वुच्चति "हीनस्स हीनोहमस्मी ति मानो" । 10

(६१) मानो

३६ तत्थ कतमो मानो ?

यो मानो मञ्जना मञ्जितत्त उन्नति उन्नमो धजो सम्पग्गाहो केतुकम्पता चित्तस्स - अय वुच्चति "मानो" ।

(६२) अतिमानो

३७ तत्थ कतमो अतिमानो ?

इधेकच्चो जातिया वा गोत्तेन वा कोलपुत्तियेन वा पे० 15
अञ्जतरञ्जतरेन वत्युना परेहि^१ अत्तान^२ अतिमञ्जति । यो एवरूपो मानो मञ्जना मञ्जितत्त उन्नति उन्नमो धजो सम्पग्गाहो केतुकम्पता चित्तस्स - अय वुच्चति "अतिमानो" ।

(६३) मानातिमानो

३८ तत्थ कतमो मानातिमानो ?

इधेकच्चो जातिया वा गोत्तेन वा कोलपुत्तियेन वा पे० 20
अञ्जतरञ्जतरेन वत्युना पुब्बकाल परेहि सदिस अत्तान दहति, अपरकाल^३ अत्तान सेय्य दहति* । यो एवरूपो मानो मञ्जना मञ्जितत्त

१ परे-स्या० । २ स्या० पोत्यनेनत्थि । ३ अपरकाले - रो० । * एत्थ - परेहि हीन न दहती ति स्या०, रो० पोत्यनेसु अधिFF पाठो दिसिस्ति ।

उन्नति उन्नमो धजो सम्पगाहो केतुकम्यता चित्तस्स - अयं वुच्चति "मानातिमानो" ।

(६४) ओमानो

३६. तत्थ कतमो ओमानो ?

इधेक्कच्चो जातिया वा गोत्तेन वा कोलपुत्तियेन वा घण्णपोक्खर-

B. 370 5 ताय वा धनेन वा अज्जेनेन वा कम्मायतनेन वा सिप्पायतनेन वा विज्जाट्टानेन वा सुतेन वा पटिभानेन वा अज्जतरज्जतरेन वत्थुना ओमानं जप्पेति । यो एवरूपो ओमानो ओमज्जना ओमज्जितत्तं हीळना ओहीळना ओहीळितत्तं अत्तुज्जा अत्तवज्जा अत्तपरिभवो - अयं वुच्चति "ओमानो" ।

(६५) अधिमानो

10 ४०. तत्थ कतमो अधिमानो ?

अप्पत्ते पत्तसज्जिता, अक्ते कत्तसज्जिता, अनधिगते अधिगत-सज्जिता, असच्छिकते सच्छिकतसज्जिता, यो एवरूपो मानो मज्जना मज्जितत्तं उन्नति उन्नमो धजो सम्पगाहो केतुकम्यता चित्तस्स - अयं वुच्चति "अधिमानो" ।

(६६) अस्मिमानो

R. 356 15 ४१. तत्थ कतमो अस्मिमानो ?

रूपं अस्मी ति मानो, अस्मी ति छन्दो, अस्मी ति अनुसयो, वेदना ... पे०... सज्जा ... पे०... सह्वारा ... पे०... विज्जाणं अस्मी ति मानो, अस्मी ति छन्दो, अस्मी ति अनुसयो, यो एवरूपो मानो मज्जना मज्जितत्तं उन्नति उन्नमो धजो सम्पगाहो केतुकम्यता चित्तस्स - अयं 20 वुच्चति "अस्मिमानो" ।

(६७) मिच्छामानो

४२. तत्थ कतमो मिच्छामानो ?

इधेक्कच्चो पापयेन वा कम्मायतनेन पापकेन वा सिप्पायतनेन पापयेन वा विज्जाट्टानेन पापयेन वा सुतेन पापयेन वा पटिभानेन पापयेन वा गीलेन पापयेन वा वनेन पापयेन वा गीनच्चतेन पापिकाय वा दिट्ठिया 25 अज्जतरज्जतरेन वत्थुना मान जप्पेति, यो एवरूपो मानो मज्जना

मञ्जिततं उन्नति उन्नामो धजो सम्पगाहो केतुकम्पता चित्तस्स - अयं
वुच्चति "मिच्छामानो" ।

(६८) आतिवितक्को

४३. तत्थ कतमो आतिवितक्को ?

आतके आरब्ध गेहसितो तक्को वितक्को मिच्छासङ्कप्पो - अयं
वुच्चति "आतिवितक्को" ।

5

(६९) जनपदवितक्को

४४. तत्थ कतमो जनपदवितक्को ?

जनपदं आरब्ध गेहसितो तक्को वितक्को मिच्छासङ्कप्पो - अयं
वुच्चति "जनपदवितक्को" ।

(७०) अमरवितक्को

४५. तत्थ कतमो अमरवितक्को ?

दुक्करकारितापटिसंयुत्तो वा दिट्ठिगतपटिसंयुत्तो वा गेहसितो
तक्को वितक्को मिच्छासङ्कप्पो - अयं वुच्चति "अमरवितक्को" ।

(७१) परानुद्ध्यतापटिसंयुत्तो वितक्को

४६. तत्थ कतमो परानुद्ध्यतापटिसंयुत्तो वितक्को ?

B. 371

इधेक्को गिहिसंयुत्तो विहरति सहनन्दी सहधोकी, मुखितेसु
सुखितो, दुक्खितेसु दुक्खितो, उप्पन्नेसु किच्चकरणोयेसु अत्तना वा
गेहं आपज्जति । यो तत्थ गेहसितो तक्को वितक्को मिच्छासङ्कप्पो -
अयं वुच्चति "परानुद्ध्यतापटिसंयुत्तो वितक्को" ।

15

(७२) लाभदिपटिसंयुत्तो वितक्को

४७. तत्थ कतमो लाभसक्कारसिलोकपटिसंयुत्तो वितक्को ?

लाभसक्कारसिलोकं आरब्ध गेहसितो तक्को वितक्को मिच्छा-
सङ्कप्पो - अयं वुच्चति "लाभसक्कारसिलोकपटिसंयुत्तो वितक्को" ।

(७३) अनवञ्जतिपटिसंयुत्तो वितक्को

४८. तत्थ कतमो अनवञ्जतिपटिसंयुत्तो वितक्को ?

20

इधेक्को जातिया वा गोत्तेन वा कोलपुत्तियेन वा वण्णपोम्ब-

R 357

रताय वा घनेन वा अञ्जनेन वा कम्मायतनेन वा सिप्पायतनेन वा विज्जाद्वानेन वा सुतेन वा पटिभानेन वा अञ्जतरञ्जतरेन वत्थुना मा' मं परे अवजानिंस्सु ति । यो तत्थ मेहसितो तवको वितक्को मिच्छा-सङ्कप्पो - अयं वुच्चति "अनवञ्जत्तिपटिसंयुतो वितक्को" ।

१३. दुक्कमात्तिकानिद्देसो

(१) कोधो उपनाहो च

४६. (क) तत्थ कतमो कोधो ?

यो कोधो कुञ्जना कुञ्जितत्तं दोसो दुस्सना दुस्सितत्तं व्यापत्ति व्यापज्जना व्यापज्जितत्तं विरोधो पटिविरोधो चण्डिक्कं असुरोपो अनत्तमनता चित्तस्स - अयं वुच्चति "कोधो" ।

(ख) तत्थ कतमो उपनाहो ?

१० पुब्बकालं कोधो, अपरकालं उपनाहो । यो एवरूपो उपनाहो उपनय्हुना^१ उपनय्हितत्तं^२ अट्टपना^३ ठपना सण्ठपना अनुसंसन्दना अनुप्प-वन्धना दब्ढीकम्मं कोधस्स - अयं वुच्चति "उपनाहो" ।

(२) मक्खो पळासो च

५०. (क) तत्थ कतमो मक्खो ?

१५ यो मक्खो मक्खायना^४ मक्खायितत्तं^५ निट्ठुरियं निट्ठुरियकम्मं - अयं वुच्चति "मक्खो" ।

(ख) तत्थ कतमो पळासो ?

यो पळासो पळासायना पळासाहारो^६ विवादट्ठानं युपग्गाहो अप्पटिनिस्सग्गो - अयं वुच्चति "पळासो" ।

(३) इस्सा च मच्छरियं च

५१. (क) तत्थ कतमा इस्सा ?

२० या परलाभसक्कारगरुकारमाननवन्दनपूजनासु इस्सा इस्सायना इस्सायितत्तं उमूया उमूयना उमूयितत्तं - अयं वुच्चति "इस्सा" ।

१. वा - वी० । २-३. दूपाणा दूमित्त - स्या० । २-३. उपनय्हुना उपनाहित - स्या०; उपनय्हुना उपनयित्त - रो० । ४. पठापना - यो० । ५-६. मक्खायना मक्खायित्त - यो०; मक्खायना मक्खायित्त - स्या०, रो० । ६. पलासो - स्या०, रो०, एवमुगारिणि । ७. पलासायित्त पलासाहारो - स्या०, रो० ।

B. 372

(ख) तत्थ कतम मच्छरिय ?

पञ्च मच्छरियानि — आवासमच्छरिय, कुलमच्छरिय, लाभ-
मच्छरिय, वण्णमच्छरिय, धम्ममच्छरिय । य एवरूप मच्छरे मच्छरायना
मच्छरायितत्त वेविच्छ कदरिय कटुकञ्चुकता अग्गाहितत्त^१ चित्तस्स —
इद वुच्चति “मच्छरिय” ।

5

(४) माया च साठेय्यं च

५२ (क) तत्थ कतमा माया ?

इधेक्कञ्चो कायेन दुच्चरित चरित्वा, वाचाय दुच्चरित चरित्वा,
मनसा दुच्चरित चरित्वा तस्स पटिच्छादनहेतु^२ पापिक इच्छ पणिदहति ।
“मा म जज्जा” ति इच्छति । “मा म जज्जा” ति सङ्कप्पेति^३ ।
“मा म जज्जा” ति वाच भासति । “मा म जज्जा” ति कायेन
परक्कमति । या एवरूपा माया मायाविता अच्चासरा वञ्चना
निकति विकिरणा^४ परिहरणा गूहना^५ परिगूहना^६ छादना पटिच्छादना^७
अनुत्तानीकम्म^८ अनाविकम्म^९ वोच्छादना पापकिरिया — अय वुच्चति
“माया” ।

R 358

10

(ख) तत्थ कतम साठेय्य ?

15

इधेक्कञ्चो सठो^१ होति परिसठो । य तत्थ सठ सठता साठेय्य
क्ककरता^२ कक्करिय^३ परिवसत्तता पारिवसत्तिय — इद वुच्चति
“साठेय्य” ।

(५) अविज्जा च भवतण्हा च

५३ (क) तत्थ कतमा अविज्जा ?

य अज्जाण अदस्सन पे^० अविज्जासङ्गी मोहो
अकुसलमूल — अय वुच्चति “अविज्जा” ।

20

(ख) तत्थ कतमा भवतण्हा ?

यो भवेसु भवच्छन्दो भवरागो भवनन्दी भवतण्हा भवसिनेहो
भवपरिळाहो भवमुच्छा भवज्झोसान — अय वुच्चति “भवतण्हा” ।

१ पण्हितत्त — सी० । २ पटिच्छादनहेतु — सी०, स्या०, रो० । ३ सङ्कप्पति
— स्या० । ४ विकिरण — सी०, विकीरण — स्या०, रो० । ५-५ गूहना परिगूहना — सी०,
स्या०, रो० । ६ परिच्छादना — स्या०, रो० । ७ अनुत्तानीकम्म — सी० । ८ अनावीकम्म
— सी० । ९ सठो — स्या०, एवमुपरि पि । १०-१० कक्कटा कक्कटिय — स्या० ।

(६) भवदिट्ठि च विभवदिट्ठि च

B. 373

५४. (क) तत्थं कतमा भवदिट्ठि ?

“भविस्सति अत्ता च लोको चा” ति -- या एवरूपा दिट्ठि दिट्ठिगतं ... पे०... विपरियासग्गाहो -- अयं वुच्चति “भवदिट्ठि” ।

(ख) तत्थं कतमा विभवदिट्ठि ?

5 “न भविस्सति अत्ता च लोको चा” ति -- या एवरूपा दिट्ठि दिट्ठिगतं ... पे०... विपरियासग्गाहो -- अयं वुच्चति विभवदिट्ठि^१ ।

(७) सस्सतदिट्ठि च उच्छेददिट्ठि च

५५. (क) तत्थं कतमा सस्सतदिट्ठि ?

“सस्सतो अत्ता च लोको चा” ति -- या एवरूपा दिट्ठि दिट्ठिगतं ... पे०... विपरियासग्गाहो -- अयं वुच्चति “सस्सतदिट्ठि” ।

10

(ख) तत्थं कतमा उच्छेददिट्ठि ?

“उच्छिज्जिस्सति अत्ता च लोको चा” ति -- या एवरूपा दिट्ठि दिट्ठिगतं ... पे०... विपरियासग्गाहो -- अयं वुच्चति “उच्छेददिट्ठि” ।

(८) अन्तवादिट्ठि च अनन्तवादिट्ठि च

५६. (क) तत्थं कतमा अन्तवादिट्ठि ?

15 “अन्तवा अत्ता च लोको चा” ति -- या एवरूपा दिट्ठि दिट्ठिगतं ... पे०... विपरियासग्गाहो -- अयं वुच्चति “अन्तवादिट्ठि” ।

R. 359

(ख) तत्थं कतमा अनन्तवादिट्ठि ?

“अनन्तवा अत्ता च लोको चा” ति -- या एवरूपा दिट्ठि दिट्ठिगतं ... पे०... विपरियासग्गाहो -- अयं वुच्चति “अनन्तवादिट्ठि” ।

(९) पुब्बन्तानुदिट्ठि च अपरन्तानुदिट्ठि च

५७ (क) तत्थं कतमा पुब्बन्तानुदिट्ठि ?

20 पुब्बन्तं आरब्धं या उप्पज्जति दिट्ठि दिट्ठिगतं ... पे०... विपरियासग्गाहो -- अयं वुच्चति “पुब्बन्तानुदिट्ठि” ।

(ख) तत्थं कतमा अपरन्तानुदिट्ठि ?

१. विपरियेसग्गाहो -- भी०, रो०; विपरियेसग्गाहो -- स्या०, एवमुपरि वि । २. भव-दिट्ठि -- सी० ।

अपरन्त आरब्ध या उप्पज्जति दिट्ठि दिट्ठिगत पे०
विपरियासगाहो – अयं वुच्चति “अपरन्तानुदिट्ठि” ।

(१०) अहिरिकं च अनोत्तप्पं च

५८ (क) तत्थ कतमं अहिरिकं ?

य न हिरीयति^१ हिरियितव्वेन, न हिरीयति पापकान् अकुसलान्
धम्मान् समापत्तिया – इदं वुच्चति “अहिरिकं” । 5

(ख) तत्थ कतमं अनोत्तप्पं ?

य न ओत्तप्पति, ओत्तप्पितव्वेन^२ न ओत्तप्पति पापकान्
अकुसलान् धम्मान् समापत्तिया – इदं वुच्चति “अनोत्तप्पं” ।

(११) दोवचस्सतां च पापमित्तां च

५९ (क) तत्थ कतमां दोवचस्सतां ?

सहधम्मिके वुच्चमाने^३ दोवचस्सायं दोवचस्सियं दोवचस्सतां^४ 10
विप्पटिकुलमाहितां^५ विपच्चनीकसाततां अनादरियं अनादरतां अगार-
वता अप्पत्तिस्सवता – अयं वुच्चति “दोवचस्सतां” ।

(ख) तत्थ कतमां पापमित्तां ?

B 374

ये ते पुगला अस्सद्धा दुस्सीला अप्पस्सुता मच्छरिनो दुप्पज्जा,
या तेन सेवना निसेवना ससेवना भजना सम्भजना भत्ति सम्भत्ति सम्प- 15
वङ्कता – अयं वुच्चति “पापमित्तां” ।

(१२) अनज्जवो च अमद्वो च

६० (क) तत्थ कतमो अनज्जवो^६ ?

यो अनज्जवो अनज्जवता जिम्हता वङ्कता कुटिलता – अयं
वुच्चति “अनज्जवो” ।

(ख) तत्थ कतमो अमद्वो ?

20

या अमुदुता अमद्वता कक्खल्लियं फारुसियं कक्खल्लतां कठिनतां^७
उज्जुचित्तां अमुदुता – अयं वुच्चति “अमद्वो” ।

(१३) अक्खन्ति च असोरच्चं च

६१ (क) तत्थ कतमां अक्खन्ति ?

१ हिरियति – स्या०, रो० । २ वुच्चमाने दोवचस्सता – सी० । ३ दोवचस्सिता –
सी० । ४ विप्पटिकूलमाहिता – सी० स्या०, रो० । ५ अनाज्जवो – स्या०, एवमुपरि सि ।
६ कठिनता – स्या० ।

या अक्खन्ति अक्खमनता अनधिवासनता चण्डिवकं असुरोपो
अनत्तमनता चित्तस्स — अयं वुच्चति "अक्खन्ति" ।

(ख) तत्थ कतमं असोरच्चं ?

कारिको वीतिक्कमो वाचसिको वीतिक्कमो कारिकवाचसिको
5 वीतिक्कमो — इदं वुच्चति "असोरच्चं" । सब्बं पि दुस्सील्यं असोरच्चं ।

(१४) असाखल्यं च अप्पटिसन्यारो च

६२. (क) तत्थ कतमं असाखल्यं ?

या सा वाचा कण्डका^१ कक्कसा परकटुका परामिसज्जनी कोध-
सामन्ता असमाधिसंवत्तनिका तयारूपि वाचं भासिता होति । या
तत्थ असण्हवाचता असखिलवाचता फल्लवाचता — इदं वुच्चति
10 "असाखल्यं" ।

(ख) तत्थ कतमो अप्पटिसन्यारो ?

द्वे पटिसन्यारा — आमिसपटिसन्यारो च धम्मपटिसन्यारो च ।
इधेक्कच्चो अप्पटिसन्यारको होति आमिसपटिसन्यारेण वा धम्मपटि-
सन्यारेण वा — अयं वुच्चति "अप्पटिसन्यारो" ।

(१५) इन्द्रियेषु अगुत्तद्वारता च भोजने अमत्तञ्जुता च

15 ६३. (क) तत्थ कतमा इन्द्रियेषु अगुत्तद्वारता ?

इधेक्कच्चो चक्खुना रूपं दिस्वा निमित्तंगाही होति अनुव्यञ्जन-
ग्गाही । यत्वाधिकरणमेनं चक्खुन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा
पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्युं, तस्स संवराय न पटिपज्जति,
न रक्खति चक्खुन्द्रियं, चक्खुन्द्रिये न संवरे आपज्जति । सोतेन सद्दं
20 मुत्वा ... पे०... घानेन गन्धं घायित्वा ... पे०... जिह्वाय रसं सायित्वा
... पे०... कायेन फोढुब्बं फुसित्वा ... पे०... मनसा धम्मं विञ्जाय निमित्त-
ग्गाही होति अनुव्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेनं मनिन्द्रियं असंवृतं
विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्युं, तस्स
संवराय न पटिपज्जति, न रक्खति मनिन्द्रियं, मनिन्द्रिये न संवरं
25 आपज्जति । या इमेसं ध्दणं इन्द्रियानं अगुत्ति अगोपना अनारक्खो असंवरो
— अयं वुच्चति "इन्द्रियेषु अगुत्तद्वारता" ।

(ख) तत्थ कतमा भोजने अमत्तञ्जुता ?

इधेकच्चो अप्पटिसङ्गा अयोनिंसो आहार आहारेति दवाय मदाय मण्डनाय विभूसनाय । या तत्थ असन्तुट्ठिता अमत्तञ्जुता अप्पटिसङ्गा भोजने — अयं वुच्चति “भोजने अमत्तञ्जुता ।”

(१६) मुट्ठस्सच्चं च असम्पज्जञ्ज च

६४ (ब) तत्थ कतमं मुट्ठस्सच्चं ?

5

या अस्सति^१ अननुस्सति अप्पटिस्सति अस्सति^२ अस्सरणता अधारणता पिलापनता सम्मुसनता — इदं वुच्चति “मुट्ठस्सच्चं” ।

(ख) तत्थ कतमं असम्पज्जञ्ज ?

R 361

य अञ्जाण अदस्सन पे० अविज्जालङ्गी मोहो अकुसलमूल — इदं वुच्चति “असम्पज्जञ्ज” ।

10

(१७) सीलविपत्तिं च दिट्ठिविपत्तिं च

६५ (क) तत्थ कतमा सीलविपत्तिं ?

यो^१ कायिको वीतिक्कमो वाचसिको वीतिक्कमो कायिकवाच-सिको वीतिक्कमो — अयं वुच्चति “सीलविपत्तिं” । सब्बं पि दुस्सील्य सीलविपत्तिं ।

(ख) तत्थ कतमा दिट्ठिविपत्तिं ?

15

‘नत्थि दिट्ठं, नत्थि यिट्ठं पे० ये इमं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्जां सच्छिवत्वा पवेदेन्ती’ ति — या एवरूपा दिट्ठिं दिट्ठिगतं पे० विपरियासग्गाहो — अयं वुच्चति “दिट्ठिविपत्तिं” । सब्बां पि मिच्छादिट्ठिं दिट्ठिविपत्तिं ।

(१८) अज्झत्तसयोजनं च वहिद्दासयोजनं च

६६ (क) तत्थ कतमं अज्झत्तसयोजनं ?

20

पञ्चोरम्भागियानि सयोजनानि — अज्झत्तसयोजनं ।

(ख) पञ्चुद्धम्भागियानि सयोजनानि — वहिद्दासयोजनं ।

५ ४. तिक्मातिकानिद्देशो

(१) तीणि अकुसलमूलानि

६७ तत्थ कतमानि तीणि अकुसलमूलानि ?

H 376

लोभो, दोसो, मोहो ।

(क) तत्थ क्तमो लोभो ?

- यो रागो सारागो अनुनयो अनुरोधो नन्दी नन्दिरागो^१ चित्तस्स
 सारागो इच्छा मुच्छा अज्झोसानं गेधो परिगेधो^२ सङ्गो^३ पङ्को एजा
 ५ माया जनिक्का^४ सञ्जननी सिव्विनी जालिनी सरित्ता विसत्तिका सोते^५
 विसटा आयूहनी^६ दुत्तिथा पणिधि भवनेत्ति^७ वनं वनयो सन्थवो^८ सिनेहो^९
 अपेक्खा पटिबन्धु^{१०} आसा आसीसना^{११} आसीसितत्तं^{१२} रूपासा सदासा
 गन्धासा रसासा फोदुब्बासा लाभासा धनासा पुत्तासा जीवितासा जप्पा^{१३}
 अभिजप्पा जप्पना^{१४} जप्पितत्तं लोलुप्यं लोलुप्पायना लोलुप्पायितत्तं
 १० पुच्छञ्जिकता^{१५} साधुकम्यता^{१६} अधम्मरागो विसमलोभो निकन्ति
 निकामना पत्थना पिहना सम्पत्थना कामतण्हा भवतण्हा विभवतण्हा
 रूपतण्हा अरूपतण्हा निरोधतण्हा सद्दतण्हा रूपतण्हा^{१७} गन्धतण्हा रसतण्हा
 फोदुब्बतण्हा धम्मतण्हा ओघो योगो गन्थो उपादानं आवरणं नीवरणं
 छदनं^{१८} वन्धनं उपक्किलेसो अनुसयो परियुद्धानं लता वेविच्छं दुक्खमूलं
 १५ दुक्खनिदानं दुक्खण्णभवो मारपासो मारवळितं^{१९} मारविसयो तण्हानदी
 तण्हाजालं तण्हागदुलं तण्हासमुद्दो अभिज्झा लोभो अंकुसलमूलं -
 अयं वुच्चति "लोभो" ।

(ख) तत्थ क्तमो दोसो ?

- "अनत्थं मे अचरी" ति आघातो जायति, "अनत्थं मे चरती" ति
 २० आघातो जायति, "अनत्थं मे चरिस्सती" ति आघातो जायति, "पियस्स
 मे मनापस्स अनत्थं अचरि" ... पे०... अनत्थं चरति ... पे०... "अनत्थं
 चरिस्सती" ति आघातो जायति, "अपियस्स मे अमनापस्स अत्थं
 अचरि" ... पे०... अत्थं चरति ... पे०... "अत्थं चरिस्सती"
 ति आघातो जायति, अट्टाने वा पन आघातो जायति । यो
 २५ एवरूपो चित्तस्स आघातो पटिघातो पटिघं पटिविरोधो कोधो पकोपो
 सम्पकोपो दोसो पदोसो सम्पदोसो चित्तस्स व्यापत्ति^{२०} मनोपदोसो कोधो

१. नन्दीरागो - स्या०, रो० । २. परिगेधो - स्या०, रो० । ३. मङ्को - लो० ।
 ४. जनिक्का - लो० । ५. मुत्त - स्या०, रो० । ६. पायुरनि - लो० । ७. भवनेत्ती - रो० ।
 ८. सन्थवो - लो० । ९. सिनेहो - लो० । १०. पटिबन्धु - लो० । ११-१२. आसिगम्य
 १३. अभिजप्पा - लो०, स्या०, रो० । १४. जप्पा पक्कणा - स्या०, रो० । १५. जप्पा जप्पना - स्या०,
 रो० । १६. पुच्छञ्जिकता - स्या०, रो० । १७. मायूकम्यता - लो०; मायूकम्यता - रो० ।
 १८. लो०, म० पायवन्धु न १ । १९. दान्न - स्या०, रो० । २०. मायवन्धु -
 स्या०, रो० । २१. दान्न - लो० ।

कुञ्जना कुञ्जितं दोषो दुग्मना' दुग्मनं' व्यापत्ति व्यापज्जना
व्यापज्जितं विरोधो पट्टिनिरोधो चण्डिकं भगुरोऽं भनगमना
चित्तस्त - अयं वुच्चति "दोषो" ।

(ग) तस्य वनमो मोहो ?

दुग्मे अज्जाणं, दुग्मागमदये अज्जाणं, दुग्मानिरोधे अज्जाणं, १
दुग्मानिरोधगामिनिया पट्टिपक्षय अज्जाणं, पुञ्चन्ते अज्जाणं, अगन्ते
अज्जाणं, पुञ्चन्तापरन्ते अज्जाणं, इदणचयना पट्टिपक्षयपक्षेणु
धम्मेषु अज्जाणं, ये एवस्यं अज्जाणं अदग्मनं ... पे०... अविज्जानन्ती
मोहो अकुसलमूलं - अयं वुच्चति "मोहो" ।

इमानि तीणि अकुसलमूलानि ।

19

(२) तस्य अकुसलविनयः

६८. तस्य कतमे तयो अकुसलविनयः ?

कामचित्तको, व्यापादचित्तको, विहिगाचित्तको ।

(क) तस्य कतमो कामविनयः ?

कामपटिसंयुतो तवको चित्तको मिच्छामङ्कणो - अयं वुच्चति
"कामचित्तको" ।

15

(ग) तस्य वनमो व्यापादविनयः ?

व्यापादपटिसंयुतो तवको चित्तको मिच्छामङ्कणो - अयं
वुच्चति "व्यापादचित्तको" ।

R. ५/3

(ग) तस्य वनमो विहिगाचित्तको ?

विहिगापटिसंयुतो तवको चित्तको मिच्छामङ्कणो - अयं २०
वुच्चति "विहिगाचित्तको" ।

इमे तयो अकुसलविनयः ।

(३) तिस्रो अकुसलमज्जा

६९. तस्य वनमा तिस्रो अकुसलमज्जा ?

काममज्जा, व्यापादमज्जा, विहिगामज्जा ।

(क) तस्य वनमा काममज्जा ?

कामपटिसंयुता' मज्जा मज्जानना मज्जानिततं - अयं
वुच्चति "काममज्जा" ।

25

(ख) तत्थ कतमा व्यापादसञ्ज्ञा ?

व्यापादपटिसंयुक्ता सञ्ज्ञा सञ्ज्ञानना सञ्ज्ञानितत्तं - अयं
वुच्चति "व्यापादसञ्ज्ञा" ।

(ग) तत्थ कतमा विहिंसासञ्ज्ञा ?

5 विहिंसापटिसंयुक्ता सञ्ज्ञा सञ्ज्ञानना सञ्ज्ञानितत्तं - अयं
वुच्चति "विहिंसासञ्ज्ञा" ।

इमा तिस्सो अकुसलसञ्ज्ञा ।

(४) तिस्सो अकुसलघातुयो

७०. तत्थ कतमा तिस्सो अकुसलघातुयो ?

कामधातु, व्यापादधातु, विहिंसाधातु ।

II 378 10

तत्थ कतमा कामधातु ?

कामवितक्को कामधातु । व्यापादवितक्को व्यापादधातु ।

विहिंसावितक्को विहिंसाधातु ।

(क) तत्थ कतमो कामवितक्को ?

15 कामपटिसंयुक्तो तवको वितक्को मिच्छासङ्कप्पो - अयं वुच्चति
"कामवितक्को" ।

(ख) तत्थ कतमो व्यापादवितक्को ?

व्यापादपटिसंयुक्तो तवको वितक्को मिच्छासङ्कप्पो - अयं
वुच्चति "व्यापादवितक्को" ।

(ग) तत्थ कतमो विहिंसावितक्को ?

20 विहिंसापटिसंयुक्तो तवको वितक्को मिच्छासङ्कप्पो - अयं
वुच्चति "विहिंसावितक्को" ।

इमा तिस्सो अकुसलघातुयो ।

(५) तीणि दुच्चरितानि

७१. तत्थ कतमानि तीणि दुच्चरितानि ?

कायदुच्चरितं, वचीदुच्चरितं, मनोदुच्चरितं ।

25

(क) तत्थ कतमं कायदुच्चरितं ?

पाणातिपातो, अदिन्नादानं, कामेसुमिच्छाचारो - इदं वुच्चति
"कायदुच्चरितं" ।

(ख) तत्थ कतमं वचीदुच्चरितं ?

मुसावादो, पिसुणा वाचा, फरसा वाचा, सम्फप्पलापो - इदं
वुच्चति "वचोदुच्चरितं" ।

(ग) तत्थ कतमं मनोदुच्चरितं ?

अभिज्झा, व्यापादो, मिच्छादिट्ठि - इदं वुच्चति "मनो-
दुच्चरितं" ।

R. 364

5.

(क-ग) तत्थ कतमं कायदुच्चरितं ?

अकुसलं कायकम्मं कायदुच्चरितं, अकुसलं वचो-
दुच्चरितं, अकुसलं मनोकम्मं मनोदुच्चरितं ।

तत्थ कतमं अकुसलं कायकम्मं ?

अकुसला कायसञ्चेतना अकुसलं कायकम्मं, अकुसला वचो- 10
सञ्चेतना अकुसलं वचोकम्मं, अकुसला मनोसञ्चेतना अकुसलं
मनोकम्मं ।

इमानि तीणि दुच्चरितानि ।

(६) तयो आसवा

७२. तत्थ कतमे तयो आसवा ?

कामासवो, भवासवो, अविज्जासवो ।

15

(क) तत्थ कतमो कामासवो ?

यो कामेसु कामच्छन्दो कामरागो कामनन्दी कामतण्हा काम-
सिनेहो कामपरिळाहो काममुच्छा कामज्ज्ञोसानं - अयं वुच्चति
"कामासवो" ।

(ख) तत्थ कतमो भवासवो ?

20 B. 379

यो भवेसु भवच्छन्दो ... पे०... भवज्ज्ञोसानं - अयं वुच्चति
"भवासवो" ।

(ग) तत्थ कतमो अविज्जासवो ?

दुक्खे अज्झाणं... पे०... अविज्जालङ्घी मोहो अकुसलमूलं - अयं
वुच्चति "अविज्जासवो" ।

25

इमे तयो आसवा ।

-(७) तीणि संयोजनानि

७३. तत्थ कतमानि तीणि संयोजनानि ?

सक्कायविट्ठि, विचिकिञ्छा, सोलन्वतपरामासो

(क) तत्थ कतमा सक्कायदिट्ठि ?

इध अस्सुतवा पुत्थुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरियधम्मस्स
अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो, सप्पुरिसानं अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स
अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो – रूपं अत्ततो समनुपस्सति रूपवन्तं
5 वा अत्तानं अत्तनि वा रूपं रूपस्मिं वा अत्तानं । वेदनं ... पे०... सज्जं
.. पे०... सह्वारे .. पे०... विज्जाणं अत्ततो समनुपस्सति विज्जाणवन्तं वा
अत्तानं अत्तनि वा विज्जाणं विज्जाणस्मिं वा अत्तानं । या एवरूपा दिट्ठि
दिट्ठिगतं ... पे०... विपरियासग्गाहो – अयं वुच्चति “सक्कायदिट्ठि” ।

(ख) तत्थ कतमा विचिकिच्छा ?

10 सत्थारि कङ्कति विचिकिच्छति, धम्मे कङ्कति विचिकिच्छति,
सङ्खे कङ्कति विचिकिच्छति, सिक्खाय कङ्कति विचिकिच्छति, पुब्बन्ते
कङ्कति विचिकिच्छति, अपरन्ते कङ्कति विचिकिच्छति, पुब्बन्तापरन्ते
R. 365 कङ्कति विचिकिच्छति, इदप्पच्चयत्तापटिच्चसमुप्पत्तेसु धम्मेसु कङ्कति
विचिकिच्छति । या एवरूपा कङ्का कङ्कायना कङ्कायितत्तं^१ यम्भितत्तं^२
15 चित्तस्स मनोविलेखो – अयं वुच्चति “विचिकिच्छा” ।

(ग) तत्थ कतमो सीलव्वतपरामासो ?

“इतो वहिद्धा समणब्राह्मणानं सीलेन सुद्धि वतेन सुद्धि
सीलव्वतेन सुद्धी”-ति – या एवरूपा दिट्ठि दिट्ठिगतं ... पे०... विपरिया-
सग्गाहो – अयं वुच्चति “सीलव्वतपरामासो” ।

20 इमानि तीणि संयोजनानि ।

(द) तिस्सो तण्हा

७४. तत्थ कतमा तिस्सो तण्हा ?

कामतण्हा, भवतण्हा, विभवतण्हा ।

तत्थ कतमा भवतण्हा ?

भवदिट्ठिसहगतो रागो सारागो^३ चित्तस्स सारागो – अयं

25 वुच्चति “भवतण्हा” ।

तत्थ कतमा विभवतण्हा ?

१. विपरियेसग्गाहो – सी०, रो०; विपरियेसंग्गाहो – स्या० । २. ‘विमति विषेविच्छा
हेह्व हेषापयो ससयो धनेवग्गाहो धामपत्ता परिसप्पना अपरियेगाहो’ नि स्या०, रो०
पांथवेगु अपिचो पाठो दिसति । ३. यम्भितत्तं – सी० । ४. ‘अनुरोपो अनुरोपो नन्दी नन्दीरागो’
नि स्या०, रो० पोथवेगु अपिचो पाठो दिसति ।

उच्छेददिद्विसहगतो रागो सारागो चित्तस्स सारागो - अयं
बुच्चति "विभवतण्हा" । अवसेसा तण्हा कामतण्हा ।

तत्थ कतमा कामतण्हा ?

कामधातुपटिसंयुतो रागो सारागो चित्तस्स सारागो - अयं
बुच्चति "कामतण्हा" ।

5

रूपधातुअरूपधातुपटिसंयुतो रागो सारागो चित्तस्स सारागो -
अयं बुच्चति "भवतण्हा" ।

उच्छेददिद्विसहगतो रागो सारागो चित्तस्स सारागो - अयं
बुच्चति "विभवतण्हा" ।

इमा तिस्सो तण्हा ।

10

(६) अपरा पि तिस्सो तण्हा

७५. तत्थ कतमा अपरा पि तिस्सो तण्हा ?

कामतण्हा, रूपतण्हा, अरूपतण्हा ।

(क) तत्थ कतमा कामतण्हा ?

कामधातुपटिसंयुतो रागो सारागो चित्तस्स सारागो - अयं
बुच्चति "कामतण्हा" ।

15

(ख) तत्थ कतमा रूपतण्हा ?

रूपधातुपटिसंयुतो रागो सारागो चित्तस्स सारागो - अयं
बुच्चति "रूपतण्हा" ।

(ग) तत्थ कतमा अरूपतण्हा ?

R 360

अरूपधातुपटिसंयुतो रागो सारागो चित्तस्स सारागो - अयं
बुच्चति "अरूपतण्हा" । इमा तिस्सो तण्हा ।

20

(१०) अपरा पि तिस्सो तण्हा

७६. तत्थ कतमा अपरा पि तिस्सो तण्हा ?

रूपतण्हा, अरूपतण्हा, निरोधतण्हा ।

(क) तत्थ कतमा रूपतण्हा ?

रूपधातुपटिसंयुतो रागो सारागो चित्तस्स सारागो - अयं
बुच्चति "रूपतण्हा" ।

25

(ख) तत्थ कतमा अरूपतण्हा ?

अरूपधातुपटिसंयुतो रागो सारागो चित्तस्स सारागो - अयं
बुच्चति "अरूपतण्हा" ।

(ग) तत्थ कत्तमा निरोधतण्हा ?

उच्छेददिट्ठिसहगतो रागो सारागो चित्तस्स सारागो - अयं वुच्चति "निरोधतण्हा" । इमा तिस्सो तण्हा ।

(११) तिस्सो एसनां

B. 381

७७. तत्थ कत्तमा तिस्सो एसना ?

5 कामेसना, भवेसना, ब्रह्मचरियेसना ।

(क) तत्थ कत्तमा कामेसना ?

यो कामेसु कामच्छन्दो ... पे०... कामज्ज्ञोसानं - अयं वुच्चति "कामेसना" ।

(ख) तत्थ कत्तमा भवेसना ?

10 यो भवेसु भवच्छन्दो ... पे०... भवज्ज्ञोसानं - अयं वुच्चति "भवेसना" ।

(ग) तत्थ कत्तमा ब्रह्मचरियेसना ?

"सस्सतो लोको" ति वा, "असस्सतो लोको" ति-वा ... पे०...
"नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा" ति वा या एवरूपा दिट्ठि
15 दिट्ठिगतं ... पे०... विपरियासग्गाहो - अयं वुच्चति "ब्रह्मचरियेसना" ।

७८. (क) कामभवो^१ तदेकट्ठं अकुसलं कायकम्मं वचीकम्मं मनोकम्मं - अयं वुच्चति "कामेसना" ।

(ग) भवरागो^२ तदेकट्ठं अकुसलं कायकम्मं वचीकम्मं मनो-
कम्मं - अयं वुच्चति "भवेसना" ।

R. 367 20

(ग) अन्तग्गाहिका दिट्ठि तदेकट्ठं अकुसलं कायकम्मं वची-
कम्मं मनोकम्मं - अयं वुच्चति "ब्रह्मचरियेसना" ।

इमा तिस्सो एसना ।

(१२) तिस्सो विषा

७९. तत्थ कत्तमा तिस्सो विषा ?

25 "तेय्योहमस्मी" ति विषा, "सदिसोहमस्मी" ति विषा, "हीनो-
हमस्मी" ति विषा - इमा तिस्सो विषा ।

(१३) तीणि भयानि

८० तत्त्व कतमानि तीणि भयानि ?

जातिभय, जराभय, मरणभय ।

(क) तत्त्व कतम जातिभय ?

जातिं पटिच्च भय भयानकं छम्भितत्त लोमहसो चेतसो उयासो

— इदं वुच्चति "जातिभय" ।

३

(ख) तत्त्व कतम जराभय ?

जरं पटिच्च भय भयानकं छम्भितत्त लोमहसो चेतसो उयासो

— इदं वुच्चति "जराभय" ।

(ग) तत्त्व कतम मरणभय ?

मरणं पटिच्च भय भयानकं छम्भितत्त लोमहसो चेतसो उयासो ॥

B 302

— इदं वुच्चति "मरणभय" ।

इमानि तीणि भयानि ।

(१४) तीणि तमानि

८१ तत्त्व कतमानि तीणि तमानि ?

अतीतं वा^१ अद्धान आरब्धं कङ्क्षति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति
 न सम्पसीदति, अनागतं वा अद्धान आरब्धं कङ्क्षति विचिकिच्छति ॥
 नाधिमुच्चति न सम्पसीदति, एतरहि वा पञ्चुप्पन्नं अद्धान आरब्धं
 कङ्क्षति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति — इमानि तीणि
 तमानि ।

(१५) तीणि तित्थायतनानि

८२ तत्त्व कतमानि तीणि तित्थायतनानि ?

इधेकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा एववादी होति एवदिट्ठो — २०

"यं किञ्चायं पुरिसपुगलो पटिसवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं
 वा, सच्च तं पुब्बं कतहेतू" ति, इधं पनेकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा
 एववादी होति एवदिट्ठो — "यं किञ्चायं पुरिसपुगलो पटिसवेदेति सुखं
 वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा, सच्च तं इस्सरनिम्मानहेतू" ति, इधं
 पनेकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा एववादी होति एवदिट्ठो — "यं किञ्चायं

पुरिसपुग्गलो पटिसंवेदेति मुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा, सब्ब तं
अहेतु अपच्चया” ति - इमानि तीणि तित्थायतनानि ।

(१६) तयो किञ्चना

८३. तत्थ कतमे तयो किञ्चना ?

रागो किञ्चनं, दोसो किञ्चनं, मोहो किञ्चनं - इमे तयो
५ किञ्चना ।

(१७) तीणि अङ्गणानि

८४ तत्थ कतमानि तीणि अङ्गणानि ?

रागो अङ्गणं, दोसो अङ्गणं, मोहो अङ्गणं - इमानि तीणि
अङ्गणानि ।

(१८) तीणि मलानि

८५ तत्थ कतमानि तीणि मलानि ?

१० रागो मलं, दोसो मलं, मोहो मलं - इमानि तीणि मलानि ।

(१९) तीणि विसमानि

८६. तत्थ कतमानि तीणि विसमानि ?

रागो विसमं, दोसो विसमं, मोहो विसमं - इमानि तीणि
विसमानि ।

(२०) अपरानि पि तीणि विसमानि

८७ तत्थ कतमानि अपरानि पि तीणि विसमानि ?

१५ कायविसमं, वचीविसमं, मनोविसमं - इमानि तीणि विसमानि ।

(२१) तयो अग्गी

८८. तत्थ कतमे तयो अग्गी ?

रागग्गि, दोसग्गि, मोहग्गि - इमे तयो अग्गी ।

(२२) तयो वसावा

८९. तत्थ कतमे तयो वसावा ?

रागवसावो, दोसवसावो, मोहवसावो - इमे तयो वसावा ।

(२३) अपरे पित्तयो वसावा

९०. तत्थ कतमे अपरे पि तयो वसावा ?

कायकसावो, वचीकसावो, मनोवन्सावो — इमे तयो कमावा ।

(२४. क) अस्साददिट्टि

६१. तत्थ कतमा अस्साददिट्टि ?

इधेकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा एवंवादी होति एवंदिट्ठी —
“नत्थि कामेसु दोसो” ति । सो कामेसु पातव्यतं आपज्जति । अयं
वुच्चति “अस्साददिट्टि” ।

5

(ख) अत्तानुदिट्टि /

६२. तत्थ कतमा अत्तानुदिट्टि ?

इध अस्सुतवा पुयुज्जनो अरियान अदस्सावो अरियधम्मस्म
अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो, सप्पुरिसानं अदस्सावो सप्पुरिसधम्मस्म
अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो — रूपं अत्ततो समनुपस्सति रूपयन्तं
वा अत्तानं अत्तनि वा रूप रूपस्मि वा अत्तान । वेदनं . पे०... सज्जं 10
.. पे० . सङ्गारे .. पे० विज्जाण अत्ततो समनुपस्सति विज्जाणवन्तं
वा अत्तानं अत्तनि वा विज्जाणं विज्जाणस्मि वा अत्तान । या एवरूपा
दिट्ठि दिट्ठिगतं पे० . विपरियासग्गाहो — अयं वुच्चति “अत्तानुदिट्टि” ।

(ग) मिच्छादिट्टि

६३. तत्थ कतमा मिच्छादिट्टि ?

R. 369

“नत्थि दिल्लं, नत्थि यिट्ठं . पे० . ये इमं च लोकं परं च लोकं 15
सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा पवेदेन्ती” ति — या एवरूपा दिट्ठि दिट्ठिगतं
. पे० . विपरियासग्गाहो — अयं वुच्चति “मिच्छादिट्टि” ।

सस्सतदिट्ठि अस्साददिट्ठि, सक्कायदिट्ठि अत्तानुदिट्ठि, उच्छेद-
दिट्ठि मिच्छादिट्ठि ।

(२५. क) अरति

६४. तत्थ कतमा अरति ?

20

पत्तेनु वा सेनासनेमु अज्जतरज्जतरेसु वा अधिकुसनेसु धम्मेसु
अरति अरतिता^१ अनभिरति अनभिरमणा^२ उक्कण्ठिता परितस्सिता —
अयं वुच्चति “अरति” ।

१ अरतिता — सो०, स्या०, रो० । २ अनभिरमणा — स्या०, ने० । ३. परितस्मि-
का — सी०; परितस्सिता — स्या० ।

(ख) विहेसा

६५. तत्थ कतमा विहेसा ?

इधेकच्चो पाणिना वा लेङ्गुना वा दण्डेन वा सत्थेन वा रज्जुया वा अञ्जतरञ्जतरेण सत्ते विहेठेति, या एवरूपा हेठना विहेठना हिंसना विहिंसना रोसना विरोसना परूपाघातो — अयं वुच्चति “विहेसा” ।

(ग) अधम्मचरिया

६६. तत्थ कतमा अधम्मचरिया ?

कायेण अधम्मचरियाविसमचरिया, वाचाय अधम्मचरिया-विसमचरिया, मनसा अधम्मचरियाविसमचरिया — अयं वुच्चति “अधम्मचरिया” ।

(२६. क) दोवचस्सता

६७. तत्थ कतमा दोवचस्सता ?

सहयम्मिके वुच्चमाने दोवचस्सायं दोवचस्सियं दोवचस्सता विप्पटिकुलगाहिता^१ विपच्चनीकसात्तता अनादरियं अनादरता अगारवता अप्पतिस्सवता — अयं वुच्चति “दोवचस्सता” ।

(ख) पापमित्तता

६८. तत्थ कतमा पापमित्तता ?

ये ते पुग्गला अस्सद्धा दुस्सीला अप्पस्सुता मच्छरिणो दुप्पञ्जा,
१३ या तेमं सेवना निसेवना संसेवना भजना सम्भजना भत्ति सम्भत्ति तंसम्प-
वद्धता — अयं वुच्चति “पापमित्तता” ।

(ग) नानत्तमञ्जा

६९. तत्थ कतमा नानत्तमञ्जा ?

काममञ्जा, दयापादमञ्जा, विहिंसासञ्जा — अयं वुच्चति “नानत्तमञ्जा” । मच्चा पि अकुमता^२ मञ्जा^३ नानत्तमञ्जा ।

(२७. क) उदच्चं

१००. तत्थ वनमं उदच्चं ?

य नित्तम उदच्च अवूपगमां चेननो विगोपो भन्नत्तं नित्तम —
इदं वुच्चति “उदच्चं” ।

१ विप्पटिकुलगाहिता — गो०, इत्त०, गो० । २-३ अकुमतामञ्जा — गो०, दया०, गो० ।

(ख) कोसज्जं

१०१. तत्थ कतमं कोसज्जं ?

कायदुच्चरिते वा वचीदुच्चरिते वा मनोदुच्चरिते वा पञ्चसु
 वा कामगुणेषु चित्तस्स वोस्सग्गो वोस्सग्गानुप्पदानं कुसलानं^१ धम्मानं
 भावनाय असक्कच्चकिरियता असातच्चकिरियता अनट्ठितकिरियता^२
 ओलीनवुत्तिता निक्खित्तद्धन्दता निक्खित्तधुरता अनासेवना अभावना ५
 अबहुलीकम्मं अनधिट्ठानं अननुयोगो पमादो — इदं वुच्चति “कोसज्जं” ।

R. 370

(ग) पमादो

१०२. तत्थ कतमो पमादो ?

कायदुच्चरिते वा वचीदुच्चरिते वा मनोदुच्चरिते वा पञ्चसु
 वा कामगुणेषु चित्तस्स वोस्सग्गो वोस्सग्गानुप्पदानं कुसलानं धम्मानं
 भावनाय असक्कच्चकिरियता असातच्चकिरियता अनट्ठितकिरियता १०
 ओलीनवुत्तिता निक्खित्तद्धन्दता निक्खित्तधुरता अनासेवना अभावना
 अबहुलीकम्मं अनधिट्ठानं अननुयोगो पमादो, यो एवरूपो पमादो
 पमज्जना पमज्जिततत्तं — अयं वुच्चति “पमादो” ।

(२८. क) असन्तुट्ठिता

१०३. तत्थ कतमा असन्तुट्ठिता ?

B 385

इत्तरीतरचीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खा- १५
 रेहि पञ्चहि वा कामगुणेहि असन्तुट्ठस्स भिय्योकम्पता, या एवरूपा
 इच्छा इच्छागता^३ असन्तुट्ठिता रागो सारागो चित्तस्स सारागो — अयं
 वुच्चति “असन्तुट्ठिता” ।

(ख) असम्पज्जता

१०४. तत्थ कतमा असम्पज्जता ?

यं अज्जाणं अदस्सनं ... पे० . अविज्जालङ्गी मोहो अकुसल- २०
 मूलं — अयं वुच्चति “असम्पज्जता” ।

(ग) महिच्छता

१०५. तत्थ कतमा महिच्छता ?

१ कुसलान वा — म्या०, रो० । २ अनिट्ठितकिरियता — सी०, रो० । ३ इच्छागत —
 सी०, म्या०, रो० ।

इतरीतरचीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्यच्चयभेसज्जपरिवत्ता-
रेहि पञ्चहि वा कामगुणेहि असन्तुदुस्स भिय्योकम्यता, या एवत्पा
इच्छा इच्छागता महिच्छता रागो सारागो चित्तस्स सारागो - अयं
वुच्चति "महिच्छता" ।

(२६. क) अहिरिकं

१०६. तत्थ कतमं अहिरिकं ?

यं न हिरीयति^१ हिरीयित्वेन, न हिरीयति पापकानं अकुसलानं
धम्मानं समापत्तिया - इदं वुच्चति "अहिरिकं" ।

(ख) अनोत्तप्यं

१०७. तत्थ कतमं अनोत्तप्यं ?

यं न ओत्तप्यति ओत्तप्यित्वेन, न ओत्तप्यति पापकानं अकुसलानं
१० धम्मानं समापत्तिया - इदं वुच्चति "अनोत्तप्यं" ।

(ग) पमादो

१०८. तत्थ कतमो पमादो ?

कायदुच्चरिते वा वचीदुच्चरिते वा मनोदुच्चरिते वा पञ्चगु-
R. 371 वा कामगुणेषु चित्तस्स योस्मग्गो योस्साग्गानुपपदानं कुसलानं धम्मानं
भावनाय अमवकच्चकिरियता अगातच्चकिरियता अनद्वितकिरियता
१५ ओलीनवुत्तिता निगिरत्तद्धन्दा निगिरत्तधुरत्ता अनासेयना अभायना
अवहुलीकम्मं अनविट्ठानं अननुयोगो पमादो, यो एवत्पो पमादो
पमज्जना पमज्जितत्तं - अयं वुच्चति "पमादो" ।

(३०. क) अनादरियं

१०९. तत्थ कतमं अनादरियं ?

यं अनादरियं अनादरता अगारवता अप्पतिस्तायता अगहा^२
२० अनहायना अनहायितत्तं^३ असोत्थं अचित्तीकारो - इदं वुच्चति
"अनादरियं" ।

(ग) दोषघरता

११०. तत्थ कतमा दोषघरता ?

१ हिरीयति - ११०, १०१ । २-२ अगात अगातना अगातना - ११० ।
३. अविट्ठानो - ११०; अविट्ठानो - १०१ ।

यं चित्तस्स उद्धच्चं अवूपसमो चेतसो विवखेपो भवन्तत्तं चित्तस्स
- इदं वुच्चति "उद्धच्चं" ।

(ख) असंवरो

११६. तत्थ कतमो असंवरो ?

इधेकच्चो चक्खुना रूपं दिस्वा निमित्तगाही होति अनुव्यञ्जन-
गाही । यत्वाधिकरणमेनं चक्खुन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्ज्ञा-
दोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यं, तस्स संवराय न पटि-
पज्जति, न रक्खति चक्खुन्द्रियं, चक्खुन्द्रिये न संवरं आपज्जति । सोतेन
सद्दं सुत्वा ... पे०... घानेन गन्धं घायित्वा ... पे०... जिह्वाय रसं सायित्वा
... पे०... कायेन फोढुब्बं फुसित्वा ... पे०... मनसा धम्मं विज्जाय
निमित्तगाही होति अनुव्यञ्जनगाही । यत्वाधिकरणमेनं मनिन्द्रियं
असंवृतं विहरन्तं अभिज्ज्ञादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्स-
वेय्यं, तस्स संवराय न पटिपज्जति, न रक्खति मनिन्द्रियं, मनिन्द्रिये न
संवरं आपज्जति - अयं वुच्चति "असंवरो" ।

B 387

(ग) दुस्सील्यं

११७. तत्थ कतमं दुस्सील्यं ?

कायिको वीतिक्कमो, वाचसिको वीतिक्कमो, कायिकवाचसिको
वीतिक्कमो - इदं वुच्चति "दुस्सील्यं" ।

(३३. फ) अरियानं अदस्सनकम्यता

११८. तत्थ कतमा अरियानं अदस्सनकम्यता ?

तत्थ कतमे अरिया ?

अरिया वुच्चन्ति बुद्धा च बुद्धसावका च ।

या इमेसं अरियानं अदस्सनकम्यता अदट्ठुकम्यता असमतु-
कम्यता असमागन्तुकम्यता - अयं वुच्चति "अरियानं अदस्सनकम्यता" ।

(ख) सद्धम्मं असोतुकम्यता

११९. तत्थ कतमा सद्धम्मं असोतुकम्यता ?

तत्थ कतमो सद्धम्मो ?

चत्तारो सतिपट्ठाना, चत्तारो सम्मप्पधाना, चत्तारो इद्धिपादा,
पञ्चिन्द्रियाणि, पञ्च बलानि, सत्त वोज्झङ्गा, अरियो अट्ठङ्गिको
मगो - अयं वुच्चति "सद्धम्मो" ।

या इमस्स सद्धम्मस्स असोतुवम्यता अगवनाम्यता^१ अनुगहेतु-
कम्यता अधारेतुवम्यता — अयं वुच्चति “मद्धम्म अगोनुम्यता” ।

(ग) उपारम्भचित्ता

१२० तत्थ वत्तमा उपारम्भचित्ता ?

तत्थ कतमो उपारम्भो ?

॥ ३३३

यो उपारम्भो अनुपारम्भो^२ उपारम्भना अनुपारम्भना अनु- 5
पारम्भितत्त उज्जा अवज्जा परिभवो रन्धगवेमिता — अयं वुच्चति
“उपारम्भचित्ता” ।

(३४. क) मुट्ठस्सच्च

१२१ तत्थ वत्तम मुट्ठस्सच्च^३ ?

या अस्सति^४ अननुस्सति^५ अप्पटिस्सति अस्माति अस्सरणता^६
अधारणता पिलापनता सम्मुसनता^७ — इदं वुच्चति “मुट्ठस्सच्च” । 10

(ल) असम्पजज्झं

१२२ तत्थ वत्तम असम्पजज्झं ?

य अज्जाण अदस्सन पे० अविज्जालङ्गी मोहो अकुमलमूल
— इदं वुच्चति “असम्पजज्झं” ।

(म) चेतसो विक्खेपो

१२३ तत्थ कतमो चेतसो विक्खेपो ?

य चित्तस्स उद्वच्च अवूपसमो चेतमो विक्खेपो भन्तत्त 15
चित्तस्स — अयं वुच्चति “चेतसो विक्खेपो” ।

(३५. क) अयोनिसो मनसिकारो

१२४ तत्थ कतमो अयोनिसो मनसिकारो ?

अनिच्चे “निच्च” ति अयोनिसो मनसिकारो, दुक्खे “सुख” ति
अयोनिसो मनसिकारो, अनत्तनि “अत्ता” ति अयोनिसो मनसिकारो,
असुभे “सुभ” ति अयोनिसो मनसिकारो, सच्चविप्पङ्गुत्तेन^८ वा 20 ॥ ३३४

१ असवनाम्यता — स्या० । २ अनुपारम्भो — स्या० रो० । ३ मुट्ठस्सच्च —
स्या०, रो० । ४ अस्सति — सी०, रो० । ५ अननुस्सति — स्या० । ६ अस्सरणता — सी०,
स्या०, रो० । ७ सम्मुसनता — सी०, रो० । ८ सच्चविप्पङ्गुत्तेन — सी०, स्या० रो० ।

चित्तस्स आवट्टना^१ अनावट्टना^२ आभोगो समन्नाहारो मनसिकारो - अयं
वुच्चति "अयोनिस्सो मनसिकारो" ।

(स) कुम्मगसेवना

१२५. तत्थ कतमा कुम्मगसेवना ?

तत्थ कतमो कुम्मगो ?

५ मिच्छादिट्ठि, मिच्छासङ्कुप्पो, मिच्छावाचा, -मिच्छाकम्मन्तो,
मिच्छाआजीवो, मिच्छावायामो, मिच्छासति, मिच्छासमाधि - अयं
वुच्चति "कुम्मगो" । या इमस्स कुम्मगस्स सेवना निसेवना संसेवना
इज्जना सम्भजना भत्ति सम्भत्ति तसम्पवङ्कता - अयं वुच्चति "कुम्मग-
सेवना" ।

(ग) चेतसो च लीनत्तं

१० १२६ तत्थ कतमं चेतसो च^१ लीनत्तं ?

या चित्तस्स अकल्पता अकम्मज्जता ओलीयना सल्लीयना
लीनं लीयना लीयितत्तं थीनं^२ थीयना थीयितत्तं चित्तस्स - इदं वुच्चति
"चेतसो च लीनत्तं" ।

— ० —

§ ५. चतुक्कमातिकानिद्देसो

(१) चत्तारो आसवा -

१२७. तत्थ कतमे चत्तारो आसवा ?

१५ कामासवो, भवासवो, दिट्ठासवो, अविज्जासवो ।

(क) कामासवो

१२८. तत्थ कतमो कामासवो ?

R. 374

यो कामेसु कामच्छन्दो कामरागो कामनन्दी कामतण्हा
काममिनेहो कामपरिळाहो काममुच्छा कामज्जोसान - अयं वुच्चति
"कामासवो" ।

१-१. आवज्जना अनावज्जना - स्या० । २ स्या०, रो० शेत्यनेन्दु गत्थि ।
३ पिन - म० ।

(स) भवासयो

१२६ तत्थ क्तमो भवासयो ?

यो भवेसु भवच्छन्दो पे० भवज्ज्ञोसान - अथ वुच्चति
“भवसयो” ।

(ग) दिट्ठासयो

१३० तत्थ क्तमो दिट्ठासयो ?

“सस्सतो लोको” ति वा, “अमस्सतो लोको” ति वा, “अन्तवा ३
लोको” ति वा, “अनन्तवा लोको” ति वा, “त जीव त गरीर” ति वा,
“अञ्ज जीव अञ्ज सरीर” ति वा, “होति तयागतो पर मरणा” ति वा,
“न होति तयागतो पर मरणा” ति वा, “होति च न च होति तयागतो
पर मरणा” ति वा, “नेव होति न न होति तयागतो पर मरणा” ति वा ।
या एवरूपा दिट्ठि दिट्ठिगत पे० विपरियासग्गाहो - अथ वुच्चति 10 B 389
“दिट्ठासयो” । सट्ठा पि मिच्छादिट्ठि दिट्ठासयो ।

(घ) अधिज्जासयो

१३१ तत्थ क्तमो अधिज्जासयो ?

दुक्खे अज्जाण, दुक्खसमुदये अज्जाण दुक्खनिरोधे अज्जाण,
दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अज्जाण पुव्वन्ते अज्जाण, अपरन्ते
अज्जाण, पुव्वन्तापरन्त अज्जाण, इदप्पच्चयता पटिच्चसमुपपन्नेसु 15
धम्मेषु अज्जाण । य एवरूप अज्जाण अदस्सन पे० अविज्जालङ्गी
मोहो अकुसलमल - अथ वुच्चति “अविज्जासयो” ।

इमे चत्तारो आसवा ।

(२-५) चत्तारो गन्यादो

१३२ तत्थ क्तमे चत्तारो गन्या पे० चत्तारो ओघा R 375
पे० चत्तारो योगा पे० चत्तारि उपादानानि ? 20
कामुपादान, दिट्ठुपादान, सीलन्वतुपादान, अत्तवादुपादान ।

(क) कामुपादान

१३३ तत्थ क्तम कामुपादान ?

यो कामेषु कामच्छन्दो पे० कामज्ज्ञोसान - इद वुच्चति
“कामुपादान” ।

(ब) दिट्ठुपादानं

१३४. तत्थ कतमं दिट्ठुपादानं ?

“नत्थि दिट्ठं, नत्थि यिट्ठं ... पे०... ये इमं च लोकं परं च लोकं
सयं अभिञ्जा सच्चिक्त्वा पवेदेन्ती” ति । या एवरूपा दिट्ठि दिट्ठिगतं
... पे०... विपरियासग्गाहो — इदं वुच्चति “दिट्ठुपादानं” । ठपेत्वा
5 सोलब्धुपादानं च अत्तवादुपादानं च सब्बा पि भिच्छादिट्ठि
दिट्ठुपादानं ।

(ग) सीलब्धुपादानं

१३५. तत्थ कतमं सीलब्धुपादानं ?

इतो वहिद्धा समणब्राह्मणानं सीलेन सुद्धिं वतेन सुद्धिं सीलब्धतेन
सुद्धी ति । या एवरूपा दिट्ठि दिट्ठिगतं ... पे०... विपरियासग्गाहो — इदं
10 वुच्चति “सीलब्धुपादानं” ।

(घ) अत्तवादुपादानं

१३६. तत्थ कतमं अत्तवादुपादानं ?

इध अस्सुतवा पृथुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरियधम्मस्स
अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो, सप्पुरिसानं अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स
अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो — रूपं अत्ततो समनुपस्सति रूपवन्तं वा
15 अत्तानं अत्तनि वा रूपं रूपस्मिं वा अत्तानं । वेदनं ... पे०... सञ्जं ... पे०...
सङ्खारे ... पे०... विञ्जाणं अत्ततो समनुपस्सति विञ्जाणवन्तं वा
अत्तानं अत्तनि वा विञ्जाणं विञ्जाणस्मिं वा अत्तानं । या एवरूपा दिट्ठि
दिट्ठिगतं ... पे०... विपरियासग्गाहो — इदं वुच्चति “अत्तवादुपादानं” ।
इमानि चत्तारि उपादानानि ।

(ङ) चत्तारो तण्हुप्पादा

१३७. तत्थ कतमे चत्तारो तण्हुप्पादा ?

चीवरहेतुं वा भिक्षुनो तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति, पिण्ड-
पातहेतुं वा भिक्षुनो तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति, सेनासनहेतुं वा
भिक्षुनो तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति, इतिभवाभवहेतुं वा भिक्षुनो
तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति — इमे चत्तारो तण्हुप्पादा ।

(उ) चत्तारि अगतिगमनानि

१३८. तत्थ कतमानि चत्तारि अगतिगमनानि ?

छन्दागतिं गच्छति, दोसागतिं गच्छति, मोहागतिं गच्छति, भयागतिं गच्छति । या एवरूपा अगति^१ अगतिगमन^२ छन्दगमन वरगगमन वारिगमन — इमानि चत्तारि अगतिगमनानि ।

(८) चत्तारो विपरियासा

१३६ तत्थ कतमे चत्तारो विपरियासा^३ ?

अनिच्चे “निच्चे” ति सज्जाविपरियासो चित्तविपरियासो ५
दिट्ठिविपरियासो, दुक्खे “सुख” ति सज्जाविपरियासो चित्तविपरियासो
दिट्ठिविपरियासो, अनत्तनि “अत्ता” ति सज्जाविपरियासो चित्तविपरि-
यासो दिट्ठिविपरियासो, असुभे “सुभ” ति सज्जाविपरियासो चित्त-
विपरियासो दिट्ठिविपरियासो — इमे चत्तारो विपरियासा ।

(९) चत्तारो अनरियवोहारा

१४० तत्थ कतमे चत्तारो अनरियवोहारा ?

10

अदिट्ठे दिट्ठवादिता, अस्सुते सुतवादिता, अमुते मुतवादिता,
अविज्जाते विज्जातवादिता — इमे चत्तारो अनरियवोहारा ।

(१०) अपरे पि चत्तारो अनरियवोहारा

१४१ तत्थ कतमे अपरे पि चत्तारो अनरियवोहारा ?

दिट्ठे अदिट्ठवादिता, सुते अस्सुतवादिता, मुते, अमुतवादिता,
विज्जाते अविज्जातवादिता — इमे चत्तारो अनरियवोहारा ।

15

(११) चत्तारि दुच्चरितानि

१४२ तत्थ कतमानि चत्तारि दुच्चरितानि ?

पाणातिपातो, अदिन्नादान, कामेसुमिच्छाचारो, मुसावादो —
इमानि चत्तारि दुच्चरितानि ।

(१२) अपरानि पि चत्तारि दुच्चरितानि

१४३ तत्थ कतमानि अपरानि पि चत्तारि दुच्चरितानि ?

मुसावादो, पिसुणा वाचा, फरुसा वाचा, सम्पप्पलापो — इमानि 20
चत्तारि दुच्चरितानि ।

(१३) चत्तारि भयानि

१४४. तत्थ कत्तमानि चत्तारि भयानि ?

जातिभयं, जराभयं, व्याधिभयं, मरणभयं — इमानि चत्तारि भयानि ।

(१४) अपरानि पि चत्तारि भयानि

१४५. तत्थ कत्तमानि अपरानि पि चत्तारि भयानि ?

राजभयं, चोरभयं, अग्निभयं, उदकभयं — इमानि चत्तारि भयानि ।

B. 391

१४६. तत्थ कत्तमानि अपरानि पि चत्तारि भयानि ?

ऊमिभयं, कुम्भीलभयं, आवट्टभयं, सुसुकाभयं — इमानि चत्तारि भयानि ।

१४७. तत्थ कत्तमानि अपरानि पि चत्तारि भयानि ?

अत्तानुवादभयं, परानुवादभयं, दण्डभयं, दुग्गतिभयं — इमानि चत्तारि भयानि ।

(१५) चतस्सो दिट्ठियो

१४८. तत्थ कत्तमा चतस्सो दिट्ठियो ?

R. 277 15

“सयङ्कतं सुखदुक्खं” ति सच्चतो धेततो दिट्ठि उप्पज्जति,
 “परङ्कतं सुखदुक्खं” ति सच्चतो धेततो दिट्ठि उप्पज्जति, “सयङ्कतं
 च परङ्कतं च सुखदुक्खं” ति सच्चतो धेततो दिट्ठि उप्पज्जति, “असयङ्कारं
 अपरङ्कारं” अधिच्चसमुप्पन्नं सुखदुक्खं” ति सच्चतो धेततो दिट्ठि
 उप्पज्जति — इमा चतस्सो दिट्ठियो ।

१६. पञ्चकमातिकानिहेसो

(१) पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि

१४९. तत्थ कत्तमानि पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि ?

सक्कायदिट्ठि, विचिकिच्छा, सीलव्वतपरामासो, कामच्छन्दो,
व्यापादो — इमानि पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि ।

१. पुग्गिससयं — सी०, स्या०, रो० । २. परकत — स्या०, रो० । ३-३. असयंकत
 अपरकत — स्या० ।

(२) पञ्चद्वम्भागियानि संयोजनानि

१५०. तत्थ कतमानि पञ्चद्वम्भागियानि संयोजनानि ?

रूपरागो, ग्रसरूपरागो, मानो, उद्धच्चं, अविज्जा - इमानि
पञ्चद्वम्भागियानि संयोजनानि ।

(३) पञ्च मच्छरियानि

१५१. तत्थ कतमानि पञ्च मच्छरियानि ?

आवासमच्छरियं, कुलमच्छरियं, लाभमच्छरियं, वण्णमच्छरियं, ॥
धम्ममच्छरियं - इमानि पञ्च मच्छरियानि ।

(४) पञ्च सङ्गा

१५२. तत्थ कतमे पञ्च सङ्गा ?

रागसङ्गो, दोससङ्गो, मोहमङ्गो, मानसङ्गो, दिट्ठिगङ्गो - इमे
पञ्च सङ्गा ।

(५) पञ्च सल्ला

१५३. तत्थ कतमे पञ्च सल्ला ?

रागसल्लं, दोससल्लं, मोहसल्लं, मानसल्लं, दिट्ठिसल्लं - इमे
पञ्च सल्ला ।

(६) पञ्च चेतोसित्ता

१५४. तत्थ कतमे पञ्च चेतोसित्ता ?

सत्थरि कङ्कति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति,
घम्मे कङ्कति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति, सद्धे कङ्कति 15 D 322
विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति, सिक्खाय कङ्कति विचि-
किच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति, सब्रह्मचारीसु कुपितो होति
अनत्तमनो आहतचित्तो खिलजातो - इमे पञ्च चेतोसित्ता ।

(७) पञ्च चेतसो विनिबन्धा

१५५. तत्थ कतमे पञ्च चेतसो विनिबन्धा ?

कामे अवीतरागो होति अविगतच्छन्दो^१ अविगतपेमो अविगत- 20
पिपासो अविगतपरिच्छाहो अविगततण्हो; कामे अवीतरागो होति ...

रूपे अवीतरागो होति ... यावदत्थं उदरावदेहकं भुञ्जित्वा सेय्यसुखं पस्ससुखं^१ मिदसुखं अनयुत्तो विहरति; अञ्जतरं देवनिकायं पणिधाय ब्रह्मचरियं चरति - “इमिनाहं सीलेन वा वतेन वा तपेन वा ब्रह्मचरियेन वा देवो वा भविस्सामि देवञ्जतरो वा” ति - इमे पञ्च चेतसो-

5 विनिवन्धा ।

(८) पञ्च नीवरणानि

१५६. तत्थ कतमानि पञ्च नीवरणानि ?

कामच्छन्दनीवरणं, व्यापादनीवरणं, यीनमिद्वनीवरणं^२, उद्धच्च-
कुक्कुच्चनीवरणं, विचिकिच्छानीवरणं - इमानि पञ्च नीवरणानि ।

(९) पञ्च कम्मनि आनन्तरिकानि

१५७. तत्थ कतमानि पञ्च कम्मनि आनन्तरिकानि^३ ?

10 माता जीविता बोरोपिता^४ होति, पिता जीविता बोरोपितो होति, अरहन्तो^५ जीविता बोरोपितो होति, दुट्ठेन चित्तेन तथागतस्स लोहितं उप्पादितं होति, सङ्घो भिक्षो होति - इमानि पञ्च कम्मनि आनन्तरिकानि ।

(१०) पञ्च दिट्ठियो

१५८. तत्थ कतमा पञ्च दिट्ठियो ?

11 “सञ्जी अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति इत्थेके अभि-
वदन्ति, “असञ्जी अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति इत्थेके अभि-
वदन्ति, “नेवसञ्जीनासञ्जी अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति इत्थेके
अभिवदन्ति, सतो वा पन सत्तस्स उच्छेदं विनासं विभवं पञ्जापेन्ति^६,
दिट्ठधम्मनिव्वानं वा पनेके अभिवदन्ति - इमा पञ्च दिट्ठियो ।

(११) पञ्च वेरा

20 १५९. तत्थ कतमे पञ्च वेरा ?

पाणातिपातो, अदिन्नादानं, कामेसुमिच्छाचारो, मुसावादो, सुरा-
मेरयमज्जपमादट्ठाना^७ - इमे पञ्च वेरा ।

१. पस्ससुखं - सी०, रो० । २. यीनमिद्वनीवरणं - म०, एवमुपरि पि । ३. आनन्त-
रियाणि - सी० । ४. बोरोपेता - रो०, एवमुपरि पि । ५. अरहा - स्या०, रो० । ६. पञ्जापेन्ति
- म० । ७. सुरामेरयमज्जपमादट्ठानं - सी०, स्या० ।

(१२) पञ्च व्यसना

१६० तत्त्व कतमे पञ्च व्यसना^१ ?

II 393

यातिव्यसन, भोगव्यसन, रोगव्यसन, गीनव्यसन, दिद्विव्यसन —
इमे पञ्च व्यसना ।

(१३) पञ्च असन्तिषा आदीनया

१६१ तत्त्व कतमे पञ्च असन्तिषा आदीनया ?

यद्वनो जनस्त आप्पियो होति अमनापो, वेरवहुलो च^२ होति, 5
यज्जबहुलो च^३, सम्मूहो वान करोति, कायस्म भेदा पर मरणा
अयायं दुग्गतिं विनिपात निरय उपपज्जति — इमे पञ्च असन्तिषा
आदीनया । R 399

(१४) पञ्च भयानि

१६२ तत्त्व कतमानि पञ्च भयानि ?

आजीवकभय^४, असिलोवभय, परिसमारज्जभय, मरणभय, 10
दुग्गतिभय — इमानि पञ्च भयानि ।

(१५) पञ्च दिद्वधम्मनिव्वानवादा

१६३ तत्त्व कतमे पञ्च दिद्वधम्मनिव्वानवादा ?

(क) इधेकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा एववादी होति एवदिद्वी^५
— “यतो खो, भो, अय अत्ता पञ्चहि वामगुणेहि समप्पितो समङ्गीभूतो^६
परिचारेति, एत्तावता खो, भो, अय अत्ता परमदिद्वधम्मनिव्वानप्पत्तो 15
होती” ति । इत्येके सतो सत्तस्स परमदिद्वधम्मनिव्वान पञ्जापेत्ति ।

(ख) तमञ्जो एवमाह — “अत्थि खो, भो, एसो अत्ता
य त्व वदेसि नेसो नत्थी ति वदामि । नो च खो, भो, अय अत्ता एत्तावता
परमदिद्वधम्मनिव्वानप्पत्तो होति । त विस्म हेतु ? कामा हि, भो,
अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा । तेम विपरिणामञ्जयाभावा 20
उपपज्जन्ति सोरुपरिदेवदुक्खदोगनस्सुपायामा ।

“यतो खो, भो, अय अत्ता विविच्चेव कामेहि पे० पठम
ज्ञान उपसम्पज्ज विहरति, एत्तावता खो, भो, अय अत्ता परमदिद्वधम्म-

१ व्यसना — सो०, स्या०, रा० । २ स्या० पोदक नयि । ३ आजीविकभय —
सो०, रो० । ४ एवदिद्वि — धी०, स्या० । ५ समङ्गीभूतो — धी०, स्या०, रो० ।

निब्बानप्पत्तो होती” ति । इत्थेके सतो सत्तस्स परमदिट्ठधम्मनिब्बानं पञ्जापेन्ति ।

(ग) तमञ्जो एवमाह — “अत्थि खो, भो, एसो अत्ता यं त्वं वदेसि । नेसो नत्थी ति वदामि । नो च खो, भो, अयं अत्ता
 ५ एत्तावता परमदिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो होति । तं किस्स हेतु ? यदेव तत्थ वित्तविकतं विचारितं एतेन एतं ओळारिकं अक्खायति ।

“यतो खो, भो, अयं अत्ता वितक्कविचारानं वूपसमा ... पे०...
 दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, एत्तावता खो, भो, अयं अत्ता परमदिट्ठ-
 धम्मनिब्बानप्पत्तो होती” ति । इत्थेके सतो सत्तस्स परमदिट्ठधम्म-
 १० निब्बानं पञ्जापेन्ति ।

B. 394

(घ) तमञ्जो एवमाह — “अत्थि खो, भो, एसो अत्ता यं त्वं वदेसि । नेसो नत्थी ति वदामि । नो च खो, भो, अयं अत्ता एत्तावता परमदिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो होति । तं किस्स हेतु ? यदेव तत्थ पीतिगतं चेतसो उप्पिलावितं^१, एतेन एतं ओळारिकं अक्खायति ।

१५ “यतो खो, भो, अयं अत्ता पीतिया च विरागा ... पे०... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति, एत्तावता खो, भो, अयं अत्ता परमदिट्ठ-
 धम्मनिब्बानप्पत्तो होती” ति । इत्थेके सतो सत्तस्स परमदिट्ठधम्म-
 R. 300 निब्बानं पञ्जापेन्ति ।

(ङ) तमञ्जो एवमाह — “अत्थि खो, भो, एसो अत्ता यं त्वं
 २० वदेसि । नेसो नत्थी ति वदामि । नो च खो, भो, अयं अत्ता एत्तावता परमदिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो होति । तं किस्स हेतु ? यदेव तत्थ सुखपीति^२ चेतसो आभोगो, एतेन एतं ओळारिकं अक्खायति ।

“यतो खो, भो, अयं अत्ता सुखस्स च पहाणा ... पे०... चतुत्थं ज्ञानं
 उपसम्पज्ज विहरति, एत्तावता खो, भो, अयं अत्ता परमदिट्ठधम्म-
 २५ निब्बानप्पत्तो होती” ति । इत्थेके सतो सत्तस्स परमदिट्ठधम्मनिब्बानं पञ्जापेन्ति ।

इमे पञ्च दिट्ठधम्मनिब्बानवादा ।

— ० —

५७. द्युक्कमातिरानिहेतो

(१) द्य विवादमूनानि

१६४. तस्य कतमे द्य विवादमूनानि ?

कोधो, मागो, उस्मा, माडेय^१, नापिन्दना, मन्दिद्विगमागिना
- इमानि द्य विवादमूनानि ।

(२) द्य छन्दरागा

१६५. तस्य कतमे द्य छन्दरागा^२ ?

छन्दरागा^३ गेहमिना धम्मा^४ । मनापियेनु^५ रूपेणु गेहमिनो रागो ३
सारागो चित्तस्म मारागो, मनापियेणु गदेणु . पे० मनापियेणु गन्नेणु
... पे०... मनापियेणु रगेणु . पे० मनापियेणु फोट्टञ्जेणु . पे०
मनापियेणु धम्मेणु गेहसितो रागो मारागो चित्तस्म मारागो - इमे द्य
छन्दरागा ।

(३) द्य विरोधवन्धूनि

१६६. तस्य कतमानि द्य विरोधवन्धूनि ?

अमनापियेणु रूपेणु चित्तस्म आघानो पटिघानो चण्डिरा
असुरोपो अनत्तमनता चित्तस्म, अमनापियेणु गदेणु पे० अमनापियेणु
गन्धेणु .. पे० . अमनापियेणु रगेणु पे० अमनापियेणु फोट्टञ्जेणु
... पे०... अमनापियेणु धम्मेणु चित्तस्म आघानो पटिघातो चण्डिरा
असुरोपो अनत्तमनता चित्तस्म - इमानि द्य विरोधवन्धूनि ।

(४) द्य तण्हाकाया

१६७. तस्य कतमे द्य तण्हाकाया ?

रूपतण्हा, सहतण्हा, गन्धतण्हा, रसतण्हा, फोट्टञ्जतण्हा, धम्म-
तण्हा - इमे द्य तण्हाकाया ।

(५) द्य अगारवा

१६८. तस्य कतमे द्य अगारवा ?

सत्यरि अगारवो विहरन्ति अप्पनिम्भो^६, धम्मे अगारवो विहरन्ति २०

१. माधम्मं - स्या०, एवमुत्तरि ति । २. छन्दरागादेहमिना धम्मा - स्या०, रो० ।

३-२. स्या०, रो० पोच्छेणु नापि । ४. मनापियेणु - स्या०, रो०, एवमुत्तरि ति ।

५. अप्पटिस्तो - स्या०, रो०, एवमुत्तरि ति ।

अप्पतिस्सो, सङ्खे अगारवो विहरति अप्पतिस्सो, सिक्खाय अगारवो विहरति अप्पतिस्सो, अप्पमादे अगारवो विहरति अप्पतिस्सो, पटि-
सन्थारे अगारवो विहरति अप्पतिस्सो — इमे छ अगारवा ।

(६) छ परिहानिया धम्मा

१६६ तत्थ कतमे छ परिहानिया धम्मा ?

5 कम्मारामता, भस्सारामता, निहारामता, सङ्गणिकारामता,
ससङ्गारामता, पपञ्चारामता — इमे छ परिहानिया धम्मा ।

(७) अपरे पि छ परिहानिया धम्मा

१७० तत्थ कतमे अपरे पि छ परिहानिया धम्मा ?

कम्मारामता, भस्सारामता, निहारामता, सङ्गणिकारामता,
दोवचस्सता, पापमित्तता — इमे छ परिहानिया धम्मा ।

(८) छ सोमनस्सुपविचारा

10 १७१ तत्थ कतमे छ सोमनस्सुपविचारा ?

चक्खुना रूप दिस्वा सोमनस्सट्ठानिय रूप उपविचरति, सोतेन
सद् सुत्वा पे० घानेन गन्ध घायित्वा पे० जिह्वाय रस सायित्वा
पे० कायेन फोट्ठव्व फुसित्वा पे० मनसा धम्म विञ्जाय
सोमनस्सट्ठानिय धम्म उपविचरति — इमे छ सोमनस्सुपविचारा ।

(९) छ दोमनस्सुपविचारा

15 १७२ तत्थ कतमे छ दोमनस्सुपविचारा ?

चक्खुना रूप दिस्वा दोमनस्सट्ठानिय रूप उपविचरति, सोतेन
सद् सुत्वा पे० घानेन गन्ध घायित्वा पे० जिह्वाय रस सायित्वा
पे० कायेन फोट्ठव्व फुसित्वा पे० मनसा धम्म विञ्जाय
दोमनस्सट्ठानिय धम्म उपविचरति — इमे छ दोमनस्सुपविचारा ।

(१०) छ उपेक्खुपविचारा

20 १७३ तत्थ कतमे छ उपेक्खुपविचारा ?

चक्खुना रूप दिस्वा उपेक्खुपविचरति, सोतेन
सद् सुत्वा पे० घानेन गन्ध घायित्वा पे० जिह्वाय रस सायित्वा
पे० कायेन फोट्ठव्व फुसित्वा पे० मनसा धम्म विञ्जाय उपेक्खु
ट्ठानिय धम्म उपविचरति — इमे छ उपेक्खुपविचारा ।

(११) छ गेहसितानि सोमनस्सानि

१७४ तत्थ कतमानि छ गेहगितानि सोमनस्मानि ?

D ३४

मनापियेसु रूपेसु गेहमित चेतमिव सात चेतसिक् मुत्त चंतो-
सम्फस्सज सात सुख वेदयित चेतोमम्फस्मजा साता मुग्घा वेदना, मनापि-
येसु सहेसु पे० मनापियेसु गन्धेसु पे० मनापियेसु रसेसु पे०
मनापियेसु फोद्धव्येसु पे० मनापियेसु धम्मेषु गेहमिन्न चेतमिव मात ५
चेतसिक् सुल चेतोमम्फस्सज मात मुग्घ वेदयित चेतोमम्फस्मजा माता ५
सुखा वेदना - इमानि छ गेहसितानि सोमनस्सानि ।

R ३५

(१२) छ गेहसितानि दोमनस्सानि

१७५ तत्थ कतमानि छ गेहमितानि दोमनस्मानि ?

अमनापियेसु रूपेसु गेहसित चेतसिक् असात चेतमिव दुक्ख
चेतोसम्फस्सज असात दुक्ख वेदयित चेतोमम्फस्सजा असाता दुग्घा १०
वेदना, अमनापियेसु सहेसु पे० अमनापियेसु गन्धेसु पे० अमना-
पियेसु रसेसु पे० अमनापियेसु फोद्धव्येसु पे० अमनापियेसु
धम्मेषु गेहसित चेतसिक् असात चेतसिक् दुक्ख चेतोसम्फस्मज अमात
दुक्ख वेदयित चेतोसम्फस्मजा अमाता दुक्खा वेदना - इमानि छ
गेहसितानि दोमनस्सानि । १५

(१३) छ गेहसिता उपेक्खा

१७६ तत्थ कतमा छ गेहसिता उपेक्खा ?

उपेक्खाट्ठानियेसु रूपेसु गेहसित चेतसिक् नेव सात नामात
चेतोसम्फस्सज अदुक्खमसुल वेदयित चेतोसम्फस्सजा अदुक्खमसुला
वेदना, उपेक्खाट्ठानियेसु सहेसु पे० उपेक्खाट्ठानियेसु गन्धेसु पे०
उपेक्खाट्ठानियेसु रसेसु पे० उपेक्खाट्ठानियेसु फोद्धव्येसु पे० २०
उपेक्खाट्ठानियेसु धम्मेषु गेहसित चेतमिक् नेव सात नामात चेतो-
सम्फस्सज अदुक्खमसुल वेदयित चेतोमम्फस्मजा अदुक्खमसुला वेदना -
इमा छ गेहसिता उपेक्खा ।

(१४) छ दिट्ठियो

१७७ तत्थ कतमा छ दिट्ठियो ?

१ कतमे - रो० । २ उपेक्खाट्ठानियेसु - सो०, उपेक्खाट्ठानियेसु - स्वा०, उतेस्य
ट्ठानियेसु - रो०, एवमुपरि च ।

“अत्थि मे अत्ता” ति वा अस्स सच्चतो थेततो दिट्ठि उप्पज्जति,
 “नत्थि मे अत्ता” ति वा अस्स सच्चतो थेततो दिट्ठि उप्पज्जति, “अत्तना
 वा’ अत्तानं सञ्जानामी” ति वा अस्स सच्चतो थेततो दिट्ठि उप्पज्जति,
 “अत्तना वा अनत्तानं सञ्जानामी” ति वा अस्स सच्चतो थेततो दिट्ठि
 5 उप्पज्जति, “अनत्तना वा अत्तानं सञ्जानामी” ति वा अस्स सच्चतो
 थेततो दिट्ठि उप्पज्जति; अथ’-वां पनस्स एवंदिट्ठी होति’ - “सो मे
 अयं अत्ता वदो वेदेय्यो तत्र’ तत्र दीघरत्तं कल्याणपापकानं कम्मानं’
 विपाकं पच्चनुभोति । न सो जातो नाहोसि, न सो जातो न भविस्सति,
 निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो” ति वा पनस्स’ सच्चतो थेततो
 10 दिट्ठि उप्पज्जति । इमा छ दिट्ठियो ।

६. सत्तकमातिकानिद्देशो

(१) सत्तानुसंया

R. 383

१७८. तत्थ कतमे सत्तानुसंया ?

कामरागानुसंयो, पटिघानुसंयो, मानानुसंयो, दिट्ठानुसंयो,
 विचिकिच्छानुसंयो, भवरागानुसंयो, अविज्जानुसंयो - इमे सत्त अनुसंया ।

(२) सत्त संयोजनानि

१७९. तत्थ कतमानि सत्त संयोजनानि ?

15 कामरागसंयोजनं, पटिघसंयोजनं, मानसंयोजनं, दिट्ठिसंयोजनं,
 विचिकिच्छासंयोजनं, भवरागसंयोजनं, अविज्जासंयोजनं - इमानि सत्त
 संयोजनानि ।

(३) सत्त परियुद्धानानि

१८०. तत्थ कतमानि’ सत्त परियुद्धानानि’ ?

20 कामरागपरियुद्धानं, पटिघपरियुद्धानं, मानपरियुद्धानं, दिट्ठिपरि-
 युद्धानं, विचिकिच्छापरियुद्धानं, भवरागपरियुद्धानं, अविज्जापरियुद्धानं -
 इमानि’ सत्त परियुद्धानानि ।

१ स्या० पोत्यके नत्थि । २-२ स्या० पोत्यके नत्थि । ३. रो० पोत्यके नत्थि ।

४. धम्मान - स्या०, रो० । ५ अस्स - स्या० । ६ कतमे - रो० । ७. परियुद्धाना - रो० ।

८. इमे - रो० ।

(४) सत्त असद्वम्मा

१८१. तत्थ कतमे सत्त असद्वम्मा ?

अस्सदो होति, अहिरिको होति, अनोत्तपी होति, अप्पम्मुतो होति, कुसीतो होति, मुट्ठस्सती होति, दुप्पञ्जो होति - इमे सत्त असद्वम्मा ।

(५) सत्त दुच्चरित्तानि

१८२. तत्थ कतमानि सत्त दुच्चरित्तानि ?

पाणातिपातो, अदिन्नादानं, कामेभूमिच्छाचारो, मूसावादो, पिसुणा वाचा, फल्सा वाचा, सम्फप्पलापो - इमानि सत्त दुच्चरित्तानि ।

(६) सत्त माना

१८३. तत्थ कतमे सत्त माना ?

मानो, अतिमानो, माणातिमानो, ओमानो, अधिमानो, अस्मि-
मानो, मिच्छामानो - इमे सत्त माना ।

(७) सत्त दिट्ठियो

१८४ (क). तत्थ कतमा सत्त दिट्ठियो ?

इधेक्कच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा एवंवादी होति एवंदिट्ठो -
"यतो खो, भो, अयं अत्ता रूपी चातुम्महाभूतिको^१ मातापेत्तिकसम्भवो^२
कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति न होति परं मरणा, एत्तावता सो
भो, अयं अत्ता सम्मा समुच्छिन्नो होती" ति । इत्येके सतो मत्तस्स उच्छेदं
विनासं विभव पञ्जापेन्ति ।

(ख) तमञ्जो एवमाह - "अत्थि खो, भो, एखो अत्ता यं त्वं
वदेसि । 'नेसो नत्थो' ति वदामि । नो च खो, भो, अयं अत्ता एत्तावता
सम्मा समुच्छिन्नो होति । . अत्थि खो भो अञ्जो अत्ता दिट्ठो रूपी
कामावचरो कवलीकारभवसो^३ । तं त्वं न जानासि न पस्ससि ।
तमहं जानामि पस्सामि । सो खो, भो, अत्ता यतो कायस्स भेदा उच्छि-
ज्जति विनस्सति न होति परं मरणा, एत्तावता खो, भो, अयं अत्ता

१. चातुम्महाभूतिको - य० । २. मातापेत्तिकसम्भवो - खो०; मातापेत्तिकसम्भवो -
स्या० । ३. कवळिकारभवसो - खो०; कवळिकारहारभवसो - स्या०, खो० ।

सम्मासमुच्छिन्नो होती” ति । इत्येके सतो सत्तस्स उच्छेदं विनासं विभवं पञ्जापेन्ति ।

- (ग) तमञ्जो एवमाह — “अत्थि खो, भो, एसो अत्ता यं त्वं वदेसि । ‘नेसो नत्थी’ ति वदामि । नो च खो, भो, अयं अत्ता^१ एत्तावता
 5 सम्मा समुच्छिन्नो होति । अत्थि खो, भो, अञ्जो अत्ता दिव्वो रूपी मनोमयो^२ सब्बज्जपच्चज्जी अहीनिन्द्रियो । तं त्वं न जानासि न पस्ससि । तमहं जानामि पस्सामि । सो खो, भो, अत्ता यतो कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति न होति परं मरणा, एत्तावता खो, भो, अयं अत्ता सम्मा समुच्छिन्नो होती” ति । इत्येके सतो सत्तस्स उच्छेदं विनासं
 10 विभवं पञ्जापेन्ति ।

- (घ) तमञ्जो एवमाह — “अत्थि खो, भो, एसो अत्ता यं त्वं वदेसि । ‘नेसो नत्थी’ ति वदामि । नो च खो, भो, अयं अत्ता एत्तावता सम्मा समुच्छिन्नो होति । अत्थि खो, भो, अञ्जो अत्ता सब्बसो रूपसञ्ज्ञानं समतिक्कमा पटिघसञ्ज्ञानं अत्थज्जमा तानत्त-
 15 सञ्ज्ञानं अमनसिकारा अनन्तो आकासो ति आकासानञ्चायतनूपगो । तं त्वं न जानासि न पस्ससि । तमहं जानामि पस्सामि । सो खो, भो, अत्ता यतो कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति न होति परं मरणा, एत्तावता खो, भो, अयं अत्ता सम्मा समुच्छिन्नो होती” ति । इत्येके सतो सत्तस्स उच्छेदं विनासं विभवं पञ्जापेन्ति ।

B. 399 20

- (ङ) तमञ्जो एवमाह — “अत्थि खो, भो, एसो अत्ता यं त्वं वदेसि । ‘नेसो नत्थी’ ति वदामि । नो च खो, भो, अयं अत्ता एत्तावता सम्मा समुच्छिन्नो होति । अत्थि खो, भो, अञ्जो अत्ता सब्बसो आकासानञ्चायतनं समतिक्कम्म अनन्तं विञ्जाणं ति विञ्जाणञ्चा-
 यतनूपगो । तं त्वं न जानासि न पस्ससि । तमहं जानामि पस्सामि ।
 25 सो खो, भो, अत्ता यतो कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति न होति परं मरणा, एत्तावता खो, भो, अयं अत्ता सम्मा समुच्छिन्नो होती” ति । इत्येके सतो सत्तस्स उच्छेदं विनासं विभवं पञ्जापेन्ति ।

(च) तमञ्जो एवमाह — “अत्थि खो, भो, एसो अत्ता यं

त्वं वदेसि । 'नेसो नत्थी' ति वदामि । नो च खो, भो, अयं अत्ता एत्ता-
वता सम्मा समुच्छिन्नो होति । अत्थि खो, भो, अज्जो अत्ता सब्बसो
विज्जाणञ्चायतनं समतिक्कम्म नत्थि किञ्ची ति आकिञ्चञ्जाय-
तनूपगो । तं त्वं न जानासि न पस्ससि । तमहं जानामि पस्सामि ।
सो खो, भो, अत्ता यतो कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति न होति परं ॥
मरणा, एत्तावता खो, भो, अयं अत्ता सम्मा समुच्छिन्नो होती" ति ।
इत्येके सतो सत्तस्स उच्छेदं विनासं विभवं पज्जापेन्ति ।

R. 305

(छ) तमज्जो एवमाह — "अत्थि खो पन एसो अत्ता यं त्वं
वदेसि । 'नेसो नत्थी' ति वदामि । नो च खो, भो, अयं अत्ता एत्तावता
सम्मा समुच्छिन्नो होति । अत्थि खो, भो, अज्जो अत्ता सब्बसो 10
आकिञ्चञ्जायतनं समतिक्कम्म नेवसज्जानासज्जायतनूपगो । तं
त्वं न जानासि न पस्ससि । तमहं जानामि पस्सामि । सो खो, भो,
अत्ता यतो कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति न होति परं मरणा,
एत्तावता खो, भो, अयं अत्ता सम्मा समुच्छिन्नो होती" ति । इत्येके सतो
सत्तस्स उच्छेदं विनासं विभवं पज्जापेन्ति । 15

इमा^१ सत्त दिट्ठियो ।

— ० —

§ ६. अट्टकमातिकानिहेसो

(१) अट्ट किलेसवत्थूनि

१८५. तत्थ कतमानि अट्ट किलेसवत्थूनि ?

लोभो, दोसो, मोहो, मानो, दिट्ठि, विचिकिच्छा, थीन, उद्वच्चं —
इमानि अट्ट किलेसवत्थूनि ।

(२) अट्ट कुसीतवत्थूनि

१८६. तत्थ कतमानि अट्ट कुसीतवत्थूनि ?

20 B. 400

(क) इध भिक्खुना कम्मं कातव्वं^१ होति । तस्स एवं होति —
"कम्मं खो मे कातव्वं भविस्सति । कम्मं खो पन मे करोन्तस्स कायो
किलमिस्सति । हन्दाहं निपज्जामी" ति । सो निपज्जति; न विरियं^२

१. इमानि — स्या०, रो० । २. कतव्व — स्या०, रो० । ३. वीरिय — म०,
एवमुपरि पि ।

आरभति अप्पत्तस्स पत्तिया, अनधिगतस्स अधिगमाय, असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । इद पठम कुसीतवत्थु^१ ।

(ख) पुन च पर भिक्खुना कम्म कत होति । तस्म एव होति -
 "अह खो कम्म अकासिं । कम्म खो पन मे करोन्तस्स कायो किलन्तो ।
 5 हन्दाह निपज्जामी" ति । सो निपज्जति, न विरिय आरभति अप्पत्तस्स पत्तिया, अनधिगतस्स अधिगमाय, असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय ।
 इद दुतिय कुसीतवत्थु ।

R 386 (ग) पुन च पर भिक्खुना मग्गो गन्तव्वो होति । तस्स एव होति -
 "मग्गो खो मे^२ गन्तव्वो भविस्सति । मग्ग खो पन मे गच्छन्तस्स
 10 कायो किलमिस्सति । हन्दाह निपज्जामी" ति । सो निपज्जति, न विरिय आरभति अप्पत्तस्स पत्तिया, अनधिगतस्स अधिगमाय, असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । इद ततिय कुसीतवत्थु ।

(घ) पुन च पर भिक्खुना मग्गो गतो होति । तस्स एव होति -
 "अह खो मग्ग अगमासिं । मग्ग खो पन मे गच्छन्तस्स कायो
 11 किलन्तो । हन्दाह निपज्जामी" ति । सो निपज्जति, न विरिय आरभति अप्पत्तस्स पत्तिया, अनधिगतस्स अधिगमाय, असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । इद चतुत्थ कुसीतवत्थु ।

(ङ) पुन च पर भिक्खु गाम वा निगम वा पिण्डाय चरन्तो न लभति लूखस्स^३ वा पणीतस्स वा भोजनस्स यावदत्थ पारिपूर्तिं । तस्स
 20 एव होति - "अह खो गाम वा निगम वा पिण्डाय चरन्तो नालत्थ लूखस्स वा पणीतस्स वा भोजनस्स यावदत्थ पारिपूर्तिं । तस्स मे कायो किलन्तो अकम्मज्जो । हन्दाह निपज्जामी" ति । सो निपज्जति, न विरिय आरभति अप्पत्तस्स पत्तिया, अनधिगतस्स अधिगमाय, असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । इद पञ्चम कुसीतवत्थु ।

25 (च) पुन च पर भिक्खु गाम वा निगम वा पिण्डाय चरन्तो लभति लूखस्स वा पणीतस्स वा भोजनस्स यावदत्थ पारिपूर्तिं । तस्स एव होति - "अह खो गाम वा निगम वा पिण्डाय चरन्तो अलत्थ लूखस्स वा पणीतस्स वा भोजनस्स यावदत्थ पारिपूर्तिं । तस्स मे कायो किलन्तो अवम्मज्जो मामाचित मज्जे । हन्दाह निपज्जामी" ति । सो

निपज्जति; न विरियं आरभति अप्पत्तस्स पत्तिया, अनधिगतस्स अधि-
गमाय, असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । इदं छट्ठं कुसीतवत्थु ।

(छ) पुन च परं भिक्खुनो उप्पन्नो होति अप्पमत्तको आवाधो ।
तस्स एवं होति — “उप्पन्नो खो मे अयं अप्पमत्तको आवाधो । अत्थि
कप्पो निपज्जितुं । हन्दाहं निपज्जामी” ति । सो निपज्जति; न 5
विरियं आरभति अप्पत्तस्स पत्तिया, अनधिगतस्स अधिगमाय, असच्छि-
कतस्स सच्छिकिरियाय । इदं सत्तमं कुसीतवत्थु ।

(ज) पुन च परं भिक्खु गिलानवुट्ठितो^१ होति अचिरवुट्ठितो
गेलञ्जा । तस्स एवं होति — “अहं खो गिलानवुट्ठितो अचिरवुट्ठितो
गेलञ्जा । तस्स मे कायो दुव्वलो अकम्मञ्जो । हन्दाहं निप- 10
ज्जामी” ति । सो निपज्जति, न विरियं आरभति अप्पत्तस्स पत्तिया,
अनधिगतस्स अधिगमाय, असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । इदं अट्ठमं
कुसीतवत्थु ।

इमानि अट्ठ कुसीतवत्थूनि ।

(३) अट्ठसु लोकधम्मेषु चित्तस्स पटिघातो

१८७. तत्थ कतमेसु अट्ठसु लोकधम्मेषु चित्तस्स पटिघातो ? 15 R. 387

लाभे सारागो, अलाभे पटिविरोधो, यसे सारागो, अयसे पटि-
विरोधो, पसंसाय सारागो, निन्दाय पटिविरोधो, सुखे सारागो, दुक्खे
पटिविरोधो — इमेषु अट्ठसु लोकधम्मेषु चित्तस्स पटिघातो ।

(४) अट्ठः अनरियवोहारा

१८८. तत्थ कतमे अट्ठ अनरियवोहारा ?

अदिट्ठे दिट्ठवादिता, अस्सुते^२ सुतवादिता, अमुते सुतवादिता, 20
अविञ्जाते विञ्जातवादिता, दिट्ठे अदिट्ठवादिता, सुते अस्सुतवादिता,
मुते अमुतवादिता, विञ्जाते अविञ्जातवादिता — इमे अट्ठ अनरिय-
वोहारा ।

(५) अट्ठ मिच्छता

१८९. तत्थ कतमे अट्ठ मिच्छता ?

मिच्छादिट्ठि, मिच्छासङ्कप्पो, मिच्छावाचा, मिच्छाकम्मन्तो, 25

१. गिलाना वुट्ठितो — सी०, स्या०, रो० । २. अमुते — सी०, स्या०, रो० ।

मिच्छाआजीवो, मिच्छावायामो, मिच्छासति, मिच्छासमाधि - इमे
अट्ट मिच्छता ।

(६) अट्ट पुरिसदोसा

B 402

१६०. तत्थ कतमे अट्ट पुरिसदोसा ?

(क) इघ भिक्खू भिक्खु आपत्तिया चोदेन्ति । सो भिक्खु
5 भिक्खूहि आपत्तिया चोदियमानो^१ "न सरामि न सरामी" ति
अस्सतिया^२ व^३ निव्वेठेति^४ । अयं पठमो पुरिसदोसो ।

(ख) पुन च परं भिक्खू भिक्खु आपत्तिया चोदेन्ति । सो भिक्खु
भिक्खूहि आपत्तिया चोदियमानो चोदकयेव पटिप्परति - "किं नु खो
तुय्हं बालस्स अव्यत्तस्स^५ भणितेन ! त्वं^६ पि नांमं भणितव्वं मज्झसी"
10 ति । अयं दुतियो पुरिसदोसो ।

(ग) पुन च परं भिक्खू भिक्खु आपत्तिया चोदेन्ति । सो भिक्खु
भिक्खूहि आपत्तिया चोदियमानो चोदकयेव^७ पञ्चारोपेति - "त्वं पि
खोसि इत्यन्नामं आपत्तिं आपन्नो । त्वं ताव पठमं पटिकरोही" ति ।
अयं ततियो पुरिसदोसो ।

15 (घ) पुन च परं भिक्खू भिक्खु आपत्तिया चोदेन्ति । सो
भिक्खु भिक्खूहि आपत्तिया चोदियमानो अज्जेनाज्ज^८ पटिचरति,
बहिद्धा कयं अपनामेति, कोपं च दोसं च अप्पच्चय च पातुकरोति । अयं
चतुत्थो पुरिसदोसो ।

R 380 20 (ङ) पुन च परं भिक्खू भिक्खु आपत्तिया चोदेन्ति । सो
भिक्खु भिक्खूहि आपत्तिया चोदियमानो सट्ठमज्जे बाहाविकसेपक
भणति । अयं पञ्चमो पुरिसदोसो ।

(च) पुन च परं भिक्खू भिक्खु आपत्तिया चोदेन्ति । सो
भिक्खु भिक्खूहि आपत्तिया चोदियमानो अनादियित्वा^९ मद्धं,
अनादियित्वा चोदरा, नापत्तिको व येन वामं पक्कमति । अयं छट्ठो
25 पुरिसदोसो ।

(छ) पुन च परं भिक्खू भिक्खु आपत्तिया चोदेन्ति । सो

१. चोदियमानो - म० । २. अर्पयित्वा - रत्ता०, रो० । ३. निवेष्टेति - सी० ।

४. पटिप्पसति - सी०, ११० । ५. भुव - सी० । ६. चोदकयेव - रत्ता० । ७. पञ्चारोपेति -
सी०, रत्ता०, रो० । ८. अज्जेनाज्ज - रत्ता०, एउमुत्तरि । ९.

भिक्षु भिक्षूहि आपत्तिया चोदियमानो “नेवाहं आपन्नोम्हि”, न पनाहं
अनापन्नोम्हि” ति तुण्हीभूतो सङ्घं विहेसेति । अयं सत्तमो पुरिसदोसो ।

(ज) पुन च परं भिक्षू भिक्षुं आपत्तिया चोदेन्ति । सो
भिक्षु भिक्षूहि आपत्तिया चोदियमानो एवमाह — “किं नु खो तुम्हे
आयस्मन्तो अतिवान्हं मयि^१ व्यावटा । इदानीहं सिक्खं पच्चवक्खाय
हीनायावत्तिस्सामी” ति । सो सिक्खं पच्चवक्खाय हीनायावत्तित्वा
एवमाह — “इदानी खो तुम्हे आयस्मन्तो अत्तमना होथा” ति । अयं
अट्टमो पुरिसदोसो ।

इमे अट्ट पुरिसदोसा ।

(७) अट्ट असञ्जीवादा

१६१. तत्थ कतमे अट्ट असञ्जीवादा^२ ?

10

“रूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति — असञ्जी ति नं
पञ्जापेन्ति; अरूपी अत्ता ... पे०... रूपी च अरूपी च ... पे०... नेवरूपी-
नारूपी ... पे०... “अन्तवा अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति — असञ्जी
ति नं पञ्जापेन्ति; “अनन्तवा अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति —
असञ्जी ति नं पञ्जापेन्ति; “अन्तवा च अनन्तवा च अत्ता होति
अरोगो परं मरणा” ति — असञ्जी ति नं पञ्जापेन्ति, “नेवन्तवा
नानन्तवा अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति — असञ्जी ति नं पञ्जा-
पेन्ति । इमे अट्ट असञ्जीवादा ।

15 R. 389

(८) अट्ट नेवसञ्जीनासञ्जीवादा

१६२. तत्थ कतमे अट्ट नेवसञ्जीनासञ्जीवादा ?

“रूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति — नेवसञ्जीना-
सञ्जी ति नं पञ्जापेन्ति; “अरूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा”
ति — नेवसञ्जीनासञ्जी ति नं पञ्जापेन्ति; “रूपी च अरूपी च अत्ता
होति अरोगो परं मरणा” ति — नेवसञ्जीनासञ्जी ति नं पञ्जापेन्ति;
“नेवरूपीनारूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति — नेवसञ्जी-
नासञ्जी ति नं पञ्जापेन्ति; “अन्तवा अत्ता होति अरोगो परं
मरणा” ति — नेवसञ्जीनासञ्जी ति नं पञ्जापेन्ति; “अनन्तवा”

25

१. आपन्नोस्मो — सी० । २. मयो — सी० । ३. असञ्जिवादा — त्या० ।

४. अन्तवा — म० ।

अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति — नेवसञ्जीनासञ्जी ति नं पञ्जापेन्ति; “अन्तवा च अनन्तवा च अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति — नेवसञ्जीनासञ्जी ति नं पञ्जापेन्ति; “नेवन्तवा नानन्तवा अत्ता होति अरोगो परं मरणा” ति — नेवसञ्जीनासञ्जी ति नं पञ्जापेन्ति । इमे अट्ठ नेवसञ्जीनासञ्जीवादा ।

— ० —

§ १०. नवकमात्तिकानिद्देशो

(१) नव आघातवत्थूनि

१६३. तत्थ कतमानि नव आघातवत्थूनि ?

“अनत्थं मे अचरी” ति आघातो जायति; “अनत्थं मे चरती”

B. 404

ति आघातो जायति; “अनत्थं मे चरिस्सती” ति आघातो जायति;

“पियस्स मे मनापस्स अनत्थं अचरि” ... पे०... अनत्थं चरति ... पे०...

10 अनत्थं चरिस्सती ति आघातो जायति; अप्पियस्स मे अमनापस्स अत्थं अचरि ... पे०... अत्थं चरति ... पे०... अत्थं चरिस्सती ति आघातो जायति । इमानि नव आघातवत्थूनि ।

(२) नव पुरिसमलानि

१६४. तत्थ कतमानि नव पुरिसमलानि ?

कोधो, भवखो, इस्सा, भच्छरियं, माया, साठेय्यं, मुसावादो,

15 पापिच्छता^१, मिच्छादिट्ठि — इमानि नव पुरिसमलानि ।

(३) नवविधा माना

१६५. तत्थ कतमे नवविधा माना ?

“सेय्यस्स सेय्योहमस्मी” ति मानो, “सेय्यस्स सदिसोहमस्मी”

ति मानो, “सेय्यस्स हीनोहमस्मी” ति मानो, “सदिसस्स सेय्योहमस्मी”

ति मानो, “सदिसस्स सदिसोहमस्मी” ति मानो, “सदिसस्स हीनोहमस्मी”

20 ति मानो, “हीनस्स सेय्योहमस्मी” ति मानो, “हीनस्स सदिसोहमस्मी”

ति मानो, “हीनस्स हीनोहमस्मी” ति मानो — इमे नवविधा माना ।

(४) नव तण्हामूलका धम्मा

१६६. तत्थ कतमे नव तण्हामूलका धम्मा ?

१. शापेय्यं — स्या० । २. पापिच्छा — स्या०, रो० ।

तण्हं पटिच्च परियेसना, परियेसानं पटिच्च नाभो, लाभं पटिच्च विनिच्छयो, विनिच्छयं पटिच्च छन्दरागो, छन्दरागं पटिच्च अज्जोमानं, अज्जोमानं पटिच्च परिग्गहो, परिग्गहं पटिच्च मच्छरियं, मच्छरियं पटिच्च आरयसो, आरयसाधिकरणं दण्डादान-सत्यादान-कलह-विग्गह-विवाद-तुवंतुवं-पेसुज्ज-मुसावादा^१ अनेके पापका अकुसला धम्मा^२ सम्भवन्ति - इमे नव तण्हामूलका धम्मा ।

(५) नव इज्जितानि

१६७. तत्थ कतमानि नव इज्जितानि ?

“अस्मी” ति इज्जितमेतं, “अहमस्मी” ति इज्जितमेतं, “अय-
महमस्मी” ति इज्जितमेतं “भविस्स” ति इज्जितमेतं, “रूपी भविस्स”
ति इज्जितमेतं, “अरूपी भविस्स” ति इज्जितमेतं, “सज्जी भविस्स”¹⁰
ति इज्जितमेतं, “असज्जी भविस्स” ति इज्जितमेतं, “नेवसज्जी-
नासज्जी भविस्स” ति इज्जितमेत - इमानि नव इज्जितानि ।

(६-६.) नव मज्जितानि

१६८. तत्थ कतमानि नव मज्जितानि ... नव फण्डितानि ...
नव पपञ्चितानि नव सङ्गतानि ?

“अस्मी” ति सङ्गतमेतं, “अहमस्मी” ति सङ्गतमेतं, “अय-¹⁵
महमस्मी” ति सङ्गतमेतं, “भविस्स” ति सङ्गतमेतं, “रूपी भविस्स” ति
सङ्गतमेतं, “अरूपी भविस्स” ति सङ्गतमेतं, “सज्जी भविस्स” ति
सङ्गतमेतं, “असज्जी भविस्स” ति सङ्गतमेतं, “नेवसज्जीनासज्जी
भविस्स” ति सङ्गतमेतं - इमानि नव सङ्गतानि ।

R. 391

B. 405

§ ११. दसकमातिकानिहेसो

(१) दस किलेसवत्थूनि

१६९. तत्थ कतमानि दस किलेसवत्थूनि ?

20

लोभो, दोसो, मोहो, मानो, दिट्ठि, विचिकिच्छा, थीनं^३, उद्धच्चं,
अहिрикं, अनोत्तपं - इमानि दस किलेसवत्थूनि ।

(२) दस आघातवत्थूनि

२००. तत्थ कतमानि दस आघातवत्थूनि ?

“अनत्थं मे अचरी” ति आघातो जायति, “अनत्थं मे चरती” ति आघातो जायति, “अनत्थं मे चरिस्सती” ति आघातो जायति, “पियस्स मे मनापस्स अनत्थं अचरि” ... पे०... अनत्थं चरति ... पे०... अनत्थं चरिस्सती ति आघातो जायति, अप्पियस्स मे अमनापस्स अत्थं अचरि ... पे०... अत्थं चरति ... पे०... अत्थं चरिस्सती ति आघातो जायति, अट्ठाने वा पन आघातो जायति — इमानि दस आघातवत्थूनि ।

(३) दस अकुसलकम्मपथा

२०१. तत्थ कतमे दस अकुसलकम्मपथा ?

पाणातिपातो, अदिघ्नादानं, कामेसुमिच्छाचारो, मुसावादो,
 10 पिसुणा वाचा, फरुसा वाचा, सम्फप्पलापो, अभिज्झा, व्यापादो, मिच्छा-
 दिट्ठि — इमे दस अकुसलकम्मपथा ।

(४) दस संयोजनानि

२०२. तत्थ कतमानि दस संयोजनानि ?

कामरागसंयोजनं, पटिघसंयोजनं, मानसंयोजनं, दिट्ठिसंयोजनं,
 विचिकिच्छासंयोजनं, सीलव्वतपरामाससंयोजनं, भवरागसंयोजनं,
 15 इस्सासंयोजनं, मच्छरियसंयोजनं, अविज्जासंयोजनं — इमानि दस
 संयोजनानि ।

(५) दस मिच्छता

२०३. तत्थ कतमे दस मिच्छता ?

मिच्छादिट्ठि, मिच्छासङ्कप्पो, मिच्छावाचा, मिच्छाकम्मन्तो,
 मिच्छाआजीवो, मिच्छावायामो, मिच्छासति, मिच्छासमाधि, मिच्छा-
 20 ज्ञाणं, मिच्छाविमुत्ति — इमे दस मिच्छता ।

(६) दसवत्थुका मिच्छादिट्ठि

२०४. तत्थ कतमा दसवत्थुका मिच्छादिट्ठि ?

नत्थि दिप्पं, नत्थि यिट्ठं, नत्थि हुतं, नत्थि सुकतदुक्कटानं^१
 कम्मानं फलं विपाको, नत्थि अयं लोको, नत्थि परो लोको, नत्थि माता,

नत्थि पिता, नत्थि सत्ता ओपपात्तिका, नत्थि लोके समणब्राह्मणा
सम्मगता सम्मा पटिपन्ना ये इमं च लोकं परं च लोकं गयं अभिञ्जा
सच्चिक्त्वा पवेदेन्ती ति — ग्रयं दमवत्युका मिच्छादिट्ठि ।

(७) दसवत्युका अन्तग्गाहिका दिट्ठि

२०५. तत्थ कत्तमा दमवत्युका अन्तग्गाहिका दिट्ठि ?

सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा, अन्तवा लोको ५
ति वा, अनन्तवा लोको ति वा, तं जीवं तं सरीरं ति वा, अञ्जं जीयं
अञ्जं सरीरं ति वा, होति तथागतो परं मरणा ति वा, न होति तथागतो
परं मरणा ति वा, होति च न च होति तथागतो परं मरणा ति वा, नेव
होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा — अयं दसवत्युका अन्तग्गाहिका
दिट्ठि । 10

० —

§ १२. तण्हाविचरितानि

(१) अज्झात्तिकस्स उपादाय

२०६. तत्थ कत्तमानि अट्ठारस तण्हाविचरितानि अज्झात्तिकस्स
उपादाय ?

अस्मी ति होति, इत्थस्मी ति होति, एवस्मी ति होति, अञ्ज-
थास्मी ति होति, भविस्सं ति होति, इत्थ भविस्सं ति होति, एवं भविस्सं
ति होति, अञ्जथा भविस्स ति होति, असस्मी ति होति, सातस्मी ति 15
होति, सियं ति होति, इत्थं सियं ति होति, एवं सियं ति होति, अञ्जथा
सियं ति होति, अपाहं सियं ति होति, अपाहं इत्थं सियं ति होति, अपाहं
एवं सियं ति होति, अपाहं अञ्जथा सियं ति होति । R. 393

२०७. (१) कथं च अस्मी ति होति ?

कच्चि^१ धम्म अनवकारि^२ करित्वा रुपं ... पे०... वेदनं ... 20
सञ्जं ... सह्यारे ... विञ्जाणं अस्मी ति छन्दं पटिलभति, अस्मी ति
मानं पटिलभति, अस्मी ति दिट्ठि पटिलभति । तस्मिं सति इमानि
पपञ्चितानि होन्ति — इत्थस्मी ति वा एवस्मी ति वा अञ्जथास्मी
ति वा ।

१. अञ्जायस्मी — सो० । २. तस्मी ति होति असस्मी — सो० । ३. विञ्चि —
सो० । ४. अनवकारी — सो० ।

B. 407

(२) कथं च इत्थस्मी ति होति ?

खत्तियोस्मी ति वा, ब्राह्मणोस्मी ति वा, वेस्सोस्मी ति वा,
 सुद्धोस्मी ति वा, गहट्ठोस्मी ति वा, पव्वजितोस्मी ति वा, देवोस्मी ति
 वा, मनुस्सोस्मी ति वा, रूपीस्मी ति वा, अरूपीस्मी ति वा, सञ्जीस्मी
 5 ति वा, असञ्जीस्मी ति वा, नेवसञ्जीनासञ्जीस्मी ति वा - एवं
 इत्थस्मी ति होति ।

(३) कथं च एवस्मी ति होति ?

परपुग्गलं उपनिघाय यथा सो खत्तियो तथाहं खत्तियोस्मी ति
 वा, यथा सो ब्राह्मणो तथाहं ब्राह्मणोस्मी ति वा, यथा सो वेस्सो तथाहं
 10 वेस्सोस्मी ति वा यथा सो सुद्धो तथाहं सुद्धोस्मी ति वा, यथा सो गहट्ठो
 तथाहं गहट्ठोस्मी ति वा, यथा सो पव्वजितो तथाहं पव्वजितोस्मी ति
 वा, यथा सो देवो तथाहं देवोस्मी ति वा, यथा सो मनुस्सो तथाहं मनु-
 स्सोस्मी ति वा, यथा सो रूपी तथाहं रूपीस्मी ति वा, यथा सो अरूपी
 तथाहं अरूपीस्मी ति वा, यथा सो सञ्जी तथाहं सञ्जीस्मी ति वा,
 15 यथा सो असञ्जी तथाहं असञ्जीस्मी ति वा, यथा सो नेवसञ्जी-
 नासञ्जी तथाहं नेवसञ्जीनासञ्जीस्मी ति वा - एवं एवस्मी ति होति ।

(४) कथं च अञ्जथास्मी ति होति ?

परपुग्गलं उपनिघाय यथा सो खत्तियो नाहं तथा खत्तियोस्मी
 ति वा यथा सो ब्राह्मणो नाहं तथा ब्राह्मणोस्मी ति वा, यथा सो वेस्सो
 20 नाहं तथा वेस्सोस्मी ति वा, यथा सो सुद्धो नाहं तथा सुद्धोस्मी ति वा,
 यथा सो गहट्ठो नाहं तथा गहट्ठोस्मी ति वा, यथा सो पव्वजितो नाहं
 तथा पव्वजितोस्मी ति वा, यथा सो देवो नाहं तथा देवोस्मी ति वा,
 R. 394 यथा सो मनुस्सो नाहं तथा मनुस्सोस्मी ति वा, यथा सो रूपी नाहं तथा
 रूपीस्मी ति वा, यथा सो अरूपी नाहं तथा अरूपीस्मी ति वा, यथा सो
 25 सञ्जी नाहं तथा सञ्जीस्मी ति वा, यथा सो असञ्जी नाहं तथा
 असञ्जीस्मी ति वा, यथा सो नेवसञ्जीनासञ्जी नाहं तथा नेवसञ्जी-
 नासञ्जीस्मी ति वा - एवं अञ्जथास्मी ति होति ।

B 408

(५) कथं च भविसं ति होति ?

कञ्चि धम्मं अनवकारि करित्वा रुपं .. पे०... वेदनं ... सञ्जं ...

सङ्खारे विज्जाण भविस्स ति द्धन्द पटिलभति, भविस्स ति मान पटिलभति, भविस्स ति दिट्ठि पटिलभति । तस्मि सति इमानि पपञ्चितानि होन्ति - इत्थ भविस्स ति वा, एव भविस्स ति वा, अज्जथा भविस्स ति वा ।

(६) कथं च इत्थं भविस्स ति होति ? 5

खत्तियो भविस्स ति वा, ब्राह्मणो भविस्स ति वा, वेस्सो भविस्स ति वा, सुहो भविस्स ति वा, गहट्ठो भविस्स ति वा, पव्वजितो भविस्स ति वा, देवो भविस्स ति वा, मनुस्सो भविस्स ति वा, रूपो भविस्स ति वा, अरूपो भविस्स ति वा, सज्जी भविस्स ति वा, असज्जी भविस्स ति वा, नेवसज्जीनासज्जी भविस्स ति वा - एव इत्थं भविस्स ति 10 होति ।

(७) कथं च एव भविस्स ति होति ?

परपुग्गल उपनिधाय यथा सो खत्तियो तथाह खत्तियो भविस्स ति वा, यथा सो ब्राह्मणो तथाह ब्राह्मणो भविस्स ति वा पे० यथा सो नेवसज्जीनासज्जी तथाह नेवसज्जीनासज्जी भविस्स ति वा - एव 15 एव भविस्स ति होति ।

(८) कथं च अज्जथा भविस्स ति होति ?

परपुग्गल उपनिधाय यथा सो खत्तियो नाह तथा खत्तियो भविस्स ति वा, यथा सो ब्राह्मणो नाह तथा ब्राह्मणो भविस्स ति वा पे० यथा सो नेवसज्जीनासज्जी नाह तथा नेवसज्जीनासज्जी 20 भविस्स ति वा - एव अज्जथा भविस्स ति होति ।

(९) कथं च असस्मी^१ ति होति ?

कच्चि^२ धम्म अनवकारि करित्वा रूप पे० वेदन सज्ज सङ्खारे विज्जाण निज्जोस्मि धुवोस्मि सस्सतोस्मि अविपरिणाम-धम्मोस्मी ति - एव असस्मी ति होति । 25

(१०) कथं च सातस्मी^३ ति होति ?

कच्चि^४ धम्म अनवकारि करित्वा रूप पे० वेदन सज्ज सङ्खारे विज्जाण उज्झिज्जिस्सामि धिनस्सिस्सामि न भविस्सामी ति - एव सातस्मी ति होति ।

(११) कथं च सियं ति होति ?

B. 409

कञ्चि धम्मं अनवकारिं करित्वा रूपं ... पे०... वेदनं ... सञ्जं ... सङ्गारे ... विञ्जाणं सियं ति छन्दं पटिलभति, सियं ति मानं पटिलभति, सियं ति दिट्ठि पटिलभति । तस्मि सति इमानि पपञ्चितानि
5 होन्ति — इत्थं सियं ति वा, एवं सियं ति वा, अञ्जथा सियं ति वा ।

(१२) कथं च इत्थं सियं ति होति ?

खत्तियो सियं ति वा, ब्राह्मणो सियं ति वा, वेस्सो सियं ति वा, सुद्धो सियं ति वा, गहद्धो सियं ति वा, पव्वजितो सियं ति वा, देवो सियं ति वा, मनुस्सो सियं ति वा, रूपी सियं ति वा, अरूपी सियं ति वा, सञ्जी
10 सियं ति वा, असञ्जी सियं ति वा, नेवसञ्जीनासञ्जी सियं ति वा — एवं इत्थं सियं ति होति ।

(१३) कथं च एवं सियं ति होति ?

परपुगलं उपनिधाय यथा सो खत्तियो तथाहं खत्तियो सियं ति वा, यथा सो ब्राह्मणो तथाहं ब्राह्मणो सियं ति वा ... पे०... यथा सो
15 नेवसञ्जीनासञ्जी तथाहं नेवसञ्जीनासञ्जी सियं ति वा — एवं एवं सियं ति होति ।

(१४) कथं च अञ्जथा सियं ति होति ?

परपुगलं उपनिधाय यथा सो खत्तियो नाहं तथा खत्तियो सियं ति वा, यथा सो ब्राह्मणो नाहं तथा ब्राह्मणो सियं ति वा ... पे०... यथा
20 सो नेवसञ्जीनासञ्जी नाहं तथा नेवसञ्जीनासञ्जी सियं ति वा — एवं अञ्जथा सियं ति होति ।

(१५) कथं च अपाहं सियं ति होति ?

कञ्चि धम्मं अनवकारिं करित्वा रूपं ... वेदनं ... सञ्जं ... सङ्गारे ... विञ्जाणं अपाहं सियं ति छन्दं पटिलभति, अपाहं सियं ति मानं पटिलभति, अपाहं सियं ति दिट्ठि पटिलभति । तस्मि सति इमानि
25 पपञ्चितानि होन्ति — अपाहं इत्थं सियं ति वा, अपाहं एवं सियं ति वा, अपाहं अञ्जथा सियं ति वा ।

(१६) कथं च अपाहं इत्थं सियं ति होति ?

अपाहं खत्तियो सियं ति वा, अपाहं ब्राह्मणो सियं ति वा, अपाहं

२०६. (१) कथं च इमिना अस्मी ति होति ?

R. 397

कञ्चि घम्भं अवकारि^१ करित्वा रूपं ... वेदनं ... सञ्जं ... सङ्कारे ... विञ्जाणं इमिना अस्मी ति छन्दं पटिलभति, इमिना अस्मी ति मानं पटिलभति, इमिना अस्मी ति दिट्ठि पटिलभति । तस्मि सति इमानि पपञ्चितानि होन्ति - इमिना इत्यस्मी ति वा, इमिना एवस्मी ति वा, इमिना अञ्जथास्मी ति वा ।

B. 411

(२) कथं च इमिना इत्यस्मी ति होति ?

इमिना खत्तियोस्मी ति वा, इमिना ब्राह्मणोस्मी ति वा, इमिना वेस्सोस्मी ति वा, इमिना सुट्ठोस्मी ति वा, इमिना महट्ठोस्मी ति वा, इमिना पब्बजितोस्मी ति वा, इमिना देवोस्मी ति वा, इमिना मनुस्सोस्मी ति वा, इमिना रूपीस्मी ति वा, इमिना अरूपीस्मी ति वा, इमिना सञ्जीस्मी ति वा, इमिना असञ्जीस्मी ति वा, इमिना नेवसञ्जी-नासञ्जीस्मी ति वा - एवं इमिना इत्यस्मी ति होति ।

(३) कथं च इमिना एवस्मी ति होति ?

परपुग्गलं उपनिधाय यथा सो खत्तियो इमिना तथाहं खत्तियोस्मी ति वा, यथा सो ब्राह्मणो इमिना तथाहं ब्राह्मणोस्मी ति वा ... पे०... यथा सो नेवसञ्जीनासञ्जी इमिना तथाहं नेवसञ्जीनासञ्जीस्मी ति वा - एवं इमिना एवस्मी ति होति ।

(४) कथं च इमिना अञ्जथास्मी ति होति ?

परपुग्गलं उपनिधाय यथा सो खत्तियो इमिना नाहं तथा खत्तियोस्मी ति वा, यथा सो ब्राह्मणो इमिना नाहं तथा ब्राह्मणोस्मी ति वा ... पे०... यथा सो नेवसञ्जीनासञ्जी इमिना नाहं तथा नेवसञ्जी-नासञ्जीस्मी ति वा - एवं इमिना अञ्जथास्मी ति होति ।

(५) कथं च इमिना भविस्सं ति होति ?

कञ्चि घम्भं अवकारि करित्वा रूपं ... वेदनं ... सञ्जं ... सङ्कारे ... विञ्जाणं इमिना भविस्सं ति छन्दं पटिलभति, इमिना भविस्सं ति मानं पटिलभति, इमिना भविस्सं ति दिट्ठि पटिलभति । तस्मि सति इमानि पपञ्चितानि होन्ति - इमिना इत्थं भविस्सं ति वा, इमिना एवं भविस्सं ति वा, इमिना अञ्जथा भविस्सं ति वा ।

(६) कथं च इमिना इत्थं भविस्संति होति ?

इमिना सत्तियो भविस्संति वा पे० इमिना असत्तियो भविस्संति वा, इमिना सज्जी भविस्संति वा, इमिना असज्जी भविस्संति वा, इमिना नेवसज्जीनासज्जी भविस्संति वा — एव इमिना इत्थं भविस्संति होति ।

R 393

(७) कथं च इमिना एव भविस्संति होति ?

परपुगल उपनिधाय यथा सो सत्तियो इमिना तथाह सत्तियो भविस्संति वा, यथा सो ब्राह्मणो इमिना तथाह ब्राह्मणो भविस्संति वा पे० यथा सो नेवसज्जीनासज्जी इमिना तथाह नेवसज्जीनासज्जी भविस्संति वा — एव इमिना एव भविस्संति होति ।

D 412

(८) कथं च इमिना अज्जया भविस्संति होति ?

परपुगल उपनिधाय यथा सो सत्तियो इमिना नाह तथा सत्तियो भविस्संति वा, यथा सो ब्राह्मणो इमिना नाह तथा ब्राह्मणो भविस्संति वा पे० यथा सो नेवसज्जीनासज्जी इमिना नाह तथा नेवसज्जीनासज्जी भविस्संति वा — एव इमिना अज्जया भविस्संति होति ।

10

15

(९) कथं च इमिना असस्मीति होति ?

कञ्चि धम्म अवकारि करित्वा रूप पे० वेदन सज्ज सङ्खारे विज्जाण इमिना निच्चोस्मि धुवोस्मि सस्सतोस्मि अविपरिणामधम्मोस्मीति — एव इमिना असस्मीति होति ।

(१०) कथं च इमिना सातस्मीति होति ?

20

कञ्चि धम्म अवकारि करित्वा रूप पे० वेदन सज्ज सङ्खारे विज्जाण इमिना उच्छिज्जिस्सामि विनस्मिस्सामि न भविस्सामीति — एव इमिना सातस्मीति होति ।

(११) कथं च इमिना सियति होति ?

कञ्चि धम्म अवकारि करित्वा रूप पे० वेदन सज्ज सङ्खारे विज्जाण इमिना सियति छन्द पटिलभति, इमिना सियति मान पटिलभति, इमिना सियति दिट्ठि पटिलभति । तस्मि सति इमानि पपञ्चितानि होन्ति — इमिना इत्थं मियति वा, इमिना एव सियति वा, इमिना अज्जया सियति वा ।

25

(१२) कथं च इमिना इत्थं सियं ति होति ?

इमिना खत्तियो सियं ति वा, इमिना ब्राह्मणो सियं ति वा, इमिना वेस्सो सियं ति वा, इमिना सुट्ठो सियं ति वा, इमिना गहट्ठो सियं ति वा, इमिना पव्वजितो सियं ति वा, इमिना देवो सियं ति वा, इमिना मनुस्सो सियं ति वा, इमिना रूपी सियं ति वा, इमिना अरूपी सियं ति वा, इमिना सञ्जी सियं ति वा, इमिना असञ्जी सियं ति वा, इमिना नेवसञ्जीनासञ्जी सियं पि वा — एवं इमिना इत्थं सियं ति होति ।

R. 399

B. 413

(१३) कथं च इमिना एवं सियं ति होति ?

परपुगलं उपनिघाय यथा सो खत्तियो इमिना तथाहं खत्तियो सियं ति वा, यथा सो ब्राह्मणो इमिना तथाहं ब्राह्मणो सियं ति वा ... पे०... यथा सो नेवसञ्जीनासञ्जी इमिना तथाहं नेवसञ्जीनासञ्जी सियं ति वा — एवं इमिना एवं सियं ति होति ।

(१४) कथं च इमिना अञ्जथा सियं ति होति ?

परपुगलं उपनिघाय यथा सो खत्तियो इमिना नाहं तथां खत्तियो सियं ति वा, यथा सो ब्राह्मणो इमिना नाहं तथा ब्राह्मणो सियं ति वा ... पे०... यथा सो नेवसञ्जीनासञ्जी इमिना नाहं तथा नेवसञ्जीनासञ्जी सियं ति वा — एवं इमिना अञ्जथा सियं ति होति ।

(१५) कथं च इमिना अपाहं सियं ति होति ?

कञ्चि घम्मं अवकारि करित्वा रूपं ... पे०... वेदनं ... सञ्जं ... सङ्गारे ... विञ्जाणं इमिना अपाहं सियं ति छन्दं पटिलभति, इमिना अपाहं सियं ति मानं पटिलभति, इमिना अपाहं सियं ति दिट्ठि पटिलभति । तस्मि सति इमानि पपाञ्चितानि होन्ति — इमिना अपाहं इत्थं सियं ति वा, इमिना अपाहं एवं सियं ति वा, इमिना अपाहं अञ्जथा मियं ति वा ।

25 (१६) कथं च इमिना अपाहं इत्थं सियं ति होति ?

इमिना अपाहं खत्तियो सियं ति वा, इमिना अपाहं ब्राह्मणो सियं ति वा, इमिना अपाहं वेस्सो सियं ति वा, इमिना अपाहं सुट्ठो सियं ति वा, इमिना अपाहं गहट्ठो सियं ति वा, इमिना अपाहं पव्वजितो सियं ति वा, इमिना अपाहं देवो मियं ति वा, इमिना अपाहं मनुस्सो सियं ति वा, इमिना अपाहं रूपी मियं ति वा, इमिना अपाहं अरूपी मियं ति वा, इमिना अपाहं

30

सञ्जी सियं ति वा, इमिना अपाहं असञ्जी गियं ति वा, इमिना अपाहं
नेवसञ्जीनासञ्जी सियं ति वा — एवं इमिना अपाहं इत्थं सियं ति होति ।

(१७) कयं च इमिना अपाहं एवं सियं ति होति ?

परपुगलं उपनिधाय यथा सो सत्तियो इमिना अपाहं तथा
सत्तियो सियं ति वा, यथा सो ब्राह्मणो इमिना अपाहं तथा ब्राह्मणो गियं ५
ति वा ... पे०... यथा सो नेवसञ्जीनासञ्जी इमिना अपाहं तथा
नेवसञ्जीनासञ्जी सियं ति वा — एवं इमिना अपाहं एवं सियं ति होति ।

(१८) कयं च इमिना अपाहं अञ्जया सियं ति होति ?

D. 414

परपुगलं उपनिधाय यथा सो सत्तियो इमिना अपाहं न तथा
सत्तियो सियं ति वा, यथा सो ब्राह्मणो इमिना अपाहं न तथा ब्राह्मणो 10
सियं ति वा ... पे०... यथा सो नेवसञ्जीनासञ्जी इमिना अपाहं न
तथा नेवसञ्जीनासञ्जी सियं ति वा — एवं इमिना अपाहं अञ्जया
सियं ति होति ।

R. 400

इमानि अट्टारस तण्हाविचरितानि बाहिरस्स उपादाय ।

इति^१ इमानि अट्टारस तण्हाविचरितानि अञ्जत्तिकस्स उपादाय, 15

इमानि अट्टारस तण्हाविचरितानि बाहिरस्स उपादाय, तदेकज्झं
अभिसञ्जूहत्वा अभिसङ्घिपित्वा छत्तिस तण्हाविचरितानि होन्ति ।

इति एवरूपानि अतोतानि छत्तिस तण्हाविचरितानि, अनागतानि छत्तिम
तण्हाविचरितानि, पच्चुप्पन्नानि छत्तिस तण्हाविचरितानि, तदेकज्झं
अभिसञ्जूहत्वा अभिसङ्घिपित्वा अट्टतण्हाविचरितसत्तं^२ होति । 20

२१० तत्थ कतमानि ट्ठासट्ठि दिट्ठिगतानि ब्रह्मजाले वेय्याकरणे
वृत्तानि भगवता ?

चत्तारो सस्सतवादा, चत्तारो एकञ्चसस्सतिका, चत्तारो अन्ता-
नन्तिका, चत्तारो अमराविक्खेपिका, द्वे अधिञ्चसमुप्पन्निका, सोट्ठम
सञ्जीवादा^३, अट्ट असञ्जीवादा, अट्ट नेवसञ्जीनासञ्जीवादा, सत्त 25
उच्छेदवादा, पञ्च दिट्ठघम्मनिव्वानवादा — इमानि ट्ठासट्ठि दिट्ठिगतानि
ब्रह्मजाले वेय्याकरणे वृत्तानि भगवता ति ।

मुद्वत्तयुविमङ्गो निट्ठितो ।

—:०:—

१. स्या० पोथके नदिथ । २. अट्टमत तण्हाविचरित — स्या०, रो० । ३. सञ्जीवादा
— स्या०, एवमुपरि पि ।

१८. धम्महृदयविभङ्गो

§ १. सब्बसङ्गाहिकं

B. 415,
R. 401

१. कति खन्वा, कति आयातनानि, कति धातुयो, कति सच्चानि,
कति इन्द्रियाणि, कति हेतू, कति आहारा, कति फस्सा, कति वेदना, कति
सञ्ज्ञा, कति चेतना, कति चित्तानि ?

२. पञ्चक्खन्धा, द्वादसायतनानि, अट्ठारस धातुयो, चत्तारि
१ सच्चानि, बावीसतिन्द्रियाणि, नव हेतू, चत्तारो आहारा, सत्त फस्सा,
सत्त वेदना, सत्त सञ्ज्ञा, सत्त चेतना, सत्त चित्तानि ।

३. तत्थ कतमे पञ्चक्खन्धा ?

रूपक्खन्धो, वेदनाक्खन्धो, सञ्ज्ञाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो,
विञ्ज्ञाणक्खन्धो — इमे वुच्चन्ति “पञ्चक्खन्धा” ।

४. तत्थ कतमानि द्वादसायतनानि ?

चक्खायतनं, रूपायतनं, सोतायतनं, सहायतनं, धानायतनं,
गन्धायतनं, जिह्वायतनं, रसायतनं, कायायतनं, फोट्टब्बायतनं, मनायतनं,
धम्मायतनं — इमानि^१ वुच्चन्ति “द्वादसायतनानि” ।

५. तत्थ कतमा अट्ठारस धातुयो ?

१५ चक्खुधातु, रूपधातु, चक्खुविञ्ज्ञाणधातु, सोतधातु, सद्धातु,
सोतविञ्ज्ञाणधातु, धानधातु, गन्धधातु, धानविञ्ज्ञाणधातु, जिह्वा-
धातु, रसधातु, जिह्वाविञ्ज्ञाणधातु, कायधातु, फोट्टब्बधातु, काय-
विञ्ज्ञाणधातु, मनोधातु, धम्मधातु, मनोविञ्ज्ञाणधातु — इमा वुच्चन्ति
“अट्ठारस धातुयो” ।

२० ६. तत्थ कतमानि चत्तारि सच्चानि ?

दुक्खसच्चं, समुदयसच्चं, निरोधसच्चं, मग्गसच्चं — इमानि
वुच्चन्ति “चत्तारि सच्चानि” ।

७. तत्थ कतमानि बावीसतिन्द्रियाणि ?

चक्खुन्द्रियं, सोतिन्द्रियं, धानिन्द्रियं, जिह्विन्द्रियं, कायिन्द्रियं,

मनिन्द्रियं, इत्थिन्द्रियं, पुरिसिन्द्रियं, जीवितिन्द्रियं, मुग्धिन्द्रियं, दुःखिन्द्रियं, मोमनस्सिन्द्रियं, दोमनस्मिन्द्रियं, उपेक्खिन्द्रियं, मद्धिन्द्रियं, विरियिन्द्रियं, सत्तिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पञ्चिन्द्रियं, अनज्जातज्ज-
स्सामोतिन्द्रियं^१, अज्जिन्द्रियं, अज्जाताविन्द्रियं – इमानि वुच्चन्ति
“वावीसतिन्द्रियानि” ।

5

८. तत्थ कतमे नव हेतू ?

B. 416

तयो कुसलहेतू, तयो अकुसलहेतू, तयो अव्याकनहेतू ।

तत्थ कतमे तयो कुसलहेतू ?

अलोभो कुसलहेतु, अदोसो कुसलहेतु, अमोहो कुसलहेतु – इमे
तयो कुसलहेतू ।

10

तत्थ कतमे तयो अकुसलहेतू ?

लोभो अकुसलहेतु, दोसो अकुसलहेतु, मोहो अकुसलहेतु – इमे
तयो अकुसलहेतू ।

तत्थ कतमे तयो अव्याकतहेतू ?

कुसलानं वा धम्मानं विपाकतो किरियाव्याकतेसु वा धम्मेसु
अलोभो, अदोसो, अमोहो – इमे तयो अव्याकतहेतू ।

15

इमे वुच्चन्ति “नव हेतू” ।

९. तत्थ कतमे नत्तारो आहारा ?

कवळीकाराहारो^२, फत्साहारो, मनोसञ्चेतनाहारो, विज्जाणा-
हारो – इमे वुच्चन्ति “चत्तारो आहारा” ।

R 402

20

१०. तत्थ कतमे सत्त फत्सा ?

चक्खुसम्पत्तो, सोतसम्पत्तो, घानसम्पत्तो, जिह्वासम्पत्तो,
कायसम्पत्तो, मनोधातुसम्पत्तो, मनोविज्जाणधातुसम्पत्तो – इमे
वुच्चन्ति “सत्त फत्सा”^३ ।

११. तत्थ कतमा सत्त वेदना ?

25

चक्खुसम्पत्तसजा वेदना, सोतसम्पत्तसजा वेदना, घानसम्पत्तसजा
वेदना, जिह्वासम्पत्तसजा वेदना, कायसम्पत्तसजा वेदना, मनोधातु-
सम्पत्तसजा वेदना, मनोविज्जाणधातुसम्पत्तसजा वेदना – इमा वुच्चन्ति
“सत्त वेदना” ।

१. अनज्जातज्जस्सामोतिन्द्रियं – स्या० । २. कवळीकारो आहारो – सी०, त्या०,
रो० । ३. सम्पत्तो – सी० ।

१२. तत्थ कतमा सत्त सञ्जा ?

चक्खुसम्फस्सजा सञ्जा, सोतसम्फस्सजा सञ्जा, धान-
सम्फस्सजा सञ्जा, जिह्वासम्फस्सजा सञ्जा, कायसम्फस्सजा सञ्जा,
मनोधातुसम्फस्सजा सञ्जा, मनोविञ्जाणधातुसम्फस्सजा सञ्जा -
५ इमा वुच्चन्ति "सत्त सञ्जा" ।

B 417

१३. तत्थ कतमा सत्त चेतना ?

चक्खुसम्फस्सजा चेतना, सोतसम्फस्सजा चेतना, धानसम्फस्सजा
चेतना, जिह्वासम्फस्सजा चेतना, कायसम्फस्सजा चेतना, मनोधातु-
सम्फस्सजा चेतना, मनोविञ्जाणधातुसम्फस्सजा चेतना - इमा वुच्चन्ति
१० "सत्त चेतना" ।

R. 404

१४. तत्थ कतमानि सत्त चित्तानि ?

चक्खुविञ्जाणं, सोतविञ्जाणं, धानविञ्जाणं, जिह्वा-
विञ्जाणं, कायविञ्जाणं, मनोधातु, मनोविञ्जाणधातु - इमानि
वुच्चन्ति "सत्त चित्तानि" ।

— ० —

६ २. उप्पत्तानुप्पत्ती

१. कामधातुया

१५. कामधातुया कति खन्धा, कति आयतनानि, कति धातुयो,
कति सच्चानि, कति इन्द्रियानि, कति हेतू, कति आहारा, कति फस्सा,
कति वेदना, कति सञ्जा, कति चेतना, कति चित्तानि ?

कामधातुया पञ्चवखन्धा, द्वादसायतनानि, अट्ठारस धातुयो,
तीणि सच्चानि, द्वावीसतिन्द्रियानि, नव हेतू, चत्तारो आहारा,
२० सत्त फस्सा, सत्त वेदना, सत्त सञ्जा, सत्त चेतना, सत्त चित्तानि ।

१६. तत्थ कतमे कामधातुया पञ्चवखन्धा ?

रूपवखन्धो, वेदनावखन्धो, सञ्जावखन्धो, सङ्खारवखन्धो,
विञ्जाणवखन्धो - इमे वुच्चन्ति "कामधातुया पञ्चवखन्धा" ।

१७. तत्थ कतमानि कामधातुया द्वादसायतनानि ?

25

चक्खायतनं, रूपायतनं, सोतायतनं, सद्दायतनं, धानायतनं, गन्धा-

यतनं, जिह्वायतनं, रमायननं, कायायतनं, फोद्वच्चायननं, मनायननं, धम्मायतनं — इमानि वुच्चन्ति “कामधातुया द्वादसायननानि” ।

१८. तस्य कतमा कामधातुया अट्टारस धातुयो ?

चक्षुधातु, स्पर्शधातु, चक्षुर्विज्ज्ञाणधातु, गोनधातु, गृध्रधातु, सोतविज्ज्ञाणधातु, धानधातु, गन्धधातु, धानविज्ज्ञाणधातु, जिह्वा- 5
धातु, रसधातु, जिह्वाविज्ज्ञाणधातु, कायधातु, फोद्वच्चाधातु, काय-
विज्ज्ञाणधातु, मनोधातु, धम्मधातु, मनोविज्ज्ञाणधातु — इमा वुच्चन्ति R 410
“कामधातुया अट्टारस धातुयो” ।

१९. तस्य कतमानि कामधातुया तीणि सच्चानि ?

दुक्खसच्चं, समुदयसच्चं, मग्गसच्चं — इमानि वुच्चन्ति “काम- 10
धातुया तीणि सच्चानि” ।

२०. तस्य कतमानि कामधातुया बावीमनिन्द्रियानि ?

चक्षुन्द्रियं, सोतिन्द्रियं .. पे० अज्ज्ञाताविन्द्रिय — इमानि
वुच्चन्ति “कामधातुया बावीसतिन्द्रियानि” ।

२१. तस्य कतमे कामधातुया नव हेतू ?

तयो कुसलहेतू, तयो अकुसलहेतू, तयो अव्याकृतहेतू .. पे० . 15
इमे वुच्चन्ति “कामधातुया नव हेतू” ।

२२. तस्य कतमे कामधातुया चत्तारो आहारो ?

कयळीकाराहारो, फस्साहारो, मनोसञ्चेतनाहारो, विज्ज्ञाणा- R 403
हारो — इमे वुच्चन्ति “कामधातुया चत्तारो आहारो” । 20

२३. तस्य कतमे कामधातुया सत्त फत्सा ?

चक्षुसम्पस्सो, सोतसम्पस्सो, धानसम्पस्सो, जिह्वासम्पस्सो,
कायसम्पस्सो, मनोधातुसम्पस्सो, मनोविज्ज्ञाणधातुसम्पस्सो — इमे
वुच्चन्ति “कामधातुया सत्त फत्सा” ।

२४. तस्य कतमा कामधातुया सत्त वेदना ?

चक्षुसम्पस्सजा वेदना, सोतसम्पस्सजा वेदना, धानसम्पस्सजा
वेदना, जिह्वासम्पस्सजा वेदना, कायसम्पस्सजा वेदना, मनोधातु-
सम्पस्सजा वेदना, मनोविज्ज्ञाणधातुसम्पस्सजा वेदना — इमा वुच्चन्ति
“कामधातुया सत्त वेदना” । 25

२५. तत्थ कतमा कामधातुया सत्त सञ्जा ?

चक्खुसम्फस्सजा सञ्जा, सोतसम्फस्सजा सञ्जा, धान-
सम्फस्सजा सञ्जा, जिह्वासम्फस्सजा सञ्जा, कायसम्फस्सजा सञ्जा,
मनोधातुसम्फस्सजा सञ्जा, मनोविञ्जाणधातुसम्फस्सजा सञ्जा -
5 इमा वुच्चन्ति "कामधातुया सत्त सञ्जा" ।

B. 419

२६. तत्थ कतमा कामधातुया सत्त चेतना ?

चक्खुसम्फस्सजा चेतना, सोतसम्फस्सजा चेतना, धानसम्फस्सजा
चेतना, जिह्वासम्फस्सजा चेतना, कायसम्फस्सजा चेतना, मनोधातु-
सम्फस्सजा चेतना, मनोविञ्जाणधातुसम्फस्सजा चेतना - इमा
10 वुच्चन्ति "कामधातुया सत्त चेतना" ।

२७. तत्थ कतमानि कामधातुया सत्त चित्तानि ?

चक्खुविञ्जाणं, सोतविञ्जाणं, धानविञ्जाणं, जिह्वा-
विञ्जाणं, कायविञ्जाणं, मनोधातु, मनोविञ्जाणधातु - इमानि
वुच्चन्ति "कामधातुया सत्त चित्तानि" ।

२. रूपधातुया

15 २८. रूपधातुया कति खन्धा, कति आयतना, कति धातुयो,
कति सच्चानि, कति इन्द्रियानि ... पे०... कति चित्तानि ?

रूपधातुया पञ्चक्खन्धा, छ आयतनानि, नव धातुयो,
तीणि सच्चानि, चुट्टसिन्द्रियानि, अट्ट हेतू, तयो आहारा, चत्तारो फत्ता,
चतस्सो वेदना, चतस्सो सञ्जा, चतस्सो चेतना, चत्तारि चित्तानि ।

20 २९. तत्थ कतमे रूपधातुया पञ्चक्खन्धा ?

रूपक्खन्धो, वेदनाक्खन्धो, सञ्जाक्खन्धो, सहारक्खन्धो,
विञ्जाणक्खन्धो - इमे वुच्चन्ति "रूपधातुया पञ्चक्खन्धा" ।

३०. तत्थ कतमानि रूपधातुया छ आयतनानि ?

चक्खायतनं, रूपायतनं, सोतायतनं, सहायतनं, मनायतनं, धम्मा-
25 यतनं - इमानि वुच्चन्ति "रूपधातुया छ आयतनानि" ।

३१. तत्थ कतमा रूपधातुया नव धातुयो ?

चक्खुधातु, रूपधातु, चक्खुविञ्जाणधातु, सोतधातु, सहधातु,
सोतविञ्जाणधातु, मनोधातु, धम्मधातु, मनोविञ्जाणधातु - इमा
वुच्चन्ति "रूपधातुया नव धातुयो" ।

३२ तत्थ क्तमानि रूपधातुया तोणि सच्चानि ?

दुक्खसच्च, समुदयसच्च, मगसच्च — इमानि वुच्चन्ति “रूप-
धातुया तोणि सच्चानि” ।

३३ तत्थ क्तमानि रूपधातुया चुट्टसिन्द्रियानि ?

B 420

चक्खुन्द्रिय, सोतिन्द्रिय, मनिन्द्रिय, जीवितिन्द्रिय, सोमनस्सि- 5 R 406
न्द्रिय, उपेक्खिन्द्रिय, सद्धिन्द्रिय, विरियिन्द्रिय, सतिन्द्रिय, समाधिन्द्रिय,
पञ्चिन्द्रिय, अनञ्जातञ्जस्साभीतिन्द्रिय, अञ्जिन्द्रिय, अञ्जाता-
विन्द्रिय — इमानि वुच्चन्ति “रूपधातुया चुट्टसिन्द्रियानि” ।

३४ तत्थ क्तमे रूपधातुया अट्ट हेतू ?

तयो कुसलहेतू, द्वे अकुसलहेतू, तयो अव्याक्तहेतू । 10

तत्थ क्तमे तयो कुसलहेतू ?

अलोभो कुसलहेतु, अदोसो कुसलहेतु, अमोहो कुसलहेतु — इम
तयो कुसलहेतू ।

तत्थ क्तमे द्वे अकुसलहेतू ?

लोभो अकुसलहेतु, मोहो अकुसलहेतु — इमे द्वे अकुसलहेतू । 15

तत्थ क्तमे तयो अव्याक्तहेतू ?

कुसलान वा धम्मान विपाकतो किरियाव्याकतेसु वा धम्मसु
अलोभो, अदोसो, अमोहो — इमे तयो अव्याक्तहेतू ।

इमे वुच्चन्ति रूपधातुया अट्ट हेतू ।

३५ तत्थ क्तमे रूपधातुया तयो आहारा ?

20

फस्साहारो, मनोसञ्चेतनाहारो, विञ्जाणाहारो — इमे
वुच्चन्ति “रूपधातुया तयो आहारा” ।

३६ तत्थ क्तमे रूपधातुया चत्तारो फस्सा ?

चक्खुसम्पस्सो, सोतसम्पस्सो, मनोधातुसम्पस्सो, मनोविञ्जाण-
धातुसम्पस्सो — इमे वुच्चन्ति “रूपधातुया चत्तारो फस्सा” ।

३७ तत्थ क्तमा रूपधातुया चतस्सो वेदना पे० . चतस्सो

सञ्जा पे० चतस्सो चेतना पे० चत्तारि चित्तानि ?

चक्खुविञ्जाण, सोतविञ्जाण, मनोधातु, मनोविञ्जाणधातु —
इमानि वुच्चन्ति “रूपधातुया चत्तारि चित्तानि” ।

३. अरूपधातुया

B. 421

३८. अरूपधातुया कति खन्धा ... पे०... कति चित्तानि ?

अरूपधातुया चत्तारो खन्धा, द्वे आयतनानि, द्वे धातुयो,
तीणि सञ्चानि, एकादसिन्द्रियानि, अट्ट हेतू, तयो आहारा, एको फस्सो,
एका वेदना, एका सञ्जा, एका चेतना, एकं चित्तं ।

R. 407 • 5

३९. तत्थ कतमे अरूपधातुया चत्तारो खन्धा ?

वेदनाक्खन्धो, सञ्जाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो, विञ्जाणक्खन्धो
- इमे वुच्चन्ति "अरूपधातुया चत्तारो खन्धा" ।

४०. तत्थ कतमानि अरूपधातुया द्वे आयतनानि ?

मनायतनं, धम्मायतनं - इमानि वुच्चन्ति "अरूपधातुया द्वे
10 आयतनानि" ।

४१. तत्थ कतमा अरूपधातुया द्वे धातुयो ?

मनोविञ्जाणधातु, धम्मधातु - इमा वुच्चन्ति "अरूपधातुया
द्वे धातुयो" ।

४२. तत्थ कतमानि अरूपधातुया तीणि सञ्चानि ?

15 दुक्खसञ्चं, समुदयसञ्चं, मृगसञ्चं - इमानि वुच्चन्ति "अरूप-
धातुया तीणि सञ्चानि" ।

४३. तत्थ कतमानि अरूपधातुया एकादसिन्द्रियानि ?

मनिन्द्रियं, जीवितिन्द्रियं, सोमनस्सिन्द्रियं, उपेक्खिन्द्रियं,
सद्धिन्द्रियं, विरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पञ्चिन्द्रियं,
20 अञ्चिन्द्रियं, अञ्जाताविन्द्रियं - इमानि वुच्चन्ति "अरूपधातुया
एकादसिन्द्रियानि" ।

४४. तत्थ कतमे अरूपधातुया अट्ट हेतू ?

तयो कुसलहेतू, द्वे अकुसलहेतू, तयो अव्याकत्तेहेतू ... पे०... इमे
वुच्चन्ति "अरूपधातुया अट्ट हेतू" ।

25

४५. तत्थ कतमे अरूपधातुया तयो आहारा ?

फस्साहारो, मनोसञ्चेतनाहारो, विञ्जाणाहारो - इमे
वुच्चन्ति "अरूपधातुया तयो आहारा" ।

४६ तत्थ कतमो^१ अरूपधातुया एको फस्सो ?

मनोविञ्जाणधातुसम्पस्सो — अयं वुच्चति “अरूपधातुया एको फस्सो” ।

४७ तत्थ कतमा अरूपधातुया एका वेदना पे० एका सञ्ज्ञा पे० एका चेतना पे० एक चित्त ?

B 422

5

मनोविञ्जाणधातु — इदं वुच्चति “अरूपधातुया एक चित्त” ।

४. अपरियापन्ने

४८ अपरियापन्ने कति खन्धा पे० कति चित्तानि ?

अपरियापन्ने चत्तारो खन्धा, द्वे आयतनानि, द्वे धातुयो, द्वे सच्चानि, द्वादसिन्द्रियानि, छ हेत, तयो आहारा, एको फस्सो, एका वेदना, एका सञ्ज्ञा, एका चेतना एक चित्त ।

R 400

10

४९ तत्थ कतमे अपरियापन्ने चत्तारो खन्धा ?

वेदनाखन्धो, सञ्ज्ञाखन्धो, सङ्गारखन्धो, विञ्जाणखन्धो — इमे वुच्चन्ति “अपरियापन्ने चत्तारो खन्धा” ।

५० तत्थ कतमानि अपरियापन्ने द्वे आयतनानि ?

मनायतन, धम्मायतन — इमानि वुच्चन्ति “अपरियापन्ने द्वे आयतनानि” ।

15

५१ तत्थ कतमा^२ अपरियापन्ने द्वे धातुयो ?

मनोविञ्जाणधातु, धम्मधातु — इमा वुच्चन्ति “अपरियापन्ने द्वे धातुयो” ।

५२ तत्थ कतमानि अपरियापन्ने द्वे सच्चानि ?

20

मगसच्च, निरोधसच्च — इमानि वुच्चन्ति “अपरियापन्ने द्वे सच्चानि” ।

५३ तत्थ कतमानि अपरियापन्ने द्वादसिन्द्रियानि ?

मनिन्द्रिय, जीवित्तिन्द्रिय, सोमनस्सिन्द्रिय, उपेक्खिन्द्रिय, सट्ठिन्द्रिय, विरियिन्द्रिय, सतिन्द्रिय, समाधिन्द्रिय, पञ्चिन्द्रिय, अनञ्जा-
तञ्जस्सामीतिन्द्रिय, अञ्चिन्द्रिय, अञ्जाताविन्द्रिय — इमानि वुच्चन्ति
“अपरियापन्ने द्वादसिन्द्रियानि” ।

25

५४. तत्थ कतमे अपरियापन्ने छ हेतू ?

तयो कुसलहेतू, तयो अव्याकतहेतू ।

नत्थ कतमे तयो कुसलहेतू ?

अलोभो कुसलहेतु, अदोसो कुसलहेतु, अमोहो कुसलहेतु - इमे
5 तयो कुसलहेतू ।

B. 423

तत्थ कतमे तयो अव्याकतहेतू ?

कुसलानं धम्मनं विपाकतो अलोभो, अदोसो, अमोहो - इमे
तयो अव्याकतहेतू ।

इमे वुच्चन्ति "अपरियापन्ने छ हेतू" ।

10

५५. तत्थ कतमे अपरियापन्ने तयो आहारा ?

फस्साहारो, मनोसञ्चेतनाहारो, विज्झाणाहारो - इमे
वुच्चन्ति "अपरियापन्ने तयो आहारा" ।

५६. तत्थ कतमो अपरियापन्ने एको फस्सो ?

मनोविज्झाणधातुसम्फस्सो - अयं वुच्चति "अपरियापन्ने
15 एको फस्सो" ।

५७. तत्थ कतमा अपरियापन्ने 'एका वेदना ... पे०... एका
सञ्ज्ञा ... पे०... एका चेतना .. पे० एकं चित्तं ?

R. 409

मनोविज्झाणधातु - इदं वुच्चति "अपरियापन्ने एकं चित्तं" ।

§ ३. परियापन्नापरियापन्नं

१. कामधातुया

५८. पञ्चन्नं खन्धानं कति कामधातुपरियापन्ना, कति न
20 कामधातुपरियापन्ना ... पे०... सत्तन्नं चित्तानं कति कामधातुपरियापन्ना,
कति न कामधातुपरियापन्ना ?

रूपखन्धो कामधातुपरियापन्नो; चत्तारो खन्धा सिया काम-
धातुपरियापन्ना, सिया न कामधातुपरियापन्ना ।

दसायतना कामधातुपरियापन्ना; द्वे आयतना सिया काम-
25 धातुपरियापन्ना, सिया न कामधातुपरियापन्ना ।

सोळस धातुयो कामधातुपरियापन्ना; द्वे धातुयो सिया कामधातुपरियापन्ना, मिया न कामधातुपरियापन्ना ।

समुदयसच्चं कामधातुपरियापन्नं; द्वे सच्चा न कामधातुपरियापन्ना; दुक्खसच्चं सिया कामधातुपरियापन्नं, सिया न कामधातुपरियापन्नं । 5

दसिन्द्रिया कामधातुपरियापन्ना; तीणिन्द्रिया न कामधातुपरियापन्ना; नविन्द्रिया सिया कामधातुपरियापन्ना, सिया न कामधातुपरियापन्ना ।

तयो अकुसलहेतू कामधातुपरियापन्ना; छ हेतू सिया कामधातुपरियापन्ना, सिया न कामधातुपरियापन्ना । 10

कवल्लीकारो आहारो कामधातुपरियापन्नो; तयो आहारो सिया कामधातुपरियापन्ना, सिया न कामधातुपरियापन्ना । B. 424

छ फस्सा कामधातुपरियापन्ना, मनोविञ्जाणधातुसम्फस्सो सिया कामधातुपरियापन्नो, सिया न कामधातुपरियापन्नो ।

छ वेदना पे० छ सञ्जा .. छ चेतना ... छ चित्ता 15 कामधातुपरियापन्ना, मनोविञ्जाणधातु सिया कामधातुपरियापन्ना, सिया न कामधातुपरियापन्ना ।

२. रूपधातुया

५६ पञ्चन्न खन्धान कति रूपधातुपरियापन्ना, कति न रूपधातुपरियापन्ना पे० सत्तन्न चित्तान कति रूपधातुपरियापन्ना, कति न रूपधातुपरियापन्ना ? 20

रूपकखन्धो न रूपधातुपरियापन्नो; चत्तारो खन्धा सिया रूपधातुपरियापन्ना, सिया न रूपधातुपरियापन्ना । R. 410

दसायतना न रूपधातुपरियापन्ना, द्वे आयतना सिया रूपधातुपरियापन्ना, सिया न रूपधातुपरियापन्ना ।

सोळस धातुयो न रूपधातुपरियापन्ना; द्वे धातुयो सिया रूपधातुपरियापन्ना, सिया न रूपधातुपरियापन्ना । 25

तीणि सच्चानि^१ न रूपधातुपरियापन्ना; दुक्खसच्च सिया रूपधातुपरियापन्न, सिया न रूपधातुपरियापन्न ।

१ सच्चा - स्या०, एवमुपरि पि ।

तेरसिन्द्रिया न रूपधातुपरियापन्ना; नविन्द्रिया ह्रस्विया रूप-
धातुपरियापन्ना, सिया न रूपधातुपरियापन्ना ।

तयो अकुसलहेतू न रूपधातुपरियापन्ना; छ हेतू सिया
रूपधातुपरियापन्ना, सिया न रूपधातुपरियापन्ना ।

5 कवलीकारो आहारो न रूपधातुपरियापन्नो; तयो आहारा
सिया रूपधातुपरियापन्ना, सिया न रूपधातुपरियापन्ना ।

छ फत्सा न रूपधातुपरियापन्ना; मनोविज्ज्ञाणधातुसम्पत्सो
सिया रूपधातुपरियापन्नो, सिया न रूपधातुपरियापन्नो ।

B 425 10 छ वेदना ... पे०... छ सञ्ज्ञा ... छ चेतना ... छ चित्ता
न रूपधातुपरियापन्ना; मनोविज्ज्ञाणधातु सिया रूपधातुपरियापन्ना,
सिया न रूपधातुपरियापन्ना ।

३. अरूपधातुया

६०. पञ्चन्नं खन्धानं कति अरूपधातुपरियापन्ना, कति न
अरूपधातुपरियापन्ना' ... पे०... सत्तन्नं चित्तानं कति अरूपधातुपरिया-
पन्ना, कति न अरूपधातुपरियापन्ना ?

15 रूपकखन्धो न अरूपधातुपरियापन्नो; चत्तारो खन्धा सिया
अरूपधातुपरियापन्ना, सिया न अरूपधातुपरियापन्ना ।

दसायतना न अरूपधातुपरियापन्ना; द्वे आयतना सिया
अरूपधातुपरियापन्ना, सिया न अरूपधातुपरियापन्ना ।

सोळस धातुयो न अरूपधातुपरियापन्ना; द्वे धातुयो सिया
20 अरूपधातुपरियापन्ना, सिया न अरूपधातुपरियापन्ना ।

तोणि सच्चानि^२ न अरूपधातुपरियापन्नानि^३ ।

दुक्खसच्चं सिया अरूपधातुपरियापन्नं, सिया न अरूप-
धातुपरियापन्नं ।

R 411 चुट्टसिन्द्रिया न अरूपधातुपरियापन्ना; अट्टिन्द्रिया सिया
25 अरूपधातुपरियापन्ना, सिया न अरूपधातुपरियापन्ना ।

१. रूपधातुपरियापन्ना - य० । २. सच्चा - स्या०, रो० । ३. अरूपधातुपरियापन्ना -
स्या०, रो० ।

तयो अकुसलहेतू न अरूपधातुपरियापन्ना; छ हेतू सिया अरूपधातुपरियापन्ना, सिया न अरूपधातुपरियापन्ना ।

कवलीकारो आहारो न अरूपधातुपरियापन्नो; तयो आहारा सिया अरूपधातुपरियापन्ना, सिया न अरूपधातुपरियापन्ना ।

छ फस्सा न अरूपधातुपरियापन्ना; मनोविज्जाणधातु- 5 सम्फस्सो सिया अरूपधातुपरियापन्नो, सिया न अरूपधातुपरियापन्नो ।

छ वेदना ... पे०... छ सज्जा ... छ चेतना ... छ चित्ता न अरूपधातुपरियापन्ना; मनोविज्जाणधातु सिया अरूपधातुपरियापन्ना, सिया न अरूपधातुपरियापन्ना ।

४. परियापन्नापरियापन्नं

६१. पञ्चन्नं खन्धानं कति परियापन्ना, कति अपरियापन्ना 10 B 426
... पे०... सत्तन्नं चित्तानं कति परियापन्ना, कति अपरियापन्ना ?

रूपकखन्धो परियापन्नो; चत्तारो खन्धा सिया परियापन्ना, सिया अपरियापन्ना ।

दसायतना परियापन्ना, द्वे आयतना सिया परियापन्ना, सिया अपरियापन्ना । 15

सोळस धातुयो परियापन्ना, द्वे धातुयो सिया परियापन्ना, सिया अपरियापन्ना ।

-द्वे सच्चा परियापन्ना; द्वे सच्चा अपरियापन्ना ।

दसिन्द्रिया परियापन्ना, तीणिन्द्रिया अपरियापन्ना; नविन्द्रिया सिया परियापन्ना, सिया अपरियापन्ना । 20

तयो अकुसलहेतू परियापन्ना, छ हेतू सिया परियापन्ना, सिया अपरियापन्ना ।

कवलीकारो आहारो परियापन्नो, तयो आहारा सिया परियापन्ना, सिया अपरियापन्ना ।

छ फस्सा परियापन्ना; मनोविज्जाणधातुसम्फस्सो सिया 25 परियापन्नो, सिया अपरियापन्नो ।

छ वेदना . पे०. छ सज्जा . छ चेतना ... छ चित्ता परियापन्ना; मनोविज्जाणधातु सिया परियापन्ना, सिया अपरियापन्ना ।

५ ४. पातुभावाभावा

१. कामधातुया

६२. कामधातुया उपपत्तिक्वणो^१ कति खन्वा पातुभवन्ति
... पे०... कति चित्तानि पातुभवन्ति ?

- R. 412 कामधातुया उपपत्तिक्वणो सव्वेसं पञ्चक्खन्धा पातुभवन्ति;
B. 427 कस्सचि एकादसायतनानि पातुभवन्ति;^२ कस्सचि दसायतनानि
पातुभवन्ति; कस्सचि अपरानि दसायतनानि पातुभवन्ति; कस्सचि
नवायतनानि पातुभवन्ति; कस्सचि सत्तायतनानि पातुभवन्ति; कस्सचि
एकादस धातुयो पातुभवन्ति; कस्सचि दस धातुयो पातुभवन्ति; कस्सचि
अपरा दस धातुयो पातुभवन्ति; कस्सचि नव धातुयो पातुभवन्ति;
कस्सचि सत्त धातुयो पातुभवन्ति; सव्वेसं एकं सच्चं पातुभवति; कस्सचि
10 चुट्ठसिन्द्रियाणि पातुभवन्ति; कस्सचि तेरसिन्द्रियाणि पातुभवन्ति;
कस्सचि अपरानि तेरसिन्द्रियाणि पातुभवन्ति; कस्सचि द्वादसिन्द्रियाणि
पातुभवन्ति; कस्सचि दसिन्द्रियाणि पातुभवन्ति; कस्सचि नवसिन्द्रियाणि
पातुभवन्ति; कस्सचि अपरानि नवसिन्द्रियाणि पातुभवन्ति; कस्सचि
अट्ठिन्द्रियाणि पातुभवन्ति; कस्सचि अपरानि अट्ठिन्द्रियाणि पातुभवन्ति;
15 कस्सचि सत्तिन्द्रियाणि पातुभवन्ति; कस्सचि पञ्चिन्द्रियाणि पातु-
भवन्ति; कस्सचि चत्तारिन्द्रियाणि पातुभवन्ति; कस्सचि तयो हेतू
पातुभवन्ति; कस्सचि द्वे हेतू पातुभवन्ति; कस्सचि^३ अहेतुका पातु-
भवन्ति; सव्वेसं चत्तारो आहारा पातुभवन्ति; सव्वेसं एको फस्सो
पातुभवति; सव्वेमं एका वेदना ... एका सञ्ज्ञा ... एका चेतना ...
20 एकं चित्तं पातुभवति ।

६३. कामधातुया उपपत्तिक्वणो सव्वेसं कतमे पञ्चक्खन्धा
पातुभवन्ति ?

रूपक्खन्वो ... पे०... विञ्जाणक्खन्वो - कामधातुया उपपत्ति-
क्वणो सव्वेसं इमे पञ्चक्खन्धा पातुभवन्ति ।

■ ६४. कामधातुया उपपत्तिक्वणो कस्स^४ एकादसायतनानि
पातुभवन्ति ?

१. उपपत्तिक्वणो - सी०, रो० । २. वेचि - स्या, रो० । ३. कस्सचि - सी० ।

कामावचरान् देवान्, पृथक्कपिकान् मनुस्सान्, ओषपातिकान् पेतान्, ओषपातिकान् असुरान्, ओषपातिकान् तिरच्छान्गतान्, नेरयिकान् परिपुण्यायतनान् उपपत्तिवृत्तये एकादसायतनानि पातुभवन्ति — चक्रायतन, रूपायतन, सोतायतन, धानायतन, गन्धायतन, जिह्वायतन, रसायतन, कायायतन, फोद्व्यायतन, मनायतन, धर्मायतन । वाम- 5
धातुया उपपत्तिवृत्तये एतेषु इमानि एकादसायतनानि पातुभवन्ति ।

६५ कामधातुया उपपत्तिवृत्तये कस्स दसायतनानि पातु-
भवन्ति ?

ओषपातिकान् पेतान्, ओषपातिकान् असुरान्, ओषपातिकान् तिरच्छान्गतान् नेरयिकान्, जञ्चन्धान् उपपत्तिवृत्तये दसायतनानि 10
पातुभवन्ति — रूपायतन, सोतायतन, धानायतन, गन्धायतन, जिह्वा- D 428
यतन, रसायतन, कायायतन, फोद्व्यायतन, मनायतन, धर्मायतन । R 413
कामधातुया उपपत्तिवृत्तये एतेषु इमानि दसायतनानि पातुभवन्ति ।

६६ कामधातुया उपपत्तिवृत्तये कस्स अपरानि दसायतनानि
पातुभवन्ति ? 15

ओषपातिकान् पेतान्, ओषपातिकान् असुरान्, ओषपातिकान् तिरच्छान्गतान् नेरयिकान्, जञ्चन्धधिरान् उपपत्तिवृत्तये दसायतनानि
पातुभवन्ति — चक्रायतन, रूपायतन, धानायतन, गन्धायतन, जिह्वा-
यतन, रसायतन, कायायतन, फोद्व्यायतन, मनायतन, धर्मायतन ।
कामधातुया उपपत्तिवृत्तये एतेषु इमानि दसायतनानि पातुभवन्ति । 20

६७ कामधातुया उपपत्तिवृत्तये कस्स नवायतनानि पातु-
भवन्ति ?

ओषपातिकान् पेतान्, ओषपातिकान् असुरान्, ओषपातिकान् तिरच्छान्गतान् नेरयिकान्, जञ्चन्धधिरान् उपपत्तिवृत्तये नवायतनानि
पातुभवन्ति — रूपायतन, धानायतन, गन्धायतन, जिह्वायतन, रसायतन, 25
कायायतन, फोद्व्यायतन, मनायतन, धर्मायतन । कामधातुया उपपत्ति-
वृत्तये एतेषु इमानि नवायतनानि पातुभवन्ति ।

६८ कामधातुया उपपत्तिवृत्तये कस्स सत्तायतनानि पातु-
भवन्ति ?

गन्धसेव्यकान् सत्तान् उपपत्तिवृत्तये सत्तायतनानि पातुभवन्ति — 30

रूपायतनं, गन्धायतनं, रसायतनं, कायायतनं, फोटुव्वायतनं, मनायतनं, धम्मायतनं । कामधातुया उपपत्तिक्खणे एतेसं इमानि सत्तायतनानि पातुभवन्ति ।

६६. कामधातुया उपपत्तिक्खणे कस्स एकादस धातुयो पातु-
5 भवन्ति ?

कामावचरानं देवानं, पठमकप्पिकानं मनुस्सानं, ओपपातिकानं पेतानं, ओपपातिकानं असुरानं, ओपपातिकानं तिरच्छानगतानं नेरयिकानं परिपुण्णायतनानं उपपत्तिक्खणे एकादस धातुयो पातुभवन्ति - चक्खुधातु, रूपधातु, सोतधातु, धानधातु, गन्धधातु, जिह्वाधातु, रसधातु, कायधातु,
10 फोटुव्वधातु, मनोविञ्जाणधातु, धम्मधातु । कामधातुया उपपत्तिक्खणे एतेसं इमा' एकादस धातुयो पातुभवन्ति ।

B. 429 ७०. कामधातुया उपपत्तिक्खणे कस्स दस धातुयो पातु-
भवन्ति ?

R. 414 ओपपातिकानं पेतानं, ओपपातिकानं असुरानं, ओपपातिकानं
15 तिरच्छानगतानं नेरयिकानं, जच्चन्धानं उपपत्तिक्खणे दस धातुयो पातु-
भवन्ति - रूपधातु, सोतधातु, धानधातु, गन्धधातु, जिह्वाधातु, रसधातु, कायधातु, फोटुव्वधातु, मनोविञ्जाणधातु, धम्मधातु । कामधातुया उपपत्तिक्खणे एतेसं इमा दस धातुयो पातुभवन्ति ।

७१. कामधातुया उपपत्तिक्खणे कस्स अपरा दस धातुयो
20 पातुभवन्ति ?

ओपपातिकानं पेतानं, ओपपातिकानं असुरानं, ओपपातिकानं तिरच्छानगतानं नेरयिकानं, जच्चन्धवधिरानं उपपत्तिक्खणे दस धातुयो पातुभवन्ति - चक्खुधातु, रूपधातु, धानधातु, गन्धधातु, जिह्वाधातु, रसधातु, कायधातु, फोटुव्वधातु, मनोविञ्जाणधातु, धम्मधातु । काम-
25 धातुया उपपत्तिक्खणे एतेसं इमा दस धातुयो पातुभवन्ति ।

७२. कामधातुया उपपत्तिक्खणे कस्स नव धातुयो पातु-
भवन्ति ?

ओपपातिकानं पेतानं, ओपपातिकानं असुरानं, ओपपातिकानं तिरच्छानगतानं नेरयिकानं, जच्चन्धवधिरानं उपपत्तिक्खणे नव धातुयो

पातुभवन्ति - रूपधातु, धानधातु, गन्धधातु, जिह्वाधातु, रसधातु, कायधातु, फोद्वधधातु, मनोविज्ञाणधातु, धम्मधातु । कामधातुया उपपत्तिक्वणे एतेसं इमा नव धातुयो पातुभवन्ति ।

७३. कामधातुया उपपत्तिक्वणे कस्स सत्त धातुयो पातुभवन्ति ?

गवभसेय्यकानं सत्तानं उपपत्तिक्वणे सत्त धातुयो पातुभवन्ति - रूपधातु, गन्धधातु, रसधातु, कायधातु, फोद्वधधातु, मनोविज्ञाणधातु, धम्मधातु । कामधातुया उपपत्तिक्वणे एतेसं इमा सत्त धातुयो पातुभवन्ति ।

७४. कामधातुया उपपत्तिक्वणे सव्वेसं कतमं एकं सच्चं पातुभवति ?

दुक्खसच्चं - कामधातुया उपपत्तिक्वणे सव्वेसं इदं एकं सच्चं पातुभवति ।

७५. कामधातुया उपपत्तिक्वणे कस्स चुद्दसिन्द्रियाणि पातुभवन्ति ?

कामावचरानं देवानं, सहेतुकानं आणसम्पयुत्तानं उपपत्तिक्वणे चुद्दसिन्द्रियाणि पातुभवन्ति - चक्खुन्द्रियं, सोतिन्द्रियं, धानिन्द्रियं, जिह्विन्द्रियं, कायिन्द्रियं, मनिन्द्रियं, इत्थिन्द्रियं वा पुरिसिन्द्रियं वा, जीवितिन्द्रियं, सोमनस्सिन्द्रियं वा उपेक्खिन्द्रियं वा, सद्धिन्द्रियं, विरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पञ्चिन्द्रियं । कामधातुया उपपत्तिक्वणे एतेसं इमानि चुद्दसिन्द्रियाणि पातुभवन्ति ।

७६. कामधातुया उपपत्तिक्वणे कस्स तेरसिन्द्रियाणि पातुभवन्ति ?

कामावचरानं देवानं सहेतुकानं आणविप्पयुत्तानं उपपत्तिक्वणे तेरसिन्द्रियाणि पातुभवन्ति - चक्खुन्द्रियं, सोतिन्द्रियं, धानिन्द्रियं, जिह्विन्द्रियं, कायिन्द्रियं, मनिन्द्रियं, इत्थिन्द्रियं वा पुरिसिन्द्रियं वा, जीवितिन्द्रियं, सोमनस्सिन्द्रियं वा उपेक्खिन्द्रियं वा, सद्धिन्द्रियं, विरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं । कामधातुया उपपत्तिक्वणे एतेसं इमानि तेरसिन्द्रियाणि पातुभवन्ति ।

७७. कामधातुया उपपत्तिक्वखणे कस्स अपरानि तेरसिन्द्रियाणि पातुभवन्ति ?

पठमकप्पिकानं मनुस्सानं सहेतुकानं आणसम्पयुत्तानं उपपत्तिक्वखणे तेरसिन्द्रियाणि पातुभवन्ति — चक्खुन्द्रियं, सोतिन्द्रियं, घानिन्द्रियं, जिह्विन्द्रियं, कायिन्द्रियं, मनिन्द्रियं, जीवितिन्द्रियं, सोमनस्सिन्द्रियं वा उपेक्खिन्द्रियं वा, सद्धिन्द्रियं, विरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पञ्चिन्द्रियं । कामधातुया उपपत्तिक्वखणे एतेसं इमानि तेरसिन्द्रियाणि पातुभवन्ति ।

७८. कामधातुया उपपत्तिक्वखणे कस्स द्वादसिन्द्रियाणि पातुभवन्ति ?

पठमकप्पिकानं मनुस्सानं सहेतुकानं आणविप्पयुत्तानं उपपत्तिक्वखणे द्वादसिन्द्रियाणि पातुभवन्ति — चक्खुन्द्रियं, सोतिन्द्रियं, घानिन्द्रियं, जिह्विन्द्रियं, कायिन्द्रियं, मनिन्द्रियं, जीवितिन्द्रियं, सोमनस्सिन्द्रियं वा उपेक्खिन्द्रियं वा, सद्धिन्द्रियं, विरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं । कामधातुया उपपत्तिक्वखणे एतेसं इमानि द्वादसिन्द्रियाणि पातुभवन्ति ।

७९. कामधातुया उपपत्तिक्वखणे कस्स दसिन्द्रियाणि पातुभवन्ति ?

गव्वसेय्यकानं सत्तानं सहेतुकानं आणसम्पयुत्तानं उपपत्तिक्वखणे दसिन्द्रियाणि पातुभवन्ति — कायिन्द्रियं, मनिन्द्रियं, इत्थिन्द्रियं वा पुरिसिन्द्रियं वा, जीवितिन्द्रियं, सोमनस्सिन्द्रियं वा उपेक्खिन्द्रियं वा, सद्धिन्द्रियं, विरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पञ्चिन्द्रियं । कामधातुया उपपत्तिक्वखणे एतेसं इमानि दसिन्द्रियाणि पातुभवन्ति ।

R. 416 ८०. कामधातुया उपपत्तिक्वखणे कस्स नविन्द्रियाणि पातुभवन्ति ?

गव्वसेय्यकानं सत्तानं सहेतुकानं आणविप्पयुत्तानं उपपत्तिक्वखणे नविन्द्रियाणि पातुभवन्ति — कायिन्द्रियं, मनिन्द्रियं, इत्थिन्द्रियं वा पुरिसिन्द्रियं वा, जीवितिन्द्रियं, सोमनस्सिन्द्रियं वा उपेक्खिन्द्रियं वा, सद्धिन्द्रियं, विरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं । कामधातुया उपपत्तिक्वखणे एतेसं इमानि नविन्द्रियाणि पातुभवन्ति ।

८१. कामधातुया उपपत्तिक्वखणे कस्स अपरानि नविन्द्रियाणि पातुभवन्ति ?

ओपपातिकान पेतान, ओपपातिकान असुरान, ओपपातिकान
तिरच्छानगतान नेरयिकान पग्निपुण्णायतनान उपपत्तिक्खणे नविन्द्रियानि
पातुभवन्ति — चक्खुन्द्रिय, सोत्तिन्द्रिय, धानिन्द्रिय, जिह्मिन्द्रिय, कायि-
न्द्रिय, मनिन्द्रिय, इत्थिन्द्रिय वा पुरिसिन्द्रिय वा जीवितिन्द्रिय,
उपेक्खिन्द्रिय । कामधातुया उपपत्तिक्खणे एतेस इमानि नविन्द्रियानि ५
पातुभवन्ति ।

८२ कामधातुया उपपत्तिक्खणे कस्स अट्ठिन्द्रियानि पातु
भवन्ति ?

ओपपातिकान पेतान, ओपपातिकान असुरान, ओपपातिकान
तिरच्छानगतान नेरयिकान, जच्चन्धान उपपत्तिक्खणे अट्ठिन्द्रियानि 10
पातुभवन्ति — सोत्तिन्द्रिय, धानिन्द्रिय, जिह्मिन्द्रिय, कायिन्द्रिय, मनिन्द्रिय
इत्थिन्द्रिय वा पुरिसिन्द्रिय वा, जीवितिन्द्रिय, उपेक्खिन्द्रिय । कामधातुया
उपपत्तिक्खणे एतेस इमानि अट्ठिन्द्रियानि पातुभवन्ति ।

८३ कामधातुया उपपत्तिक्खणे कस्स अपरानि अट्ठिन्द्रियानि
पातुभवन्ति ? 15

ओपपातिकान पेतान, ओपपातिकान असुरान, ओपपातिकान
तिरच्छानगतान नेरयिकान, जच्चन्धवधिरान उपपत्तिक्खणे अट्ठिन्द्रियानि
पातुभवन्ति — चक्खुन्द्रिय, धानिन्द्रिय, जिह्मिन्द्रिय, कायिन्द्रिय मनिन्द्रिय,
इत्थिन्द्रिय वा पुरिसिन्द्रिय वा, जीवितिन्द्रिय, उपेक्खिन्द्रिय । काम-
धातुया उपपत्तिक्खणे एतेस इमानि अट्ठिन्द्रियानि पातुभवन्ति । 20

८४ कामधातुया उपपत्तिक्खणे कस्स सत्तिन्द्रियानि पातु-
भवन्ति ?

ओपपातिकान पेतान, ओपपातिकान असुरान, ओपपातिकान
तिरच्छानगतान नेरयिकान, जच्चन्धवधिरान उपपत्तिक्खणे सत्तिन्द्रियानि
पातुभवन्ति — धानिन्द्रिय, जिह्मिन्द्रिय, कायिन्द्रिय, मनिन्द्रिय, इत्थि 25 R 417
न्द्रिय वा पुरिसिन्द्रिय वा, जीवितिन्द्रिय, उपेक्खिन्द्रिय । कामधातुया
उपपत्तिक्खणे एतेस इमानि सत्तिन्द्रियानि पातुभवन्ति ।

८५ कामधातुया उपपत्तिक्खणे कस्स पच्चिन्द्रियानि
पातुभवन्ति ?

गट्ठमस्य्यकान सत्तान अहेतुकान, ठपेट्वा नपुसकान, उप- 30

B 432

पत्तिक्खणे पञ्चिन्द्रियाणि पातुभवन्ति - कायिन्द्रियं, मनिन्द्रियं, इत्थिन्द्रियं वा पुरिसिन्द्रियं वा, जीवितिन्द्रियं, उपेक्खिन्द्रियं । कामधातुया उपपत्तिक्खणे एतेस इमानि पञ्चिन्द्रियाणि पातुभवन्ति ।

८६. कामधातुया उपपत्तिक्खणे कस्स चत्तारिन्द्रियाणि पातुभवन्ति ?

गढभसेय्यकानं सत्तानं^१ अहेतुकानं, नपुंसकानं उपपत्तिक्खणे चत्तारिन्द्रियाणि पातुभवन्ति - कायिन्द्रियं, मनिन्द्रियं, जीवितिन्द्रियं, उपेक्खिन्द्रियं । कामधातुया उपपत्तिक्खणे एतेसं इमानि चत्तारिन्द्रियाणि पातुभवन्ति ।

१० ८७ कामधातुया उपपत्तिक्खणे कस्स तयो हेतू पातुभवन्ति ?

कामावचरान देवानं, पठमकप्पिकानं मनुस्सानं, गढभसेय्यकानं सत्तानं सहेतुकानं आणसम्पयुत्तानं उपपत्तिक्खणे तयो हेतू पातुभवन्ति - अलोभो विपाकहेतु, अदोसो विपाकहेतु, अमोहो विपाकहेतु । कामधातुया उपपत्तिक्खणे एतेसं इमे तयो हेतू पातुभवन्ति ।

१५ ८८ कामधातुया उपपत्तिक्खणे कस्स द्वे हेतू पातुभवन्ति ?

कामावचरानं देवानं, पठमकप्पिकानं मनुस्सानं, गढभसेय्यकानं सत्तानं सहेतुकानं आणविप्पयुत्तानं उपपत्तिक्खणे द्वे हेतू पातुभवन्ति - अलोभो विपाकहेतु, अदोसो विपाकहेतु । कामधातुया उपपत्तिक्खणे एतेसं इमे द्वे हेतू पातुभवन्ति ।

२० अदोससत्तानं सत्तानं अहेतुका पातुभवन्ति ।

८९. कामधातुया उपपत्तिक्खणे सब्बेसं कतमो चत्तारो आहारा पातुभवन्ति ?

कवळोकारो आहारो, फस्साहारो, मनोसञ्चेतनाहारो, विञ्जाणाहारो - कामधातुया उपपत्तिक्खणे सब्बेसं इमे चत्तारो

२५ आहारा पातुभवन्ति ।

९० कामधातुया उपपत्तिक्खणे सब्बेसं कतमो एको फस्सो पातुभवति ?

मनोविञ्जाणधातुसम्फस्सो - कामधातुया उपपत्तिक्खणे सब्बेसं अय एको फस्सो पातुभवति ।

६१ वामधातुया उपपत्तिवर्णने सद्येस वतमा एता वेदना
एवा सञ्ज्ञा एवा चेतना एव चित्त पातुभवति ?

मनोविज्ञाणधातु - वामधातुया उपपत्तिवर्णने सद्येस इद
एव चित्त पातुभवति ।

२ रूपधातुया

६२ रूपधातुया उपपत्तिवर्णने कति सन्धा पातुभवन्ति ३
पे० कति चित्तानि पातुभवन्ति ?

रूपधातुया उपपत्तिवर्णने, उपेत्या असञ्ज्ञासत्तान देवान,
पञ्चकलन्धा पातुभवन्ति, पञ्चायतनानि पातुभवन्ति, पञ्च धातुयो
पातुभवन्ति, एव सच्च पातुभवति, दसिन्द्रियाणि पातुभवन्ति, तयो
हेतू पातुभवन्ति, तयो आहारस पातुभवन्ति, एवो कस्सो पातुभवति, एवा 10
वेदना एवा सञ्ज्ञा एवा चेतना एव चित्त पातुभवति ।

६३ रूपधातुया उपपत्तिवर्णने वतमे पञ्चकलन्धा पातु-
भवन्ति ?

रूपकलन्धो, वेदनाकलन्धो, सञ्ज्ञाकलन्धो, सद्धारकलन्धो,
विज्ञाणकलन्धो - रूपधातुया उपपत्तिवर्णने इमे पञ्चकलन्धा 15
पातुभवन्ति ।

६४ रूपधातुया उपपत्तिवर्णने वतमानि पञ्चायतनानि
पातुभवन्ति ?

चक्खायतन, रूपायतन, सोतायतन, मनायतन, धम्मायतन -
रूपधातुया उपपत्तिवर्णने इमानि पञ्चायतनानि पातुभवन्ति । 20

६५ रूपधातुया उपपत्तिवर्णने वतमा पञ्च धातुयो
पातुभवन्ति ?

चक्खुधातु, रूपधातु सोतधातु, मनोविज्ञाणधातु, धम्मधातु -
रूपधातुया उपपत्तिवर्णने इमा पञ्च धातुयो पातुभवन्ति ।

६६ रूपधातुया उपपत्तिवर्णने वतम एव सच्च पातुभवति ? 25
दुवखसच्च - रूपधातुया उपपत्तिवर्णने इद एक सच्च पातुभवति ।

६७ रूपधातुया उपपत्तिवर्णने वतमानि दसिन्द्रियाणि पातु-
भवन्ति ?

चक्षुन्द्रियं, सोतिन्द्रियं, मनिन्द्रियं, जीवित्तिन्द्रियं, सोमनस्सिन्द्रियं वा उपेक्खिन्द्रियं वा, सद्धिन्द्रियं, विरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पञ्चिन्द्रियं - रूपधातुया उपपत्तिक्खणे इमानि दसिन्द्रियानि पातुभवन्ति ।

- 5 ६८. रूपधातुया उपपत्तिक्खणे कतमे तयो हेतू पातुभवन्ति ?
 B. 434 अलोभो विपाकहेतु, अदोसो विपाकहेतु, अमोहो विपाकहेतु
 - रूपधातुया उपपत्तिक्खणे इमे तयो हेतू पातुभवन्ति ।

६९. रूपधातुया उपपत्तिक्खणे कतमे तयो आहारा पातुभवन्ति ?
 10 फस्साहारो, मनोसञ्चेतनाहारो, विज्जाणाहारो - रूपधातुया
 उपपत्तिक्खणे इमे तयो आहारा पातुभवन्ति ।

१००. रूपधातुया उपपत्तिक्खणे कतमो एको फस्सो पातुभवति ?
 मनोविज्जाणधातुसम्पस्सो^१ - रूपधातुया उपपत्तिक्खणे अयं
 एको फस्सो पातुभवति ।

- 15 १०१. रूपधातुया उपपत्तिक्खणे कतमा एका वेदना ... एका
 सञ्जा ... एका चेतना ... एकं चित्तं पातुभवति ?

मनोविज्जाणधातु - रूपधातुया उपपत्तिक्खणे इदं एकं चित्तं
 पातुभवति ।

३. असञ्जसत्तान

१०२. असञ्जसत्तानं देवानं उपपत्तिक्खणे कति खन्धा
 20 पातुभवन्ति ... पे०... कति चित्तानि पातुभवन्ति ?

असञ्जसत्तानं देवानं उपपत्तिक्खणे एको खन्धो
 पातुभवति - रूपखन्धो; द्वे आयतनानि पातुभवन्ति - रूपायतनं,
 धम्मायतनं; द्वे धातुयो पातुभवन्ति - रूपधातु, धम्मधातु; एकं सच्चं
 पातुभवति - दुक्खसच्चं; एकिन्द्रियं पातुभवति - रूपजीवित्तिन्द्रियं ।

- 25 असञ्जसत्ता देवा अहेतुका अनाहारा अफस्सका अवेदनका असञ्जका
 अचेतनका अचित्तका पातुभवन्ति ।

१. विरियिन्द्रियं - म०, एवमुपरि पि । २. फस्साहारा - रो० । ३. मनोविज्जाण-
 धातुसम्पस्सो पातुभवति - रो० ।

४. अरूपधातुया

१०३. अरूपधातुया उपपत्तिक्खणे कति खन्धा : पातुभवन्ति ... पे०... कति चित्तानि पातुभवन्ति ?

अरूपधातुया उपपत्तिक्खणे चत्तारो खन्धा पातुभवन्ति, द्वे आयतनानि पातुभवन्ति, द्वे धातुयो पातुभवन्ति, एकं सच्चं पातुभवति, अट्ठिन्द्रियानि पातुभवन्ति, तयो हेतू पातुभवन्ति, तयो आहारा पातुभवन्ति, 5 एको फस्सो पातुभवति, एका वेदना ... एका सञ्ज्ञा ... एका चेतना ... एकं चित्तं पातुभवति । R. 420

१०४. अरूपधातुया उपपत्तिक्खणे कतमे चत्तारो खन्धा पातुभवन्ति ? B. 435

वेदनाक्खन्धो, सञ्ज्ञाक्खन्धो, सङ्खारक्खन्धो, विञ्ज्ञाणक्खन्धो III
- अरूपधातुया उपपत्तिक्खणे इमे चत्तारो खन्धा पातुभवन्ति ।

१०५. अरूपधातुया उपपत्तिक्खणे कतमानि द्वे आयतनानि पातुभवन्ति ?

मनायतनं, धम्मायतनं - अरूपधातुया उपपत्तिक्खणे इमानि द्वे आयतनानि पातुभवन्ति । 15

१०६. अरूपधातुया उपपत्तिक्खणे कतमा द्वे धातुयो पातुभवन्ति ?

मनोविञ्ज्ञाणधातु, धम्मधातु - अरूपधातुया उपपत्तिक्खणे इमा द्वे धातुयो पातुभवन्ति ।

१०७. अरूपधातुया उपपत्तिक्खणे कतमं एकं सच्चं पातुभवति ? 20

दुक्खसच्चं - अरूपधातुया उपपत्तिक्खणे इदं एकं सच्चं पातुभवति ।

१०८. अरूपधातुया उपपत्तिक्खणे कतमानि अट्ठिन्द्रियानि पातुभवन्ति ?

मनिन्द्रियं, जीवितिन्द्रियं, उपेक्खिन्द्रियं, सद्धिन्द्रियं, विरियिन्द्रियं, 25 सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रियं, पञ्चिन्द्रियं - अरूपधातुया उपपत्तिक्खणे इमानि अट्ठिन्द्रियानि पातुभवन्ति ।

१०९. अरूपधातुया उपपत्तिक्खणे कतमे तयो हेतू पातुभवन्ति ?

अलोभो विपाकहेतु, अदोसो विपाकहेतु, अमोहो विपाकहेतु -
अरूपधातुया उपपत्तिक्खणे इमे तयो हेतू पातुभवन्ति ।

११०. अरूपधातुया उपपत्तिक्खणे कतमे तयो आहारा पातु-
भवन्ति ?

5 फस्साहारो, मनोसञ्चेतनाहारो, विञ्जाणाहारो - अरूप-
धातुया उपपत्तिक्खणे इमे तयो आहारा पातुभवन्ति ।

१११. अरूपधातुया उपपत्तिक्खणे कतमो एको फस्सो
पातुभवति ?

मनोविञ्जाणधातुसम्पस्सो - अरूपधातुया उपपत्तिक्खणे अयं
10 एको फस्सो पातुभवति ।

११२. अरूपधातुया उपपत्तिक्खणे कतमा एका वेदना ... पे०...
एका सञ्जा ... एका चेतना .. एक चित्तं पातुभवति ?

मनोविञ्जाणधातु - अरूपधातुया उपपत्तिक्खणे इदं एकं चित्तं
पातुभवति ।

— ० —

४५. भूमयो

११३. कामावचरा धम्मा, न कामावचरा धम्मा, रूपावचरा
धम्मा, न रूपावचरा धम्मा, अरूपावचरा धम्मा, न अरूपावचरा धम्मा,
परियापन्ना धम्मा, अपरियापन्ना धम्मा ।

११४. कतमे धम्मा कामावचरा ?

हेट्ठतो अबोचिनिरयं परियन्तं करित्वा, उपरितो परनिम्मित-
20 वस्तवत्ती देवे अन्तोकरित्वा, यं एतस्मि अन्तरे एत्थावचरा एत्थ परियापन्ना
खन्धधातुआयतना; रूपं^१, वेदना, सञ्जा, सङ्खारा, विञ्जाण - इमे
धम्मा कामावचरा ।

११५. कतमे धम्मा न कामावचरा ?

रूपावचरा, अरूपावचरा, अपरियापन्ना - इमे धम्मा न
25 कामावचरा ।

११६. कतमे धम्मा रूपावचरा ?

हेट्ठतो ब्रह्मलोकं परियन्तं करित्वा, उपरितो अकनिट्ठे देवे

अन्तोकरित्वा, यं एतस्मि अन्तरे एत्थावचरा एत्थ परियापन्ना समापन्नस्स वा उपपन्नस्स वा दिट्ठधम्मसुखविहारिस्स वा चित्तचेतसिका धम्मा - इमे धम्मा रूपावचरा ।

११७. कतमे धम्मा न रूपावचरा ?

कामावचरा, अरूपावचरा, अपरियापन्ना - इमे धम्मा न ५
रूपावचरा ।

११८. कतमे धम्मा अरूपावचरा ?

हेट्ठतो आकासानञ्जायतनूपगे देवे परियन्तं करित्वा, उपरितो नेवसञ्जानासञ्जायतनूपगे देवे अन्तोकरित्वा, यं एतस्मि अन्तरे एत्था-
वचरा एत्थ परियापन्ना समापन्नस्स वा उपपन्नस्स वा दिट्ठधम्मसुख- ॥
विहारिस्स वा चित्तचेतसिका धम्मा - इमे धम्मा अरूपावचरा ।

११९. कतमे धम्मा न अरूपावचरा ?

कामावचरा, रूपावचरा, अपरियापन्ना - इमे धम्मा न
अरूपावचरा ।

१२०. कतमे धम्मा परियापन्ना ?

15

सासवा कुसलाकुसलव्याकता धम्मा कामावचरा, रूपावचरा,
अरूपावचरा, रूपवस्त्रन्धो, वेदनावस्त्रन्धो, सञ्जावस्त्रन्धो, सङ्खारवस्त्रन्धो,
विञ्जाणवस्त्रन्धो - इमे धम्मा परियापन्ना ।

१२१. कतमे धम्मा अपरियापन्ना ?

मग्गा च, मग्गफलानि च, असङ्खता च धातु - इमे धम्मा 20
अपरियापन्ना ।

—o—

१६. उत्पादककम्म - श्रायुष्पमाणानि

१. उत्पादककम्मानि

१२२. देवा ति । तयो देवा - सम्मुतिदेवा^१, उपपत्तिदेवा^२,
विसुद्धिदेवा ।

B 437,
R 422

सम्मुतिदेवा नाम - राजानो, देवियो, कुमार ।

१. सम्मुतिदेवा - त्या०, रो० । २. उपपत्तिदेवा - शी०, रो० ।

उपपत्तिदेवा नाम - चातुम्महाराजिके^१ देवे उपादाय तदुपरि देवा ।

विसुद्धिदेवा नाम - अरहन्तो वुच्चन्ति ।

१२३. दानं दत्त्वा, सीलं समादियित्वा^२, उपोसथकम्मं कत्वा
५ कत्थं उपपज्जन्ति ?

दानं दत्त्वा, सीलं समादियित्वा, उपोसथकम्मं कत्वा अप्पेकच्चे खत्तिमहासालानं^३ सहव्यतं उपपज्जन्ति, अप्पेकच्चे ब्राह्मणमहासालानं सहव्यतं उपपज्जन्ति, अप्पेकच्चे गृहपतिमहासालानं सहव्यतं उपपज्जन्ति, अप्पेकच्चे चातुम्महाराजिकानं देवानं सहव्यतं उपपज्जन्ति, अप्पेकच्चे
१० तार्वत्तिसानं देवानं सहव्यतं उपपज्जन्ति, अप्पेकच्चे यामानं देवानं सहव्यतं उपपज्जन्ति, अप्पेकच्चे तुसितानं देवानं सहव्यतं उपपज्जन्ति, अप्पेकच्चे निम्मानरतीनं देवानं सहव्यतं उपपज्जन्ति, अप्पेकच्चे परनिम्मित-
वसवत्तीनं देवानं सहव्यतं उपपज्जन्ति ।

२. आयुप्पमाणानि

१२४. मनुस्सानं कित्तकं आयुप्पमाणं ?
१५ वस्ससत्तं, अप्पं वा भिय्यो^४ ।

१२५. चातुम्महाराजिकानं देवानं कित्तकं आयुप्पमाणं ?
यानि मानुसकानि^५ पञ्चास वस्सानि, चातुम्महाराजिकानं देवानं एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिस रत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो । तेन संवच्छरेन दिव्वानि पञ्च वस्ससत्तानि
२० चातुम्महाराजिकानं देवानं आयुप्पमाणं ।

१२६. मनुस्सानं गणनाय कित्तकं होति ?
नवुत्ति वस्ससत्तसहस्सानि ।

B. 438

१२७. तार्वत्तिसानं देवानं कित्तकं आयुप्पमाणं ?
यं मानुसकं वस्ससत्तं, तार्वत्तिसानं देवानं एसो एको रत्तिन्दिवो ।
२५ ताय रत्तिया तिस रत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो । तेन संवच्छरेन दिव्वं वस्ससहस्सं तार्वत्तिसानं देवानं आयुप्पमाणं ।

१. चातुम्महाराजिके - म० । २. समादियित्वा - स्या० । ३. महासाालान - सी०, एवमुपरिपि । ४. भिय्यो वा - स्या०, रो० । ५. मानुसकानि - सी०, रो० ।

१२८ मनुस्सान गणनाय कित्तक होति ?

तिस्सो च वस्सकोटियो सट्ठि^१ च वस्ससतसहस्सानि ।

१२९ यामान देवान कित्तक आयुष्पमाण ?

यानि मानुसकानि द्वे वस्ससतानि, यामान देवान एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादस-
मासियो सबच्छरो । तेन सबच्छरेन दिव्वानि द्वे वस्ससहस्सानि
यामान देवान आयुष्पमाण ।

R 423

१३० मनुस्सान गणनाय कित्तक होति ?

चुट्ठस^२ च वस्सकोटियो चत्तारीस^३ च वस्ससतसहस्सानि ।

१३१ तुसितान देवान कित्तक आयुष्पमाण ?

10

यानि मानुसकानि चत्तारि वस्ससतानि, तुसितान देवान एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो सबच्छरो । तेन सबच्छरेन दिव्वानि चत्तारि वस्ससहस्सानि तुसितान देवान आयुष्पमाण ।

१३२ मनुस्सान गणनाय कित्तक होति ?

15

सत्तपञ्चास वस्सकोटियो सट्ठि च वस्ससतसहस्सानि ।

१३३ निम्मानरतीन देवान कित्तक आयुष्पमाण ?

यानि मानुसकानि अट्ठ वस्ससतानि, निम्मानरतीन देवान एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो सबच्छरो । तेन सबच्छरेन दिव्वानि अट्ठ वस्ससहस्सानि
निम्मानरतीन देवान आयुष्पमाण ।

20

१३४ मनुस्सान गणनाय कित्तक होति ?

द्वे वस्सकोटिसतानि तिस^४ च वस्सकोटियो चत्तारीस च वस्स-
सतसहस्सानि ।

१३५ परनिम्मितवसवत्तीन देवान कित्तक आयुष्पमाण ?

25

यानि मानुसकानि सोळस वस्ससतानि, परनिम्मितवसवत्तीन देवान एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो सबच्छरो । तेन सबच्छरेन दिव्वानि सोळस वस्ससहस्सानि परनिम्मितवसवत्तीन देवान आयुष्पमाण ।

१. सट्ठि - स्या० रो० । २ चुट्ठस - स्या० रो० । ३ चत्तारीस - स्या० ।
४ तिसो - सो० रो० ।

B. 439

१३६. मनुस्सानं गणनाय कित्तकं होति ?

नव च वस्सकोटिसत्तानि एकवीसं च वस्सकोटियो सट्ठि च वस्स-
सतसहस्सानी ति ।

छ^१ एते^२ कामावचरा, सव्वकामसमिद्धिनो ।
सव्वेसं एकसह्वातो, आयु भवति कित्तको ॥
द्वादस कोटिसतं तेसं, अट्ठवीसं च कोटियो ।
पञ्जास सतसहस्सानि, वस्सग्गेन पकासिता ति ॥

R. 424

१३७. पठमं ज्ञानं परित्तं भावेत्वा कथं उपपज्जन्ति ?

पठमं ज्ञानं परित्तं भावेत्वा ब्रह्मपारिसज्जानं देवानं सहव्यतं^३

10 उपपज्जन्ति ।

तेसं कित्तकं आयुप्पमाणं ?

कप्पस्स ततियो भागो ।

१३८. पठमं ज्ञानं मज्झिमं भावेत्वा कथं उपपज्जन्ति ?

पठमं ज्ञानं मज्झिमं भावेत्वा ब्रह्मपुरोहितानं देवानं सहव्यतं

11 उपपज्जन्ति ।

तेसं कित्तकं आयुप्पमाणं ?

उपड्ढकप्पो ।

१३९. पठमं ज्ञानं पणीतं भावेत्वा कथं उपपज्जन्ति ?

पठमं ज्ञानं पणीतं भावेत्वा महाब्रह्मानं देवानं सहव्यतं उप-

20 पज्जन्ति ।

तेसं कित्तकं आयुप्पमाणं ?

कप्पो^१ ।

१४०. दुतियं ज्ञानं परित्तं भावेत्वा कथं उपपज्जन्ति ?

दुतियं ज्ञानं परित्तं भावेत्वा परित्ताभानं देवानं सहव्यतं

25 उपपज्जन्ति ।

तेसं कित्तकं आयुप्पमाणं ?

द्वे कप्पा ।

१४१. दुतियं ज्ञानं मज्झिमं भावेत्वा कथं उपपज्जन्ति ?

दुतिय ज्ञान मज्झिम भावेत्वा अप्यमाणान् देवान सहव्यत
उपपज्जन्ति ।

तेस कित्तक आयुष्माण ?

चत्तारो कप्पा ।

१४२ दुतिय ज्ञान पणीत भावेत्वा कथं उपपज्जन्ति ? 3

दुतिय ज्ञान पणीत भावेत्वा आभस्मरान् देवान सहव्यत
उपपज्जन्ति ।

तेस कित्तक आयुष्माण ?

अट्ठ कप्पा ।

१४३ ततिय ज्ञान परित्त भावेत्वा कथं उपपज्जन्ति ? 10

ततिय ज्ञान परित्त भावेत्वा परित्तगुमान् देवान सहपत
उपपज्जन्ति ।

तेस कित्तक आयुष्माण ?

सोल्लस कप्पा ।

१४४ ततिय ज्ञान मज्झिम भावेत्वा कथं उपपज्जन्ति ? 15 B 440

ततिय ज्ञान मज्झिम भावेत्वा अप्यमाणसुमान् देवान सहव्यत
उपपज्जन्ति ।

तेस कित्तक आयुष्माण ?

R 425

वात्तिसे^१ कप्पा ।

१४५ ततिय ज्ञान पणीत भावेत्वा कथं उपपज्जन्ति ? 20

ततिय ज्ञान पणीत भावेत्वा मुभविण्हान् देवान सहव्यत उप-
पज्जन्ति ।

तेस कित्तक आयुष्माण ?

~

चतुसट्ठि^२ कप्पा ।

१४६ चतुत्य ज्ञान भावेत्वा आरम्मणनानत्तता मनसिकार- 25

नानत्तता छन्दनानत्तता पणिघिनानत्तता अधिमोक्खनानत्तता अभिनीहार-
नानत्तता पञ्ञानानत्तता अप्पेक्खे अमज्जसत्तान् देवान सहव्यत उप-
पज्जन्ति, अप्पेक्खे वेह्फलान् देवान सहव्यत उपपज्जन्ति, अप्पेक्खे
अविहान् देवान सहव्यत उपपज्जन्ति, अप्पेक्खे अतप्पान् देवान सहव्यत

उपपज्जन्ति, अप्पेकच्चे सुदस्सानं देवानं सहव्यतं उपपज्जन्ति, अप्पेकच्चे सुदस्सीनं देवानं सहव्यतं उपपज्जन्ति, अप्पेकच्चे अकनिट्ठानं देवानं सहव्यतं उपपज्जन्ति, अप्पेकच्चे आकासानञ्चायतनूपगानं देवानं सहव्यतं उप-
 5 पज्जन्ति, अप्पेकच्चे आकिञ्चञ्जायतनूपगानं देवानं सहव्यतं उप-
 पज्जन्ति, अप्पेकच्चे नेवसञ्जानासञ्जायतनूपगानं देवानं सहव्यतं उपपज्जन्ति ।

१४७ असञ्जसत्तानं च वेह्फलानं च देवानं कित्तकं आयुप्पमाणं ?

10 पञ्चकप्पसत्तानि ।

१४८. अविहानं देवानं कित्तकं आयुप्पमाणं ?
 कप्पसहस्सम् ।

१४९. अतप्पानं देवानं कित्तकं आयुप्पमाणं ?
 द्वे कप्पसहस्सानि ।

15 १५०. सुदस्सानं देवानं कित्तकं आयुप्पमाणं ?
 चत्तारि कप्पसहस्सानि ।

१५१. सुदस्सीनं देवानं कित्तकं आयुप्पमाणं ?
 अट्ठ कप्पमहस्सानि ।

20 १५२. अकनिट्ठानं देवानं कित्तकं आयुप्पमाणं ?
 सोळस कप्पसहस्सानि ।

१५३. आकामानञ्चायतनूपगानं देवानं कित्तकं आयुप्पमाणं ?
 बीमति कप्पसहस्सानि ।

B 441 १५४. विञ्जाणञ्चायतनूपगानं देवानं कित्तकं आयुप्पमाणं ?
 चत्तारीस कप्पसहस्सानि ।

III 426 25 १५५. आकिञ्चञ्जायतनूपगानं देवानं कित्तकं आयुप्पमाणं ?
 गट्ठि कप्पसहस्सानि ।

१५६. नेवमञ्जानासञ्जायतनूपगानं देवानं कित्तकं आयु-
 प्पमाणं ?

चतुरासीति कप्पसहस्रानी ति ।

उक्खित्ता पुञ्जतेजेन, कामरूपगति^१ गता ।
 भवगतं^२ पि सम्पत्ता, पुनागच्छन्ति^३ दुग्गति ॥
 ताव दीघायुका सत्ता, चवन्ति आयुसह्वया ।
 नत्थि कोचि भवो निच्चो, इति वुत्तं महेसिना ॥ ५
 तस्मा हि धीरा निपका, निपुणा ग्रत्थचिन्तका ।
 जरामरणमोक्खाय, भावेन्ति मग्गमुत्तमं ॥
 भावयित्वा सुच्चि मग्गं, निव्वानोगघगामिनं ।
 सव्वासवे परिञ्जाय, परिनिव्वन्ति अनासवा ति ॥

१७. अभिज्ञेय्यादी

१५७ पञ्चन्न खन्धान कति अभिज्ञेय्या, कति परिज्ञेय्या, 10
 कति पहातव्वा, कति भावेतव्वा, कति सच्छिकातव्वा, कति न पहातव्वा,
 न भावेतव्वा, न सच्छिकातव्वा पे० सत्तन्न चित्तान कति अभिज्ञेय्या,
 कति परिज्ञेय्या, कति पहातव्वा, कति भावेतव्वा, कति सच्छिकातव्वा,
 कति न पहातव्वा न भावेतव्वा न सच्छिकातव्वा ?

रूपखन्धो अभिज्ञेय्यो परिज्ञेय्यो न पहातव्वो न 15
 भावेतव्वो न सच्छिकातव्वो । चत्तारो खन्धा अभिज्ञेय्या परिज्ञेय्या,
 सिया पहातव्वा, सिया भावेतव्वा, सिया सच्छिकातव्वा, सिया न
 पहातव्वा न भावेतव्वा न सच्छिकातव्वा ।

दसायतना अभिज्ञेय्या परिज्ञेय्या न पहातव्वा न 18 412
 भावेतव्वा न सच्छिकातव्वा । द्वे आयतना अभिज्ञेय्या परिज्ञेय्या, 20
 सिया पहातव्वा, सिया भावेतव्वा, सिया सच्छिकातव्वा, सिया न
 पहातव्वा न भावेतव्वा न सच्छिकातव्वा ।

सोळस धातुयो अभिज्ञेय्या परिज्ञेय्या न पहातव्वा न
 भावेतव्वा न सच्छिकातव्वा । द्वे धातुयो अभिज्ञेय्या परिज्ञेय्या,
 सिया पहातव्वा, सिया भावेतव्वा, सिया सच्छिकातव्वा, सिया न पहा- 25
 तव्वा न भावेतव्वा न सच्छिकातव्वा ।

१ कामरूपगती - रो० । २ भवग्य वा - स्या० । ३ पुन गच्छन्ति - स्या०, रो० ।

४ सिया न - रो० ।

R. 427

समुदयसत्त्वं अभिञ्जेय्यं परिञ्जेय्यं पहातत्वं न भावेतत्वं
न सच्छिकातत्वं । मग्नसत्त्वं अभिञ्जेय्यं परिञ्जेय्यं न पहातत्वं
भावेतत्वं न सच्छिकातत्वं । निरोधसत्त्वं अभिञ्जेय्यं परिञ्जेय्यं
न पहातत्वं न भावेतत्वं सच्छिकातत्वं । दुःखसत्त्वं अभिञ्जेय्यं
5 परिञ्जेय्यं, सिया पहातत्वं, न भावेतत्वं, न सच्छिकातत्वं, सिया
न पहातत्वं ।

नविन्द्रिया अभिञ्जेय्या परिञ्जेय्या न पहातत्वा न
भावेतत्वा न सच्छिकातत्वा । दोमनस्सिन्द्रियं अभिञ्जेय्यं परिञ्जेय्यं
पहातत्वं न भावेतत्वं न सच्छिकातत्वं । अनञ्जातञ्जस्सामी-
10 तिन्द्रियं^१ अभिञ्जेय्यं परिञ्जेय्यं न पहातत्वं भावेतत्वं^२ न सच्छि-
कातत्वं । अञ्जिन्द्रियं अभिञ्जेय्यं परिञ्जेय्यं न पहातत्वं, सिया
भावेतत्वं, सिया सच्छिकातत्वं । अञ्जाताविन्द्रियं अभिञ्जेय्यं परि-
ञ्जेय्यं न पहातत्वं न भावेतत्वं सच्छिकातत्वं । तीणिन्द्रिया अभि-
ञ्जेय्या परिञ्जेय्या न पहातत्वा, सिया भावेतत्वा, सिया सच्छि-
15 कातत्वा, सिया न भावेतत्वा, सच्छिकातत्वा^३ । छ इन्द्रिया अभिञ्जेय्या
परिञ्जेय्या, सिया पहातत्वा, सिया भावेतत्वा, सिया सच्छिकातत्वा,
सिया न पहातत्वा न भावेतत्वा न सच्छिकातत्वा ।

तयो अकुसलहेतू अभिञ्जेय्या परिञ्जेय्या पहातत्वा न
भावेतत्वा न सच्छिकातत्वा । तयो कुसलहेतू अभिञ्जेय्या परिञ्जेय्या
20 न पहातत्वा, सिया भावेतत्वा, न सच्छिकातत्वा, सिया न भावेतत्वा ।
तयो अव्याकतहेतू अभिञ्जेय्या परिञ्जेय्या न पहातत्वा न भावेतत्वा,
सिया सच्छिकातत्वा, सिया न सच्छिकातत्वा ।

B. 443

कवलीकारो^४ आहारो अभिञ्जेय्यो परिञ्जेय्यो न पहातत्वा
न भावेतत्वा न सच्छिकातत्वा । तयो आहारा अभिञ्जेय्या परिञ्जेय्या,
25 सिया पहातत्वा, सिया भावेतत्वा, सिया सच्छिकातत्वा, सिया न
पहातत्वा न भावेतत्वा न सच्छिकातत्वा ।

छ फस्सा अभिञ्जेय्या परिञ्जेय्या न पहातत्वा न
भावेतत्वा न सच्छिकातत्वा । मनोविञ्जाणघातुसम्पत्सो अभिञ्जेय्यो

१. स्या० पोत्यके नत्थि । २. अनञ्जातञ्जस्सामीतिन्द्रियं - स्या० । ३. न भावेतत्वं -
रो० । ४. न सच्छिकातत्वा - सी०, स्या०, रो० । ५. कवलीकारो - सी०, स्या०, रो० ।

परिज्जेव्यो, सिया पहातव्वो सिया भावेतव्वो, सिया सच्छिकातव्वो,
सिया न पहातव्वो न भावेतव्वो न सच्छिकातव्वो ।

छ वेदना पे० छ सज्जा छ चेतना छ चित्ता
अभिज्जेय्या परिज्जेय्या न पहातव्वा न भावेतव्वा न सच्छिकातव्वा ।
मनोविज्जाणघातु अभिज्जेय्या परिज्जेय्या, सिया पहातव्वा, सिया ५
भावेतव्वा, सिया सच्छिकातव्वा, सिया न पहातव्वा न भावेतव्वा न
सच्छिकातव्वा । R 428

— ० —

४ ८ सारम्मणानारम्मणा

१५८ पञ्चन्न खन्धान कति सारम्मणा, कति अनारम्मणा

पे० सत्तन्न चित्तान कति सारम्मणा, कति अनारम्मणा ?

रूपखन्धो अनारम्मणो । चत्तागे खन्धा सारम्मणा । 10

दसायतना अनारम्मणा । मनायतन सारम्मण । धम्मायतन
सिया सारम्मण, सिया अनारम्मण ।

दस धातुयो अनारम्मणा । सत्त धातुयो सारम्मणा ।
धम्मधातु सिया सारम्मणा, सिया अनारम्मणा ।

द्वे सच्चा सारम्मणा । निरोधसच्च अनारम्मण । दुक्ख- 15
सच्च सिया मारम्मण, सिया अनारम्मण ।

सत्तिन्द्रिया अनारम्मणा । चुट्टसिन्द्रिया सारम्मणा ।
जीवित्तिन्द्रिय सिया सारम्मण, सिया अनारम्मण । नव हेतू मारम्मणा ।
कवलीकारो आहारो अनारम्मणो । तयो आहारा सारम्मणा । सत्त
फस्सा सत्त वेदना सत्त सज्जा सत्त चेतना सत्त चित्ता 20
सारम्मणा ।

पञ्चन्न खन्धान कति सारम्मणारम्मणा, कति अनारम्मणा-
रम्मणा पे० सत्तन्न चित्तान कति सारम्मणारम्मणा, कति
अनारम्मणारम्मणा ?

B 444

रूपखन्धो अनारम्मणो । चत्तागे खन्धा सिया सारम्मणा- 25
रम्मणा, सिया अनारम्मणारम्मणा ।

दसायतना अनारम्मणा । मनायतन सिया सारम्मणा-

रम्मणं, सिया अनारम्मणारम्मणं । धम्मयतनं सिया सारम्मणारम्मणं,
सिया अनारम्मणारम्मणं, सिया अनारम्मणं ।

दस धातुयो अनारम्मणा । छ धातुयो अनारम्मणारम्मणा ।
मनोविज्जाणधातु सिया सारम्मणारम्मणा, सिया अनारम्मणारम्मणा ।
5 धम्मधातु सिया सारम्मणारम्मणा, सिया अनारम्मणारम्मणा, सिया
अनारम्मणा ।

R. 429

निरोधसच्चं अनारम्मणं । भगसच्चं अनारम्मणारम्मणं ।
समुदयसच्चं सिया सारम्मणारम्मणं, सिया अनारम्मणारम्मणं । दुक्ख-
सच्चं सिया सारम्मणारम्मणं, सिया अनारम्मणारम्मणं, सिया
10 अनारम्मणं ।

सत्तिन्द्रिया अनारम्मणा । पञ्चिन्द्रिया अनारम्मणारम्मणा ।
नविन्द्रिया सिया सारम्मणारम्मणा, सिया अनारम्मणारम्मणा ।
जीवित्तिन्द्रियं सिया सारम्मणारम्मणं, सिया अनारम्मणारम्मणं, सिया
अनारम्मणं ।

15 नव हेतू सिया सारम्मणारम्मणा, सिया अनारम्मणा-
रम्मणा । कवलीकारो आहारो अनारम्मणो । तयो आहारा सिया
सारम्मणारम्मणा, मिया अनारम्मणारम्मणा । छ फत्सा अनारम्मणा-
रम्मणा । मनोविज्जाणधातुसम्फत्सो सिया सारम्मणारम्मणो सिया
अनारम्मणारम्मणो । छ वेदना ... छ सञ्जा ... छ चेतना ...
20 छ चित्ता अनारम्मणारम्मणा । मनोविज्जाणधातु सिया सारम्मणा-
रम्मणा, सिया अनारम्मणारम्मणा ।

— ० —

१६. दिट्ठसुतमुत्तादो

१५६. पज्झंणं एण्णानं कति दिट्ठा, कति मुता, कति मुता,
कति विज्जाता, कति न दिट्ठा न मुता न मुता न विज्जाता ... पे०...
सत्तन्त्रं चित्तानं कति दिट्ठा, कति मुता, कति मुता, कति विज्जाता, कति
25 न दिट्ठा न मुता न मुता न विज्जाता ?

म्पागन्धो मिया दिट्ठो, मिया मुतो, मिया मुतो, सिया

अव्याकता । द्वे धातुयो सिया कुसला, सिया अकुसला, सिया अव्याकता ।
समुदयसच्चं अकुसलं । मगसच्चं कुसलं । निरोधसच्चं अव्याकतं ।
दुक्खसच्चं सिया कुसलं, सिया अकुसलं, सिया अव्याकतं ।

दसिन्द्रिया अव्याकता । दोमनस्सिन्द्रियं अकुसलं ।
5 अनञ्जातञ्जास्सामीतिन्द्रियं कुसलं । चत्तारिन्द्रिया सिया कुसला,
सिया अव्याकता । छ इन्द्रिया सिया कुसला, सिया अकुसला, सिया
अव्याकता ।

तयो कुसलहेतू कुसला । तयो अकुसलहेतू अकुसला ।
तयो अव्याकतहेतू अव्याकता । कवल्लीकारो आहारो अव्याकतो । तयो
10 आहारा सिया कुसला, सिया अकुसला, सिया अव्याकता । छ पस्सा
अव्याकता । मनोविञ्जाणधातुसम्पस्सो सिया कुसलो, सिया अकुसलो,
सिया अव्याकतो । छ वेदना ... छ सञ्जा ... छ चेतना ... छ चित्ता
अव्याकता । मनोविञ्जाणधातु सिया कुसला, सिया अकुसला, सिया
अव्याकता ।

15 १६१. पञ्चन्नं खन्धानं कति सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता, कति
दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्ता, कति अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता
... पे०... सत्तन्नं चित्तानं कति सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता, कति दुक्खाय
वेदनाय सम्पयुत्ता, कति अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता ?

द्वे एण्हा न यत्तव्वा सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता ति
20 पि, दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्ता ति पि, अदुक्खमसुखाय वेदनाय
गम्पयुत्ता ति पि । तयो खन्धा सिया सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता, सिया
दुक्खाय वेदनाय गम्पयुत्ता, गिया अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता ।

131 दमायतना न यत्तव्वा गुणाय वेदनाय सम्पयुत्ता ति
पि, दुक्खाय वेदनाय गम्पयुत्ता ति पि, अदुक्खमगुणाय वेदनाय
गम्पयुत्ता ति पि । मनायतनं गिया गुणाय वेदनाय सम्पयुत्तं, गिया
दुक्खाय वेदनाय गम्पयुत्तं, गिया अदुक्खमगुणाय वेदनाय गम्पयुत्तं ।
धम्मामतनं गिया गुणाय वेदनाय गम्पयुत्तं, गिया दुक्खाय वेदनाय
गम्पयुत्तं, गिया अदुक्खमगुणाय वेदनाय गम्पयुत्तं, गिया न यत्तव्वं
n 117 गुणाय वेदनाय गम्पयुत्तं ति पि, दुक्खाय वेदनाय गम्पयुत्तं ति पि,
32 अदुक्खमगुणाय वेदनाय गम्पयुत्तं ति पि ।

कबलीकारो आहारो न वत्तव्वो सुखाय वेदनाय सम्पयुत्तो ति पि, दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्तो ति पि, अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्तो ति पि । तयो आहारा सिया सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता, सिया दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्ता, सिया अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता ।

पञ्च फत्सा अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता । कायविञ्जाणघातुसम्फत्सो सिया सुखाय वेदनाय सम्पयुत्तो, सिया दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्तो । मनोविञ्जाणघातुसम्फत्सो सिया सुखाय वेदनाय सम्पयुत्तो, सिया दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्तो, सिया अदुक्खम-
10 सुखाय वेदनाय सम्पयुत्तो ।

सत्त वेदना न वत्तव्वा सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता ति पि, दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्ता ति पि, अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता ति पि । पञ्च सञ्जा ... पञ्च चेतना ... पञ्च चित्ता अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता, कायविञ्जाणघातु^१ सिया सुखाय
15 वेदनाय सम्पयुत्ता^२, सिया दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्ता । मनोविञ्जाण-
घातु सिया सुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता, सिया दुक्खाय वेदनाय सम्पयुत्ता, सिया अदुक्खमसुखाय वेदनाय सम्पयुत्ता ।

१६२. पञ्चन्नं खन्धानं कति विपाका, कति विपाकधम्मधम्मा, कति नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मा ... पे०... सत्तन्नं चित्तानं कति विपाका,
20 कति विपाकधम्मधम्मा, कति नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मा ?

रूपखन्धो नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मो । चत्तारो खन्धा सिया विपाका, सिया विपाकधम्मधम्मा, सिया नेवविपाक-
नविपाकधम्मधम्मा ।

दसायतना नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मा । द्वायतना सिया
25 विपाका, सिया विपाकधम्मधम्मा, सिया नेवविपाकनविपाकधम्म-
धम्मा ।

दस धातुयो नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मा । पञ्च धातुयो विपाका । मनोधातु सिया विपाका, सिया नेवविपाकनविपाक-

धम्मधम्मा । द्वे धातुयो सिया विपाकाः सिया विपाकधम्मधम्मा, सिया नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मा ।

द्वे सच्चा विपाकधम्मधम्मा । निरोधसच्चं नेवविपाक-
नविपाकधम्मधम्मं । दुक्खसच्चं मिया विपाकं, सिया विपाकधम्मधम्मं,
सिया नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मं । १५

सत्तिन्द्रिया नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मा । तीणिन्द्रिया
विपाका । द्विन्द्रिया विपाकधम्मधम्मा । अञ्जिन्द्रियं सिया
विपाकं, सिया विपाकधम्मधम्मं । नदिन्द्रिया सिया विपाका, सिया
विपाकधम्मधम्मा, सिया नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मा ।

छ हेतू विपाकधम्मधम्मा । तयो अव्याकतहेतू सिया १०
विपाका, सिया नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मा ।

कवळीकारो आहारो नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मो । तयो
आहारा सिया विपाका, सिया विपाकधम्मधम्मा, सिया नेवविपाक-
नविपाकधम्मधम्मो । पञ्च फस्सा विपाका । मनोधातुसम्फत्तो सिया
विपाको, सिया नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मो । मनोविञ्जाणधातु- १५
सम्फत्तो सिया विपाको, सिया विपाकधम्मधम्मो, सिया नेवविपाक-
नविपाकधम्मधम्मो । पञ्च वेदना .. पञ्च सञ्जा .. पञ्च चेतना ...
पञ्च चित्ता विपाका । मनोधातु सिया विपाका, सिया नेवविपाक-
नविपाकधम्मधम्मो । मनोविञ्जाणधातु सिया विपाका, सिया विपाक-
धम्मधम्मा, सिया नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मो । २०

१६३. पञ्चसं खन्धानं कति उपादिशुपादानिया, कति
अनुपादिशुपादानिया, कति अनुपादिश्वअनुपादानिया .. पे०... सत्तसं
चित्तानं कति उपादिशुपादानिया, कति अनुपादिशुपादानिया, कति
अनुपादिश्वअनुपादानिया ?

रूपवखन्धो सिया उपादिशुपादानियो, सिया अनुपादिशु- २३ B 450
पादानियो । चत्तारो खन्धा सिया उपादिशुपादानिया, सिया
अनुपादिशुपादानिया, सिया अनुपादिश्वअनुपादानिया ।

पञ्चायतना उपादिशुपादानिया । सट्ठायतनं अनुपा-

R. 434

१ इन्द्रिया - सी०; द्वे इन्द्रिया - रो० । २ उपादिशुपादानिया - रो०,
यद्वयपरि पि ।

दिशुपादानियं । चत्तारो आयतना सिया उपादिशुपादानिया, सिया
अनुपादिशुपादानिया । द्वायतना सिया उपादिशुपादानिया, सिया
अनुपादिशुपादानिया, सिया अनुपादिशुपादानिया ।

दस धातुयो उपादिशुपादानिया । सद्धातु अनुपादिशु-
5 पादानिया । पञ्च धातुयो सिया उपादिशुपादानिया, सिया अनुपादिशु-
पादानिया । द्वे धातुयो सिया उपादिशुपादानिया, सिया अनुपादिशु-
पादानिया, सिया अनुपादिशुपादानिया ।

समुदयसच्चं अनुपादिशुपादानियं । द्वे सच्चं अनुपादिशु-
अनुपादानिया । दुक्खसच्चं सिया उपादिशुपादानियं, सिया अनुपादिशु-
10 पादानियं ।

नविन्द्रिया उपादिशुपादानिया । दोमनस्सिन्द्रियं अनु-
पादिशुपादानियं । तीणिन्द्रिया अनुपादिशुपादानिया । नविन्द्रिया
सिया उपादिशुपादानिया, सिया अनुपादिशुपादानिया, सिया अनुपादिशु-
अनुपादानिया । तयो अकुसलहेतू अनुपादिशुपादानिया । तयो कुसलहेतू
15 सिया अनुपादिशुपादानिया, सिया अनुपादिशुपादानिया । तयो
अव्याकतहेतू सिया उपादिशुपादानिया, सिया अनुपादिशुपादानिया,
सिया अनुपादिशुपादानिया ।

कबळीकारो आहारो सिया उपादिशुपादानियो, सिया
अनुपादिशुपादानियो । तयो आहारा सिया उपादिशुपादानिया, सिया
20 अनुपादिशुपादानिया, सिया अनुपादिशुपादानिया ।

पञ्च फस्सा उपादिशुपादानिया । मनोधातुसम्फस्सो
सिया उपादिशुपादानियो, सिया अनुपादिशुपादानियो । मनोविञ्जाण-
धातुसम्फस्सो सिया उपादिशुपादानियो, सिया अनुपादिशुपादानियो,
सिया अनुपादिशुपादानियो । पञ्च वेदना ... पञ्च सञ्जा ... पञ्च
25 चेतना ... पञ्च चित्ता उपादिशुपादानिया । मनोधातु सिया उपादिशु-
पादानिया, सिया अनुपादिशुपादानिया । मनोविञ्जाणधातु सिया
उपादिशुपादानिया, सिया अनुपादिशुपादानिया, सिया अनुपादिशु-
अनुपादानिया ।

१६४. पञ्चन्नं खन्धानं कति सवितक्कसविचारा, कति
30 अवितक्कविचारमत्ता, कति अवितक्कअविचारा ... पे ० ... सत्तन्नं चित्तानं

कति सवितक्कसविचारा, कति अवितक्कविचारमत्ता, कति अवितक्क-
अविचारा ?

रूपस्वन्धो अवितक्कअविचारो । तयो सन्धा मिया
सवितक्कसविचारा, सिया अवितक्कविचारमत्ता, सिया अवितक्क-
अविचारा । सङ्खारस्वन्धो सिया सवितक्कसविचारो, सिया अवितक्क- 5
विचारमत्तो, सिया अवितक्कअविचारो सिया न वत्तन्धो सवितक्क-
सविचारो ति पि अवितक्कविचारमत्तो ति पि, अवितक्कअविचारो
ति पि ।

R 433

दसायतना अवितक्कअविचारा । मनायतन सिया सवितक्क-
सविचार, सिया अवितक्कविचारमत्त, सिया अवितक्कअविचार । 10
धम्मायतन सिया सवितक्कसविचार, सिया अवितक्कविचारमत्त, सिया
अवितक्कअविचार, सिया न वत्तव्य सवितक्कसविचार ति पि,
अवितक्कविचारमत्त ति पि, अवितक्कअविचार ति पि ।

पद्मरस धातुयो अवितक्कअविचारा । मनोधातु सवितक्क-
सविचारा । मनोवज्ज्याणधातु सिया सवितक्कसविचारा, सिया 15
अवितक्कविचारमत्ता, सिया अवितक्कअविचारा । धम्मधातु सिया
सवितक्कसविचारा, सिया अवितक्कविचारमत्ता, सिया अवितक्क-
अविचारा, सिया न वत्तव्या सवितक्कसविचारा ति पि, अवितक्क-
विचारमत्ता ति पि, अवितक्कअविचारा ति पि ।

समुदयसञ्च सवितक्कसविचार । निरोधसञ्च अवितक्क- 20
अविचार । मग्सञ्च सिया सवितक्कसविचार, सिया अवितक्क-
विचारमत्त, सिया अवितक्कअविचार । दुक्खसञ्च सिया सवितक्क-
सविचार, सिया अवितक्कविचारमत्त, सिया अवितक्कअविचार, सिया
न वत्तव्य सवितक्कसविचार ति पि, अवितक्कविचारमत्त ति पि,
अवितक्कअविचार ति पि ।

25

नविन्द्रिया अवितक्कअविचारा । दोमनस्सिन्द्रिय सवितक्क-
सविचार । उपेक्खिन्द्रिय सिया सविनक्कसविचार, सिया अवितक्क-
अविचार । एकादसिन्द्रिया सिया सवितक्कसविचारा, मिया अवितक्क-
विचारमत्ता, सिया अवितक्कअविचारा ।

B. 452

तयो अकुसलहेतू सवितक्कसविचारा । छ हेतू सिया
 सवितक्कसविचारा, सिया अवितक्कविचारमत्ता, सिया अवितक्क-
 अविचारा । कवलीकारो आहारो अवितक्कअविचारो । तयो आहारा
 सिया सवितक्कसविचारा, सिया अवितक्कविचारमत्ता, सिया अवितक्क-
 ॥ अविचारा । पञ्च फस्सा अवितक्कअविचारा । मनोधातुसम्पस्सो
 सवितक्कसविचारो । मनोविञ्जाणधातुसम्पस्सो सिया सवितक्क-
 सविचारो, सिया अवितक्कविचारमत्तो, सिया अवितक्कअविचारो । पञ्च
 वेदना ... पञ्च सञ्जा ... पञ्च चेतना ... पञ्च चित्ता अवितक्क-
 अविचारा मनोधातु सवितक्कसविचारा, मनोविञ्जाणधातु सिया
 10 सवितक्कसविचारा, सिया अवितक्कविचारमत्ता, सिया अवितक्क-
 अविचारा ।

२. दुक्कानि

१६५. पञ्चन्नं खन्धानं कति रूपा, कति अरूपा ... पे०...
 सत्तन्नं चित्तानं कति रूपा, कति अरूपा ?

R. 436

रूपक्खन्धो रूपं । चत्तारो खन्धा अरूपा । दसायतना
 15 रूपा । मनायतनं अरूपं । धम्मायतनं सिया रूपं, सिया अरूपं ।
 दस धातुयो रूपा । सत्त धातुयो अरूपा । धम्मधातु सिया रूपा, सिया
 अरूपा । तीणि सञ्चानि अरूपा । दुक्खसञ्चं सिया रूपं, सिया अरूपं ।
 सत्तिन्द्रिया रूपा । चुट्टसिन्द्रिया अरूपा । जीवित्तिन्द्रियं सिया रूपं, सिया
 अरूपं । नव हेतू अरूपा । कवलीकारो आहारो रूपं । तयो आहारा
 20 अरूपा । सत्त फस्सा अरूपा । सत्त वेदना ... सत्त सञ्जा ... सत्त चेतना
 सत्त चित्ता अरूपा ।

१६६. पञ्चन्नं खन्धानं कति लोकिया, कति लोकुत्तरा ?
 द्वादसन्नं आयतनानं कति लोकिया, कति लोकुत्तरा ? अट्टारसन्नं धातून्
 कति लोकिया, कति लोकुत्तरा ? चतुन्नं सञ्चानं कति लोकिया, कति
 25 लोकुत्तरा ... पे०... सत्तन्नं चित्तानं कति लोकिया, कति लोकुत्तरा ?

B. 453

रूपक्खन्धो लोकियो । चत्तारो खन्धा सिया लोकिया,
 सिया लोकुत्तरा । दसायतना लोकिया । द्वे आयतना सिया लोकिया,
 सिया लोकुत्तरा । सोढस धातुयो लोकिया । द्वे धातुयो सिया लोकिया,
 सिया लोकुत्तरा । द्वे सञ्चा लोकिया । द्वे सञ्चा लोकुत्तरा ।

दसिन्द्रिया लोकिया । तीणिन्द्रिया लोकुत्तरा । नविन्द्रिया
 सिया लोकिया, सिया लोकुत्तरा । तयो अकुसलहेतू लोकिया ।
 छ हेतू सिया लोकिया, सिया लोकुत्तरा । कवलीकारो ग्राहारी लोकियो ।
 तयो आहारा सिया लोकिया, सिया लोकुत्तरा । छ फस्सा लोकिया ।
 मनोविज्जाणघातुसम्पस्सो सिया लोकियो, सिया लोकुत्तरो । छ ५
 वेदना लोकिया । मनोविज्जाणघातुसम्पस्सजा वेदना सिया लोकिया,
 सिया लोकुत्तरा । छ सञ्जा लोकिया । मनोविज्जाणघातुसम्पस्सजा
 सञ्जा सिया लोकिया, सिया लोकुत्तरा । छ चेतना लोकिया । मनो-
 विज्जाणघातुसम्पस्सजा चेतना सिया लोकिया, सिया लोकुत्तरा ।
 छ चित्ता लोकिया । मनोविज्जाणघातु सिया लोकिया, सिया १०
 लोकुत्तरा ति ।

अभिज्जा द्वे सारम्मणा^१, दिट्ठा कुसलवेदना ।

विपाका च उपादिता, वितक्कं^२ रूपलोकिया^३ ति ॥

धम्महृदयविभङ्गो निट्ठितो^४ ।

—:०:—

विभङ्गप्पकरणं^५ निट्ठितं^६ ।

१. सारम्मणा - स्या०, रो० । २-२. विनक्कञ्जानोरिया सी०, स्या०; वितक्क-
 रूपेण लोकिया - रो० । ३. समत्तो - स्या०, रो० । ४. विभङ्गप्पकरणं - म० ।
 ५. समत्तं - सी० ।

**विशेषपदानां
अनुवकमणिका**

अवनिट्ठा, देवा	५०२, ५०८	अञ्जामञ्जवतुदा	१००	अञ्जायास्मै ति, कथ	४७२
अबुसलपम्मपया, दत्ता	४७०	अञ्जाताविद्रिय, कतम	१५६	अट्टिक्कवो मम्मो, अरियो	२८५-२८७, २६०
अबुसलधातुयो, तिस्सो	४३४	अञ्जिन्द्रिय, कतम	१५६	अट्ट, आरियवोद्दारा	४६५
अबुसलभूलपच्चया सद्धारो, कतमो	२३५, २३६	अट्टमभक्तिरा	४१३	- असञ्जीवादा	४६७, ४७६
अबुसलभूलानि, तीणि	२५६, २५७	अट्टिक्कवो मम्मो, अरियो	२८५-२८७, २६०	- विसेसवरपूनि	४६३
अबुसलयितक्का, तयो	४३३	अट्ट, आरियवोद्दारा	४६५	- बुद्धीतवरपूनि	४६५
अबुसलसञ्जा, तिस्सो	४३३, ४३४	- असञ्जीवादा	४६७, ४७६	- नेवसञ्जीनासञ्जीवादा	४६७, ४६८, ४७६
अबुसलहेतु, तयो	४८१, ५१०	- पुरिसदोसा	४६७	- धुरिसदोसा	४६७
अबुसला, धम्मा	२०७, २११, २१७, ३०८, ३५४	- विच्छेता	४६६	- विमोक्खा	४०६
- वेदना	६	- विमोक्खा	४०६	- कतमे अरूपधातुया	४८६
अक्खन्ति, कतमा	४२६	- कतमे अरूपधातुया	४८६	अट्टमु लोकधम्मेषु, चित्तस्स पटिपातो	४६५
अगन्धनिया, पञ्जा	३८२	अट्टमु लोकधम्मेषु, चित्तस्स पटिपातो	४६५	अट्टारस्स, तण्हाविचरितानि अज्झातिक्खस्स	
अगारवा, छ	४५८	अट्टारस्स, तण्हाविचरितानि अज्झातिक्खस्स		उपादाय	४७५
अग्गी, तयो	४४०	- तण्हाविचरितानि, कतमानि	४७१	- तण्हाविचरितानि बाहिरस्स	
अङ्गणानि, तीणि	४४०	- तण्हाविचरितानि, कतमानि	४७१	उपादाय	४७५, ४७६
अङ्गण, दोतो	४४०	- तण्हाविचरितानि बाहिरस्स		- धातुयो	१०८, ११२, ४८०
- मोहो	४४०	- तण्हाविचरितानि बाहिरस्स		अणुमत्ता वज्जा, कतमा	२६७
- रागो	४४०	- तण्हाविचरितानि बाहिरस्स		अतप्पान, देवान	५०७
अजाता, वेदना	६	- तण्हाविचरितानि बाहिरस्स		अतिमानो, कतमो	४२३
अज्झत्तवाहिद्वारम्मणा, पञ्जा	३८६	- तण्हाविचरितानि बाहिरस्स		अतीतानामतपन्नुप्पमा, वेदना	५
अज्झत्तसयोजन, कतम	४३१	- तण्हाविचरितानि बाहिरस्स		अतीतानामतपन्नुप्पमा, रूप	३
अज्झत्तारम्मणा पञ्जा	३८६	- तण्हाविचरितानि बाहिरस्स		अतीतारम्मणा, पञ्जा	३८८
अज्झत्ता वेदना	६	- तण्हाविचरितानि बाहिरस्स		अतीता, वेदना	५
- सञ्जा	६	- तण्हाविचरितानि बाहिरस्स		- सङ्खारा	११
अज्झत्तिका, आकासधातु	१०१	- तण्हाविचरितानि बाहिरस्स		- सञ्जा	८
- आपोधातु	१०३	- तण्हाविचरितानि बाहिरस्स		अतीत, रूप	३
- तेजोधातु	१०३	- तण्हाविचरितानि बाहिरस्स		- विज्जाण	१५
- पथवीधातु	१०२	- तण्हाविचरितानि बाहिरस्स		अत्तवाडुपादान, कतम	४५०
- वायोधातु	१०४, १०५	- तण्हाविचरितानि बाहिरस्स		अत्तानुदिट्ठि कतमा	४४१
अज्झत्त रूप	४	- तण्हाविचरितानि बाहिरस्स			
- विज्जाण	१५	- तण्हाविचरितानि बाहिरस्स			
अञ्जाया भविस्स ति कथ	४७३	- तण्हाविचरितानि बाहिरस्स			
- तिय ति, कथ	४७४	- तण्हाविचरितानि बाहिरस्स			

अत्यजापिका पञ्चा	३८४	अनुपादिश्रमनुपादानिया, पञ्चा	३८७
अत्यपटिसम्भवा	३२०, ३२४, ३६२	अनुपादिशा, पञ्चा	३८३
— अत्ये जाण	३६३	अनुपादिनुपादानिया, पञ्चा	३८६
— दुक्कलनिरोधे जाण	३२०	अनुपुब्बविहारगमापत्तियो, नव	४०६
— दुक्खे जाण	३२०	अनुसया, सत्त	४६०
अत्रिच्छता, कतमा	४१६	अनोचनिया, पञ्चा	३८२
अदिप्रादाना घेरमणीसिक्खापद, कतम	३४२, ३४६	अनोत्तप, कतम	४२६, ४४५
अदुक्खममुखा, वेदना	६	अन्तगाहिका दिट्ठि, दसवरयुका	४७१
अदोसो, कतमो	२१३, २१४	अन्तवादिट्ठि, कतमा	४२८
अधम्मचरिया, कतमा	४४२	अन्तान्तिका, चत्तारो	४७६
अधिचित्ते, पञ्चा	३८६	अपचयगामिनी, पञ्चा	३८७
अधिच्चसमुप्यत्तिका, द्वे	४७८	अपचयाय नो आचमाय, पञ्चा	३६१
अधिपञ्चाय, पञ्चा	३८६	अपरत्तानुदिट्ठि, कतमा	४२८
अपिमानी, कतमो	४२४	अपरानि पि चत्तारि, दुच्चरित्तानि	४५१
अधिमोक्खपञ्चया भवो	२१२, २१३, २१८, २२१, २२३, २३०, २३६	— तीणि, विसमानि	४४०
अधिसीले, पञ्चा	३८५	अपरा पि तित्थो, तप्पा	४११, ४३७
अनञ्जको, कतमो	४२६	अपरामट्टा, पञ्चा	३८३
अनञ्जातञ्जास्सामीतिन्निग्रय कतम	१५६	अपरिआपसा, धम्मा	५०३
अनन्तवादिट्ठि, कतमा	४२८	— पञ्चा	३८४, ३६०
अनरियबोहारा, भट्ट	४६५	अपरिआपसे, एक चित्त	४८८
अनवञ्जातिपटिममुत्तो वित्तवको, कतमो	४२५	— छ हेतु	४८८
अनागतारम्मणा, पञ्चा	३८८	अपरे पि चत्तारो, अनरियबोहारा	४५१
अनागता, वेदना	६	— चत्तारो, सायी	४०५
— सङ्कारा	११, १२	— छ, परिहानिया धम्मा	४५८
— सञ्जा	८	— तपो, कसावा	४४०
अनागतं, रूप	३	अपायकोसत्त्व, कतम	३८६
— विञ्जाण	१५	अपाह अञ्जाया सिम ति, कय	४७५
अनाचारो	२६१	अपाह इत्थ सिम ति, कय	४७४
अनावरिय, कतम	४४५	अपाह एव सिम ति, कय	४७५
अनासवा, पञ्चा	३८१	अपाह सिम ति, कय	४७४
— वेदना	७	अपटिसन्यारो, कतमो	४३०
अनिदस्सनअपटिध धम्मायतनपरिआपन्न, रूप	११२	अप्यमञ्जायो, चत्तसो	३३२, ३३६, ३३८, ३३६
अनियता, पञ्चा	३८४	अप्यमाणमुमान, देवान	५०७
अनिय्यानिका, पञ्चा	३८४	अप्यमाणा अप्यमाणारम्भणा, पञ्चा	३६४, ३६५
अनीवरणिया, पञ्चा	३८२	— पञ्चा	३८७
अनुत्तरा, पञ्चा	३८४	— परिचारम्मणा, पञ्चा	३६४, ३६५
अनुपस्सना, कतमा	२३६, २४०	अप्यमाणामान, देवान	५०७
अनुपादानिया, पञ्चा	३८३	अप्यमाणाारम्भणा, पञ्चा	३८८

अप्परजक्का, सत्ता	४०४	अविज्जा, कतमा	१७३, १८१, १८२, १८४-१८६
अप्यियेहि सम्पयोगो दुक्खो, कतमो	१२८		१६१, १६३-१६६, १६८, २०१
अप्पीतिक्का, पञ्चा	३८३		२०२, २०४, २०८-२११, ४१७
अव्याकतहेतु, तयो	४८१	अविज्जाघातु	१०४, १०६, १०९
अव्यावता पम्मा, कतमे	२१८, २२०-२२६, २३२	अविज्जानुसरो	४०१
- वेदना	६	अविज्जापञ्चमा सहकारो	१७३, १८२, १८६, १८८, २०१, २०४, २०५, २२६
अव्यापादघातु, कतमा	१०८	- अविज्जासम्पुत्तो	१६१
अमब्बा, सत्ता	४०५	- अविज्जाहेतुमी	१८७-१८६, १६१
अभिज्ज्ञा, कतमा	२४०, २४२, २४४, २४८, ३०३	अविज्जासो, कतमो	४३४, ४४६
अमद्दो, कतमो	४२६	अवितक्कसविचारो, सपाधि	४०६
अमरवितक्को, कतमो	४२५	अवितक्कविचारमत्ता पञ्चा	३८७
अमराविकलैपिका, चत्तारो	४७६	अवितक्कविचारमत्तो, समधि	४०६
अमोहो, कतमो	२१३	अवितक्का, पञ्चा	३८३
अयोगनिया, पञ्चा	३८२	अविहाण, देवान	४०७
अनोमिस्सो मनसिकारो, कतमो	४४७	अविहिंसापातु, कतमा	१०८
अरञ्ज	३७२	असङ्गित्तिका, पञ्चा	३८३
अरति, कतना	४१८, ४४१	असङ्गता धातु	८८, ११२
अरियसञ्चानि, चत्तारि	१२६, १४३	अगच्छापात्तान, देवान	४००, ४०७, ४०८
अरियसञ्च, दुक्खनिरोधमामिनी पटिपदा	१२६	असज्जीवादा, अट्ट	४६७, ४७६
- दुक्खनिरोधो	१२६	असद्धम्मा, सत्त	४६१
- दुक्खसमूदयो	१२६	असन्तुद्धिता, कतमा	४४३
- दुक्ख	१२६	असभाववृत्ति, कतम	४१७
अरिया, कतमे	४४६	असम्पज्जता, कतमा	४४३
अरियान अदस्सन्नवम्भता, कतमा	४४६	असम्पज्जन्, कतम	४३१, ४४७
अरिस्सो, अट्टङ्गिस्सो मग्गो	१३३, २८५-२८७, २६०	असस्मी ति, कथ	४७३
अरूपजोवितिन्द्रिय, कतम	१५७	अस्तामस्य, कतम	४३०
अरूपतण्हा, कतमा	४३७	असक्का, पञ्चा	३८७
अरूपधानुभा	४८६	असोरक्ख, कतम	४३०
- उपपत्तिवत्तणे	४०१, ५०२	अस्मिमानो, कतमो	४२४
- एव चित्त	४८७	अस्मी ति, कथ	४७१
अस्सावचरा पम्मा, कतमे	५०३	अस्तादिय, कतम	४४५
- पञ्चा	३८३	असाददट्ठि, कतमा	४४१
अरूपप्राप्तिया मम्म भाविति	३५३	असयोजनिया, पञ्चा	३८२
अलाभो, कतमो	२१३, २१४	असवरो, कतमो	४४६
अवज्जुता, कतमा	४४५	अहिंस, कतम	४२६, ४४५
अविपारा, पञ्चा	३८३		

आ	इन्द्रिपाद, चित्तसमाधिपदानसङ्गार-	२६४, २६६,
आकासधातु	१०२, १०५, १०६	सगन्नागत २६८, २७०
- भञ्जतिना	१०५	- छन्दसमाधिपदानसङ्गार० २६४, २६८
- बाहिरा	१०५, १०६	- विरियसमाधिपदान० २६४, २६५, २६६
आकासानञ्जायतनूपमान, देवान	५०८	- वीर्यासमाधि० २६४, २६७, २६८, २७०
आकासो, कतमो	३१४	इन्द्रियानि, बावीसति ४८०
आकिञ्चञ्जायतनूपमान, देवान	५०८	इन्द्रियेषु अगुत्तद्वारता, कतमा २६८, ४३०
आयातवत्पूनि, दस	४६८, ४७०	- गुत्तद्वारता, कतमा २६८
आचयगामिनी, पञ्जा	३८७	इमिना अञ्जया भविस्स ति, कय ४७७
आचयाम चैव अपचयाम च, पञ्जा	३६१	इमिना अञ्जया सिय ति, कय ४७८
- नो अपचयाम, पञ्जा	३६१	- अञ्जायास्मी ति, कय ४७९
आचारगोचरमन्त्रो	२६६	- अणाह अञ्जया भिय ति, कय ४७९
आधारो	२६६, २६७	- इत्य सिय ति, कय ४७८
आतापी	२३६, २४८	- एव सिय ति कय ४७९
आनेञ्जाभिम्हारो, कतमो	१७३	- सिय ति, कय ४७८
आपोधातु	१०२, १०३	- अस्मी ति, कय ४७९
- भञ्जतिना	१०३	- अस्मी ति, कय ४७७
- बाहिरा	१०३	- इत्यस्मी ति, कय ४७९
आमस्तराण, देवान	५०७	- इत्य भविस्स ति, कय ४७७
आयकोसल्ल, कतम	३८६	- सिय ति, कय ४७८
आयतनानि, छ	४८०, ४८४	- एवस्मी ति, कय ४७९
आरम्भगानि, कतारि	३६४, ३६५	- एव भविस्स ति, कय ४७७
आलोककरणता	३६६	- सिय ति, कय ४७८
आवागमच्छरिय	४२७	- भविस्स ति, कय ४७९
आसविष्णुयुत्ता अनासवा, पञ्जा	३-२	- सातस्मी ति, कय ४७७
- सासवा पञ्जा	३-२	- सिय ति कय ४७७
आमवा, चत्तारो	४४८	इस्सा, कतमा ४२६
- तयो	४३५	उ
आहारा, चत्तारो	४८०, ४८१, ५१३	उच्छेददिट्ठि, कतमा ४२८
आहारो, सबलीकारो	४, ११२, ४१०, ४१८, ५२१	उच्छेदवादा, सत्त ४७९
इ		उद्धन्व, कतम ३०६, ३०७, ४४२
इत्यस्मी ति, कय	४७२	उपकाहो, कतमो ४२६
इत्थिन्द्रिय, कतम	१५७	उपपत्तिदेवा ५०४
इत्य भविस्स ति, कय	४७३	उपपत्तिभवो, कतमो १७५
- सिय ति, कय	४७४	उपादानपञ्चया पि तण्हा, कतमा २००
इदि	२६६, २६८-२७२	- भवो, कतमो १७५, १८३, २००
इदिपादा, चत्तारो	२६४, २६८, २७२, २७३	उपादानविष्णुयुत्ता अनुपादानिया, पञ्जा ३८३
		- उपादानिया, पञ्जा ३८३

उपादानानि, चत्वारि	४४६, ४१०
उपादानिया, पञ्चा	३८३
उपादिष्ठा, पञ्चा	३८३
उपादिभूपादानिया, पञ्चा	३८६
उपायकोसल्ल, कतम	३८६
उपाय्यासो, कतमो	१२७, १७६
उपारम्भचित्ता, कतमा	४४७
उपारम्भो, कतमो	४४७
उपासकसिक्खा	२६८
उपासिकासिक्खा	२६८
उपेक्खा, कतमा	३११, ३१२, ३२१, ३३५, ३३७
उपेक्खाधातु	१०६
उपेक्खासम्बोज्जङ्गो	२७६-२८२, ३०७
उपेक्खासहगता, पञ्चा	३८४, ३८७
उपेक्खिन्द्रिय, कतम	१३८
उपेक्खुपविचारा, छ	४५८
उप्यादककम्मानि	५०३

ए

एककमातिका	४०६
एकच्चसस्सतिका, चत्तारो	४७६
एका चेतना, कतमा	४८७, ४८८
एकादसिन्द्रियानि, अरूपधातुया	४८६
एका वेदना, कतमा	४८७, ४७७
- सञ्जा, कतमा	४८७, ४८८
एको फस्सो, कतमो	४८७, ४८८
एक चित्त, कतम	४८७, ४८८
एवस्मी दि. कय	४७२
एव भविस्स ति, कय	४७३
- सिय ति, कय	४७४
एसता, तिस्रो	४३८

ओ

ओपनिया, पञ्चा	३८२
ओपविष्णुता अनोपनिया, पञ्चा	३८२
- ओपनिया, पञ्चा	३८२
ओषा, चत्तारो	४४६
ओपपादिनान, भगुरान	४६३
- तिरप्प्यानगतान	४६३
- पेतान	४६३

ओमानो, कतमो	४२४
ओरम्मागियानि सयोजनानि, पञ्च	४५२
ओळारिका, वेदना	६
- सङ्गारा	१२
- सञ्जा	६
ओळारिक, रूप	४
- विञ्जाण	१५

क

कति विट्ठा, पञ्चम सन्धान	५१२
- न विट्ठा न सुता	५१२
- सुता	५१२
- लोकिया, चतुस्र सन्धान	५२०
- दादसन्न भायतनान	५२०
- पञ्चम सन्धान	५२०
- सत्तम चित्तान	५२०
- मोकुत्तरा, भट्टारसन्न धातून	५२०
- चतुस्र सन्धान	५२०
- दादसन्न भायतनान	५२०
- पञ्चम सन्धान	५२०
- सत्तम चित्तान	५२०
- विपाका, पञ्चम सन्धान, सत्तम चित्तान	५१६
- विञ्जाता	५१२
- सुता	५१२
कत्थ उपपज्जन्ति, दान दत्त्वा	५०४
कक्कीकारो, आहारो	४, ११२
कम्मभवो, वतथो	१७५
कम्मस्सकत्तञ्जाण, कतम	३८६
कम्मानि भानन्तरिकानि, पञ्च	४५४
कवणा, कतमा	३२६, ३३३, ३३६
कसावा, तयो	४४०, ४४१
कामतण्हा, वतथा	४३७
कामधातु, वतमा	१०७
कामधातुया	४८८, ४६२-४६८
- भट्टारस धातुयो, वतमा	४८३
- उपपत्तिवखणे	४६७
- चत्तारो आहार, वतमे	४८३
- तीणि सन्धानि, वतमानि	४८३
- दादभायतनानि, कतमानि	४८२

कामधातुया नव हेतु, वतमे	४८३
— पञ्चवक्षन्धा, वतमे	४८२
— वावीसतिन्द्रियानि, कतमानि	४८३
— सप्त चित्तानि, कतमानि	४८४
— चेतना, कतमा	४८४
— फत्सा, वतमे	४८३
— वेदना, कतमा	४८३
— सञ्ज्ञा, कतमा	४८४
कामरागानुसयो	४०३
कामवितर्को, कतमो	४३३, ४३४
कामसञ्ज्ञा, कतमा	४३३
कामा, कतमे	३०८
कामावचरा धम्मा, कतमे	४०२
— पञ्ज्ञा	३८४
कामावचरान, देवान	४६३, ४६८
कामावचर कुसल, चित्त	३४४, ३४५
कामासवो, कतमो	४३५, ४४८
कामुपादान, कतम	४४६
कामेसना, कतमा	४३०
कामेसुमिन्द्राचारो देवमणीसिक्खापद कतम	३४३
कापटुच्चरित, कतम	४३४, ४३५
कापधातु, कतमा	११०
कापविज्ञाणधातु	१०६, ११०, ११६
कापविज्ञाण	१५
कापविसम	४४०
कापसङ्कारो, वतमो	१७३
कापसम्पत्सजा, सञ्ज्ञा	६
कायानुपस्सी	२४६, २५०
कायायतन	८३, ८४
कायि द्रव्य, कतम	१५६
कायो, कतमो	३११
विञ्चना, तयो	४४०
किञ्चन, दोसो	४४०
— मोहो	४४०
— रागो	४४०
वित्तं प्रायुष्माण, अकनिट्ठान देवान	५०८
— अत्तप्पान देवान	५०८
— अविहान देवान	५०८
— अकसानञ्जायतनूपगान०	५०८

वित्तं प्रायुष्माण, प्राविञ्चञ्जायतनूपगान०	५०८
— चातुम्महाराजिकान देवान	५०४
— तावर्तिसान देवान	५०४
— सुसित्तान देवान	५०५
— जिम्मानरतीन, देवान	५०५
— वेवगञ्जानागञ्जा-	
यतनूपगान०	५०८
— वरनिम्मिमतवमवतीन देवान	५०५
— मनुस्सान	५०४, ५०९
— यामान, देवान	४०५
— विञ्जाणञ्जायतनूपगान०	५०८
— सुदस्सान देवान	५०८
— सुदस्सीन देवान	५०८
किलेसवत्थूनि, षट्	४६३
— दस	४०४, ४६६
किलेसविपयुक्ता असङ्किलेसिका, पञ्ज्ञा	३८३
— सङ्किलेसिका, पञ्ज्ञा	३८३
कुक्कुच्च कतम	३०६, ३०७
कुम्भग्लेवना, वतमा	४४८
कुम्भमो, कतमो	४४८
कुलमच्छरिय	४२७
कुलमूलपञ्चया सङ्कारो, वतमो	२१३-२१७, २३२
कुलसम्ला धम्मा, कतमे	२१३-२१७
कुलसम्लानि, तीणि	२५८
कुलवहेतु, तयो	४८१
कुलसाकुसला, वेदना	६
कुसला धम्मा, कतमे	१८१, २१२, २१४-२१६, २२६-२३२, २३४, ३५२, ३५३
कुसीतवत्थु, षट्ठम	४६५
— चतुत्थ	४६४
— छट्ठ	४६५
— ततिय	४६४
— दुविष	४६४
— पञ्चम	४६४
— षठम	४६५
— सप्तम	४६५
कुसीतवत्थूनि, षट्ठ	४६५
कुहा, कतमा	४१६

केनचि न विज्ज्रेय्या, पञ्जा	३८१	चतुर्वचमातिका	४१२
- विज्ज्रेय्या, पञ्जा	३८१	चतुर्वच, ज्ञान	१३५, ३१७, ३१६-३२३, ५०७
कोधो, कतमो	४२६	चतुरङ्गिक, ज्ञान	३१७, ३१६
कोसञ्ज, कतम	४४२, ४४५	चतुसु फलेसु, पञ्जा	३६४
ग		- मगोसु पञ्जा	३६७
गन्धनिवा, पञ्जा	३८२	चत्तारि, अगतिपमनानि	४५०
गन्धविष्णुसुत्ता अगन्धनिवा, पञ्जा	३८२	- अरियसन्धानि	१२६, १४३
- गन्धनिवा, पञ्जा	३८२	- आरम्भणानि	३६४, ३६५
गन्धा, चत्तारो	४४६	- उपादानानि	४४६, ४५०
गन्धधातु, कतमा	१०६	- चित्तानि	४८४
गन्धायतन	८३, ८७	- चित्तानि, रूपधातुया	४८५
गैहसिता उपेक्खा, छ	४५६	- ज्ञानानि	३१६, ३१८, ३२०-३२२, ४०६
गैहसितानि दोमनस्सानि, छ	४५६	- कुञ्जरित्तानि	४५१
- दोमनस्सानि, छ	४५६	- मयानि	४५२
गोचरो, कतमो	२६७	- सञ्चानि	१३५, १४०, १४२
गोत्तमदो, कतमो	४१५	चत्तारो, अनरियबोहारा	४५१
घ		- अन्तान्तिका	४७६
घानधातु कतमा	१०६	- धमराविक्खेपिका	४७६
घानविज्जाणघातु	१०६, १०६, ११०	- आसक्का	४४८
घानविज्जाण	१५	- आहारा	४८०, ४८१, ४८३
घानसम्भत्सिजा, सञ्जा	६	- इडिपादा	२६४, २६८, २७२, २७३
घानायतन	८३, ८४	- एकच्चसत्सविका	४७६
धानिन्द्रिय, कतम	१५६	- ओषा, कतमे	४४६
च		- खन्धा, अपरियापने	४८७
चक्खायतन	८३	- अरूपधातुया	४८६
चक्षुधातु, कतमा	१०६	- गच्छा	४४६
चक्षुन्द्रिय, कतम	१५६	- ज्ञावी	४०५
चक्षुविज्जाणधातु	१०६, १०६	- तण्डुप्पादाना	४५०
चक्षुविज्जाण	१५	- फत्ता, रूपधातुया	४८५
चतस्रो, अप्पमञ्जायो	३३२, ३३६, ३३८, ३३९	- महाभूता	१७४
- चेतना, रूपधातुया	४८६	- योगा	४४६
- दिट्ठियो	२५२	- विपरियासा	४५१
- पटिपदा	३६४	- सतिपट्ठाना	२३८, २४६, २५०, २५२
- पटिप्पिमदा	३५०-३५४, ३६२, ३६३	- सम्मप्यपाना	२५५, २५८, २६२
- वेदना, रूपधातुया	४८५	- ससत्तवाहा	४७६
- मञ्जा, रूपधातुया	४८५	चरित, कतम सत्तान	४०३
- मिकवा	२६८	चातुम्भारारजिवा, देवा	४०४
		चापत्य कतम	४१७
		चित्तसमाधि	२६६

तिस्रो, तण्हा	४३६-४३८	दिट्ठानुगयो	४०३
- पटिसम्मिदा	३५५-३६१	दिट्ठामवो, वतमो	४१६
- विद्या	४३८	दिट्ठिमनानि, द्वाग्गट्ठि	४७६
तीणि, भ्रुकुसलमूलानि	२५६, २५७, ४३१	दिट्ठियो, वतम्भो	४१०
- अङ्गणानि	४४०	- छ	४५६, ६६०
- कुसलमूलानि	२५८	- पञ्च	६५४
- समानि	४३६	- सत्त	४६१, ४६२
- तित्थायतनानि	४३६, ४४०	दिट्ठिविपत्ति, वतमा	४३१
- दुच्चरितानि	४३४, ४३५	दिट्ठिमम्भो, पुग्गो	३६८
- भयानि	४३६	दिट्ठिप्रादान, वतम	४५०
- मलानि	४४०	दुक्कमातिक्का	४१०
- विसमानि	४४०	दुक्कानि	४२०
- सच्चानि	५१३	दुक्कप्यानु	१०६
- अरुपमातुया	४८६	दुक्कानिरोपगामिनी पटिपदा	१३५, १३७-१४३
- सयोगनानि	४३५	- अरियमच्च	१३३
तुत्तितान, देवान	५०४, ५०५	दुक्कानिरोधो, वतमो	१३५, १३७-१४३
तैजोधातु, भ्रुत्तितिका	१०२, १०३	दुक्कानिरोध अरियसच्च, वतम	१३१
- बाहिरा	१०४	दुक्कपटिपदा विष्णुमिञ्जा, पञ्जा	३६४
थ		- दन्थाभिञ्जा, पञ्जा	३६४
थम्भो, वतमो	४१६	दुक्कममुदयो	१३५, १३७-१४३
थीन, वतम	३५४	दुक्कसमुदय अरियमच्च, वतम	१२६
द		दुक्कया, वेदना	६
दसकमातिका	४१४	दुक्क अरियमच्च, वतम	१२६, १२७, १३५, १३८-१४३, १७६
दस, भ्रुकुसलकम्मपथा	४७०	दुक्किल्लिय, वतम	१५८
- आघातवत्पूनि	४७०	दुच्चरितानि चतारि	४५१
- किलेसवत्पूनि	४०४, ४६६	- तीणि	४३४, ४३५
- मिच्छता	४७०	- सत्त	४६१
- सयोगनानि	४७०	दुत्तिय, सान	१३५, १३७-१२२
दसवत्थुका, भ्रुत्तग्गाहिका दिट्ठि	४७१	- पणीत	५०७
- मिच्छादिट्ठि	४७०, ४७१	- परित्त	५०६
दागमया, पञ्जा	३८५	- मञ्जिम	५०६, ५०७
दाकारा, सत्ता	४०४	दुवङ्गिव, शाग	३१८, ३२०
दादसायतनानि	८३, ८८, ४७६	दुविञ्जापथा, सत्ता	४०५
दादसिन्ध्यानि, अपरिप्यापधे	४८७	दुस्सोल्य, वतम	४४६
दासट्ठि, दिट्ठिगतानि	४७६	दूरे, रूप	५
दिट्ठमम्भनिव्वानवादा, पञ्च	४५५, ४५६, ४७६	- विञ्जाण	१६
दिट्ठुतमुत्तादो	५१२	- वेदना	७, १०
		- सङ्घारा	१३

देवा, तयो	५०३	दोवचस्सता, कतमा	४२६, ४४२, ४४४
देवान, प्रकविद्वान	५०२, ५०८	दोसकसावो	४४०
— अतप्पान	५०७	दोसग्गि	४४०
— अप्पमाणमुभान	५०७	दोसो, कतमो	४३२
— अप्पमाणाभान	५०७		
— अविहान	५०७		
— असञ्जसत्तान	५००, ५०७	घ	
— प्राकासानञ्चायतनूपगान	५०८	धम्मघातु	१११, ११२
— प्राकिञ्चञ्चायतनूपगान	५०८	— सिया अचेतसिका	१२१
— आभस्सरान	५०७	— अतीता	११५
— कामावचरान	४६८	— अनागतता	११५
— कित्तक आयुप्पमाण	५०८	— अनारम्भणा	१२१
— पातुम्भह्णजिककल	५०४	— अप्पच्चया	११६
— तावत्तिसान	५०४	— अरूपा	११७
— तुत्तितान	५०४, ५०५	— अवितक्कअविचारा	११३
— निम्मानत्तीन	५०४, ५०५	— अवितक्कविचारमत्ता	११३
— नेवसञ्जानासञ्चायतनूपगान	५०८	— असङ्खता	११५
— परनिम्मित्तवसवत्तीन	५०४, ५०५	— आसवा	११७
— परित्तमुभान	५०७	— उपादा	१२२
— परित्ताभान	५०६	— उपादान	१२२
— ब्रह्मपरिसञ्जान	५०६	— विलेसा	१२३
— ब्रह्मपुरोहितान	५०६	— चेव किनेससम्पयुत्ता ष	१२४
— ब्रह्मब्रह्मान	५०६	— गन्धो	११८
— ग्रामान	५०४, ५०५	— चित्तविप्पयुत्ता	१२१
— वेदुप्फलान	५०७, ५०८	— चित्तविससङ्गा	१२१
— सुदस्मान	५०८	— चित्तसम्पयुत्ता	१२१
— सुदस्मीन	५०८	— चित्तसहमू	१२१
— सुभकिण्हान	५०७	— चित्तससङ्गमुद्गानसहमू	१२२
द्वे, अक्कुसलहेतु	४८६	— चित्तससङ्गमुद्गाना	१२२
— अधिच्चसमुप्पन्निका	४७६	— चित्तससङ्गा	१२१
— आयतनानि, अपरियापन्ने	४८७	— चित्तानुपरिवर्त्ती	१२१
— अरूपधातुया	४८६	— चेतसिका	१२१
— धातुयो, अपरियापन्ने	४८७	— न हेतु प्रहेतुका	११६
— अरूपधातुया	४८६	— सहेतुका	११६
— सञ्चानि, अपरियापन्ने	४८७	— नीवरण	११६
दोमनस्सधातु	१०६	— नो आसवा	११७
दोमनस्सिन्द्रिय, वतम	११८	— उपादा	१२२
दोमनस्स, वतम	१२७, १७७, २४०, २४२, २४४, २४६, ३१३	— उपादान	१२२
		— विलेसा	१२३

धम्मधातु, सिया नो गन्यो

- चित्तसहभू ११८
- चित्तससट्ठममुद्धानसहभू १२१
- चित्तससट्ठममुद्धाना १२२
- चित्तानुपरिवत्ती १२७
- चित्तानुपरिवत्ती १२१
- नीवरण ११६
- परामागो १२०
- सयोजन ११८
- पञ्चुप्पन्ना ११५
- परामामविप्पयुत्ता १२०
- परामाससम्पयुत्ता १२०
- परामासो १२०
- रूपा ११७
- मप्पच्चया ११६
- सवितक्कसविचारा ११३
- सारम्मणा १२१
- सयोजन ११८

- हेतु ११५

धम्मपटिसम्भवा ३५०-३५४, ३६२

- दुक्कलनिरोधगामिनिया पटि-

पदाय आण ३५०

- दुक्कलसमुदये आण ३५०

- धम्मे आण ३६३

४२७

धम्ममच्छरिय

धम्मविचयसम्बोशाङ्गो २७६, २७७, २८२, ३००

धम्मानुपस्सी २४५, २४७-२४९

धम्मा भकुसला, वतमे २०७-२११, २१७, २३५,

२५६, ३५४

- भपरियापन्ना, वतमे ५०३

- धम्म्याकता, वतमे २१८, २२१-२२६,

२३२-२३५, ३५५-३६२

- भरूपावचरा, वतमे १०३

- कुसलमूला, वतमे २१७

- कुसला, वतमे १८१, २१२, २१४-२१६

२२६-२३४, ३५२, ३५३

- न भरूपावचरा ५०३

- न कामावचरा ५०२

- न रूपावचरा ५०३

- परियापन्ना ५०३

धम्मा, भित्तया

धम्मामतन

- भित्तया भवेतमिग

- अनारम्भण ६७

- भणच्चय ६२

- ग्रहण ६२

- भविताविवाग्मतं ८६

- भमद्दत ६२

- भ्रातवो ६३

- उपादा ६८

- उपादान ६८

- किल्लेमो ६६

- गन्यो ६४

- चित्तविणयुत्त ६७

- चित्तवित्तसट्ठ ६७

- चित्तमग्नयुत्त ६७

- चित्तसहभू ६७

- चित्तससट्ठममुद्धानसहभू ६७

- चित्तससट्ठममुद्धानानुपरिवत्ति ६७

- चित्तमसट्ठममुद्धान ६७

- चित्तमसट्ठ ६७

- चित्तानुपरिवत्ति ६७

- चेतसिक्क ६७

- न हेतु ६१

- न हेतु ६२

- न हेतु ६२

- नीवरण ६५

- नो भ्रातवो ६३

- उपादा ६८

- उपादान ६८

- किल्लेमो ६६

- गन्या ६४

- चित्तसहभू ६७

- चित्तससट्ठममुद्धानसहभू ६७

- चित्तमसट्ठममुद्धानानुपरिवत्ति ६७

- चित्तमग्नयुत्त ६७

- चित्तानुपरिवत्ति ६७

- नीवरण ८५

- परामागो ६६

धर्मायतन सिद्धा नो सयोजन	
— परामासविष्युत्त	
— परामाससम्प्युत्त	
— परामासो	
— रूप	
— सङ्कत	
— सम्पञ्चय	
— सवितकसविचार	
— सारम्मण	
— सयोजन	
— हेतु	

धर्मे ज्ञाण, कतम	३६०
धम्मो, विसेसभागियो	४०६
— हानभागियो	४०६
धातुयो, भट्टारस	१०८, ११२, ४८०
— छ	१०२, १०६, १०८
— नव	४८४

न

न प्ररूपावचरा, धम्मा	१०३
— पञ्जा	३८४
— उपेक्तासहृगता, पञ्जा	३८४
— कामावचरा, धम्मा	१०२
— पञ्जा	३८४
— पीतिसहृगता, पञ्जा	३८३
— रूपावचरा, धम्मा	१०३
— सुखसहृगता, पञ्जा	३८३
नव, अनुपुब्बविहारसमापत्तियो	३६८, ४०६
— प्राघातवर्धूनि	४६८
— इञ्जितानि	४६६
— तण्हामूलका धम्मा	४६६
— धातुयो	४८४
— पपञ्चितानि	४६६
— पुरिसमसानि	४६८
— फन्दितानि	४६६
— मञ्जितानि	४६६
— सङ्कतानि	४६६
— हेतु	४८०, ४८१
— नववमातिका	४१४

नवविधा, माना	४६८
नानत्तसञ्ज्ञा, कतमा	३१४, ४४२
नामपञ्चया छट्ठायतन	१०२, १८४, १८५, १८८, १९६, २०४, २१६, २३६
— पि विञ्जाण	१९६, २०२, २०३, २०६
— फस्तो	२०२
— नामसम्प्युतो	१९४
नामरूपपञ्चया छट्ठायतन नामसम्प्युत्त	१९६, १९७
— सञ्जायतन	१७४, १८२, १८७, २०७
— नामरूपहेतुक	१६०, १६२
नाम, कतम	१७४, १८४, १८६, १९०, १९१, १९५-१९७, २०३, २०४, २०६
निप्येसिकता, कतमा	४१६
निव्विदाय नो पटिवेदाय पञ्जा, कतमा	३६२
निव्वेषगामिनी, पञ्जा	३६२, ३६३
निम्मानरतीन, देवान	५०४, ५०५
नियता, पञ्जा	३८४
निय्यानिका, पञ्जा	३८४
विरुत्तिपटिसम्भवा	३५०, ३५४, ३६३

— धम्मनिरुत्ताभिलाषे

ज्ञाण ३५०, ३६३

नीवरणविष्युत्ता भनीवरणिया, पञ्जा	३८२
— नीवरणिया, पञ्जा	३८२
नीवरणा, पञ्च	३०८
नीवरणिया, पञ्जा	३८२
नेक्कम्मधातु, कतमा	१०८
नेमित्तिकता, कतमा	४१६
नेरयिकान परिपुण्णायतनान	४६३
नेव आचयाय नो अपचयाय, पञ्जा	३६२
नेवविपाकधम्मधम्मा, पञ्जा	३८६
नेवसञ्ज्ञानासञ्ज्ञायतनूपगान, देवान	५०८
नेवसञ्ज्ञीनासञ्ज्ञीवादा, भट्ट	४६८, ४७६
नेवाचयगामिनापचयगामिनी, पञ्जा	३८७

प

पञ्चयचतुक्क	१७७, १८१
पञ्चवेधसणानिमित्त	३६६
पञ्चुप्पन्नारम्मणा, पञ्जा	३८८, ३८९
पञ्चुप्पन्ना, वेदना	६
— सङ्कारा	१२

पञ्चपुष्पा, सञ्ज्ञा	८	पञ्ज्ञा, अनीवरणीया	३८२
पञ्चपुष्प, रूप	४	— अनुत्तरा	३८४
— विज्ञाण	१५	— अनुपादानिया	३८३
पञ्चक्खन्धा	३, १७, ७०, ४८०, ४८४	— अनुपादिश्रुपानिया	३८७
पञ्चङ्गिको, मग्गो	२८८-२९०	— अनुपादिश्रा	३८३
— सम्मासमाधि	३९६	— अनुपादिश्रुपादानिया	३८६
पञ्चङ्गिक, ज्ञान	३१७, ३१९	— अनोपनिया	३८२
पञ्च, प्रादीनवा, अवलन्तिता	४१५	— अषचयगामिनी	३०७
— प्रान्तरिकाणि कम्मानि	४१४	— अषरामद्वारा	३८३
— उद्धम्मगियानि सयोजनानि	४३१, ४५३	— अषरियापश्रा	३८४, ३९०
— प्रोदम्भगियानि, सयोजनानि	४३१, ४५२	— अष्यमाणा	३८७
— चेतसो विनिबन्धा	४५४	— अष्यमाणास्मणा	३८८
— दिट्ठधम्मनिब्वानवादा	४५५, ४५६, ४७९	— अष्योतिवा	३८३
— दिट्ठियो	४५४	— अयोगनिया	३८२
— नीवरणानि	३०८, ४५४	— अरूपावचरा	३८४
— व्यसना	४५५	— अविचारा	३८३
— भयानि	४५५	— अवितक्कअविचारा	३८७
— मच्छरियानि	४२७, ४५३	— अवितक्कविचारमत्ता	३८७
— विज्ञाणा	३७७	— अवितक्का	३८३
— वेरा	४५४	— असङ्खिसेमिका	३८३
— सङ्गा	४५३	— असेक्खा	३८७
— सल्ला	४५३	— असयोजनिया	३८२
— सिक्खापदानि	३४२, ३४४, ३४८	— अशचयगामिनी	३८७
पञ्चकमातिका	४१२	— आसवविष्युत्ता अनासवा	३८२
पञ्चजाणिको, सम्मासमाधि	३९६	— सासवा	३८२
पञ्चम, ज्ञान	३१८, ३२०-३२२	— उपादानविष्युत्ता अनुपादानिया	३८३
पञ्चन्द्रियानि	४०४	— उपादानिया	३८३
पञ्ज्ञा, अगम्यनिया	३८२	— उपादानिया	३८३
— अज्झसत्तवहिद्वारम्मणा	३८६	— उपादिता	३८३
— अज्झसारम्मणा	३८६	— उपादिश्रुपादानिया	३८६
— अतीतारम्मणा	३८८	— उपेक्खसहगसा	८४, ३८७
— अत्यजापिक	३८४	— ओपनिया	३८२
— अधिचित्ते	३०६	— ओधविष्युत्ता अनोपनिया	३८२
— अधिपञ्ज्ञाय	३०६	— ओधविष्युत्ता ओधनिया	३८२
— अधिसीले	३८५	— कामावचरा	३८४
— अनागतारम्मणा	३८८	— किलेसविष्युत्ता अनाङ्गुलेमिका	३८३
— अनामवा	३८१	— किलेसविष्युत्ता सङ्खिलेमिका	३८३
— अनियता	३८४	— वेनचि न विज्जेय्या	३८१
— अनिय्यानिका	३८४	— वेनचि विज्जेय्या	३८१

पञ्चा, गन्धनिया

- गन्धविष्युत्ता अगन्धनिया	३८७
- गन्धनिया	३८२
- चिन्तामया	३८२
- जापित्या	३८५
- ठितिभागिनी	३८४
- दानमया	३८२
- व अरुपावचरा	३८५
- उपेक्षासहगता	३८४
- कामावचरा	३८४
- पीतिसहगता	३८३
- रूपावचरा	३८३
- मुखसहगता	३८४
- निर्वेषभागिनी	३८३
- नियता	३८३
- निर्यातिका	३८४
- नीवरणविष्युत्ता अनीवरनिया	३८४
- नीवरणविष्युत्ता नीवरणिया	३८२
- नीवरणिया	३८२
- नैवविपाकनविपाकधम्मपम्मा	३८६
- नैवसेनसनासेक्ता	३८७
- नैवाचयगामिनापचयगामिनी	३८७
- पञ्चुपत्तारम्मणा	३८८, ३८९
- परामट्टा	३८३
- परामासविष्युत्ता अपरामट्टा	३८३
- परामासविष्युत्ता	३८३
- परित्ता	३८७
- परित्सारम्मणा	३८७
- परियापत्ता	३८४
- पीतिसहगता	३८३, ३८७
- बहिद्वारम्मणा	३८६
- मग्गहेतुका	३८८
- भग्गाधिपतिनी	३८८
- महग्गता	३८७
- महग्गसारम्मणा	३८७
- योगनिया	३८२
- योगविष्युत्ता अयोगनिया	३८२
- योगनिया	३८२
- रूपावचरा	३८४

पञ्चा, लोविया

- लोवुत्तरा	३८१
- विपाकधम्मपम्मा	३८६
- विपाका	३८६
- सउत्तरा	३८४
- सद्धिलेखिका	३८४
- सप्पीतिका	३८३
- मविचारा	३८३
- सवितश्चसविचारा	३८७
- सवितश्चका	३८३
- सासवा	३८१
- सीलमया	३८५
- मुखसहगता	३८३, ३८७
- सुतमया	३८५
- सेक्ता	३८७
- सयोजनविष्युत्ता असयोजनिया	३८२
- सयोजनिया	३८२
- हानभागिनी	३८२
पञ्जिन्द्रिय, कतम	१५६
पटिषपच्चया अविमोक्षो	२१०
पटिषसञ्जा, कतमा	३१४
पटिषानुसयो	४०३
पटिपदा, चतस्सो	३६४
पटिभानपटिसम्भिदा	३५०-३५४, ३६२
- ज्ञानेषु ज्ञान	३५०, ३६३
पटिसम्भिदा, चतस्सो	३५०-३५४, ३६२, ३६३
- तिस्सो	३५५-३६१
पठम ज्ञान, कतम	३१६-३२४
पणीत, ततिय ज्ञान	५०७
- दुतिय ज्ञान	५०७
- पठम ज्ञान	५०६
- रूप	५
पयवीषातु, अञ्जातिका	१०२
- बाहिरा	१०२
पदोसो, कतमो	३०३
पधानसह्वारो, कतमो	२६५-२७१
पधान, कतम	२५६, २५७
पमादो, कतमो	४१५, ४४३, ४४५
परनिम्मितवरावत्तीन, देवान	५०४, ५०५

परानुदयतापटिसयुतो विववको, कतमो	४२१	पुरिमदोषो, पञ्चमो	४६६
परामद्वा, पञ्चा	३८३	— पठमो	४६६
परामासविष्णुप्ता अपरामद्वा, पञ्चा	३८३	— दुतियो	४६६
— परामद्वा, पञ्चा	३८३	— सप्तमो	४६७
परितमुमान, देवान	३०७	पुरिसमत्तानि, नव	४६८
परित्ता अल्पमारणारम्भणा, पञ्चा	३६४, ३६५	पुरिसिद्धिद्य, कतम	१५७
— परित्तारम्भणा, पञ्चा	३६४, ३६५		
परित्तामान, देवान	५०६		
परित्तारम्भणा, पञ्चा	३८७		
परित्त, ततिय क्षान	१०७		
— दुतिय क्षान	१०६		
— पठम क्षान	१०६		
परिदेवो, कतमो	१२७, १७६		
परिकापक्षा, धम्मा	१०३		
— पञ्चा	३८४		
परिभाषणापरिभाषण	४६१		
परिमुद्धानानि, सप्त	४०६		
परिधि आण, कतम	३६१		
परिहानिया धम्मा, छ	४५८		
पसावपञ्चया अधिबोक्खो २१३, २१८ २२४, २३०			
पस्सद्विसम्बोक्खो २७६-२७६ २८२ ३००			
पळासो, कतमो	४२६		
पापातिपाटा वेरमणीसिक्खापद, कतम ३४२-३४६,			
पातिमोक्ख	२६६		
पापमिच्छता, कतमा ४२६, ४४२, ४४५			
पापिच्छता, कतमा ४१६, ४१७			
पियेहि विम्ममोमो दुक्खो, कतमो	१२८		
पीति, कतमा	३०६		
पीतिकरणता	३६६		
पीतिसम्बोक्खो २७६-२७६, २८२			
पीतितहयता, पञ्चा	३८३, ३८७		
पुग्गलो, सिद्धिसम्पन्नो	३६८		
पुञ्जाभिसङ्गारो, कतमो	१७३		
पुब्बन्तानुदिद्धि, कतमा	४२८		
पुरिसदोषा, भट्ट	४६७		
पुरिसदोषो, भट्टमो	४६७		
— चतुत्थो	४६६		
— छट्ठो	४६६		
— ततियो	४६६		
वि०-१८			
		फ	
		फत्सपञ्चया पि छट्ठापतन	२०४
		— नाम	२०२
		— वेदना	१७४, १८२, १६६,
			२०७-२३६
		— फत्ससम्पयुता	१६३
		— फत्सहेतुरा	१६१
		फत्ता, सत्त	४८०, ४८१
		फोट्टुब्बधातु, कतमा	११०
		फोट्टुब्बायतन	८३, ८७
		ब	
		बहिद्धारम्भणा, पञ्चा	३८६
		बहिद्धा, रूप	४
		— विज्झाण	१५
		— वेदना	६
		— सङ्खारा	१२
		— सञ्जा	६
		— समोदन	४३१
		बावीसतिस्त्रिंशानि	१५६, १६०, ४८०,
			४८१, ५१३
		बाहिरा, आकाशघातु	१०५, १०६
		— आपोघातु	१०३
		— तेजोघातु	१०४
		— पयवोघातु	१०२
		— वायोघातु	१०५
		बोक्खङ्गा, सत्त	२७६, २८०-२८२, ३००
		बोधिपनिक्खा, धम्मा	३००
		व्यासना, पञ्च	४५५
		व्यापादधातु, कतमा	१०७
		व्यापादवित्तकरो, कतमो	४३३, ४३४
		व्यापादसञ्जा, कतमा	४३३

व्यापादो, कतमो	३०३
ग्रहचक्र	३७६, ३७७
ग्रहचरित्रेसना, कतमा	४३८
ग्रहजाले, वेय्याकरणे	४१४, ४७६
ग्रहपारिसज्जान, देवान	१०६
ग्रहपुरोहितान, देवान	१०६

भ

भक्तसम्मदो, कतमो	४१८
भव्या, सत्ता	४०५
भयानि, घत्तारि	४३२
— तीणि	४३६
— पञ्च	४५५
भवतण्हा, कतमा	४२७, ४३६, ४३७
भवदिट्ठि, कतमा	४२८
भवपच्चमा जाति, कतमा	१७५, १८३, २००, २३७
भवरागानुसयो	४०३
भवासवो, कतमो	४३५, ४४६
भविस्स ति, कथ	४७२
भवेसना, कतमा	४३८
भावमानया, पञ्चा	३८५
भिककुलसिक्खा	२६८
भिककुलसिक्खा	२६८
भूमयो	१०२
भोजने भक्तस्सुता, कतमा	२६६, ४३१
— सत्तस्सुता, कतमा	२६६

भ

मन्तो, कतमो	४२६
ममहेतुका, पञ्चा	३८८
मग्गाधिपतिनी, पञ्चा	३८८
मग्गारम्मणा, पञ्चा	३८८
मग्गो, अरियो अट्ठङ्गिको	१३३
— पञ्चङ्गिको	२८८-२९०
मच्छरिपानि, पञ्च	४२७, ३५३
मच्छरिय, कतम	४२७
मग्गिम, तत्तिय ज्ञान	५०७
— दुत्तिय ज्ञान	१०६, ५०७
— पठम ज्ञान	५०६

भदो, कतमो	४१५
अनायतन, भट्टविधेन	८५
— ग्रहप	६२
— एनविधेन	८५
— चतुर्विधेन	८५
— चित्त	६७
— छव्विधेन	६५
— तिविधेन	८५
— दसविधेन	८५
— दुविधेन	८५
— नवविधेन	८५
— पञ्चविधेन	८५
— सतविधेन	८५
— सारम्मण	६७
— सिया भवितव्वप्रविचार	८६
— भवितव्वविचारमत्त	८६
— न हेतु ग्रहेतुक	६२
— सहेतुक	६२
— परमासविप्पयुत्त	६६
— परमासम्पयुत्त	६६
— सवितव्वसविचार	८६
अनिन्दिय, कतम	१५६
अनुस्सान गणनाय, कित्त देवान आयुप्पमाण	५०५
अनोदुच्चरित, कतम	४३५
अनोधातु कतमा	११०
— सविचारा	१२५
— सवितव्वसविचारा	११३
— सवितव्वका	१२४
— सिया नेवविपाकनविपाकधम्मधम्मा	११३
— सिया विपाका	११३
अनोविज्जाणधातु	१०६, ११२
— सिया भवितव्वप्रविचारा	११३
— भवितव्वविचारमत्ता	११
— न हेतु ग्रहेतुका	११६
— सहेतुका	११६
— परमासविप्पयुत्ता	१२०
— परमासम्पयुत्ता	१२०
— सवितव्वसविचारा	११३

मनोविज्ञान	१५	यथामृत आण, भासवान खव	४०८
मनोविसम	४४०	— नानाधिमुत्तित	४०२
मरणभय, कतम	४३६	— परसत्तान इन्द्रियपरोरित्तं	४०३
मरण, कतम	१२६, १७५, १८३, २००, २३७	— पुञ्जेनिवासानुस्तति	४०७
मलानि, तीणि	४४०	— विपाक	४०१
मल, दोसो	४४०	— सत्तान चुतुपपात	४०७
— मोहो	४४०	— सम्बत्पगामिनि षट्पद	४०२
— रागो	४४०	यामान, देवान	४०४, ४०५
महत्ता, पञ्जा	३८७	योगनिया, पञ्जा	३८२
महत्तारम्भणा, पञ्जा	३८७	योगविष्ययुत्ता अयोगनिया, पञ्जा	३८२
महाब्रह्मान, देवान	४०६	— योगनिया, पञ्जा	३८२
महामूला, चत्तारो	१०४	योगा, चत्तारो	४४६
महारजकला, सत्ता	४०४	य पिच्छ न समति त पि दुक्ख, कतम	१२८
महिच्छता, कतमा	४१६, ४४३	र	
मानासिमानो, कतमो	४२३	रसधातु, कतमा	११०
मानानुसयो	४०१	रसायत्तन	८३, ८७
माना, तत्रविधा	४६८	रायकसाधो	४४०
— सत्त	४६१	रायमि	४४०
मानो, कतमो	४२३	रक्खयुत्त	३०९
माया, कतमा	४२७	रूपकसन्धो	३, १७
मिच्छता, भट्ट	४६६	— भट्टविधेन	१६
— दत्त	४७०	— अनारम्भणो	७१, ७२, ७७
मिच्छादिद्धि, कतमा	४४१	— भवियतो	७१ ८२
— दत्तवत्तुका	४७१	— भविष्यातिको	८१
मिच्छामानो, कतमो	४२४	— भवीतिको	८१
मिद्ध, कतम	४०३	— भव्याकतो	७०
मुदुस्सच्च, कतम	४३१, ४४७	— शरणो	८२
मुदिता, कतमा	३३०, ३३४, ३३५, ३३७	— भविचारो	८१
मुदिन्निमा	४०४	— भवितव्यभविचारो	७०
मुसादादा वेरमणीसिक्खापद, कतम	३४३	— भवितव्यो	८१
मेत्ता, कतमा	३२८, ३३२, ३३६, ३३८	— अतद्धित्तिदुसिद्धिलेसिधो	७०
मोहवसानो, कतमो	४४०	— असिद्धित्तिदो	७६
मोहमि	४४०	— अहेतुको	७२
मोहो, कतमो	४३३	— आसवविण्ययुत्तसासवो	७४
य		— आसवविण्ययुत्तो	७३
यथामृत आण	३६८, ४०५, ४०७	— उपादानविण्ययुत्तउपादानियो	७६
— अनेवधातुनानाधातुभोक्	४०२	— उपादानविण्ययुत्तो	७८
		— उपादानियो	७८

रूपवस्त्वन्धो, एकविधेन	१८	रूपवस्त्वन्धो, सौकिमो	७३
- एकादसविधेन	२०	- सउत्तरी	८२
- कामाचचरो	८१	- सद्भित्तिको	७६
- कित्तिसविष्युत्तो	७६	- सत्तविधेन	१६
- गन्धनियो	७५	- सासवो	७३
- गन्धविष्यमुत्तगन्धनियो	७६	- सिपा भनिदस्सनसप्पटिषो	७२
- गन्धविष्युत्तो	७५	- भनिदस्सनसप्पटिषो	७२
- वतुविधेन	१६	- भनिदस्सनो	७३
- चित्तविष्युत्तो	७७	- वतुपादिषो	७८
- चित्तविससट्टो	७८	- वतुपादिषुपादानियो	७०
- ध्वविधेन	१६	- सप्पटिषो	७३
- तिविधेन	१८	- उपादा	७८
- वसविधेन	२०	- उपादिषो	७८
- दस्सनेन पहातव्वहेतुको	८१	- उपादिषुपादानियो	७०
- दस्सनेन पहातव्वो	८०	- नो उपादा	७८
- दुविधेन	१८	- सनिदस्सनसप्पटिषो	७२
- न भूपावचरो	८१	- सनिदस्सनी	७३
- न रूपावचरो	८१	- सप्पटिषो	७३
- न हेतु भहेतुको	७३	- समोजनविष्यमुत्तसमोजनियो	७४
- नीवरणविष्यमुत्तनीवरणियो	७७	- समोजनविष्युत्तो	७४
- नीवरणविष्युत्तो	७६	- समोजनियो	७४
- नीवरणियो	७६	- हेतुविष्युत्तो	७२
- नेव दस्सनेन न भावनाय पहातव्वहेतुको	७१	रूपजीवित्तिन्द्रिय, कतम	१५७
- नेव दस्सनेन न भावनाय	७१	रूपतण्हा, कतमा	४६७
पहातव्वो	७१	रूपधातुमा	४८६
- नेवविपाकनविपावधम्मधम्मो	७०	- भट्ट हेतु	४८६
- नेवसेक्खनासेक्खो	७१	- उपपत्तिकल्पे	४६६, ४००
- नेवाचयगाभिनापचययामी	७१	- वस्तारि चित्तानि	४८५
- पञ्चविधेन	१६	- बुद्धिनिग्रहानि	४८५
- परामट्टो	७७	- सु भावतनानि	४८४
- परामासविष्युत्तो	७७	- तीणि सच्चानि	४८५
- परित्तो	७१	- नव धातुयो	४८४
- परिशपथो	८१	- पञ्चकसन्धा	४८४
- पीतिसहस्रो	८१	रूपसञ्ज्ञा, कतमा	३१४
- भावनाय पहातव्वहेतुको	८१	रूपावतन	८३, ८६
- भावनाय पहातव्वो	८१	- सनिदस्सनसप्पटिष	६१
- भज्जिमो	७१	- सनिदस्सन	६२
- रूप	७३	रूपावचरा धम्मा, कतमे	५०२
		- पञ्ज्ञा	८४३

मुपादानवलम्बो	१२६	रूप, महामूत	१८
मप, भजसत्ति	१८	- विज्जाति	१८
- धव्वात्त	४	- मनिदम्सन	१८
- भतीतानामतपञ्चुप्पन्न	३	- सन्तिवे	१८
- भतीत	३	- सप्पटिध	१८
- भनायत	३	- सुत्तुम	४, १८
- अनिवस्सनभप्पटिप धम्मायतन-		- सोत्तविज्जेय्य	१६
गरियापन्न	८८, ११२	- हीन	४
- अनिवस्सन	१८		
- भनुपादिमुपादानिय	१८	ल	
- भनुपादिन्न	१८	लपणा, कतथा	४१६
- भप्पटिप	१८	साममच्छरिय	४२७
- इन्द्रिय	१८	सामसक्कारसिखोक्कपडिसमुत्तो, वित्तनरो	४२६
- उपादा	१८	सामेन साम निज्जिगीमनता, कतथा	४१६
- उपादिमुपादानिय	१८	लोकिया, पञ्जा	३८१
- उपादिन्न	१८	लोकुत्तर, पञ्जा	३८१
- धोळारिक	४, १८	लोकुत्तर, क्षान	३५३
- कतम	१७४, १८६, १९०-१९२, १९५-१९७, २०३, २०४, २०६	लोके गण्यवित्तको	१३१
- कायविज्जेय्य	१६	- विपरूप सात्तूप, गण्यविचारो	१३१
- धानविज्जेय्य	१६	- चक्कुविज्जाण	१३०
- चक्कुविज्जेय्य	१६	- चक्कुसम्फस्तना वेदना	१३०
- चित्तसमुद्धान	१८	- चक्कुसम्फम्भो	१३०
- चित्तसहसु	१८	- चक्कु	१२६
- चित्तानुपरिवत्ति	१८	- धम्मवित्तको	१३१
- जिष्णुविज्जेय्य	१६	- फोटुव्यविचारो	१३१
- हूरे	५, १८	- रसविचारो	१३१
- न इन्द्रिय	१८	- रूपतप्हा	१३०
- न चित्तसमुद्धान	१८	- रूपविचारो	१३१
- न चित्तसहसु	१८	- रूपविनक्को	१३१
- न चित्तानुपरिवत्ति	१८	- रूपसम्पेत्तना	१३०
- न महामूत	१८	- रूपसञ्जा	१३०
- न विज्जाति	१८	- रूपा	१२६
- नो उपादा	१८	- रूढविचारो	१३१
- पञ्चुप्पन्न	४	- फोटुव्यवित्तको	१३१
- पणोत्त	५	- रसवित्तको	१३१
- वहिडा	४	- रूढवित्तको	१३१
- वाहिर	१८	लोको, कतमो	२४०, २४२, २४४, २४८
- मनोधातुविज्जेय्य	१६, २०	- पञ्च उपपादानवलम्बा	२४०, २४२, २४४, २४८
		लोमो, कतमो	४३२

य	विज्ञानपञ्चया नामं	१७१, १८०, १८२-१८४,
वचीदुच्चरित, कतमं	४३४	१८६, २०१, २०६-२३६
वचीविसम	४४०	- विज्ञानहेतुक १७८, १८१,
वणमच्छरियं	४२७	१८६
वनपत्य	३७२	- विज्ञानसम्पुत्तं १७६, १८३,
वायामो, कतमो	२५५, २५६, २५८, २६१	१८४
वायोपातु, अजस्रतिका	१०४, १०५	- पि सद्धारो, कतमो १८६, २०१,
- बाहिरा	१०५	२०३, २०५
विचारो, कतमो	३०६, ३१०	विज्ञानपुपादानकसन्धो १२६
विविचिच्छा, कतमा	३०७, ४३६	विज्ञानं, अजस्रं १५
विविचिच्छानुसयो	४०३	- अतीत १४
विविचिच्छापञ्चया भवो, कतमो	२११	- भनागतं १५
विजम्भिता, कतमा	४१८	- भोकारिकं १६
विज्ञानकलाधो	३, १४, १७, ५८	- दूरे १५
- अजस्रतिका	७८	- पञ्चुषधं १५
- अट्टविधेन	५८	- बहिदा १५
- एकविधेन	५८	- सन्तिके १७
- चतुर्विधेन	५८	- हीन १६
- चतुर्वीसतिविधेन	६८	वितक्को, कतमो ६, १०, ३७८
- चित्त	७७	विषा, तिस्सो ४३८
- छन्विधेन	५८	- सदिसोहमस्मी ति ४३८
- त्रिविधेन	५८	- सेम्योहमस्मी ति ४३८
- दसविधेन	५६	- हीनोहमस्मी ति ४३८
- द्वाद्विधेन	५८	विपरियासा, चत्तारो ४५१
- नवविधेन	५८	विषाकषम्मथम्मा, पञ्चा ३८६
- पञ्चविधेन	५८	विषाका, पञ्चा ३८६
- बहुविधेन	६६	विभवतण्हा, कतमा ४३६, ४३७
- सत्तविधेन	५८, ६८	विभवदिट्ठि, कतमा ४२८
विज्ञानञ्चायतनूपगान, देवानं	५०८	विमोक्ता, अट्ट ४०६
विज्ञानं, कतमा	१०२, १०६	विमोक्खो, अट्टमो ४०६
विज्ञानपञ्चया, नामरूपं १७४, १८२, १८४-१८६,	२०२, २०३, २०५	- चतुल्लो ४०६
- विज्ञानहेतुक १७८, १८०,	१८१	- छट्ठो ४०६
- विज्ञानसम्पुत्त १७६,	१८३-१८७	- ततियो ४०६
		- दुत्तियो ४०६
		- पञ्चमो ४०६
		- षष्ठमो ४०६
		- सप्तमो ४०६
		विरियसमाधिपयानसद्धारसमन्नागत,
		इद्विपादं २६४-२६६

विरियसम्बोज्जङ्गो	२७६, २७७, २८२	वेदना, धनागता	६
विरियविद्धिपादो	२७२	— भगाववा	७
विरियिन्द्रियं, कतमं	१५८	— भव्याकता	६
विरियं, कतमं	२५६-२६१, २६५, २६६-२७१	— भोक्त्रारिका	६
विरोधवत्पूनि, छ	४५७	— कुसलाकुसला	६
विवादमूलानि, ■	४५७	— वाता	६
विसमानि, तीणि	४४०	— दूरे	७
विसम, दोसो	४४०	— पञ्चुप्पत्ता	६
— मोहो	४४०	— बहिद्धा	६
— रागो	४४०	— सत्त	४८०, ४८१, ५१३
विसुद्धिदेवा	५०४	— सत्तिके	७
वित्तसमागियो, धम्मो	४०६	— सासवा	७
विहिंसाधातु	१०७, १०८	— सुखा	६
विहिंसावितक्को, कतमो	४३३, ४३४	— च प्रदुत्तमसुखा च	६
विहिंसासञ्ज्ञा, कतमा	४३३	— हीना	७
विहेसा, कतमा	४४२	वेदनापञ्चया, अधिमोक्खो	२१२, २२१, २२७, २३६
वेदनाक्खन्धो	३, ५, १७, १११	— तण्हा, कतमा	१८२, २००
— अट्ठविधेन	२१	— वेदनासम्पमुत्ता, कतमा	१६३
— एकविधेन	२०	— वेदनाहेतुका	१८८, १६२
— चतुर्विधेन	२०	— पटिष, कतम	२१०
— चतुर्वीसतिविधेन	३१	— पसादो, कतमो	२१३, २१८, २२४
— छविधेन	२०	— पि फस्सो, कतमो	१६६
— त्रिविधेन	२०	— भवो, नवमो	२१६, २२०, २२२, २२३, २२६
— तिस्रविधेन	३१	— विधिकिञ्छा, कतमो	२११
— दसविधेन	२१	वेरा, पञ्च	४५४
— दुविधेन	२०	वेहक्कलान् वेवान	५०७-५०८
— नवविधेन	२१		
— पञ्चविधेन	२०		
— द्धविधेन	३२		
— सत्तविधेन	२१		
वेदानुपप्सी	२४६, २४७		
वेदानुपादानक्खन्धो	१२६		
वेदना, भकुसला	६		
— भजाता	६		
— भजसता	६		
— भतीता	५		
— भतीतानावतपञ्चुप्पत्ता	५		
— भदुत्तमसुखा	६		
		स	
		सउत्तरा, पञ्चा	३८४
		सत्तकायविद्धि, कतमा	४३६
		सङ्कल्लेसिका, पञ्चा	४८३
		सङ्कल्लानि, नव	४६६
		सङ्कल्लपञ्चानो	३, ११, १७, ४५, ५८, १११
		— अट्ठविधेन	४६
		— एकविधेन	४५
		— चतुर्विधेन	४५
		— चतुर्वीसतिविधेन	५६
		— छविधेन	४५

सङ्खारमसङ्ख्यो, तिविधेन	४५	सञ्ज्ञामसङ्ख्यो, दसविधेन	३४
- दसविधेन	४६	- दुविधेन	३३
- दुविधेन	४५	- नवविधेन	३४
- नवविधेन	४६	- पञ्चविधेन	३३
- पञ्चविधेन	४५	- बह्विधेन	४४
- बह्विधेन	५७	- सप्तविधेन	३३, ४३
- सप्तविधेन	४६, ५७	सञ्ज्ञा, भज्जत्ता	६
सङ्खारपञ्चया पि भविज्जा	१६८, २०३, २०५	- भवीता	८
- विज्जाणं	१७४, १८२, १८४, २०१,	- भनागता	८
	२०३, २०५, २१३, २१८,	- भनासवा	१०
	२२२, २२६, २२७	- भोळारिका	६
- सङ्खारसम्पमुत्तं	१६३	- चक्षुसम्पस्सजा	६
- १६५, १६७		- पञ्चुप्पन्ना	८
- सङ्खारहेतुकं	१८७, १८६,	- बहिद्धा	६
	१८१	- सप्त	४८०, ४८२, ५१३
सङ्खारा, भवीता	११	- सन्तिके	१०
- भनागता	११, १२	- तासवा	१०
- भोळारिका	१२	- हीना	१०
- दूरे	१३	सञ्जीवादा, सोळस	४७६
- पञ्चुप्पन्ना	१२	सञ्जुपादानमसङ्ख्यो	१२६
- बहिद्धा	१२	सति, कतमा	२४८, ३०१, ३०३, ३०४, ३१३
- सन्तिके	१४	सतिन्द्रियं	१५६
- हीना	१३	सतिपट्टानं, कतम	२५०, २५२
सङ्खारपादानमसङ्ख्यो	१२६	सतिपट्टाना, चत्तारो	२३८, २४६, २५०, २५२
सङ्खारेसु आण	३६५, ३६६	सतिसम्बोज्झङ्गो	२७६-२८२, ३००
सङ्खारो, कतमो	२१८, २२०-२२४,	सत्त, अनुसया	४६०
	२२६, २२७, २३६	- असद्वम्मा	४६१
सङ्खित्तेन पञ्चुपादानमसङ्ख्यो दुक्खा, कतमे	१२६	- उच्छेदवादा	४७६
सङ्गा, पञ्च	४५३	- चित्तानि	४८०, ४८२, ५१३
सङ्घानि, सीणि	२१३	- चेतना	४८०, ४८२, ५१३
- चत्तारि	१३५, १४०, ४८०	- विट्ठियो	४६१, ४६२
सञ्ज्ञावसङ्ख्यो	३, ८, १७, ३३, १११	- दुच्चरित्तानि	४६१
- भट्टविधेन	३३	- परिखट्टानानि	४६०
- एकविधेन	३३	- फस्ता	४८०, ४८१
- अनुवीसतिविधेन	४३	- योग्सङ्गा	२७६, २८०, २८२, ३००
- अनुविधेन	३३	- माना	४६१
- द्वाविधेन	३३	- वेदना	४८०, ४८१
- तिविधेन	३३	- सञ्ज्ञा	४८०, ४८२, ५१३
- तिसतिविधेन	४४	सप्तपमातिका	४१३

सुखिन्द्रिय, क्तम	१५८	सोतायतन	८३, ८४
सुखुम, रूप	४	सोतिन्द्रिय, क्तम	१५६
सुख, क्तम	३०६, ३१२	सोमनस्तथातु	१०६
सुतमया, पञ्चा	३८५	सोमनस्तिन्द्रिय, क्तम	१५८
सुदस्मान्, देवान्	५०८	सोमनस्सुपविचारा, छ	४५८
सुदस्सीन्, देवान्	५०८	सोमनस्त, क्तम	३१३
सुभकिण्हात्, देवान्	५०७	सोऽस, सञ्जीवादा	४७६
सुरामेरयमज्जपमादट्टाना वैरमणी-		सयोजनविषयुक्ता असयोजनिया, पञ्चा	३८२
सिक्खापद, क्तम	३४३, ३४४, ३४७	— सयोजनिया, पञ्चा	३८२
सेकखा, पञ्चा	३८७	सयोजनानि, तीणि	४३५, ४३६
सेनासन, ऋटो	३०१	— दस	४७०
— अद्रुयांगो	३०१	— पञ्चद्वम्भागियानि	४३१
— सेनासन, गुहा	३०२	— पञ्चोरम्भागियानि	४३१
— पासादो	३०१	सयोजनिया, पञ्चा	३८२
— पीठ	३०१	सवरो	२६६
— विम्बोहन्	३०१	सवुतो	२६६
— भिसि	३०१	स्वाकारा, सत्ता	४०५
— मञ्चो	३०१		
— मालो	३०१	ह	
— रक्खम्ल	३०२	हानभागिनी, पञ्चा	३६२
— लेणो	३०१	हानभागियो, धम्मो	४०६
— विहारो	३०१	हीनस्स सदिसोहमस्मी ति मानो	४२२
— वेऽगुम्ब	३०२	— सेय्योहमस्मी ति मानो	४२२
सेय्यस्स सदिसोहमस्मी ति मानो	४२१	— हीनोहमस्मी ति मानो	४२३
— सेय्योहमस्मी ति मानो	४२१	हीना, वेदना	७
— हीनोहमस्मी ति मानो	४२१	— सङ्घारा	१३
सेय्योहमस्मी ति मानो	४२०	— सञ्जा	१७
— विद्या	४३८	हीनोहमस्मी ति मानो	४२०
सोको	१२७, १७५	— विद्या	४३८
सोतधातु, क्तमा	१०६	हीन, रूप	४
सोतविज्जाणधातु	१०६, १०६	— विज्जाण	१६
सोतविज्जाण	१५	हेतुचतुक्क	१७८
सोतसम्पस्सजा, सञ्जा	६	हेतु, तयो	५०१
		— नव	४८०, ४८१

गाथायो

अभिज्जा द्वे सारम्मणा	५२५	ताव दीषावुरा सत्ता	५०६
उभिवत्ता पुञ्जात्तेजेन	५०६	द्वादस षोडशत्तेग	५०६
अ एते कामावचया	५०६	भावायित्वा मुचि मय	५०६
तस्मा हि धीरा निपका	५०६		

उपमायो

सेय्ययापि नाम एक पुग्गल दुग्गत दुरुत्ते दिस्वा वक्कायेय	३२६
सेय्ययापि नाम एक पुग्गल नेव मनाप न समनाप दिस्वा उपेक्खरो मत्ता	३३१
सेय्ययापि नाम एक पुग्गल पिय मनाप दिस्वा मुदिती मत्ता	३३०
सेय्ययापि नाम एक पुग्गल पिय मनाप दिस्वा भेत्तायेय	३२७

सुद्धिपण

विट्ठे	पत्तिय	अमुद्धवाडो	मुद्धवाडो	विट्ठे	पत्तिय	अमुद्धवाडो	मुद्धवाडो
६	२६	दट्ठवा	दट्ठवा	३०४	१०	वित्तस्य	वित्तस्य -
५१	१७	एकविषय	एकविषेन	३०७	४	विक्रयेषा भन्तत्त	वित्तगरो भन्तत्त
७५	६	सम्पत्ता	सम्पत्ता	३०७	६	वुच्चात्	वुच्चात्ति
१००	८	किलेस०	किलेस०	३०८	१२	ति ?	ति ।
१४४	१३	अनुवादिनुवादा	अनुवादिनुवादा-	३२६	२	एवमेव	एवमेव
१४५	२८	न न वत्त०	न वत्तन्	३४८	२	अरूपुत्तया	अरूपुत्तिया
२००	१८	अभिनिवृत्ति	अभिनिवृत्ति	३५०	१६	निशता	निज्जत्ता
२०८	१	हजारम्मरण	रूपारम्मण	"	"	अभिनिज्जता	अभिनिज्जत्ता
२१८	१७	उपचितत्त	उपचितत्ता	३५६	२१	पटिगम्भिता	पटिगम्भिता
२२३	१६	उपाचितत्ता	उपाचितत्ता	३५६	२६	पनारम्भ	पनारम्भ
२२८	३०	नव	नेव	३६०	१२	पटिमानमम्भिता	पटिमानपटि- मम्भिता
२४२	१६	दोमनस्स	दोमनस्स	४०३	१	मत्त	मत्त
२६२	२७	मग्गा	मग्गाधि-	४२३ (मिरो)		हीनहम्मो	हीनहम्मो
२७५	१	हेतुका	हेतुका	४४५	६	मद्ध	मद्ध
२७६	१	सत्तरोज्जङ्गा	सत्त बोज्जङ्गा	४४६	२०	अममनु-	अममनु-
२८२	१२	वेदनासम्पत्तो	वेदनाप सम्पत्ता	४४८	८	जिना	मज्जा
२८३	४	महेवुत्ता	महेवुत्ता	४५०	२	पर च नास	पर च लोच
२६३ (मिरो)		पञ्हापुच्छक	पञ्हापुच्छक	४५२	१७	विट्ठि	विट्ठि
३०४	४	पदासो	पदोमा				

पिट्टे	पन्तिथ	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो	पिट्टे	पन्तिथ	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो
४६८	७	म	मे	५११	१४	धम्मवातु	धम्मवातु
५०० (सिरो)		असञ्जसत्तान	असञ्जसत्तान	५१५	१४	ति ति	ति पि
५०४	२४	ऐतो	एतो	५१६	१५	मनोवञ्जान	मनोविञ्जान

प्रवादय भिक्षु जगदीश काश्यप, भगवती, पाति प्रकाशन मण्डल,
बिहार, नात-दा (पटना)

मुद्रक : श्री कृष्णलाल बेरी, विद्यामन्दिर प्रेस (प्रइवेट) लिमिटेड,
बो० १५/२४, गानमन्दिर, दारानगरी-१.